Το Σοβιέτ και η επανάσταση (Πενήντα ημέρες)

Διανοούμενοι και Σοσιαλισμός

Τα Βαλκάνια στους βαλκανικούς λαούς

Ο ΠΑΤΣΙΦΙΣΜΟΣ ΣΑΝ ΥΠΗΡΕΤΗΣ ΤΟΥ ΙΜΠΕΡΙΑΛΙΣΜΟΥ

Για τη μακροχρόνια δυναμική της καπιταλιστικής οικονομίας

Η αναγκαιότητα για τη διαλεχτική μέθοδο

Η πολιτική του Κόμματος στην τέχνη

Η καμπύλη της
καπιταλιστικής ανάπτυξης

Δύο γράμματα στον Μπουχάριν

Γράμμα στην Οργάνωση Μπολσεβίκων –
Λενινιστών (Αρχειομαρξιστών) στην Ελλάδα!

Οι αλλοδαποί εργάτες στη Γαλλία

Για τους φοιτητές και τους διανοούμενους

Επανάσταση και Σοσιαλισμός

Μια συζήτηση για την Ελλάδα

Ο κεντρισμός και η Τέταρτη Διεθνής

Για τη
Ρόζα Λούξεμπουργκ

Ο επαναστατικός δρόμος της ιντελιγκέντσιας

Πώς ο Στάλιν νίκησε την Αριστερή Αντιπολίτευση

Η τρομοκρατία και το σταλινικό καθεστώς στη Σοβιετική Ένωση
Σταλινισμός και Μπολσεβικισμός

Το Θερμιδώρ και ο αντισημιτισμός

Ελευθερία του τύπου και εργατική τάξη

Η ανεξαρτησία της Ουκρανίας και τα συγχυσμένα κεφάλια των σεχταριστών
Η τραγωδία της Ισπανίας

Γιατί συμφώνησα να εμφανιστώ ενώπιον της Επιτροπής Ντίες

Μαρξισμός και τρομοκρατία

Για την Κροστάνδη
(αναφορές – ομιλίες)

Η κατακραυγή για την Κροστάνδη

Φιλοσοφία και σταλινική γραφειοκρατία

Η ηθική τους και η ηθική μας

Λέον Τρότσκι
Το Σοβιέτ και η επανάσταση (Πενήντα ημέρες)

1

Η ιστορία του Σοβιέτ είναι μια ιστορία πενήντα ημερών. Το Σοβιέτ δημιουργήθηκε στις 18 Οκτωβρίου, η συνεδρίαση του διακόπηκε από ένα στρατιωτικό απόσπασμα της κυβέρνησης στις 3η Δεκεμβρίου. Μεταξύ αυτών των δύο ημερομηνιών το Σοβιέτ έζησε και αγωνίστηκε.

Ποια ήταν η ουσία αυτού του οργάνου; Τι του επέτρεψε σε αυτήν την σύντομη περίοδο να λάβει μια αξιότιμη θέση στην ιστορία του ρωσικού προλεταριάτου, στην ιστορία της ρωσικής επανάστασης;

Το Σοβιέτ οργάνωσε τις μάζες, διεύθυνε τις πολιτικές απεργίες, καθοδήγησε τις πολιτικές διαδηλώσεις, προσπάθησε να οπλίσει τους εργαζομένους. Αλλά κι άλλες επαναστατικές οργανώσεις έκαναν τα ίδια πράγματα. Η ουσία του Σοβιέτ ήταν η προσπάθειά του να γίνει ένα όργανο δημόσιας εξουσίας. Το προλεταριάτο από τη μια πλευρά, ο αντιδραστικός Τύπος από την άλλη, έχουν αποκαλέσει το Σοβιέτ «εργατική κυβέρνηση» αυτό απεικονίζει μόνο το γεγονός ότι το Σοβιέτ ήταν στην πραγματικότητα ένα έμβρυο μιας επαναστατικής κυβέρνησης. Όσο το Σοβιέτ κατείχε πραγματικά την εξουσία, την χρησιμοποιούσε, όσο η δύναμη ήταν στα χέρια της στρατιωτικής και γραφειοκρατικής μοναρχίας, το Σοβιέτ πάλευε για να την αποκτήσει.

Πριν από το Σοβιέτ, είχαν υπάρξει επαναστατικές οργανώσεις μεσα στους βιομηχανικούς εργάτες , κυρίως σοσιαλδημοκρατικής φύσης. Αλλά εκείνες ήταν οργανώσεις μέσα στο προλεταριάτο που ο άμεσος στόχος τους ήταν να επηρεάσουν τις μάζες. Το Σοβιέτ είναι οργάνωση του προλεταριάτου, ο στόχος του είναι να παλέψει για την επαναστατική εξουσία.

Συγχρόνως, το Σοβιέτ ήταν μια οργανωμένη έκφραση της βούλησης του προλεταριάτου ως τάξη. Στην πάλη του για την εξουσία το Σοβιέτ εφάρμοσε τέτοιες μεθόδους όπως φυσικά καθορίστηκαν από το χαρακτήρα του προλεταριάτου ως τάξη: το ρόλο του στην παραγωγή, την αριθμητική του δύναμή και την κοινωνική ομοιογένειά του. Στην πάλη του για την εξουσία το Σοβιέτ έχει συνδυάσει την κατεύθυνση όλων των κοινωνικών δραστηριοτήτων της εργατικής τάξης, συμπεριλαμβανομένων των αποφάσεων ως προς τις συγκρούσεις μεταξύ των μεμονωμένων αντιπροσώπων του κεφαλαίου και της εργασίας. Αυτός ο συνδυασμός δεν ήταν με κανένα τρόπο μια τεχνητή τακτική προσπάθεια: ήταν μια φυσική συνέπεια της κατάστασης μιας τάξης που συνειδητά αναπτύσσει και που διευρύνει την πάλη της για τα άμεσα ενδιαφέροντά της, ήταν αναγκασμένη από τη λογική των γεγονότων να αναλάβει μια κυρίαρχη θέση στην επαναστατική πάλη για την εξουσία.

Το κύριο όπλο του Σοβιέτ ήταν μια πολιτική απεργία των μαζών. Η εξουσία της απεργίας βρίσκεται στην αποδιοργάνωση της εξουσίας της κυβέρνησης. Όσο μεγαλύτερη η «αναρχία» που δημιουργείται από μια απεργία, τόσο πιο κοντά είναι η νίκη του. Αυτό ισχύει μόνο όπου «η αναρχία» δεν δημιουργείται από αναρχικές ενέργειες. Η τάξη που θέτει σε κίνηση, ολημερίς και ολονυχτίς, το βιομηχανικό μηχανισμό και τον κυβερνητικό μηχανισμό , η τάξη που είναι σε θέση, από μια ξαφνική διακοπή της εργασίας, να παραλύσει και τη βιομηχανία και την κυβέρνηση, πρέπει να οργανωθεί αρκετά ώστε να μην πέσει ως το πρώτο θύμα της ίδιας «αναρχίας» που έχει δημιουργήσει. Όσο πιο αποτελεσματική είναι η αποδιοργάνωση της κυβέρνησης που προκαλείται από μια απεργία, τόσο περισσότερο η απεργιακή οργάνωση επιβάλλεται να αναλάβει κυβερνητικές λειτουργίες.

Το Συμβούλιο των αντιπροσώπων των εργατών εισάγει έναν ελεύθερο τύπο. Οργανώνει τις περιπόλους οδών για να εξασφαλίσει την ασφάλεια των πολιτών. Αναλαμβάνει, σε μεγαλύτερη ή λιγότερη έκταση, το ταχυδρομείο, τον τηλέγραφο και τους σιδηρόδρομους. Καταβάλλει προσπάθεια να εισαχθεί η οκτάωρη εργάσιμη ημέρα. Παραλύει την αυταρχική κυβέρνηση μέσω μιας απεργίας, φέρνει τη δημοκρατική τάξη πραγμάτων στη ζωή του εργαζόμενου πληθυσμού των πόλεων.

2

Μετά από τις 9η Ιανουαρίου η επανάσταση είχε δείξει τη δύναμή της στις συνειδήσεις των εργαζόμενων μαζών. Στις 14η Ιουνίου, μέσω της επανάστασης του Potyom'kin Tavritchesky είχε δείξει ότι ήταν σε θέση να γίνει μια υλική δύναμη. Στην απεργία του Οκτωβρίου είχε δείξει ότι θα

μπορούσε να αποδιοργανώσει τον εχθρό, να παραλύσει τη θέλησή του και να τον ταπεινώσει εντελώς. Με την οργάνωση των Συμβουλίων των εκπροσώπων των εργατών σε όλη τη χώρα, απέδειξε ότι ήταν σε θέση να αναλάβει την εξουσία. Η επαναστατική εξουσία μπορεί να βασιστεί μόνο στην ενεργό επαναστατική δύναμη. Όποια κι αν είναι η άποψή μας σχετικά με την περαιτέρω ανάπτυξη της ρωσικής επανάστασης, είναι γεγονός ότι μέχρι σήμερα καμία κοινωνική τάξη εκτός από το προλεταριάτο δεν έχει εκδηλώσει την ετοιμότητα της να υποστηρίξει μια επαναστατική κυρίαρχη εξουσία. Η πρώτη πράξη της επανάστασης ήταν μια σύγκρουση στις οδούς μεταξύ του προλεταριάτου με τη μοναρχία η πρώτη σοβαρή νίκη της επανάστασης επιτεύχθηκε μέσω του ταξικού όπλου του προλεταριάτου, την πολιτική απεργία ο πρώτος πυρήνας μιας επαναστατικής κυβέρνησης ήταν μια προλεταριακή αντιπροσώπευση . Το Σοβιέτ είναι η πρώτη δημοκρατική εξουσία στη σύγχρονη ρωσική ιστορία. Το Σοβιέτ είναι η οργανωμένη εξουσία των μαζών των ίδιων πέρα από τα ξέχωρα μέρη τους. Αυτή είναι μια αληθινή, ανόθευτη δημοκρατία, χωρίς ένα σύστημα με δύο νομοθετικά σώματα, χωρίς μια επαγγελματική γραφειοκρατία, με το δικαίωμα των ψηφοφόρων να ανακαλέσουν τον εκπρόσωπο τους οποιαδήποτε στιγμή και να τον αντικαταστήσουν με άλλον . Μέσω των μελών του, μέσω των εκπροσώπων που εκλέγονται , το Σοβιέτ κατευθύνει όλες τις κοινωνικές δραστηριότητες του προλεταριάτου τόσο τις μερικές όσο και ως όλον, σκιαγραφεί τα μέτρα που πρέπει να λάβει το προλεταριάτο, τους δίνει ένα σύνθημα και ένα έμβλημα. Αυτή η τέχνη της διεύθυνσης των δραστηριοτήτων των μαζών βάσει της οργανωμένης αυτο-κυβέρνησης, εφαρμόζεται εδώ για πρώτη φορά στο ρωσικό χώμα. Η απολυταρχία κυβέρνησε τις μάζες, αλλά δεν τις κατεύθυνε. Έβαλε μηχανικά εμπόδια ενάντια στις δημιουργικές δυνάμεις διαβίωσης των μαζών, και μέσα σε αυτά τα όρια κράτησε τα ανήσυχα στοιχεία του έθνους σε μια μέγγενη καταπίεσης. Την μόνη μάζα που η απολυταρχία κατεύθυνε πάντα ήταν ο στρατός. Αλλά αυτός δεν κατεύθυνε, διέταζε μόνο. Τα τελευταία χρόνια, ακόμη και η κατεύθυνση αυτής της εξατομικευμένης και υπνωτισμένης στρατιωτικής μάζας έχει γλιστρήσει από τα χέρια της απολυταρχίας. Ο φιλελευθερισμός δεν είχε ποτέ αρκετή δύναμη να διατάξει τις μάζες, ή την πρωτοβουλία να τις κατευθύνει. Η στάση της απέναντι στα μαζικά κινήματα , ακόμα κι αν βοηθούσαν το φιλελευθερισμό άμεσα, ήταν η ίδια όπως μπροστά σε επιβλητικά φυσικά φαινόμενα, τους σεισμούς ή τις ηφαιστειακές εκρήξεις. Το προλεταριάτο εμφανίστηκε στο πεδίο μάχη της επανάστασης ως αυτοδύναμο σύνολο, συνολικά ανεξάρτητο από τον αστικό φιλελευθερισμό.

Το Σοβιέτ ήταν ταξική οργάνωση , αυτή ήταν και η πηγή της δύναμης πάλης της. Συντρίφθηκε στην πρώτη περίοδο ύπαρξής του όχι από την έλλειψη εμπιστοσύνης εκ μέρους των μαζών στις πόλεις, αλλά από τους περιορισμούς μιας καθαρώς αστεακής επανάστασης, από τη σχετικά παθητική τοποθέτηση του χωριού, από την καθυστέρηση του αγροτικού στοιχείου στο στρατό. Η θέση του Σοβιέτ μεταξύ του πληθυσμού των πόλεων ήταν τόσο ισχυρή όσο θα μπορούσε να είναι.

Το Σοβιέτ δεν ήταν ο επίσημος αντιπρόσωπος ολόκληρου του μισού εκατομμύριο του οικονομικά ενεργού πληθυσμού στην πρωτεύουσα η οργάνωσή της αγκάλιασε περίπου διακόσιες χιλιάδες, κυρίως βιομηχανικούς εργάτες αν και η άμεση και έμμεση πολιτική επιρροή της ήταν πολύ ευρύτερου φάσματος, υπήρξαν χιλιάδες και χιλιάδες προλετάριοι (στον οικοδομικό τομέα, στους υπηρέτες , στους εργάτες ημέρας, στους οδηγούς) που ήταν μετά βίας, ίσως και καθόλου, επηρεασμένοι από το Σοβιέτ. Αναμφισβήτητα, εντούτοις, το Σοβιέτ αντιπροσώπευε, τα ενδιαφέροντα όλων αυτών των προλεταριακών μαζών. Δεν υπήρξαν παρά λίγοι υποστηρικτές των Μαυροεκατονταρχιτών στα εργοστάσια, και ο αριθμός τους ελαττώθηκε ώρα με την ώρα. Οι προλεταριακές μάζες της Πετρούπολης ήταν αταλάντευτα πίσω από το Σοβιέτ. Μεταξύ των πολυάριθμων διανοούμενων της Πετρούπολης το Σοβιέτ είχε περισσότερους φίλους απ΄ότι εχθρούς. Χιλιάδες σπουδαστές αναγνώρισαν την πολιτική ηγεσία του Σοβιέτ και την υποστήριξαν φλογερά στις αποφάσεις της. Οι επαγγελματίες της Πετρούπολης ήταν εξ ολοκλήρου στην πλευρά του Σοβιέτ. Η υποστήριξη από το Σοβιέτ της απεργίας στο ταχυδρομείο και το τηλέγραφο κέρδισε τη συμπόνοια των χαμηλόβαθμων κυβερνητικών υπαλλήλων. Όλοι οι καταπιεσμένοι, όλοι οι δυστυχείς , όλα τα τίμια στοιχεία της πόλης, όλο αυτοί που πάσχιζαν προς μια καλύτερη ζωή, ήταν ενστικτωδώς ή συνειδητά στην πλευρά του Σοβιέτ. Το Σοβιέτ ήταν πραγματικά ή εν δυνάμει ένας αντιπρόσωπος μιας συντριπτικής πλειοψηφίας του πληθυσμού. Οι εχθροί του οπό το κεφάλαιο δεν

θα ήταν επικίνδυνοι αν δεν ήταν προστατευμένοι από την απολυταρχία, η οποία βάσισε τη δύναμή της στα πιο καθυστερημένα στοιχεία ενός στρατού που στρατολογήθηκε από τους αγρότες. Η αδυναμία του Σοβιέτ δεν ήταν αδυναμία δική της, ήταν η αδυναμία μιας καθαρώς αστεακής επανάστασης.

Η περίοδος πενήντα ημερών ήταν η περίοδος της μέγιστης ισχύς της επανάστασης. Το Σοβιέτ ήταν το όργανο της στην πάλη για τη κρατική εξουσία.

Ο ταξικός χαρακτήρας του Σοβιέτ καθορίστηκε από τη ταξική διαφοροποίηση του πληθυσμού των πόλεων και από τον πολιτικό ανταγωνισμό μεταξύ του προλεταριάτου και της καπιταλιστικής αστικής τάξης. Αυτός ο ανταγωνισμός φανερώθηκε ακόμη και στον ιστορικά περιορισμένο τομέα μιας πάλης ενάντια στην απολυταρχία. Αφότου εμπόδισε συνειδητά την απεργία του Οκτωβρίου, η καπιταλιστική αστική τάξη εμπόδισε την πρόοδο της επανάστασης, η μικρο-μεσαία τάξη αποδείχθηκε μια μη-οντότητα, ανίκανη για έναν ανεξάρτητο ρόλο. Ο πραγματικός ηγέτης της αστεακής επανάστασης ήταν το προλεταριάτο. Η ταξική-οργάνωσή της ήταν το όργανο της επανάστασης στην πάλη της για την εξουσία.

3

Η πάλη της για την εξουσία, για τη κρατική εξουσία, αυτό είναι ο κεντρικός σκοπός της επανάστασης. Οι πενήντα ημέρες της ζωής του Σοβιέτ και του αιματηρού φινάλε της έχουν δείξει ότι η αστεακή Ρωσία είναι μια πάρα πολύ στενή βάση για μια τέτοια προσπάθεια, και ότι ακόμη και μέσα στα όρια της αστεακής επανάστασης, μια τοπική οργάνωση δεν μπορεί να είναι το κεντρικό καθοδηγητικό σώμα. Για έναν εθνικό στόχο το προλεταριάτο απαίτησε μια οργάνωση σε μια εθνική κλίμακα. Το Σοβιέτ της Πετρούπολης ήταν τοπική οργάνωση, όμως η ανάγκη μιας κεντρικής οργάνωσης ήταν τόσο μεγάλη που έπρεπε να αναλάβει την ηγεσία σε μια εθνική κλίμακα. Έκανε ότι μπορούσε, αλλά παρέμεινε πρώτιστα το Συμβούλιο της Πετρούπολης των εκπροσώπων των εργατών. Η επείγουσα ανάγκη ενός παν-ρωσικού συνεδρίου εργασίας που αναμφισβήτητα θα είχε την αρμοδιότητα να διαμορφώσει ένα κεντρικό καθοδηγητικό όργανο, υπογραμμίστηκε ακόμη και κατά την διάρκεια του πρώτου Σοβιέτ. Η κατάρρευση του Δεκεμβρίου κατέστησε την πραγματοποίησή του αδύνατη. Η ιδέα παρέμεινε, μια κληρονομιά των πενήντα ημερών.

Η ιδέα ενός Σοβιέτ έχει ριζώσει στη συνείδηση των εργατών ως πρώτη προϋπόθεση της επαναστατικής δράση των μαζών. Η εμπειρία έχει δείξει ότι ένα Σοβιέτ δεν είναι δυνατό ή επιθυμητό κάτω από όλες τις περιστάσεις. Η αντικειμενική έννοια της σοβιετικής οργάνωσης είναι να δημιουργήσει τους όρους για την αποδιοργάνωση της κυβέρνησης, για «την αναρχία,» με άλλα λόγια για μια επαναστατική σύγκρουση. Η παρούσα νηνεμία στο επαναστατικό κίνημα , ο τρελός θρίαμβος της αντίδρασης, καθιστά την ύπαρξη μιας ανοικτής, αιρετής, κυρίαρχης οργάνωσης των μαζών αδύνατη. Αναμφισβήτητα, εντούτοις, το πρώτο νέο κύμα της επανάστασης θα οδηγήσει στη δημιουργία Σοβιέτ σε όλη τη χώρα. Ένα παν-ρωσικό Σοβιέτ, οργανωμένο από ένα παν-ρωσικό συνέδριο εργασίας, θα αναλάβει την ηγεσία των τοπικών εκλεκτορικών οργανώσεων του προλεταριάτου. Τα ονόματα, φυσικά, δεν είναι καμίας σπουδαιότητας ούτε είναι οι λεπτομέρειες της οργάνωσης, το κυριότερο πράγμα είναι: μια συγκεντρωτική δημοκρατική ηγεσία στην πάλη του προλεταριάτου για μια κυβέρνηση του λαού. Η ιστορία δεν επαναλαμβάνεται, και το νέο Σοβιέτ δεν θα πρέπει να περάσει πάλι από την εμπειρία των πενήντα ημερών. Αυτές, εντούτοις, θα το εφοδιάσουν με ένα πλήρες πρόγραμμα δράσης.

Αυτό το πρόγραμμα είναι τελείως σαφές.

Να καθιερώσει μια επαναστατική συνεργασία με το στρατό, την αγροτιά, και τα πληβειακά χαμηλόβαθμα στρώματα της αστεακής μπουρζουαζίας. Να καταργήσει την απολυταρχία. Να καταστρέψει την υλική οργάνωση της απολυταρχίας με την αναδημιουργία και εν μέρει την κατάργηση του στρατού. Να τσακίσει τον γραφειοκρατικό μηχανισμό. Να εισαγάγει την οκτάωρη εργάσιμη ημέρα. Να οπλίσει τον πληθυσμό, αρχίζοντας από το προλεταριάτο. Να μετατρέψει τα Σοβιέτ σε όργανα της επαναστατικής αυτο-κυβέρνησης στις πόλεις. Να δημιουργήσει τα Συμβούλια των εκπροσώπων των αγροτών (Επιτροπές των αγροτών) ως τοπικά όργανα της αγροτικής επανάστασης. Να οργανώσει τις εκλογές για τη Συντακτική Επιτροπή και να διευθύνει μια προεκλογική εκστρατεία για ένα καθορισμένο πρόγραμμα εκ μέρους των αντιπροσώπων του

λαού.

Είναι ευκολότερο να καταρτιστεί ένα τέτοιο πρόγραμμα από το να φερθεί εις πέρας. Εάν, εντούτοις, η επανάσταση κερδίσει κάποτε, το προλεταριάτο δεν μπορεί να επιλέξει άλλο. Το προλεταριάτο θα ξετυλίξει μια επαναστατική ολοκλήρωση τέτοια που ο κόσμος δεν έχει ξαναδεί ποτέ. Η ιστορία των πενήντα ημερών θα είναι μόνο μια φτωχή σελίδα στο μεγάλο βιβλίο του τελειωτικού θριάμβου της προλεταριακής πάλης.

(1907)

Λέον Τρ'οτσκι

Διανοούμενοι και Σοσιαλισμός[1]

Πριν δέκα χρόνια, ή ακόμα πριν έξι ή εφτά χρόνια, οι υπερασπιστές της ρώσικης υποκειμενικής σχολής της κοινωνιολογίας (οι "Σοσιαλ-επαναστάτες") θα μπορούσαν ίσως να χρησιμοποιήσουν με επιτυχία, για τους σκοπούς τους, το τελευταίο φυλλάδιο του αυστριακού φιλόσοφου Μάξ Αντλερ (σσ Εκδότης (αρχισυντάκτης) της *"Wiener Arbeiterzeitung",* 'οργανο του Αυστριακού Σοσιαλ-δημοκρατικού Κόμματος). Τα τελευταία, όμως, πέντε ή έξι χρόνια, έχουμε περάσει μέσα από μια τόσο βαθιά, αντικειμενική *"σχολή κοινωνιολογίας"* και τα μαθήματά της είναι γραμμένα πάνω στα κορμιά μας με τόσο εκφραστικά σημάδια, που και η πιο εύγλωττη αποθέωση των διανοουμένων, ακόμα κι αν προέρχονται από τη *"Μαρξιστική"* πέννα του Μάξ Αντλερ, δε θα μπορούσε να δώσει καμιά βοήθεια στον ρώσικο υποκειμενισμό. Αντίθετα, η μοίρα των Ρώσων υποκειμενιστών μας αποτελεί το πιό σοβαρό επιχείρημα ενάντια στους ισχυρισμούς και τα συμπεράσματα του Μάξ Αντλερ.

Το αντικείμενο αυτού του φυλλάδιου είναι η σχέση ανάμεσα στους διανοούμενους και το σοσιαλισμό. Για τον Αντλερ αυτό δεν είναι μόνο ένα αντικείμενο για θεωρητική ανάλυση αλλά και ένα ζήτημα συνείδησης. Θέλει να πείσει. Το φυλλάδιο του Αντλερ, βασισμένο σε μια ομιλία του σ΄ ένα ακροατήριο σοσιαλιστών σπουδαστών, είναι γεμάτο από φλογερή πεποίθηση. Το πνεύμα του προσηλυτισμού διαποτίζει αυτή τη μικρή εργασία, δίνοντας μια ειδική απόχρωση σε ιδέες που δεν διεκδικούν κανένα νεωτερισμό. Να κερδίσει τους διανοούμενους στα δικά του ιδανικά, να κατακτήσει την υποστήριξή τους με οποιοδήποτε κόστος, αυτή η πολιτική επιθυμία επικρατεί απόλυτα πάνω στην κοινωνική ανάλυση στο φυλλάδιο του Αντλερ, δίνοντάς του τον ιδιαίτερο τόνο που έχει και καθαρίζοντας τις αδυναμίες του.

Τι είναι οι διανοούμενοι; Ο Αντλερ δίνει, φυσικά, στη γενική και αφηρημένη αυτή έννοια, όχι έναν ηθικό αλλά έναν κοινωνικό ορισμό: οι διανοούμενοι δεν είναι μια τάξη, ορισμένη από μια ιστορική αποστολή, αλλά το κοινωνικό στρώμα που αγκαλιάζει όλα τα επαγγέλματα "πνευματικής εργασίας". Αν και είναι δύσκολο να τραβήξουμε μια διαχωριστική γραμμή ανάμεσα στη "χειρονακτική" και την "πνευματική" εργασία, τα γενικά κοινωνικά χαρακτηριστικά των διανοούμενων είναι αρκετά καθαρά, χωρίς να χρειάζεται να μπει κανείς σε περισσότερες λεπτομέρειες... Οι διανοούμενοι είναι μια ολόκληρη τάξη - ο Αντλερ τους χαρακτηρίζει σαν ενδοταξική ομάδα, αλλά ουσιαστικά δεν υπάρχει εδώ διαφορά - που υπάρχει μέσα στο σκελετό της αστικής κοινωνίας. Και για τον Αντλερ το ζήτημα είναι: ποιος ή τι κατέχει την καλύτερη θέση στην καρδιά αυτής της τάξης; Ποια ιδεολογία είναι από μια εσωτερική σχέση υποχρεωτική γι΄ αυτήν, σαν αποτέλεσμα της ίδιας της φύσης, των κοινωνικών της λειτουργιών; Ο Αντλερ απαντάει: η ιδεολογία του κολλεχτιβισμού. Ο Αντλερ δεν κλείνει τα μάτια του μπροστά στο γεγονός ότι οι ευρωπαίοι διανοούμενοι, όσοι δεν είναι ανοιχτά εχθρικοί στις ιδέες του κολλεχτιβισμού, στην καλύτερη περίπτωση στέκονται μακριά από τη ζωή και τους αγώνες των εργαζόμενων μαζών, χωρίς να τους κάνει ούτε κρύο ούτε ζέστη. Αλλά, όπως λέει, δε θα έπρεπε να είναι έτσι, δεν υπάρχει επαρκής αντικειμενική βάση για κάτι τέτοιο. Ο Αντλερ είναι αποφασιστικά αντίθετος με κείνους τους Μαρξιστές που αρνούνται την ύπαρξη των γενικών προϋποθέσεων που θα μπορούσαν να δημιουργήσουν ένα μαζικό κίνημα των διανοουμένων προς τον σοσιαλισμό. *"Υπάρχουν,* διακηρύσσει στον πρόλογό του, *αρκετοί, παράγοντες - αν και όχι καθαρά οικονομικοί, αλλά προερχόμενοι από μια άλλη σφαίρα - που μπορούν να επηρεάσουν ολόκληρη τη μάζα των διανοουμένων, ακόμα και ξέχωρα από την προλεταριακή κατάσταση που ζουν, σαν επαρκή κίνητρα γι΄ αυτούς, για να ενταχθούν στο σοσιαλιστικό εργατικό κίνημα. Εκείνο που χρειάζεται είναι να αποκτήσουν οι διανοούμενοι συνείδηση της ουσιαστικής φύσης αυτού του κινήματος και της δικής τους κοινωνικής θέσης".*

Ποιοι είναι αυτοί οι παράγοντες;

"Μια και το απαραβίαστο, και πάνω απ΄ όλα, η δυνατότητα της ελεύθερης ανάπτυξης των πνευματικών ενδιαφερόντων, λέει ο Αντλερ, *συγκαταλέγονται ανάμεσα στους πιο ουσιαστικούς όρους της ζωής των διανοουμένων, το θεωρητικό ενδιαφέρον είναι, επομένως, σε πλήρη ισότητα με το οικονομικό ενδιαφέρον σ΄ ότι αφορά τους διανοούμενους. Έτσι, αν οι λόγοι της ένταξης των*

διανοούμενων στο σοσιαλιστικό κίνημα πρέπει ν΄ αναζητηθούν κυρίως έξω από την οικονομική σφαίρα, αυτό δεν εξηγείται λιγότερο από τις ιδιόμορφες ιδεολογικές συνθήκες ύπαρξης της πνευματικής εργασίας απ΄ ότι από το πολιτιστικό περιεχόμενο του σοσιαλισμού", (σελ. 7).

Ανεξάρτητα από την ταξική φύση ολόκληρου του κινήματος (στο κάτω κάτω αυτό δεν είναι παρά ένας δρόμος!), ανεξάρτητα από την καθημερινή κομματική - πολιτική του εικόνα (στο κάτω κάτω αυτό δεν είναι παρά ένα μέσο!); ο σοσιαλισμός από την ίδια του την ουσία, σαν ένα παγκόσμιο κοινωνικό ιδανικό, σημαίνει την απελευθέρωση όλων των μορφών της πνευματικής εργασίας από κάθε είδους κοινωνικο - ιστορικά δεσμά και περιορισμούς. Η προϋπόθεση αυτή, το όραμα αυτό δίνει την ιδεολογική γέφυρα από όπου οι διανοούμενοι της Ευρώπης μπορούν και πρέπει να περάσουν στο στρατόπεδο της Σοσιαλδημοκρατίας (σ.σ. Σ΄ αυτή την περίοδο, η λέξη Σοσιαλδημοκρατία αναφέρεται στο σοσιαλιστικό πολιτικό κίνημα, χωρίς να εννοεί αυτούς που πήραν το δρόμο της προδοσίας στη διάρκεια και μετά τον Πρώτο Παγκόσμιο Πόλεμο).

Αυτή είναι η βασική άποψη του Αντλερ, που στην ανάπτυξή της αφιερώνει ολόκληρο το φυλλάδιό του. Το βασικό λάθος της, που χτυπάει αμέσως στο μάτι, είναι η μη - ιστορική της φύση. Η κοινωνική βάση για να μπουν οι διανοούμενοι στο στρατόπεδο του κολλεχτιβισμού πάνω στην οποία στηρίζεται ο Αντλερ υπάρχει πράγματι εκεί, εδώ και πολύ καιρό. Κι όμως δεν υπάρχει κανένα ίχνος, ούτε σε μια ευρωπαϊκή χώρα, οποιασδήποτε μαζικής κίνησης των διανοουμένων προς τη σοσιαλδημοκρατία. Ο Αντλερ, βέβαια, το βλέπει αυτό τόσο καλά όσο το βλέπουμε και εμείς. Αλλά προτιμάει να βλέπει σαν αιτία της αποξένωσης των διανοουμένων από το κίνημα της εργατικής τάξης το γεγονός ότι οι διανοούμενοι δεν καταλαβαίνουν το σοσιαλισμό. Με μια ορισμένη έννοια αυτό είναι αλήθεια. Αλλά στην περίπτωση αυτή πώς εξηγείται η επίμονη αυτή έλλειψη κατανόησης τη στιγμή που αυτοί κατανοούν πολλά άλλα εξαιρετικά πολύπλοκα ζητήματα: Είναι ολοφάνερο, δεν πρόκειται για την αδυναμία νόησης) που είναι ένα από τα καλύτερα της θεωρητικής λογικής τους, αλλά για τη δύναμη των μη λογικών στοιχείων της ταξικής τους ψυχολογίας. Ο ίδιος ο Αντλερ μιλάει γι΄ αυτό στο κεφάλαιό του ("Burgerliche Schranken des Verstandnisses" (Τα Αστικά Όρια στην Κατατού φυλλάδιου). Αλλά νομίζει, ελπίζει, είναι σίγουρος - και δώ ο θεωρητικός γίνεται ο καλύτερος ιεροκήρυκας - ότι η ευρωπαϊκή Σοσιαλδημοκρατία θα ξεπεράσει τα μή λογικά στοιχεία της ψυχοσύνθεσης των διανοητικά εργαζόμενων μόνο αν ξαναοικοδομήσει τη λογική των σχέσεών της μ΄ αυτούς. Οι διανοούμενοι δεν κατανοούν το σοσιαλισμό γιατί αυτός τους εμφανίζεται από μέρα σε μέρα με τη ρουτινιάρικη μορφή του σαν ένα πολιτικό κόμμα, ένα από τα πολλά, που είναι ακριβώς όπως τα άλλα. Αν, όμως, οι διανοούμενοι μπορέσουν να δουν το αληθινό πρόσωπο του σοσιαλισμού, σαν ένα παγκόσμιο πολιτιστικό κίνημα, δεν μπορεί παρά να αναγνωρίσουν σ΄ αυτό τις καλύτερες ελπίδες και εμπνεύσεις τους. Έτσι νομίζει ο Αντλερ.

Φτάσαμε μέχρι δω χωρίς να εξετάσουμε αν στην πραγματικότητα οι καθαρά πολιτιστικές απαιτήσεις (ανάπτυξη της τεχνικής, της επιστήμης της Τέχνης) είναι πιό δυνατές σ΄ ότι αφορά τους διανοούμενους σαν τάξη, από τις ταξικές επιρροές που ακτινοβολούνται από την οικογένεια, το σχολείο, την εκκλησία και το κράτος ή τη φωνή των υλικών συμφερόντων. Αλλά ακόμα κι αν το δεχτούμε αυτό για χάρη της συζήτησης, αν συμφωνήσουμε να δούμε τους διανοούμενους πάνω απ΄ όλα σαν μια ένωση ιερέων του πολιτισμού που μέχρι τώρα απλά απότυχαν να συλλάβουν ότι η σοσιαλιστική ρήξη με την αστική κοινωνία είναι ο καλύτερος τρόπος να υπηρετήσουν τα συμφέροντα του πολιτισμού, και πάλι το ερώτημα παραμένει σ΄ όλη του την έκταση: μπορεί η Δυτικο-Ευρωπαϊκή Σοσιαλδημοκρατία να προσφέρει στους διανοούμενους, θεωρητικά και ηθικά, κάτι πιο πειστικό ή πιο ελκυστικό απ΄ ότι τους έχει προσφέρει μέχρι τώρα;

Ο κολλεχτιβισμός έχει γεμίσει τον κόσμο με τον απόηχο του αγώνα του τώρα και κάμποσες δεκαετίες. Εκατομμύρια εργάτες έχουν ενωθεί σ΄ αυτή την περίοδο σε πολιτικές, συνδικαλιστικές, συνεταιριστικές, μορφωτικές και άλλες οργανώσεις. Μια ολόκληρη τάξη έχει ανυψώσει τον εαυτό της από τα βάθη της ζωής και έχει ανοίξει το δρόμο της στα ιερά άδυτα της πολιτικής που μέχρι τώρα θεωρούνταν σαν ιδιαίτερο προνόμιο των ιδιοχτητριών τάξεων. Μέρα με τη μέρα, ο σοσιαλιστικός τύπος - θεωρητικός, πολιτικός, συνδικαλιστικός - επανεκτιμάει τις αστικές αξίες, μεγάλες και μικρές, από τη σκοπιά ενός καινούργιου κόσμου. Δεν υπάρχει ούτε ένα ζήτημα της κοινωνικής και πολιτιστικής ζωής (ο γάμος, η οικογένεια, η ανατροφή, το σχολείο, η εκκλησία, ο

στρατός, ο πατριωτισμός, η κοινωνική υγεία, η πορνεία) πάνω στο οποίο ο σοσιαλισμός να μην έχει αντιπαραθέσει την άποψή του απέναντι στην άποψη της αστικής κοινωνίας. Μιλάει σ΄ όλες τις γλώσσες της πολιτισμένης ανθρωπότητας. Μέσα στις γραμμές του σοσιαλιστικού κινήματος δουλεύουν και παλεύουν άνθρωποι με διαφορετικά μυαλά και διάφορα ταμπεραμέντα, με διαφορετικό παρελθόν, κοινωνικούς δεσμούς και συνήθειες ζωής. Και αν παρόλα αυτά οι διανοούμενοι "δεν καταλαβαίνουν" το σοσιαλισμό, αν όλ΄ αυτά μαζί δεν είναι αρκετά να τους δώσουν τη δυνατότητα, να τους ωθήσουν να συλλάβουν την πολιτιστική - ιστορική σημασία του παγκόσμιου αυτού κινήματος, τότε, δεν θα έπρεπε να βγάλει κανείς το συμπέρασμα ότι οι αιτίες της μοιραίας αυτής έλλειψης κατανόησης πρέπει να είναι πολύ βαθιές και ότι οι προσπάθειες να ξεπεραστεί με φιλολογικά και θεωρητικά μέσα είναι από τη φύση τους χωρίς ελπίδα;

Η ιδέα αυτή εμφανίζεται ακόμα πιό χτυπητά στο φως της ιστορίας. Το μεγαλύτερο κύμα διανοούμενων προς το σοσιαλιστικό κίνημα - κι αυτό ισχύει για όλες τις χώρες της Ευρώπης - εμφανίστηκε στην πρώτη περίοδο της ύπαρξης του κόμματος όταν ακόμα ήταν στην παιδική του ηλικία. Το πρώτο αυτό κύμα έφερε μαζί του τους πιο εξέχοντες θεωρητικούς και πολιτικούς της Διεθνούς. Όσο μεγάλωνε η Ευρωπαϊκή Σοσιαλδημοκρατία, όσο μεγαλύτερη μάζα εργατών ενώνονταν γύρω της, τόσο εξασθενούσε (όχι μονάχα σχετικά αλλά και απόλυτα) η εισροή φρέσκων στοιχείων από τη διανόηση. Η "Leipziger Volkszeitung" (s.s. Εφημερίδα του γερμανικού Σοσιαλδημοκρατικού Κόμματος) ζητούσε για πολύ καιρό, αλλά μάταια, μέσα από αγγελίες στις εφημερίδες έναν δημοσιογράφο με πανεπιστημιακή μόρφωση. Εδώ μας επιβάλλεται ένα συμπέρασμα - ένα συμπέρασμα που βρίσκεται σε απόλυτη αντίθεση με τον Αντλερ: όσο πιό οριστικά αποκάλυπτε ο σοσιαλισμός το περιεχόμενό του, όσο ευκολότερο γινόταν για τον καθέναν και για όλους να κατανοήσουν την ιστορική αποστολή του, τόσο πιο οριστικά η διανόηση απομακρυνόταν απ΄ αυτόν. Αν κι αυτό δε σημαίνει ότι φοβούνταν τον ίδιο το σοσιαλισμό, είναι παρόλ΄ αυτά σαφές ότι στις καπιταλιστικές χώρες της Ευρώπης πρέπει να έχουν συμβεί μερικές βαθιές κοινωνικές που έχουν εμποδίσει τη συναδέλφωση των ανθρώπων του πανεπιστημίου με τους εργάτες, την ίδια στιγμή που διευκόλυναν το πέρασμα των εργατών στο σοσιαλιστικό κίνημα.

Τι είδους αλλαγές ήταν αυτές: Τα πιο ευφυή άτομα, ομάδες και στρώματα από το προλεταριάτο έχουν μπει και μπαίνουν στη Σοσιαλδημοκρατία. Η ανάπτυξη και η συγκεντροποίηση της βιομηχανίας και των μεταφορών, απλά επιταχύνει αυτό το προτσές. Πρόκειται για ένα εντελώς διαφορετικού είδους προτσές αυτό που αφορά την ιντελιγκέντσια. Η καταπληκτική καπιταλιστική ανάπτυξη των τελευταίων δύο δεκαετιών έχει αναμφισβήτητα ξαφρίσει αυτή την τάξη. Οι πιο ταλαντούχες δυνάμεις της διανόησης, εκείνες που διαθέτουν πρωτοβουλία και δύναμη σκέψης, έχουν αμετάκλητα απορροφηθεί από την καπιταλιστική βιομηχανία, από τα τραστ, τις εταιρίες σιδηροδρόμων και τις τράπεζες, που πληρώνουν με φανταστικούς μισθούς τις οργανωτικές τους ικανότητες. Οι διανοούμενοι δεύτερης σειράς μένουν για τις κρατικές υπηρεσίες, και τις κυβερνητικές θέσεις και παραπονούνται όσο και οι εκδότες εφημερίδων όλων των τάσεων για έλλειψη *"ανθρώπων"*. Όσο για τους εκπρόσωπους της όλο και αυξανόμενης μισοπρολεταριακής ιντελιγκέντσιας - που δεν μπορούν να ξεφύγουν από τον αιώνια εξαρτημένο και υλικά ανασφαλή τρόπο ζωής τους - γι΄ αυτούς, που επιτελούν αποσπασματικές, δεύτερης κατηγορίας και όχι πολύ ελκυστικές λειτουργίες στον μεγάλο μηχανισμό της κουλτούρας, που τα πολιτιστικά τους ενδιαφέροντα επικαλείται ο Αντλερ, δεν μπορούν να είναι αρκετά δυνατοί ώστε να κατευθύνουν ανεξάρτητα τις πολιτικές τους συμπάθειες προς το σοσιαλιστικό κίνημα.

Σ΄ αυτό προστίθεται το γεγονός ότι κάθε ευρωπαίος διανοούμενος για τον οποίο δεν αποκλείεται ψυχολογικά το πέρασμα στο στρατόπεδο του κολλεχτιβισμού, πρακτικά δεν έχει ελπίδα να κερδίσει μια θέση προσωπικής επιρροής στις γραμμές των προλεταριακών κομμάτων. Και αυτό το ζήτημα έχει αποφασιστική σημασία. Ένας εργάτης έρχεται στο σοσιαλισμό σαν τμήμα ενός συνόλου, μαζί με την τάξη του, από την οποία δεν έχει προοπτική να ξεφύγει. Ευχαριστιέται ακόμα και με το αίσθημα της ηθικής του ενότητας με τη μάζα, που του δίνει μεγαλύτερη αυτοπεποίθηση και δύναμη. Ο διανοούμενος, όμως, έρχεται στο σοσιαλισμό, σπάζοντας τον ομφάλιο λώρο της τάξης του, σαν άτομο, σαν προσωπικότητα, και αναπόφευκτα προσπαθεί να ασκεί επιρροή σαν άτομο. Αλλά εδώ ακριβώς συναντάει εμπόδια - και καθώς περνάει ο καιρός τόσο και μεγαλύτερα γίνονται αυτά τα εμπόδια. Στις αρχές του σοσιαλδημοκρατικού κινήματος, ο

κάθε διανοούμενος που προσχωρούσε, ακόμα κι αν δεν ξεπερνούσε τον μέσο όρο, κέρδιζε μια θέση καινουργιοφερμένος βρίσκει, στις δυτικοευρωπαϊκές χώρες, την κολοσσιαία δομή της εργατικής δημοκρατίας να υπάρχει ήδη. Χιλιάδες εργατικοί ηγέτες, που έχουν αυτόματα προωθηθεί από την τάξη τους, αποτελούν ένα συμπαγή μηχανισμό, που επικεφαλής του βρίσκονται τιμημένοι βετεράνοι, αναγνωρισμένου κύρους, φυσιογνωμίες που έχουν ήδη γίνει ιστορικές. Μόνο ένας άνθρωπος με εξαιρετικό ταλέντο θα μπορούσε σε αυτές τις συνθήκες να ελπίζει ότι θα κερδίσει μια ηγετική θέση - αλλά ένας τέτοιος άνθρωπος, αντί να πηδήσει πάνω από την άβυσσο προς ένα στρατόπεδο ξένο γι΄ αυτόν, προτιμάει να ακολουθήσει, βέβαια, το δρόμο της μικρότερης αντίστασης μέσα στο πεδίο της βιομηχανίας ή των κρατικών υπηρεσιών. Έτσι, στέκεται επίσης ανάμεσα στην ιντελιγκέντσια και τον σοσιαλισμό σαν χαράδρα, εκτός από όλα τα άλλα, ο οργανωτικός μηχανισμός της Σοσιαλδημοκρατίας. Προκαλεί δυσαρέσκεια ανάμεσα στους διανοούμενους που συμπαθούν τον σοσιαλισμό, από τους οποίους απαιτεί πειθαρχία και αυτοσυγκράτηση - μερικές φορές σε σχέση με τον υπερβολικό "ριζοσπαστισμό" τους - και τους καταδικάζει στο ρόλο μεμψίμοιρων παρατηρητών που οι συμπάθειές τους ταλαντεύονται ανάμεσα στον εθνικισμό και τον εθνικό φιλελευθερισμό. Ο "Σιμπλίσιμους" (σ.σ. Σατυρικό περιοδικό που εκδιδόταν στο Μόναχο) είναι η ανώτερη ιδεολογική σημαία τους. Με διάφορες παραλλαγές και σε διάφορους βαθμούς, αυτό το φαινόμενο επαναλαμβάνεται σ΄ όλες τις χώρες της Ευρώπης. Αυτοί οι άνθρωποι είναι, περισσότερο από κάθε άλλη ομάδα, πολύ μπλαζέ, θα λέγαμε πολύ κυνικοί, για να μπορεί μια αποκάλυψη, ακόμα και η πιο συγκινητική, της πολιτιστικής σημασίας του σοσιαλισμού να κατακτήσει τις ψυχές τους. Μόνο σπάνιοι "ιδεολόγοι" - χρησιμοποιώντας αυτή τη λέξη και με την καλή και με την κακή της έννοια - μπορούν να προσχωρήσουν στις σοσιαλιστικές πεποιθήσεις κάτω από το ερέθισμα της καθαρής θεωρητικής σκέψης, με αφετηρία τους τις απαιτήσεις του νόμου, όπως στην περίπτωση του Αντον Μένγερ, (σ.σ. ένας αυστριακός δικαστής) ή τις απαιτήσεις της τεχνικής, όπως με τον "Ατλάντικους" (σ.σ. ψευδώνυμο του Κάρλ Μπαλόντ, ενός Λεττονο-γερμανού οικονομολόγου). Αλλά ακόμα και αυτοί, όπως ξέρουμε, δεν φτάνουν στο πραγματικό Σοσιαλδημοκρατικό κίνημα, και η ταξική πάλη του προλεταριάτου στην εσωτερική της σχέση με τον σοσιαλισμό παραμένει γι΄ αυτούς βιβλίο εφτασφράγιστο.

* * * * * *

Όταν ο Αντλερ θεωρεί ότι είναι αδύνατο να κερδίσεις τους διανοούμενους στον κολλεχτιβισμό με ένα πρόγραμμα άμεσων υλικών κερδών, έχει απόλυτα δίκιο. Αλλά αυτό δε σημαίνει επίσης ότι δεν είναι δυνατό να κερδίσεις τους διανοούμενους με κανένα μέσο, ούτε ότι τα άμεσα υλικά συμφέροντα και οι ταξικοί δεσμοί δεν επηρεάζουν τους διανοούμενους πιο πειστικά απ΄ ότι όλες οι πολιτιστικές - ιστορικές προοπτικές που προσφέρει ο σοσιαλισμός. Αν εξαιρέσουμε το στρώμα εκείνο των διανοουμένων που είναι κατευθείαν στην υπηρεσία των εργαζόμενων μαζών, όπως γιατροί των εργατών, δικηγόροι, κλπ. (ένα στρώμα που, κατά γενικό κανόνα, αποτελείται από τους λιγότερο προικισμένους εκπροσώπους αυτών των επαγγελμάτων), τότε βλέπουμε ότι το πιο σημαντικό και με επιρροή τμήμα των διανοουμένων κερδίζει τα μέσα της ζωής του μέσα από το βιομηχανικό κέρδος, από το νοίκιασμα της γης ή από τον κρατικό προϋπολογισμό, κι έτσι, άμεσα ή έμμεσα εξαρτάται από την καπιταλιστική τάξη ή από το καπιταλιστικό κράτος.

Αν εξεταστεί αφηρημένα, η υλική αυτή εξάρτηση αποκλείει μονάχα τη μαχητική πολιτική δραστηριότητα μέσα στις αντικαπιταλιστικές γραμμές, αλλά όχι και την πνευματική ελευθερία σε σχέση με την τάξη που τους δίνει δουλειά. Στην πραγματικότητα, όμως, δεν είναι έτσι. Η "πνευματική" ακριβώς φύση της δουλειάς που κάνουν οι διανοούμενοι αναπόφευκτα σχηματίζει έναν πνευματικό δεσμό ανάμεσα σ΄ αυτούς και στις ιδιοχτήτριες τάξεις. Οι διευθυντές των εργοστασίων και οι μηχανικοί με διοικητικά καθήκοντα αναγκαστικά βρίσκονται σ΄ έναν διαρκή ανταγωνισμό με τους εργάτες, ενάντια στους οποίους είναι υποχρεωμένοι να στηρίζουν τα συμφέροντα του κεφαλαίου. Είναι αυταπόδεικτο ότι η λειτουργία που επιτελούν πρέπει, σε τελευταία ανάλυση, να προσαρμόζει τον τρόπο της σκέψης τους και τις απόψεις τους στον εαυτό της. Οι γιατροί και οι δικηγόροι παρόλη την τόσο ανεξάρτητη φύση της δουλειάς τους, πρέπει αναγκαστικά να είναι σε ψυχολογική επαφή με τους πελάτες τους.

Ενώ ένας ηλεκτρολόγος μπορεί, κάθε μέρα, να τοποθετεί ηλεκτρικά σύρματα στα γραφεία των υπουργών των τραπεζιτών και των ερωμένων τους κι ωστόσο να παραμένει ο ίδιος, ενάντια σ΄

αυτό το γεγονός, το ζήτημα είναι διαφορετικό για έναν γιατρό που είναι υποχρεωμένος να βρει την κατάλληλη μέσα στην ψυχή και στη φωνή του μουσική για τα συναισθήματα και τις συνήθειες αυτών των προσώπων. Ακόμα περισσότερο, η επαφή αυτού του είδους, δεν συμβαίνει αναπόφευκτα μονάχα στην κορυφή της αστικής κοινωνίας. Οι σουφραζέτες του Λονδίνου πήραν για να τις υπερασπιστεί έναν δικηγόρο που υποστήριζε τις σουφραζέτες. Ένας γιατρός που κουράρει τις συζύγους των δημάρχων στο Βερολίνο ή τις συζύγους των "Χριστιανοσοσιαλιστών" καταστηματαρχών στη Βιέννη δύσκολα μπορεί να επιτρέψει στον εαυτό του την πολυτέλεια του ενθουσιασμού για τις πολιτιστικές προοπτικές του κολεχτιβισμού. Με τον ίδιο τρόπο όλ΄ αυτά ισχύουν για τους συγγραφείς, τους καλλιτέχνες, τους γλύπτες, τους ανθρώπους του θεάματος, όχι τόσο άμεσα και κατευθείαν αλλά όχι λιγότερο αδυσώπητα. Προσφέρουν στο κοινό τη δουλειά τους ή την προσωπικότητά τους και εξαρτιούνται από την επιδοκιμασία και τα λεφτά τους, κι έτσι, είτε μ΄ έναν ανοιχτό είτε μ΄ έναν καλυμμένο τρόπο υποτάσσουν τα δημιουργικά τους επιτεύγματα σ΄ αυτό το "μεγάλο τέρας" που τόσο περιφρονούν: το συρφετό των αστών. Η μοίρα της γερμανικής σχολής "νέων" συγγραφέων - πού, παρεπιπτόντως, ήδη αυτή τη στιγμή αποψιλώνεται στην κορυφή - δείχνει ότι αυτό αληθεύει οσοδήποτε άλλο. Το παράδειγμα του Ι. Γκόρκι, που εξηγείται από τις συνθήκες της εποχής όπου αυτός μεγάλωσε είναι μια εξαίρεση που απλά αποδείχνει τον κανόνα: η αδυναμία του να προσαρμοστεί στον αντεπαναστατικό εκφυλισμό των διανοουμένων του στέρησε πολύ γρήγορα τη "δημοτικότητά" του.

Εδώ αποκαλύπτεται, για μια ακόμα φορά, η βαθιά κοινωνική διαφορά ανάμεσα στις συνθήκες της πνευματικής και της χειρωνακτικής εργασίας. Παρόλο που υποδουλώνει τους μυς και εξαντλεί το σώμα, η δουλειά στο εργοστάσιο είναι ανίσχυρη να υποτάξει στον εαυτό της το μυαλό του εργάτη. Όλα τα μέτρα με τα οποία επιχειρήθηκε να ελεγχθεί αυτό, τόσο στην Ελβετία όσο και στη Ρωσία, αποδείχτηκαν στο σύνολό τους άκαρπα. Από φυσικά άποψη, το μυαλό του εργάτη, είναι ασύγκριτα πιο ελεύθερο. Ο συγγραφέας δεν είναι υποχρεωμένος να σηκώνεται όταν χτυπάει η σειρήνα, πίσω από την πλάτη του γιατρού δεν στέκεται ο επιστάτης, και δεν κάνουν έρευνα στις τσέπες του δικηγόρου όταν φεύγει από το δικαστήριο. Αλλά σε αντάλλαγμα, είναι υποχρεωμένοι όχι απλά να πουλούν την εργατική τους δύναμη, όχι απλά να πουλούν την ένταση των μυών τους, αλλά ολόκληρη την προσωπικότητά τους σαν ανθρώπινα όντα - και όχι από φόβο αλλά συνειδητά. Σαν αποτέλεσμα, οι άνθρωποι αυτοί δεν θέλουν και δεν μπορούν να δουν ότι η επαγγελματική τους στολή δεν είναι τίποτε άλλο από μια στολή φυλακισμένου, ωστόσο πιο κομψή από τις συνηθισμένες.

Τελικά, ο ίδιος ο Αντλερ φαίνεται να μην είναι ικανοποιημένος με την αφηρημένη και ουσιαστικά ιδεαλιστική του φόρμουλα για την αμοιβαία σχέση διανοουμένων και σοσιαλισμού. Στην ίδια του την προπαγάνδα, στην πραγματικότητα απευθύνεται όχι στους διανοούμενους που επιτελούν συγκεκριμένες λειτουργίες μέσα στην καπιταλιστική κοινωνία, αλλά στη νέα τους γενιά που βρίσκονται ακόμα στο στάδιο της προετοιμασίας του μελλοντικού τους ρόλου - στους φοιτητές. Μια απόδειξη αυτού του γεγονότος είναι όχι μόνο η αφιέρωση *"Στην Ένωση των Ελεύθερων Φοιτητών της Βιέννης"* αλλά και η ίδια η φύση αυτού του φυλλάδιου - λόγου, ο παθιασμένος αγκιτατόρικος και δασκαλίστικος τόνος του. Θα ήταν αδιανόητο να εκφραστεί κανείς μ΄ αυτό τον τρόπο μπροστά σε ένα ακροατήριο καθηγητών, συγγραφέων, δικηγόρων, γιατρών. Ένας τέτοιος λόγος θα του στέκονταν στο λαιμό, ύστερα από τις πρώτες λίγες λέξεις. Ετσι, σε άμεση εξάρτηση με το ανθρώπινο υλικό που τυχαίνει να δουλεύει, ο Αντλερ ο ίδιος περιορίζει το καθήκον του. Ο πολιτικός διορθώνει τη φόρμουλα του θεωρητικού. Στο τέλος καταλήγει ένας αγώνας για επιρροή πάνω στους **φοιτητές.**

Το Πανεπιστήμιο είναι το τελικό στάδιο της οργανωμένης από το κράτος εκπαίδευσης των παιδιών των ιδιοκτητριών και κυρίαρχων τάξεων, όπως ακριβώς οι στρατώνες είναι το τελικό εκπαιδευτικό ίδρυμα για τη νέα γενιά των εργατών και των αγροτών. Οι στρατώνες σφυρηλατούν την ψυχολογική συνήθεια της υπακοής και της πειθαρχίας που ταιριάζουν στις παρακατιανές κοινωνικές λειτουργίες που πρόκειται να επιτελεσθούν στη συνέχεια. Το Πανεπιστήμιο, καταρχήν, εκπαιδεύει για τον διοικητικό τομέα, την ηγεσία, την κυβέρνηση. Απ΄ αυτή τη σκοπιά ακόμα και οι φοιτητικές ενώσεις της Γερμανίας είναι χρήσιμοι ταξικοί θεσμοί μια που δημιουργούν παραδόσεις που ενώνουν πατεράδες με γιους, δυναμώνουν τον εθνικό αυτοσεβασμό, δημιουργούν τις συνήθειες

που χρειάζονται σ΄ ένα αστικό περιβάλλον, και, τέλος δίνουν τις ουλές στη μύτη ή κάτω από το αυτί που θα χρησιμέψουν σαν η σφραγίδα του ότι κάποιος ανήκει στην άρχουσα τάξη.

Το ανθρώπινο υλικό που περνάει από τους στρατώνες, είναι, βέβαια, ασύγκριτα πιό σημαντικό για το κόμμα του Αντλερ απ΄ ότι αυτό που περνάει από το Πανεπιστήμιο. Αλλά σε ορισμένες ιστορικές συνθήκες - όταν δηλαδή, με τη γοργή βιομηχανική ανάπτυξη, ο στρατός στην κοινωνική του σύνθεση είναι προλεταριακός, όπως στην περίπτωση της Γερμανίας - το κόμμα μπορεί παρόλα αυτά να πεί: **"Δεν θα μπω σε φασαρίες να τρέχω στους στρατώνες. Μου αρκεί να ξεπροβοδίσω τον νεαρό εργάτη μέχρι το κατώφλι τους και (το κυριότερο) να τον συναντήσω όταν ξαναβγαίνει. Δεν θα με αφήσει, θα μείνει δικός μου".** (σ.σ. Αυτή ήταν η στάση του γερμανικού Σοσιαλ-δημοκρατικού Κόμματος και ήταν, φυσικά, εντελώς ανεπαρκής από επαναστατική άποψη (Λ.Τ.) Αλλά, το κόμμα, αν θέλει κάπως να διεξάγει μια ανεξάρτητη πάλη για επιρροή πάνω στους διανοούμενους, πρέπει να πεί ακριβώς το αντίθετο σ΄ ότι αφορά το Πανεπιστήμιο: **"Μόνο εδώ και μόνο τώρα, που ο νεαρός έχει σ΄ ένα βαθμό απελευθερωθεί από την οικογένειά του, και που δεν έχει ακόμα γίνει δέσμιος της θέσης του στην κοινωνία, μπορώ να υπολογίζω να τον τραβήξω στις γραμμές μας. Ή τώρα, ή ποτέ".**

Ανάμεσα στους εργάτες, η διαφορά "πατεράδων" και "γιών" είναι καθαρά διαφορά ηλικίας. Ανάμεσα στους διανοούμενους, δεν είναι μόνο διαφορά ηλικίας αλλά και κοινωνική διαφορά. Ο φοιτητής, σε αντίθεση με τον νεαρό εργάτη και με τον ίδιο του τον πατέρα, δεν εκπληρώνει κοινωνική λειτουργία, δεν αισθάνεται άμεση εξάρτηση από το κεφάλαιο ή το κράτος, δεν δεσμεύεται από ευθύνες και - τουλάχιστον αντικειμενικά αν όχι υποκειμενικά - είναι ελεύθερος στην κρίση του για το δίκαιο και το άδικο. Σ΄ αυτή την περίοδο, όλα μέσα του βρίσκονται σε αναβρασμό, οι ταξικές του προκαταλήψεις είναι τόσο αδιαμόρφωτες όσο και τα ιδεολογικά του ενδιαφέροντα, τα ζητήματα συνείδησης έχουν μεγάλη σημασία γι΄ αυτόν, ο νους του είναι ανοιχτός για πρώτη φορά σε μεγάλες επιστημονικές γενικεύσεις, το έκτακτο είναι σχεδόν φυσιολογική ανάγκη γι΄ αυτόν. Αν ο κολλεχτιβισμός είναι ικανός να κυριαρχήσει, στο νου του, τώρα είναι η στιγμή, και θα το κάνει, φυσικά, μέσω του ευγενικά επιστημονικού χαρακτήρα των βάσεών του και του ολοκληρωμένου πολιτιστικού περιεχόμενου των σκοπών του, κι όχι σαν ένα πεζό ζήτημα "μαχαιροπήρουνου". Στο τελευταίο αυτό σημείο, ο Αντλερ έχει απόλυτο δίκιο.

Αλλά εδώ είμαστε πάλι υποχρεωμένοι να σταματήσουμε μπροστά σ΄ ένα ψυχρό γεγονός. Δεν είναι μόνο η ευρωπαϊκή ιντελιγκέντσια, σαν σύνολο, αλλά και τα βλαστάρια της, οι φοιτητές, που δε δείχνουν απολύτως καμιά έλξη προς το σοσιαλισμό. Υπάρχει ένα τείχος ανάμεσα στο εργατικό κόμμα και τη μάζα των φοιτητών. Να εξηγεί κανείς αυτό το γεγονός απλά με την ανεπάρκεια της αγκιτατόρικης δουλειάς, που δεν μπόρεσε να πλησιάσει την ιντελιγκέντσια από τη σωστή σκοπιά, όπως προσπαθεί να κάνει ο Αντλερ, σημαίνει να παραβλέπει όλη την ιστορία των σχέσεων ανάμεσα στους φοιτητές και το "λαό", σημαίνει να βλέπει τους φοιτητές περισσότερο σαν διανοητική και ηθική κατηγορία παρά σαν προϊόν κοινωνικής ιστορίας. Είναι αλήθεια ότι η υλική τους εξάρτηση από την αστική κοινωνία επηρεάζει τους φοιτητές μόνο έμμεσα, μέσω των οικογενειών τους, και επομένως αδύναμα. Αλλά, αντί γι΄ αυτό, τα γενικά κοινωνικά συμφέροντα και οι ανάγκες των τάξεων από τις οποίες στρατολογούνται οι φοιτητές, αντανακλώνται στα αισθήματα και στις απόψεις των φοιτητών μ΄ όλη τους τη δύναμη, σαν σε αντηχείο. Σ΄ όλη τους την ιστορία - στις καλύτερες, ηρωικότερες στιγμές τους, όπως και σε περίοδες τέλειας ηθικής παρακμής - οι φοιτητές της Ευρώπης υπήρξαν απλά το ευαίσθητο βαρόμετρο των αστικών τάξεων. Έγιναν υπερεπαναστάτες, συναδελφωνόμενοι σοβαρά και έντιμα με το λαό, όταν η αστική κοινωνία δεν είχε άλλη διέξοδο από την επανάσταση. Πήραν de facto τη θέση των αστικών δημοκρατικών δυνάμεων, όταν η πολιτική μηδαμινότητα των τελευταίων τους εμπόδισε να μπουν επικεφαλής της επανάστασης, όπως έγινε στη Βιέννη το 1848. Αλλά επίσης πυροβόλησαν τους εργάτες τον Ιούνη του ίδιου χρόνου, στο Παρίσι, όταν η αστική τάξη και οι εργάτες βρέθηκαν αντιμέτωποι στις δύο πλευρές του οδοφράγματος. Όταν οι πόλεμοι του Μπίσμαρκ είχαν ενώσει τη Γερμανία και είχαν καθησυχάσει τις αστικές τάξεις, ο γερμανός φοιτητής έσπευσε να γίνει εκείνη η φιγούρα, η φουσκωμένη με μπύρα και ξιπασιά, που, μαζί με τον πρώσο ανθυπολοχαγό, εμφανίζεται πάντα στις σατιρικές εφημερίδες. Στην Αυστρία, ο φοιτητής έγινε ο σημαιοφόρος της εθνικής αποκλειστικότητας και του μαχητικού σωβινισμού, στο βαθμό που οξυνόταν η σύγκρουση

ανάμεσα στις διαφορετικές εθνότητες εκείνης της χώρας για επιρροή στην κυβέρνηση. Και δεν υπάρχει αμφιβολία ότι μέσα σ΄ όλους αυτούς τους ιστορικούς μετασχηματισμούς, ακόμα και στους πιό αποκρουστικούς, οι φοιτητές έδειξαν πολιτική οξυδέρκεια, διάθεση για αυτοθυσία, και ανιδιοτελή (ιδεαλιστική) μαχητικότητα - τις ιδιότητες στις οποίες τόσο πολύ βασίζεται ο Αντλερ. Αν και ο κοινός φιλισταίος των 30 ή 40 χρονών δεν θα διακινδυνεύσει να του σπάσουν τα μούτρα για μια υποτιθέμενη έννοια "τιμής", ο γιος του θα το κάνει, με ζήλο. Οι Ουκρανοί και πολωνοί φοιτητές στο Πανεπιστήμιο του Λβόφ μας έδειξαν πάλι τελευταία ότι όχι μόνο ξέρουν πώς να φέρνουν μια εθνική ή πολιτική τάση μέχρι το τέλος, αλλά και να προτάσσουν το στήθος τους στις κάνες των περιστρόφων. Πέρυσι, οι γερμανοί φοιτητές της Πράγας ήταν έτοιμοι να αντιμετωπίσουν όλη τη βία του όχλου για να διαδηλώσουν στους δρόμους το δικαίωμά τους να υπάρχουν σαν γερμανική κοινωνία. Εδώ έχουμε μια ανιδιοτελή (ιδεαλιστική) μαχητικότητα - μερικές φορές ακριβώς σαν του κόκορα στις κοκορομαχίες - που χαρακτηρίζει όχι μια τάξη ή μια ιδέα, αλλά μια ηλικία. Από την άλλη, το πολιτικό περιεχόμενο αυτού του ιδεαλισμού καθορίζεται ολοκληρωτικά από το ιστορικό πνεύμα εκείνων των τάξεων από τις οποίες προέρχονται οι φοιτητές και στις οποίες γυρίζουν. Και αυτό είναι φυσικό και αναπόφευκτο.

Σε τελευταία ανάλυση, όλες οι κατέχουσες τάξεις στέλνουν τους γιούς τους στο Πανεπιστήμιο, και αν οι φοιτητές επρόκειτο να είναι, στο Πανεπιστήμιο μια tabula rasa, ένα άγραφο χαρτί όπου ο σοσιαλισμός να μπορεί να γράψει το μήνυμά του, τότε τι θα γινόταν η ταξική κληρονομικότητα και ο καημένος ο ιστορικός ντετερμινισμός;

* * * * * *

Αυτό που απομένει, καταλήγοντας, είναι να ξεκαθαρίσουμε μια άλλη πλευρά του ζητήματος, που είναι και υπέρ και εναντίον του Αντλερ. Σύμφωνα με τον Αντλερ, ο μόνος τρόπος για να προσελκύσουμε τους διανοούμενους στο σοσιαλισμό, είναι να προβάλουμε, σ΄ όλη του την έκταση, τον τελικό σκοπό του κινήματος. Αλλά ο Αντλερ αναγνωρίζει βέβαια, ότι ο τελικός αυτός σκοπός εμφανίζεται καθαρότερα και πληρέστερα, στο ποσοστό που προοδεύει η συγκεντρωποίηση της βιομηχανίας η προλεταριοποίηση των μεσαίων στρωμάτων και η εντατικοποίηση των ταξικών ανταγωνισμών. Ανεξάρτητα από τη θέληση των πολιτικών ηγετών και τις διαφορές τους σ΄ ότι αφορά την εθνική τακτική, στη Γερμανία, ο **"τελικός σκοπός"** προβάλει με ασύγκριτα μεγαλύτερη καθαρότητα και αμεσότητα από ότι στην Αυστρία ή την Ιταλία. Αλλά αυτό το ίδιο κοινωνικό προτσές, η εντατικοποίηση της πάλης ανάμεσα σε εργασία και κεφάλαιο, εμποδίζει τους διανοούμενους να περάσουν στο στρατόπεδο του κόμματος της εργασίας. Οι γέφυρες ανάμεσα στις τάξεις γκρεμίζονται, και για να τις διασχίσει κανείς πρέπει να πηδήσει πάνω από μια άβυσσο που βαθαίνει κάθε μέρα που περνάει. Έτσι, παράλληλα με τις συνθήκες που αντικειμενικά διευκολύνουν τους διανοούμενους να συλλάβουν θεωρητικά την ουσία του κολλεχτιβισμού, τα κοινωνικά εμπόδια μεγαλώνουν το δρόμο της πολιτικής κατάταξης της ιντελιγκέντσιας στον σοσιαλιστικό στρατό. Το να μπει κανείς στο σοσιαλιστικό κίνημα σε μια οποιαδήποτε αναπτυγμένη χώρα, όπου υπάρχει κοινωνική ζωή, δεν είναι μια καιροσκοπική, αλλά μια πολιτική πράξη, και δω η κοινωνική θέληση κυριαρχεί ολοκληρωτικά πάνω στη θεωρητικολόγα λογική. Κι αυτό τελικά σημαίνει ότι είναι δυσκολότερο να κερδηθεί η ιντελιγκέντσια σήμερα από ότι ήταν χθες, και ότι αύριο θα είναι δυσκολότερο από σήμερα.

Όμως, σ΄ αυτό το προτσές υπάρχει επίσης ένα **"σπάσιμο στο βαθμιαίο".** Η στάση των διανοουμένων προς το σοσιαλισμό, που περιγράψαμε σαν μια στάση αποξένωσης που αυξάνει με την ίδια την ανάπτυξη του σοσιαλιστικού κινήματος, μπορεί και πρέπει να αλλάξει αποφασιστικά σαν αποτέλεσμα μιας αντικειμενικής πολιτικής αλλαγής που θα μεταβάλει το συσχετισμό των κοινωνικών δυνάμεων με αποφασιστικό τρόπο. Από τους ισχυρισμούς του Αντλερ αυτό που είναι αλήθεια είναι ότι οι διανοούμενοι ενδιαφέρονται για τη διατήρηση της καπιταλιστικής εκμετάλλευσης όχι άμεσα και όχι χωρίς όρους, αλλά έμμεσα μόνο, μέσω των αστικών τάξεων, στο βαθμό που η ιντελιγκέντσια εξαρτάται από αυτές. Η ιντελιγκέντσια θα μπορούσε να περάσει στον κολλεχτιβισμό αν της προσφερόταν λόγοι να δει σαν πιθανή την **άμεση** νίκη του κολλεχτιβισμού, αν ο κολλεχτιβισμός παρουσιαζόταν μπροστά της, όχι σαν το ιδανικό μιας διαφορετικής, απόμακρης και ξένης τάξης, αλλά σαν μια κοντινή και απτή πραγματικότητα και, τέλος - και αυτός δεν είναι ο λιγότερο σημαντικός όρος - αν ένα πολιτικό σπάσιμο από την μπουρζουαζία δεν

απειλούσε κάθε εργάτη του πνεύματος, χωριστά, με σοβαρές υλικές και ηθικές συνέπειες. Τέτοιοι όροι μπορούν να εγκαθιδρυθούν για την ευρωπαϊκή διανόηση μόνο με την πολιτική εξουσία μιας νέας κοινωνικής τάξης, κι ως ένα βαθμό, σε μια περίοδο κατευθείαν και άμεσης πάλης γι΄ αυτή την εξουσία. Όποια και να ήταν η αποξένωση της ευρωπαϊκής ιντελιγκέντσιας από τις εργατικές μάζες - και αυτή η αποξένωση θα αυξηθεί ακόμα περισσότερο, ιδιαίτερα στις νεότερες καπιταλιστικές χώρες, σαν την Αυστρία, την Ιταλία, τις Βαλκανικές χώρες - σε μια εποχή, ωστόσο, μεγάλης κοινωνικής ανοικοδόμησης, η ιντελιγκέντσια - ίσως νωρίτερα από τις άλλες ενδιάμεσες τάξεις - θα περάσει με το μέρος των υπερασπιστών της νέας κοινωνίας. Ένα μεγάλο ρόλο σε σχέση μ΄ αυτό θα παίξουν οι κοινωνικές ιδιότητες των διανοουμένων, που τους ξεχωρίζουν από την εμπορική και βιομηχανική μικροαστική τάξη και την αγροτιά: οι επαγγελματικοί τους δεσμοί με τους πολιτιστικούς κλάδους της κοινωνικής εργασίας, η ικανότητά τους για θεωρητικές γενικεύσεις, η ευελιξία και ευκινησία της σκέψης τους, με λίγα λόγια, η **διανοουμενοσύνη** τους. Αντιμέτωπη με το αναπόφευκτο γεγονός της μεταφοράς όλου του μηχανισμού της κοινωνίας σε νέα χέρια, η ευρωπαϊκή ιντελιγκέντσια θα μπορέσει να πείσει τον εαυτό της ότι οι συνθήκες που έτσι εγκαθιδρύθηκαν, όχι μόνο δε θα την ρίξουν στην άβυσσο, αλλά αντίθετα, θα ανοίξουν μπροστά της απεριόριστες δυνατότητες για την εφαρμογή τεχνιτών, οργανωτικών και επιστημονικών δυνάμεων. Και θα μπορέσει να προμηθεύσει αυτές τις δυνάμεις από τις γραμμές της, ακόμα και στην πρώτη, την πιο κρίσιμη περίοδο, όταν το νέο καθεστώς θα πρέπει να ξεπεράσει τεράστιες τεχνικές, κοινωνικές και πολιτικές δυσκολίες.

Αλλά αν η πραγματική κατάκτηση του μηχανισμού της κοινωνίας εξαρτιόταν από το αν **προηγούμενα** έρχονταν οι διανοούμενοι στο κόμμα του ευρωπαϊκού προλεταριάτου, τότε οι προοπτικές του κολλεχτιβισμού θα ήταν πραγματικά άθλιες - γιατί, όπως προσπαθήσαμε να δείξουμε παραπάνω, η προσχώρηση της ιντελιγκέντσιας στη Σοσιαλδημοκρατία μέσα στα πλαίσια του αστικού καθεστώτος γίνεται, αντίθετα με όλες τις προσδοκίες του Μάξ Αντλερ, όλο και λιγότερο πιθανές με το πέρασμα του χρόνου.

"Souremenny Mir", 1910

1 Το άρθρο "Διανοούμενοι και Σοσιαλισμός" δημοσιεύτηκε για πρώτη φορά στην εφημερίδα του St. Petesburg *Souremenny Mir* to 1910, και κριτικάρει την μπροσούρα του Μάξ Αντλερ *Ο σοσιαλισμός και οι διανοούμενοι* (*Der Sozialismus und die Intellektuellen*) που εκδόθηκε την ίδια χρονιά.

Λέον Τρότσκι

Τα Βαλκάνια στους βαλκανικούς λαούς

Ο Βαλκανικός πόλεμος είναι μια απόπειρα να επιλυθεί, με το συντομότερο δυνατό τρόπο, το ζήτημα της δημιουργίας νέων κρατικοπολιτικών μορφών, που θα είναι καλύτερα προσαρμοσμένες στις ανάγκες της οικονομικής και πολιτισμικής ανάπτυξης των βαλκανικών λαών. Η θεμελιακή άποψη της ευρωπαϊκής δημοκρατίας, δυτικής και ανατολικής, πάνω στο ζήτημα αυτό είναι ολότελα ξεκάθαρη: τα Βαλκάνια στους βαλκανικούς λαούς! Είναι αναγκαίο να υπερασπίσουμε τη δυνατότητα αυτών των λαών να κανονίζουν μόνοι τους τις υποθέσεις τους, όχι μόνο όπως θέλουν και θεωρούν σωστό, αλλά και με τις δικές τους δυνάμεις, στη γη όπου είναι εγκατεστημένοι. Αυτό σημαίνει πως η ευρωπαϊκή δημοκρατία πρέπει να πολεμήσει κάθε απόπειρα υποταγής της μοίρας των Βαλκανίων στις βλέψεις των Μεγάλων Δυνάμεων.

Είτε αυτές οι βλέψεις παρουσιάζονται με τη γυμνή μορφή της αποικιακής πολιτικής, είτε κρύβονται πίσω από λόγια περί φυλετικής συγγένειας, απειλούν εξίσου την ανεξαρτησία των Βαλκανικών λαών. Στις Μεγάλες Δυνάμεις θα πρέπει να επιτραπεί να βρουν κάποια θέση στη Βαλκανική Χερσόνησο με έναν μονάχα τρόπο, τον ελεύθερο εμπορικό ανταγωνισμό και την πολιτιστική επιρροή.

Τα Βαλκάνια στους βαλκάνιους λαούς! Αυτή όμως η άποψη σημαίνει μη επέμβαση. Σημαίνει όχι μόνο αντίθεση στις εδαφικές βλέψεις των Μεγάλων Δυνάμεων αλλά επίσης και απόρριψη της υποστήριξης του βαλκανικού Σλαβισμού στην πάλη του ενάντια στην τουρκική κυριαρχία. Μήπως πρόκειται για μια πολιτική στενού εθνικού και κρατικού εγωισμού; Και μήπως σημαίνει πως η δημοκρατία απαρνείται έτσι τον ίδιο της τον εαυτό; Κάθε άλλο. Η δημοκρατία δεν έχει το πολιτικό ή ηθικό δικαίωμα να εμπιστευτεί την οργάνωση των βαλκανικών λαών σε δυνάμεις που βρίσκονται έξω από τον έλεγχο της - γιατί δεν ξέρουμε πότε και που θα σταματήσουν αυτές οι δυνάμεις, και η δημοκρατία, έχοντάς τους δώσει την πολιτική της εμπιστοσύνη, θα είναι πλέον ανίκανη να τις ελέγξει.

Στην ιστορική του διάσταση, ο Βαλκανικός Πόλεμος έχει σίγουρα πολύ μεγαλύτερη σχέση με τον Ιταλικό Απελευθερωτικό Πόλεμο του 1859 παρά, για παράδειγμα, με τον Ιταλο-τουρκικό Πόλεμο του 1911 - 1912. Η ιταλική επέμβαση στην Τριπολίτιδα ήταν μια πράξη ωμής καπιταλιστικής ληστείας, ενώ ο σημερινός πόλεμος στα Βαλκάνια εκφράζει την πάλη των θραυσμάτων του βαλκανικού σλαβισμού να έλθουν κοντύτερα με τον έναν ή άλλο τρόπο και να δημιουργήσουν μια πλατύτερη βάση για την οικονομική και πολιτική τους ανάπτυξη. Κατά βάθος αυτή η πάλη είναι αναπότρεπτη, ιστορικά προοδευτική, και δεν μπορεί παρά να προκαλεί τη συμπάθεια των μαζών των λαών τόσο στη Δυτική όσο και στην Ανατολική Ευρώπη.

Αυτή όμως η πάλη για οικονομική και εθνική - πολιτιστική αυτοδιάθεση των βαλκανικών λαών διεξάγεται κάτω από επιβεβλημένες τεχνητές συνθήκες που δε δημιουργήθηκαν από τους ίδιους τους βαλκανικούς λαούς, συνθήκες που δε γεννήθηκαν πάνω στο βαλκανικό έδαφος, αλλά επιβλήθηκαν στους βαλκανικούς λαούς από εκείνες τις ευρωπαϊκές δυνάμεις που έβλεπαν, και βλέπουν ακόμα, την προικισμένη αλλά κακότυχη χερσόνησο σαν κληρονομιά τους, χρήσιμη για τα διπλωματικά τους πειράματα. Η μικτή σύνθεση των πληθυσμών αποτελεί από μόνη της ένα πολύ μεγάλο εμπόδιο στη δημιουργία των πολιτικών συνθηκών συνύπαρξης, συνεργασίας και ανάπτυξης. Παρόλα αυτά είναι δυνατή η δημιουργία τέτοιων συνθηκών. Και όχι μόνο πολιτικοί λόγοι, αλλά και η ιστορική εμπειρία το πιστοποιούν. Οι Ηνωμένες Πολιτείες της Αμερικής και η Ελβετική Ομοσπονδία παρέχουν απ΄ αυτή την άποψη την καλύτερη αντίκρουση κάθε ψευτο - ρεαλιστικού σκεπτικισμού.

Το ζήτημα όμως είναι πως οι δύσκολες συνθήκες κάτω από τις οποίες παλεύουν οι βαλκανικοί λαοί δεν έχουν καθοριστεί από τον εθνολογικό χάρτη της χερσονήσου - ή τουλάχιστον όχι άμεσα απ΄ αυτόν - αλλά από την ιδιοτελή δραστηριότητα της ευρωπαϊκής διπλωματίας, η οποία έχει κατατμήσει τα Βαλκάνια κατά τρόπο ώστε να εξασφαλίσει πως τα ξεχωριστά, τεχνητώς απομονωμένα, κομμάτια με την αμοιβαία τους σύγκρουση να εξουδετερώσουν και να παραλύσουν το ένα το άλλο. Η ευρωπαϊκή διπλωματία ούτε έδρασε ούτε δρα κυρίως εξωτερικά. Εχει εγκαθιδρύσει εδώ, σ΄ αυτή την ποτισμένη με αίμα και δάκρυα γη τα δικά της εντεταλμένα

πρακτορεία και σταθμούς, τις Βαλκανικές Δυναστείες και τα πολιτικά τους όργανα. Σ΄ αυτή την σκακιέρα, οι βασιλιάδες και οι υπουργοί δεν είναι τόσο παίκτες όσο τα βασικά πιόνια - οι αληθινοί παίκτες κοιτάζουν τη σκακιέρα από πάνω, κι αν το παιχνίδι παίρνει άσχημη γι΄ αυτούς τροπή σηκώνουν απειλητικά τη σιδερένια τους γροθιά πάνω απ΄ τη σκακιέρα.

Ο πόλεμος είναι τώρα αναμφίβολα πολύ δημοφιλής εδώ: ο στρατός - κι εδώ ο επιστρατευμένος στρατός είναι πράγματι ο λαός - θέλει πόλεμο. Ο χαρακτήρας όμως που θα πάρει ο πόλεμος και το αποτέλεσμά του εξαρτώνται πάνω απ΄ όλα απ΄ αυτούς που είναι επικεφαλής κάθε κράτους. Ανθρώπινο αίμα, πολύ αίμα, θα χυθεί, πρόσφατες κατακτήσεις πολιτισμού θα γίνουν συντρίμμια, τα συσσωρευμένα προϊόντα της ανθρώπινης εργασίας θα λεηλατηθούν, θα σκορπίσουν στον αέρα, θα σωριαστούν στη γη - και οι συνέπειες όλων αυτών δεν μπορούν να προβλεφθούν, ούτε να προκαθοριστούν.

Τα Βαλκάνια στους βαλκανικούς λαούς! Αυτό το σύνθημα έχει υιοθετηθεί εδώ από όλους τους πολιτικούς, από την άκρα Αριστερά ως τους υπηρέτες των δυναστειών. Στην πλειοψηφία τους όμως οι πολιτικοί, ενώ αρνούνται ξεκάθαρα στις Μεγάλες Δυνάμεις το δικαίωμα να έχουν αξιώσεις στα Βαλκάνια, θέλουν ταυτόχρονα η Ρωσία να βοηθήσει με τα όπλα τους βαλκανικούς λαούς να αναδιοργανώσουν τα Βαλκάνια, όπως βέβαια αυτές οι ηγετικές πολιτικές προσωπικότητες θα θέλανε να είναι τα Βαλκάνια. Αυτή η ελπίδα, ή αυτό το αίτημα, μπορεί να γίνει πηγή μεγάλων σφαλμάτων και μεγάλων δεινών. Για να μην πω ότι αυτή η προσέγγιση του ζητήματος μετατρέπει το Βαλκανικό Πόλεμο σε συνειδητή πρόκληση μιας αναμέτρησης δυνάμεων σε πανευρωπαϊκή κλίμακα και δεν μπορεί να σημαίνει τίποτα λιγότερο από έναν Πανευρωπαϊκό Πόλεμο. Κι όσο και να νοιαζόμαστε για την τύχη των νεαρών βαλκανικών λαών, όσο θερμά, κι αν επιθυμούμε την καλύτερη δυνατή πρόοδο της πολιτισμικής τους ύπαρξης στη δικιά τους γη, υπάρχει ένα πράγμα που πρέπει να τους το πούμε απλά και τίμια, και που πρέπει να το πούμε απλά και τίμια, και που πρέπει να το πούμε και στους εαυτούς μας, δε θέλουμε και δεν μπορούμε να βάλουμε σε κίνδυνο τη δικιά μας πολιτισμική ανάπτυξη. Ο Βίσμαρκ είπε κάποτε πως ολόκληρη η Βαλκανική Χερσόνησος δεν αξίζει όσο τα κόκκαλα ενός πομεριανού γρεναδιέρου. Μπορούμε κι εμείς να πούμε σήμερα: αν τα κυρίαρχα κόμματα στα Βαλκάνια, ύστερα από όλη τη θλιβερή εμπειρία τους από την ευρωπαϊκή επέμβαση, δεν μπορούν να βρουν άλλο τρόπο να διευθετήσουν το μέλλον των Βαλκάνιων παρά μια νέα ευρωπαϊκή επέμβαση, τα αποτελέσματα της οποίας δεν μπορεί κανείς να τα προβλέψει, τότε πραγματικά τα πολιτικά τους σχέδια δεν αξίζουν όσο τα κόκκαλα ενός φαντάρου από το Κουρσκ. Ισως να ακούγεται κυνικό, αλλά είναι ο μοναδικός τρόπος να ιδωθεί αυτό το τραγικό ζήτημα από κάθε έντιμο δημοκράτη πολιτικό που δε σκέφτεται μόνο το σήμερα, μα και το αύριο.

Κιέβσκαϊα Μυσλ., τχ. 285
14 {27} Οκτωβρίου 1912

Λέον Τρότσκι

Ο ΠΑΤΣΙΦΙΣΜΟΣ ΣΑΝ ΥΠΗΡΕΤΗΣ ΤΟΥ ΙΜΠΕΡΙΑΛΙΣΜΟΥ[i]

Ποτέ δεν υπήρχαν τόσοι πατσιφιστές στον κόσμο όπως τώρα, που σε όλες τις χώρες οι άνθρωποι αλληλοσκοτώνονται. Κάθε ιστορική εποχή δεν έχει μόνο τη δική της τεχνική και πολιτική φόρμα, αλλά επίσης και μια υποκρισία χαρακτηριστική γι' αυτήν. Κάποτε οι λαοί κατέστρεψαν ο ένας τον άλλο στο όνομα της Χριστιανικής διδασκαλίας της αγάπης για τον άνθρωπο. Τώρα μόνο οπισθοδρομικές κυβερνήσεις επικαλούνται το Χριστό. Τα προοδευτικά έθνη αλληλοσφάζονται στο όνομα του πατσιφισμού. Ο Γουίλσον σέρνει την Αμερική στον πόλεμο στο όνομα της Κοινωνίας των Εθνών και της μόνιμης ειρήνης. Ο Κερένσκυ και ο Τσερετέλλι καλούν σε επίθεση για χάρη μιας σύντομης ειρήνευσης.

Η εποχή μας υπολείπεται της αγανακτισμένης σάτιρας ενός Juvenal. Σε κάθε περίπτωση, ακόμα και τα πιο δυνατά σατιρικά όπλα κινδυνεύουν να αποδειχθούν αδύναμα και απατηλά σε σύγκριση με την θριαμβευτική αχρειότητα και την δουλοπρεπή βλακεία: στοιχεία που αποχαλινώθηκαν απ' τον πόλεμο.

Ο πατσιφισμός έχει την ίδια ιστορική καταγωγή με τη δημοκρατία. Η αστική τάξη έκανε το μεγάλο εγχείρημα να ορίσει τις ανθρώπινες σχέσεις βάσει της λογικής, να αντικαταστήσει την τυφλή και ηλίθια παράδοση με τους θεσμούς της κριτικής σκέψης. Οι συντεχνίες με τους περιορισμούς που έβαζαν στην παραγωγή, οι πολιτικοί θεσμοί με τα προνόμια τους, η μοναρχική απολυταρχία - όλα αυτά ήταν παραδοσιακά υπολείμματα του μεσαίωνα. Η αστική δημοκρατία απαίτησε νομική ισότητα για τον ελεύθερο ανταγωνισμό και τον κοινοβουλευτισμό σαν το μέσο διακυβέρνησης των δημόσιων υποθέσεων. Επεδίωξε επίσης να ρυθμίσει τις διεθνείς σχέσεις με τον ίδιο τρόπο. Αλλά εδώ, στάθηκε ενάντια στον πόλεμο σαν μια μέθοδο επίλυσης των διαφορών που αρνείται πλήρως την λογική. Έτσι άρχισε να συμβουλεύει τους ανθρώπους στην ποίηση, τη φιλοσοφία, την ηθική και τις εμπορικές μεθόδους, ότι είναι πολύ πιο χρήσιμο γι' αυτούς να επιδιώξουν την μόνιμη ειρήνη. Αυτά είναι τα λογικά επιχειρήματα υπέρ της ειρήνης.

Η εγγενής αποτυχία του πατσιφισμού, ωστόσο, ήταν το θεμελιώδες κακό που χαρακτηρίζει την αστική δημοκρατία. Η κριτική του ακουμπάει μόνο την επιφάνεια των κοινωνικών φαινομένων, δεν έχει το κουράγιο να εισέλθει στα βαθύτερα οικονομικά δεδομένα. Ο καπιταλιστικός ρεαλισμός, ωστόσο, χειρίζεται την ιδέα της μόνιμης ειρήνης βασισμένης στην αρμονία της λογικής, ίσως πιο άσπλαχνα απ' ότι την ιδέα της ελευθερίας, της ισότητας και της αδελφοσύνης. Ο καπιταλισμός, ο οποίος ανέπτυξε την τεχνική σε μια ορθολογιστική βάση, απέτυχε να ρυθμίσει ορθολογικά και τις συνθήκες. Ανέπτυξε όπλα για αλληλοεξόντωση που δεν θα μπορούσαν ούτε να τα ονειρευτούν οι "βάρβαροι" του μεσαίωνα.

Η ραγδαία όξυνση της διεθνούς κατάστασης και η συνεχώς αυξανόμενη στρατιωτικοποίηση, αφαίρεσαν το έδαφος κάτω απ' τα πόδια του πατσιφισμού. Αλλά την ίδια στιγμή, αυτές οι ίδιες δυνάμεις έδιναν στον πατσιφισμό μια νέα ζωντάνια μπροστά στα μάτια μας, μια ζωντάνια τόσο διαφορετική απ' την παλιά όσο το κατακόκκινο ηλιοβασίλεμα απ' την ροδόχρωμη αυγή.

Τα δέκα χρόνια που προηγήθηκαν του πολέμου αποτελούσαν μια περίοδο που έχει αποκαλεστεί "ένοπλη ειρήνη". Όλη η περίοδος δεν ήταν στην πραγματικότητα τίποτα άλλο από έναν αδιάλειπτο πόλεμο, ένα πόλεμο που εκτυλίσσονταν στις αποικίες.

Αυτός ο πόλεμος διεξάγονταν σε περιοχές υποανάπτυκτων και αδύναμων λαών: οδήγησε στην κατάκτηση της Αφρικής, της Πολυνησίας και της Ασίας, και άνοιξε το δρόμο για τον σημερινό πόλεμο. Αλλά, καθώς δεν είχε γίνει Ευρωπαϊκός πόλεμος απ' το 1871, αν και έγιναν αρκετές μικρές αλλά οξείες συγκρούσεις, η κοινή γνώμη ανάμεσα στους μικροαστούς συστηματικά ενθαρρύνθηκε να θεωρεί ένα διαρκώς αναπτυσσόμενο στρατό σαν τον εγγυητή της ειρήνης που σταδιακά θα είχε ως αποτέλεσμα μια νέα οργάνωση του διεθνούς δικαίου. Όσον αφορά τις καπιταλιστικές κυβερνήσεις και το μεγάλο κεφάλαιο, φυσικά δεν είδαν τίποτα αρνητικό σ' αυτήν την "πατσιφιστική" ερμηνεία του μιλιταρισμού. Εντωμεταξύ προετοιμάζονταν οι παγκόσμιες

συγκρούσεις και η παγκόσμια καταστροφή.

Θεωρητικά και πολιτικά, ο πατσιφισμός έχει την ίδια βάση με τη διδασκαλία της κοινωνικής αρμονίας μεταξύ των διαφορετικών ταξικών συμφερόντων.

Η αντιπαράθεση μεταξύ των καπιταλιστικών εθνικών κρατών έχει την ίδια οικονομική βάση με την ταξική πάλη. Αν είμαστε έτοιμοι να δεχθούμε τη δυνατότητα της σταδιακής μετρίασης της ταξικής πάλης πρέπει να δεχθούμε τη σταδιακή μετρίαση και τη ρύθμιση των εθνικών συγκρούσεων.

Ο φύλακας της δημοκρατικής ιδεολογίας, με όλες τις παραδόσεις και τις αυταπάτες της, ήταν η μικροαστική τάξη. Κατά τη διάρκεια του δεύτερου μισού του δεκάτου ενάτου αιώνα, εσωτερικά είχε μεταμορφωθεί, αλλά δεν είχε εξαφανιστεί απ' τη σκηνή. Την ίδια στιγμή που η ανάπτυξη της καπιταλιστικής τεχνικής συνεχώς υποβάθμιζε τον οικονομικό ρόλο της μικροαστικής τάξης, το γενικό εκλογικό δικαίωμα και η υποχρεωτική στρατιωτική θητεία της έδιναν, χάρη στην αριθμητική της δύναμη, την επίφαση ενός πολιτικού παράγοντα. Όταν ο μικρός καπιταλιστής δεν είχε τσακιστεί μέχρι εξαφάνισης απ' το μεγάλο κεφάλαιο, είχε καθυποταχτεί πλήρως απ' το πιστωτικό σύστημα. Απλά έμενε στους αντιπροσώπους του μεγάλου κεφαλαίου να καθυποτάξουν τη μικροαστική τάξη και στο πολιτικό πεδίο, με το να πάρουν όλες τις θεωρίες και τις προκαταλήψεις δίνοντάς τους μόνο φιλολογική αξία. Αυτή είναι η εξήγηση των φαινομένων που παρατηρήθηκαν τα τελευταία δέκα χρόνια πριν τον πόλεμο, όταν ο αντιδραστικός ιμπεριαλισμός έφτανε σε τέτοιο τρομακτικό μέγεθος. Την ίδια στιγμή η απατηλή άνθιση της αστικής δημοκρατίας, με όλο το ρεφορμισμό και τον πατσιφισμό της, έλαβε χώρα. Το μεγάλο κεφάλαιο υπέταξε τη μικροαστική τάξη στους ιμπεριαλιστικούς σκοπούς του μέσω των δικών της προκαταλήψεων.

Η Γαλλία ήταν ένα κλασικό παράδειγμα αυτής της διπλής διαδικασίας. Η Γαλλία είναι η χώρα του χρηματοπιστωτικού κεφαλαίου που βασίζεται στη μεγάλη αριθμητικά -και γενικά συντηρητική- μικροαστική τάξη. Χάρη στα ξένα δάνεια, στις αποικίες και στη συμμαχία με τη Ρωσία και την Αγγλία, το ανώτερο στρώμα του πληθυσμού σύρθηκε στα συμφέροντα και τις συγκρούσεις του παγκόσμιου καπιταλισμού. Εντωμεταξύ η Γαλλική μικροαστική τάξη παρέμεινε επαρχιώτικη μέχρι το κόκαλο. Ο Γάλλος μικροαστός έχει ένα ενστικτώδη φόβο απέναντι στη γεωγραφία και σε όλη του τη ζωή νοιώθει τη μεγαλύτερη φρίκη για τον πόλεμο κυρίως επειδή συνήθως έχει ένα μοναχογιό στον οποίο θα αφήσει τη δουλειά και τα έπιπλά του. Αυτός ο μικροαστός στέλνει έναν αστό ριζοσπάστη να τον εκπροσωπήσει στο κοινοβούλιο, γιατί αυτός ο κύριος του υπόσχεται ότι θα διατηρήσει την ειρήνη γι' αυτόν, μέσω της Κοινωνίας των Εθνών απ' τη μια μεριά και των Ρώσων Κοζάκων που θα κόψουν το κεφάλι του Κάϊζερ γι' αυτόν, απ' την άλλη. Ο ριζοσπάστης αντιπρόσωπος φτάνει στο Παρίσι απ' τον κύκλο των επαρχιωτών δικηγόρων, όχι μόνο γεμάτος θέληση για ειρήνη, αλλά επίσης με ασαφείς ιδέες όσον αφορά στη θέση του Περσικού Κόλπου και χωρίς καμιά ξεκάθαρη άποψη γιατί και για ποιόν ο Σιδηρόδρομος της Βαγδάτης είναι απαραίτητος. Από αυτούς τους "ριζοσπάστες πατσιφιστές" βουλευτές, δημιουργήθηκε μία ριζοσπαστική κυβέρνηση, που βρέθηκε αμέσως βουτηγμένη μέχρι τ' αυτιά στο πλέγμα όλων των προηγούμενων διπλωματικών και στρατιωτικών υποχρεώσεων που είχαν αναληφθεί απ' όλα τα οικονομικά συμφέροντα του γαλλικού χρηματιστηρίου στη Ρωσία, την Αφρική και την Ασία. Η κυβέρνηση και το Κοινοβούλιο ποτέ δεν έπαψαν να απαγγέλλουν την πατσιφιστική φρασεολογία, αλλά την ίδια στιγμή αυτόματα εφάρμοζαν μια εξωτερική πολιτική που τελικά έσυρε τη Γαλλία στον πόλεμο.

Ο Αγγλικός και Αμερικάνικος πατσιφισμός, παρά την ποικιλία των κοινωνικών συνθηκών και της ιδεολογίας (παρά επίσης την έλλειψη οποιασδήποτε ιδεολογίας, όπως στην Αμερική) πραγματοποιούν ακριβώς την ίδια εργασία: παρέχουν μια διέξοδο στο φόβο των μικροαστών απέναντι σε συνταρακτικά γεγονότα, τα οποία τελικά μπορούν μόνο να τους στερήσουν τα υπολείμματα της ανεξαρτησίας τους: αποκοιμίζονται εθελοτυφλώντας με άχρηστες προτάσεις περί αφοπλισμού, διεθνούς δικαίου, και διαιτητικών δικαστηρίων. Στη συνέχεια, σε μια συγκεκριμένη στιγμή, δίνουν ψυχή και σώμα στον καπιταλιστικό ιμπεριαλισμό ο οποίος έχει ήδη κινητοποιήσει κάθε απαραίτητο μέσο για το σκοπό του: π.χ. τεχνική γνώση, τέχνη, θρησκεία, αστικό πατσιφισμό και πατριωτικό "Σοσιαλισμό".

"Ήμασταν ενάντια στον πόλεμο, οι αντιπρόσωποί μας, οι υπουργοί μας, ήταν όλοι ενάντια

στον πόλεμο", κλαψουρίζει ο Γάλλος μικροαστός: "Οπότε, συνεπάγεται ότι ο πόλεμος επιβλήθηκε σε μας, και για να πραγματοποιήσουμε τα πατσιφιστικά μας ιδεώδη πρέπει να επιδιώξουμε ένα νικηφόρο τέλος του πολέμου". Και ο εκπρόσωπος του Γαλλικού πατσιφισμού Baron d' Estournelles de Constant υποστηρίζει θριαμβευτικά αυτή την πατσιφιστική ιδεολογία ενός ιμπεριαλιστικού πολέμου με ένα ιερό "jusqu'au bout!" - πόλεμος μέχρι το τέλος!

Το στοιχείο που πάνω απ' όλα ήταν απαραίτητο για το Αγγλικό Χρηματιστήριο για την επιτυχή διεξαγωγή του πολέμου, ήταν ένας πατσιφιστής όπως ο φιλελεύθερος Asquith και ο ριζοσπάστης δημαγωγός Lloyd George. "Αν αυτοί οι άνθρωποι διευθύνουν τον πόλεμο", είπε ο Αγγλικός λαός, "τότε πρέπει να έχουμε το δίκιο με το μέρος μας".

Και έτσι ο πατσιφισμός παίζει το ρόλο που του αναλογεί στο μηχανισμό του πολέμου, όπως τα δηλητηριώδη αέρια και τα συνεχώς διογκούμενα πολεμικά δάνεια.

Στις ΗΠΑ ο πατσιφισμός της μικροαστικής τάξης αποκάλυψε τον πραγματικό του ρόλο , ως ο υπηρέτης του ιμπεριαλισμού, με ένα συγκαλυμμένο τρόπο. Εκεί, όπως παντού, ήταν οι τράπεζες και τα τραστ που καθόριζαν την πολιτική. Ακόμα και πριν τον πόλεμο, λόγω της εκπληκτικής ανάπτυξης της βιομηχανίας και του εξαγωγικού εμπορίου, οι ΗΠΑ κινούνταν σταθερά προς την κατεύθυνση των παγκόσμιων συμφερόντων και του ιμπεριαλισμού. Αλλά ο Ευρωπαϊκός πόλεμος επιτάχυνε αυτήν την ιμπεριαλιστική ανάπτυξη με ένα πυρετώδη ρυθμό. Ακριβώς τη στιγμή που πολλοί ευσεβείς άνθρωποι (ακόμα και ο Κάουτσκυ) έλπιζαν ότι η φρίκη της σφαγής στην Ευρώπη θα γέμιζε την Αμερικάνικη αστική τάξη με απέχθεια για το μιλιταρισμό, η πραγματική επίδραση των γεγονότων στην Ευρώπη προχωρούσε, όχι σε ψυχολογικό αλλά σε υλιστικό επίπεδο, και οδηγούσε στα τελείως αντίθετα αποτελέσματα. Οι εξαγωγές των ΗΠΑ που το 1913 είχαν σύνολο 2.466 εκατομμύρια δολάρια, έφτασαν το 1916 το τρελό ύψος των 5.481 εκατομμυρίων δολαρίων. Φυσικά η μερίδα του λέοντος στο εξωτερικό εμπόριο ανήκε στην πολεμική βιομηχανία. Έπειτα εμφανίστηκε η ξαφνική απειλή διακοπής του εξαγωγικού εμπορίου στις χώρες της Αντάντ, όταν ο ολοκληρωτικός πόλεμος υποβρυχίων άρχισε. Το 1915 η Αντάντ εισήγαγε Αμερικάνικα προϊόντα 35 εκατομμυρίων δολαρίων ενώ η Γερμανία και η Αυστροουγγαρία εισήγαγαν προϊόντα 15 εκατομμυρίων δολαρίων. Έτσι όχι μόνο παρουσιάστηκε μια δραστική μείωση των γιγαντιαίων κερδών, αλλά ολόκληρη η Αμερικάνικη βιομηχανία, η οποία βασιζόταν στην πολεμική βιομηχανία, απειλούνταν πια με μια σφοδρή κρίση. Σ' αυτά τα μεγέθη πρέπει να κοιτάμε για την εξήγηση του καθορισμού των "συμπαθειών" στην Αμερική. Και έτσι οι καπιταλιστές έκαναν έκκληση στο Κράτος: "Είστε εσείς που ξεκινήσατε αυτή την ανάπτυξη της πολεμικής βιομηχανίας κάτω απ' τη σημαία του πατσιφισμού, εσείς έχετε το καθήκον να μας βρείτε καινούργιες αγορές". Εάν το Κράτος δεν ήταν σε θέση να εγγυηθεί την "ελευθερία των θαλασσών" (με άλλα λόγια την ελευθερία να απομυζείς κεφάλαιο απ' το ανθρώπινο αίμα) τότε πρέπει να ανοίξει μια νέα αγορά για τις απειλούμενες πολεμικές βιομηχανίες -- στην ίδια την Αμερική. Και έτσι οι ανάγκες του Ευρωπαϊκού σφαγείου παρήγαγαν μια ξαφνική, καταστροφική στρατιωτικοποίηση των ΗΠΑ.

Αυτό το εμπόριο ήταν αναπόφευκτο να ξεσηκώσει την αντίθεση της μεγάλης μάζας του λαού. Το να υποτάξει κανείς αυτήν την αφηρημένη δυσαρέσκεια και να την μετατρέψει σε πατριωτική συνεργασία, ήταν ο πιο σημαντικός στόχος της εγχώριας πολιτικής των ΗΠΑ. Και ήταν μια περίεργη ειρωνεία της μοίρας που ο επίσημος πατσιφισμός του Γουίλσον, όπως και ο "αντιπολιτευτικός" πατσιφισμός του Μπράιαν, παρείχαν τα πιο ισχυρά όπλα για την επιτέλεση αυτού του σκοπού, δηλ. την καθυπόταξη των μαζών με μιλιταριστικές μεθόδους.

Ο Μπράιαν βιάστηκε να δώσει μια δυνατή έκφραση στη φυσική δυσαρέσκεια των αγροτών και όλων των μικροαστών ενάντια στον ιμπεριαλισμό, το μιλιταρισμό και την αυξανόμενη φορολογία. Την ίδια στιγμή που έστελνε ολόκληρα φορτία παρακλήσεων και αντιπροσωπειών στους πατσιφιστές συναδέλφους του που κατείχαν τις ψηλότερες θέσεις στην κυβέρνηση, ο Μπράιαν κατέβαλλε κάθε προσπάθεια να ξεκόψει από κάθε επαναστατική κατάληξη αυτού του κινήματος.

Έτσι για παράδειγμα ο Μπράιαν ανέφερε σε τηλεγράφημα του σε μια αντιπολεμική συγκέντρωση στο Σικάγο "Εάν φτάσουμε στον πόλεμο, τότε, φυσικά, θα πρέπει να υποστηρίξουμε την κυβέρνηση, αλλά μέχρι να έρθει αυτή η στιγμή, το πιο ιερό μας καθήκον είναι να κάνουμε οτιδήποτε για να σώσουμε το λαό απ' τη φρίκη του πολέμου". Σ' αυτές τις λίγες λέξεις έχουμε

ολόκληρο το πρόγραμμα του πατσιφισμού της μικροαστικής τάξης. "Οτιδήποτε είναι στις δυνατότητες μας" σημαίνει να δώσεις μια διέξοδο στην αντίδραση των μαζών στη μορφή των ανώδυνων μανιφέστων, στα οποία δίνεται η διαβεβαίωση στην κυβέρνηση ότι εάν η κατάσταση φτάσει στον πόλεμο, κανένα εμπόδιο δεν θα υψωθεί απ' την πατσιφιστική αντιπολίτευση.

Αυτό ακριβώς, ήταν ό,τι χρειαζόταν ο επίσημος πατσιφισμός που εκπροσωπήθηκε απ' τον Γουίλσον, ο οποίος είχε δώσει αρκετές αποδείξεις στους καπιταλιστές που έκαναν τον πόλεμο, για την "ετοιμότητά του να πολεμήσει". Και ακόμα ο ίδιος ο Μπράιαν βρήκε αρκετό να κάνει αυτή τη δήλωση, μετά την οποία ήταν έτοιμος να παραμερίσει την θορυβώδη αντίδραση στον πόλεμο, απλά για ένα σκοπό- αυτόν της κήρυξης πολέμου. Όπως ο κύριος Γουίλσον έτσι και ο κύριος Μπράιαν βιάστηκε να τοποθετηθεί στην άλλη πλευρά της κυβέρνησης. Και όχι μόνο η μικροαστική τάξη, αλλά επίσης η μεγάλη μάζα του λαού, είπαν στον εαυτό τους: "Εάν η κυβέρνηση μας, επικεφαλής της οποίας είναι ένας πατσιφιστής παγκοσμίου φήμης όπως ο Γουίλσον, μπορεί να κηρύξει πόλεμο, και ο ίδιος ο Μπράιαν μπορεί να υποστηρίξει την κυβέρνηση στο ζήτημα του πολέμου, τότε σίγουρα αυτός θα είναι ένας σωστός και απαραίτητος πόλεμος". Αυτό εξηγεί γιατί αυτός ο ευσεβής και Κουακερικός τύπος του πατσιφισμού που κρίθηκε ικανοποιητικός απ' τους δημαγωγούς που διηύθυναν την κυβέρνηση, εκτιμήθηκε και απ' το Χρηματιστήριο και τους εκπροσώπους της πολεμικής βιομηχανίας.

Ο δικός μας Μενσεβίκικος, σοσιαλεπαναστατικός πατσιφισμός, παρά τις διαφορές στις εξωτερικές συνθήκες, έπαιξε με τον δικό του τρόπο τον ίδιο ακριβώς ρόλο. Το διάταγμα για τον πόλεμο που ψηφίστηκε απ' την πλειοψηφία του Πανρωσικού Συνεδρίου των Συμβουλίων των Εργατών και των Στρατιωτών, στηρίζεται όχι μόνο στις κοινές προκαταλήψεις που αφορούν στον πόλεμο, αλλά επίσης και στα χαρακτηριστικά ενός ιμπεριαλιστικού πολέμου. Το συνέδριο διακήρυξε ότι ο "πρώτος και ο πιο σημαντικός στόχος της επαναστατικής δημοκρατίας" ήταν ένα γρήγορο τέλος του πολέμου. Αλλά όλες αυτές οι υποθέσεις κατευθύνονται προς ένα και μοναδικό σκοπό: όσο οι διεθνείς προσπάθειες της δημοκρατίας αποτυγχάνουν να τερματίσουν τον πόλεμο, τόσο η Ρώσικη επαναστατική δημοκρατία πρέπει να απαιτεί με όλη της τη δύναμη ο στρατός να είναι ικανός να πολεμήσει, είτε αμυντικά είτε επιθετικά.

Οι αναγνώριση των παλαιών διακρατικών συνθηκών κάνει το Πανρωσικό Συνέδριο να στηρίζεται σε εθελοντικές συνεννοήσεις με τη διπλωματία της Αντάντ, και δεν είναι στη φύση αυτών των διπλωματών να διαλύσουν τον ιμπεριαλιστικό χαρακτήρα του πολέμου, ακόμα και αν μπορούσαν. Οι "διεθνείς προσπάθειες της δημοκρατίας" αφήνουν το συνέδριο και τους ηγέτες του εξαρτημένους από την θέληση των Σοσιαλδημοκρατών πατριωτών, που είναι δεσμευμένοι στις ιμπεριαλιστικές κυβερνήσεις. Και αυτή η ίδια η πλειοψηφία του συνεδρίου έχοντας πρώτα απ' όλα οδηγηθεί σε αδιέξοδο με την ιστορία του "ταχύτερος δυνατός τερματισμός του πολέμου", έχει τώρα προσγειωθεί σε ένα καθορισμένο συμπέρασμα: την επίθεση. Ένας "πατσιφισμός" που συσπειρώνει την μικροαστική τάξη και μας οδηγεί στην υποστήριξη της επίθεσης φυσικά θα τύχει θερμής υποδοχής, όχι μόνο απ' τους Ρώσους αλλά και απ' την ιμπεριαλιστική Ανταντ.

Ο Μιλιούκοφ, για παράδειγμα, λέει : "Στο όνομα της αφοσίωσης μας στους συμμάχους και στις παλιές (ιμπεριαλιστικές) συμφωνίες, η επίθεση πρέπει αναπόφευκτα να αρχίσει".

Ο Κερένσκυ και ο Τσερετέλλι, λένε: "Αν και οι παλιές συμφωνίες δεν έχουν ακόμα αναθεωρηθεί, η επίθεση είναι αναπόφευκτη".

Τα επιχειρήματα ποικίλλουν αλλά η πολιτική παραμένει η ίδια. Και δε θα μπορούσε να γίνει διαφορετικά, απ' τη στιγμή που ο Κερένσκυ και ο Τσερετέλλι είναι αδιάρρηκτα δεμένοι στην κυβέρνηση με το κόμμα του Μιλιούκοφ.

Ο Σοσιαλδημοκρατικός, πατριωτικός πατσιφισμός του Νταν, όπως ο Κουακερικός πατσιφισμός του Μπράιαν, είναι, όταν ερχόμαστε στα πραγματικά γεγονότα, ισάξιοι στην υπηρεσία του ιμπεριαλισμού.

Γι' αυτό το λόγο ο πιο σημαντικός στόχος της Ρώσικης διπλωματίας δεν συνίσταται στην προτροπή προς τη διπλωματία της Ανταντ να αναθεωρήσει το ένα ή το άλλο, ή να ακυρώσει κάτι άλλο, αλλά στο να τους πείσει ότι η Ρώσικη επανάσταση είναι απόλυτα αξιόπιστη και μπορεί με ασφάλεια να τύχει εμπιστοσύνης.

Ο Ρώσος πρέσβης, Μπατσμάτιεφ, στην ομιλία του στο Κογκρέσο των ΗΠΑ τη 10η Ιουνίου

χαρακτήρισε επίσης τη δραστηριότητα της Προσωρινής Κυβέρνησης απ' αυτή την οπτική σκοπιά:

"Όλα αυτά τα γεγονότα", είπε, "μας δείχνουν ότι η εξουσία και η σημαντικότητα της Προσωρινής Κυβέρνησης μεγαλώνουν κάθε μέρα, και όσο μεγαλώνουν τόσο ικανότερη θα γίνεται η κυβέρνηση στο να αποβάλλει τα διαλυτικά στοιχεία, είτε αυτά προέρχονται απ' την αντίδραση είτε απ' την αγκιτάτσια της άκρας αριστεράς. Η Προσωρινή Κυβέρνηση έχει μόλις αποφασίσει να χρησιμοποιήσει όλα τα απαραίτητα μέσα για να επιτύχει αυτό το σκοπό, ακόμα και αν πρέπει να καταφύγει στη βία, αν και δε σταμάτησε να αναζητεί μια ειρηνική λύση στα προβλήματά της".

Δε χρειάζεται να αμφιβάλλει κανείς ούτε για μια στιγμή ότι η "εθνική υπερηφάνεια" των Σοσιαλδημοκρατών πατριωτών μας παρέμεινε ανενόχλητη όταν ο πρεσβευτής της "επαναστατικής δημοκρατίας" με πάθος απεδείκνυε στην Αμερικάνικη πλουτοκρατία ότι η Ρώσικη κυβέρνηση ήταν έτοιμη να χύσει το αίμα του Ρώσικου προλεταριάτου στο όνομα του νόμου και της τάξης, των οποίων το πιο σημαντικό στοιχείο ήταν η αφοσιωμένη υποστήριξη του καπιταλισμού της Ανταντ.

Και ακριβώς τη στιγμή που ο κύριος Μπατσμάτιεφ στεκόταν με το καπέλο στο χέρι, συστηνόμενος με ταπεινοφροσύνη στις ύαινες του Αμερικάνικου Χρηματιστηρίου, οι κύριοι Τσερετέλλι και Κερένσκυ τραβούσαν την "επαναστατική δημοκρατία" απ' τα αυτιά, διαβεβαιώνοντάς τους ότι ήταν αδύνατο να πολεμήσουν την "αναρχία της αριστεράς" χωρίς χρήση βίας, και απειλούσαν με αφοπλισμό τους εργάτες της Πετρούπολης και το σύνταγμα που τους υποστήριζε. Τώρα μπορούμε να δούμε ότι αυτές οι απειλές έγιναν ακριβώς την κατάλληλη στιγμή: ήταν η καλύτερη δυνατή εγγύηση για το Ρώσικο δάνειο απ' την Αμερική.

"Βλέπετε, τώρα", ο κύριος Μπατσμάτιεφ θα μπορούσε να είχε πει στον κύριο Γουίλσον, "ο επαναστατικός πατσιφισμός μας δε διαφέρει ούτε κατά μια τρίχα απ' τον πατσιφισμό του Χρηματιστηρίου σας. Και αν μπορούν να πιστέψουν τον κ. Μπράιαν, γιατί δεν μπορούν να πιστέψουν τον κύριο Τσερετέλλι;".

[i] Το κείμενο που ακολουθεί γράφτηκε τους πρώτους μήνες του 1917, όταν ο Τρότσκι ήταν στις ΗΠΑ. Το ελληνικό κείμενο το πήραμε από το site της "Αριστερής στροφής". Έγιναν κάποιες διορθώσεις, με βάση το αγγλικό κείμενο που υπάρχει στο site μας και τη γαλλική έκδοση (La guerre et la revolution, t. II, pp 266-271 - εκδόσεις Tete de Feuilles, συλλογή Archives et documents).

Λέον Τρότσκι

Για τη μακροχρόνια δυναμική της καπιταλιστικής οικονομίας[i]

Οι αστοί και οι ρεφορμιστές οικονομολόγοι, που έχουν ιδεολογικό συμφέρον να παρουσιάζουν ευνοϊκά την κατάσταση του καπιταλισμού, εξηγούν ότι η σημερινή κρίση δεν αποδεικνύει απολύτως τίποτα και ότι, αντίθετα, είναι απολύτως φυσιολογική. Αμέσως μετά τον πόλεμο υπήρξε ένα βιομηχανικό μπουμ και τώρα βρισκόμαστε μπροστά σε μια κρίση. Άρα ο καπιταλισμός βαίνει πάντα καλώς.

Είναι γεγονός ότι ο καπιταλισμός ζει περνώντας από κρίσεις και ανθίσεις όπως και ένας άνθρωπος ζει αναπνέοντας και εκπνέοντας: πρώτα υπάρχει μια έκρηξη της βιομηχανίας, μετά σταμάτημα και μετά κρίση, που ακολουθείται με σταμάτημα της ίδιας της κρίσης, μετά με βελτίωση, με ένα νέο μπουμ, με νέο σταμάτημα, κλπ.

Η κρίση και το μπουμ, μαζί με όλες τις μεταβατικές φάσεις, αποτελούν έναν κύκλο ή έναν από τους μεγάλους κύκλους της βιομηχανικής ανάπτυξης. Ο κάθε κύκλος διαρκεί 8 με 9 ή 10 χρόνια και μπορεί να διαρκέσει ώς και 11. Εξαιτίας των εσωτερικών του αντιφάσεων ο καπιταλισμός δεν αναπτύσσεται σε ευθεία γραμμή, αλλά σε ζιγκ-ζαγκ, με πάνω και με κάτω. Νά τί βρίσκεται στη βάση των εξηγήσεων που δίνουν οι απολογητές του καπιταλισμού: «καθώς διαπιστώνουμε μετά τον πόλεμο μια διαδοχή από μπουμ και από κρίσεις —λένε—, άρα όλα βαίνουν καλώς στον όμορφο καπιταλιστικό κόσμο».

Στην πραγματικότητα, τα πράγματα βαίνουν διαφορετικά. Το γεγονός ότι μετά τον πόλεμο ο καπιταλισμός εξακολουθεί να διακυμαίνεται κυκλικά σημαίνει απλώς ότι ακόμα δεν έχει πεθάνει, ότι δεν είναι πτώμα αυτό που έχουμε μπροστά μας. Και όσο δεν θα έχει ανατραπεί από την προλεταριακή επανάσταση, ο καπιταλισμός δεν θα σταματήσει να γνωρίζει κύκλους, ανοδικούς και καθοδικούς: οι κρίσεις και οι ανθίσεις τον χαρακτήρισαν ήδη από τη γέννησή του και θα τον συνοδεύσουν ώς το θάνατό του. Αλλά για να δούμε την ηλικία του καπιταλισμού και τη γενική του κατάσταση, για να διαπιστώσουμε αν συνεχίζει ακόμα να αναπτύσσεται, εάν έχει φτάσει στην ωριμότητά του ή αν βρίσκεται στην παρακμή του, είναι αναγκαίο να διαγνώσουμε τη φύση αυτών των κύκλων, όπως ακριβώς και η κατάσταση ενός ανθρώπινου οργανισμού δεν μπορεί να διαγνωστεί παρά μόνο ελέγχοντας εάν η αναπνοή είναι κανονική ή σπασμοδική, βαθιά ή ελαφριά, κλπ.

Ο πυρήνας του προβλήματος μπορεί να προσεγγιστεί ως εξής. Ας πάρουμε την ανάπτυξη του καπιταλισμού —την αύξηση της παραγωγής άνθρακα, υφασμάτων, σιδηροδρόμου, χάλυβα, εξωτερικού εμπορίου, κλπ.— και ας χαράξουμε μια καμπύλη που ν περιγράφει την ανάπτυξη αυτήν. Εάν η καμπύλη αντιστοιχεί στην πραγματική πορεία της οικονομικής ανάπτυξης, τότε την βλέπουμε να ανεβαίνει όχι με απρόσκοπτο τρόπο, αλλά σε ζιγκ-ζαγκ, με πάνω και με κάτω, που περιγράφουν αντίστοιχα τα μπουμ και τις κρίσεις. Έτσι, η καμπύλη της οικονομικής ανάπτυξης αποτελείται από δύο κινήσεις: μια αρχική κίνηση που εκφράζει τη γενική άνοδο του καπιταλισμού και μια δευτερογενή κίνηση που περιέχει περιοδικές ταλαντώσεις εξαιτίας των διαφορετικών βιομηχανικών κύκλων.

Το φετεινό Γενάρη, οι Times του Λονδίνου δημοσίευσαν έναν πίνακα που κάλυπτε μια περίοδο 138 ετών —από τον πόλεμο ανεξαρτησίας των 13 αμερικάνικων αποικιών ώς σήμερα. Σε αυτό το διάστημα υπήρξαν 16 κύκλοι, δηλαδή 16 κρίσεις και 16 φάσεις άνθισης. Κάθε κύκλος είχε μια μέση διάρκει 8 ετών και 8 μηνών, δηλαδή περίπου 9 ετών.

Επιτρέψτε μου να εφιστήσω την προσοχή σας στα ζιγκ-ζαγκ που περιγράφουν τις κινήσεις. Σε μια συγκεκριμένη στιγμή ο πίνακας των Times δείχνει άνοδο. Η αφετηρία είναι το ισοδύναμο 2 λιρών ή 25 μάρκων ανά κεφαλή Άγγλου. Στη θεωρούμενη περίοδο, ο πληθυσμός σχεδόν τετραπλασιάστηκε, το εξωτερικό εμπόριο αυξήθηκε ακόμα περισσότερο και το κατά κεφαλήν εισόδημα έφτασε τις 30,5 λίρες το 1920, ενώ σε ονομαστικούς όρους -όχι σε πραγματική αξία- έφτασε τις 65 λίρες. Σε σχέση με την παραγωγή σιδήρου διαπιστώνουμε ανάλογη πορεία. Στο

πρώτο μέρος του 1851, η ζήτηση σιδήρου ήταν 4,5 κιλά ανά κεφαλή, αλλά το 1913 είχε αυξηθεί ώς τα 46 κιλά. Μετά υπήρξε μια αντίστροφη κίνηση. Νά ο συνολικός απολογισμός, το αποτέλεσμα 138 ετών ανάπτυξης.

Εάν αναλύσουμε από πιο κοντά την καμπύλη της ανάπτυξης, παρατηρούμε ότι κόβεται σε πέντε διαφορετικά και διακριτά τμήματα. Από το 1781 ώς το 1851, η εξέλιξη είναι πολύ αργή: δεν υπάρχει πρακτικά καμία αισθητή κίνηση. Το εξωτερικό εμπόριο αυξάνει, μέσα σε 70 χρόνια, απλώς από τις 2 στις 5 λίρες ανά κεφαλήν. Μετά την επανάσταση του 1848, που είχε σα συνέπεια να διευρύνει το πλαίσιο της ευρωπαϊκής αγοράς, εμφανίζεται ένα σημείο τομής. Από το 1851 ώς το 1873, η καμπύλη της εξέλιξης αυξάνει γρήγορα. Σε 22 χρόνια, το εξωτερικό εμπόριο πηδάει από τις 5 στις 21 λίρες, ενώ η ποσότητα χάλυβα αυξάνει, στην ίδια περίοδο, από τα 4,5 στα 13 κιλά ανά κεφαλή. Μια υφεσιακή περίοδος εμφανίζεται το 1873. Από το 1873 ώς το 1894 περίπου, καταγράφεται στασιμότητα του αγγλικού εμπορίου: υπάρχει μάλιστα πτώση από τις 21 στις 17,4 λίρες μέσα σε 22 χρόνια. Και μετά επέρχεται ένα άλλο μπουμ, που διαρκεί ώς το 1913 -το εξωτερικό εμπόριο ανεβαίνει από τις 17 στις 30 λίρες. Τέλος, η Πέμπτη περίοδος αρχίζει το 1914 -είναι η περίοδος αποδιάρθρωσης της καπιταλιστικής οικονομίας.

Πώς οι κυκλικές διακυμάνσεις συγχωνεύονται άραγε μέσα στην πρωτογενή κίνηση της καμπύλης της καπιταλιστικής ανάπτυξης; Πολύ απλά. Μέσα στις περιόδους καπιταλιστικής ανάπτυξης, οι κρίσεις έχουν σύντομο και επιφανειακό χαρακτήρα, ενώ το μπουμέχει μεγαλύτερη διάρκεια και εμβέλεια. Στις περιόδους καπιταλιστικής παρακμής, οι κρίσεις έχουν παρατεταμένο χαρακτήρα, ενώ τα μπουμ είναι σύντομα, επιφανειακά και κερδοσκοπικά. Στις περιόδους στασιμότητας, οι διακυμάνσεις αναπαράγονται στο ίδιο επίπεδο. (...).

Η αμοιβαία σχέση μεταξύ οικονομικού μπουμ και κρίσης από τη μια και ανάπτυξης της επανάστασης από την άλλη έχει για εμάς εξαιρετικό ενδιαφέρον όχι μόνο θεωρητικά αλλά και κυρίως από πρακτική σκοπιά.

Πολλοί μεταξύ σας θα θυμούνται ότι το 1851, ενώ το μπουμ είχε φτάσει στο υψηλότερο σημείο του, ο Μαρξ και ο Ένγκελς είχαν γράψει ότι ήταν εκείνη ακριβώς τη στιγμή αναγκαίο να δεχτούν πως η επανάσταση του 1848 είχε τελειώσει ή, τουλάχιστον, ότι διακοπτόταν ώς την επόμενη κρίση. Ο Ένγκελς είχε γράψει πως, αν η κρίση του 1847 ήταν η μητάρα της επανάστασης, η άνθιση του 1849-51 γέννησε τη νικηφόρα αντεπανάσταση.

Θα ήταν ωστόσο τελείως μονομερές και λαθεμένο να ερμηνευτούν οι εκτιμήσεις αυτές με την έννοια ότι μια κρίση καθορίζει αναπόφευκτα την επαναστατική δραστηριότητα, ενώ η άνθιση θα καθόριζε μια παθητικότητα της εργατικής τάξης. Η επανάσταση του 1848 δεν προκλήθηκε από την κρίση. Η κρίση απλώς της έδωσε την τελευταία ώθηση. Θεμελιακά, η επανάσταση ήταν το προϊόν των αντιφάσεων μεταξύ των αναγκών της καπιταλιστικής ανάπτυξης και των αλυσίδων ενός ημι-φεουδαλικού κοινωνικού και πολιτικού συστήματος. Η επανάσταση του 1848, παρά τους δισταγμούς και την ανολοκλήρωσή τους, διέλυσε τα απομεινάρια του καθεστώτος των συντεχνιών και της δουλοπαροικίας, επεκτείνοντας έτσι το πλαίσιο της καπιταλιστικής ανάπτυξης. Για αυτό το λόγο, και μόνο για αυτό το λόγο, που το μπουμ του 1851 σημάδεψε την αρχή μιας εποχής καπιταλιστικής άνθισης που διήρκησε ώς το 1873.

Όταν παραπέμπουμε στον Ένγκελς, είναι επικίνδυνο να παραμελούμε αυτά τα θεμελιώδη στοιχεία. Ακριβώς μετά το 1830, δηλαδή μετά την περίοδο όπου ο Μαρξ και ο Ένγκελς είχαν κάνει τις παρατηρήσεις τους, αναδυόταν όχι μια κανονική κατάσταση, αλλά μια εποχή Sturm und Drang [πυρετώδους δραστηριότητας] του καπιταλισμού, η οποία άνοιξε το δρόμο για την επανάσταση του 1848. Νά ένα στοιχείο κεφαλαιώδους σημασίας. Η περίοδος που καταλήγει στην επανάσταση είχε και αυτή τη δική της εποχή Sturm und Drang, κατά την οποία η άνθιση και οι ευνοϊκές συγκυρίες ήταν αρκετά σταθερές, ενώς οι κρίσεις ήταν επιφανειακές και σύντομες.

Σήμερα, πρέπει να θέσουμε το ζήτημα όχι του αν είναι δυνατή μια βελτίωση της συγκυρίας, αλλά εάν οι διακυμάνσεις της συγκυρίας εγγράφονται σε μια ανοδική ή σε μια καθοδική καμπύλη. Νά η πιο σημαντική πλευρά όλου του ζητήματος.

Μπορούμε άραγε να περιμένουμε από την οικονομική ανάκαμψη του 1919-20 τις ίδιες συνέπειες που γνωρίσαμε σε άλλες εποχές συνολικής ανόδου; Σε καμία περίπτωση. Διεύρυνση του πλασίου της καπιταλιστικής ανάπτυξης δεν διαγράφεται καν στον ορίζοντα. Μήπως αυτό σημαίνει

ότι πρέπει να αποκλείσουμε στο μέλλον, σε απώτερο ή εγγύτερο μέλλον, μια νέα εμπορική και βιομηχανική ανάκαμψη; Καθόλου! Ήδη είπα ότι όσο ο καπιταλισμός είναι ζωντανός, θα συνεχίζει να εισπνέει και να εκπνέει. Αλλά η εποχή στην οποία μπήκαμε —εποχή εξιλέωσης μετά την αφαίμαξη και την καταστροφή από τον πόλεμο, εποχή ισοπέδωσης με την αρνητική έννοια- οι ανακάμψεις δεν μπορούν παρά να είναι επιφανειακές και ουσιαστικά κερδοσκοπικές, ενώ οι κρίσεις γίνονται όλο και πιο μακρόχρονες και πιο βαθιές.

[i] **Γράφτηκε:** 23 Ιούνη 1921

Πηγή: *Σπάρτακος* τ. 59, Μάης 2001

Πρωτοδημοσιεύτηκε: «Εισήγηση για την Παγκόσμια Οικονομική Κρίση και τα Νέα Καθήκοντα της Κομμουνιστικής Διεθνούς», 23 Ιουνίου του 1921, 3ο Συνέδριο της Κομμουνιστικής Διεθνούς.

Επανεκδόσεις: L. Trotsky, *the First Five years of the Communist International*, vol.1, New York, Pioneer publishers, 1945, p.201, και *Inprecor* 449-450 Ιούν.-Σεπτ.2000.

Ελληνική Μετάφραση: Τάσος Αναστασιάδης

HTML Markup: Αντώνης Μεγρέμης για το ελληνικό Αρχείο των Μαρξιστών στο Internet

Λέον Τρότσκι

Η αναγκαιότητα για τη διαλεχτική μέθοδο[1]

Αγαπητοί σύντροφοι!

Η ιδέα της έκδοσης ενός περιοδικού που θα εισάγει τα πιό προχωρημένα τμήματα της προλεταριακής νεολαίας στην υλιστική κοσμοθεωρία μου φαίνεται εξαιρετικά πολύτιμη και καρποφόρα. Η παλιότερη γενιά των εργατών - κομμουνιστών, που τώρα παίζει ηγετικό ρόλο στο κόμμα και στη χώρα μας, αφυπνίστηκε και μπήκε στη συνειδητή πολιτική ζωή πρίν από 10, 15, 20 ή και περισσότερα χρόνια. Η σκέψη τους άρχισε την κριτική της δουλιά με τον αστυνομικό, με τον χρονομέτρη, με τον προϊστάμενο, προχώρησε στην κριτική του τσαρισμού και του καπιταλισμού, και, μετά, πιο συχνά στη φυλακή και στην εξορία, στράφηκε στα ζητήματα της φιλοσοφίας, της ιστορίας και της επιστημονικής γνώσης του κόσμου.

Με αυτόν τον τρόπο, το επαναστατικό προλεταριάτο, πριν φτάσει στα πιό σημαντικά ζητήματα της υλιστικής ερμηνείας της ιστορικής εξέλιξης, είχε ήδη καταφέρει να συσσωρεύσει μια αξιόλογη ποσότητα όλο και πιο πλατιών γενικεύσεων, προχωρώντας από το ειδικό στο γενικό, στη βάση της ίδιας της προσωπικής του εμπειρίας μέσα στην ζωντανή πάλη. Ο σημερινός νέος εργάτης αφυπνίζεται μέσα στις συνθήκες του σοβιετικού κράτους, που από μόνο του αποτελεί μια ζωντανή κριτική του παλιού κόσμου. Τα γενικά αυτά συμπεράσματα, που έβγαλε η παλιότερη γενιά των εργατών στη μάχη, και που καρφώθηκαν στη συνείδησή της με τα μεγάλα καρφιά της προσωπικής εμπειρίας, τα παίρνουν τώρα έτοιμα οι εργάτες της νεότερης γενιάς, κατευθείαν από τα χέρια του κράτους στο οποίο ζουν και από τα χέρια του κόμματος που ηγείται αυτού του κράτους.

Αυτό σημαίνει, βέβαια, ένα γιγάντιο βήμα προς τα μπρος με την έννοια της δημιουργίας των όρων της παραπέρα πολιτικής και θεωρητικής εκπαίδευσης των εργατών. Αλλά, ταυτόχρονα, στο ασύγκριτα ανώτερο αυτό ιστορικό επίπεδο όπου έχουμε φτάσει μέσα από τη δουλιά των παλιότερων γενιών, εμφανίζονται νέα καθήκοντα και νέες δυσκολίες για τις νεότερες γενιές. Το σοβιετικό κράτος είναι μια ζωντανή άρνηση του παλιού κόσμου, της κοινωνικής του τάξης πραγμάτων, των προσωπικών του σχέσεων, των απόψεων και των πεποιθήσεών του. Αλλά, ταυτόχρονα, το σοβιετικό κράτος είναι ακόμα γεμάτο από αντιφάσεις, ατέλειες, ασυνέπειες, έντονες ζυμώσεις - με δυό΄λόγια, από φαινόμενα στα οποία η κληρονομιά του παρελθόντος συνυφαίνεται με τους βλαστούς του μέλλοντος.

Σε μια τόσο κρίσιμη, βαθιά κριτική και ασταθή εποχή, όπως είναι η δική μας, η εκπαίδευση της προλεταριακής πρωτοπορίας απαιτεί σοβαρά και αξιόπιστα θεωρητικά θεμέλια. Για να μην μπορούν τα ακραία γεγονότα, οι ισχυρές παλίρροιες και αμπώτιδες, οι γρήγορες αλλαγές των καθηκόντων και των μεθόδων, του κόμματος και του κράτους, να αποπροσανατολίζουν τη συνείδηση του νέου εργάτη και να διασπούν τη θέλησή του τη στιγμή που βρίσκεται ακόμα στο κατώφλι μιας ανεξάρτητης και κρίσιμης δουλιάς, είναι αναγκαίο να εξοπλίζεται η σκέψη και η θέλησή του με τη μέθοδο της υλιστικής κοσμοθεωρίας. Λέμε να εξοπλίζεται η θέλησή του και όχι μόνο η σκέψη του γιατί σε μια εποχή ακραίων διεθνών αναταραχών, περισσότερο από ποτέ, η θέλησή μας, κάτω από έναν μόνο όρο, μπορεί να μην σπάσει, αλλά να ατσαλωθεί - αν βασίζεται σε μια επιστημονική κατανόηση των όρων και των αιτίων της ιστορικής εξέλιξης.

Από την άλλη μεριά, είναι σε μια τέτια ακριβώς κρίσιμη εποχή, όπως είναι η δική μας, ιδιαίτερα όταν παρατείνεται, δηλαδή, όταν ο ρυθμός των επαναστατικών γεγονότων στη Δύση τείνει να είναι βραδύτερος απ΄ ότι θα περίμενε κανείς, που οι προσπάθειες διαφόρων ιδεαλιστικών και μισο-ιδεαλιστικών φιλοσοφικών σχολών και σεχτών να κατακλύσουν τη συνείδηση της εργατικής νεολαίας είναι πολύ πιθανές. Αν την καταλάβουν εξ απροόπτου τα γεγονότα - χωρίς την προηγούμενη πλούσια εμπειρία της πραχτικής ταξικής πάλης - η σκέψη της εργατικής νεολαίας μπορεί να αποδειχτεί ανυπεράσπιστη απέναντι στις διάφορες θεωρίες του ιδεαλισμού που, στην ουσία, είναι η μετάφραση των θρησκευτικών δογμάτων στη γλώσσα της ψευτοφιλοσοφίας.

Σε τελευταία ανάλυση, όπως κι αν ονομάζονται, ιδεαλιστές, Καντιανοί, εμπειριοκριτικιστές, ή έχουν κάποιο άλλο όνομα, όλες αυτές οι σχολές συμφωνούν σε ένα πράγμα: βάζουν τη συνείδηση, τη σκέψη, ή τη γνώση πριν από την ύλη, και όχι αντίστροφα. Το καθήκον της υλιστικής

εκπαίδευσης της εργατικής νεολαίας είναι να αποκαλύψει μπροστά τους τους βασικούς νόμους της ιστορικής εξέλιξης. Από αυτούς τους βασικούς νόμους, ο πιό σημαντικός και πρωταρχικός είναι εκείνος που τονίζει ότι η συνείδηση των ανθρώπων δεν είναι ένα ελεύθερο και ανεξάρτητο ψυχολογικό προτσές, αλλά μια λειτουργία της υλικής, οικονομικής βάσης, δηλ. καθορίζεται από αυτήν και υποτάσσεται σ΄ αυτήν. Η εξάρτηση της συνείδησης από τα ταξικά συμφέροντα και σχέσεις, και αυτών των συμφερόντων και σχέσεων από την οικονομική οργάνωση, είναι πιό καθαρή, πιό ανοιχτή και πιό κατάφωρη απ΄ όλα σε μια επαναστατική εποχή. Στη βάση της αναντικατάστατης εμπειρίας αυτής της εποχής πρέπει να βοηθήσουμε την εργατική νεολαία να δυναμώσει στο μυαλό της τα θεμέλια της μαρξιστικής μεθόδου.

Αλλά, αυτό δεν είναι αρκετό. Η ίδια η ανθρώπινη κοινωνία, τόσο ιστορικά όσο και με την αγροτική της οικονομία έχει τις ρίζες της στον κόσμο της Φύσης και της Ιστορίας. Πρέπει να δούμε στο σύγχρονο άνθρωπο ένα κρίκο στην αλυσίδα κάθε εξέλιξης, αρχίζοντας από το πρώτο οργανικό κύτταρο, που βγήκε στην ώρα του από το εργαστήριο της Φύσης, όπου λειτουργούν οι φυσικές και χημικές ιδιότητες της ύλης. Αυτός που έχει μάθει να βλέπει με ένα τέτιο καθαρό μάτι το παρελθόν ολόκληρου του κόσμου, και δω περιλαβαίνονται και η ανθρώπινη κοινωνία, το φυσικό και ζωικό βασίλειο, το ηλιακό σύστημα και τα άπειρα συστήματα που το περιβάλλουν, δεν θα ψάχνει για το κλειδί της κατανόησης των μυστικών του σύμπαντος στα αρχαία "ιερά" βιβλία, στα φιλοσοφικά αυτά παραμύθια της πρωτόγονης παιδικής ηλικίας.

Και αυτός που δε γνωρίζει την ύπαρξη των ουράνιων, μυστικών δυνάμεων που μπορούν να διεισδύσουν στην προσωπική ή την κοινωνική ζωή, να την κατευθύνουν με τον ένα ή τον άλλον τρόπο, αυτός που δεν πιστεύει ότι η επιθυμία και η δυστυχία θα βρει κάποιο είδος ανώτερης ανταμοιβής σε άλλους κόσμους, θα σταθεί πιό σταθερά και πιό ακλόνητα στα δικά του πόδια σε αυτόν εδώ τον δικό μας κόσμο. Αυτός θα αναζητήσει πιό θαραλέα και με μεγαλύτερη εμπιστοσύνη την βάση της δημιουργικής του δραστηριότητας στις υλικές συνθήκες της κοινωνίας. Η υλιστική κοσμοθεωρία, όχι μόνο θα ανοίξει διάπλατα το παράθυρο σε ολόκληρο το σύμπαν, αλλά και θα δυναμώσει την θέλησή του. Μόνο αυτή θα μεταμορφώσει τον σύγχρονο άνθρωπο σε άνθρωπο. Ακόμα είναι εξαρτημένος, είναι αλήθεια, από δύσκολες υλικές συνθήκες, αλλά ξέρει ήδη πώς να τις ξεπεράσει, και συνειδητά συμμετέχει στην οικοδόμηση μιας νέας κοινωνίας που βασίζεται ταυτόχρονα στην ανώτερη τεχνολογία και στην μεγαλύτερη αλληλεγγύη.

Το ύψιστο καθήκον είναι να δόσουμε στην προλεταριακή νεολαία μια υλιστική εκπαίδευση. Με όλη μου την καρδιά ελπίζω ότι το περιοδικό σας, που θέλει να πάρει μέρος σε αυτή την εκπαιδευτική δουλιά, θα καταχτήσει την μεγαλύτερη επιτυχία.

Με κομμουνιστικούς και υλιστικούς χαιρετισμούς

1922

1 Δημοσιεύθηκε το 1922 στο πρώτο φύλλο του περιοδικού *Κάτω από τη Σημαία του Μαρξισμού*.

Λέον Τρότσκι

Η πολιτική του Κόμματος στην τέχνη

Ορισμένοι μαρξιστές συγγραφείς έχουν συνηθίσει να χρησιμοποιούν μεθόδους επιδρομών ενάντια στους φουτουριστές, τους Σεραπίοντες, τους ιμαζινιστές και γενικά τους συνοδοιπόρους, όλους μαζί και τον καθένα χωριστά. Ιδιαίτερα γίνεται της μόδας -δεν ξέρω γιατί- ο διωγμός του Πιλνιάκ, στον οποίο επιδίδονται και οι φουτουριστές. Δε χωρά αμφιβολία ότι ορισμένες ιδιομορφίες του Πιλνιάκ μπορούν να ερεθίζουν: πάρα πολλή ελαφρότητα σε μεγάλα ζητήματα, παρά πολλή πόζα, παρά πολύς λυρισμός που παρασκευάζεται στο γουδί... Μ α ο Πιλνιάκ έδειξε υπέροχα τη γωνιά της επαρχιακής - αγροτικής επανάστασης, έδειξε το «τραίνο των τσουβαλιών», χάρη στον Πιλνιάκ τα είδαμε όλα αυτά ασύγκριτα πιο ζωντανά, πιο χειροπιαστά, απ' ό,τι πριν απ' αυτόν. Κ αι ο Β σέβολοντ Ι βάνοφ; Μ ήπως μετά τους «Παρτιζάνους» του, το «Θωρακισμένο τραίνο», τη «Γαλάζια άμμο» -με όλα τα ελαττώματά τους από άποψη δομής, τις παρεκτροπές του ύφους, ακόμα και την ελαιογραφικότητά τους- δε γνωρίσαμε, δε νιώσαμε καλύτερα τη Ρ ωσία στην απεραντοσύνη της, την εθνογραφική της ποικιλομορφία, την καθυστέρηση, την ορμή της! Μ ήπως είναι στ' αλήθεια δυνατό να αντικατασταθεί αυτή η καλλιτεχνική γνώση με το φουτουριστικό υπερβολισμό, ή με τη μονότονη εξύμνηση των λουριών της μηχανής ή με τα αρθρίδια των εφημερίδων, που από μέρα σε μέρα επαναλαμβάνουν σε διαφορετικούς συνδυασμούς τις ίδιες τρακόσες λέξεις; Πετάξτε νοερά από την καθημερινή μας ζωή τον Πιλνιάκ και τον Βσ. Ιβάνοφ, και θα δείτε ότι θα βρεθούμε κατά κάτι φτωχότεροι... Οι οργανωτές της εκστρατείας κατά των συνοδοιπόρων -εκστρατείας χωρίς αρκετή φροντίδα για προπτικές και αναλογίες- διάλεξαν σαν έναν από τους στόχους και τον... σ. Βορόνσκι, διευθυντή του περιοδικού «Κράσναγια Νόφ» και του εκδοτικού «Κρουγκ», σαν συνοδοιπόρο και σχεδόν συνένοχο. Εμείς νομίζουμε ότι ο σ. Βορόνσκι εκτελεί -με εντολή του Κόμματος- μια σοβαρή φιλολογική - πολιτιστική εργασία, και ότι, αλήθεια, είναι πολύ πιο εύκολο σε ένα αρθρίδιο -αφ' υψηλού- να ιδρύεις με διάταγμα την κομμουνιστική τέχνη παρά να συμμετέχεις στην κοπιαστική προετοιμασία της.

Τυπικά οι επιδρομείς μας συνεχίζουν τη γραμμή που είχαν χαράξει άλλοτε (το 1908) οι συλλογές «Αποσύνθεση». Μα πρέπει τέλος πάντων να καταλαβαίνουμε και να εκτιμούμε τη διαφορά των ιστορικών συνθηκών και μια κάποια «μικρή» μετακίνηση στο συσχετισμό των δυνάμεων που έχει επέλθει από τότε. Τότε ήμασταν ένα τσακισμένο παράνομο Κόμμα. Η επανάσταση υποχωρούσε, η αντεπανάσταση, η στολιπινική και η αναρχομυστικιστική, ασκούσε πίεση σε όλη τη γραμμή, μέσα στο ίδιο το Κόμμα η διανόηση έπαιζε ακόμα ένα δυσανάλογα μεγάλο ρόλο, και μάλιστα σε συνθήκες που οι ομάδες διανοούμενων με διάφορους κομματικούς χρωματισμούς αποτελούσαν συγκοινωνούντα αγγεία. Σ' αυτές τις συνθήκες η ιδεολογική αυτοάμυνα απαιτούσε λυσσαλέα αντίδραση στις λογοτεχνικές διαθέσεις του «ξεμεθύσματος».

Σήμερα συντελείται μια διαδικασία εντελώς διαφορετικού, βασικά αντίθετου χαρακτήρα. Ο νόμος της κοινωνικής έλξης (προς την πλευρά της κυρίαρχης τάξης), που προσδιορίζει, σε τελική ανάλυση, τη γραμμή δημιουργίας της διανόησης, δρα τώρα προς όφελός μας. Και πρέπει να ξέρουμε να προσαρμόζουμε σ' αυτήν την κατάσταση την πολιτική μας στον τομέα της τέχνης.

Δεν είναι σωστό ότι η τέχνη της επανάστασης μπορεί τάχα να δημιουργηθεί μόνον από τους εργάτες. Ακριβώς επειδή η επανάσταση είναι εργατική -για να μην επαναλάβουμε όσα είπαμε προηγούμενα- αποδεσμεύει πολύ λίγες εργατικές δυνάμεις για την τέχνη. Στην εποχή της γαλλικής Επανάστασης, τα μεγαλύτερα έργα που την εξέφρασαν άμεσα ή έμμεσα δημιουργήθηκαν όχι από Γάλλους καλλιτέχνες, αλλά από Γερμανούς, Αγγλους κ.α. Εκείνη η εθνική αστική τάξη που πραγματοποιούσε άμεσα την επανάσταση δεν μπορούσε να διαθέσει αρκετές δυνάμεις για την αναπαράσταση και αποτύπωσή της. Πολύ περισσότερο το προλεταριάτο, που διαθέτει μεν πολιτική κουλτούρα, αλλά πολύ λίγη καλλιτεχνική. Η διανόηση, εκτός από τα πλεοκτήματα της ειδίκευσής της από την άποψη της μορφής, διαθέτει επίσης και το επαίσχυντο προνόμιο της παθητικής πολιτικής στάσης, με μεγαλύτερο ή μικρότερο βαθμό εχθρότητας ή συμπάθειας προς την Οκτωβριανή Επανάσταση. Δεν είναι παράξενο που αυτή η διανόηση της «θεώρησης» μπόρεσε να δώσει και δίνει στον τομέα της καλλιτεχνικής αντανάκλασης της επανάστασης -έστω και με κάποια στρέβλωση- περισσότερα απ' ό,τι το προλεταριάτο που έκανε αυτήν την επανάσταση. Ξέρουμε

πολύ καλά πόσο πολιτικά περιορισμένοι, ασταθείς, αναξιόπιστοι είναι οι συνοδοιπόροι. Αλλά αν πετάξουμε τον Πιλνιάκ με τη «Γυμνή χρονιά» του, τους Σεραπίοντες με τον Βσ. Ιβάνοφ, τον Τίχονοφ και την Πολόνσκαγια, τον Μαγιακόφσκι, τον Εσένιν, τότε τί άλλο μένει εκτός από τα ανεξόφλητα ακόμα γραμμάτια της μελλοντικής προλεταριακής λογοτεχνίας; Πολύ περισσότερο που και ο Ντέμιαν Μπέντνι, που ούτε στους συνοδοιπόρους μπορείς να τον κατατάξεις, ούτε ελπίζουμε, από το επαναστατικό τραγούδι μπορείς να τον πετάξεις, δεν είναι δυνατό να ενταχθεί στην προλεταριακή λογοτεχνία όπως την καταλαβαίνει το μανιφέστο της «Κούζνιτσα». Τι άλλο λοιπόν μένει...;

Ωστε λοιπόν το Κόμμα, σε πλήρη αντίθεση με την όλη του φύση, παίρνει στον τομέα της τέχνης μια καθαρά εκλεκτική θέση; Το συμπέρασμα αυτό, παρά το τόσο αποστομωτικό ύφος του, είναι στην πραγματικότητα εξαιρετικά απλοϊκό. Η μαρξιστική μέθοδος μας προσφέρει τη δυνατότητα να κρίνουμε τους όρους ανάπτυξης της νέας τέχνης, να βρίσκουμε όλες τις πηγές της, να υποβοηθούμε τις πιο προοδευτικές απ' αυτές με το κριτικό φώτισμα των δρόμων, μα τίποτε περισσότερο απ' αυτό. Η τέχνη πρέπει να κάνει το δρόμο της με τα δικά της πόδια. Οι μέθοδες του μαρξισμού δεν είναι μέθοδες της τέχνης. Το Κόμμα καθοδηγεί το προλεταριάτο, αλλά όχι και την ιστορική διαδικασία. Υπάρχουν τομείς που το Κόμμα καθοδηγεί άμεσα και επιτακτικά. Υπάρχουν τομείς που ελέγχει και υποβοηθά. Υπάρχουν τομείς που μόνον υποβοηθά. Υπάρχουν, τέλος, τομείς όπου μόνο προσανατολίζεται. Ο τομέας της τέχνης δεν είναι από εκείνους όπου το Κόμμα οφείλει να διατάζει. Μπορεί και πρέπει να προφυλάγει, να υποβοηθά και μόνον έμμεσα να καθοδηγεί. Μπορεί και πρέπει να παρέχει μιαν ορισμένη πίστωση εμπιστοσύνης στις διάφορες καλλιτεχνικές ομάδες που επιδιώκουν ειλικρινά να πλησιάσουν πιο κοντά στην επανάσταση για να βοηθήσουν στην καλλιτεχνική μορφοποίησή της. Και σε καμιά περίπτωση το Κόμμα δεν μπορεί να πάρει και δεν παίρνει τη θέση ενός λογοτεχνικού κύκλου που αντιμάχεται και ως ένα βαθμό απλώς συναγωνίζεται άλλους λογοτεχνικούς κύκλους. Το Κόμμα είναι φρουρός των ιστορικών συμφερόντων της τάξης στο σύνολό της. Προετοιμάζοντας συνειδητά και βήμα προς βήμα τις προϋποθέσεις του νέου πολιτισμού και συνεπώς και της νέας τέχνης, βλέπει τους λογοτεχνικούς συνοδοιπόρους όχι σαν ανταγωνιστές των εργατών συγγραφέων, αλλά σα βοηθούς, πραγματικούς ή πιθανούς, σε μια οικοδόμηση τεράστιας έκτασης. Κατανοώντας τον επεισοδιακό χαρακτήρα των λογοτεχνικών ομάδων στη μεταβατική εποχή, το Κόμμα τις κρίνει όχι από την άποψη των ατομικών ταξικών ταυτοτήτων των κυρίων λογοτεχνών, αλλά από την άποψη του χώρου που αυτές οι ομάδες καλύπτουν ή μπορούν να καλύψουν στην προετοιμασία του σοσιαλιστικού πολιτισμού. Αν σήμερα δεν μπορούμε ακόμα να προσδιορίσουμε το χώρο μιας ορισμένης ομάδας, το Κόμμα, σαν Κόμμα, θα.. περιμένει με ευμένεια και προσοχή. Οι διάφοροι κριτικοί, ή απλώς αναγνώστες, μπορούν να δίνουν τις προτιμήσεις τους προκαταβολικά στη μια ή την άλλη ομάδα. Το Κόμμα, στο σύνολό του, περιφρουρώντας τα ιστορικά συμφέροντα της τάξης, πρέπει να είναι αντικειμενικό και σοφό. Η προσεκτικότητά του δεν μπορεί παρά να έχει δύο πλευρές: αν το Κόμμα δε βάζει την προγραμματική σφραγίδα του στην «Κούζνιτσα» μόνο και μόνο επειδή σ' αυτήν γράφουν εργάτες, ταυτόχρονα δεν απωθεί προκαταβολικά και καμιά λογοτεχνική ομάδα, έστω και προερχόμενη από τη διανόηση, στο βαθμο που αυτή τείνει να πλησιάσει την επανάσταση και να βοηθήσει να στερεωθεί μια από τις κλειδώσεις της -η κλείδωση είναι πάντα αδύνατο σημείο!- ανάμεσα στην πόλη και στο χωριό, ανάμεσα στο Κόμμα και τους εξωκομματικούς, ανάμεσα στη διανόηση και τους εργάτες.

Μήπως όμως μια τέτοια πολιτική σημαίνει ότι το Κόμμα θα βρεθεί με απροστάτευτο το πλευρό του από τη μεριά της τέχνης; Το να πούμε κάτι τέτοιο θα σήμαινε μεγάλη υπερβολή: τις φανερά δηλητηριώδεις, αποσυνθετικές τάσεις της τέχνης το Κόμμα τις αποκρούει και θα τις αποκρούει, κατευθυνόμενο από πολιτικά κριτήρια. Είναι αλήθεια ωστόσο, ότι το πλευρό της τέχνης είναι λιγότερο προστατευμένο απ΄ ό,τι το μέτωπο της πολιτικής. Μα μήπως δε συμβαίνει το ίδιο και από τη μεριά της επιστήμης; Τι έχουν να πουν οι μεταφυσικοί της «καθαρά προλεταριακής» επιστήμης για τη θεωρία της σχετικότητας; Συμβιβάζεται με τον υλισμό ή όχι; Εχει λυθεί αυτό το ζήτημα; Πού, πότε και από ποιον; Το ότι οι εργασίες του φυσιολόγου μας Παβλόφ βρίσκονται ολοκληρωτικά στη γραμμή του υλισμού είναι φανερό και σε έναν αδαή. Τι μπορούμε να πούμε όμως για την ψυχοαναλυτική θεωρία του Φρόυντ; Συμβιβάζεται με τον υλισμό, όπως θεωρεί π.χ. ο

σ. Ράντεκ (και εγώ μαζί του), ή είναι εχθρική προς αυτόν; Το ίδιο ερώτημα αφορά και τις νέες θεωρίες για τη δομή του ατόμου κλπ. κλπ. Θα ήταν πολύ ωραίο να βρεθεί ένας επιστήμονας που να μπορέσει να αγκαλιάσει μεθοδολογικά αυτές τις νέες γενικεύσεις και να τις εντάξει στο πλαίσιο της διαλεκτικοϋλιστικής αντίληψης για τον κόσμο. Ετσι θα μας έδινε έναν αμοιβαίο έλεγχο των νέων θεωριών και θα βάθαινε τη διαλεκτική μέθοδο. Φοβούμαι όμως πολύ ότι η εργασία αυτή - σε επίπεδο όχι άρθρων εφημερίδων ή περιοδικών, αλλά ενός επιστημονικού - φιλοσοφικού ορόσημου σαν την «Προέλευση των ειδών» ή το «Κεφάλαιο»- δεν πρόκειται να γίνει σήμερα αύριο, ή, πιο σωστά, και αν ακόμα γίνει σήμερα, αυτό το βιβλίο - ορόσημο κινδυνεύει να μείνει με άκοπα τα φύλλα του ώσπου να έρθουν οι μέρες που το προλεταριάτο θα μπορέσει να αφοπλιστεί.

Ναι, αλλά μήπως και ο εκπολιτισμός, δηλαδή η αφομοίωση του αλφάβητου του προ-προλεταριακού συστήματος, δεν προϋποθέτει την κριτική, την επιλογή, τα ταξικά κριτήρια; Και βέβαια! Ομως τα κριτήρια αυτά είναι πολιτικά και όχι αφηρημένα πολιτιστικά. Τα πολιτικά κριτήρια συμπίπτουν με τα πολιτιστικά μόνο με την ευρεία έννοια με την οποία η επανάσταση προετοιμάζει τους όρους ενός νέου πολιτισμού. Αλλά αυτό κάθε άλλο παρά σημαίνει ότι μια τέτοια σύμπτωση είναι εξασφαλισμένη σε κάθε χωριστή περίπτωση. Αν η επανάσταση έχει το δικαίωμα, όταν χρειάζεται, να καταστρέφει γέφυρες και καλλιτεχνικά μνημεία, τότε πολύ περισσότερο δε θα διστάσει να σηκώσει το χέρι της ενάντια σε οποιοδήποτε ρεύμα της τέχνης, που παρόλες τις επιτεύξεις του από άποψη μορφής, απειλεί να προκαλέσει αποσύνθεση στο επαναστατικό περιβάλλον ή εχθρική αντιπαράθεση των εσωτερικών δυνάμεων της επανάστασης ανάμεσά τους: του προλεταριάτου, της αγροτιάς, της διανόησης. Το κριτήριό μας είναι ξεκάθαρα πολιτικό, επιτακτικό και αδιάλλακτο. Αλλά ακριβώς γι' αυτό πρέπει να χαράζει καθαρά τα όρια της επενέργειάς του. Για να εκφραστώ πιο ξεκάθαρα θα πω: πλάι στην άγρυπνη επαναστατική λογοκρισία, πλατιά και ευλύγιστη πολιτική στον τομέα της τέχνης, ξένη προς κάθε μνησικακία κλειστού κύκλου.

Είναι ολοφάνερο ότι στον τομέα της τέχνης το Κόμμα δεν μπορεί ούτε μια μέρα να ακολουθήσει την αρχή του φιλελευθερισμού: laisser faire laisser passer (να αφήσουμε τα πράγματα να εξελιχθούν μόνα τους). Ολο το ζήτημα είναι ωστόσο από ποιο σημείο αρχίζει η επέμβαση και που βρίσκονται τα όριά της. Σε ποιες περιπτώσεις -ανάμεσα σε τι και τι- το Κόμμα είναι υποχρεωμένο να διαλέξει. Και το ζήτημα αυτό δεν είναι καθόλου τόσο απλό όσο θέλουν να νομίζουν οι θεωρητικοί του ΛΕΦ, οι κήρυκες της προλεταριακής λογοτεχνίας και οι επιδρομείς.

Οι σκοποί, τα καθήκοντα και οι μέθοδοι της εργατικής τάξης στην οικονομία είναι ασύγκριτα πιο συγκεκριμένοι, προσδιορισμένοι και θεωρητικά επεξεργασμένοι απ' ό,τι στην τέχνη. Παρόλα αυτά, το Κόμμα, ύστερα από μια σύντομης διάρκειας απόπειρα να οικοδομήσει την οικονομία με συγκεντρωτική μέθοδο, βρέθηκε υποχρεωμένο να επιτρέψει την παράλληλη ύπαρξη διαφορετικών και μάλιστα αντιμαχόμενων ανάμεσά τους οικονομικών τύπων: έχουμε εδώ και την οργανωμένη σε τραστ κρατική βιομηχανία, και τις επιχειρήσεις τοπικής σημασίας, και την εκμίσθωση και τις επιχειρήσεις των εκχωρήσεων, και τις ιδιωτικές, και τους συνεταιρισμούς, και το ατομικό αγροτικό νοικοκυριό, και το βιοτεχνικό εργαστήριο, και τις κολεκτίβες κλπ. Η βασική κατεύθυνση του κράτους είναι η συγκεντρωτική σοσιαλιστική οικονομία. Αλλά αυτή η γενική τάση στη συγκεκριμένη περίοδο συμπεριλαμβάνει και την ολόπλευρη υποστήριξη του αγροτικού νοικοκυριού και του βιοτέχνη. Χωρίς αυτήν, η κατεύθυνση προς τη μεγάλη σοσιαλιστική βιομηχανία γίνεται μια νεκρή αφαίρεση.

Η Δημοκρατία μας είναι μια συμμαχία των εργατών, των αγροτών και της μικροαστικής στην προέλευσή της διανόησης, κάτω από την καθοδήγηση του Κομμουνιστικού Κόμματος. Από αυτόν τον κοινωνικό συνδυασμό, με την προϋπόθεση της ανόδου της τεχνικής και του πολιτισμού, πρέπει να προέλθει ύστερα από μια σειρά στάδια η κομμουνιστική κοινωνία. Είναι φανερό ότι η αγροτιά και η διανόηση θα έρθουν στον κομμουνισμό από άλλους δρόμους σε σχέση με τους εργάτες. Οι δρόμοι τους δεν μπορούν παρά να βρουν την αντανάκλασή τους στην τέχνη. Εκείνη η διανόηση που δεν έχει συνδέσει αδιάρρηκτα την τύχη της με το προλεταριάτο, η μη κομμουνιστική διανόηση, δηλαδή η συντριπτική πλειοψηφία της, λόγω της έλλειψης ή, πιο σωστά, της εξαιρετικής αδυναμίας του αστικού στηρίγματος, αναζητά το στήριγμά της στην αγροτιά. Προς το παρόν η διαδικασία αυτή έχει καθαρά προπαρασκευαστικό, μάλλον συμβολικό χαρακτήρα και εκφράζεται

με την εξιδανίκευση του επαναστατικού αυθορμητισμού του μουζίκου (εκ των υστέρων). Ενας ιδιόμορφος νεοναροντνικισμός είναι χαρακτηριστικός για όλους τους συνοδοιπόρους. Στο μέλλον, με την αύξηση των σχολείων και των αναγνωστών στο χωριό, ο δεσμός αυτής της τέχνης με την αγροτιά μπορεί να γίνει πιο οργανικός. Ταυτόχρονα, η αγροτιά θα αναδείχνει τη δική της καλλιτεχνική διανόηση. Η αγροτική σκοπιά - στην οικονομία, στην πολιτική, στην τέχνη- είναι πιο πρωτόγονη, πιο περιορισμένη, πιο εγωϊστική από την προλεταριακή. Αλλά αυτή η αγροτική σκοπιά υπάρχει, και μάλιστα για πάρα πολύν καιρό και στα σοβαρά. Και αν ένας καλλιτέχνης που βλέπει τη ζωή απο την αγροτική, και συχνότερα από τη διανοουμενίστικη - αγροτική σκοπιά, διαπνέεται από την ιδέα της αναγκαιότητας και της ζωτικότητας της συμμαχίας των εργατών και των αγροτών, τότε το έργο του με την προϋπόθεση των υπόλοιπων απαραίτητων όρων, θα είναι ιστορικά προοδευτικό. Με τις μέθοδες της καλλιτεχνικής επενέργειας θα ενισχύει την απαραίτητη ιστορική συνεργασία του χωριού με την πόλη. Η πορεία περιεκτική, πολύμορφη, φανταχτερή, και έχουμε κάθε λόγο να πιστεύουμε ότι η καλλιτεχνική δημιουργία, που θα βρίσκεται κάτω από την άμεση επήρεια αυτής της προόδου, θα προσφέρει στην τέχνη πολύτιμα κεφάλαια. Απεναντίας, η σκοπιά που αντιπαραθέτει το οργανικό, προαιώνιο, ακέραιο, «εθνικό» χωριό στην επιπόλαια πόλη είναι ιστορικά αντιδραστική. Η τέχνη που απορρέει απ' αυτήν είναι εχθρική προς το προλεταριάτο, δε συμβιβάζεται με την εξέλιξη και είναι καταδικασμένη στον εκφυλισμό. Μπορούμε να υποθέσουμε ότι και από την άποψη της μορφής δεν είναι ικανή να δώσει τίποτε άλλο από επαναλήψεις και αναμνήσεις.

Στον Κλιούεφ, στους ιμαζινιστές, στους Σεραπίοντες, στον Πιλνιάκ, ακόμα και στους φουτουριστές: τον Χλέμπνικοφ, τον Κρουτσιόνιχ, τον Κάμενσκι, υπάρχει ένα υπόβαθρο μουζίκου, σε άλλους περισσότερο και σε άλλους λιγότερο συνειδητό, σε άλλους οργανικό και σε άλλους ουσιαστικά αστικό υπόβαθρο, μεταφρασμένο στη γλώσσα του μουζίκου. Η λιγότερο διφορούμενη στάση απέναντι στο προλεταριάτο είναι των φουτουριστών. Στους Σεραπίοντες, στους ιμαζινιστές, στον Πιλνιάκ που και που, εκδηλώνεται μια κλίση προς την αντιπολίτευση απέναντι στο προλεταριάτο, τουλάχιστον έτσι ήταν μέχρι το πρόσφατο παρελθόν. Ολες αυτές οι ομάδες αντανακλούν, με εξαιρετικά διαθλασμένο τρόπο, τη νοοτροπία του χωριού στην εποχή του επισιτιστικού παρακρατήματος. Εκείνα τα χρόνια η διανόηση κρύβονταν από την πείνα στα χωριά και εκεί συγκέντρωνε τις εντυπώσεις της. Και στο έργο της έβγαζε από τις εντυπώσεις αυτές ένα αρκετό διφορούμενο συμπέρασμα. Αλλά το συμπέρασμα αυτό πρέπει να το βλέπουμε αποκλειστικά και μόνο μέσα στο πλαίσιο της περιόδου που έληξε με την εξέγερση της Κροστάνδης. Τώρα μέσα στην αγροτιά έχει γίνει μια σημαντική στροφή, που εκδηλώθηκε και στη διανόηση συνοδοιπόρων που μουζικοφέρνουν. Ως ένα βαθμό ήδη εκφράζεται. Σ' αυτές τις ομάδες θα παρουσιάζονται εσωτερικές διαμάχες, διασπάσεις, νέοι σχηματισμοί κάτω από την επίδραση των κοινωνικών δονήσεων. Ολα αυτά πρέπει να τα παρακολουθούμε πολύ προσεκτικά και κριτικά. Ενα Κόμμα που έχει -όχι αβάσιμα, ελπίζουμε- αξιώσεις ιδεολογικής ηγεμονίας, δεν έχει το δικαίωμα να ξεμπερδεύει σ' αυτό το ζήτημα με μια φτηνή ψηλομύτικη στάση.

Αλλά μήπως μια καθαρά προλεταριακή τέχνη με ευρύτητα δεν μπορεί να φωτίσει και να τροφοδότησει καλλιτεχνικά και την κίνηση της αγροτιάς προς το σοσιαλισμό; Και βέβαια «μπορεί», το ίδιο όπως και ένας κρατικός ηλεκτρικός σταθμός «μπορεί» να φωτίζει και να τροφοδοτεί με την ενέργειά του την ίζμπα του αγρότη, το σταύλο, το μύλο. Μόνο που χρειάζεται να τον έχουμε αυτόν τον ηλεκτρικό σταθμό και τα καλώδια που τον συνδέουν με το χωριό. Τότε, κοντά στα άλλα, δε θα υπάρχει και ο κίνδυνος ανταγωνισμού ανάμεσα στη βιομηχανία και την αγροτική οικονομία. Αλλά δεν υπάρχουν ακόμα αυτά τα καλώδια. Δεν υπάρχει και ο ίδιος ο ηλεκτρικός σταθμός. Η προλεταριακή τέχνη δεν υπάρχει. Η τέχνη με προλεταριακό προσανατολισμό, συμπεριλαμβάνοντας εδώ και τις ομάδες των εργατών ποιητών και των κομμουνιστών - φουτουριστών, δε βρίσκεται πολύ πιο κοντά στην καλλιτεχνική κάλυψη των απαιτήσεων της πόλης και του χωριού από ό,τι η βιομηχανία στη λύση των γενικών οικονομικών προβλημάτων.

Μα και αν ακόμα αφήσουμε κατά μέρος την αγροτιά -μα πώς να την αφήσεις κατά μέρος;- θα δούμε ότι και με το προλεταριάτο, τη θεμελιακή τάξη της σοβιετικής κοινωνίας, τα πράγματα δεν είναι καθόλου τόσο απλά όσο φαίνονται στις σελίδες του ΛΕΦ. Οταν οι φουτουριστές προτείνουν

να πετάξουμε στη θάλασσα την παλιά ατομικιστική λογοτεχνία, και όχι μόνον επειδή έχει παλιώσει από άποψη μορφής, αλλά και επειδή -αυτό πια το επιχειρήμα είναι για την αφεντιά μας!- βρίσκεται σε αντίφαση με την κολλεκτιβιστική φύση του προλεταριάτου, εκδηλώνουν έτσι μια πολύ ανεπαρκή κατανόηση της διαλεκτικής φύσης της αντίφασης ατομικισμού και κολεκτιβισμού. Δεν υπάρχει αφηρημένη αλήθεια. Υπάρχει ατομικισμός και ατομικισμός. Από πλεόνασμα ατομικισμού μια μερίδα της προεπαναστατικής διανόησης ρίχτηκε στο μυστικισμό, ενώ μια άλλη μερίδα όρμησε στην χαοτική -φουτουριστική κατεύθυνση και, καθώς την άρπαξε στο μεταξύ η επανάσταση, προσέγγισε -προς τιμήν της- το προλεταριάτο. Αλλά όταν αυτοί οι προσεγγίσαντες μεταφέρουν στο προλεταριάτο το κορεσμό από τον ατομικισμό, τότε πέφτουν λιγάκι στο αμάρτημα του εγωκεντρισμού, δηλαδή του έσχατου ατομικισμού. Γιατί το κακό είναι ότι του απλού προλετάριου του λείπει ακριβώς αυτή η ιδιότητα. Η προλεταριακή προσωπικότητα, στη μεγάλη της πλειοψηφία, δεν έχει αρκετά μορφοποιηθεί και διαφοροποιηθεί. Το πιο πολύτιμο περιεχόμενο της πολιτιστικής ανόδου, που στα πρόθυρά της βρισκόμαστε τώρα, θα είναι ακριβώς το ανέβασμα της αντικειμενικής κατάρτισης και της υποκειμενικής αυτοσυνείδησης του ατόμου. Το να νομίζουμε ότι η αστική λογοτεχνία είναι ικανή να ανοίξει ρήγματα στην ταξική αλληλεγγύη, είναι αφελές. Αυτό που θα πάρει ο εργάτης από τον Σαίξπηρ, τον Γκαίτε, τον Πούσκιν, τον Ντοστογιέφσκι, είναι πρώτα απ' όλα μια πιο σύνθετη αντίληψη για την ανθρώπινη προσωπικότητα, για τα πάθη της και τα αισθήματά της. Θα καταλάβει βαθύτερα και οξύτερα τις ψυχικές δυνάμεις της, το ρόλο του υποσυνείδητου σ' αυτήν κλπ. Το αποτέλεσμα θα είναι να γίνει πλουσιότερος. Ο Γκόρκι της πρώτης περιόδου ήταν διαποτισμένος από το ρομαντικό - αλήτικο ατομικισμό. Και όμως τροφοδότησε την ανοιξιάτικη επαναστατικότητα του προλεταριάτου στις παραμονές του 1905, γιατί συντελούσε στην αφύπνιση της προσωπικότας μέσα σε μια τάξη όπου, από τη στιγμή που αυτή ξυπνά, αναζητά τη σύνδεση με άλλη αφυπνισμένη προσωπικότητα. Το προλεταριάτο έχει ανάγκη από καλλιτεχνική τροφή και ανατροφή, μα δεν πρέπει να νομίζουμε ότι το προλεταριάτο είναι πηλός και οι καλλιτέχνες, νεκροί και ζώντες, πλάθουν κατ' εικόνα και ομοίωσή τους.

Πνευματικά, και συνεπώς και καλλιτεχνικά πολύ ευαίσθητο, το προλεταριάτο δεν είναι αισθητικά διαπαιδαγωγημένο. Δεν υπάρχουν βάσιμοι λόγοι να πιστεύουμε ότι μπορεί να αρχίσει απλώς από το σημείο που σταμάτησε την παραμονή της καταστροφής η αστική διανόηση. Οπως το άτομο επαναλαμβάνει στην εξέλιξή του από το έμβρυο -βιολογικά και ψυχικά- την ιστορία τού είδους του και εν μέρει ολόκληρου του ζωικού βασίλειου, έτσι, ως ένα ορισμένο βαθμό, και η νέα τάξη, που στο συντριπτικά μεγαλύτερο μέρος της μόλις πρόσφατα βγήκε από μια σχεδόν εξωιστορική ύπαρξη, δεν μπορεί παρά να επαναλάβει μέσα όλη την ιστορία του καλλιτεχνικού πολιτισμού. Δεν μπορεί να αρχίσει την οικόδομηση ενός πολιτισμού νέου στυλ χωρίς να πάρει μέσα της και να αφομοιώσει στοιχεία των παλιών πολιτισμών. Αυτό δε σημαίνει σε καμιά περίπτωση ότι είναι απαραίτητο να περάσει αργά και συστηματικά, σκαλοπάτι σκαλοπάτι, όλη την προηγούμενη ιστορία της τέχνης. Η διαδικασία της αφομοίωσης και της μετάπλασης, δεδομένου ότι δεν πρόκειται για βιολογικό άτομο, αλλά για κοινωνική τάξη, έχει πολύ πιο ελεύθερο και συνειδητό χαρακτήρα. Αλλά δεν μπορεί να υπάρξει για τη νέα τάξη κίνηση προς τα εμπρός αν δεν εγκύψει στα σπουδαιότερα ορόσημα του παρελθόντος.

Η αριστερή πτέρυγα της παλιάς τέχνης, που την κοινωνική της βάση την πέταξε κάτω από τα πόδια της η επανάσταση τόσο αποφασιστικά όσο ποτέ στη ιστορία, είναι υποχρεωμένη, στον αγώνα της για τη διατήρηση της συνέχειας του καλλιτεχνικού πολιτισμού, να αναζητά στηρίγμα στο προλεταριάτο ή τουλάχιστο στη νέα κοινή γνώμη που διαμορφώνεται γύρω του. Το προλεταριάτο πάλι από τη μεριά του, χρησιμοποιώντας τη θέση του σαν κυρίαρχης τάξης, τείνει και αρχίζει να έρχεται σε επαφη με την τέχνη γενικά, προετοιμάζοντας γι' αυτήν μια πρωτοείδωτα ισχυρή βάση. Με αυτήν την έννοια είναι σωστό ότι οι εργοστασιακές εφημερίδες τοίχου αποτελούν μια εξαιρετικά απαραίτητη, αν και ακόμα πολύ απομακρυσμένη προϋπόθεση για τη μελλοντική καινούργια λογοτεχνία. Μα κανένας βέβαια δεν πρόκειται να πει: σε όλα τα υπόλοιπα βάζουμε τελεία και παύλα μέχρις ότου το προλεταριάτο ανεβεί από τις εφημερίδες τοίχου ως την αυτόνομη λογοτεχνική μαστοριά. Και την πραγματοποιεί σήμερα όχι τόσο άμεσα όσο έμμεσα, μέσα της αστικής καλλιτεχνικής διανόησης που λίγο πολύ έλκεται απ' αυτή ή θέλει να βολευτεί στο πλευρό του και που το προλεταριάτο σε ένα τμήμα της την ανέχεται, σε άλλο την υποστηρίζει, σε ένα τρίτο

σχεδόν την υιοθετεί, σε ένα τέταρτο την αφομοιώνει ολότελα. Από αυτό ακριβώς τον περίπλοκο χαρακτήρα της διαδικασίας, από την εσωτερική πολλαπλότητά της καθορίζεται και η πολιτική του Κομμουνιστικού Κόμματος στον τομέα της τέχνης. Την πολιτική αυτή δεν είναι δυνατό να την αναγάγουμε σε μια μόνο φόρμουλα, πιο κοντή και από το ράμφος του σπουργιτιού. Μα και δεν είναι καθόλου απαραίτητο.

«Πράβντα», 18 Σεπτεμβρίου 1923

[Το κείμενο έχει παρθεί από το βιβλίο "Σοσιαλισμός και Κουλτούρα", σε μετάφραση και επιμέλεια του Αντώνη Βογιάζου]

Λεόν Τρότσκι

Η καμπύλη της καπιταλιστικής ανάπτυξης[1]

Στην εισαγωγή του στην «Πάλη των τάξεων στη Γαλλία» του Μαρξ, ο Ένγκελς γράφει: «Στην εκτίμηση γεγονότων και σειράς από γεγονότα από την καθημερινή ιστορία, δεν θα είναι κανείς ποτέ σε θέση να αναχθεί έως τις τελικές οικονομικές αιτίες. Ακόμα και σήμερα, που ο ειδικός οικονομικός τύπος προσφέρει τόσο άφθονα στοιχεία, είναι αδύνατον ακόμα και στην Αγγλία να παρακολουθήσει κανείς μέρα με τη μέρα την πορεία της βιομηχανίας και του εμπορίου στην παγκόσμια αγορά, όπως και τις αλλαγές που παρατηρούνται στις μεθόδους παραγωγής, έτσι ώστε να μπορέσει, σε κάθε στιγμή, να κάνει ένα συνολικό απολογισμό αυτών των απείρως σύνθετων και πάντα τροποποιούμενων παραγόντων, από τους οποίους επιπλέον, πολύ συχνά, οι πιο σημαντικοί εξακολουθούν να επιδρούν για καιρό στη σκιά πριν να εκδηλωθούν βίαια στην επιφάνεια. Μια σαφής συνολική εικόνα της οικονομικής ιστορίας μιας δεδομένης περιόδου δεν είναι δυνατόν να γίνει την ίδια στιγμή. Μόνο εκ των υστέρων μπορούμε να την αποκτήσουμε, αφού δηλαδή έχουμε μαζέψει και επιλέξει τα στοιχεία. Η στατιστική είναι εδώ ένα απαραίτητο εργαλείο και ακολουθεί πάντα κουτσαίνοντας. Για τη σύγχρονη ιστορία που διεξάγεται τώρα θα χρειαστεί επομένως πολύ συχνά να αναγκαστούμε να θεωρήσουμε τον παράγοντα αυτόν, που είναι ο πιο αποφασιστικός, σαν σταθερό, να μεταχειριστούμε την οικονομική κατάσταση που βρίσκουμε στην αρχή της μελετώμενης περιόδου σαν δεδομένη και αμετάβλητη για όλη την περίοδο ή θα αναγκαστούμε να μην πάρουμε υπόψη μας παρά μόνο τις αλλαγές της κατάστασης που προέρχονται από γεγονότα που είναι προφανή και που μας προσφέρονται επομένως επίσης σαφώς. Κατά συνέπεια, η υλιστική μέθοδος θα πρέπει συχνά να αρκεστεί εδώ να ανάγει τις πολιτικές συγκρούσεις σε πάλη συμφερόντων ανάμεσα στις υπαρκτές κοινωνικές τάξεις και στις φράξιες τάξεων που εμπλέκονται στην οικονομική ανάπτυξη, καθώς και να δείξει πως τα διάφορα πολιτικά κόμματα είναι η περισσότερο ή λιγότερο κατάλληλη έκφραση αυτών των ίδιων τάξεων και ταξικών φραξιών. Είναι προφανές ότι **αυτή η αναπόφευκτη παραμέληση των αλλαγών που συμβαίνουν ταυτόχρονα με την οικονομική εξέλιξη, δηλαδή με την ίδια τη βάση όλων των υπό εξέταση γεγονότων, δεν μπορεί παρά να είναι πηγή λαθών**». (*«Η πάλη των τάξεων στη Γαλλία»*, υπογράμμιση του Λ.Τ.).

Οι ιδέες αυτές που διατυπώνει ο Ένγκελς λίγο πριν το θάνατό του δεν αναπτύχθηκαν περισσότερο από κανέναν κατόπιν. Απ'όσο θυμάμαι, αναφέρονται μάλιστα αρκετά σπάνια — πολύ πιο σπάνια απ'ό,τι θα έπρεπε. Επιπλέον, η σημασία τους μοιάζει να έχει διαφύγει από πολλούς μαρξιστές. Η εξήγηση αυτού πρέπει, για μια ακόμα φορά, να αναζητηθεί στις αιτίες που αναφέρει ο Ένγκελς και που αντιτάσσονται σε κάθε είδους τελειωμένη οικονομική ερμηνεία της **σύγχρονης** ιστορίας.

Είναι πολύ δύσκολο έργο να λύσει κανείς σε όλη του την έκταση το πώς καθορίζονται οι υπόγειες ωθήσεις που μεταδίδει η οικονομία στην πολιτική σήμερα. Και όμως, η εξήγηση των πολιτικών φαινομένων δεν μπορεί να μετατεθεί για το μέλλον, γιατί η πάλη δεν περιμένει. Από αυτό πηγάζει η ανάγκη να καταφεύγουμε, στην καθημερινή πολιτική δραστηριότητα, σε αυτές τις τόσο γενικές εξηγήσεις, που με τη χρήση τους μετατρέπονται σε κοινοτοπίες.

Όσον καιρό η πολιτική κρατάει τις ίδιες μορφές, παραμένει στα ίδια κανάλια, με τους ίδιους περίπου ρυθμούς, δηλαδή όσον καιρό η συσσώρευση οικονομικής ποσότητας δεν μετατρέπεται σε αλλαγή πολιτικής ποιότητας, αυτός ο τύπος ερμηνευτικών εννοιών («τα συμφέροντα της αστικής τάξης», «ιμπεριαλισμός», «φασισμός») φτάνει πάνω κάτω το στόχο του: όχι για να ερμηνευτεί ένα πολιτικό γεγονός σε όλη του την πραγματικότητα, αλλά για να αναχθεί σε ένα γνωστό κοινωνικό τύπο, πράγμα που, βέβαια, έχει μια ανεκτίμηση αξία.

Αλλά όταν εμφανιστεί μια σοβαρή αλλαγή της κατάστασης, και ακόμα περισσότερο αν πρόκειται για ριζική αλλαγή, τότε τόσο γενικές εξηγήσεις αποδεικνύονται πλήρως ακατάλλη-

λες και μετατρέπονται μάλιστα σε κενές κοινοτοπίες. Σε αυτές τις περιπτώσεις, είναι πάντα αναγκαίο να αναλύεται πολύ περισσότερο το βάθος, για να καθοριστεί η ποιοτική πλευρά και, ει δυνατόν, για να μετρηθούν και ποσοτικά οι ωθήσεις που δίνει η οικονομία στην πολιτική.

Οι διακυμάνσεις της οικονομικής συγκυρίας (μπουμ, ύφεση, κρίση) είναι ήδη το σήμα πολιτικών ωθήσεων που οδηγούν στη δημιουργία αλλαγών, άλλοτε ποιοτικών, άλλοτε ποσοτικών, καθώς και σε νέους σχηματισμούς στον πολιτικό χώρο. Τα έσοδα της τάξης των κατόχων, ο κρατικός προϋπολογισμός, οι μισθοί, η ανεργία, οι αναλογίες του εξωτερικού εμπορίου, κλπ., συνδέονται στενά με την οικονομική συγκυρία και, με τη σειρά τους, ασκούν την πιο άμεση επιρροή στην πολιτική. Αυτό από μόνο του αρκεί για να γίνει κατανοητό το πόσο σημαντικό και γόνιμο είναι να παρακολουθήσει κανείς βήμα προς βήμα την ιστορία των πολιτικών κομμάτων, των κρατικών θεσμών, κλπ., σε σχέση με τους κύκλους της οικονομικής ανάπτυξης. Δεν θέλουμε να πούμε καθόλου ότι οι κύκλοι αυτοί εξηγούν **τα πάντα**: αυτό αποκλείεται, για τον απλό λόγο ότι οι ίδιοι οι κύκλοι δεν αποτελούν θεμελιώδη οικονομικά φαινόμενα, αλλά παρεπόμενα. Διεξάγονται πάνω στη βάση της ανάπτυξης των παραγωγικών δυνάμεων μέσα από τη μεσολάβηση των σχέσεων της αγοράς. Αλλά οι κύκλοι εξηγούν, ωστόσο, **πολλά πράγματα**, διαμορφώνοντας, μέσα από έναν αυτοματισμένο παλμό, έναν αναγκαίο διαλεκτικό κρίκο μέσα στο μηχανισμό της καπιταλιστικής κοινωνίας. Τα σημεία ρήξης της εμπορικής και βιομηχανικής συγκυρίας μας οδηγούν πιο κοντά στα κρίσιμα σημεία του καμβά της ανάπτυξης των πολιτικών τάσεων, της νομοθεσίας και όλων των μορφών ιδεολογίας. Αλλά ο καπιταλισμός δεν χαρακτηρίζεται μόνο από την περιοδική επανάλειψη των κύκλων —αλλιώς αυτό που θα συνέβαινε θα ήταν μια σύνθετη επανάλειψη και όχι μια δυναμική ανάπτυξη. Η ουσιαστική διαφορά μεταξύ τους καθορίζεται από ποσοτικές αλληλεπιδράσεις μεταξύ της κρίσης και της περιόδου άνθισης μέσα σε κάθε δεδομένο κύκλο. Εάν η άνθιση υπερ-αντισταθμίζει κατά πολύ τις καταστρεπτικές επιπτώσεις της προηγούμενης κρίσης, τότε η καπιταλιστική ανάπτυξη πάει μπροστά. Εάν η κρίση που σηματοδοτεί την καταστροφή, ή πάντως τη μείωση, παραγωγικών δυνάμεων ξεπερνάει σε ένταξη την αντίστοιχη άνθιση, τότε το αποτέλεσμα είναι μαρασμός στην οικονομία. Τέλος, εάν η κρίση και η άνθιση ισούνται περίπου σε δύναμη, τότε έχουμε μια προσωρινή ισορροπία στην οικονομία. Νά ποιο είναι περίπου το σχήμα σε καθαρή μορφή.

Παρατηρούμε στην ιστορία ότι οι ομογενείς κύκλοι συγκεντρώνονται μαζί σε σειρές. Έχουμε μια ολόκληρη εποχή καπιταλιστικής ανάπτυξη όταν ένας αριθμός από κύκλους χαρακτηρίζονται από σαφώς διακριτές ανθίσεις και από εφήμερες και αδύναμες κρίσεις. Το αποτέλεσμα είναι μια κίνηση καθαρά ανοδική της θεμελιώδους καμπύλης της καπιταλιστικής ανάπτυξης. Εποχές στασιμότητας έχουμε όταν η καμπύλη αυτή, παρόλο που περνάει από κυκλικές διακυμάνσεις, μένει περίπου στο ίδιο επίπεδο για δεκαετίες. Και, τέλος, σε ορισμένες ιστορικές περιόδους, η θεμελιώδης καμπύλη, παρόλο που εξακολουθεί πάντα να γνωρίζει κυκλικές διακυμάνσεις, συνολικά φθίνει, σηματοδοτώντας την παρακμή των παραγωγικών δυνάμεων. Είναι ήδη δυνατόν να διατυπώσει εκ των προτέρων κανείς ότι οι εποχές ενεργητικής ανάπτυξης του καπιταλισμού πρέπει να έχουν χαρακτηριστικά —στην πολιτική, στο δίκαιο, στη φιλοσοφία, στην ποίηση- πολύ διαφορετικά από τις εποχές οικονομικής στασιμότητας ή παρακμής. Επιπλέον, η μετάβαση από μια εποχή τέτοιου τύπου σε μια εποχή διαφορετικού τύπου πρέπει προφανώς να παράγει τους πιο μεγάλους κλονισμούς στις σχέσεις μεταξύ τάξεων και κράτους.

Στο 3ο Συνέδριο της Κομιντέρν, χρειάστηκε να υπογραμμίσουμε το σημείο αυτό —στο πλαίσιο της πάλης ενάντια στις καθαρά μηχανιστικές αντιλήψεις για την καπιταλιστική αποσύνθεση που παρατηρείται σήμερα. Εάν οι περιοδικές αντικαταστάσεις των «κανονικών» μπουμ με τις «κανονικές» κρίσεις έχουν επιδράσεις σε όλες τις σφαίρες της κοινωνικής ζωής, τότε μια μετάβαση από μια ολόκληρη εποχή άνθισης σε μια ολόκληρη εποχή παρακμής, ή αντιστρόφως, δημιουργεί τους πιο μεγάλους ιστορικούς κλονισμούς. Και δεν είναι δύσκολο να δειχτεί πως σε πολλές περιπτώσεις οι επαναστάσεις και οι πόλεμοι διαπερνούν τα σύνορα με-

ταξύ δύο διαφορετικών εποχών οικονομικής ανάπτυξης, δηλαδή την τομή ανάμεσα σε δύο διαφορετικά τμήματα της καπιταλιστικής καμπύλης. Το να αναλυθεί η σύγχρονη ιστορία από την οπτική αυτήν είναι πράγματι ένα από τα πιο επαρκή έργα του διαλεκτικού υλισμού.

Μετά το Τρίτο Παγκόσμιο Συνέδριο της Κομιντέρν, ο καθηγητής Κοντράτιεφ καταπιάστηκε με το πρόβλημα —αρνούμενος ως συνήθως να αναφερθεί στη διατύπωση του προβλήματος που είχε υιοθετήσει το ίδιο το συνέδριο. Επεχείρησε να επεξεργαστεί, δίπλα στην έννοια του «σύντομου κύκλου», που καλύπτει μια περίοδο δέκα χρόνων, την έννοια ενός μακρόχρονου κύκλου, που καλύπτει περίπου πενήντα χρόνια. Με αυτή την κατασκευή, την στυλιζαρισμένα συμμετρική, ένας μακρόχρονος οικονομικός κύκλος περιέχει περίπου πέντε σύντομους κύκλους. Επιπλέον, οι μισοί από αυτούς έχουν αναπτυξιακό χαρακτήρα, ενώ οι άλλοι μισοί έχουν χαρακτήρα κρίσης, με όλες τις αναγκαίες φάσεις μετάβασης. Ο στατιστικός αυτός καθορισμός των μακρόχρονων κύκλων που επεξεργάστηκε ο Κοντράτιεφ θα έπρεπε να υπαχθεί σε προσεκτική επιβεβαίωση, τόσο για την κάθε χώρα ξεχωριστά όσο και για την παγκόσμια αγορά στο σύνολό της. Είναι ήδη δυνατόν να καταρρίψει κανείς εκ των προτέρων τις προσπάθειες του καθηγητή Κοντράτιεφ να μελετήσει τους μακρόχρονους κύκλους μεταθέτοντας την αυστηρή ρυθμική που βλέπουμε στους σύντομους κύκλους. Είναι τελείως προφανές ότι πρόκειται για μια λαθεμένη γενίκευση μιας τυπικής αναλογίας.

Η περιοδική επανάλειψη των σύντομων κύκλων εξαρτάται από την εσωτερική δυναμική των δυνάμεων του καπιταλισμού. Εμφανίζεται παντού και πάντα, από τότε που υπάρχει αγορά. Εάν, αντίθετα, θεωρήσουμε τα μεγάλα τμήματα της καμπύλης της καπιταλιστικής ανάπτυξης (50 χρόνια) που ο καθηγητής Κοντράτιεφ προτείνει κάπως γρήγορα να ονομάσουμε επίσης κύκλους, τότε ο χαρακτήρας τους και η διάρκειά τους καθορίζονται, όχι από το αποτέλεσμα των εσωτερικών δυνάμεων του καπιταλισμού, αλλά από το εξωτερικό περιβάλλον μέσα στο οποίο πραγματοποιείται η καπιταλιστική ανάπτυξη. Η κατάκτηση από τον καπιταλισμό νέων χωρών και ηπείρων, η ανακάλυψη νέων φυσικών πόρων και, με βάση τα δύο αυτά στοιχεία, και γεγονότα «υπερδομικής» τάξης τόσο σημαντικά όσο και πόλεμοι ή επαναστάσεις, όλα αυτά είναι που καθορίζουν το χαρακτήρα και τη διαδοχή ανοδικών, στάσιμων ή παρακμαζουσών εποχών της καπιταλιστικής ανάπτυξης. Προς τα πού θα πρέπει, επομένως, να προσανατολιστεί η έρευνα;

Πρώτα-πρώτα, θα πρέπει να εντοπιστεί η καμπύλη της καπιταλιστικής ανάπτυξης, τόσο στις φάσεις της, την μη περιοδική (θεμελιώδης) και την περιοδική (δευτερεύουσα), καθώς και τα σημεία καμπής τους (ή ρήξης τους), σε σχέση με τις διάφορες χώρες που μας ενδιαφέρουν και σε σχέση με την παγκόσμια αγορά στο σύνολό της. Αυτό είναι το πρώτο τμήμα του έργου. Όταν θα έχουμε χαράξει την καμπύλη (η μέθοδος για να γίνει αυτό είναι, βεβαίως, από μόνο του ένα ειδικό πρόβλημα και με κανέναν τρόπο απλό, αλλά ανήκει στο χώρο της τεχνικής της οικονομικής στατιστικής), τότε μπορούμε να την χωρίσουμε σε περιόδους, που θα εξαρτώνται από την κλίση (αρνητική ή θετική) σε σχέση με ένα σύστημα αξόνων σε ένα γράφημα. Με τον τρόπο αυτόν, θα έχουμε ένα περιγραφικό σχήμα της καπιταλιστικής ανάπτυξης, δηλαδή το χαρακτηρισμό «της ίδιας της βάσης όλων των γεγονότων για εξέταση» (Ένγκελς). Σύμφωνα με την πραγματικότητα και τις λεπτομέρειες της έρευνας, μπορεί να χρειαστούμε διάφορα τέτοια σχήματα: ένα για τη γεωργία, ένα άλλο για τη βαριά βιομηχανία, κλπ. Το σχήμα αυτό, σαν αφετηρία, πρέπει κατόπιν να συγχρονιστεί με τα πολιτικά γεγονότα (με την πιο πλατιά έννοια του όρου) και μπορούμε τότε να ψάξουμε όχι μόνο την αντιστοιχία —ή, για να είμαστε πιο προσεκτικοί, τις διαπλοκές ανάμεσα στις εποχές της κοινωνικής ζωής που διαγράφονται με σαφήνεια και στα τμήματα της καμπύλης της καπιταλιστικής ανάπτυξης που διαγράφονται επίσης με σαφήνεια—, αλλά και τις άμεσες υπόγειες ωθήσεις από τις οποίες ξεκινούν τα γεγονότα. Με τη μέθοδο αυτήν, δεν είναι προφανώς δύσκολο να πέσει κανείς στον πιο χυδαίο σχηματικισμό και, κυρίως, να αγνοήσει τη σκληρή εσώτερη εξάρτηση και τη σύζευξη ιδεολογικών φαινομένων —για να ξεχάσει το γεγονός ότι η οικονομία είναι αποφασιστική μόνο **σε τελευταία ανάλυση**. Δεν λείπουν τα γελοιογραφικά πορίσματα από τη μαρξιστική μέθοδο! Αλλά,

εξαιτίας αυτού, το να αρνηθεί κανείς να προχωρήσει στη διατύπωση του ζητήματος έτσι όπως αναφέραμε πιο πάνω («μυρίζει οικονομισμό») σημαίνει ότι εγκαταλείπει τελείως την κατανόηση της ουσίας του μαρξισμού, που ψάχνει τις αιτίες των αλλαγών της κοινωνικής υπερδομής μέσα στις αλλαγές των οικονομικών θεμελίων και πουθενά αλλού.

Και, με τον κίνδυνο να προσελκύσουμε τις θεωρητικές κατακεραυνώσεις των αντιπάλων του «οικονομισμού» (αλλά και με μια πρόθεση να προκαλέσουμε κάπως την αγανάκτησή τους), παρουσιάζουμε εδώ ένα σχηματικό γράφημα, που περιγράφει αυθαίρετα μια καμπύλη καπιταλιστικής ανάπτυξης σε μια περίοδο 90 χρόνων, σύμφωνα με τη μέθοδο που αναφέραμε. Η γενική κατεύθυνση της καμπύλης καθορίζεται από το χαρακτήρα των τμηματικών συγκυριακών καμπυλών που την αποτελούν. Στο σχήμα μας, τρεις περίοδοι διακρίνονται σαφώς:

- 20 χρόνια πολύ βαθμιαίας καπιταλιστικής ανάπτυξης (τμήμα ΑΒ).
- 40 χρόνια ενεργητικής επέκτασης (τμή ΒΔ).
- 30 χρόνια παρατεταμένης κρίσης και μαρασμού (τμήμα Ε-).

Εάν εισάγουμε στο διάγραμμα αυτό τα πιο σημαντικά γεγονότα για την κάθε αντίστοιχη περίοδο, τότε η περιγραφική παράθεση των κύριων πολιτικών γεγονότων και των διακυμάνσεων της καμπύλης αρκεί από μόνη της για να δείξει ότι πρόκειται για ανεκτίμητα αφετηριακά σημεία για ιστορικές υλιστικές έρευνες. Ο παραλληλισμός μεταξύ πολιτικών γεγονότων και οικονομικών αλλαγών είναι, ασφαλώς, πολύ σχετικός. Η «υπερδομή» καταγράφει και αντικατοπτρίζει τους νέους σχηματισμούς της οικονομικής σφαίρας μόνο με αρκετή χρονική καθυστέρηση. Είναι ένας γενικός νόμος. Αλλά ο νόμος αυτός πρέπει να ειδωθεί απογυμνωμένα μέσα από μια συγκεκριμένη έρευνα των σύνθετων αυτών σχέσεων, των οποίων εδώ δίνουμε απλώς ένα σχήμα.

Στην εισήγηση στο 3ο Παγκόσμιο Συνέδριο απεικονίσαμε την ιδέα μας με ορισμένα ιστορικά παραδείγματα που πήραμε από την περίοδο της επανάστασης του 1848, την περίοδο της πρώτης ρώσικης επανάστασης (1905) και από την περίοδο που περνάμε σήμερα (1920-1921). Παραπέμπουμε τον αναγνώστη σε αυτά τα παραδείγματα. Δεν προσφέρουν τίποτα το ολοκληρωμένο, αλλά χαρακτηρίζουν αρκετά καλά την εξαιρετική σημασία της προσέγγισης

που προτείνουμε, κυρίως στο να κατανοήσουμε τα πιο κρίσιμα άλματα της ιστορίας: τους πολέμους και τις επαναστάσεις. Εάν σε αυτό το γράμμα χρησιμοποιούμε ένα τελείως αυθαίρετο περιγραφικό σχήμα, χωρίς να ψάξουμε να το βασίσουμε σε μια πραγματική περίοδο της ιστορίας, αυτό το κάνουμε γιατί ένα τέτοιο εγχείρημα θα έμοιαζε πολύ με μια απερίσκεπτη προεξόφληση των αποτελεσμάτων μιας σύνθετης και προσεγμένης έρευνας που μένει ακόμα να γίνει.

Σήμερα, εξακολουθεί να είναι αδύνατον να προβλέψουμε ακριβώς ποιά τμήματα του χώρου της ιστορίας θα διευκρινιστούν και ποιές διευκρινίσεις θα δοθούν μέσα από μια υλιστική έρευνα που θα διέθετε μια πιο συγκεκριμένη μελέτη της καμπύλης της καπιταλιστικής ανάπτυξης και των αλληλεπιδράσεων αυτής με όλες τις πλευρές της κοινωνικής ζωής. Τα συμπεράσματα που θα μπορούσαμε να έχουμε με αυτόν τον τρόπο δεν μπορούν να καθοριστούν παρά μόνο σαν αποτέλεσμα μιας τέτοιας έρευνας, που πρέπει να είναι πιο συστηματική, πιο τακτική απ'όλες τις ιστορικές υλιστικές προσπάθειες που έχουν γίνει ώς τώρα.

Σε κάθε περίπτωση, μια τέτοια προσέγγιση της σύγχρονης ιστορίας υπόσχεται να εμπλουτίσει τη θεωρία του ιστορικού υλισμού με πολύ πιο πολύτιμες συμβολές από την εξαιρετικά αμφίβολη ταχυδακτυλουργία με έννοιες και όρους της διαλεκτικής μεθόδου που έχει μεταφέρει, στην πένα ορισμένων από τους μαρξιστές μας, τις μεθόδους του φορμαλισμού στο χώρο της υλιστικής διαλεκτικής και έχει οδηγήσει τη δουλειά τους στο να διατυπώνουν ορισμούς και ταξινομήσεις και να χωρίζουν κενές αφαιρέσεις σε άλλα τόσα τμήματα εξίσου κενά. Η ταχυδακτυλουργία αυτή έχει, με λίγα λόγια, παραποιήσει το μαρξισμό με τις αδιάντροπα περίτεχνες μεθόδους των καντιανών επιγόνων. Είναι πολύ γελοίο, βέβαια, να ακονίζει κανείς συνεχώς ένα εργαλείο, έως ότου φάει τελείως το χάλυβα του μαρξισμού, όταν το καθήκον είναι να χρησιμοποιήσει το εργαλείο του για να δουλέψει το ακατέργαστο υλικό!

Κατά τη γνώμη μας, το θέμα αυτό μπορεί να προσφέρει υλικό για μια από τις πιο γόνιμες εργασίες των μαρξιστικών μας σεμιναρίων ιστορικού υλισμού. Ανεξάρτητες έρευνες που στο πλαίσιο αυτό θα έριχναν ασφαλώς νέο φως ή τουλάχιστον θα φώτιζαν ακόμα περισσότερο τα μεμονωμένα ιστορικά γεγονότα και ολόκληρες εποχές. Τέλος, η ίδια η συνήθεια να σκέφτεται κανείς σε όρους των προαναφερόμενων κατηγοριών θα διευκόλυνε πολύ τον πολιτικό προσανατολισμό σήμερα, που περνούμε μια εποχή η οποία αποκαλύπτει περισσότερο καθαρά από ποτέ τη σχέση μεταξύ καπιταλιστικής οικονομίας, που έχει φτάσει σε σημείο κορεσμού, και καπιταλιστικής πολιτικής, που έχει γίνει τελείως αχαλίνωτη.

Υποσχέθηκα, εδώ και πολύ καιρό, να αναπτύξω το θέμα αυτό για την Viestnik Sotsialisticheskoi Akademii. Έως σήμερα, οι περιστάσεις με εμπόδισαν να κρατήσω την υπόσχεσή μου αυτήν. Δεν είμαι σίγουρος ότι θα μπορέσω να την ολοκληρώσω σε σύντομο χρονικό διάστημα. Για αυτό αρκούμε για την ώρα στην επιστολή μου αυτήν.

21 Απριλίου 1923

Γράφτηκε: 21 Απρίλη 1923

1 **Πηγή:** *Σπάρτακος* τ. 59, Μάης 2001

Πρωτοδημοσιεύτηκε: *Viestnik Sotsialisticheskoi Akademii* τετράδιο αρ.4, Απρίλιος-Ιούλιος

Επανεκδόσεις: Αγγλικά: περιοδικό *IV International* το Μάιο του 1941. Γαλλικά: *Critiques de l`Economie Politique*, αρ.20, Απρίλιος-Ιούνιος 1975.

Ελληνική Μετάφραση: Τάσος Αναστασιάδης

HTML Markup: Αντώνης Μεγρέμης για το ελληνικό Αρχείο των Μαρξιστών στο Internet

Λέον Τρότσκι

Δύο γράμματα στον Μπουχάριν

8 Γενάρη 1926

Νικολάϊ Ιβάνοβιτς,

Θα θυμάσαι ίσως ότι, πριν δύο χρόνια, στη διάρκεια μιας συζήτησης του Πολιτικού Γραφείου στο σπίτι μου, είπα ότι η μάζα του κόμματος του Λένιγκραντ ήταν φιμωμένη περισσότερο από οπουδήποτε αλλού. Αυτή την έκφραση (ομολογώ πολύ σκληρή) την χρησιμοποίησα σ΄ ένα στενό κύκλο, όπως ακριβώς χρησιμοποίησες κι εσύ στο προσωπικό σου σημείωμα τις λέξεις: "*υπερβολική δημαγωγία"*. Τίποτα ωστόσο δεν εμπόδισε το σχόλιό μου, σχετικά με το φίμωμα της μάζας του κόμματος από τον κομματικό μηχανισμό του Λένινγκραντ, να μεταδίδεται σε συναντήσεις και μέσα από τον Τύπο. Αυτό είναι ένα ειδικό θέμα και - ελπίζω - όχι ένα προηγούμενο... Αλλά αυτό δεν σημαίνει ότι πράγματι είχα αντιληφθεί την κατάσταση; Σ΄ αντίθεση με μερικούς συντρόφους, την είδα ένα κι ενάμισι χρόνο, και δύο και τρία χρόνια πρωτύτερα. Στην ίδια συνάντηση, είχα σχολιάσει ότι τα πάντα πηγαίναν περίφημα στο Λένινγκραντ πέντε λεπτά προτού μετατραπούν σε πολύ άσχημα. Αυτό είναι δυνατό μόνο με ένα καθεστωτικό υπερμηχανισμό.

Γιατί λες ότι δεν είδα την αληθινή κατάσταση των πραγμάτων; Πράγματι, δεν θεωρούσα ότι το Λένινγκραντ ήταν ξεκομμένο από την υπόλοιπη χώρα μ΄ ένα αδιαπέραστο φράγμα. Η θεωρία ενός "αρρωστημένου Λένινγκραντ" και μιας "υγιούς χώρας", που έπιανε πολύ την εποχή του Κερένσκι, ποτέ δεν υπήρξε θεωρία μου. Είπα, κι επαναλαμβάνω τώρα, ότι, τα ίχνη του γραφειοκρατισμού στο μηχανισμό - χαρακτηριστικό για όλο το κόμμα - είχαν βρει την ακραία έκφρασή τους στο καθεστώς του κόμματος του Λένινγκραντ. Πάντως, πρέπει να προσθέσω ότι σ΄ αυτά τα δυόμισι χρόνια (δηλ. από το φθινόπωρο του 1923) οι γραφειοκρατικές τάσεις του μηχανισμού έχουν μεγαλώσει στο έπακρο, όχι μόνο στο Λένινγκραντ αλλά σ΄ ολόκληρο το κόμμα.

Αναλογίσου προς στιγμή αυτό το γεγονός: η Μόσχα και το Λένινγκραντ, δυο κύρια προλεταριακά κέντρα, δέχονται ταυτόχρονα και προσέτι παμψηφεί (σκέψου το παμψηφεί!) στα τοπικά συνέδρια των κομμάτων τους δύο ψηφίσματα ενάντια το ένα στο άλλο. Και αναλογίσου κι αυτό: ότι η επίσημη γνώμη του κόμματος, εκπροσωπημένη από τον τύπο, δεν στέκεται καθόλου σ΄ αυτό το αληθινά πρωτοφανές γεγονός. Ποιες είναι αυτές οι ειδικές (;) κοινωνικές (;) συνθήκες στο Λένινγκραντ και τη Μόσχα, που επιτρέπουν μια τέτοια δραστική και "παμψηφεί" πολιτική αντίθεση; Κανένας δεν ενδιαφέρεται γι΄ αυτά και δεν αναρωτιέται... Ποια είναι λοιπόν η εξήγηση; Μόνο αυτό, ότι ο καθένας λέει στον εαυτό του ψιθυριστά: Η 100% αντίθεση του Λένινγκραντ προς τη Μόσχα είναι η δουλειά του μηχανισμού. Αυτή, Νικολάϊ Ιβάνοβιτς, είναι η ουσία της "αληθινής κατάστασης των πραγμάτων".

Αλλά το Λένινγκραντ δεν είναι το μόνο, που έπεσε στην "καθημερινή ρουτίνα". Τον περασμένο χρόνο είχαμε, από τη μια μεριά, την υπόθεση της Τσίτα, και από την άλλη, αυτή στο Χέρσον. Φυσικά, εσύ και εγώ καταλαβαίναμε ότι οι παρεκτροπές της Τσίτα και του Χέρσον είναι εξαιρέσεις ακριβώς γιατί φτάνουν στ΄ άκρα. Αλλ΄ αυτές οι εξαιρέσεις δεν είναι συμπτωματικές. Θα μπορούσαν τα πράγματα που συνέβησαν στην Τσίτα να μην είχαν συμβεί αν δεν είχαν δώσει οι κορυφαίοι της Τσίτα μια ειδική δεσμευτική αμοιβαία αμνηστία, ο ένας στον άλλο, ανεξάρτητα από τη βάση. Διάβασες την αναφορά της ανακριτικής επιτροπής του Σλίχτερ πάνω στον Χερσονοβισμό; Το ντοκουμέντο είναι σε μεγάλο βαθμό διαφωτιστικό - όχι μόνο γιατί χαρακτηρίζει μερικούς από το Χερσονοβικό προσωπικό, αλλά γιατί χαρακτηρίζει επίσης μερικές απόψεις όλου του καθεστώτος του κόμματος.

Στο ερώτημα, γιατί όλοι οι τοπικοί κομμουνιστές, που είχαν επίγνωση των εγκλημάτων των υπεύθυνων εργατών, σιωπούσαν επί δύο-τρία χρόνια, ο Σλίχτερ πήρε την απάντηση: *"Για προσπάθησε να πεις τίποτε - θα χάσεις τη δουλειά σου, θα σε κλωτσήσουν σε κανένα χωριό κλπ"*. Παραπέμπω βέβαια από μνήμης, αλλά αυτή είναι η ουσία. Κι ο Σλίχτερ αναφωνεί σ΄ αυτό: *"Πώς; Μέχρι σήμερα μόνο οι αντίθετοι μας έλεγαν ότι γι΄ αυτή ή την άλλη γνώμη τους, τους μετέθεταν με το έτσι θέλω (;!) από τα πόστα τους, τους ρίχναν στα χωριά κλπ. Τώρα, ακούμε από μέλη του κόμματος ότι δεν διαμαρτύρονται ενάντια σε εγκληματικές πράξεις των ηγετών συντρόφων από φόβο μη*

*μετατεθούν, μη τους ρίξουν σε χωριό, μη τους διώξουν από το κόμμα κλπ., κλπ"...*Αναφέρομαι σ΄ αυτά πάλι από μνήμης.

Γνωρίζω ότι, μερικοί σύντροφοι, πιθανώς και εσύ μέσα σ΄ αυτούς, είχαν εφαρμόσει μέχρι πρόσφατα αυτό το σχέδιο: δίνανε στους εργάτες στους πυρήνες τη δυνατότητα να κριτικάρουν τα εργοστασιακά, σωματειακά και περιφερειακά ζητήματα και, ταυτόχρονα, συντρίβανε αποφασιστικά κάθε "αντίθεση" που προερχόταν από τα ανώτερα στελέχη του κόμματος. Μ΄ αυτό τον τρόπο, λέγαν, θα διατηρούνταν ο καθεστωτικός μηχανισμός στο σύνολό του με την ύπαρξη μιας πλατύτερης βάσης. Αλλά αυτό το πείραμα δεν ήταν καθόλου πετυχημένο. Οι μέθοδες και οι συνήθειες του καθεστωτικού μηχανισμού διοχετεύονται αναπόφευκτα όλες από την κορυφή. Αν κάθε κριτική ενάντια στην Κεντρική Επιτροπή εξισώνεται, κάτω απ΄ όλες τις συνθήκες, σε μια φραξιονιστική πάλη για εξουσία, με όλες τις επακόλουθες συνέπειες, τότε η επιτροπή του Λένινγκραντ θα εφαρμόσει ακριβώς την ίδια πολιτική ενάντια σε αυτούς που την κριτικάρουν και βρίσκονται στη σφαίρα των πολλαπλών εξουσιών της: και κάτω από την Επιτροπή του Λένινγκραντ υπάρχουν περιοχή και περιοχή.

Όταν, το 1923, εμφανίστηκε η Αντιπολίτευση στη Μόσχα, (χωρίς τη βοήθεια του τοπικού οργανισμού και ενάντια στην αντίστασή του), ο κεντρικός και ο τοπικός μηχανισμός έριξαν μια μαγκουριά στο κεφάλι της Μόσχας λέγοντας: *"Σκασμός! Δεν αναγνωρίζετε την αγροτιά"...* Με τον ίδιο τρόπο κοπανάτε τώρα το Λένινγκραντ και φωνάζετε: "*Σκασμός! Δεν αναγνωρίζετε τον μέσο χωρικό"*. Μ΄ αυτό τον τρόπο τρομοκρατείτε στα δύο κύρια κέντρα της προλεταριακής δικτατορίας τα καλύτερα προλεταριακά στοιχεία, εμποδίζοντάς τα να εκφράζουν δυνατά όχι μόνο τις απόψεις τους, σωστές είτε λαθεμένες, αλλά και την αναστάτωσή τους που αφορά τα γενικά προβλήματα της επανάστασης και του σοσιαλισμού. Στο μεταξύ, τα δημοκρατικά δικαιώματα, που έχουν δοθεί στις αγροτικές περιοχές, έχουν αναμφισβήτητα ισχυροποιηθεί και κατοχυρωθεί. Δεν βλέπεις όλους τους κινδύνους που πηγάζουν απ΄ αυτά;

4 Μάρτη 1926
Προσωπικό
Νικολάϊ Ιβάνοβιτς

Γράφω αυτό το γράμμα ιδιοχείρως (παρόλο που το έχω ξεσυνηθίσει) γιατί θα βρισκόμουν σε αμηχανία να υπαγορέψω σ΄ έναν στενογράφο αυτά που θέλω να πω. Γνωρίζεις βέβαια ότι, σύμφωνα με τη γραμμή του Ουγκλάνωφ, έχει διεξαχθεί ενάντιά μου στη Μόσχα μια μισοκρυμένη πάλη με κάθε είδους επιθέσεις και υπαινιγμούς, που διστάζω να τους χαρακτηρίσω όπως τους αξίζει.

Με κάθε λογής μηχανορραφίες - από κάθε άποψη ανάξιες και εξευτελιστικές για την οργάνωσή μας - δεν μου επιτρέπεται να μιλήσω σε συγκεντρώσεις εργατών. Ταυτόχρονα κυκλοφορούν φήμες μέσα στους εργατικούς πυρήνες ότι δίνω διαλέξεις "για τη μπουρζουαζία" και αρνούμαι να μιλήσω στους εργάτες. Άκουσε λοιπόν τι εντρυφεί σ΄ αυτό το έδαφος, και, γι΄ άλλη μια φορά, όχι τυχαία. Δίνω ένα απόσπασμα, επί λέξει, ενός εργάτη, μέλους του Κόμματος:*"Στον πυρήνα μας τέθηκε το ερώτημα, γιατί κανονίζεις να δίνεις διαλέξεις επί πληρωμή... Οι τιμές για συμμετοχή σ΄ αυτές τις διαλέξεις είναι πολύ μεγάλη και οι εργάτες δεν μπορούν να τις πληρώσουν... Επομένως, μόνο η μπουρζουαζία μπορεί να τις παρακολουθεί. Ο γραμματέας του πυρήνα μας μας εξηγεί στις ομιλίες του πώς για καθένα από τα άρθρα σου και τα σχόλια σου παίρνεις επίσης αμοιβή, ότι έχεις μεγάλη οικογένεια και, λέει, έχεις δυσκολίες με τα έσοδά σου. Πρέπει ένα μέλος του Πολιτικού Γραφείου να πουλάει τα σχόλια του; κλπ., κλπ. Θα ρωτήσεις: δεν είναι αυτά περιττές ανοησίες; Όχι, με λύπη μας, δεν είναι ανοησίες. Το έχω εξακριβώσει. Πρώτα είχε αποφασιστεί να γράψουμε ένα γράμμα στην Κεντρική Επιτροπή - ή την Κεντρική Επιτροπή - υπογραμμένο από αρκετά μέλη του πυρήνα μας, αλλά μετά αποφάσισαν να μη το κάνουν, λέγοντας: "Θα μας πετάξουν έξω από το εργοστάσιο κι έχουμε κι οικογένειες"...".*

Μ΄ αυτό τον τρόπο έχει καταλάβει ο φόβος έναν εργάτη, μέλος του κόμματος, γιατί άμα προσπαθήσει να εξακριβώσει μια άτιμη συκοφαντία ενάντια σ΄ ένα μέλος του Πολιτικού Γραφείου, αυτός, ένα μέλος του κόμματος, μπορεί να πεταχτεί έξω απ΄ το εργοστάσιο, και γιατί; μόνο και μόνο επειδή ακολούθησε την κομματική διαδικασία. Και ξέρεις, αν με ρωτούσε, δεν θα μπορούσα

να του πω με κάθε ειλικρίνεια ότι αυτό δεν θα συνέβαινε. Ο ίδιος γραμματέας του ίδιου πυρήνα είπε, και ξανά καθόλου κατά τύχη: *"Οι επιδειξίες του Πολιτικού Γραφείου το έχουν παραξηλώσει"*. Και ξανά, κανείς δεν τόλμησε να πει οτιδήποτε γι΄ αυτό σε κανένα - για τον ίδιο τυποποιημένο λόγο: θα μας πετάξουν έξω απ΄ το εργοστάσιο.

Άλλο ένα θέμα. Αυτός που έγραψε το παραπάνω γράμμα είναι ένας εβραίος εργάτης. Ούτε κι αυτός δεν τόλμησε να γράψει για τους *"επιδειξίες που παρακινούν ενάντια στο λενινισμό"*. Το κίνητρο είναι το ακόλουθο. *"Αν οι άλλοι, αυτοί που δεν είναι εβραίοι, σιωπούν, θα ήταν πολύ δύσκολο για μένα..."*. Αυτός ο εργάτης, που μου έγραψε για να με ρωτήσει αν αληθεύει ότι γυρεύω να πουλήσω τις διαλέξεις μου και τα σχόλιά μου στη μπουρζουαζία, περιμένει ότι από στιγμή σε στιγμή θα τον πετάξουν έξω από το εργοστάσιο. Αυτό είναι γεγονός. Και είμαι σίγουρος ότι θα συμβεί κάτι τέτοιο - αν όχι αμέσως, τότε σε κανένα μήνα, υπάρχουν πλήθος προφάσεις. Κι όλοι μέσα στον πυρήνα ξέρουν ότι *"έτσι ήταν, κι έτσι θάναι"* - και κρεμούν τα κεφάλια τους.

Μ΄ άλλα λόγια: μέλη του Κομμουνιστικού Κόμματος φοβούνται ν΄ αναφέρουν στα όργανα του Κόμματος την αγκιτάτσια των εκατονταρχιτών, σκεφτόμενοι ότι αυτοί είναι που θα πεταχτούν έξω κι όχι οι εκατονταρχίτες γκάνγκστερ. Θα πεις: Υπερβολή! Κι εγώ θα ήθελα να το πιστεύω αυτό. Επομένως έχω μια πρόταση να κάνω: Ας κάνουμε κι οι δυο ένα ταξίδι στον πυρήνα και να το ελέγξουμε. Νομίζω ότι, εσύ κι εγώ - δύο μέλη του Πολιτικού Γραφείου - έχουμε στο κάτω-κάτω μερικά κοινά πράγματα, αρκετά για να εξακριβώσουμε ήρεμα και συνειδητά: αν είναι αλήθεια, αν είναι δυνατόν, στο κόμμα μας, στη Μόσχα, σ΄ έναν εργατικό πυρήνα, να γίνεται ατιμωρητί προπαγάνδα φανερή και συκοφαντική, απ΄ τη μια μεριά, και αντισημιτική, απ΄ την άλλη, τίμιοι εργάτες να φοβούνται να ρωτήσουν ή να εξακριβώσουν ή να δοκιμάσουν να αρνηθούν κάθε βλακεία, γιατί θα πεταχτούν έξω στο δρόμο με τις οικογένειές τους... Βέβαια, μπορείς να μου αναφέρεις τα "καθαρά σώματα". Αλλά αυτό θα σήμαινε μόνο κλείσιμο του φαύλου κύκλου.

Θέλω να ελπίζω ότι δεν θα το κάνεις αυτό. Κι είναι ακριβώς η ελπίδα αυτή που με παρακινεί να γράψω το γράμμα τούτο.

Δικός σου

Λ. Τρότσκι

Λέον Τρότσκι

Γράμμα στην Οργάνωση Μπολσεβίκων – Λενινιστών (Αρχειομαρξιστών) στην Ελλάδα!

Οκτώβρης 1930

Αγαπητοί σύντροφοι,

Η πρόσφατη επίσκεψη δύο αντιπροσώπων της Διεθνούς Γραμματείας της Αριστερής Αντιπολίτευσης στην Ελλάδα και οι άμεσες επαφές που αποκατέστησαν ανάμεσα στην οργάνωσή σας και το Διεθνές Κέντρο της Αριστερής Αντιπολίτευσης, μας δίνουν την ευκαιρία να σας απευθύνουμε τις εξής παρατηρήσεις, που πιστεύουμε θα φέρουν το αναγκαίο ξεκαθάρισμα στις σχέσεις μας και τη σαφήνεια στην πολιτική δραστηριότητα που πρόκειται να αναλάβετε.

1) Στην αναφορά που υιοθέτησε το Συνέδριό σας, αναφέρετε την Κομμουνιστική Διεθνή. Αν και οι σχέσεις σας με την Κομμουνιστική Διεθνή συνάγονται από τις γενικές θέσεις, παρόλα αυτά απαιτούν μια πιο ακριβή διατύπωση. Σε καμία περίπτωση δεν είμαστε έτοιμοι να εγκαταλείψουμε στους σταλινικούς τη σημαία της Κομμουνιστικής Διεθνούς, τις παραδόσεις της και τον προλεταριακό της πυρήνα. Παλεύουμε για την αναγέννηση της Τρίτης Διεθνούς και όχι για τη δημιουργία μιας Τέταρτης. Με αυτόν τον τρόπο είναι που καθορίζουμε το ρόλο μας σαν μια διεθνή φράξια. Αυτό, όμως, δεν αποκλείει τη δυνατότητα, στη μια ή την άλλη χώρα, όπου το επίσημο κόμμα είναι εξαιρετικά αδύνατο, να χρειαστεί να αναλάβει η Αντιπολίτευση, εν μέρει ή ολοκληρωτικά, τα καθήκοντα ενός ανεξάρτητου πολιτικού κόμματος (ηγεσία των συνδικάτων και των απεργιών, οργάνωση διαδηλώσεων, υποβολή υποψηφιοτήτων). Μας είναι αδύνατο να αποφασίσουμε σε τι βαθμό μια τέτοια κατάσταση χαρακτηρίζει την Ελλάδα. Αλλά ανεξάρτητα από το πώς θα λύσετε αυτό το ζήτημα στο προσεχές μέλλον, αυτό θα αλλάξει τη γενική γραμμή της Αριστερής Αντιπολίτευσης. Ακόμα κι όταν δράτε σαν Κόμμα, θα πρέπει να θεωρείται τον εαυτό σας τμήμα της Τρίτης Διεθνούς, αντιμετωπίζοντας το επίσημο κόμμα σαν μια φράξια, και προτείνοντάς του ενότητα στη δράση σε σχέση με τις μάζες. Μια διακήρυξη από μέρους σας πάνω σε αρχές, γι' αυτό το ζήτημα, θα ήταν εξαιρετικά επιθυμητή.

2) Μαθαίνουμε από την απόφασή σας, ότι προετοιμάζεστε να κάνετε μια στροφή από το καθαρά προπαγανδιστικό, προπαρασκευαστικό στάδιο της δραστηριότητά σας, σε μια ανοιχτή πολιτική πάλη κάτω από τη σημαία της Διεθνούς Αριστερής Αντιπολίτευσης. Η αναγκαιότητα αυτής της στροφής είναι απόλυτα καθαρή τόσο για σας, όσο και για μας. Ωστόσο, προβλέπουμε ότι αυτή η στροφή δε θα μπορέσει να πραγματοποιηθεί χωρίς ορισμένες αντιφάσεις, συγκρούσεις και εσωτερική πάλη. Πρέπει να προβλέψουμε από τα πριν την κρίση ανάπτυξης και να προετοιμαστούμε γι' αυτήν.

Οι συνθήκες παρανομίας κάτω από τις οποίες είναι αναγκασμένες να υπάρχουν οι επαναστατικές οργανώσεις στη χώρα σας και ο αντιδραστικός αστικός χαρακτήρας της επίσημης συνδικαλιστικής ηγεσίας, έχουν κάνει όλους τους επαναστάτες εργάτες, τους αφοσιωμένους στην τάξη τους και όχι στο αστικό καθεστώς, να συσπειρωθούν γύρω από την οργάνωσή σας στα συνδικάτα. Αυτό το γεγονός έχει μεγάλη θετική σημασία και σας εγγυάται την επαφή με πλατιά στρώματα της εργατικής τάξης, αλλά ορισμένοι αρνητικοί παράγοντες μπορεί να πηγάσουν από αυτό και να παρουσιαστούν προσωρινά. Όχι μόνο οι εργάτες που σας υποστηρίζουν, αλλά και τα μέλη της ίδιας σας της οργάνωσης, αν και όχι όλα, δεν έχουν ακόμα μια καθαρή ιδέα για τους σκοπούς και τα καθήκοντα των Μπολσεβίκων – Λενινιστών. Ορισμένα στοιχεία μπορεί να αποσυρθούν από την οργάνωση όταν περάσει στην ανοικτή πολιτική δράση. Είναι λάθος να σας τρομάξουν τέτοια πισωγυρίσματα. Προσδίνοντας περισσότερη ομοιογένεια στις γραμμές της και έναν πλατύτερο πολιτικό χαρακτήρα στη δραστηριότητά της, η οργάνωσή σας θα μπορέσει να αντικαταστήσει στο εκατονταπλάσιο όλες τις πιθανές μεμονωμένες λιποταξίες.

3) Είναι πολύ σημαντικό να υιοθετήσετε μια συνεπή γραμμή αντιμετώπισης της Αντιπολιτευτικής οργάνωσης «Σπάρτακος». Η ύπαρξη δύο Αντιπολιτευτικών οργανώσεων, που και οι δύο διακηρύσσουν την αλληλεγγύη τους με τη Διεθνή Αριστερά, αναμφίβολα θα εκτροχιάσει τους εργάτες και θα εμποδίσει την ανάπτυξή σας. Μας είναι δύσκολο να κρίνουμε αν είναι δυνατή

η ενοποίηση αυτή τη στιγμή. Όπως και να έχει το δυνατό ή το αδύνατο της ενοποίησης μπορεί να φανεί μόνο στην πράξη, δηλαδή αν επιδιώξετε ενιαία δράση με τη μορφή μιας συμφωνίας σε κάθε πολιτικό ζήτημα, αφού μια συγχώνευση των οργανώσεων είναι αδύνατη. Με αυτόν τον τρόπο, τα μέλη και των δυο οργανώσεων και οι εργάτες οπαδοί τους θα μπορέσουν να διακρίνουν μέσα από την εμπειρία της πολιτικής πάλης, και να κάνουν την εκλογή τους. Με άλλα λόγια, προτείνουμε μια πολιτική ενιαίου μετώπου, κάτω από αυτές τις συνθήκες και αυτή τη στιγμή.

4) Οι τρομοκρατικές μέθοδες που η σταλινική γραφειοκρατία εισήγαγε στην καρδιά του εργατικού κινήματος στην Ελλάδα, αντιπροσωπεύουν ένα πολύ σοβαρό κίνδυνο. Φυσικά, κάθε οργάνωση και κάθε επαναστάτης είναι υποχρεωμένοι να υπερασπιστούν τον εαυτό τους όταν δέχονται επίθεση. Όμως η πιο σοβαρή μέθοδος άμυνας είναι σε αυτήν την περίπτωση μια σωστή θέση στο ζήτημα της εφαρμογής μεθόδων βίας αντί για μέθοδες πειθούς, και μια επίμονη διάδοση αυτής της θέσης στις γραμμές της εργατικής τάξης. Βέβαια, δεν είμαστε ειρηνιστές – αλλά ένας μαρξιστής πρέπει να καταλαβαίνει καθαρά που αρχίζουν και που τελειώνουν τα όρια της χρήσης βίας, που αυτή μετατρέπεται σε ένα επαναστατικό παράγοντα και που σε αντιδραστικό. Είναι καθαρή τρέλα μιας μειοψηφίας της εργατικής τάξης να πιστεύει ότι μπορεί να κατακτήσει την πλειοψηφία εφαρμόζοντας μέθοδες βίας ενάντια σε άλλες ομάδες μειοψηφίας. Η εργατική τάξη μπορεί να κάνει την εκλογή της μόνο στη βάση της εμπειρίας. Η απόπειρα να αντικατασταθεί η εμπειρία με τρομοκρατικές μέθοδες, αναπόφευκτα δημιουργεί στην εργατική τάξη ένα μίσος ενάντια σε όλους εκείνους που χρησιμοποιούν αυτές τις μέθοδες και μπορεί να στηρίξει για πολύ καιρό μια ρεφορμιστική αντίδραση.

Πιστεύουμε ότι μια καθαρή και ακριβής διακήρυξη πάνω σε αυτό το ζήτημα είναι ιδιαίτερα αναγκαία από τη μεριά σας. Αυτή η διακήρυξη μπορεί να πάρει το χαρακτήρα μιας ανοιχτής έκκλησης στο επίσημο κόμμα και στην ομάδα «Σπάρτακος», που θα απαιτεί την οριστική και κατηγορηματική καταδίκη, στο όνομα των τριών οργανώσεων, της χρήσης βίας στις εσωτερικές τους θέσεις και θα προτείνει κάθε περίπτωση βίας που θα παρουσιάζεται, να εξετάζεται από μια αμερόληπτη διαπαραταξιακή επιτροπή. Φυσικά, δεν επιμένουμε πάνω στην μορφή της πρότασής σας ή δικής μας πρότασης έχει σημασία μόνο σαν παράδειγμα. Αναμφίβολα θα βρείτε οι ίδιοι την κατάλληλη μορφή στις δοσμένες συνθήκες.

5) Η λαθεμένη συμπεριφορά διαφόρων μελών της οργάνωσής σας στα δικαστήρια της αστικής δικαιοσύνης, κάνει αναγκαία, πιστεύουμε, μια λύση αυτού του ζητήματος πάνω σε αρχές. Η παράνομη ύπαρξη της οργάνωσής σας αναμφίβολα απαιτεί μια αυστηρά συνωμοτική μορφή και μεγάλη πρόνοια των ηγετών σας για να αποφευχθούν περιττές συλλήψεις και θύματα. Αλλά τα μέλη της οργάνωσής σας, και ιδιαίτερα όλοι οι υπεύθυνοι μαχητές της, πρέπει να θυμούνται όταν συλλαμβάνονται ότι βρίσκονται στο εδώλιο σαν οι μαχητές του Κόμματός τους και της τάξης τους. Είναι απόλυτα επιτρεπτό να αρνούνται στην πορεία της εξέτασης κατ΄αντιπαράσταση να κάνουν ορισμένες δηλώσεις ιδιαίτερα αν αυτές οι δηλώσεις μπορούν να χρησιμοποιηθούν για να ενοχοποιήσουν τον κατηγορούμενο ή άλλους. Αλλά είναι ολοκληρωτικά ανεπίτρεπτο, μπροστά στο δικαστήριο, να απαρνούνται τη σημαία του Κόμματος ή να παραποιούν τους σκοπούς και τις μέθοδες του διαμέσου της καλυμμένης ιδεολογίας του αστικού κράτους. Τέτοιες μέθοδες, μόνο σε σπάνιες περιπτώσεις μπορούν να παραπλανήσουν τους εισαγγελείς και τους δικαστές αλλά από την άλλη, συνήθως αποπροσανατολίζουν τους εργάτες και υπονομεύουν το επαναστατικό κύρος του Κόμματος. Για τους επαναστάτες το δικαστήριο παραμένει ένα βήμα σαν πολλά άλλα. Παρατηρήσαμε με ικανοποίηση ότι σύντροφοι υπεύθυνοι για μια τέτοια λαθεμένη συμπεριφορά στα δικαστήρια έχουν διαγραφεί από την οργάνωσή σας. Πιστεύουμε ότι είναι εντελώς ουσιαστικό για σας να κάνετε μια δημόσια καμπάνια πάνω σε αυτό το ζήτημα, εξηγώντας τις αιτίες των διαγραφών και ξεκαθαρίζοντας την πάνω σε αρχές θέση σας στο ζήτημα της ανάκρισης και του δικαστηρίου.

Επιτρέψαμε στον εαυτό μας να κάνει αυτές τις προτάσεις με τη σταθερή πεποίθηση ότι η πείρα της Διεθνούς Γραμματείας της Αριστερής Αντιπολίτευσης θα είναι αναμφίβολα χρήσιμη στη νεαρή σας οργάνωση και θα πλουτίσει την πολιτική σας δράση.

Με κομμουνιστικούς
Χαιρετισμούς

ΛΕΟΝ ΤΡΟΤΣΚΙ

Λέον Τρότσκι

Οι αλλοδαποί εργάτες στη Γαλλία

2 Μαΐου 1930

Αγαπητέ σύντροφε Σένιν,

Ευχαριστώ πολύ για το τόσο λεπτομερές και τόσο ενδιαφέρον γράμμα σας, το οποίο μου παρέχει για πρώτη φορά διασαφηνίσεις για το εβραϊκό εργατικό κίνημα της Δυτικής Ευρώπης. Με χαροποιεί πολύ ο τόνος ενεργητικής αισιοδοξίας που βγαίνει από την επιστολή σας και που αντανακλά βέβαια το πνεύμα τη οργάνωσή σας. Εξ' άλλου, ο σύντροφος Frankel, μ' έχει ήδη ενημερώσει με πολύ συμπάθεια, για το μαχητικό πνεύμα που υπάρχει στο εσωτερικό των εβραϊκών αντιπολιτευτικών οργανώσεων στο Παρίσι. Στις επόμενες ημέρες, με μεγάλη μου χαρά θα στείλω ένα γράμμα προς την εβραϊκή Klarkheit. Η ιδέα να θέλουν να μεταμορφώσουν την Klarkheit σε διεθνές εβραϊκό όργανο είναι ενδιαφέρουσα. Μόνο που δεν βλέπω πως αυτό θα τοποθετούνταν σε σχέση με τις εθνικές κινήσεις της Αντιπολίτευσης και τις ανταποκρίτριες οργανώσεις. Όσο περισσότερο η Klarkheit θα γίνεται διεθνής από τεχνικής άποψης τόσο περισσότερο θα πρέπει να παίρνει ένα χαρακτήρα θεωρητικό, προπαγανδιστικό, διότι βέβαια δεν θα μπορεί να παρεμβαίνει στα συγκεκριμένα πολιτικά προβλήματα της κάθε χώρας. Δεν πρόκειται για αντιρρήσεις από την πλευρά μου, μα πρόχειρες σκέψεις, διότι υποθέτω ότι για τους Εβραίους εργάτες στη Γαλλία όπως και στις άλλες χώρες, είναι αναμφισβήτητο ότι το ύψιστο καθήκον συνίσταται στο να συμμετέχουν στο εργατικό κίνημα της χώρας στην οποία ζουν, εργάζονται και αγωνίζονται. Οι Εβραίοι εργάτες στη Γαλλία, στην πλειοψηφία τους, θεωρούν τους εαυτούς τους μόνιμα εγκατεστημένους σε αυτή τη χώρα ή μάλλον επιθυμούν να την εγκαταλείψουν το γρηγορότερο δυνατό; Αυτό το δεύτερο ενδεχόμενο είναι ελάχιστα πιθανό. Είναι λοιπόν πολύ σημαντικό γι' αυτούς να μάθουν τη γαλλική γλώσσα. Μέσα στις τρέχουσες συνθήκες αυτό δεν είναι μονάχα μεγάλο συμφέρον για καθ' έναν απ' αυτούς προσωπικά αλλά ανταποκρίνεται και στο πολιτικό συμφέρον της γαλλικής και διεθνούς εργατικής τάξης. 60.000 εργάτες, μόνο στο Παρίσι, είναι μια τεράστια δύναμη. Γενικά, οι αλλοδαποί εργάτες στη Γαλλία θα αποτελέσουν ένα παράγοντα τεράστιας σημασίας στην ανάπτυξη της χώρας, πολύ περισσότερο σημαντικό ακόμα και από τους μαύρους στην Αμερική, με τους οποίους μοιράζονται, στην πλειοψηφία τους, την θέση του παρία.

Σύμφωνα με ολόκληρη την παράδοση της χώρας, οι καθαρά γαλλικές οργανώσεις είναι αριθμητικά ελάχιστα σημαντικές και η βάση τους αποτελείται από ένα είδος πολιτικής και συνδικαλιστικής αριστοκρατίας της εργατικής τάξης. Η τεράστια πλειοψηφία μένει ανοργάνωτη και καθόλου δεκτική στην παραδοσιακή δραστηριότητα των πολιτικών και συνδικαλιστικών οργανώσεων. Αυτό είναι το κεντρικό ζήτημα στη Γαλλία. Μου φαίνεται ότι ακριβώς ο ρόλος που παίζουν σήμερα οι αλλοδαποί εργάτες στην οικονομική ζωή της Γαλλίας είναι ικανός να κλονίσει τον ισχυρό συντηρητισμό αυτής της χώρας. Οι αλλοδαποί εργάτες, αποτελώντας, στην μεγάλη τους πλειοψηφία, τα κατώτερα στρώματα του προλεταριάτου της χώρας, έρχονται σε επαφή, σε σχέση και σε συμφωνία συμφερόντων με τα χαμηλότερα στρώματα της εργατικής τάξης της χώρας, αυτά που είναι τα πιο απομακρυσμένα από τις επίσημες οργανώσεις. Από την άλλη πλευρά, οι αλλοδαποί εργάτες, ακριβώς επειδή είναι αλλοδαποί, μετανάστες, είναι πιο κινητικοί στη σκέψη και πιο δεκτικοί στις επαναστατικές ιδέες. Κατ' αυτό τον τρόπο, ο κομμουνισμός κατέχει, ή σωστότερα, μπορεί να κατέχει, με τους αλλοδαπούς εργάτες, ένα ισχυρό εργαλείο που θα προωθήσει την συνένωση των πιο χαμηλών στρωμάτων της εργατικής τάξης και τον βαθμό της επαναστατικής τους γονιμοποίησης. Η ομάδα σας, όπως και όλες οι άλλες, πρέπει να συνειδητοποιήσουν αυτή τη μεγάλη ιστορική αποστολή. Βέβαια, χωρίς οποιοδήποτε πνεύμα εθνικής υπεροχής ή μεσσιανισμού –αυτό να αποκλείεται εντελώς- αλλά με το πνεύμα ενός μεγάλου διεθνιστικού καθήκοντος. Είναι γι' αυτό που πιο πάνω έθεσα το θέμα του χαρακτήρα της Klarkheit. Δεν θα υπηρετεί, προφανώς, όπως γίνονταν παλιότερα με τα όργανα της Εβραϊκής «Bund», την απομόνωση των Εβραίων εργατών από το εθνικό εργατικό κίνημα, αλλά αντίθετα θα οφείλει να τους ενσωματώνει στη ζωή της αυτόχθονης εργατικής τάξης. Και για την La Verite, επίσης, η συμμετοχή ξενόγλωσσων ομάδων –Εβραίων, Ούγγρων, Ιταλών, Ισπανών...- είναι υψίστης σημασίας. Δεδομένου ότι το περιβάλλον των εργατών που είναι οργανωμένοι και που έχουν μια πολιτική δραστηριότητα στη Γαλλία, όπως το έχω ήδη πει, είναι περιορισμένο και συντηρητικό, η δουλειά της στρατολόγησης από μια πρόσφατα συγκροτημένη

ομάδα, μόνο μέσα σ' αυτό, θα είναι από την αρχή πολύ δύσκολη. Εάν η La Verite δεν ξεπεράσει αυτό το εμπόδιο, μπορεί να αναγκαστεί να μείνει, για μια σχετικά μεγάλη περίοδο, μόνο στο πεδίο της προπαγανδιστικής δουλειάς. Η συμμετοχή των Εβραίων εργατών και των άλλων εθνικοτήτων θα μπορούσε να διευκολύνει την δημιουργία μιας προλεταριακής βάσης, που τώρα λείπει στην La Verite. Ήδη έχω προτείνει ένα ειδικό φύλλο της La Verite, που θα απευθύνεται σε όλους τους ξένους εργάτες και θα είναι αφιερωμένο στο γενικό ζήτημα των ξένων εργατών στη Γαλλία. Ένα τέτοιο τεύχος βέβαια θα μπορούσε να δει το φως της μέρας μόνο με τη συμμετοχή των ξένων ομάδων. Για την Αντιπολίτευση, οι αλλοδαποί εργάτες πρέπει να είναι όχι μόνο ένας σημαντικός χώρος, αλλά ένα χώρος εξαιρετικά ευνοϊκός. Ο γραφειοκρατισμός των επίσημων οργανώσεων, που στο σύνολό του έχει καταστροφικές συνέπειες, αγγίζει αναπόφευκτα, με πιο αισθητό τρόπο, τα πιο αδύναμα τμήματα, που σημαίνει φυσικά τους ξένους εργάτες. Και καθώς αυτοί, εξαιτίας της κατώτερης κοινωνικής τους θέσης, είναι επιρρεπείς στο να έχουν κριτική στάση, πιστεύω ότι θα ήταν πιθανό, με μια έντονη δράση, συνετή και πραγματικά αφοσιωμένη, να κάνουμε την Αντιπολίτευση σημείο αποκρυστάλλωσης της πλειοψηφίας των αλλοδαπών εργατών. Θα σας ήμουν υπόχρεος εάν είχατε την καλή θέληση να διαβιβάσετε το περιεχόμενο αυτής της επιστολής στον σύντροφο Gourget στον οποίος είχα ήδη πολλές φορές την πρόθεση να γράψω για το θέμα αυτό. Αυτό θα με απάλλασσε από μια επιστολή.

Τους καλύτερους χαιρετισμούς μου σε όλα τα μέλη της ομάδας σας.

Υστερόγραφο: Θα χρησιμοποιήσω ένα μέρος της επιστολής σας για το Ρώσικο Δελτίο. Ελπίζω να μην έχετε καμιά αντίρρηση.

Γράφτηκε: 2 Μαΐου 1930
Πηγή: Γαλλικό Αρχείο των Μαρξιστών
Ψηφιακή μορφή και μετάφραση: Βασίλης Φράγκος
HTML: Αντώνης Μεγρέμης για το Αρχείο των Μαρξιστών στο Ίντερνετ
http://www.marxists.org/ellinika/archive/trotsky/works/1930/05/02/immigrantfr.htm

Λέον Τρότσκι

Για τους φοιτητές και τους διανοούμενους[1]

(1932)

Έτσι λοιπόν ο Τρότσκι έφθασε. Όποιος περίμενε να αντικρίσει ένα γέρικο, βάρβαρο φρικτό πρόσωπο θα απογοητευόταν. Ήταν ακριβώς το αντίθετο. Υπήρχε κάτι το φιλικό, το ιδιαίτερα καλλιεργημένο, το ευχάριστο και το αγαπητό σε αυτόν. Αφού χαιρέτισε όλους τους επισκέπτες του, κάθησε στην άδεια πολυθρόνα και περίμενε για τις ερωτήσεις μας.

Από που προέρχεται η επαναστατική προοπτική των φοιτητών -όταν αυτοί είναι πραγματικά επαναστάτες;

Στην προσθήκη αυτού του τελευταίου όρου ένα πολύ αποκαλυπτικό, και πονηρό χαμόγελο φανερώθηκε πάνω στα πολύ οικεία χαρακτηριστικά του προσώπου του.

"Τώρα θίγετε το ζήτημα".

Το οφείλουν αυτό στην κοινωνική και οικονομική τους θέση, ή πρέπει να επιστρέψουμε στη ψυχολογία, κι ακόμα στη ψυχανάλυση, για να το εξηγήσουμε;

"Πρώτα και κύρια πρέπει να καταλάβετε ότι οι φοιτητές δεν αποτελούν μια ξεχωριστή και ενοποιημένη ομάδα μέσα στην κοινωνία. Ανήκουν σε διάφορες ομάδες και η πολιτική τους συμπεριφορά ανταποκρίνεται πλήρως στην επικρατέστερη από τις διάφορες αυτές ομάδες στην κοινωνία.

Μερικοί φοιτητές είναι ριζοσπαστικά προσανατολισμένοι. Αλλά από αυτούς μόνο ένας πολύ μικρός αριθμός μπορεί να κερδηθεί στο επαναστατικό κόμμα.

Το γεγονός είναι ότι πολύ συχνά ο ριζοσπαστισμός είναι μια νεανική αρρώστια ανάμεσα σ'αυτούς που στην πραγματικότητα είναι μικροαστοί φοιτητές. Υπάρχει μια γαλλική παροιμία: "Πριν τα τριάντα επαναστάτης, μετά τα τριάντα αχρείος". Αυτή η έκφραση δεν ακούγεται μόνο στη Γαλλία. Ήταν επίσης γνωστή και χρησιμοποιήθηκε σε σχέση με τους ρώσους φοιτητές την προπολεμική περίοδο. Ανάμεσα στο 1907 και το 1917 ζούσα στην εξορία, και ταξίδευσα παντού βγάζοντας λόγους, στις διάφορες παροικίες των ρώσων φοιτητών στο εξωτερικό. Όλοι αυτοί οι φοιτητές ήταν επαναστάτες εκείνες τις μέρες, στη διάρκεια της Οχτωβριανής Επανάστασης, το 1917, το 99% απ' αυτούς πολεμούσαν από την άλλη μεριά του οδοφράγματος.

Το ριζοσπαστισμό αυτό της νεολαίας το βρίσκεις σε κάθε χώρα. Το νεαρό άτομο νιώθει πάντα ανικανοποίητο στην κοινωνία που ζει -πάντα νομίζει ότι μπορεί να τακτοποιήσει τα πράγματα καλύτερα απ'ότι οι μεγαλύτεροί του. Έτσι η νεολαία αισθάνεται πάντα ότι είναι προοδευτική- αλλά το τι καταλαβαίνει με την πρόοδο διαφέρει λιγάκι.

Στη Γαλλία, για παράδειγμα, υπάρχει μια ριζοσπαστική και μια βασιλική αντιπολίτευση. Φυσικά αυτός ο ριζοσπαστισμός περιλαμβάνει έναν ορισμένο αριθμό υγιών αντιπολιτευόμενων δυνάμεων αλλά το μεγαλύτερο μέρος τους ενσωματώνεται σε αυτό που μπορεί να ονομαστεί απλά καριερισμός.

Εδώ έχουμε την πραγματική ψυχολογική κινητήρια δύναμη. Οι νέοι αισθάνονται αποκλεισμένοι. Οι μεγαλύτεροι έχουν καταλάβει όλο το χώρο, και οι νέοι δεν μπορούν να βρουν ένα διέξοδο για τις ικανότητες τους. Είναι πολύ δυσαρεστημένοι απλά γιατί δεν κάθονται οι ίδιοι στη θέση του οδηγού. Αλλά μόλις καθίσουν εκεί, τελειώνει και ο ριζοσπαστισμός τους.

Βλέπει κανείς το εξής: βαθμιαία, οι νέοι αυτοί άνθρωποι κινούνται προς τις ελεύθερες θέσεις. Γίνονται δικηγόροι. διευθυντές, δάσκαλοι. Κι έτσι έρχονται να δουν τον προηγούμενο ριζοσπαστισμό τους σαν μια αμαρτία της νεότητάς τους, σαν ένα απωθητικό και ταυτόχρονα γοητευτικό λάθος. Σαν αποτέλεσμα αυτής της ανάμνησης της νεότητάς του, ο ακαδημαϊκός κάνει μια διπλή ζωή σ' ολόκληρη τη ζωή του. Αυτό που συμβαίνει, είναι ότι ο ίδιος πιστεύει ότι ακόμα διαθέτει ένα είδος επαναστατικού ιδεαλισμού, ενώ στην πραγματικότητα διατηρεί ένα ορισμένο φιλελεύθερο λούστρο.

Αλλά αυτό το λούστρο δεν είναι παρά το περικάλυμμα εκείνου που πραγματικά είναι -ένας στενόμυαλος , μικροαστός ακροβάτης στην κοινωνία, που τα πραγματικά ενδιαφέροντά του συνοψίζονται στην καριέρα του".

Ο Τρότσκι ανακάθισε λίγο στην καρέκλα του και κοίταζε τριγύρω με ένα είδος απολογητικού χαμόγελου.

Μπορούν οι φοιτητές να έχουν μια κάποια σπουδαιότητα για το επαναστατικό κίνημα;

"Ο επαναστάτης φοιτητής μπορεί να κάνει μια συνεισφορά μονάχα αν, πρώτα απ'όλα, περάσει μέσα από μια αυστηρή και συνεπή διαδικασία επαναστατικής αυτομόρφωσης, και δεύτερο, αν προσχωρήσει στο επαναστατικό εργατικό κίνημα όταν είναι ακόμα φοιτητής. Ταυτόχρονα, επιτρέψτε μου να κάνω σαφές ότι όταν μιλάω για θεωρητική αυτομόρφωση εννοώ την μελέτη του γνήσιου Μαρξισμού".

Ποια θα έπρεπε να είναι η σχέση ανάμεσα στον ακαδημαϊκό και στο εργατικό κίνημα;

Μια σκληρή και αποφασιστική έκφραση φάνηκε στα μάτια του Τρότσκι.

"Αυτός πρέπει να κατανοήσει ότι έρχεται στο εργατικό κίνημα σαν μαθητής κι όχι σαν δάσκαλος. Πρέπει να μάθει να υποτάσσει τον εαυτό του και να κάνει τη δουλειά που του ζητάνε και όχι αυτό που θέλει εκείνος να κάνει. Το εργατικό κίνημα από τη μεριά του πρέπει να τον βλέπει με το μεγαλύτερο σκεπτικισμό. Ο νεαρός ακαδημαϊκός πρέπει πρώτα να "κάνει τη λάντζα" για τρία, τέσσερα ή πέντε χρόνια, να κάνει όλη την απλή και καθημερινή δουλειά του Κόμματος. Έτσι, όταν οι εργάτες αποκτήσουν εμπιστοσύνη σ' αυτόν και είναι απόλυτα βέβαιοι ότι δεν είναι ένας καριερίστας, τότε μπορεί να του επιτραπεί να προχωρήσει -αλλά αργά, πολύ αργά. Όταν θα έχει δουλέψει με το εργατικό κίνημα με αυτόν τον τρόπο, τότε το γεγονός ότι ήταν ένας ακαδημαϊκός ξεχνιέται, και οι κοινωνικές διαφορές εξαφανίζονται".

Ποιος είναι τότε ο ρόλος του διανοούμενου στο επαναστατικό κίνημα;

"Ο ρόλος του είναι να βγάλει γενικά συμπεράσματα στη βάση των συγκεκριμένων γεγονότων. Αν αυτή η διαδικασία της εξαγωγής γενικών συμπερασμάτων από το τρέχον αντιφατικό υλικό δεν γίνεται συνεχώς, το κίνημα ξεπέφτει".

Προηγούμενα είπατε ότι με την θεωρητική αυτομόρφωση εννοούσατε τη μελέτη του γνήσιου Μαρξισμού. Τι εννοείται με την έννοια γνήσιος Μαρξισμός;

"Η κριτική στο Μαρξισμό δεν είναι τόσο επικίνδυνη. Η πλαστογράφηση είναι ένα διαφορετικό ζήτημα. Αυτό που εννοώ με αυτό, είναι θεωρίες, που μιλάνε στο όνομα του Μαρξισμού, αλλά που έχουν στην πραγματικότητα εγκαταλείψει την ουσία της μαρξιστικής διδασκαλίας. Ο ρεβιζιονιστής Μπερνστάιν, για παράδειγμα, έκανε το ίδιο το κίνημα το κύριο ζήτημα στη θεωρία του και έσπρωξε τον τελικό στόχο στο περιθώριο. Ποιο είναι το αποτέλεσμα από αυτό το "Μαρξισμό". Στην Αγγλία ο Μακ Ντόναλντ ή ο λόρδος Σνόουντεν. Μπορείτε να βρείτε οι ίδιοι κι άλλα παραδείγματα. Τέτοιες πλαστογραφήσεις χρησιμοποιούν μόνο το όνομα του Μαρξισμού για να εξαπατήσουν τους εργάτες".

Καλά, αλλά όπως η Λιζ Τέρσλεφ έγραψε, ο κόσμος δεν έχει μείνει ακίνητος από τον καιρό του Μαρξ, έτσι δεν είναι;

"Φυσικά όχι. Δεν είμαι φετιχιστής. Ο Μαρξισμός δεν σταμάτησε να αναπτύσσεται όταν ο Μαρξ πέθανε. Ο Μαρξ θα μπορούσε να κάνει λάθος κύρια στις προβλέψεις του για το πότε θα συνέβαιναν γεγονότα και σ'αυτή την περίπτωση έσφαλε μόνο στον υπολογισμό του χρόνου.

Ο Λένιν ενσωμάτωσε τους νέους αναδυόμενους ιστορικούς παράγοντες στον Μαρξισμό και έτσι τον προσάρμοσε στους καιρούς μας".

Ο Τρότσκι μετά ανέλαβε να απαντήσει στο ερώτημα της δημοκρατίας και της διχτατορίας.

"Εμείς οι κομμουνιστές δεν αρνούμαστε -όπως για παράδειγμα κάνουν οι αναρχικοί- την σπουδαιότητα της δημοκρατίας. Αλλά αναγνωρίζουμε τη σημασία της μέχρι ένα συγκεκριμένο σημείο. Σ' αυτό το σημείο φτάνουμε μόλις οι ταξικές αντιφάσεις γίνονται τόσο ισχυρές, που η ένταση προκαλεί ένα βραχυκύκλωμα. Σ' αυτό το σημείο, η δημοκρατία, δεν μπορεί πλέον να λειτουργήσει και οι μόνες εναλλακτικές λύσεις, είναι είτε η προλεταριακή διχτατορία είτε η διχτατορία της μπουρζουαζίας. Ρίξτε μια ματιά στην εξέλιξη της Σοσιαλδημοκρατίας, της δημοκρατίας στην Γερμανία από το 1918 μέχρι σήμερα. Στην αρχή, η Σοσιαλδημοκρατία είχε δύναμη αλλά τώρα είναι οι αντιδραστικοί στρατηγοί που κάθονται στο τιμόνι.

Η Δημοκρατία δεν μπορεί να παίζει πλέον ούτε το δικό τους το παιχνίδι εξαιτίας των ταξικών αντιφάσεων. Κοιτάξτε, για παράδειγμα με ποιο τρόπο το δημοκρατικό δικαίωμα του ασύλου -το δικαίωμα ενός εξόριστου για παραμονή- τηρείται σήμερα".

Με αυτή την αναφορά στο δικαίωμα του ασύλου, θα βλέπατε, ότι ο Τρότσκι επέστρεφε πάλι στο Ντάγκλας Μπουλενάρ. Μ' ένα πλατύ χαμόγελο, συνέχισε:

"Δεν είμαι ένας πεισματάρης Μαρξιστής. Μπορείτε ακόμη να με πείσετε για την δημοκρατία. Αλλά πρώτα θα έχετε να συμμορφωθείτε με δυο ευχές. Πρώτα να φέρετε το σοσιαλισμό στη Γερμανία με δημοκρατικά μέσα, και δεύτερον να μου φέρετε μια άδεια παραμονής στη Δανία".

1 Το κείμενο που ακολουθεί είναι μια συνέντευξη που έδωσε ο Τρότσκι σε μαθητές που τον είχαν προσκαλέσει στην Κοπεγχάγη.

Πρωτοδημοσιεύτηκε στις 9 Δεκέμβρη 1932 στο τεύχος "Studentebladet".

Ξανατυπώθηκε το Μάρτη του 1937 στο τεύχος "Fjerde Internationale" (Τέταρτη Διεθνής).

Η ελληνική μετάφραση είναι από το βιβλίο του Τρότσκι, *Νέοι Μελετήστε Πολιτική*, Ειδική Έκδοση του *Νέου Σοσιαλιστή*, Αθήνα 1986.

Λέον Τρότσκι

Επανάσταση και Σοσιαλισμός[1]

Η Οχτωβριανή Επανάσταση διακήρυξε και εγκαινίασε την κυριαρχία του προλεταριάτου. Ο παγκόσμιος καπιταλισμός υπόστηκε την πρώτη μεγάλη ήττα του στο ρωσικό έδαφος. Η αλυσίδα έσπασε στον πιό αδύνατο κρίκο της. Αλλά ήταν η αλυσίδα που έσπασε και όχι ο κρίκος. Ο Καπιταλισμός σαν παγκόσμιο σύστημα έχει ξεζήσει. Έχει πάψει να εκπληρώνει την ουσιαστική του αποστολή, την ανύψωση του επιπέδου της ανθρώπινης δύναμης και του ανθρώπινου πλούτου. Η ανθρωπότητα στο επίπεδο όπου έχει φτάσει δεν μπορεί να παραμείνει στάσιμη. Μόνο μια μεγάλη αύξηση των παραγωγικών δυνάμεων και μια υγιής, σχεδιασμένη, δηλαδή, σοσιαλιστική οργάνωση της παραγωγής και της διανομής μπορεί να εξασφαλίσει στην ανθρωπότητα - όλη την ανθρωπότητα - ένα αξιοπρεπές επίπεδο ζωής και ταυτόχρονα να της δώσει το πολύτιμο αίσθημα ελευθερίας σε σχέση με την ίδια της την οικονομία. Η ελευθερία με 2 έννοιες - πρώτα απ΄ όλα ο άνθρωπος δεν θα είναι πια αναγκασμένος να αφιερώνει το μεγαλύτερο μέρος της ζωής του στο σωματικό μόχθο. Δεύτερο, δεν θα εξαρτάται πιά από τους νόμους της αγοράς, δηλαδή, από τις τυφλές και σκοτεινές δυνάμεις που δουλεύουν πίσω από την πλάτη του. Θα οικοδομήσει την οικονομία του ελεύθερα, σύμφωνα με σχέδιο, με τον μπούσουλα στο χέρι.

Αυτή τη φορά το κεντρικό ζήτημα είναι η ακτινογραφία της ανατομίας της κοινωνίας, η αποκάλυψη όλων των μυστικών της και η υποταγή όλων των λειτουργιών της στη λογική και τη θέληση της συλλογικής ανθρωπότης. Μ΄ αυτή την έννοια, ο σοσιαλισμός πρέπει να γίνει ένα νέο στάδιο στην ιστορική πρόοδο της ανθρωπότητας. Στον πρόγονό μας, που πρώτα εξοπλίστηκε με ένα πέτρινο τσεκούρι, ολόκληρη η Φύση αντιπροσώπευε μια συνωμοσία μυστικών και εχθρικών δυνάμεων. Κατόπιν, οι φυσικές επιστήμες, χέρι-χέρι με την πρακτική τεχνολογία, φώτισαν τη Φύση μέχρι τα πιό απόκρυφα βάθη της. Με την ηλεκτρική ενέργεια, ο φυσικός βγάζει τα συμπεράσματά του για τον πυρήνα του ατόμου.

Δεν είναι μακριά η ώρα που η επιστήμη θα φτάσει εύκολα το στόχο των αλχημιστών και θα μετατρέψει την κοπριά σε χρυσό και το χρυσό σε κοπριά. Εκεί που κάποτε μαίνονταν οι δαίμονες και τα στοιχειά της Φύσης, τώρα βασιλεύει ακόμα πιό θαρραλέα η βιομηχανική θέληση του ανθρώπου. Αλλά ο άνθρωπος πάλευε νικηφόρα με τη Φύση, οικοδομούσε τις σχέσεις του για να κυριαρχήσει πάνω στον άνθρωπο σχεδόν τόσο τυφλά όσο η μέλισσα ή το μερμήγκι. Με καθυστέρηση και με πολλές αμφιταλαντεύσεις προσέγγιζε τα προβλήματα της ανθρώπινης κοινωνίας. Άρχισε με τη θρησκεία και πέρασε στην πολιτική. Η Μεταρρύθμιση αντιπροσώπευε την πρώτη νίκη του αστικού ατομικισμού και του ορθολογισμού σ΄ ένα χώρο όπου κυριαρχούσε η νεκρή παράδοση.

Από την Εκκλησία, η κριτική σκέψη πέρασε στο κράτος. Η αρχή της λαϊκής κυριαρχίας και των δικαιωμάτων του ανθρώπου και του πολίτη, που γεννήθηκε μέσα απ΄ την πάλη με την απολυταρχία και τις μεσαιωνικές συνθήκες, έγινε πιό ισχυρή. Έτσι εμφανίστηκε το σύστημα του κοινοβουλευτισμού. Η κριτική σκέψη διείσδυσε στον χώρο της κυβερνητικής διαχείρισης. Ο πολιτικός ορθολογισμός της δημοκρατίας ήταν η μεγαλύτερη κατάκτηση της επαναστατικής μπουρζουαζίας. Αλλά ανάμεσα στη φύση και το κράτος βρίσκεται η οικονομική ζωή. Η τεχνολογία απελευθέρωσε τον άνθρωπο από την τυραννία των παλιών στοιχείων - γη, νερό, φωτιά και αέρας - μόνο και μόνο για να τον υποτάξει στη δική της τυραννία. Ο άνθρωπος έπαψε να είναι σκλάβος της μηχανής, και ακόμα χειρότερα, σκλάβος της προσφοράς και της ζήτησης.

Η σημερινή παγκόσμια κρίση πιστοποιεί με ένα ιδιαίτερα τραγικό τρόπο το πώς ο άνθρωπος, που βουτά μέχρι τα βάθη του ωκεανού, που ανυψώνεται μέχρι την στρατόσφαιρα που συνομιλεί μέσω αοράτων κυμάτων με τους αντίποδες της γης, πώς αυτός ο περήφανος και τολμηρός κυρίαρχος της Φύσης παραμένει δούλος των τυφλών δυνάμεων της ίδιας του της οικονομίας. Το ιστορικό καθήκον της εποχής μας συνίσταται στην αντικατάσταση του τυφλού παιχνιδιού της αγοράς από το λογικό σχεδιασμό, στην πειθάρχηση των δυνάμεων παραγωγής, αναγκάζοντάς τες να δουλεύουν αρμονικά και να εξυπηρετούν πειθαρχικά τις ανάγκες του ανθρώπου. Μόνο πάνω σ΄ αυτή τη νέα κοινωνική βάση θα μπορέσει ο άνθρωπος να ορθώσει ξανά την κυρτωμένη πλάτη του και - κάθε άντρας και κάθε γυναίκα, όχι μόνο λίγοι εκλεκτοί - να γίνει

ένας πολίτης με πλήρεις εξουσίες στο πεδίο της σκέψης.

Αλλά αυτό δεν είναι ακόμα το τέλος του δρόμου. Όχι, είναι μόνο η αρχή. Ο άνθρωπος αυτοαποκαλείται κορωνίδα της δημιουργίας. Εχει ένα ορισμένο δικαίωμα σ΄ αυτήν την απαίτηση. Αλλά ποιος ισχυρίστηκε ότι ο σημερινός άνθρωπος θα είναι ο τελευταίος και ο ανώτερος εκπρόσωπος του είδους Homo Sapiens; Όχι, τόσο σωματικά όσο και πνευματικά απέχει πολύ ακόμα από την τελειότητα. Έχει γεννηθεί πρόωρα, με αδύνατη σκέψη και χωρίς να έχει πετύχει μια νέα οργανική ισορροπία. Είναι αλήθεια ότι η ανθρωπότητα έχει πολλές φορές αναδείξει γίγαντες της σκέψης και της δράσης, που δεσπόζουν πάνω στους σύγχρονους τους σαν τις κορυφές στις βουνοσειρές.

Το ανθρώπινο γένος έχει δικαίωμα να είναι περήφανο για τον Αριστοτέλη του, τον Μαρξ, τον Εντισον και τον Λένιν. Αλλά γιατί αυτοί είναι τόσο σπάνιοι; Κύρια, γιατί σχεδόν χωρίς εξαίρεση αυτοί προήλθαν απ΄ τις ανώτερες και μεσαίες τάξεις. Πέρα από σπάνιες εξαιρέσεις, οι σπίθες της μεγαλοφυΐας στα καταπιεσμένα βάθη του λαού σβήνουν προτού μπορέσουν να ανάψουν και να γίνουν φλόγα. Αλλά αυτό οφείλεται επίσης στο ότι τα προτσές της δημιουργίας, της ανάπτυξης και της εκπαίδευσης ενός ανθρώπου ήταν και παραμένουν ουσιαστικά ζήτημα τύχης, που δεν φωτίζεται από την θεωρία και την πράξη, και δεν υποτάσσεται στην συνείδηση και τη θέληση.

Η ανθρωπολογία, η βιολογία, η φυσιολογία και η ψυχολογία έχουν συσσωρεύσει ολόκληρα βουνά υλικού για να υψώσουν μπροστά στον άνθρωπο τα καθήκοντά της σωματικής και πνευματικής τελειοποίησης και εξέλιξής του. Η ψυχανάλυση, με το εμπνευσμένο χέρι του Sigmund Freud έχει σηκώσει το καπάκι του πηγαδιού που ποιητικά αποκαλείται "ψυχή". Και τι αποκαλύφθηκε; Η συνειδητή μας σκέψη είναι ένα μικρό μόνο μέρος της δουλειάς των σκοτεινών ψυχικών δυνάμεων. Εκπαιδευμένοι δύτες βουτούν στα βάθη του ωκεανού και εκεί παίρνουν φωτογραφίες μυστηριωδών ψαριών. Η ανθρώπινη σκέψη, για να κατέβει στα βάθη των δικών της ψυχικών πηγών, πρέπει να ρίξει φως στις πιό μυστηριώδεις κινητήριες δυνάμεις της ψυχής και να τις υποτάξει στη λογική και τη θέληση.

Όταν θα έχει τελειώσει με τις αναρχικές δυνάμεις της κοινωνίας του ο άνθρωπος θα ολοκληρωθεί μέσα στα γουδιά και τις χοάνες του χημικού. Για πρώτη φορά ο άνθρωπος θα δει τον εαυτό του σαν πρώτη ύλη, ή καλύτερα σαν ένα φυσικό και ψυχικό μισο-κατεργασμένο προϊόν. Ο σοσιαλισμός θα σημαίνει ένα άλμα από το βασίλειο της αναγκαιότητας στο βασίλειο της ελευθερίας, με την έννοια επίσης ότι ο σημερινός άνθρωπος, παρ όλες τις αντιφάσεις του και την έλλειψη αρμονίας, θα ανοίξει το δρόμο για μια νέα και ευτυχέστερη ανθρώπινη ράτσα.

Κοπεγχάγη στις 27 Νοεμβρίου 1932

1 Απόσπασμα από διάλεξη του Τρότσκι, που δόθηκε στην Κοπεγχάγη στις 27 Νοεμβρίου 1932.

Λέον Τρότσκι

Μια συζήτηση για την Ελλάδα[1]

Άνοιξη 1932

[ΜΕΡΟΣ ΠΡΩΤΟ]

ΤΡΟΤΣΚΙ: Θα 'θελα να βάλω μερικά ερωτήματα για το πρόβλημα «φράξια και κόμμα», ώστε να μπορέσουμε να βγάλουμε μερικά συμπεράσματα για άλλες χώρες από την ελληνική εμπειρία. Πρέπει να παραμείνουμε σαν φράξια η να προχωρήσουμε προς μια πολιτική ανεξαρτησίας απέναντι στο Κόμμα; Μπορούμε να φανταστούμε μια κατάσταση όπου το Κόμμα μπορεί να είναι αδύνατο και η φράξια ισχυρή, και έτσι ικανή να κάνει μια προσπάθεια να αντικαταστήσει το Κόμμα. Όμως, όλες οι προσπάθειες να κινηθούμε προς αυτή την κατεύθυνση, έχουν μέχρι τώρα αποτύχει να φέρουν οποιαδήποτε ευνοϊκά αποτελέσματα. Είδαμε την εμπειρία στη Γερμανία (Ούρμπανς), και στο Βέλγιο (Όβερστρέτεν) όπως και τις απόπειρες της Δεξιάς Αντιπολίτευσης και την πιο πρόσφατη εμπειρία του SAP. Ποια είναι η κατάσταση στην Ελλάδα;

Δύο ακόμα ερωτήσεις πάνω σ' αυτό. Πρώτο, ποια είναι τα τρέχοντα πολιτικά ζητήματα που χωρίζουν τους Αρχειομαρξιστές και το Κομμουνιστικό Κόμμα, δηλαδή πώς εκφράζονται οι βασικές διαφορές στην πραχτική δουλειά; Δεύτερο, ποια ήταν η εμπειρία στο εκλογικό πεδίο;

***ΑΠΑΝΤΗΣΗ**: Προτείνει να διαβαστεί το γραπτό ραπόρτο που έχει σε μεγάλο βαθμό συμπληρωθεί και μετά να βασιστεί πάνω σ' αυτό η προφορική συζήτηση.*

ΤΡΟΤΣΚΙ: Ποιο είναι το πρόγραμμα του Αγροτικού Κόμματος;

***ΑΠΑΝΤΗΣΗ**: Ονομάζουν τον εαυτό τους «αντικαπιταλιστές»,*

ΤΡΟΤΣΚΙ: Ονομάζουν επίσης τον εαυτό τους «σοσιαλιστές»;

***ΑΠΑΝΤΗΣΗ**: Ονομάζουν τον εαυτό τους «μαρξιστές».*

ΤΡΟΤΣΚΙ: Και ποιο είναι το αγροτικό τους πρόγραμμα;

***ΑΠΑΝΤΗΣΗ**: Είναι «ενάντια στον κομμουνισμό και ενάντια στον καπιταλισμό». Στην πραγματικότητα είναι αντιπρόσωποι των πλούσιων αγροτών.*

ΤΡΟΤΣΚΙ: Τι συνθήματα προτείνουν (Σε σχέση με τους φόρους τις τράπεζες, κλπ.);

***ΑΠΑΝΤΗΣΗ**: Κατάργηση των χρεών προς το κράτος και την αγροτική τράπεζα, μείωση της φορολογίας για τους αγρότες - για μια «κυβέρνηση αγροτών».*

ΤΡΟΤΣΚΙ: Στο κάτω-κάτω, οι φεουδάρχες ήταν Τούρκοι και διώχτηκαν.

Αλλά τι γίνεται με την εκκλησία, ελέγχει μεγάλες εκτάσεις γης;

***ΑΠΑΝΤΗΣΗ**: Δεν έχει μεγάλη περιουσία. Υπήρχαν επίσης μεγάλοι Έλληνες γαιοχτήμονες. Όμως, το 1918-19, οι ιδιοχτησίες τους τους αφαιρέθηκαν με την αγροτική μεταρρύθμιση, για να τους δοθούν στη συνέχεια μεγάλες και πλουσιοπάροχες αποζημιώσεις.*

ΤΡΟΤΣΚΙ: Σε ποιους μοιράστηκε η γη; Στους πρόσφυγες ή στον ντόπιο πληθυσμό;

***ΑΠΑΝΤΗΣΗ**: Καί στους δύο. Υπήρχαν 1.500.000 πρόσφυγες. Από αυτούς τελικά 200.000 πήραν στεγαστικό δάνειο. Όμως, μεγάλα στρώματα αγροτών έχουν σημαντικά χρέη από φόρους. Όλοι τώρα απειλούνται με κατάσχεση της περιουσίας τους.*

[Δίνει ακόμα ραπόρτο για τα πολιτικά συνθήματα του Κομμουνιστικού Κόμματος.]

Το Ενιαίο Μέτωπο: Σ' αυτό το ζήτημα, γίνεται οξεία πάλη ανάμεσα στην οργάνωσή μας και το επίσημο Κόμμα. Γενικά, το Κόμμα απορρίπτει το Ενιαίο Μέτωπο, ακόμα και στο συνδικαλιστικό επίπεδο. Η πολιτική του είναι το ενιαίο μέτωπο «από τα κάτω»» με χωριστές ηγεσίες για κάθε απεργία και αγώνα (που φτιάχνονται, φυσικά, από το Κόμμα). Σ' αυτό το ζήτημα η πάλη μας έχει ενταθεί, ιδιαίτερα στην τελευταία περίοδο.

ΤΡΟΤΣΚΙ: Σε σχέση με τη Γερμανία, ή σαν ένα χωριστό ζήτημα;

***ΑΠΑΝΤΗΣΗ**: Στην προπαγάνδα μας συνδέουμε τα γεγονότα στη Γερμανία με τη στάση του Κόμματος στην Ελλάδα; Είμαστε τώρα στη μέση μιας μεγάλης κρίσης και αρχίζουν αποφασιστικοί αγώνες. Το Συνέδριό μας έβαλε την προοπτική ότι αυτοί οι αγώνες μπορούν να αποκορυφωθούν με μια γενική απεργία.*

ΤΡΟΤΣΚΙ: Και το Κόμμα;

***ΑΠΑΝΤΗΣΗ**: Μετά την κατάρρευση της τρίτης περιόδου, το Κόμμα εγκατάλειψε το σύνθημα της πολιτικής απεργίας και τώρα θεωρεί σαν καθήκον απλά την πάλη για άμεσα και επιμέρους*

οικονομικά αιτήματα. Στη θέση του Ενιαίου Μετώπου, το Κόμμα δημιούργησε μια «Λαϊκή Επιτροπή», στην οποία συμμετέχουν μόνο το Κόμμα, η νεολαία του και οι κόκκινες περιφερειακές οργανώσεις. Η Αντιπολίτευση έχει προτείνει να γίνουν εργατικά συνέδρια σε κάθε πόλη, στα οποία πρέπει να πάρουν μέρος όλες οι τάσεις μέσα στην εργατική τάξη και όπου θα εγκαθιδρυθούν Επιτροπές βασισμένες στην αναλογική αντιπροσώπευση, που σαν μια ανώτερη μορφή του Ενιαίου Μετώπου, θα δώσουν ηγεσία στους αγώνες.

ΤΡΟΤΣΚΙ: Αυτά είναι Σοβιέτ;

ΑΠΑΝΤΗΣΗ*: Όπως ορίσαμε το καθήκοντά τους, αυτές πρέπει να προχωρήσουν από την ηγεσία επιμέρους απεργιών, του κινήματος των ανέργων και τις δραστηριότητες γύρω από το ζήτημα της στέγης και τον έλεγχο των τιμών και της παραγωγής, πριν την ανάληψη της ηγεσίας μιας Γενικής Απεργίας και της μετατροπής τους σε όργανα δυαδικής εξουσίας*

ΤΡΟΤΣΚΙ: Αυτό είναι σοβιέτ. Αλλά ίσως είναι καλύτερα αυτή τη στιγμή να μην τα ονομάζουμε έτσι. Όταν ιδρύσαμε το σοβιέτ στη Ρωσία, στην αρχή δεν ήταν όργανο εξουσίας. Έπρεπε να εξελιχτούν σε τέτια. Τώρα, όμως, η λέξη Σοβιέτ αμέσως υποβάλλει, την ιδέα της άμεσης κατάχτησης και άσκησης της εξουσίας.

ΑΠΑΝΤΗΣΗ*: Στα αιτήματά μας για εργατικά συνέδρια και Επιτροπές Πάλης με αντιπροσώπευση όλων των τάσεων, το Κόμμα αντιπαραθέτει τη «Λαϊκή Επιτροπή» του, που περιλαμβάνει μόνο οργανώσεις του επίσημου Κόμματος. Η ομάδα Σπάρτακος είναι αντίθετη στο σύνθημά μας και έχει βγάλει ένα μανιφέστο που προβάλλει το σύνθημα για μια «κυβέρνηση εργατών καί αγροτών». Αυτή ορίζεται σαν ένα ενδιάμεσο στάδιο που δεν θα αντιπροσωπεύει ακόμα τη διχτατορία του προλεταριάτου, αλλά μάλλον θα προετοιμάζει το δρόμο γι' αυτήν. Υποτίθεται ότι θα φορολογήσει τους πλούσιους και θα καταργήσει τα χρέη των αγροτών.*

ΤΡΟΤΣΚΙ: Θα μπορούσαμε να περιλάβουμε αυτό το σύνθημα, και ταυτόχρονα να βάλουμε το ζήτημα σε τι σώματα θα πρέπει να βασιστεί η κυβέρνηση των εργατών και αγροτών. Στην «Λαϊκή Επιτροπή», ή στο «Εργατικό Συνέδριο»; Πόσα μέλη έχει η ομάδα Σπάρτακος:

ΑΠΑΝΤΗΣΗ*: Λένε εβδομήντα πέντε. Αλλά περιλαμβάνει εντελώς αδρανή διασκορπισμένα και ταλαντευόμενα στοιχεία.*

ΤΡΟΤΣΚΙ: Και οι Φραξιονιστές;

ΑΠΑΝΤΗΣΗ*: Τριάντα. Έχουν συμμαχήσει με τους Σπαρτακιστές, αν και σχεδόν κανείς τους δε θέλει να δουλέψει μ' αυτούς.*

ΤΡΟΤΣΚΙ: Τι είδους όργανο έχουν;

ΑΠΑΝΤΗΣΗ*: Μηνιάτικο.*

ΤΡΟΤΣΚΙ: Ξαναπλησιάζουν το Κόμμα; Δεν θέλουν να ξαναμπούν;

ΑΠΑΝΤΗΣΗ*: Αρκετοί απ' αυτούς ξαναγύρισαν στο Κόμμα. Όμως, σαν οργάνωση δε θέλουν καθόλου να δουλέψουν μαζί με το Κόμμα. Τελευταία, μόλις προτείναμε ένα Ενιαίο Μέτωπο στο Κόμμα. Μέχρι τώρα, δεν πήραμε απάντηση. Είναι απίθανο να γίνει δεχτή η πρόταση, ιδιαίτερα τώρα που οι σκληρότεροι εχθροί της Οργάνωσής μας είναι στη νέα ηγεσία, άνθρωποι που στο παρελθόν μηχανεύτηκαν ακόμα καί τη δολοφονία των συντρόφων μας.*

ΤΡΟΤΣΚΙ: Για να συνοψίσουμε: Οι Αρχειομαρξιστές υποστηρίζουν ένα εργατικό συνέδριο, που θα ηγηθεί σε επιμέρους αγώνες προς μια γενική απεργία. Το Κομμουνιστικό Κόμμα καλεί για μια Λαϊκή Επιτροπή. Αλλά αυτό είναι μόνο ένα ηγετικό σώμα. Τι υποτίθεται ότι θα κάνει;

ΑΠΑΝΤΗΣΗ*. Η Λαϊκή Επιτροπή προσπάθησε να οργανώσει διαδηλώσεις. Εμφανίστηκαν, όλοι κι όλοι, δέκα άνθρωποι. Από τότε, το Κόμμα δεν έχει πει τίποτε περισσότερο για τη Λαϊκή Επιτροπή.*

ΤΡΟΤΣΚΙ: Η Λαϊκή Επιτροπή εμφανίζεται σαν νόμιμη;

ΑΠΑΝΤΗΣΗ*: Το μανιφέστο της είχε τη διεύθυνση της συνδικαλιστικής οργάνωσης. Περιέχει τα συνθήματα για μια «σοβιετική Ελλάδα» και για μια «κυβέρνηση εργατών και αγροτών». Το τελευταίο σύνθημα κυκλοφορεί από το 1923-24. Εκείνες τις μέρες προωθήθηκε πάνω στη γραμμή της ταχτικής του Κουομιτάγκ και της Βουλγαρίας. Τώρα, το Κόμμα δεν έχει ορίσει το χαραχτήρα αυτής της «κυβέρνησης εργατών καί αγροτών»*

ΤΡΟΤΣΚΙ: Και ποια είναι η θέση της οργάνωσής μας σε σχέση μ' αυτό το σύνθημα;

ΑΠΑΝΤΗΣΗ*: Μπορούμε να το θεωρήσουμε αυτό το σύνθημα μόνο σαν καθαρά τυπικό, ένα*

υποκατάστατο της «διχτατορίας του προλεταριάτου». Το να βάζει κανείς απλά ένα τέτοιο σύνθημα, δεν είναι αρκετό για να το πετύχει. Χρειαζόμαστε μεταβατικά συνθήματα πού οδηγούν προς αυτό.

ΤΡΟΤΣΚΙ: Μπορούμε να δεχτούμε να μπει αυτό το σύνθημα σαν μια προοπτική, δηλ., με την εξής έννοια: Έχουμε μια αστική κυβέρνηση, αλλά θέλουμε μια εργατική κυβέρνηση. Έτσι, προτείνουμε ένα εργατικό συνέδριο. Τότε, μπορούμε να πούμε στο Κόμμα: Υποστηρίζετε μια εργατοαγροτική κυβέρνηση. Για να το πετύχουμε αυτό, χρειαζόμαστε σώματα στα οποία μπορεί να βασιστεί μια τέτια κυβέρνηση, δηλ. ένα εργατικό συνέδριο.

***ΑΠΑΝΤΗΣΗ**: Στην πιο πρόσφατη πρότασή μας για Ενιαίο Μέτωπο, προτείναμε μια κοινή πλατφόρμα για ενότητα.*

ΤΡΟΤΣΚΙ: Το σύνθημα για μια κυβέρνηση εργατών και αγροτών, πού θα ήταν ανόητο για τη Γερμανία είναι σωστό για την Ελλάδα, όπου υπάρχει ένα αγροτικό κίνημα, ένα κίνημα από καταχρεωμένους πρόσφυγες. Αντιπροσωπεύει μάζες. Και καθώς το προλεταριάτο στην Ελλάδα δεν είναι η πλειοψηφία, το σύνθημα για μια εργατοαγροτική κυβέρνηση μπορεί να γίνει σημαντικό - σαν μια μορφή της διχτατορίας του προλεταριάτου, αλλά μια μορφή κατανοητή στους αγρότες. Είναι, στην πραγματικότητα, κάτι παραπάνω από μια μορφή. Ο ρόλος της αγροτιάς στην Ελλάδα απαιτεί να τον πάρει, υπόψη της η πρωτοπορία του προλεταριάτου και να διατυπώσει την δική της πολιτική και τα μέτρα της ανάλογα. Αυτή ήταν επίσης η κατάσταση στη Ρωσία, όμως μιλάγαμε για μια εργατοαγροτική κυβέρνηση μόνο μετά την κατάχτηση της εξουσίας, και ο Λένιν δεν ήταν εντελώς σίγουρος γι' αυτόν τον χαραχτηρισμό. Αλλά για μας το αποφασιστικό γεγονός ήταν ότι το προλεταριάτο ήδη είχε καταλάβει την εξουσία και είχε ανάλαβει την διακυβέρνηση.

***ΑΠΑΝΤΗΣΗ**: Εξηγήσαμε στο Συνέδριό μας ότι είμαστε αντίθετοι στην εργατοαγροτική κυβέρνηση σαν μια «ενδιάμεση μορφή», αλλά ότι την θεωρούμε συνώνυμη με τη διχτατορία του προλεταριάτου.*

ΤΡΟΤΣΚΙ: Η διχτατορία του προλεταριάτου έχει διάφορα στάδια. Στή Ρωσία, το πρώτο στάδιο σημαδεύτηκε από τον συνασπισμό με τους Αριστερούς Σοσιαλεπαναστάτες (Νοέμβρης 1917 - Ιούλης 1918). Αυτός ήταν ο συνασπισμός με τους εκπροσώπους της αγροτιάς. Δυο μέρες μετά την παραίτησή τους, οι Αριστεροί Σοσιαλεπαναστάτες οργάνωσαν μια εξέγερση ενάντια στη σοβιετική κυβέρνηση και φυλακίστηκαν. Κατόπιν, η σοβιετική κυβέρνηση έγινε πιο "μπολσεβικοποιημένη". Υπήρχε μια διαφορά ανάμεσα στο πρώτο και το δεύτερο στάδιο. Με αυτή την έννοια, μπορούμε να πούμε ότι ο όρος εργατοαγροτική κυβέρνηση ήταν «τίμιος», γιατί είχε υπάρξει ένα συνέδριο εργατών και στρατιωτών, και, επιπλέον, ένα συνέδριο αγροτών. Αυτό το αγροτικό συνέδριο ενώθηκε με το συνέδριο εργατών καί στρατιωτών, έκλεξε την επιτροπή του, και έστειλε τους αντιπροσώπους του στην Εκτελεστική Επιτροπή του συνεδρίου εργατών καί στρατιωτών. Αυτό ανταποκρινόταν στον τρόπο σκέψης των αγροτών εκείνη την εποχή.

[Φασισμός]

***ΑΠΑΝΤΗΣΗ**: Το Κόμμα μιλάει για σοσιαλφασισμό, αρχειοφασισμό, αγροτοφασισμό και μοναρχοφασισμό*

ΤΡΟΤΣΚΙ: Υπάρχει καμιά πραγματικά φασιστική οργάνωση;

***ΑΠΑΝΤΗΣΗ**: Υπάρχουν φασιστικές οργανώσεις πού είναι πολιτικά ασήμαντες, τεχνητές απομιμήσεις του ιταλικού φασισμού. Πρόσφατα, σχηματίστηκε μια οργάνωση παλαιών πολεμιστών καί εθνικιστών. Έχει μια κάποια δραστηριότητα και επικεντρώνει τη δράση της σε επιθέσεις ενάντια στους Κομμουνιστές. Αλλά δεν αποκαλείται φασιστική καί δεν αποτελεί μια πολιτική οργάνωση με όλη τη σημασία του όρου. Είναι μια απομίμηση των Stahlhelme, από τους οποίους δανείστηκαν επίσης το όνομά τους. Η ομάδα έχει τη βάση της στη Θεσσαλονίκη όπου έχουν ήδη μπορέσει να διαλύσουν συνδικαλιστικές συγκεντρώσεις.*

ΤΡΟΤΣΚΙ: Δεν είπατε τίποτα για το εθνικό ζήτημα. Τι λέτε για τη Μακεδονία και τις μειονότητες;

***ΑΠΑΝΤΗΣΗ**: Το Συνέδριό μας πήρε μια απόφαση ενάντια στο σύνθημα για την ανεξαρτησία της Μακεδονίας, που είχε υιοθετηθεί από το Κόμμα το 1925.*

ΤΡΟΤΣΚΙ: Γιατί;

***ΑΠΑΝΤΗΣΗ**: Αυτό έγινε αφότου είχε γίνει μια πλήρης ανταλλαγή πληθυσμών από Έλληνες, Τούρκους και Βούλγαρους. Η βουλγάρικη Μακεδονία είχε 90% Βούλγαρους, η ελληνική Μακεδονία*

90% Έλληνες, η σέρβικη Μακεδονία το ίδιο. Εκτός από την εβραϊκή μειονότητα, που ζει μόνο στις πόλεις, όλοι όσοι είναι στην ύπαιθρο είναι Έλληνες από τη Μικρά Ασία και την περιοχή της Μαύρης Θάλασσας.

***ΑΠΑΝΤΗΣΗ**: Ό Μανουΐλσκι και ο Κολάροφ πίεσαν γι' αυτό. Εκείνη την εποχή, το βουλγαρικό Κόμμα είχε κάνει μια συμμαχία με Βούλγαρους εθνικιστές, που αυτοαποκαλούνταν «Μακεδόνες» καί έλπιζε να τους κερδίσει. Αλλά οι «Μακεδόνες», με την ηγεσία του Τσανκόφ, αμέσως άρχισαν να στρέφουν τα πυρά τους ενάντια στους Κομμουνιστές.*

ΤΡΟΤΣΚΙ: Θα 'πρεπε να είναι ζήτημα ανεξαρτησίας της Μακεδονίας σαν σύνολο;

***ΑΠΑΝΤΗΣΗ**: Ναι.*

ΤΡΟΤΣΚΙ: Δεν είμαι σίγουρος αν είναι σωστό να απορρίψουμε αυτό το σύνθημα. Δεν μπορούμε να πούμε ότι είμαστε αντίθετοι σ' αυτό επειδή ο πληθυσμός θα 'ναι ενάντια σ' αυτό. Ο πληθυσμός πρέπει να ρωτηθεί για τη γνώμη του γι' αυτό. Οι «Βούλγαροι» αντιπροσωπεύουν ένα καταπιεζόμενο στρώμα. Πρέπει να εξηγήσουμε ότι ο Λαός έχει το δικαίωμα να αποφασίσει για τον εαυτό του. Αν η κυβέρνηση απορρίψει ένα δημοψήφισμα τότε πρέπει να παλέψουμε ενάντια σε αυτή την απόφαση. Αν η καταπιεζόμενη εθνότητα εξεγερθεί ενάντια στην κυβέρνηση, τότε πρέπει να τους υποστηρίξουμε. Αυτή είναι η γλώσσα που πρέπει να μιλήσουμε. Και αν οι Μακεδόνες Έλληνες διακηρύξουν την αντίθεσή τους στην κυβέρνηση της Αθήνας, απαιτώντας την ανεξαρτησία τους, θα έπρεπε να αντιταχτούμε δογματικά; Αμφιβάλλω. Αλλά το ζήτημα δεν μου είναι αρκετά οικείο, μια και ήρθα σε επαφή με το μακεδονικό πρόβλημα μόνο το 1913.

***ΑΠΑΝΤΗΣΗ**: Η Κομιντέρν παράτησε αυτό το σύνθημα, γιατί φάνηκε απραγματοποίητο: η Μακεδονία δεν είναι ένα ομοιογενές εθνικό σύνολο.*

ΤΡΟΤΣΚΙ: Αλλά ούτε η Ελλάδα είναι. Γιατί δε θα μπορούσε η Μακεδονία να υπάρχει το ίδιο σαν μια αυτόνομη ένωση με διαφορετικές εθνότητες; Ο πληθυσμός πρέπει να ψηφίσει γι' αυτό.

***ΑΠΑΝΤΗΣΗ**: Ποιες είναι οι δυνάμεις πού θα το στηρίξουν;*

ΤΡΟΤΣΚΙ: Δεν είναι δικό μας καθήκον να οργανώνουμε εθνικιστικές εξεγέρσεις. Λέμε απλά ότι αν οι Μακεδόνες το θέλουν, τότε θα είμαστε στο πλευρό τους, ότι πρέπει να τους επιτραπεί να αποφασίσουν, και επίσης θα υποστηρίξουμε την απόφασή τους. Εκείνο που με ανησυχεί δεν είναι τόσο το ζήτημα των Μακεδόνων αγροτών, αλλά μάλλον μήπως υπάρχει ένα ίχνος σωβινιστικού δηλητηρίου στους έλληνες εργάτες. Αυτό είναι πολύ επικίνδυνο. Για μας, που υποστηρίζουμε μια βαλκανική ομοσπονδία σοβιετικών κρατών, είναι το ίδιο αν η Μακεδονία ανήκει σ' αυτή την Ομοσπονδία σαν ένα αυτόνομο σύνολο ή σαν μέρος ενός άλλου κράτους. Όμως, αν οι Μακεδόνες καταπιέζονται από την αστική κυβέρνηση, ή αισθάνονται ότι καταπιέζονται, πρέπει να τους δόσουμε υποστήριξη.

Υπάρχει στην Ελλάδα κίνημα Μακεδόνων για αυτονομία;

***ΑΠΑΝΤΗΣΗ**: Όχι.*

ΤΡΟΤΣΚΙ: Στη Σόφια υπάρχει μια Μακεδονική επιτροπή, πού, φυσικά, υποστηρίζεται από την κυβέρνηση. Όμως, στη Βιέννη, το 1929-30, υπήρχε (καί υπάρχει ακόμα;) μια μακεδονική εφημερίδα που εκδιδόταν από μια επιτροπή με την υποστήριξη της Κομιντέρν. Τί προτείνετε για τα Βαλκάνια συνολικά;

***ΑΠΑΝΤΗΣΗ**: Μια Σοβιετική Όμοσπονδία.*

ΤΡΟΤΣΚΙ: Καί το Κόμμα;

***ΑΠΑΝΤΗΣΗ**: Μια Σοβιετική Ελλάδα.*

Δεν λένε τίποτε για τη Βαλκανική Όμοσπονδία Σοβιετικών Κρατών. Το Κόμμα επικρίνει το σύνθημά μας για την Ομοσπονδία, γιατί όπως ισχυρίζονται, το χρησιμοποιούμε για να κρύψουμε το γεγονός ότι είμαστε αντίθετοι σε μια Σοβιετική Ελλάδα.

ΤΡΟΤΣΚΙ: Πριν τον πόλεμο, υπήρχαν οι Τεσνιάκοι (αριστεροί σοσιαλδημοκράτες) στη Βουλγαρία, που υποστήριζαν μια Βαλκανική Ομοσπονδία. Εκείνη την εποχή, αυτό το σύνθημα έπαιζε μεγάλο ρόλο. Το υιοθετήσαμε, αν και αυτό που πρότειναν ήταν μια (αστική) δημοκρατική Ομοσπονδία. Είναι τώρα καθαρό ότι δεν υπάρχει καμιά δύναμη στα Βαλκάνια πού να μπορεί να κάνει πραγματικότητα μια τέτοια Ομοσπονδία. Μάλλον αυτό είναι ένα καθήκον του προλεταριάτου. Η προοπτική ενός εργατικού συνεδρίου, ενός αγροτικού κινήματος, μιας γενικής απεργίας, δηλ. το προοίμιο της εξέγερσης στην Ελλάδα, θα βάλει τα ζήτημα της βαλκανικής

ομοσπονδίας με μεγαλύτερη δύναμη. «Πώς μπορεί να φανταστεί κανείς μια νικηφόρα επανάσταση σε μια Ελλάδα πιασμένη μέσα σ' αυτό το σύστημα-κλουβί των βαλκανικών κρατών, περικυκλωμένη από όλες τις πλευρές από διχτατορίες καί φασισμούς;», θα πουν μερικοί. Θα απαντήσουμε: «Μία επαναστατική προοπτική είναι αδύνατη χωρίς μια Ομοσπονδία των Βαλκανικών Κρατών, που προφανώς δε θα σταματήσει εδώ, αλλά θα επεκταθεί στην Ομοσπονδία των Ενωμένων Σοβιετικών Πολιτειών της Ευρώπης».

[Το ζήτημα των συνδικάτων]

ΑΠΑΝΤΗΣΗ*: Το σύνθημά μας στο συνδικαλιστικό ζήτημα είναι για συνδικαλιστική ενότητα, με εργατική δημοκρατία και το δικαίωμα των φραξιών. Το Κόμμα αντιπαραθέτει στην ενότητα την Ενωτική ΓΣΕΕ (το κόκκινο συνδικάτο).*

ΤΡΟΤΣΚΙ: Ποια είναι η ισχυρότερη από τις υπάρχουσες συνδικαλιστικές Συνομοσπονδίες;

ΑΠΑΝΤΗΣΗ*: Είναι σχεδόν ίσες σε δύναμη, αλλά η σταλινική Συνομοσπονδία είναι πιο δραστήρια. Συμμετέχουμε σ' όλα τα συνδικάτα, αλλά είμαστε δυνατότεροι στην ΕΓΣΕ.*

ΤΡΟΤΣΚΙ: Είναι μεγαλύτερη η επιρροή του Κόμματος στην ΕΓΣΕ από τη δική μας;

ΑΠΑΝΤΗΣΗ*: Το Κόμμα κρατάει την ηγεσία με τεχνητά και βίαια μέσα. Αν και είμαστε στην ηγεσία σε αρκετά συνδικάτα στην ΕΓΣΕ, μέχρι τώρα δεν μπορέσαμε να βγάλουμε ούτε έναν αντιπρόσωπο στην εθνική ηγεσία. Έχουμε την ηγεσία στα εξής συνδικάτα της ΕΓΣΕ στην Αθήνα: κλωστοϋφαντουργοί, τσιμέντα, αρτεργάτες, κουλουροποιοί, σιδεράδες. Στη ρεφορμιστική Συνομοσπονδία έχουμε την ηγεσία στους τσαγκαράδες, οικοδόμους, μαραγκούς και μπαρμπέρηδες. Η οργάνωση εργατών μετάλλου του Πειραιά, πού ήταν κάτω από τη δική μας ηγεσία, και μετά κερδήθηκε από τους σταλινικούς, είναι τώρα στα χέρια των ρεφορμιστών, πού είναι άμεσα σε συνεργασία με τα αφεντικά, το κράτος, και την αστυνομία. Στην Αθήνα έχουμε τριανταδύο φράξιες (ομάδες μειοψηφίας). Κάθε μια απ' αυτές τις φράξιες κάνει ταχτικές βραδινές συζητήσεις, όπου συμμετέχουν πολλοί συμπαθούντες. Τέλος, υπάρχει ακόμα ένας αριθμός από ανεξάρτητα συνδικάτα που δεν συνδέονται με καμιά Ομοσπονδία, κυρίως εκείνα που έχουν διαγραφεί από τη μια ή την άλλη.*

[ΜΕΡΟΣ ΔΕΥΤΕΡΟ

Το αγροτικό ζήτημα]

ΤΡΟΤΣΚΙ: Ποια είναι τα συνθήματα των Αρχειομαρξιστών για το αγροτικό ζήτημα;

ΑΠΑΝΤΗΣΗ*: Το συνέδριο χάραξε μια σειρά από αιτήματα: Κατάργηση των χρεών των προσφύγων καί των φτωχών χωρικών (χρέη στην Εθνική Τράπεζα, σε τοκογλύφους, ληξιπρόθεσμοι απλήρωτοι φόροι). Κατάργηση των φόρων επί του προϊόντος (σοδειές και ζώα).*

ΤΡΟΤΣΚΙ: Πληρώνετε σύμφωνα με την ποσότητα του προϊόντος καί θέλετε να καταργηθεί ο φόρος για τους φτωχούς αγρότες;

ΑΠΑΝΤΗΣΗ*: Ναι. Το συνέδριό μας και οι περιφερειακές επιτροπές μας πρόβαλαν επιπλέον, μια σειρά από μερικά αιτήματα, χωρισμένα σε κατηγορίες -κρασί, καπνός και ελαιόλαδο, που αντιπροσωπεύουν τα πιο σημαντικά προϊόντα της ελληνικής γεωργίας. Το συνέδριο ανάθεσε στα μέλη της Κ.Ε. να υποβάλουν ένα χωριστό ραπόρτο για κάθε περιοχή. Αυτά τα ραπόρτα ετοιμάζονται ακόμα. Για κάποιο διάστημα, είχαμε μια γενική θέση για το αγροτικό ζήτημα. Όμως, μόνο φέτος βάλαμε στον εαυτό μας πολύ πραχτικά καθήκοντα σ' αυτόν τον τομέα.*

Είμασταν επίσης αντίθετοι στό Αγροτικό Κόμμα, μια και ένα κόμμα των χωρικών που θα στεκόταν ανάμεσα ή πάνω από τις δύο κύριες τάξεις, τη μπουρζουαζία και το προλεταριάτο, δεν είναι δυνατό. Ένα «ουδέτερο» Αγροτικό Κόμμα, μπορεί να είναι ένα όργανο της μπουρζουαζίας. Πολλά μέλη του Αγροτικού Κόμματος είναι πρώην κομμουνιστές που απογοητεύτηκαν από την πολιτική του επίσημου Κ.Κ. και από τότε στράφηκαν προς το νέο κόμμα, πιστεύοντας ότι είναι κι αυτό επίσης ένα επαναστατικό κόμμα.

Με συστηματική δουλειά και θεωρητικό ξεκαθάρισμα, μεγάλα τμήματα αυτού του Κόμματος μπορούν να κερδηθούν σε εμάς. Σε ορισμένες αγροτικές περιοχές, μπορεί να δεί κανείς επαναστατικά συναισθήματα. Οι σύντροφοί μας που ζουν στις κοντινές πόλεις προσκαλούνται σε χωριά από αγρότες μέλη του Αγροτικού Κόμματος για να μιλήσουν. Αγρότες από ολόκληρα χωριά μαζεύονται και ακούνε τους ομιλητές μας με μεγάλη συμπάθεια. Σε μια σειρά περιοχές, οι αγρότες δουλεύουν δραστήρια για τη διανομή της εφημερίδας μας. Η κατάσταση είναι μάλλον ευνοϊκή για μας, και δεν αποκλείεται κάτω από την πίεση των αγροτών, που είναι εκατό φορές πιο πολύ προς τα αριστερά από

την κομματική ηγεσία, καθώς και κάτω από την επιρροή της δραστηριότητας μας, να αποσυντεθεί γρήγορα το Αγροτικό Κόμμα.

Οι σύντροφοί μας επεξεργάζονται ειδικά αιτήματα για κάθε περιοχή που δίνουν απάντηση στις ανάγκες της εκεί αγροτιάς. Επιπλέον, σύμφωνα με την απόφαση του Συνέδριου, στο προσεχές μέλλον θα εκδώσουμε μια ειδική αγροτική εφημερίδα. Όσο για το Κ.Κ., δίνει στο Αγροτικό Κόμμα την ταμπέλα του «αγροτικού φασισμού». Το Κ.Κ. προτείνει το σχηματισμό συνδικάτων εργατών γης. Δεν αντιτασσόμαστε σε αυτή την ιδέα, αλλά δε θα λύσει το αγροτικό ζήτημα, μια και οι εργάτες γης συνιστούν ένα αμελητέο ποσοστό του αγροτικού πληθυσμού και βρίσκονται σε μερικές μόνο περιοχές. Προβάλαμε το σύνθημα του σχηματισμού ενώσεων φτωχών αγροτών.

Λίγες ακόμα εμπειρίες: Στη Μακεδονία και τη Θράκη, το επίσημο Κόμμα είχε μεγάλη επιρροή στον αγροτικό πληθυσμό κάποτε. Τώρα, όμως, το Κόμμα χάνει αισθητά έδαφος προς όφελος του Αγροτικού Κόμματος. Πρέπει να παλέψουμε ακόμα παραπάνω ενάντια στο Αγροτικό Κόμμα, ώστε να κερδίσουμε αυτό που έχασε το Κ.Κ. Το Κ.Κ. εκδίδει μια δεκαπενθήμερη εφημερίδα για τους αγρότες. Το Αγροτικό Κόμμα έχει δύο ημερήσιες εφημερίδες και ένα μηνιάτικο όργανο, δηλ. αστικές εφημερίδες που ανάλαβαν την υποστήριξη του Αγροτικού Κόμματος. Στις τελευταίες εκλογές, το Αγροτικό Κόμμα κέρδισε πολλούς ψήφους. Σε μερικά χωριά, όπου το Κ.Κ. δεν κατεβάζει υποψήφιους, και όπου έχουμε ντόπιους εργάτες στην περιοχή που έχουν κύρος στο χωριό, θέλουμε να κατεβάσουμε υποψήφιους για να κάνουμε κομμουνιστική προπαγάνδα. Το Αγροτικό Κόμμα είναι πολύ ετερογενές. Προσπαθεί να προσελκύσει τους πάντες ανεξάρτητα από τις ιδέες τους. Στο περιοδικό τους μπορείς να βρεις άρθρα από εντελώς αντίθετες τάσεις. Οι ηγέτες της ίδιας Οργάνωσης γράφουν υπέρ και κατά του σοσιαλισμού, υπέρ και κατά της μικρής ιδιοχτησίας.

Ένα άλλο σοβαρό πρόβλημα στην Ελλάδα είναι η έλλειψη καλλιεργήσιμης γης. Σε μερικές περιοχές γίνεται ξεχέρσωμα. Η σπανιότητα της γης έχει οδηγήσει σε μεγάλη μετανάστευση από την ύπαιθρο στίς πόλεις. Αυτό περιλαμβάνει ανθρώπους που ψάχνουν για δουλιά, τεχνίτες, εμπόρους, καθώς και στοιχεία του λούμπεν προλεταριάτου.

ΤΡΟΤΣΚΙ: Υπάρχουν ήδη τα συνδικάτα εργατών γης; Και οι αγροτικές ενώσεις;

ΑΠΑΝΤΗΣΗ*: Όχι, όχι συνδικάτα εργατών γης. Λίγες τοπικές αγροτικές ενώσεις. (Διαβάζει από το (αρχειομαρξιστικό) περιοδικό «Δαυλός» το ραπόρτο μιας περιφερειακής επιτροπής και το πρόγραμμα πάλης που προβάλλει η επιτροπή).*

ΤΡΟΤΣΚΙ: Τα γεγονότα είναι πολύ ενδιαφέροντα και δημιουργούν την εντύπωση μιας προεπαναστατικής κατάστασης. Έχω την εντύπωση ότι στις τωρινές συνθήκες, τα συνθήματα της οργάνωσής μας δεν είναι πια επαρκή. Αυτή η κατάσταση απαιτεί την προβολή, μαζί με περιορισμένα αιτήματα, γενικών συνθημάτων που μπορούν να δώσουν μια κοινή κατεύθυνση στο κίνημα. Ένα θα μπορούσε να είναι έλεγχος των τραπεζών από τους εργάτες και αγρότες. Για παράδειγμα, ας πάρουμε το ζήτημα της πληρωμής χρεών και της πιστοδότησης. Υπάρχουν, φυσικά, φτωχοί και πλούσιοι χωρικοί, και πρέπει να υπάρχει έλεγχος στο ποιου τα χρέη πρόκειται να καταργηθούν και ποιος πρόκειται να πάρει πίστωση. Πρέπει να υπάρχουν οργανώσεις που να μπορούν να ασκούν αυτή την επίβλεψη - επιτροπές χωρικών. Οι αγροτικές ενώσεις είναι μισοπολιτικές οργανώσεις που μπορούμε να χρησιμοποιήσουμε για να αυξήσουμε την επιρροή μας. Οι αγροτικές επιτροπές είναι επαναστατικά σώματα που στρέφονται ενάντια στο κράτος τη μια μέρα και γίνονται επαναστατικά όργανα κρατικής εξουσίας την άλλη. Αυτές οι επιτροπές είναι εντελώς αντίστοιχες με τα σοβιέτ των εργατών στην πόλη. Πρέπει να συνδυάζουμε το ζήτημα της πληρωμής των χρεών και των πιστώσεων με το αίτημα για έλεγχο των τραπεζών και για το σχηματισμό αγροτικών επιτροπών. Έλεγχος από τους αγρότες! Όχι μυστική διπλωματία στην παροχή πιστώσεων! Να ανοιχτούν τα βιβλία όλων των τραπεζών! Αλλά, μια και οι αγρότες δεν μπορούν να καταλάβουν τα βιβλία, θα στραφούν στους εργάτες στις πόλεις και θα ζητήσουν τη βοήθειά τους. Πρέπει να καταλαβαίνουμε πώς να στεφανώνουμε τα περιορισμένα και τοπικά αιτήματα με αιτήματα εθνικής κλίμακας και να δίνουμε επαναστατικές προοπτικές στο κίνημα.

Ο σχηματισμός του Αγροτικού Κόμματος είναι ένα σύμπτωμα μιας επαναστατικής κρίσης σαν τα γεγονότα στη Βουλγαρία το 1924. Είναι αλήθεια ότι δεν μπορεί να είναι ένα ανεξάρτητο ταξικά κόμμα. Όμως, εκτός από αυτή τη σωστή θεωρητική εκτίμηση, πρέπει να έχουμε μια σωστή πολιτική απέναντι σ' αυτό το Κόμμα, που η ύπαρξή του είναι τώρα γεγονός. Η πολιτική μας δεν

μπορεί να είναι απλά αρνητική. Πρέπει να προκαλέσουμε ένα προτσές ξεκαθαρίσματος σ' αυτό το Κόμμα και να δείξουμε στη βάση των γεγονότων ότι δεν μπορεί να είναι ένα υποκατάστατο ενός Κομμουνιστικού Κόμματος αλλά μάλλον πρέπει να αντικατασταθεί από ένα Κομμουνιστικό Κόμμα. Η πολιτική μας έχει ήδη καθοριστεί από τα αιτήματα που έχουμε προβάλλει. Προτείνουμε κοινούς αγώνες στη βάση αυτών των αιτημάτων. Ή θα κερδίσουμε τα επαναστατικά στοιχεία αυτού του Κόμματος, ή αλλιώς θα το ξεσκεπάσουμε μπροστά στους αγρότες. Το ίδιο ισχύει για το σύνθημα για έλεγχο των τραπεζών και τον σχηματισμό αγροτικών επιτροπών.

Στις εκλογές μπορούμε επίσης να κατεβάσουμε όχι μόνο ντόπιους εργάτες, αλλά και επαναστάτες αγρότες σαν υποψήφιούς μας, ζητώντας τους να αγκαλιάσουν τα αιτήματά μας και να αναλάβουν την υποχρέωση να παλέψουν γι' αυτά τα αιτήματα. Ακόμα κι αν οι αγρότες είναι μέλη του Αγροτικού Κόμματος, μπορούμε να τους βάλουμε στα ψηφοδέλτιά μας αν αγκαλιάσουν το πρόγραμμά μας, μια και το Αγροτικό Κόμμα δεν είναι ένα Κόμμα, αλλά μάλλον μια συλλογή από τάσεις που πρέπει να διαλυθεί. Φυσικά, αυτό δεν αποκλείει τη δυνατότητα ο ένας ή ο άλλος αγρότης που σπρώχνουμε μπροστά να διαφθαρεί από τη στιγμή που θα εκλεγεί και να μας προδόσει αντί να κερδηθεί αποφασιστικά από μας. Στις εκλογές για τη Δούμα, οι μπολσεβίκοι όλο και σχημάτιζαν εκλογικά μπλοκ με τους σοσιαλεπαναστάτες, μια ταχτική που κριτικάριζαν έντονα οι μενσεβίκοι. Σ' αυτή την κριτική, οι μπολσεβίκοι απαντούσαν: Το μπλοκ μας βασίζεται στην πάλη για δημοκρατικά αιτήματα. Η φιλελεύθερη μπουρζουαζία είναι αντιδημοκρατική. Είμαστε έτοιμοι, μαζί με τους σοσιαλεπαναστάτες, να συγκρουστούμε με τη φιλελεύθερη μπουρζουαζία και τους μενσεβίκους συμμάχους της. Η μεγάλη διαφορά ανάμεσα στη Ρωσία και την Ελλάδα είναι ότι στη δεύτερη, η φεουδαρχία δεν υπάρχει πια. Όμως, αυτό που ακόμα υπάρχει είναι ο λογαριασμός που παρουσιάζει η φεουδαρχία, με τη μορφή του χρέους των προσφύγων και των φτωχών αγροτών για τη γη που έχουν καταλάβει. Η πάλη για την κατάργηση αυτού του χρέους, είναι η πάλη για την τελική εξαφάνιση της φεουδαρχίας.

[ΜΕΡΟΣ ΤΡΙΤΟ

Εξελίξεις στην ΕΣΣΔ]

ΑΠΑΝΤΗΣΗ*: Μια ερώτηση για τη σημασία της τελευταίας στροφής στη Ρωσία.*

ΤΡΟΤΣΚΙ: Έχουμε γράψει πολλές φορές ότι μια υποχώρηση ήταν αναπόφευχτη. Η σταλινική γραφειοκρατία ανάγγειλε το πρόγραμμα για πλήρη κολλεχτιβοποίηση στη βάση εντελώς ανεπαρκών τεχνικών και οικονομικών θεμελίων. Έλπιζε να εξαφανίσει τους κουλάκους με διοικητικά μέτρα. Ανάγκασε τους μεσαίους χωρικούς να μπουν στις φάρμες-κολλεχτίβες και να εξυμνήσουν αυτή την κολλεχτιβοποίηση σαν μια υπέροχη επιτυχία. Είπαμε ότι οι αγρότες θα κατανάλωναν το βασικό τους αγροτικό κεφάλαιο, και η κρίση αναπόφευχτα θα απλωνόταν πέρα απ' αυτόν τον τομέα. Η κολλεχτιβοποίηση δεν μπορεί να εφαρμοστεί χωρίς μια τεχνολογική βάση και χωρίς την αναγκαία ψυχολογική προετοιμασία. Το αποτέλεσμα είναι προφανές. Τα σιτηρά και τα ζώα που υπάρχουν, έχουν πέσει κάτω από το ελάχιστο των αναγκών. Στη Μόσχα, το Πέτρογκραντ (Λένινγκραντ), και άλλες μεγάλες πόλεις, υπάρχουν ήδη δυσκολίες στην εξασφάλιση των προμηθειών τροφίμων. Στις επαρχίες, από την άλλη, υπάρχει λιμός. Αυτό συμβαίνει επίσης στα χωριά (ιδιαίτερα εκεί, όπου πρέπει να εισαχθούν σιτηρά). Σαν αποτέλεσμα, οι μικροαστοί υποφέρουν, αλλά το ίδιο και η εργατική τάξη. Ο αριθμός των κολλεχτιβοποιημένων αγροτών πέφτει τώρα. Οι ανεξάρτητοι αγρότες -για τους οποίους πρώτα λεγόταν ότι δεν υπάρχουν- αρχίζουν τώρα να προστατεύονται. Η ατομική ιδιοκτησία και η ελεύθερη αγορά ενθαρρύνονται, γεννιέται ένα προτσές διαφοροποίησης ανάμεσα στις κολλεχτίβες και ακόμα περισσότερο ανάμεσα στους ανεξάρτητους αγρότες. Αφού κατάστρεψε τους κουλάκους με διοικητική βία, η γραφειοκρατία για άλλη μια φορά τους δίνει την ευκαιρία να ευημερήσουν. Πάντα προτείναμε τον έλεγχο πάνω στους κουλάκους, το κόψιμο των φτερών τους. Οι κουλάκοι δεν μπορούν να εξαφανιστούν μια και καλή, αλλά μπορούν να ελεχθούν και να μειωθούν σε αριθμό μέχρι να μπουν οι τεχνικές και πολιτιστικές βάσεις για κολλεχτιβοποίηση σε πλατιά κλίμακα. Μέχρι τον Φλεβάρη 1928, οι κουλάκοι ενθαρρύνονταν. Οι κουλάκοι, που αποτελούν το 5% των αγροτών, κατείχαν το 40% (επίσημος αριθμός;) της προμήθειας σιτηρών που προοριζόταν για την αγορά και τελικά αρνήθηκαν να παραδόσουν σιτηρά στις πόλεις, με αποτέλεσμα την απειλή λιμού. Τότε είναι που η σταλινική γραφειοκρατία πρωτοεξαπόλυσε την επίθεση της ενάντια στους κουλάκους και μετάτρεψε την

εκστρατεία κατάσχεσης των σιτηρών σε εκστρατεία εξόντωσης των κουλάκων. Τώρα, έχει γυρίσει στην παλιά θέση, αλλά σε μια νέα βάση. Αυτό θα έχει τις μεγαλύτερες συνέπειες για την κολλεχτιβοποίηση, και για το πεντάχρονο σχέδιο. Η διανομή αγαθών θα ρυθμίζεται όχι μόνο από το σχέδιο αλλά επίσης από την ελεύθερη αγορά. Απομένει να δούμε που θα φτάσει αυτό, μια και δεν μπορούμε να προβλέψουμε πόσο μακριά θα φτάσει η υποχώρηση. Η εισαγωγή της ΝΕΠ ρυθμιζόταν πολύ προσεχτικά, και όμως προκάλεσε μια στοιχειακή ανάπτυξη της ελεύθερης αγοράς. Αλλά εκείνη την εποχή είχαμε το Κόμμα, που παρακολουθούσε με προσοχή και έλεγχε όλες τις εξελίξεις. Τώρα, οικονομικά μιλώντας, αρχίζουμε από μια πιο ευνοϊκή θέση: η βιομηχανία έχει αναπτυχθεί, ο σοσιαλιστικός τομέας έχει γίνει δυνατότερος. Αλλά οι πολιτικοί παράγοντες είναι λιγότερο ευνοϊκοί και μπορεί να κυριαρχήσουν πάνω στους οικονομικούς παράγοντες: 1) Οι εργάτες υπόφεραν πολύ ενώ χτιζόταν η βιομηχανία, αλλά τους έλεγαν ότι αυτό ήταν ο ερχομός του σοσιαλισμού. Προειδοποιήσαμε για την απογοήτευση που αναπόφευχτα θα προκαλούσαν τέτιες φράσεις. Τώρα, όχι μόνο οι κουλάκοι στο χωριό θα συσσωρεύσουν κεφάλαιο, αλλά και ο άνθρωπος της ΝΕΠ στην πόλη και θα εμφανιστεί ένα καινούριο προτσές κοινωνικής διαφοροποίησης. Οι μάζες έχουν γίνει πολιτικά πιο κριτικές και πιο απαιτητικές, αλλά είναι επίσης πιο απογοητευμένες. 2) Για τους αγρότες η εγκατάλειψη των ιδιωτικών τους χωραφιών σήμαινε μια καταστροφική αλλαγή στον τρόπο ζωής τους. Τώρα, αρχίζει μια επιστροφή σε μια ανεξάρτητη αγροτική οικονομία. Οι αγρότες θα πουν: «Ό,τι απαγόρευαν χτες, το επιτρέπουν σήμερα. Γιατί τότε μας έδιωξαν από τα χωράφια μας;» Το κύρος του κράτους θα κλονιστεί βίαια, και από την άλλη η ταξική συνείδηση των κουλάκων θα ενισχυθεί. 3) Όμως, το πιο σημαντικό στοιχείο είναι το Κόμμα. Η Ρωσία είναι μια χώρα με έναν τεράστιο, διασκορπισμένο μικροαστικό πληθυσμό (110 εκατ. αγρότες). Πάνω από τους μισούς απ' αυτούς είναι σε κολλεχτίβες. Πάντα προβλέπαμε την αναπόφευχτη διαφοροποίηση και τον κίνδυνο της κουλακοποίησης των κολλεχτίβων. Πάντα τονίζαμε ότι οι κολλεχτίβες αντιπροσωπεύουν μόνο μια μεταβατική οικονομική μορφή, και ότι πρέπει να ρυθμίζονται. Η νέα στροφή θα επιταχύνει τη διαφοροποίηση μέσα στην κάθε κολλεχτίβα και ανάμεσά τους. Για να παρατηρούνται όλα αυτά τα μοριακά προτσές και για να σημαίνει εγκαίρως συναγερμός, χρειάζονται χιλιάδες και χιλιάδες δραστήριοι ηγέτες. Η γραφειοκρατία και οι στατιστικές δεν μπορούν να το υποκαταστήσουν αυτό. Πρέπει να υπάρχει ένα ανεξάρτητο επαναστατικό προλεταριακό κόμμα, και αυτό δεν υπάρχει. Η ΝΕΠ σήμαινε συνεχή υποβόσκουσα ταξική πάλη. Το καθήκον του Κόμματος ήταν να το δείξει αυτό καθαρά. Το Κόμμα έχει τώρα εκτοπιστεί από τη γραφειοκρατία που εξαπατάει το Κόμμα και το προλεταριάτο για την κατάσταση και τα καθήκοντα. Το 1921, είπαμε στο Κόμμα και στο προλεταριάτο την απόλυτη αλήθεια, ότι έπρεπε να υποχωρήσουμε σε καπιταλιστικές μεθόδους. Κάναμε καθαρούς τους κινδύνους που υπήρχαν σ' αυτό και προειδοποιήσαμε ενάντιά τους. Ακόμα κι αν είμασταν υποχρεωμένοι να εξοπλίζουμε τους κουλάκους οικονομικά, εξοπλίζαμε το προλεταριάτο πολιτικά και στρατιωτικά. Τώρα το Κόμμα σαν Κόμμα δεν υπάρχει. Όλα γίνονται στο σκοτάδι. Τίποτε δεν μπορεί να προβλεφτεί. Από εδώ πηγάζουν οι μεγάλοι κίνδυνοι.

Για το Μακεδονικό ζήτημα
(Μια συζήτηση του Τρότσκι με την Αριστερή Αντιπολίτευση στην Ελλάδα)

[.....]

ΛΕΩΝ ΤΡΟΤΣΚΙ : Δεν έχεις πει τίποτα για το εθνικό ζήτημα. Τι άποψη έχετε για τη Μακεδονία και τις μειονότητες;

ΑΡΧΕΙΟ ΜΑΡΞΙΣΜΟΥ *: Το συνέδριό μας πήρε απόφαση ενάντια στο σύνθημα για ανεξαρτησία της Μακεδονίας, που είχε υιοθετήσει το κόμμα το 1925.*

Λ.Τ.: Γιατί;

Α.Μ.: *Προέκυψε μετά την πλήρη ανταλλαγή πληθυσμών Ελλήνων, Τούρκων και Βουλγάρων. Η βουλγαρική Μακεδονία αποτελούνταν στο 90% από Βούλγαρους, η ελληνική Μακεδονία από 90% Έλληνες, η σερβική Μακεδονία το ίδιο. Αν εξαιρέσουμε την εβραϊκή μειονότητα, η οποία μένει μόνο στις πόλεις, όλοι στην επαρχία είναι Έλληνες από την Μικρά Ασία και την περιοχή της Μαύρης*

Θάλασσας.

Λ.Τ.: Γιατί πρόβαλε το κόμμα το σύνθημα για ανεξαρτησία της Μακεδονίας;

Α.Μ.: *Ο Manouilsky και ο Kolarov επέμεναν σ' αυτό. Την εποχή εκείνη, το βουλγαρικό κόμμα είχε συμμαχήσει με τους Βούλγαρους εθνικιστές, οι οποίοι αυτοαποκαλούνταν "Μακεδόνες", ελπίζοντας να τους κερδίσουν με το μέρος τους. Σ' αυτή τη βάση ήταν που προβλήθηκε το σύνθημα για την ανεξαρτησία της Μακεδονίας. Όμως οι "Μακεδόνες", υπό την ηγεσία του Zankov, έστρεψαν αμέσως τα πυρά τους κατά των κομμουνιστών.*

Λ.Τ.: Μήπως θάπρεπε νάναι ζήτημα ανεξαρτησίας της Μακεδονίας **συνολικά**;

Α.Μ.: *Ναι.*

Λ.Τ.: Δεν είμαι σίγουρος αν είναι συνετό να απορρίψουμε αυτό το σύνθημα. Δεν μπορούμε να λέμε ότι είμαστε αντίθετοι επειδή θα το απορρίψει ο κόσμος που τον αφορά. Πρέπει να **του ζητηθεί η άποψή του**. Οι "Βούλγαροι" αντιπροσωπεύουν ένα καταπιεσμένο στρώμα. Εμείς πρέπει να εξηγήσουμε ότι ο πληθυσμός έχει το δικαίωμα να αποφασίσει ο ίδιος για ό,τι τον αφορά. Αν η κυβέρνηση απορρίψει το δημοψήφισμα, τότε πρέπει να παλέψουμε ενάντια σ' αυτή την απόφαση. Αν η καταπιεσμένη εθνότητα εξεγερθεί ενάντια στην κυβέρνηση, τότε πρέπει να τους υποστηρίξουμε. Με μια τέτοια γλώσσα πρέπει να μιλάμε. Και αν οι Μακεδόνες Έλληνες διακηρύξουν την αντίθεσή τους στην κυβέρνηση της Αθήνας, απαιτώντας την ανεξαρτησία τους, εμείς θα εναντιωνόμαστε δογματικά; Αμφιβάλω. Ωστόσο, δεν γνωρίζω αρκετά καλά το ζήτημα, μιας και με απασχόλησε το μακεδονικό ζήτημα μόνο το 1913.

Α.Μ.: *Η Κομμουνιστική Διεθνής εγκατέλειψε αυτό το σύνθημα γιατί είχε καταντήσει απραγματοποίητο. Η Μακεδονία δεν αποτελεί μια ομοιόμορφη εθνική ολότητα.*

Λ.Τ.: Μα μήτε και η Ελλάδα. Γιατί να μη μπορεί η Μακεδονία να υπάρξει με τον ίδιο τρόπο σαν μια αυτόνομη ένωση με διαφορετικές εθνικότητες; Ο πληθυσμός πρέπει να εκφράσει την άποψή του πάνω σ' αυτό το θέμα μέσα από ένα δημοψήφισμα.

Α.Μ.: *Ποιες δυνάμεις θα υποστήριζαν κάτι τέτοιο;*

Λ.Τ.: Δεν είναι δικό μας καθήκον να οργανώνουμε εθνικιστικές εξεγέρσεις. Απλώς λέμε πως αν το ζητήσουν οι Μακεδόνες, εμείς θα πάρουμε το μέρος τους, πως θάπρεπε να τους δινόταν η δυνατότητα να αποφασίσουν, και ότι επίσης θα υποστηρίξουμε την απόφασή τους. Αυτό που με ενοχλεί δεν είναι τόσο το ζήτημα των **Μακεδόνων αγροτών**, αλλά περισσότερο το κατά πόσο υπάρχει λίγο σοβινιστικό δηλητήριο στους **Έλληνες εργάτες**. Αυτό είναι πολύ επικίνδυνο. Για μας, που είμαστε υπέρ μιας Βαλκανικής Ομοσπονδίας σοβιετικών κρατών, είναι αδιάφορο το αν η Μακεδονία ανήκει σ' αυτή την ομοσπονδία σαν αυτόνομη ολότητα ή σαν τμήμα ενός άλλου κράτους. Όμως, αν οι Μακεδόνες καταπιέζονται από την αστική κυβέρνηση, ή νιώθουν ότι καταπιέζονται, πρέπει να τους υποστηρίξουμε.

Λ.Τ.: Υπάρχει κίνημα Μακεδόνων στην Ελλάδα υπέρ της αυτονομίας;

Α.Μ.: *Όχι.*

Λ.Τ.: Στη Σόφια υπάρχει μια Μακεδονική Επιτροπή που υποστηρίζεται, βέβαια, από την κυβέρνηση. Ωστόσο, στη Βιέννη υπήρχε (και συνεχίζει να υπάρχει;) στα χρόνια 1929-1930, μια μακεδονική εφημερίδα που εκδιδόταν από μια επιτροπή υποστηριζόμενη από την Κομμουνιστική Διεθνή. Τι προτείνετε εσείς για τα Βαλκάνια στο σύνολό τους;

Α.Μ.: *Μια σοβιετική ομοσπονδία.*

Λ.Τ.: Και το κόμμα;

Α.Μ.: *Μια σοβιετική Ελλάδα. Δεν λένε τίποτε για μια βαλκανική ομοσπονδία σοβιετικών κρατών. Το κόμμα επικρίνει το σύνθημά μας για μια ομοσπονδία, γιατί ισχυρίζονται ότι το χρησιμοποιούμε για να κρύψουμε το γεγονός ότι είμαστε αντίθετοι με μια σοβιετική Ελλάδα.*

Λ.Τ.: Πριν τον πόλεμο υπήρχαν οι Tesniaki (αριστεροί σοσιαλδημοκράτες) στη Βουλγαρία, οι οποίοι υποστήριζαν μια βαλκανική ομοσπονδία. Την εποχή εκείνη, το σύνθημα αυτό έπαιξε ένα μεγάλο ρόλο. Το υιοθετήσαμε αν και αυτό που πρότειναν ήταν μια (αστική) **δημοκρατική** ομοσπονδία. Είναι πια φανερό ότι δεν υπάρχει καμιά δημοκρατική δύναμη στα Βαλκάνια ικανή να πραγματοποιήσει μια τέτοια ομοσπονδία. Μάλλον είναι ένα έργο για το προλεταριάτο. Η προοπτική ενός εργατικού συνεδρίου, ενός αγροτικού κινήματος, μιας γενικής απεργίας, δηλαδή, ο πρόλογος της εξέγερσης στην Ελλάδα, θα θέσει το ζήτημα της βαλκανικής ομοσπονδίας πιο

δυναμικά. Ορισμένοι θα πουν: Πώς είναι δυνατόν να φανταστεί κανείς μια νικηφόρα επανάσταση σε μια Ελλάδα παγιδευμένη σ' αυτό το σύστημα κλουβί των βαλκανικών κρατών, περικυκλωμένη από διχτατορία και φασισμό;" Θα απαντήσουμε: "Μια επαναστατική προοπτική είναι αδύνατη χωρίς μια ομοσπονδία των βαλκανικών κρατών, που προφανώς δεν θα σταματήσει εκεί, αλλά μάλλον θα επεκταθεί έως την ομοσπονδία των Ενωμένων Σοβιετικών Πολιτειών της Ευρώπης".

[...]

Λ.Τ.: Θάθελα να ξαναθέσω το ζήτημα της Μακεδονίας και της Ηπείρου. Απ' ό,τι καταλαβαίνω, δεν έχει δοθεί τόση σημασία στο ζήτημα αυτό έως τα σήμερα. Όμως, το ζήτημα αυτό είναι πολύ σημαντικό για τη διαπαιδαγώγηση των Ελλήνων εργατών, για την απελευθέρωσή τους από τις εθνικές προκαταλήψεις, για τη βελτίωση της κατανόησής τους για τη διεθνή κατάσταση στα Βαλκάνια και γενικότερα. Οι επίσημες στατιστικές δίνουν τα εξής στοιχεία: Υπάρχουν 82.000 Σλαβομακεδόνες στους 1.400.000 κατοίκους της Μακεδονίας. 19.000 Αλβανοί στους 300.000 κατοίκους της Ηπείρου. Το πρώτο που θα πρέπει να αναρωτηθούμε είναι: Είναι ακριβή τα στοιχεία αυτά; Το πρώτο μας καθήκον είναι να αντιμετωπίσουμε αυτά τα νούμερα με απόλυτο σκεπτικισμό. Τα στοιχεία συγκεντρώθηκαν το 1925, την εποχή της επανεγκατάστασης των πληθυσμών, κάτω από τις ξιφολόγχες των στρατιωτικών αρχών. Τι εννοούμε με τη λέξη "Έλληνας"; Ίσως αυτούς που μιλούν ελληνικά επειδή τους επιβάλλεται αλλά δεν θεωρούν τους εαυτούς τους Έλληνες. Αν τα στοιχεία αυτά είναι ανακριβή, αυτό και μόνο θα προκαλούσε δυσαρέσκεια και μίσος στους κόλπους των εθνικιστών. Αν λέμε ότι τα επίσημα στοιχεία πρέπει να αντιμετωπίζονται με δυσπιστία, θα κερδίσουμε πολύ συμπάθεια. Πιο σημαντικό όμως, με τον τρόπο αυτό μπορούμε να κερδίσουμε την εμπιστοσύνη του βουλγάρικου προλεταριάτου. Πριν από τον πόλεμο ακόμη, οι Βούλγαροι ήταν πολύ επιφυλακτικοί απέναντι στους Έλληνες, επειδή οι Έλληνες είναι έντονα εθνικιστές.

Λ.Τ.: Αλλά ακόμη και 82.000 σλάβοι να υπήρχαν στη Μακεδονία, το ζήτημα αυτό θα διατηρούσε τη μεγάλη του σημασία. Πού μένει αυτή η μειοψηφία των 82.000; Πιθανά στα βουλγαρικά σύνορα. Το μικρό μέγεθος αυτού του εθνικού στρώματος δεν αποκλείει την αυτονομία. Έτσι στη Ρωσία έχουμε τη μικροσκοπική χώρα της Μολδαβίας, κοντά στη Ρουμανία, που υπάρχει σαν ανεξάρτητη οντότητα. Θα ρωτήσουν: Θέλετε ακόμη μεγαλύτερη βαλκανοποίηση; Εμείς απαντάμε σ' αυτό: Είμαστε υπέρ του σχηματισμού μεγάλων οικονομικών ενοτήτων. Αυτό όμως δεν μπορεί να συμβεί ενάντια στη θέληση των μαζών. Αν οι μάζες αυτές θέλουν την αποσκίρτηση, εμείς πρέπει να λέμε: Ολοκληρώστε το πείραμά σας, θα επιστρέψετε στη σοβιετική ομοσπονδία. Όμως, στο βαθμό που η αστική κυβέρνηση του κυρίαρχου έθνους σας εμποδίζει να αποσπαστείτε, εμείς θα σας υπερασπίσουμε. Η σημασία που έχει να θέτουμε το ζήτημα έτσι το δείχνει με ανάγλυφο τρόπο η τύχη της Αυστρο-ουγγρικής και της τσαρικής μοναρχίας.

[...]

Στην Αυστρία οι μισο-μαρξιστές πάντα εφεύρισκαν σοφά οικονομικά, ψευτοεπαναστατικά επιχειρήματα για να αποδείξουν την ανάγκη διατήρησης των καταπιεσμένων εθνών μέσα στο πλαίσιο της αυστρο-ουγγρικής μοναρχίας. Το αποτέλεσμα: Η Αυστρο-Ουγγαρια διασπάστηκε στα συστατικά της κομμάτια. Στη Ρωσία οι μπολσεβίκοι πάντα υπερασπίζονταν το δικαίωμα αυτονομίας κάθε έθνους. Σαν αποτέλεσμα, η Ρωσία επιβίωσε σαν οικονομική οντότητα. Αυτό επιτεύχθηκε μόνο γιατί στη διάρκεια του πολύχρονου αγώνα για το δικαίωμα στην αυτοδιάθεση των εθνών, οι μπολσεβίκοι κέρδισαν την εμπιστοσύνη των εθνικά καταπιεσμένων λαϊκών μαζών, και πάνω απ' όλα, του προλεταριάτου. Εχω τη γνώμη ότι ο ελληνικός και διεθνής Τύπος πρέπει να αφιερώσει μερικά άρθρα πάνω στο ζήτημα αυτό. Το όλο πρόβλημα πρέπει να μελετηθεί λεπτομερώς και να συγκληθεί μια μικρή συνδιάσκεψη με Βούλγαρους συντρόφους, ώστε να επεξεργαστούν μια ενιαία πολιτική.

Α.Μ.: *Φέτος είχαμε μεγάλες εθνικές επαναστατικές κινητοποιήσεις ενάντια στην κατοχή της Κύπρου από την Αγγλία. Υποστηρίξαμε το δικαίωμα του πληθυσμού να αυτοδιατεθεί και εξηγήσαμε την ανάγκη για επαναστατικούς αγώνες. Πήραμε την ίδια θέση όσον αφορά τα Δωδεκάνησα, που βρίσκονταν υπό την κατοχή των Ιταλών. Η οργάνωση έχει ασχοληθεί με το μακεδονικό ζήτημα για αρκετά χρόνια. Η συμμαχία του κόμματος με τους Βούλγαρους εθνικιστές το υπονόμευσε σοβαρά. Θα γράψω πάνω στο θέμα αυτό.*

Λ.Τ.: Στην Κύπρο και τα Δωδεκάνησα είχαμε καταπιεσμένους Έλληνες, στη Μακεδονία, καταπιεσμένους σλάβους. Αν οι κομμουνιστές υποστηρίξουν τους καταπιεσμένους Έλληνες, αλλά δεν υποστηρίξουν τους καταπιεσμένους σλάβους ενάντια στον Έλληνα καταπιεστή, τότε η καχυποψία τους απέναντί μας θα κορυφωθεί. Αν δεν κάνω λάθος, ο Ένγκελς σε μια πολεμική του με τον Μπακούνιν έλεγε: Όποιος επαναστάτης κάνει την παραμικρή παραχώρηση στον πανσλαβισμό είναι χαμένος.

1 Η συζήτηση του Τρότσκι για την Ελλάδα που υπάρχει στο βιβλίο του *Κείμενα 1929-1933 (συμπλήρωμα)*, που πρωτοδημοσιεύθηκε στην Ελλάδα στο περιοδικό Επαναστατική Μαρξιστική Επιθεώρηση, Νο 19-20 το 1980. Ξαναδημοσιεύεται σε συνέχειες στη *Νέα Προοπτική* στα τελευταία τρία Φύλλα της.

Λέον Τρότσκι

Ο κεντρισμός και η Τέταρτη Διεθνής[1]

1. Τα γεγονότα της Αυστρίας που ακολουθούν τα γεγονότα της Γερμανίας, έβαλαν οριστικά σταυρό στον "κλασικό" ρεφορμισμό. Επομένως, μονάχα οι πιο ηλίθιοι ηγέτες του βρετανικού και αμερικάνικου συνδικαλισμού και ο γάλλος οπαδός τους, ο Ζουό, ο πρόεδρος της Δεύτερης Διεθνούς Βαντερβέλντε, κι ανάλογοι πολιτικοί ιχθυόσαυροι θα τολμήσουν να μιλήσουν ανοιχτά για τις προοπτικές της ειρηνικής εξέλιξης, των δημοκρατικών μεταρρυθμίσεων, κλπ. Η συντριπτική πλειοψηφία των ρεφορμιστών παίρνει τώρα συνειδητά νέα χρώματα. Ο ρεφορμισμός δίνει τη θέση του στις αναρίθμητες αποχρώσεις του κεντρισμού που κυριαρχεί στο πεδίο του εργατικού κινήματος στην πλειοψηφία των χωρών. Αυτό δημιουργεί μια τελείως νέα, και με μια έννοια, χωρίς προηγούμενο, κατάσταση για δουλειά στο πνεύμα του επαναστατικού Μαρξισμού (Μπολσεβικισμού). Η νέα Διεθνής μπορεί να αναπτυχθεί αρχικά σε βάρος των τάσεων και οργανώσεων που τώρα επικρατούν. Ταυτόχρονα η επαναστατική Διεθνής δεν μπορεί να σχηματιστεί παρά σε μια συνεπή πάλη ενάντια στον κεντρισμό. Κάτω από αυτές τις συνθήκες, η ιδεολογική αδιαλλαξία και η ευέλικτη πολιτική του ενιαίου μετώπου χρησιμοποιούνται σαν δύο όπλα για την επίτευξη ενός και του ίδιου σκοπού.

2. Πρέπει κανείς να καταλάβει, πρώτα απ΄ όλα, τα πιο χαρακτηριστικά γνωρίσματα του σύγχρονου κεντρισμού. Αυτό δεν είναι εύκολο. Πρώτα, γιατί ο κεντρισμός, εξαιτίας της οργανικής αμορφίας του, καταλήγει με δυσκολία σε έναν θετικό ορισμό. Χαρακτηρίζεται σε μεγαλύτερο βαθμό απ΄ αυτό που του λείπει παρά απ΄ αυτό που αγκαλιάζει. Δεύτερο, ποτέ ο κεντρισμός δεν έχει παίξει σε τέτιο βαθμό όσο τώρα με όλα τα χρώματα της ίριδας, γιατί ποτέ μέχρι τώρα οι γραμμές της εργατικής τάξης δεν βρίσκονταν σε τέτιο **αναβρασμό** όσο τώρα. Ο πολιτικός αναβρασμός, από την ίδια την ουσία του όρου, σημαίνει μια αναδιάταξη, μια μετατόπιση ανάμεσα σε δύο πόλους, τον Μαρξισμό και τον ρεφορμισμό, δηλαδή, το πέρασμα απο τα διάφορα στάδια του κεντρισμού.

3. Οσο δύσκολο κι αν είναι να δοθεί ένας γενικός ορισμός του κεντρισμού, που αναγκαστικά έχει πάντα ένα "συγκυριακό" χαρακτήρα μπορούμε, πάντως, και πρέπει να αποκαλύψουμε τα βασικά χαρακτηριστικά και τις ιδιομορφίες των κεντριστικών σχηματισμών που πηγάζουν από την κατάρρευση της Δεύτερης και της Τρίτης Διεθνούς.

α) Θεωρητικά, ο κεντρισμός είναι άμορφος και εκλεκτικός. Οσο είναι δυνατό αποφεύγει τις θεωρητικές υποχρεώσεις και τείνει (στα λόγια) να προτιμάει την "επαναστατική πράξη" από τη θεωρία, χωρίς να καταλαβαίνει ότι μόνο η μαρξιστική θεωρία μπορεί να δώσει επαναστατική κατεύθυνση στην πράξη.

β) Στην σφαίρα της ιδεολογίας, ο κεντρισμός οδηγεί σε μια παρασιτική ύπαρξη. Επαναλαμβάνει ενάντια στους επαναστάτες μαρξιστές τα παλιά επιχειρήματα των μενσεβίκων (Μάρτοφ, Αξελροντ, Πλεχάνοφ), συχνά χωρίς να το υποπτεύεται. Από την άλλη μεριά, δανείζεται από τους μαρξιστές, και πρώτα απ΄ όλα από τους μπολσεβίκους λενινιστές, τα κύρια επιχειρήματά του ενάντια στη δεξιά, αμβλύνοντας, όμως, την κοφτερή λεπίδα της κριτικής και αποφεύγοντας τα πρακτικά συμπεράσματα, καθιστώντας έτσι την κριτική του χωρίς σημασία.

γ) Ενας κεντριστής, πάντα αβέβαιος για τη θέση του και τις μέθοδές του, αντιμετωπίζει πάντα με μίσος την επαναστατική αρχή: **λέγε τα πράγματα με το όνομά τους.** Εχει την τάση να υποκαθιστά την πολιτική αρχών με προσωπικές μανούβρες και μικρο-οργανωτική διπλωματία.

ε) Ενας κεντριστής παραμένει πάντα σε πνευματική εξάρτηση απο δεξιές ομάδες και έχει την τάση να υποκλίνεται μπροστά σε αυτούς που είναι πιο συντηρητικοί, να σιωπά για τα οπορτουνιστικά τους αμαρτήματα και να καλύπτει μπροστά στους εργάτες τις ενέργειές τους.

στ) Ο κεντριστής συχνά καλύπτει την οκνηρία του αναφερόμενος στον κίνδυνο του "σεχταρισμού", με τον οποίο καταλαβαίνει όχι την αφηρημένη προπαγανδιστική παθητικότητα (τύπου Μπορντίγκα) αλλά ένα ενεργητικό ενδιαφέρον για ακεραιότητα των αρχών, καθαρότητα θέσεων, πολιτική συνέπεια και οργανωτική ολοκλήρωση.

ζ) Ενας κεντριστής καταλαμβάνει τη θέση ανάμεσα σε έναν οπορτουνιστή και έναν μαρξιστή κάπως ανάλογα με τη θέση που καταλαμβάνει ένας μικροαστός ανάμεσα σε έναν καπιταλιστή και έναν προλετάριο: προσκυνάει τον πρώτο και περιφρονεί τον δεύτερο.

η) Στον διεθνή στίβο, ο κεντριστής διακρίνεται, αν όχι από τύφλα, από μυωπία. Δεν καταλαβαίνει ότι στην σημερινή εποχή ένα εθνικό επαναστατικό κόμμα μπορεί να οικοδομηθεί μονάχα σαν μέρος ενός διεθνούς κόμματος. Στην εκλογή των διεθνών συμμάχων του, ο κεντριστής είναι ακόμα λιγότερο διακριτικός από ότι στη χώρα του.

θ) Ο κεντριστής βλέπει στην πολιτική της Κομιντέρν μονάχα "υπεραριστερές" αποκλίσεις, τυχοδιωκτισμό και πραξικοπηματισμό, αγνοώντας τελείως τα δεξιά - οπορτουνιστικά ζιγκ ζαγκ (Κουομιτάγκ, Αγγλο-Ρωσική Επιτροπή, πατσιφιστική εξωτερική πολιτική, αντιφασιστικό μπλοκ, κλπ).

ι) Ενας κεντριστής ορκίζεται πρόθυμα στην πολιτική του ενιαίου μετώπου, αδειάζοντάς την από το επαναστατικό της περιεχόμενο και μετατρέποντας την από μέθοδο ταχτικής σε ανώτατη αρχή.

ια) Ενας κεντριστής πρόθυμα καταφεύγει σε παθητική ηθικολογία για να καλύψει το θεωρητικό του κενό. Δεν καταλαβαίνει πως η επαναστατική ηθική μπορεί να αποκτήσει μορφή μονάχα στη βάση της επαναστατικής θεωρίας και της επαναστατικής πολιτικής.

Κάτω από την πίεση των καταστάσεων, ο εκλεκτικός κεντριστής μπορεί να δεχθεί ακόμη και τα πιό ακραία συμπεράσματα, μονάχα για να τα εγκαταλείψει αμέσως μετά στην πράξη. Εχοντας δεχθεί την δικτατορία του προλεταριάτου θα αφήσει ένα ευρύ περιθώριο για οπορτουνιστικές ερμηνείες. Εχοντας διακηρύξει την αναγκαιότητα μιας Τέταρτης Διεθνούς, θα δουλέψει για την οικοδόμηση μιας Διόμισι Διεθνούς, κλπ.

4. Το πιό κακόηθες **παράδειγμα** κεντρισμού είναι, αν θέλετε, η γερμανική ομάδα Neu Beginnen (Νέο Ξεκίνημα). Επαναλαμβάνοντας επιφανειακά την μαρξιστική κριτική του ρεφορμισμού, καταλήγει στο συμπέρασμα ότι όλα τα δεινά του προλεταριάτου προέρχονται από τις διασπάσεις, κι ότι η σωτηρία βρίσκεται στην διατήρηση της ενότητας των Σοσιαλδημοκρατικών κομμάτων. Αυτοί οι κύριοι βάζουν την οργανωτική πειθαρχία των Γουέλς και Σία πιο πάνω από τα ιστορικά συμφέροντα του προλεταριάτου. Και μιά και οι Γουέλς και Σία υποτάσσουν το κόμμα στην πειθαρχία της μπουρζουαζίας, η ομάδα Neu Beginnen, ντυμένη με την αριστερή κριτική που έχει κλέψει από τους μαρξιστές, αντιπροσωπεύει στην πραγματικότητα ένα βλαβερό πρακτορείο της αστικής τάξης πραγμάτων, αν και πρακτορείο δεύτερης κατηγορίας.

5. Το λεγόμενο Γραφείο του Λονδίνου (τώρα του Αμστερνταμ) αντιπροσωπεύει μια προσπάθεια δημιουργίας ενός διεθνούς εστιακού σημείου για κεντριστικό εκλεχτικισμό, κάτω από το λάβαρο του οποίου οι δεξιοί και αριστεροί οπορτουνιστικοί σχηματισμοί, που δεν τολμούν τελικά να διαλέξουν μια κατεύθυνση και ένα λάβαρο, προσπαθούν να ενωθούν. Σ΄ αυτή, όπως και σε άλλες περιπτώσεις, οι κεντριστές προσπαθούν να κατευθύνουν το κίνημα λοξά, προς μία διαγώνια πορεία. Τα στοιχεία που συναπαρτίζουν το μπλόκ τραβούν προς αντίθετες κατευθύνσεις; Το ΝΑΡ προσεκτικά κινείται πρός την Δεύτερη Διεθνή. Το Ανεξάρτητο Εργατικό Κόμμα εν μέρει πρός την Τρίτη, εν μέρει πρός την Τέταρτη, το SAR και το ODP - στρέφονται ταλαντευόμενα πρός την Τέταρτη. Εκμεταλευόμενο και διατηρώντας την ιδεολογική αμορφία όλων των μελών του και προσπαθώντας να ανταγωνιστεί στη δουλειά για τη δημιουργία μιας νέας Διεθνούς, το μπλόκ του Γραφείου του Λονδίνου παίζει έναν αντιδραστικό ρόλο. Η αποτυχία του συνοθυλεύματος αυτού είναι απόλυτα αναπόφευκτη.

6. Ο προσδιορισμός της πολιτικής της Κομιντέρν σαν **γραφειοκρατικός** κεντρισμός διατηρεί και τώρα όλη την ισχύ του. Είναι γεγονός ότι μονάχα ο **κεντρισμός** είναι ικανός να κάνει συνεχή άλματα από τις οπορτουνιστικές προσδοκίες στον υπεραριστερό τυχοδιωκτισμό. Μονάχα η πανίσχυρη **σοβιετική γραφειοκρατία** μπορούσε να εξασφαλίσει μια σταθερή βάση στην καταστροφική πολιτική των ζιγκ-ζαγκ.

Ο γραφειοκρατικός κεντρισμός, σε αντίθεση με τις κεντριστικές ομάδες που αποκρυσταλλώθηκαν βγαίνοντας από την Σοσιαλδημοκρατία είναι το προϊόν του εκφυλισμού του Μπολσεβικισμού. Διατηρεί - σε μορφή καρικατούρας - μερικά από τα χαρακτηριστικά του, καθοδηγεί ακόμα ένα σημαντικό αριθμό επαναστατών εργατών και έχει εξαιρετικά υλικά και τεχνικά μέσα, αλλά από την πολιτική επιρροή του είναι τώρα η πιο χοντροκομμένη, η πιο αποδιοργανωτική και επιζήμια ποικιλία του κεντρισμού.

Η πολιτική κατάρρευση της Κομιντέρν, καθαρή σε ολόκληρο τον κόσμο, υποδηλώνει την

αναγκαιότητα για παραπέρα αποσύνθεση του γραφειοκρατικού κεντρισμού. Σ΄ αυτή τη σφαίρα, το καθήκον μας είναι να σώσουμε τα καλύτερα στοιχεία για την υπόθεση της προλεταριακής επανάστασης. Δίπλα στην ακούραστη κριτική μας πάνω σε αρχές, το κύριο όπλο μας για να επηρεάσουμε τους εργάτες που παραμένουν κάτω από τη σημαία της Κομιντέρν είναι η παραπέρα διείσδυση των ιδεών και των μεθόδων μας μέσα σε αυτές τις πλατιές μάζες που βρίσκονται τώρα στην συντριπτική πλειοψηφία τους έξω από την επιροή της Κομιντέρν.

7. Ακριβώς τώρα, που ο ρεφορμισμός αναγκάζεται να αποκηρύξει τον εαυτό του, να μεταμορφωθεί και να μπογιατιστεί σε κεντρισμό, μερικές ομάδες **αριστερού** κεντρισμού, αντίθετα, διακόπτουν γρήγορα την εξέλιξή τους ή ακόμη και πισωγυρίζουν. Τους φαίνεται ότι οι ρεφορμιστές έχουν συλλάβει σχεδόν τα πάντα, ότι είναι αναγκαίο να μην παίζει κανείς με υπερβολικά αιτήματα, κριτική, ακραία φρασεολογία, κι ότι στη συνέχεια με ένα χτύπημα μπορεί κανείς να δημιουργήσει ένα μαζικό "επαναστατικό" κόμμα.

Στην πραγματικότητα, ο ρεφορμισμός, που αναγκάζεται από τα γεγονότα να αποκηρύξει τον εαυτό του, μη έχοντας κανένα καθαρό πρόγραμμα, καμιά επαναστατική τακτική, είναι ικανός μονάχα να νανουρίσει τους προχωρημένους εργάτες να κοιμηθούν μπολιάζοντας τους την ιδέα ότι η επαναστατική αναζωογόνησή του κόμματός τους έχει ήδη επιτευχθεί.

8. Για έναν επαναστάτη μαρξιστή, η πάλη ενάντια στον ρεφορμισμό αντικαθίσταται τώρα σχεδόν τελείως με την πάλη ενάντια στον κεντρισμό. Η απλή αντιπαράθεση της νόμιμης στην παράνομη πάλη, των ειρηνικών μέσων στα βίαια, της δημοκρατίας στη δικτατορία τώρα ξεπερνιέται στην πλειοψηφία των περιπτώσεων, γιατί ο φοβισμένος ρεφορμιστής, αποκηρύσσοντας τον εαυτό του, είναι έτοιμος να δεχθεί τις πιο "επαναστατικές" διατυπώσεις μονάχα στο βαθμό που δεν τον υποχρεώνουν σήμερα σε ένα αποφασιστικό σπάσιμο με τη δική του αστάθεια, αναποφασιστικότητα και παθητική αναμονή. Η πάλη με τους κρυφούς και μασκαρεμένους οπορτουνιστές πρέπει επμένως να μεταφερθεί κυρίως στη σφαίρα των **πρακτικών συμπερασμάτων από τις επαναστατικές ανάγκες.**

Πρωτού δεχτούμε στα σοβαρά τα κεντριστικά λόγια για τη "δικτατορία του προλεταριάτου", πρέπει να απαιτήσουμε μια σοβαρή άμυνα απέναντι στο φασισμό, μια ολοκληρωτική ρήξη με τη μπουρζουαζία, μια συστηματική οικοδόμηση εργατικής πολιτοφυλακής, την εκπαίδευση της σε μαχητικό πνεύμα, τη δημιουργία διακομματικών κέντρων άμυνας, αντιφασιστικών επιτελείων από όπου θα αποκλείονται κοινοβουλευτικοί, συνδικαλιστές και άλλοι προδότες, λακέδες της μπουρζουαζίας καθώς και οι καριερίστες. Ακριβώς σε αυτό το επίπεδο πρέπει να διεξαχτούν οι βασικοί αγώνες ενάντια στον κεντρισμό. Για να συνεχίσουμε με επιτυχία αυτόν τον αγώνα είναι αναγκαίο να έχουμε ελεύθερα τα χέρια, δηλαδή, να διατηρούμε όχι μόνο πλήρη οργανωτική ανεξαρτησία αλλά και κριτική αδιαλαξία σε σχέση με τις πιο "αριστερές" ποικιλίες του κεντρισμού.

9. Οι Μπολσεβίκοι - Λενινιστές σε όλες τις χώρες πρέπει να καταλάβουν καθαρά τις ιδιομορφίες του νέου στάδιου στην πάλη για την Τέταρτη Διεθνή. Τα γεγονότα στην Αυστρία και τη Γαλλία δίνουν μια τεράστια ώθηση στην αναδιάταξη των δυνάμεων του προλεταριάτου προς μια επαναστατική κατεύθυνση. Αλλά ακριβώς αυτή η γενική μεταφύτευση του ανοιχτού ρεφορμισμού από τον κεντρισμό αναπτύσσει μια πανίσχυρη ελκτική δύναμη σε σχέση με τις αριστερές - κεντριστικές ομάδες (SAP - OSP) που μόλις χθες επρόκειτο να ενωθούν με τους Μπολσεβίκους - Λενινιστές. Αυτό το διαλεκτικό προτσές μπορεί στην επιφάνεια να προκαλέσει την εντύπωση ότι μια μαρξιστική πτέρυγα ξανά "απομονώνεται" από τις μάζες. Μια απαίσια απάτη! Οι αμφιταλαντεύσεις του κεντρισμού προς τα αριστερά και τα δεξιά πηγάζουν από την ίδια τη φύση του. Θα υπάρχουν δεκάδες και εκατοντάδες τέτια επεισόδια στο δρόμο μας. Θα είναι η πιο άθλια λιποταξία να φοβηθούμε να προχωρήσουμε μονάχα επειδή ο δρόμος έχει εμπόδια ή γιατί δεν θα φτάσουν όλοι οι συνοδοιπόροι μέχρι το τέλος.

Το αν οι νέες οπορτουνιστικές αμφιταλαντεύσεις των κεντριστών συμμάχων μας θα αποδειχθούν συγκυριακές και τελικές (στην πραγματικότητα θα είναι και των δύο ειδών), οι γενικές συνθήκες για το σχηματισμό της Τέταρτης Διεθνούς στη βάση του γνήσιου Μπολσεβικισμού γίνονται όλο και πιο ευνοϊκές. Το κυνηγητό των συνηθισμένων κεντριστών από τους "ακροαριστερούς" κεντριστές, των μετριοπαθών από τους αριστερούς, των δεξιών από τους

μετριοπαθείς, σαν να κυνηγά κανείς τη σκιά του, δε μπορεί να δημιουργήσει καμιά σταθερή μαζική οργάνωση. Το άθλιο παράδειγμα του Γερμανικού Ανεξάρτητου Κόμματος (USP) διατηρεί τώρα όλη την ισχύ του. Κάτω από την πίεση των γεγονότων με τη βοήθεια της κριτικής μας και των συνθημάτων μας, οι προχωρημένοι εργάτες θα περάσουν πάνω από τις αμφιταλαντεύσεις των πιο αριστερών - κεντριστών ηγετών, και, αν είναι αναγκαίο, πάνω κι από τους ίδιους τους ηγέτες. Στο δρόμο προς μια νέα Διεθνή, η προλεταριακή πρωτοπορία δεν θα βρει άλλες απαντήσεις από αυτές που έχουν επεξεργαστεί και επεξεργάζονται οι Μπολσεβίκοι - Λενινιστές στη βάση της θεωρητικής εμπειρίας στη διάρκεια δέκα χρόνων αδιάληπτης θεωρητικής και πρακτικής πάλης.

10. Την χρονιά που πέρασε, η πολιτική μας επιροή μεγάλωσε σημαντικά σε μια σειρά από χώρες. Θα μπορέσουμε να αναπτύξουμε και να πλατύνουμε αυτές τις επιτυχίες σε ένα σχετικά σύντομο διάστημα κάτω από τους ακόλουθους όρους:

α) Να μην ξεγελάμε το ιστορικό προτσές, να μην παίζουμε κρυφτούλι, αλλά να λέμε τα πράγματα με το όνομά τους.

β) Να δίνουμε μια θεωρητική ερμηνεία στις αλλαγές της γενικής κατάστασης, που στη σημερινή εποχή συχνά παίρνουν τη μορφή απότομων στροφών.

γ) Να παρακολουθούμε προσεκτικά τις διαθέσεις των μαζών, χωρίς προκαταλήψεις, χωρίς αυταπάτες, χωρίς φαντασιώσεις, ώστε στη βάση μιας σωστής εκτίμησης του συσχετισμού δυνάμεων μέσα στο προλεταριάτο να αποφύγουμε τον οπορτουνισμό καθώς και τον τυχοδιωκτισμό και να οδηγούμε μπροστά τις μάζες, κι όχι να τις πισωγυρίζουμε.

δ) Κάθε μέρα, κάθε ώρα, να απαντούμε καθαρά στον εαυτό μας ποιό πρέπει να είναι το επόμενο **πραχτικό βήμα,** ακούραστα να προετοιμάζουμε αυτό το βήμα και στη βάση της ζωντανής εμπειρίας να εξηγούμε στους εργάτες τις διαφορές αρχών του Μπολσεβικισμού από όλα τα άλλα κόμματα και ρεύματα.

ε) Να μην συγχέουμε τα ταχτικά καθήκοντα του ενιαίου μετώπου με το βασικό ιστορικό καθήκον: τη δημιουργία νέων κομμάτων και μιας νέας Διεθνούς.

στ) Να μην αγνοούμε ούτε τον πιο αδύνατο σύμμαχο χάρη της **πρακτικής** δράσης.

ζ) Να παρακολουθούμε κριτικά τον πιο "αριστερό" σύμμαχο σαν έναν πιθανό αντίπαλο.

η) Να μεταχειριζόμαστε με την μεγαλύτερη προσοχή αυτές τις ομάδες που έλκονται προς το μέρος μας. Υπομονετικά και προσεκτικά να ακούμε την κριτική τους, τις αμφιβολίες και τις αμφιταλαντεύσεις τους. Να τους βοηθάμε να αναπτυχθούν προς τον μαρξισμό. Να μην φοβόμαστε από τα καπρίτσια τους, τις απειλές τους, τα τελεσίγραφά τους (οι κεντριστές πάντα είναι καπριτσιόζοι και ευαίσθητοι) να μην τους κάνουμε καμιά παραχώρηση σε αρχές.

θ) Και για άλλη μια φορά: να μην φοβόμαστε να λέμε τα πράγματα με το όνομά τους.

1933-1934.

1 Από το: Λέον Τρότσκι, *Writings*. Γράφτηκε μεταξύ 1933-1934.

Λέον Τρότσκι

Για τη Ρόζα Λούξεμπουργκ [1]

Κάτω τα χέρια από τη Ρόζα Λούξεμπουργκ

Το άρθρο του Στάλιν «Μερικά ζητήματα σχετικά με την ιστορία του μπολσεβικισμού» το πήρα με μεγάλη καθυστέρηση. Για πολύ διάστημα δεν κατάφερα να το διαβάσω γιατί τέτοια φιλολογία σου κάθεται στο λαιμό σα πριονίδι. Όταν τελικά το διάβασα, κατέληξα στο συμπέρασμα ότι δεν πρέπει κανείς να το αγνοήσει, όχι για κανένα άλλα λόγο, αλλά για την πρόστυχη και αδιάντροπη συκοφάντηση της Ρόζας Λούξεμπουργκ πού επιχειρείται σ' αυτό. Αυτή τη μεγάλη επαναστάτρια ο Στάλιν την τοποθετεί στο στρατόπεδο του κεντρισμού Δείχνει -όχι απλώς ισχυρίζεται- ότι ο μπολσεβικισμός από τα πρώτα του ακόμη βήματα είχε την άποψη ότι έπρεπε να ξεχωρίσει από τον κεντριστή Κάουτσκυ, ενώ ή Ρόζα Λούξεμπουργκ όλη εκείνη την εποχή τον υποστήριζε από τα αριστερά. Παραθέτω τα ίδια του τα λόγια: «Πολύ πριν από τον πόλεμο, από τα 1903-1904, όταν ή ομάδα των μπολσεβίκων διαμορφωνόταν στη Ρωσία και όταν ή αριστερά στη γερμανική σοσιαλδημοκρατία ύψωνε για πρώτη φορά τη φωνή της, ο Λένιν προσανατολίστηκε στη ρήξη, στο σχίσμα με τους οπορτουνιστές, τόσο μέσα στο. ρωσικό σοσιαλδημοκρατικό κόμμα, όσο και μέσα στη 2η Διεθνή», ιδιαίτερα στη γερμανική σοσιαλδημοκρατία». Αιτία ωστόσο πού αυτό το σχίσμα δεν πραγματοποιήθηκε στάθηκε αποκλειστικά το ότι «οι ''αριστεροί'' σοσιαλδημοκράτες μέσα στη 2η Διεθνή», και ιδιαίτερα στο γερμανικό σοσιαλδημοκρατικό κόμμα, ήταν μια αδύνατη και ανίσχυρη ομάδα...πού τρόμαζε ακόμα και να προφέρει την λέξη «ρήξη», «σχίσμα».

Για να υποστηρίζει κανείς ένα τέτοιο πράγμα, πρέπει να μην ξέρει καθόλου την ιστορία του κόμματος του, και πρώτα απ' όλα την ιδεολογική πορεία του Λένιν. Δεν υπάρχει ούτε μια λέξη αληθινή στις προτάσεις πού στηρίζουν την άποψη του Στάλιν. Το 1903-1904 ο Λένιν ήταν, πραγματικά, άσπονδος εχθρός του οπορτουνισμού μέσα στη γερμανική σοσιαλδημοκρατία. θεωρούσε όμως οπορτουνισμό μόνο τη ρεβιζιονιστική τάση πού θεωρητικό ηγέτη της είχε τον Μπερνστάιν.

Εκείνη την εποχή ο Κάουτσκυ πολεμούσε τον Μπερνστάιν. Ο Λένιν θεωρούσε τον Κάουτσκυ δάσκαλο του και αυτό το τόνιζε οπού μπορούσε. Στα έργα του Λένιν αυτής της περιόδου και μερικών κατοπινών χρόνων δεν βρίσκει κανείς ούτε ίχνος κριτικής πού να στρέφεται ενάντια στην τάση Μπέμπελ-Κάουτσκυ. Να τι έγραφε ο Λένιν στην περίφημη μπροσούρα του «Δύο τακτικές…» κατά τα μέσα του 1905: «Πότε και που ονόμασα ποτέ τις επαναστατικές αντιλήψεις του Μπέμπελ και του Κάουτσκυ ''οπορτουνισμό''; Πότε και που εκδηλώθηκαν διαφορές ανάμεσα σε μένα και στους Μπέμπελ και Κάουτσκυ; Ή πλήρης ομοφωνία της διεθνούς επαναστατικής σοσιαλδημοκρατίας σε όλα τα βασικά ζητήματα του προγράμματος και της τακτικής είναι ένα αναμφισβήτητο γεγονός ,τα λόγια του Λένιν είναι τόσο καθαρά, συγκεκριμένα και κατηγορηματικά ώστε να εξαντλούν ολότελα το ζήτημα.

Ενάμισι χρόνο αργότερα, στις 7 Δεκέμβρη 1906, έγραφε στο άρθρα του «Η κρίση του μενσεβικισμού»: «Δηλώσαμε από την αρχή (βλέπε το, Ένα βήμα μπρος και δυο βήματα πίσω) ότι δεν δημιουργούμε μια ειδική τάση ''μπολσεβίκικη'' πάντοτε και παντού απλώς υποστηρίζούμε την άποψη της επαναστατικής σοσιαλδημοκρατίας. Και ως την κοινωνική επανάσταση θα υπάρχει πάντοτε αναπόφευκτα μια οπορτουνιστική και μια επαναστατική πτέρυγα στη σοσιαλδημοκρατία".

Όταν ο Λένιν μιλούσε για την οπορτουνιστική πτέρυγα της σοσιαλδημοκρατί-

ας, συνέκρινε τους μενσεβίκους όχι με τον καουτσκισμό αλλά με το ρεβιζιονισμό. Έβλεπε επίσης το μπολσεβικισμό σαν τη ρώσικη μορφή του καουτσκισμού, ο οποίος στα ματιά του εκείνη την περίοδο ταυτιζόταν με το μαρξισμό. Το χωρίο που ήδη παραθέσαμε δείχνει, με την ευκαιρία, ότι ο Λένιν καθόλου δεν υποστήριζε το σχίσμα με τους οπορτουνιστές όχι μόνα παραδεχόταν, αλλά και θεωρούσε ‘‘αναπόφευκτη’’ τη συνύπαρξη των ρεβιζιονιστών μέσα στη σοσιαλδημοκρατία ως την κοινωνική επανάσταση.

Δυο βδομάδες αργότερα, στις 20 Δεκέμβρη 1906, ο Λένιν χαιρέτιζε με ενθουσιασμό την απάντηση του Κάουτσκυ στα ερωτηματολόγιο του Πλεχάνοφ για το χαραχτήρα της ρωσικής επανάστασης: «Επιβεβαίωσε πλήρως τον ισχυρισμό μας ότι υποστηρίζουμε τη θέση της επαναστατικής σοσιαλδημοκρατίας ενάντια στον οπορτουνισμό κι ότι δεν δημιουργούμε καμιά ‘‘ιδιαίτερη’’ μπολσεβίκικη τάση...» («Το προλεταριάτο και οι σύμμαχοι του στη ρωσική επανάσταση»).

Μέσα σ αυτά τα όρια πιστεύω ότι το ζήτημα είναι απόλυτα ξεκαθαρισμένο. Σύμφωνα με τον Στάλιν, ο Λένιν, ακόμα και από το 1903, είχε ζητήσει το σχίσμα στη Γερμανία με τους οπορτουνιστές όχι μόνο της δεξιάς πτέρυγας (Μπερνστάιν) αλλά και της αριστερής (Κάουτσκυ).Ενώ το Δεκέμβρη του 1906 ο Λένιν, όπως βλέπουμε, περηφανευόταν δείχνοντας στον Πλεχάνοφ και στους μενσεβίκους ότι η τάση του Κάουτσκυ στη Γερμανία και η τάση του μπολσεβικισμού στη Ρωσία ήταν ταυτόσημες. Τέτοιο είναι το πρώτο μέρος της αναδρομής του Στάλιν στην ιδεολογική ιστορία του μπολσεβικισμού. Στο ίδιο επίπεδο στέκονται επίσης ή ευσυνειδησία και οι γνώσεις του ερευνητή μας. Αμέσως υστέρα απ’ όσα είπε για το 1903 - 1904, ο Στάλιν πηδάει στο 1916 και αναφέρεται στην οξεία κριτική που έκανε ο Λένιν στη μπροσούρα για τον πόλεμο του *Γιούνιους*, δηλαδή της Ρόζας Λούξεμπουργκ. Εκείνη την εποχή, βέβαια, ο Λένιν είχε κηρύξει αμείλικτα πόλεμο κατά του καουτσκισμού, έχοντας βγάλει με την κριτική του όλα τα αναγκαία οργανωτικά συμπεράσματα. Ούτε και μπορεί να αρνηθεί κανείς ότι η Ρόζα Λούξεμπουργκ δεν έθετε τον αγώνα κατά του καουτσκισμού με όλη την απαιτούμενη πληρότητα σ’ αυτό η θέση του Λένιν ήταν γενικά ανώτερη. Αλλά ανάμεσα στα 1916, που ο Λένιν έγραψε για τη μπροσούρα του *Γιούνιους*, και στο 1903, πού ο μπολσεβικισμός ξεκινούσε, μεσολαβούν 13 χρόνια στο μεγαλύτερο μέρος αυτού του χρονικού διαστήματος η Ρόζα Λούξεμπουργκ βρισκόταν σε αντίθεση με την Κεντρική Επιτροπή του Κάουτσκυ και του Μπέμπελ, και ο αγώνας της εναντίον του τυπικού, σχολαστικού και σάπιου στο βάθος «ριζοσπαστισμού» ταυ Κάουτσκυ έπαιρνε συνεχώς ολοένα οξύτερο χαραχτήρα. Ο Λένιν δεν συμμετείχε σ αυτόν τον αγώνα και δεν υποστήριξε τη Ρόζα Λούξεμπουργκ ως το 1914. Απορροφημένος με πάθος από τα ρωσικά ζητήματα, ήταν εξαιρετικά προσεκτικός στα διεθνή. Στα μάτια του Λένιν ο Μπέμπελ και ο Κάουτσκυ στέκονταν ασύγκριτα ψηλότερα σαν επαναστάτες απ’ ό,τι στα μάτια της Λούξεμπουργκ που τους έβλεπε από πολύ κοντύτερα, στη δράση, και που ζούσε άμεσα την ατμόσφαιρα της γερμανικής πολιτικής.

Η συνθηκολόγηση της γερμανικής σοσιαλδημοκρατίας στις 4 Αυγούστου ήταν κάτι πού δεν το περίμενε καθόλου ο Λένιν. Είναι πολύ γνωστό ότι το φύλλο του *Φόρβαιρτς* με την πατριωτική διακήρυξη της σοσιαλδημοκρατικής φράξιας ο Λένιν το θεώρησε σαν πλαστογραφία του γερμανικού Γενικού Επιτελείου. Μονάχα όταν πείστηκε απόλυτα για τη φοβερή αλήθεια αναθεώρησε την εκτίμηση του για τις βασικές τάσεις της γερμανικής σοσιαλδημοκρατίας και αυτό το έκανε με το λενινιστικό τρόπο, δηλαδή ξεκαθάρισε το ζήτημα μια για πάντα.

Στις 27 Οχτώβρη 1914 ο Λένιν έγραφε στον Α. Σλιάπνικωφ: «Μισώ και περιφρονώ τον Κάουτσκυ τώρα περισσότερο από κάθε άλλο για την αποκρουστική, βρωμερή και αυτάρεσκη υποκρισία του... Η Ρόζα Λούξεμπουργκ είχε δίκιο όταν έγραφε,

χρόνια πριν, ότι ο Κάουτσκυ έχει την ‘‘υποτακτικότητα ενός θεωρητικού’’ -δουλεπρέπεια, σε απλούστερη γλώσσα- απέναντι στην πλειοψηφία του κόμματος, δηλαδή στον οπορτουνισμό».

Αν δεν υπήρχαν αλλά ντοκουμέντα -και υπάρχουν εκατοντάδες- αυτές οι λίγες γραμμές και μόνο θα ήταν αρκετές για να μας δείξουν αλάνθαστα ποια είναι όλη η ιστορία του ζητήματος. Ο Λένιν θεώρησε πως ήταν ανάγκη κατά τα τέλη του 1914 να πληροφορήσει έναν από τους στενότερους συνεργάτες του εκείνης της εποχής ότι «τώρα», τούτη τη στιγμή, σήμερα, σε αντίθεση με το παρελθόν, «μισεί» και «περιφρονεί» τον Κάουτσκυ. Η οξύτητα της έκφρασης είναι αλάθητη ένδειξη για το πόσο πολύ ο Κάουτσκυ πρόδωσε τις ελπίδες και τις προσδοκίες του Λένιν. Όχι λιγότερο ζωντανή είναι ή δεύτερη φράση: «Η Ρόζα Λούξεμπουργκ είχε δίκιο όταν έγραφε, χρόνια πριν, ότι ο Κάουτσκυ έχει την ‘‘υποτακτικότητα ενός θεωρητικού’’...» Ο Λένιν σπεύδει να αναγνωρίσει εδώ αυτήν την αλήθεια που πρώτα δεν την έβλεπε η τουλάχιστον δεν αναγνώριζε πως ήταν ολοκληρωτικά με το μέρος της Ρόζας Λούξεμπουργκ.

Αυτά είναι τα κύρια χρονολογικά ορόσημα του ζητήματος που είναι συγχρόνως και ορόσημα της πολιτικής βιογραφίας του Λένιν. Είναι αναμφισβήτητο το γεγονός ότι η ιδεολογική τροχιά του αντιπροσωπεύεται από μια συνεχώς ανερχόμενη καμπύλη. Τούτο όμως σημαίνει μόνο, ότι ο Λένιν δεν γεννήθηκε ώριμος και ολοκληρωμένος, όπως τον εικονίζουν οι κακότεχνοι ζωγράφοι της «θεότητας», αλλά έκανε τον εαυτόν του Λένιν. Ο Λένιν άπλωνε πάντα τους ορίζοντες του, μάθαινε από όλους και ωθούσε καθημερινά τον εαυτό του ολοένα σε ανώτερο επίπεδο. Σ’ αυτή την επίμονη, σ’ αυτή την πεισματική αποφασιστικότητα, σε ένα αδιάκοπο ξεπέρασμα του εαυτού του έβρισκε την έκφραση του το ηρωικό του πνεύμα. Αν ο Λένιν είχε αντιληφτεί και διατυπώσει το 1903 ό,τι ήταν αναγκαίο για τα κατοπινά χρόνια, τότε το υπόλοιπο της ζωής του δεν θα ήταν τίποτε άλλο παρά μόνο επαναλήψεις. Στην πραγματικότητα δεν ήταν τέτοια η περίπτωση. Ο Στάλιν απλώς βάζει τη σταλινική σφραγίδα στον Λένιν.

Στον αγώνα της Ρόζας Λούξεμπουργκ εναντίον του Κάουτσκυ, Ιδιαίτερα το 1910-1914, σημαντική θέση είχαν πάρει τα ζητήματα του πολέμου, του μιλιταρισμού και του πασιφισμού. Ο Κάουτσκυ υποστήριζε το ρεφορμιστικό πρόγραμμα: περιορισμός στους εξοπλισμούς, διεθνές δικαστήριο κλπ. Η Ρόζα Λούξεμπουργκ καταπολεμούσε αποφασιστικά αυτό το πρόγραμμα σαν καθαρά απατηλό. Σ’ αυτό το ζήτημα ο Λένιν είχε αμφιβολίες, αλλά σε μια ορισμένη περίοδο στεκόταν πιο κοντά στον Κάουτσκυ παρά στην Ρόζα Λούξεμπουργκ. Από συζητήσεις που είχα εκείνη την εποχή μαζί του, θυμάμαι το ακόλουθο επιχείρημα του Κάουτσκυ που του είχε κάνει μεγάλη εντύπωση: ακριβώς όπως στα εσωτερικά ζητήματα οι μεταρρυθμίσεις είναι προϊόντα του επαναστατικού ταξικού αγώνα, έτσι και στις διεθνείς σχέσεις είναι δυνατόν μέσω της επαναστατικής ταξικής πάλης να πετύχουμε ορισμένες εξασφαλίσεις («μεταρρυθμίσεις»). Ο Λένιν θεωρούσε ότι, Θα μπορούσε κανείς να υποστηρίξει ολότελα τούτη τη θέση του Κάουτσκυ εφόσον ο τελευταίος αυτός, μετά την πολεμική του κατά της Ρόζας Λούξεμπουργκ, θα στρεφόταν εναντίον των δεξιών (Νόσκε και Σία). Δεν μπορώ τώρα να πω στηριζόμενος στη μνήμη και μόνο, ως ποιο σημείο αυτός ο κύκλος των ιδεών βρήκε την έκφραση του στα άρθρα του Λένιν, θα χρειαζόταν γι’ αυτό μια εξαιρετικά προσεκτική ανάλυση. Ούτε και μπορώ να πω κατά τον ίδιο τρόπο πόσο σύντομα έπαψαν οι αμφιβολίες του Λένιν. Πάντως βρήκαν την έκφρασή τους όχι μόνο σε συνομιλίες αλλά και στην αλληλογραφία. Ένα από αυτά τα γράμματα βρίσκεται στα χέρια του Καρλ Ράντεκ.

Νομίζω πως είναι ανάγκη να προβώ σ’ ένα είδος μαρτυρικής κατάθεσης για να σωθεί ένα εξαιρετικά πολύτιμο ντοκουμέντο για τη θεωρητική βιογραφία του Λένιν. Το φθινόπωρο του 1926, την εποχή της συλλογικής εργασίας μας για την πλατφόρμα

της Αριστερής Αντιπολίτευσης, ο Ράντεκ έδειξε στον Κάμενεφ, τον Ζηνόβιεφ και σε μένα -πιθανόν και σε άλλους συντρόφους- ένα γράμμα πού του είχε στείλει ό Λένιν (το 1911), στο οποίο υποστήριζε τη θέση του Κάουτσκυ απέναντι στην κριτική των Γερμανών αριστερών. Σύμφωνα με σχετική απόφαση της Κεντρικής Επιτροπής, ό Ράντεκ, όπως και οι άλλοι, θα έπρεπε να είχε καταθέσει αυτό το γράμμα στο Ινστιτούτο Λένιν. Άλλα επειδή φοβόταν μήπως το κρύψουν ή το καταστρέψουν στο σταλινικό εργαστήριο πλαστογραφιών, αποφάσισε να το κρατήσει ως που να του παρουσιαστεί μια πιο κατάλληλη ευκαιρία. Δεν μπορεί κανείς να αρνηθεί πως είχε κάποια βάση αυτή η στάση του Ράντεκ. Σήμερα, ωστόσο, ο Ράντεκ -αν και όχι πολύ υπεύθυνος -παίρνει αρκετά ενεργό μέρος στο έργο των πολιτικών πλαστογραφιών. Δεν χρειάζεται παρά να υπενθυμίσουμε ότι ο Ράντεκ, πού σε αντίθεση με το Στάλιν ξέρει όλη την ιστορία του Μαρξισμού και πού οπωσδήποτε γνωρίζει αυτό το γράμμα του Λένιν, μπόρεσε να κάνει μια δημόσια δήλωση αλληλεγγύης με την πρόστυχη εκτίμηση του Στάλιν για τη Ρόζα Λούξεμπουργκ. Το ότι ο Ράντεκ ενέργησε έτσι κάτω από το μαστίγιο ταυ Γιαροσλάβσκι, αυτό δεν μετριάζει την ενοχή του γιατί μόνο σιχαμεροί δούλοι μπορούν να απαρνούνται τις αρχές του μαρξισμού στο όνομα των άρχων του μαστιγίου.

Το ζήτημα, ωστόσο, για το οποίο ενδιαφερόμαστε δεν είναι ο προσωπικός χαρακτηρισμός του Ράντεκ, αλλά η τύχη που είχε το γράμμα του Λένιν. Τι απέγινε; Ο Ράντεκ το κρύβει ακόμα και τώρα από το Ινστιτούτο Λένιν; Σαν απίθανο. Το πιθανότερο είναι ότι το έχει εμπιστευθεί εκεί που έπρεπε να το εμπιστευθεί σα χειροπιαστή απόδειξη μιας άπιαστης αφοσίωσης. Και ποια ήταν η τύχη του γράμματος αυτού υστέρα; Παραμένει στο προσωπικό αρχείο του Στάλιν μαζί με τα αλλά στοιχεία πού εκθέτουν τους στενότερους συνεργάτες του; Ή καταστράφηκε όπως και πολλά αλλά εξαιρετικά πολύτιμα ντοκουμέντα για το παρελθόν του κόμματος;

Οπωσδήποτε δεν μπορεί να υπάρχει ούτε σκιά πολιτικού λόγου πού να δικαιολογεί την απόκρυψη ενός γράμματος πού γράφτηκε πριν είκοσι χρόνια για ένα ζήτημα πού μόνο ιστορικό ενδιαφέρον έχει σήμερα. Η ιστορική όμως αξία του γράμματος είναι ακριβώς αυτό πού έχει εξαιρετικά μεγάλη σημασία. Δείχνει τον Λένιν όπως πραγματικά ήταν, και όχι όπως τον ξανάπλασαν κατ' εικόνα και καθ' ομοίωση τους οι χοντροκέφαλοι γραφειοκράτες που διεκδικούν το αλάθητο. Ρωτάμε: πού είναι το γράμμα που έστειλε ο Λένιν στον Ράντεκ; Το γράμμα του Λένιν πρέπει να βρίσκεται εκεί που είναι η θέση του. Καταθέστε το πάνω στο τραπέζι του κόμματος και της Διεθνούς!

Αν πάρει κανείς τις διαφωνίες μεταξύ του Λένιν και της Λούξεμπουργκ στο σύνολο τους, τότε το δίκιο από ιστορική άποψη είναι ασυζήτητα με το μέρος του Λένιν. Αυτό όμως δεν αποκλείει καθόλου σε ορισμένα ζητήματα και για ορισμένες περιόδους η Ρόζα Λούξεμπουργκ να είχε δίκιο απέναντι στον Λένιν. Όπως και να 'ναι όμως, οι διαφορές, παρά τη σημασία τους και μερικές φορές την οξύτητα τους, αναπτύχθηκαν πάνω στη βάση της επαναστατικής προλεταριακής πολιτικής πού ήταν κοινή και στους δυο.

Όταν ο Λένιν, ανατρέχοντας στο παρελθόν, έγραφε τον Οχτώβρη 1919 («Χαιρετισμός στους Γάλλους, Γερμανούς και Ιταλούς κομμουνιστές») ότι «...τη στιγμή της κατάληψης της εξουσίας και της εγκαθίδρυσης της σοβιετικής δημοκρατίας ο μπολσεβικισμός ήταν ενωμένος είχε πάρει με το μέρος του ό,τι καλύτερο υπήρχε στις σοσιαλιστικές τάσεις πού ήταν συγγενικές μαζί του...», επαναλαμβάνω: όταν ο Λένιν έγραφε αυτό, είχε αναμφισβήτητα στο μυαλό του και την τάση επίσης της Ρόζας Λούξεμπουργκ πού τα καλύτερα μέλη της, π.χ. ο Μαρκλέβσκι, ο Ντζερζίνσκυ και άλλοι, εργάζονταν στις γραμμές των μπολσεβίκων.

Ο Λένιν καταλάβαινε τα λάθη της Ρόζας Λούξεμπουργκ με πολύ μεγαλύτερη

βαθύτητα από τον Στάλιν. Και δεν ήταν τυχαίο που είπε κάποτε για τη Λούξεμπουργκ αυτή την παλιά κουβέντα: «Οι αετοί στην κατάδυση τους μπορούν, να φτάσουν και χαμηλότερα από το ύψος που φτερουγίζουν τα κοτόπουλα, όμως αυτά όσο κι αν ανοίξουν τις φτερούγες τους ποτέ δεν θα φτάσουν ως τα σύννεφα του Ουρανού». Ακριβώς! Έτσι ακριβώς! Γι' αυτό το λόγο ο Στάλιν θα έπρεπε να προσέξει πολύ, πριν αποτολμήσει η φαύλη μετριότητα του να αγγίξει μια μορφή τέτοιου αναστήματος όπως η Ρόζα Λούξεμπουργκ.

Στο άρθρο του «Συμβολή στην ιστορία του ζητήματος της δικτατορίας» (Οκτώβρης 1920) ο Λένιν, θίγοντας τα ζητήματα του σοβιετικού κράτους και της δικτατορίας του προλεταριάτου που είχαν ήδη τεθεί από την επανάσταση του 1905, έγραφε: «Ενώ τέτοιοι εξαίρεται εκπρόσωποι του επαναστατικού προλεταριάτου και του ανόθευτου μαρξισμού, όπως η Ρόζα Λούξεμπουργκ, διέκριναν αμέσως τη σημασία αυτής της πρακτικής εμπειρίας και έκαναν κριτική ανάλυση της σε συγκεντρώσεις και στον τύπο», αντίθετα «...άνθρωποι του τύπου των μελλοντικών καουτσκιστών... αποδείχτηκαν εντελώς ανίκανοι να καταλάβουν τη σημασία της...». Σε λίγες γραμμές ο Λένιν εκφράζει πλήρως την εκτίμηση του στη Ρόζα Λούξεμπουργκ και αναγνωρίζει την ιστορική σημασία του αγώνα της εναντίον του Κάουτσκυ -αγώνα που ο ίδιος ο Λένιν δεν είχε εκτιμήσει αμέσως στην πραγματική αξία του. Αν για τον Στάλιν, το σύμμαχο του Τσάνγκ Κάϊ-Σεκ και συμπολεμιστή του Πώρσελ, τον θεωρητικό του «έργατοαγροτικού κόμματος», της «δημοκρατικής δικτατορίας», του «μη ανταγωνισμού με την μπουρζουαζία» κλπ. -αν, λέω, γι' αυτόν η Ρόζα Λούξεμπουργκ είναι ο εκπρόσωπος του κεντρισμού, για τον Λένιν είναι ο εκπρόσωπος του «ανόθευτου μαρξισμού». Τι σήμαινε αυτό που προερχόταν από την πέννα του Λένιν, είναι φανερό στον καθένα που έστω κι ελάχιστα τον γνώριζε.

Με την ευκαιρία που δόθηκε, αναφέρω εδώ ότι στις υποσημειώσεις που έχουν γίνει στα Άπαντα του Λένιν, υπάρχει και η ακόλουθη για τη Ρόζα Λούξεμπουργκ: «Την εποχή πού άνθιζε ο μπερνσταϊνικός ρεβιζιονισμός και αργότερα ο μινιστεριαλισμός (Μιλλεράν) η Λούξεμπουργκ εξαπέλυσε ενάντια σ' αυτό το ρεύμα αποφασιστικό αγώνα τοποθετώντας τον εαυτό της στην αριστερή πτέρυγα του γερμανικού κόμματος... Το 1907 πήρε μέρος σαν εκπρόσωπος της πολωνικής και της λιθουανικής σοσιαλδημοκρατίας στο συνέδριο του Ρώσικου Σοσιαλδημοκρατικού Εργατικού Κόμματος και υποστήριξε τη μπολσεβίκικη φράξια σε όλα τα βασικά ζητήματα της ρωσικής επανάστασης. Από το 1907 η Λούξεμπουργκ εργάστηκε αποκλειστικά στην Γερμανία στην άκρα αριστερά του κόμματος, διεξάγοντας αδιάκοπο αγώνα εναντίον του κέντρου και της δεξιάς πτέρυγας... Η συμμετοχή της στην εξέγερση του Γενάρη του 1919 έκανε το όνομα της σημαία της προλεταριακής επανάστασης».

Ο συντάκτης αυτής της σημείωσης το πιθανότερο είναι ότι θα αναγκαστεί να ομολογήσει αύριο το αμάρτημα του και να δηλώσει ότι την εποχή του Λένιν δεν ήταν καταρτισμένος πολιτικά και διαφωτίστηκε πλήρως μόνο την εποχή του Στάλιν. Σήμερα δηλώσεις τέτοιου είδους δημοσιεύονται καθημερινά στον τύπο της Μόσχας. Δεν αλλάζουν όμως τη φύση των πραγμάτων. Ναι, η Ρόζα Λούξεμπουργκ έγινε η σημαία της προλεταριακής επανάστασης .

Πώς και γιατί, όμως, ο Στάλιν ξαφνικά ασχολήθηκε -και τόσο καθυστερημένα- με την αναθεώρηση της παλιάς μπολσεβίκικης εκτίμησης για τη Λούξεμπουργκ; Όπως στην περίπτωση όλων των άλλων θεωρητικών εκτρωμάτων του, έτσι και στο τελευταίο, και το πιο σκανδαλώδες, η αιτία βρίσκεται στη λογική του αγώνα του εναντίον της θεωρίας της διαρκούς επανάστασης. Σ αυτό το «ιστορικό» άρθρο του, ο Στάλιν για μια ακόμα φορά παραχωρεί την πρώτη θέση σ αυτή τη θεωρία. Δεν υπάρχει ούτε μια καινούργια λέξη σ' αυτά πού λέει. Έχω από καιρό απαντήσει σε όλα τα επιχειρήματα του στο βιβλίο μου *Η Διαρκής Επανάστασης*. Από ιστορική άποψη το

ζήτημα θα διαφωτιστεί αρκετά, πιστεύω, στο δεύτερο τόμο της *Ιστορίας της Ρωσικής Επανάστασης* (*Η Οκτωβριανή Επανάσταση*) που τώρα τυπώνεται. Σε τούτη την περίπτωση το ζήτημα της διαρκούς επανάστασης μας ενδιαφέρει μόνο στο μέτρο που ο Στάλιν το συνδέει με το όνομα της Ρόζας Λούξεμπουργκ. Θα δούμε τώρα πως ο άτυχος θεωρητικός τα κατάφερε να στήσει μια θανάσιμη, παγίδα στον εαυτό του.

Ο Στάλιν, αφού ανακεφαλαιώνει τη διαμάχη μεταξύ μπολσεβίκων και μενσεβίκων στο ζήτημα των κινητηρίων δυνάμεων της ρωσικής επανάστασης και αφού δεξιοτεχνικά περιλαμβάνει μέσα σε μερικές γραμμές ολόκληρη σειρά λαθών, πράγμα πού είμαι αναγκασμένος να μη το εξετάσω τώρα, προσθέτει: «Ποια ήταν η στάση των γερμανών αριστερών σοσιαλδημοκρατών, του Πάρβους και της Ρόζας Λούξεμπουργκ σ' αυτή τη διαμάχη; Επινόησαν ένα ουτοπιστικό και μισομενσεβίκικο σχήμα διαρκούς επανάστασης. Ύστερα αυτό το μισομενσεβίκικο σχήμα της διαρκούς επανάστασης το πήρε ο Τρότσκι (και εν μέρει ο Μάρτωφ) και το μετέτρεψε σε όπλα στην πάλη του εναντίον του λενινισμού». Αύτη είναι η αναπάντεχη ιστορία της καταγωγής της θεωρίας, της διαρκούς επανάστασης σύμφωνα με τελευταίες ιστορικές έρευνες του Στάλιν. Αλίμονο όμως ο ερευνητής λησμόνησε να συμβουλευτεί τις προηγούμενες σοφές διατριβές του. Το 1925 αυτός ο ίδιος ο Στάλιν είχε ήδη εκφραστεί πάνω σ' αυτό το ζήτημα στην πολεμική του ενάντια στον Ράντεκ. Να τι έγραφε τότε: «Δεν είναι αλήθεια ότι τη θεωρία της διαρκούς επανάστασης… την πρόβαλαν το 1905 η Ρόζα Λούξεμπουργκ και ο Τρότσκι. Στην πραγματικότητα την πρόβαλαν ο Πάρβους και ο Τρότσκι». Αυτός ό ισχυρισμός υπάρχει στη σελίδα 185 του έργου του *Προβλήματα του Λενινισμού*, ρωσική έκδοση, έτος 1926. Ας ελπίσουμε ότι υπάρχει και σε όλες τις ξένες εκδόσεις.

Έτσι, το 1925, ο Στάλιν έβγαλε αθωωτική απόφαση για τη Ρόζα Λούξεμπουργκ σ' αυτό το βασικό αμάρτημα της συμμετοχής στη δημιουργία της θεωρίας της διαρκούς επανάστασης. «Στην πραγματικότητα αυτή τη θεωρία την πρόβαλαν ό Πάρβους και ο Τρότσκι». Το 1931 πληροφορούμαστε από τον ίδιο τον Στάλιν πάλι, ότι ακριβώς «ο Πάρβους και ή Ρόζα Λούξεμπουργκ ήταν... που επινόησαν ένα ουτοπιστικό και μενσεβίκικο σχήμα διαρκούς επανάστασης». Όσο για τον Τρότσκι ήταν αθώος στη διατύπωση αυτής της θεωρίας, απλώς τη «πήρε» όπως τη πήρε και ο Μάρτωφ. Για μια ακόμα φορά ο Στάλιν πιάστηκε στα πράσα. Μήπως γράφει για ζητήματα που δεν τα καταλαβαίνει ή μήπως συνειδητά μπερδεύει τα χαρτιά στα βασικά ζητήματα του μαρξισμού; Δεν είναι σωστό να θέτουμε το ζήτημα διαζευκτικά. Στην πραγματικότητα και τα δυο συμβαίνουν, οι σταλινικές πλαστογραφίες είναι συνειδητές στο μέτρο πού υπαγορεύονται σε κάθε δοσμένη στιγμή από εντελώς συγκεκριμένα προσωπικά ενδιαφέροντα. Συγχρόνως είναι μισοσυνειδητές στο μέτρο που έμφυτη αμάθεια του Στάλιν δεν βάζει κανένα φραγμό στις θεωρητικές αξιώσεις του.

Άλλα τα γεγονότα παραμένουν γεγονότα. Στον πόλεμο του εναντίον του «τροτσκιστικού λαθρεμπορίου» ο Στάλιν ήρθε σε σύγκρουση με ένα νέο προσωπικό εχθρό, τη Ρόζα Λούξεμπουργκ. Δεν έπαψε ούτε μια στιγμή να λέει ψέματα γι αυτή και να τη συκοφαντεί και κοντά σε αυτά, πριν θέσει σε κυκλοφορία αυτές τις χυδαιότητες και τις δολιότητες του, δεν κάνει ούτε τον κόπο να εξακριβώσει τι αυτός ο ίδιος είχε πει πριν έξι χρόνια.

Η νέα εκδοχή για την ιστορία των ιδεών της διαρκούς επανάστασης προέκυψε πρώτ' απ' όλα από την επιθυμία του να προσφέρει ένα ορεκτικότερο πιάτο από όλα τα προηγούμενα. Δεν χρειάζεται βέβαια να εξηγήσουμε ότι τον Μάρτωφ τον τράβηξε από τα μαλλιά σ' αυτή την υπόθεση για να παρουσιάσει πιο πικάντικη τη θεωρητική και ιστορική μαγειρική του. Η στάση του Μάρτωφ στην θεωρία και στην πρακτική της διαρκούς επανάστασης ήταν στάση αδιάλλακτης αντίθεσης και την παλιά εποχή είχε επανειλημμένα τονίσει ότι τις απόψεις του Τρότσκι για την επανάσταση τις είχαν

απορρίψει τόσο οι μπολσεβίκοι όσο και οι μενσεβίκοι. Άλλα δεν χρειάζεται να σταθούμε σ' αυτό το ζήτημα.

Εκείνο που πραγματικά είναι μοιραίο πλήγμα γι' αυτόν είναι ότι δεν υπάρχει ούτε ένα από τα βασικά ζητήματα της διεθνούς προλεταριακής επανάστασης στο οποίο ο Στάλιν να μη διατύπωσε δυο εντελώς αντίθετες γνώμες. Όλοι ξέρουμε ότι τον Απρίλη του 1924 στα *Προβλήματα του Λενινισμού* απέδειξε με επιχειρήματα ότι είναι αδύνατο να οικοδομηθεί ό σοσιαλισμός σε μία μονή, χώρα. Το φθινόπωρο, σε μια νέα έκδοση του βιβλίου, αντικατάστησε αυτή την απόδειξη με μια άλλη -δηλαδή με μια ξερή διακήρυξη- ότι το προλεταριάτο «μπορεί και πρέπει να οικοδομήσει το σοσιαλισμό σε μια μόνη χώρα». Ολόκληρο το υπόλοιπο του κειμένου έμεινε αμετάβλητο. Στα ζητήματα του εργατοαγροτικού κόμματος, των διαπραγματεύσεων του Μπρεστ-Λιτόβσκ, της ηγεσίας της Οχτωβριανής Επανάστασης, του εθνικού ζητήματος κλπ. κλπ. ο Στάλιν κατάφερε να παρουσιάσει, μέσα σε λίγα χρόνια, μερικές φορές και σε λίγους μήνες, απόψεις πού αλληλοαποκλείονται . Δεν είναι σωστό να απαδόσουμε το κάθε τι στην αδύνατη μνήμη του. Το φαινόμενο έχει βαθύτερες ρίζες. Ο Στάλιν δεν έχει καμιά μέθοδο επιστημονικής σκέψης, δεν έχει κριτήρια αρχών. Προσεγγίζει το κάθε ζήτημα σαν αυτό να έχει γεννηθεί σήμερα και να αποτελεί κάτι ξεχωριστό από τα αλλά ζητήματα. Ο Στάλιν κρίνει αποκλειστικά με βάση ποιο είναι το μεγαλύτερο και ποιο επείγον συμφέρον του σήμερα. Οι αντιφάσεις του που τον αποστομώνουν, είναι η άμεση εκδίκηση για το χυδαίο εμπειρισμό του. Τη Ρόζα Λούξεμπουργκ δεν την αντικρίζει μέσα στο φόντο του γερμανικού, πολωνικού και διεθνούς εργατικού κινήματος της τελευταίας πενηνταετίας. Όχι, είναι γι' αυτόν κάθε φορά ένα νέο και συγχρόνως απομονωμένο πρόσωπο, για το οποίο είναι υποχρεωμένος σε κάθε καινούργια κατάσταση να θέτει το ερώτημα: «Τι να είναι, φίλος η εχθρός;» Το αλάθητο ένστικτο αύτη τη φορά ψιθύρισε στο θεωρητικό του σοσιαλισμού σε μια μόνη χώρα, ότι η σκιά της Ρόζας Λούξεμπουργκ είναι ασυμφιλίωτα εχθρική απέναντι του. Όμως αυτό δεν εμποδίζει τη μεγάλη σκιά να παραμένει η σημαία της διεθνούς προλεταριακής επανάστασης.

Η Ρόζα Λούξεμπουργκ κριτικάρισε πολύ αυστηρά και βασικά εσφαλμένα την πολιτική των μπολσεβίκων το 1918 από το κελί της φυλακής της. Αλλά ακόμα και σε αύτη, την πιο λαθεμένη εργασία της, αναγνωρίζει κανείς τις αετίσιες φτερούγες της. Να ποια είναι η γενική εκτίμηση της για την εξέγερση του Οκτώβρη: «Κάθε τι που ένα κόμμα θα μπορούσε να προσφέρει από άποψη θάρρους, επαναστατικής οξυδέρκειας και συνέπειας σε μια ιστορική στιγμή, ο Λένιν, ο Τρότσκι και οι άλλοι σύντροφοι το έδωσαν ικανοποιητικά. Όλη την επαναστατική τιμή και ικανότητα που έλειψε από τη σοσιαλδημοκρατία της Δύσης την εκπροσώπησαν οι μπολσεβίκοι. Η Οχτωβριανή τους εξέγερση δεν έσωσε μόνο την ρωσική επανάσταση, έσωσε επίσης και την τιμή του διεθνούς σοσιαλισμού». Μπορεί αυτό να είναι η φωνή του κεντρισμού;

Σε κατοπινές σελίδες η Λούξεμπουργκ υποβάλλει σε αυστηρή κριτική την πολιτική των μπολσεβίκων στο αγροτικό ζήτημα, το σύνθημα τους για την εθνική αυτοδιάθεση και την από μέρους τους απορρίψει της τυπικής δημοκρατίας. Σ' αυτή την κριτική που στρέφεται εξ' ίσου εναντίον του Λένιν και του Τρότσκι, δεν κάνει καμιά απολύτως διάκριση μεταξύ των απόψεων τους και η Ρόζα Λούξεμπουργκ ήξερε πώς να διαβάζει, να καταλαβαίνει και να βλέπει τις αποχρώσεις. Δεν σκέφτηκε καθόλου, λ.χ., να με κατηγορήσει ότι με το να ταχθώ αλληλέγγυος με τον Λένιν στα αγροτικό ζήτημα, άλλαξα τις απόψεις που είχα για τους αγρότες και ήξερε πολύ καλά αυτές τις απόψεις μου γιατί τις είχα αναπτύξει λεπτομερειακά το 1909 στην πολωνική εφημερίδα της. Η Ρόζα Λούξεμπουργκ τερματίζει την κριτική της τονίζοντας ότι «στην πολιτική των μπολσεβίκων πρέπει να ξεχωρίζουμε το ουσιαστικό από το μη ουσιαστικό». Θεωρεί ότι το βασικό είναι η δύναμη δράσης των μαζών η θέληση τους για το σοσια-

λισμό. «Σ αυτό», γράφει, «ο Λένιν, ο Τρότσκι και οι φίλοι τους ήταν οι πρώτοι που έδωσαν το παράδειγμα στο παγκόσμιο προλεταριάτο είναι επίσης και οι μόνοι ως σήμερα που μπορούν να φωνάξουν μαζί με τον Χούτεν: -Ετόλμησα!»

Ναι, ο Στάλιν έχει πολύ δίκιο να μισεί την Ρόζα Λούξεμπουργκ. Γι' αυτό και γίνεται επιτακτικότερο το καθήκον μας να προφυλάξουμε τη μνήμη της Ρόζας από τη συκοφαντία του Στάλιν που την άρπαξαν οι μισθωτοί υπάλληλοι για να διαδώσουν στα δυο ημισφαίρια, και να προβάλουμε αυτή την πραγματικά θαυμαστή, ηρωική και τραγική φυσιογνωμία στις νέες προλεταριακές γενιές σ' όλο της το μεγαλείο και τη δύναμη έμπνευσης της.

Πρίγκηπος, 18 Ιούνη 1932

Η Ρόζα Λούξεμπουργκ και η 4η Διεθνής

Γίνονται τώρα προσπάθειες στη Γαλλία κι άλλου να φαμπρικαριστεί ένας αυτοκαλούμενος λουξεμπουργκισμός για να χρησιμοποιηθεί σαν ένα είδος χαράκωμα στην πάλη των αριστερών κεντριστών εναντίον των μπολσεβίκων-λενινιστών. Αυτό το ζήτημα είναι δυνατόν να αποχτήσει σημαία. Ίσως χρειαστεί να αφιερώσουμε ένα εκτενές στέρεο άρθρο στο κοντινό μέλλον για τον πραγματικό και τον υποτιθέμενο λουξεμπιργκισμό. Εδώ σκοπεύω να θίξω μόνο τα ουσιαστικά χαρακτηριστικά του ζητήματος.

Περισσότερο από μια φορά υπερασπίσαμε την Ρόζα Λούξεμπουργκ εναντίον των αδιάντροπων και ηλίθιων παραποιήσεων του Στάλιν και της γραφειοκρατίας του. Και θα εξακολουθήσουμε να το κάνουμε. Δεν είναι ό συναισθηματισμός πού μας ωθεί σ' αυτή την ενέργεια αλλά οι απαιτήσεις της ιστορικοϋλιστικής κριτικής. Η υπεράσπιση από μέρους μας της Ρόζας Λούξεμπουργκ δεν είναι ωστόσο, ανεπιφύλαχτη, Οι αδύνατες πλευρές της διδασκαλίας της αποκαλύφθηκαν τόσο θεωρητικά όσο και πρακτικά. Οι άνθρωποι του Σοσιαλιστικού Εργατικού Κόμματος (Γερμανίας) και συγγενικά τους στοιχεία (όπως πχ το γαλλικό περιοδικό *Σπάρτακος* των ντιλετάντων δια νοουμένων της «προλεταριακής κουλτούρας», το περιοδικό των σοσιαλιστών φοιτητών πού εκδίδεται στο Βέλγιο και μερικές φορές και η *Σοσιαλιστική Δράση* κλπ.) χρησιμοποιούν μόνο τις αδύνατες πλευρές και τις ανεπάρκειες πού δεν είχαν καθόλου αποφασιστικό χαρακτήρα στη Ρόζα, γενικεύουν και υπερβάλλουν σ' αυτές τις αδυναμίες και δημιουργούν ένα εντελώς παράλογο σύστημα πάνω σ' αυτή τη βάση. Το παράδοξο είναι ότι στην τελευταία τους στροφή οι σταλινικοί -χωρίς να το γνωρίζουν η να το καταλαβαίνουν- πλησιάζουν κι αυτοί στη θεωρία τις γελοιογραφικές αρνητικές πλευρές του λουξεμπουργκισμού, για να μην αναφέρουμε τους παραδοσιακούς κεντριστές και τους αριστερούς κεντριστές του σοσιαλδημοκρατικού στρατοπέδου.

Δεν υπάρχει αντίρρηση ότι η Ρόζα Λούξεμπουργκ με πάθος αντέτασσε των αυθορμητισμό των ενεργειών των μαζών στη «νικηφόρα» συντηρητική πολιτική της γερμανικής σοσιαλδημοκρατίας, ιδιαίτερα υστέρα από την επανάσταση του 1905. Αυτή η αντιπαράταξη είχε εντελώς επαναστατικό και προοδευτικό χαραχτήρα. Πολύ νωρίτερα από τον Λένιν, η Ρόζα Λούξεμπουργκ ένοιωσε τον επιβραδυντικό χαρακτήρα του οστεοποιημένου κόμματος και του μηχανισμού των συνδικάτων και άρχισε αγώνα εναντίον του. Στο μέτρο πού υπολόγιζε στην αναπόφευκτη όξυνση των ταξικών συγκρούσεων, πάντα προέλεγε τη βεβαιότητα της ανεξάρτητης στοιχειακής εμφάνισης των μαζών ενάντια στη θέληση κι ενάντια στη γραμμή πορείας της γραφειοκρατίας. Σ αυτό το πλατύ ιστορικό διάγραμμα αποδείχτηκε πώς είχε δίκιο η Ρόζα. Γιατί η επανάσταση του 1918 ήταν «αυθόρμητη», δηλαδή πραγματοποιήθηκε από τις μάζες ενάντια σε όλες τις προβλέψεις και τις επιφυλάξεις της κομματικής γραφειοκρατίας. Από το άλλο μέρος, όλη η κατοπινή ιστορία της Γερμανίας απέδειξε καθαρά

ότι μόνο το αυθόρμητο δεν εξασφαλίζει καθόλου τη νίκη. Το καθεστώς του Χίτλερ είναι σοβαρό επιχείρημα εναντίον της πανάκειας του αυθορμητισμού.

Η ίδια η Ρόζα ποτέ δεν περιορίστηκε στη θεωρία του αυθορμητισμού, όπως ο Πάρβους, π.χ., ο οποίος αργότερα αντικατάστησε το σοσιαλιστικό επαναστατικό φαταλισμό του με τον πιο αποκρουστικά φαταλισμό. Σε αντίθεση με τον Πάρβους, η Ρόζα προσπάθησε να διαπαιδαγωγήσει εκ των προτέρων την επαναστατική πτέρυγα του προλεταριάτου και να την συνδέσει οργανωτικά όσο ήταν δυνατόν. Το πολύ που μπορεί να πει κανείς, είναι ότι στην ιστορικοφιλοσοφική εκτίμηση της για το επαναστατικό κίνημα, η προπαρασκευαστική επιλογή της πρωτοπορίας υστερούσε πολύ στη Ρόζα συγκριτικά με την αναμενόμενη δράση των μαζών. Ενώ ο Λένιν -χωρίς να παρηγορείται με τα θαύματα της μελλοντικής δράσης- συγκέντρωνε τους προχωρημένους εργάτες και αδιάκοπα και ακούραστα τους ένωνε σ ένα σταθερό πυρήνα, παράνομα η νόμιμα, στις μαζικές οργανώσεις η στις παράνομες , μέσω ενός αυστηρά καθορισμένου προγράμματος.

Η θεωρία της Ρόζας για τον αυθορμητισμό ήταν ένα χρήσιμο όπλο ενάντια στον αποστεωμένο ρεφορμιστικό μηχανισμό. Η χρησιμοποίηση της πολλές φορές και ενάντια στην προσπάθεια του Λένιν να δημιουργήσει ένα επαναστατικό μηχανισμό αποκάλυψε -βέβαια, μόνο υποτυπωδώς- τα αντιδραστικά χαρακτηριστικά της. Με τη Ρόζα αυτό έγινε μόνο επεισοδιακά. Ήταν πάρα πολύ ρεαλίστρια, με την επαναστατική έννοια της λέξης, για να προχωρήσει να δημιουργήσει ολόκληρη μεταφυσική από τα στοιχεία της θεωρίας του αυθορμητισμού. Στην πράξη, η ίδια, όπως έχει ήδη λεχθεί, υπονόμευε αυτή την θεωρία σε κάθε βήμα. Μετά την εξέγερση του Νοέμβρη, το 1918, άρχισε να εργάζεται με πάθος για να συγκεντρώσει την επαναστατική πρωτοπορία. Παρά το θεωρητικά πολύ αδύνατο χειρόγραφο της για τη σοβιετική επανάσταση, πού το έγραψε στη φυλακή, αλλά η ίδια ποτέ δεν το δημοσίευσε, η κατοπινή εργασία της Ρόζας μας επιτρέπει να συμπεράνουμε με βεβαιότητα ότι μέρα με τη μέρα ολοένα περισσότερο πλησίαζε προς τη θεωρητικά καθαρά διατυπωμένη αντίληψη του Λένιν σχετικά με τη συνειδητή ηγεσία και τον αυθορμητισμό.(Τούτο ασφαλώς θα την εμπόδισε να δημοσιεύσει αυτό το χειρόγραφο της ενάντια στην πολιτική των μπολσεβίκων που αργότερα έγινε χωρίς ντροπή τόσο κακή χρήση του).

Ας επιχειρήσουμε και πάλι να εξετάσουμε τη σύγκρουση ανάμεσα στις αυθόρμητες δράσεις των μαζών και στη σκόπιμη οργανωτική εργασία στη σημερινή εποχή. Τι μεγαλειώδη εκδήλωση δύναμης και αυτοθυσίας παρουσίασαν οι εργαζόμενες μάζες όλων των πολιτισμένων και μισοπολιτισμένων χωρών από την εποχή του παγκοσμίου πολέμου! Τίποτε στην προηγούμενη ιστορία της ανθρωπότητας δεν μπορεί να συγκριθεί μ' αυτό. Σε τούτο το σημείο η Ρόζα Λούξεμπουργκ είχε ολότελα δίκιο απέναντι στους φιλισταίους και τους χοντροκέφαλους του «νικηφόρου» γραφειοκρατικού συντηρητισμού. Αλλά η σπατάλη ακριβώς αυτών των απέραντων ενεργειών αποτελεί τη βάση της μεγάλης κατάπτωσης και της ανόδους του φασισμού. Χωρίς την παραμικρή υπερβολή, μπορούμε να πούμε: Όλη η παγκόσμια κατάσταση καθορίζεται από τη κρίση της προλεταριακής ηγεσίας. Το πεδίο του εργατικού κινήματος εμποδίζεται ακόμα σήμερα από τα μεγάλα απομεινάρια των παλιών χρεοκοπημένων οργανώσεων. Ύστερα από αναρίθμητες θυσίες και απογοητεύσεις, ο κύριος όγκος του ευρωπαϊκού προλεταριάτου έχει μπει στο καβούκι του. Το αποφασιστικό συμπέρασμα στο οποίο αυτό κατέληξε, συνειδητά η μισοσυνειδητά, από την πικρή πείρα του είναι: οι μεγάλες πράξεις θέλουνε και μεγάλη ηγεσία. Για τα τρέχοντα ζητήματα οι εργάτες εξακολουθούν να ψηφίζουν τις παλιές οργανώσεις. Τους δίνουν την ψήφο τους -όχι όμως και την απεριόριστη εμπιστοσύνη τους. Από την άλλη μεριά, υστέρα από την αθλία κατάρρευση της 3ης Διεθνούς είναι πολύ πιο δύσκολο να τους παρακινήσει κανείς να δώσουν την εμπιστοσύνη τους σε μια νέα επαναστατική ορ-

γάνωση. Σ' αυτό ακριβώς έγκειται η κρίση της προλεταριακής ηγεσίας. Σ' αυτή την κατάσταση να τραγουδάμε ένα μονότονο τραγούδι για τις απροσδιόριστες μελλοντικές δράσεις των μαζών, αντί να προχωρούμε στη σκόπιμη επιλογή των στελεχών μιας νέας Διεθνούς, σημαίνει ουσιαστικά να κάνουμε αντιδραστική δουλειά. Κι αυτός ακριβώς είναι ο ρόλος του Σοσιαλιστικού Εργατικού Κόμματος (Γερμανίας) στο «ιστορικό προτσές».Ένας άνθρωπος της αριστεράς του Σ.Ε.Κ. και της Παλιάς Φρουράς μπορεί, βέβαια, να συγκεντρώσει τις μαρξιστικές αναμνήσεις του για να αναχαιτίσει την πλημμυρίδα του θεωρητικού αυθορμητισμού-βαρβαρισμού. Αυτά τα καθαρά φιλολογικά προστατευτικά μέτρα δεν αλλάζουν τίποτε από το γεγονός ότι οι μαθητές ενός Μάιλς, αυτού του σπουδαίου συντάκτη της απόφασης για την ειρήνη και του όχι λιγότερου σπουδαίου συγγραφέα του άρθρου στη γαλλική έκδοση του *Δελτίου της Νεολαίας*, συνεχίζουν τις πιο πρόστυχες ανοησίες για τον αυθορμητισμό ακόμα και στις γραμμές του Σ.Ε.Κ. Η πρακτική πολιτική του Σβάμπ (η μαστοριά «να μη λέμε τι είναι» και η αιώνια παρηγοριά για τις μελλοντικές δράσεις των μαζών και το αυθόρμητο «ιστορικό προτσές») δεν σημαίνει επίσης τίποτ' άλλο παρά μια εκμετάλλευση από τακτική άποψη ενός εντελώς διαστρεβλωμένου λουξεμπουργκισμού. Και στο μετρό πού οι «αριστεροί», οι «μαρξιστές» δεν προχωρούν σε μια ανοικτή επίθεση εναντίον αυτής της θεωρίας και πρακτικής του κόμματος τους, τα αντιμάϊλς άρθρα τους παίρνουν τον χαραχτήρα αναζήτησης ενός θεωρητικού άλλοθι. Ένα τέτοιο άλλοθι πραγματικά γίνεται αναγκαίο όταν κανείς συμμετέχει σε προμελετημένο έγκλημα.

Η κρίση της προλεταριακής ηγεσίας δεν μπορεί βέβαια να ξεπεραστεί με αφηρημένες φόρμουλες. Χρειάζεται μια εξαιρετικά μονότονη διαδικασία. Αλλά όχι μια καθαρά «ιστορική» διαδικασία, δηλαδή ένα προτσές αντικειμενικών όρων για τη συνειδητή δραστηριότητα, αλλά μια αδιάκοπη αλυσίδα ιδεολογικών, πολιτικών και οργανωτικών μέτρων με σκοπό την συνένωση των καλυτέρων, των πιο συνειδητών στοιχείων του παγκόσμιου προλεταριάτου κάτω από μια ακηλίδωτη σημαία, στοιχείων που ο αριθμός τους και η αυτοπεποίθηση τους πρέπει να ενισχύεται αδιάκοπα και οι σχέσεις τους με πλατυτέρα στρώματα του προλεταριάτου να αναπτύσσονται και να βαθαίνουν -με δυο λόγια: χρειάζεται να ξαναδώσουμε στο προλεταριάτο, κάτω από τις νέες και εξαιρετικά δύσκολες συνθήκες, την ιστορική ηγεσία του. Οι τελευταίοι αυτοί οπαδοί του αυθορμητισμού που σπέρνουν τη σύγχυση έχουν τόσο λίγο δίκιο να αναφέρονται στη Ρόζα όσο και οι άθλιοι γραφειοκράτες της Κομιντέρν στον Λένιν. Πρέπει να παραμερίσουμε τις επεισοδιακές διαφορές πού οι εξελίξεις τις έχουνε ξεπεράσει. Και τότε θα μπορέσουμε με όλο μας το δίκιο να βάλουμε σαν σήμα στη δουλεία μας τα τρία «Λ», δηλαδή όχι μόνα το σήμα του Λένιν, αλλά και της Λούξεμπουργκ και του Λίμπκνεχτ.

24 Ιούνη 1935

[1] Τα δύο άρθρα του Τρότσκι για τη Ρόζα Λούξεμπουργκ περιέχονται στη μπροσούρα: Λ. Τρότσκι, *-Για το σταλινισμό και τον μπολσεβικισμό, -Για τον αναρχισμό και την Κροστάνδη, -Για τη Ρόζα Λούξεμπουργκ*, εκδόσεις Εργατική Πάλη, «Στόχοι», Αθήνα 1974.

Λέον Τρότσκι

Ο επαναστατικός δρόμος της ιντελιγκέντσιας[1]

Ο Ίλυα Νικολάγεβιτς Ουλιάνοφ ήταν ένας διανοούμενος με πληβειακή προέλευση που μπήκε στο σώμα της γραφειοκρατίας, αλλά δεν συγχωνεύτηκε αδιάκριτα μ' αυτό. Τα παιδιά του δεν ένιωθαν κανένα δεσμό με το γραφειοκρατικό περιβάλλον. Το κίνημα της απελευθέρωσης, πριν να γίνει μαζικό κίνημα προς το τέλος του αιώνα, πέρασε στις προηγούμενες δεκαετίες, μέσα από μια πλούσια εμπειρία σε εργαστηριακή κλίμακα. Δεν μπορεί κάποιος να κατανοήσει το πεπρωμένο της οικογένειας Ουλιάνοφ, χωρίς να κατανοήσει τη λογική αυτού τού πρώιμου, ανεξάρτητου επαναστατικού κινήματος της ρώσικης ιντελλιγκέντσιας και από κει τη λογική της κατάρρευσής του.

Σε μια από τις περίφημες πολιτικές δίκες της δεκαετίας του 1870, γνωστής σαν «η υπόθεση των 193», ο κυριότερος συνήγορος προέβαλε τη θέση ότι, μετά την αγροτική μεταρρύθμιση, είχε εμφανιστεί, έξω από την ίδια την αγροτιά, «μια ολόκληρη φράξια … έτοιμη να αποκριθεί στο κάλεσμα τού λαού, και να χρησιμεύσει σαν πυρήνας σ' ένα κοινωνικά επαναστατικό κόμμα. Αυτή η φράξια ήταν το προλεταριάτο των διανοουμένων». Τα λόγια αυτά του Ιππολίτ Μίσκιν περιγράφουν σωστά, αν και δεν κάνουν εκτίμηση της ουσίας του φαινομένου. Η αποσύνθεση της φεουδαρχικής κοινωνίας προχωρούσε με γρηγορότερο βήμα από το σχηματισμό της αστικής τάξης. Οι διανοούμενοι, ένα προϊόν της παρακμής των παλιών τάξεων, δεν έβρισκαν ούτε επαρκή ζήτηση για τις ικανότητές τους ούτε μια σφαίρα για την πολιτική τους επιρροή. Έσπασαν τους δεσμούς με την αριστοκρατία, τη γραφειοκρατία, τον κλήρο, με την απαρχαιωμένη κουλτούρα τους και τις φεουδαρχικές τους παραδόσεις, αλλά δεν κατόρθωσαν μια προσέγγιση με την αστική τάξη, που ήταν ακόμα πολύ πρωτόγονη και ακαλλιέργητη. Αισθάνονταν να είναι κοινωνικά ανεξάρτητοι, αλλά και ταυτόχρονα πνίγονταν στη μέγκενη του τσαρισμού. Έτσι, μετά την πτώση της δουλοπαροικίας, η ιντελλιγκέντσια αποτελούσε σχεδόν το μοναδικό εύφορο έδαφος για επαναστατικές ιδέες, ειδικότερα η νέα γενιά της, οι φτωχότεροι απ' τους νέους διανοούμενους, οι φοιτητές του πανεπιστημίου, οι ιεροσπουδαστές, τα παιδιά του γυμνασίου, στην πλειοψηφία τους είχαν επίπεδο ζωής όχι πάνω απ' του προλεταριάτου και πολλοί κάτω απ' αυτό. Το κράτος, επειδή είχε ανάγκη από διανοούμενους, τους δημιούργησε απρόθυμα με τα σχολεία του. Οι διανοούμενοι, επειδή είχαν ανάγκη από ένα μεταρρυθμισμένο καθεστώς, έγιναν ο εχθρός του κράτους. Έτσι, η πολιτική ζωή της χώρας, για ένα μεγάλο διάστημα, είχε πάρει τη μορφή μιας μονομαχίας ανάμεσα στους διανοούμενους και την αστυνομία, με τις θεμελιώδεις τάξεις της κοινωνίας σχεδόν ολοκληρωτικά παθητικές. Με μια κακεντρεχή ευθυμία, αλλά όχι χωρίς βάση, ο κατήγορος στη δίκη του Μίσκιν υπέδειξε ότι τόσο οι «πιο προηγμένοι κύκλοι» (δηλαδή οι ιδιοκτήτριες τάξεις και οι παλιότερες γενιές των ίδιων των διανοουμένων) ήταν απρόσβλητες στην επαναστατική προπαγάνδα. Σε τέτοιες συνθήκες το αποτέλεσμα της σύγκρουσης ήταν προκαθορισμένο. Αλλά, αφού η πάλη ξέσπασε πάνω στο «προλεταριάτο των διανοουμένων», απ' τη συνολική του κατάσταση, έπρεπε να έχει μερικές μεγάλες αυταπάτες.

Επειδή μόλις είχαν μπει στο βασίλειο της συνείδησης, σπάζοντας τους δεσμούς με μεσαιωνικές συνήθειες και σχέσεις, οι διανοούμενοι ήταν φυσικό να θεωρούν τις ιδέες σαν την κυριότερη δύναμή τους. Τη δεκαετία του 1860 αγκάλιασαν μια θεωρία, σύμφωνα με την οποία η πρόοδος της ανθρωπότητας είναι το αποτέλεσμα της κριτικής σκέψης. Και ποιοι θα μπορούσαν να είναι οι καλύτεροι αντιπρόσωποι της κριτικής σκέψης από τους ίδιους τους διανοούμενους; Τρομαγμένοι από το μικρό αριθμό τους και την απομόνωση, οι διανοούμενοι εξαναγκάστηκαν να καταφύγουν στη μίμηση, το όπλο αυτό της αδυναμίας. Απαρνήθηκαν την ίδια τους την ύπαρξη, για να κερδίσουν ένα μεγαλύτερο δικαίωμα να μιλούν και να πράττουν στο όνομα του λαού. Ο Μίσκιν παρακολούθησε αυτή την πορεία συνεχίζοντας την περίφημη ομιλία του. Αλλά «ο λαός» σημαίνει οι αγρότες. Το μικρό βιομηχανικό προλεταριάτο ήταν μονάχα ένα τυχαίο και ασθενικό παρακλάδι του λαού. Η λατρεία των Λαϊκών για το χωριό, την κοινότητά του, δεν ήταν άλλο απ' το καθρέφτισμα των μεγαλειωδών βλέψεων του «προλεταριάτου των διανοουμένων» για το ρόλο του κυριότερου, αν όχι του μοναδικού, οργάνου της προόδου. Ολόκληρη η ιστορία των Ρώσων διανοουμένων αναπτύσσεται ανάμεσα σ' αυτούς τους δυο πόλους της περηφάνιας και της

αυτοθυσίας – που είναι η μικρή και η μεγάλη σκιά της κοινωνικής τους αδυναμίας.

Τα επαναστατικά στοιχεία των διανοουμένων δεν ταύτισαν μονάχα θεωρητικά τους εαυτούς τους με το λαό, αλλά προσπάθησαν στην πράξη να συγχωνευτούν μ' αυτόν. Φορούσαν χωριάτικα ρούχα, έτρωγαν σούπες και μάθαιναν να δουλεύουν το υνί και το τσεκούρι. Αυτό δεν ήταν μια πολιτική μασκαράτα αλλά ένα ηρωικό κατόρθωμα. Ήταν επιπλέον θεμελιωμένοι σ' ένα γιγαντιαίο αντάλλαγμα. Οι διανοούμενοι έπλασαν έναν «λαό» κατ' εικόνα τους και αυτή η βιβλική πράξη της δημιουργίας προετοίμαζε γι' αυτούς μια τραγική έκπληξη όταν ήρθε η στιγμή της δράσης.

Οι πρώιμες επαναστατικές ομάδες έθεσαν στους εαυτούς τους το καθήκον να προετοιμάσουν μια αγροτική εξέγερση. Μήπως δεν είχε αποδειχθεί η ικανότητα των αγροτών να επαναστατούν, σε τελευταία ανάλυση, από ολόκληρη την προηγούμενη ιστορία τους; Και τώρα τα «κριτικά σκεπτόμενα άτομα» θα αντικαθιστούσαν τον Στεπάν Ραζίν και τον Γεμελιάν Πουγκάτσεφ. Η ελπίδα αυτή δεν έμοιαζε με πύργο στην άμμο. Τα χρόνια της προπαρασκευής και της εφαρμογής των μεταρρυθμίσεων, υπήρχε αναβρασμός των αγροτών σε διάφορα μέρη της χώρας. Σε μερικές περιοχές η κυβέρνηση αναγκάστηκε να καταφύγει σε στρατιωτικά μέτρα, αν και στις περισσότερες περιπτώσεις τα πράγματα έφθασαν μέχρι τα παραδοσιακά μαστιγώματα. Οι αγροτικές αυτές αναταραχές έδωσαν το έναυσμα για να σχηματισθεί, στα 1860 στην Πετρούπολη, μια μικρή παράνομη οργάνωση γνωστή σαν «Νέα Ρωσία». Ο άμεσος στόχος της ήταν «μια αιματηρή και αδιάλλακτη επανάσταση που θα αλλάξει ριζικά όλα τα θεμέλια της σύγχρονης κοινωνίας». Αλλά η επανάσταση αυτή αργούσε να έρθει. Χωρίς να μεταβάλουν τις απόψεις τους, οι διανοούμενοι αποφάσισαν ότι αυτό σήμαινε μια μικρή αναβολή. Δημιουργήθηκαν καινούριοι κύκλοι, που προετοιμάζονταν για τη σύγκρουση. Η κυβέρνηση απάντησε με κατασταλτικά μέτρα που η λύσσα τους έδινε το μέτρο του φόβου της. Επειδή επιχείρησε να εκδώσει μια προκήρυξη για τους αγρότες, ο Τσερνιτσέφσκι, ο περίφημος Ρώσος πολιτικός συγγραφέας και γνήσιος ηγέτης της νεότερης γενιάς, διαπομπεύτηκε και καταδικάστηκε σε καταναγκαστικά έργα1. Με το χτύπημα αυτό ο τσάρος έλπιζε, με κάποια βάση, να αποκεφαλίσει το επαναστατικό κίνημα για λίγο καιρό.

Στις 4 Απριλίου 1866, ο 25χρονος Ντιμίτρι Καρακαζόφ, ένας πρώην φοιτητής από κατώτερη αριστοκρατία, έριξε την πρώτη σφαίρα στον Αλέξανδρο το Β΄, καθώς ο τσάρος έβγαινε από τον Καλοκαιρινό Κήπο. Ο Καρακαζόφ αστόχησε τον τσάρο, αλλά αποτελείωσε το κεφάλαιο του «φιλελευθερισμού» της βασιλείας του Αλεξάνδρου. Επιθέσεις στον Τύπο, αστυνομικές επιδρομές σε ειρηνικά σπίτια, έσπειραν φόβο στις καρδιές των φιλελεύθερων κύκλων – κατά πρώτο λόγο δεν ήταν και τόσο ψυχωμένοι. Τα ανεξάρτητα στοιχεία της γραφειοκρατίας άρχισαν να μπαίνουν σε τάξη. Απ' αυτή την εποχή, μπορούμε να υποθέσουμε, ο Ίλυα Νικολάγεβιτς Ουλιάνοφ σταμάτησε να τραγουδάει τα τραγούδια της νιότης του. Με τη βοήθεια ενός αποστειρωμένου κλασικισμού, ενός συστήματος για το σακάτεμα των νέων εγκεφάλων, ο κόμης Ντιμίτρι Τολστόι, υπουργός Παιδείας, αποφάσισε να στραγγαλίσει την ελεύθερη σκέψη στην εμβρυακή της κατάσταση. Αναπτύχθηκε ένα τερατώδες σύστημα. Ο Αλέξανδρος και ο Βλαδίμηρος Ουλιάνοφ έπρεπε να κάνουν το δρόμο τους μέσα από τα μαρτύρια αυτού τού αστυνομικού κλασικισμού, όπου η Αθήνα και η Ρώμη χρησίμευαν απλά σαν προθάλαμος της τσαρικής Αγίας Πετρούπολης.

Πέρασαν έξι χρόνια ανάμεσα στην πρώτη προκήρυξη και την πρώτη ένοπλη επίθεση εναντίον τού τσάρου. Οι διανοούμενοι συμπλήρωσαν έτσι την αυγή της επαναστατικής τους δραστηριότητας, τον πρώτο μικρό τους κύκλο: από την ελπίδα για μια άμεση αγροτική εξέγερση, μέσα από προπαγανδιστική προσπάθεια και αγκιτάτσια, στην ατομική τρομοκρατία. Μπροστά βρίσκονταν πολλά παρόμοια λάθη, εμπειρίες και απογοητεύσεις. Αλλά από τη στιγμή αυτή, από την κατάργηση της δουλοπαροικίας, αρχίζει ένα φαινόμενο μοναδικό στην παγκόσμια ιστορία: έξι δεκαετίες παράνομων κατορθωμάτων από ένα σώμα πρωτοπόρων επαναστατών οδήγησαν στις εκρήξεις του 1905 και του 1917.

Δυο χρόνια μετά την υπόθεση Καρακαζόφ, ένας αφανής επαρχιώτης δάσκαλος, ο Νετσάγεφ, καθηγητής της Θεολογίας σ' ένα κοινοτικό σχολείο, μια από τις πιο δυνατές μορφές στις στοές των Ρώσων επαναστατών, προσπάθησε να δημιουργήσει μια συνωμοτική οργάνωση με το όνομα «Η Εκδίκηση του Λαού», ή «Το τσεκούρι». Ο Νετσάγεφ προγραμμάτισε να γίνει μια αγροτική εξέγερση στη δέκατη επέτειο της μεταρρύθμισης, στις 29 Φεβρουαρίου 1870, σύμφωνα με το νόμο, έπρεπε να γίνει η αντικατάσταση των μεταβατικών σχέσεων στα χωριά με μόνιμες. Η

προπαρασκευαστική επαναστατική δουλειά θα γινόταν σύμφωνα με ένα αυστηρό χρονοδιάγραμμα: μέχρι το Μάιο του 1869, στην πρωτεύουσα και τα πανεπιστημιακά κέντρα. Από το Μάιο μέχρι το Σεπτέμβριο, στα κυβερνεία και τα επαρχιακά κέντρα. Από τον Οκτώβριο «στη λαϊκή μάζα». Την άνοιξη του 1870, θα άρχιζε ένα χωρίς έλεος ξεκαθάρισμα των λογαριασμών με τους εκμεταλλευτές. Αλλά και πάλι δεν επακολούθησε ανταρσία. Η υπόθεση τελείωσε με το φόνο κάποιου φοιτητή που ήταν ύποπτος για προδοσία. Έχοντας διαφύγει στο εξωτερικό, ο Νετσάγεφ, παραδόθηκε στον τσάρο από την ελβετική κυβέρνηση και τελείωσε τις ημέρες του στο φρούριο των Πέτρου και Παύλου. Στους επαναστατικούς κύκλους η λέξη νετσαγεφισμός έγινε για μεγάλο διάστημα όρος βαριάς κατηγορίας, ένα συνώνυμο των παρακινδυνευμένων και αξιοκατάκριτων μεθόδων για την επιτυχία των επαναστατικών στόχων. Ο Λένιν θα άκουγε να κατηγορούν τον ίδιο εκατοντάδες φορές για νεγκατσεφιστικές μεθόδους2, οι πολιτικοί του αντίπαλοι.

Η δεκαετία του 1870 άνοιξε ένα δεύτερο κύκλο στο επαναστατικό κίνημα, σημαντικά μεγαλύτερο σε έκταση και ένταση, αλλά στην ανάπτυξή του αναπαρήγε την ακολουθία των σταδίων που είναι κιόλας γνωστή μας: από την ελπίδα για μια λαϊκή εξέγερση και την προσπάθεια να την προετοιμάσουν, μέσα από συγκρούσεις με την πολιτική αστυνομία και με το λαό να παρακολουθεί αδιάφορα, στην ατομική τρομοκρατία. Η συνωμοσία του Νετσάγεφ, χτισμένη εξολοκλήρου πάνω στη δικτατορία ενός μοναδικού προσώπου, προκάλεσε στους επαναστατικούς κύκλους μια έντονη αντίδραση ενάντια στο συγκεντρωτισμό και την τυφλή πειθαρχία. Ξαναγεννημένο το 1873, μετά από μια μικρή ηρεμία, το κίνημα πήρε το χαρακτήρα ενός χαοτικού μαζικού προσκυνήματος των διανοουμένων στο λαό. Νέοι άνδρες και γυναίκες, οι πιο πολλοί από αυτούς πρώην φοιτητές, καμιά χιλιάδα όλοι μαζί, μετέφεραν τη σοσιαλιστική προπαγάνδα σ' όλες τις γωνιές της χώρας, ειδικότερα στις κάτω εκτάσεις του Βόλγα, όπου αναζητούσαν την κληρονομιά του Πουγκάτσεφ και του Ραζίν. Αυτό το κίνημα, αξιοσημείωτο σε έκταση και νεανικό ιδεαλισμό, το αληθινό λίκνο της ρώσικης επανάστασης, διακρίνονταν – όπως πρέπει για ένα λίκνο – από μια ακραία αφέλεια. Οι προπαγανδιστές δεν είχαν ούτε καθοδηγητική οργάνωση ούτε ξεκάθαρο πρόγραμμα, δεν είχαν συνωμοτική εμπειρία. Και πώς θα μπορούσαν να έχουν; Αυτοί οι νέοι άνθρωποι, έχοντας σπάσει τους δεσμούς με τις οικογένειές τους και τα σχολεία τους, χωρίς επάγγελμα, προσωπικές σχέσεις και υποχρεώσεις, και χωρίς φόβο για τις γήινες ή τις ουράνιες δυνάμεις, έμοιαζαν με τη ζωντανή αποκρυστάλλωση της λαϊκής εξέγερσης. Σύνταγμα; Κοινοβούλιο; Πολιτικές ελευθερίες; Όχι δεν είχαν παρεκκλίνει από το δρόμο τους δελεασμένοι από τη Δύση. Αυτό που ζητούσαν ήταν η πλήρης επανάσταση, χωρίς παραχωρήσεις ή ενδιάμεσα στάδια.

Οι θεωρητικές συμπάθειες των νέων ήταν μοιρασμένες ανάμεσα στο Λαβρόφ και το Μπακούνιν. Και οι δυο αυτοί αρχηγοί της σκέψης προέρχονταν από την αριστοκρατία και είχαν εκπαιδευτεί στις ίδιες στρατιωτικές σχολές της Πετρούπολης, ο Μιχαήλ Μπακούνιν δέκα χρόνια νωρίτερα από τον Πιοτρ Λαβρόφ. Και οι δύο τέλειωσαν τη ζωή τους σαν εμιγκρέδες – ο Μπακούνιν στα 1876, όταν ο Βλαδίμηρος Ουλιάνοφ ήταν ακόμα μικρό παιδί. Ο Λαβρόφ έζησε μέχρι το 1900, όταν ο Ουλιάνοφ είχε γίνει Λένιν. Ο πρώην αξιωματικός του πυροβολικού Μπακούνιν, ήταν για δεύτερη φορά πολιτικός φυγάδας και προχωρούσε από τον δημοκρατικό πανσλαβισμό στον καθαρό αναρχισμό, όταν ο δάσκαλος της σχολής πυροβολικού, συνταγματάρχης Λαβρόφ, ένας εκλεκτικός με εγκυκλοπαιδική μόρφωση, άρχισε να αναπτύσσει σε νόμιμες εφημερίδες τη θεωρία τού «κριτικά σκεπτόμενου ατόμου», ένα είδος φιλοσοφικού διαβατηρίου για το Ρώσο μηδενιστή. Το δόγμα του χρέους προς το λαό ταίριαζε με τελειότητα στο μεσσιανισμό των διανοουμένων, στους οποίους η θεωρητική αλαζονεία συνδυαζόταν με σταθερή ετοιμότητα για πράξη αυτοθυσίας. Η αδυναμία του λαβροφισμού βρισκόταν στην αποτυχία του να υποδείξει κάποιο δρόμο δράσης, εκτός από την αφηρημένη προπαγάνδα του αποκαλυπτικού ευαγγελίου. Ακόμα και εξολοκλήρου ειρηνικοί εκπαιδευτικοί, όπως ο Ίλυα Νικολάγεβιτς Ουλιάνοφ, μπορούσαν με σοβαρότητα να θεωρούν τους εαυτούς τους οπαδούς του Λαβρόφ. Αλλά και γι' αυτό το λόγο δεν ικανοποιούσε τους πιο αποφασιστικούς και δραστήριους, ανάμεσα στους νέους. Το δόγμα του Μπακούνιν έμοιαζε ασύγκριτα πιο ξεκάθαρο και ακόμα καλύτερα, πιο αποφασιστικό. Διακήρυσσε ότι οι Ρώσοι χωρικοί είναι «σοσιαλιστές από ένστικτο και επαναστάτες από φύση». Έβλεπε το καθήκον των διανοουμένων σαν ένα κάλεσμα στους χωρικούς, για μια άμεση

«παγκόσμια καταστροφή» μέσα από την οποία η Ρωσία θα αναδείξει μια ομοσπονδία από ελεύθερες κομμούνες. Η θεωρία της παθητικής προπαγάνδας δε μπορούσε παρά να υποκύψει στην επίθεση της ολοκληρωτικής εξέγερσης. Με την πανοπλία του μπακουνισμού, που έγινε το κυρίαρχο δόγμα, οι διανοούμενοι της δεκαετίας του 1870 θεωρούσαν αυταπόδεικτο ότι χρειάζονταν μονάχα να διασκορπίσουν τις σπίθες της «κριτικής σκέψης», για να εκραγούν τα δάση και η στέπα σ' ένα σεντόνι από φλόγες.

Το «Κίνημα των διανοουμένων» διαπίστωνε αργότερα ο Μίσκιν στη δίκη του, «δεν είχε δημιουργηθεί τεχνητά, αλλά ήταν η ηχώ της λαϊκής ανησυχίας». Αν και σωστή με την ευρεία ιστορική έννοια, η ιδέα αυτή δεν μπορεί σε καμιά περίπτωση να θεμελιώσει μια άμεση πολιτική σύνδεση ανάμεσα στη λαϊκή δυσαρέσκεια και τα επαναστατικά σχέδια των ανταρτών. Από ένα μοιραίο συνδυασμό περιστάσεων, τα αγροτικά διαμερίσματα, που ήταν σε αναταραχή στη διάρκεια σχεδόν ολόκληρης της ρώσικης ιστορίας, έμειναν σε ηρεμία, ακριβώς τη στιγμή που οι πόλεις ενδιαφέρθηκαν γι' αυτά, και έμειναν σε ηρεμία για μεγάλο διάστημα. Η αγροτική μεταρρύθμιση ήταν ένα συμπληρωματικό γεγονός. Η γυμνή, σχεδόν δουλική εξάρτηση του χωρικού από τον άρχοντα, έφυγε. Χάρη στις υψηλές τιμές των σιτηρών, που επικράτησαν συνέχεια από τα 1860, το επίπεδο ζωής των ανώτερων και πιο επιχειρηματικών στρωμάτων της αγροτιάς, που ήταν και οι ρυθμιστές της κοινωνικής της γνώμης, ήταν σε άνοδο. Οι αγρότες έτειναν στο να αποδίδουν τον ληστρικό χαρακτήρα της μεταρρύθμισης στην αντίσταση απ' το μέρος των γαιοκτημόνων στη θέληση του τσάρου. Οι ελπίδες τους για ένα καλύτερο μέλλον στηρίχθηκαν στον ίδιο τον τσάρο. Τον προσκαλούσαν να βάλει σε τάξη αυτά που οι γαιοκτήμονες και οι δημόσιοι λειτουργοί είχαν αφανίσει. Οι διαθέσεις αυτές, όχι μονάχα καθιστούσαν τους χωρικούς αφιλόξενους στην επαναστατική προπαγάνδα, αλλά έτειναν να βλέπουν στους εχθρούς του τσάρου τους δικούς τους εχθρούς. Η παθιασμένη, ανυπόμονη και ισχυρή έλξη των διανοούμενων προς την αγροτιά συγκρούστηκε με τη λυσσασμένη απέχθεια των χωρικών για κάθε τι που προέρχεται από την αριστοκρατία, από την πόλη, από μορφωμένους ανθρώπους, από φοιτητές. Τα χωριά όχι μονάχα δεν άνοιξαν την αγκαλιά τους στους προπαγανδιστές, αλλά τους απώθησαν με εχθρότητα. Το γεγονός στάθηκε αποφασιστικό για τη δραματική πορεία του επαναστατικού κινήματος της δεκαετίας του 1870 και το τραγικό του τέλος. Μονάχα όταν μεγάλωσε μια καινούρια γενιά αγροτών, μετά τη μεταρρύθμιση, θα αποκτούσε επίγνωση της πείνας της για γη, του βάρους των φόρων, της καταπίεσής της σαν τάξης και να αναλάβει – αυτή τη φορά κάτω από την καθοδηγητική επιρροή της εργατικής τάξης – να εκδιώξει τους γαιοκτήμονες από τα λημέρια τους. Αλλά για να το καταφέρει αυτό, χρειάστηκε περίπου ένα τέταρτο τού αιώνα.

Οπωσδήποτε, το κίνημα «Προς το λαό» της δεκαετίας του 1870 υπέστη μια ολοκληρωτική ήττα. Ούτε η περιοχή του Βόλγα, ούτε του Ντον, ούτε ακόμα και του Δνείπερου, ανταποκρίθηκαν στο κάλεσμα. Ακόμα περισσότερο, η έλλειψη προσοχής στις προφυλάξεις που είναι απαραίτητες για την παράνομη δουλειά, πρόδωσε γρήγορα τους προπαγανδιστές. Η συντριπτική πλειοψηφία απ' αυτούς – περισσότερα από επτακόσια άτομα – συνελήφθησαν μέχρι το 1874. Ο δημόσιος κατήγορος διηύθυνε δύο μεγάλες δίκες, που καταγράφηκαν στην ιστορία της επανάστασης σαν «η υπόθεση των 50» και «η υπόθεση των 193». Η πρόκληση που πέταξαν στο πρόσωπο του τσαρισμού, οι κατάδικοι, πάνω από τα κεφάλια των δικαστών, τάραζε τις καρδιές σε αρκετές γενιές νέων.

Αυτή η ακριβοπληρωμένη εμπειρία απέδειξε ότι δεν ήταν αρκετές μερικές σύντομες επιδρομές στα χωριά. Οι προπαγανδιστές αποφάσισαν να επιχειρήσουν ένα σύστημα από κανονικές αποικίες ανάμεσα στο λαό, που θα μετακινούνται στην επαρχία και θα ζουν σαν τεχνίτες, έμποροι, υπάλληλοι, γιατροί, δάσκαλοι κλπ. Στην όψη του, αυτό το κίνημα, που άρχισε το 1876, ήταν σημαντικά λιγότερο χαοτικό από το πρώτο κύμα του 1873. Η απογοήτευση και η καταστολή βοήθησαν να αναδειχθεί μια εκλεκτική διαδικασία. Πηγαίνοντας σ' έναν αποικιακό τρόπο ζωής, οι προπαγανδιστές βρέθηκαν αναγκασμένοι οι ίδιοι να διαλύσουν το δυνατό κρασί τού μπακουνισμού, με νερό του Λαβρόφ. Η ανταρσία απωθήθηκε από τη δουλειά της διαπαιδαγώγησης, δουλειά στην οποία το ατομικό σοσιαλιστικό κήρυγμα γινόταν μονάχα σαν μια εξαίρεση.

Σύμφωνα με το δόγμα των Λαϊκών, που αρνούνταν κάποιο μέλλον στο ρώσικο καπιταλισμό, στο προλεταριάτο δεν είχε απονεμηθεί κανένας απολύτως ρόλος στην επανάσταση. Συνέβαινε

τυχαία, βέβαια, η προπαγάνδα αυτή που το περιεχόμενό της είχε σχεδιαστεί για τα χωριά, να βρίσκει μια συμπαθητική απόκριση μόνο στις πόλεις. Το σχολείο της ιστορίας είναι πλούσιο σε παιδαγωγικά παραδείγματα. Το κίνημα του 1870 ήταν ίσως το πιο διδακτικό, ως προς το γεγονός ότι μια προπαγάνδα προσεκτικά κομμένη και ραμμένη στα μέτρα μιας αγροτικής επανάστασης έβρισκε καθολική επιτυχία μονάχα στους διανοούμενους και μερικούς μεμονωμένους βιομηχανικούς εργάτες. Αυτό αποκάλυψε τη χρεοκοπία του λαϊκισμού και προετοίμασε τα πρώτα κριτικά στοιχεία για την αναθεώρησή του. Αλλά πριν φθάσουν σ' ένα ρεαλιστικό δόγμα βασισμένο στις πραγματικές τάσεις μέσα στην κοινωνία, οι επαναστάτες διανοούμενοι έπρεπε να δοκιμάσουν το Γολγοθά της τρομοκρατικής πάλης.

Η πολύ μακρινή και εντελώς αβέβαιη μέρα της τελικής μαζικής αφύπνισης τού λαού δεν ανταποκρινόταν στις παθιασμένες προσδοκίες των επαναστατικών κύκλων στις πόλεις. Εδώ, η άγρια κυβερνητική επίθεση στους προπαγανδιστές της πρώτης γραμμής – χρόνια κράτηση χωρίς δίκη, δεκαετίες σε καταναγκαστικά έργα, φυσική βία, παραφροσύνη και αυτοκτονία – ξύπνησε μια πυρετική επιθυμία να περάσουν από τα λόγια στη δράση. Αλλά πώς αλλιώς μπορούσε να εκφραστεί το άμεσο «έργο» των μικρών κύκλων, παρά με μεμονωμένα χτυπήματα στους πιο μισητούς αντιπροσώπους τού καθεστώτος; Οι τρομοκρατικές διαθέσεις άρχισαν να εμφανίζονται όλο και πιο επίμονες. Στις 24 Ιανουαρίου 1878, ένα μοναχικό νέο κορίτσι πυροβόλησε τον αρχηγό τής αστυνομίας της Πετρούπολης, τον Τρεπόφ, που μόλις είχε διατάξει το μαστίγωμα ενός φυλακισμένου, του Βογκολιούμποφ. Η πιστολιά αυτή της Βέρα Ζάσουλιτς – είκοσι χρόνια αργότερα θα εργαζόταν ο Λένιν μαζί μ' αυτή τη σημαντική γυναίκα στην ίδια εκδοτική ομάδα – ήταν εν μέρει η εντστικτώδικη έκφραση μιας παθιασμένης αγανάκτησης. Σ' αυτή τη χειρονομία περικλειόταν επίσης το σπέρμα ενός ολόκληρου πολιτικού συστήματος. Μισό χρόνο αργότερα στους δρόμους της Πετρούπολης, ο Κραβσίνσκι, ένας άνθρωπος που ήταν κι αυτός ειδικευμένος στο γράψιμο, σκότωσε τον πανίσχυρο αρχηγό της χωροφυλακής, τον Μεζεντσόφ. Κι εδώ επίσης, επρόκειτο για εκδίκηση των σφαγιασμένων συντρόφων. Αλλά ο Κραβσίνσκι δεν ήταν πια μια μονάδα, έδρασε σαν μέλος μιας επαναστατικής οργάνωσης.

Οι διασκορπισμένες ανάμεσα στο λαό «αποικίες» είχαν ανάγκη ηγεσίας. Μια μικρή εμπειρία από πραγματική πάλη τούς έκανε να ξεπεράσουν τις προκαταλήψεις τους ενάντια στο συγκεντρωτισμό και την πειθαρχία, που έμοιαζαν κάπως να έχουν απόχρωση από «νετσαγεφισμό». Οι ομάδες της επαρχίας ακολούθησαν με προθυμία το νεοσχηματισμένο κέντρο, κι έτσι δημιουργήθηκε, από επίλεκτα στοιχεία, η οργάνωση που ονομάστηκε «Γη και Ελευθερία», ένα σώμα από επαναστάτες Λαϊκούς, αληθινά αξιοθαύμαστο σε σύνθεση και αλληλεγγύη των στελεχών του. Δυστυχώς όμως, η θέση αυτών των Λαϊκών για το λαό, που αποδείχθηκε τόσο ασυγκίνητος από τις αιματηρές θυσίες των επαναστατών, χαρακτηρίζονταν όλο και πιο πολύ από σκεπτικισμό. Η Ζάσουλιτς και ο Κραβσίνσκι, με το παράδειγμά τους, έμοιαζαν να προσκαλούν τους οπαδούς τους να πάρουν τα όπλα και χωρίς να περιμένουν τις μάζες, να τα σηκώσουν αμέσως για την υπεράσπιση του ίδιου τού εαυτού τους. Μισό χρόνο αργότερα, από τη δολοφονία του Μεζεντσέφ, ένας νεαρός αριστοκράτης, ο Μίρσκι – αυτή τη φορά με την εντολή τού κόμματος – πυροβόλησε τον Ντρέντελι, το νέο αρχηγό, αλλά αστόχησε !

Τον ίδιο περίπου καιρό, την άνοιξη του 1879, ένα αξιόλογο μέλος τού κόμματος από την επαρχία, έφθασε στην πρωτεύουσα με σκοπό να προτείνει τη δολοφονία του τσάρου. Γιος κατώτερου κυβερνητικού υπαλλήλου, που σπούδασε με έξοδα της κυβέρνησης και στη συνέχεια επαρχιακός δάσκαλος, ο Αλέξανδρος Σολοβιόφ πέρασε από τη σοβαρή σχολή των επαναστατικών αποικιών στα χωριά τού Βόλγα, πριν να απογοητευθεί για την αποτυχία της προπαγάνδας. Οι ηγέτες της οργάνωσης «Γη και Ελευθερία» δίστασαν. Αυτό το άλμα της τρομοκρατίας στο άγνωστο τους φόβιζε. Το κόμμα αρνήθηκε την έγκρισή του, αλλά αυτό δε σταμάτησε τον Σολοβιόφ. Στις 2 Απριλίου, στην πλατεία των Χειμερινών Ανακτόρων, πυροβόλησε μ' ένα ρεβόλβερ τρεις φορές τον Αλέξανδρο ΙΙ. Κι αυτή η απόπειρα απέτυχε και ο τσάρος διέφυγε σώος. Η κυβέρνηση οπωσδήποτε αντέδρασε με μια βροχή από αντίποινα πάνω στον τύπο και τη νεολαία της χώρας: η απόπειρα του Σολοβιόφ είχε την ίδια σχέση με το κίνημα «Προς το λαό» της δεκαετίας του 1870 που είχε τού Καρακοζόφ με την πρώτη προσπάθεια για προπαγάνδα της προηγούμενης δεκαετίας. Η συμμετρία ήταν πάρα πολύ φανερή. Αλλά ο δεύτερος επαναστατικός

κύκλος ήταν ασύγκριτα πιο σημαντικός από τον πρώτο, όχι μονάχα στον αριθμό των ατόμων που είχαν ενταχθεί στο κίνημα, αλλά και στην αποφασιστικότητα και την εμπειρία τους, καθώς και τη σκληρότητα της πάλης. Η απόπειρα του Σολοβιόφ, που η «Γη και Ελευθερία» δεν μπόρεσε να αποκηρύξει, δεν έμεινε, όπως ο πυροβολισμός τού Καρακοζόφ, μια μεμονωμένη πράξη. Η συστηματική τρομοκρατία μπήκε στην ημερήσια διάταξη. Ο πόλεμος με την Τουρκία, ανατάραξε την εθνική οικονομία και οδήγησε σε συμβιβασμό τη ρώσικη διπλωματία στη Σύνοδο τού Βερολίνου (1878), κλόνισε βαθιά τη ρωσική κοινωνία, μείωσε το κύρος της κυβέρνησης και έδωσε στήριγμα στις υπερβολικές ελπίδες των επαναστατών που τους έσπρωχναν στο δρόμο της άμεσης πολιτικής πάλης.

Τον Ιούνιο του 1879, σπάζοντας από την ομάδα των ορθόδοξων Λαϊκιστών που αρνήθηκαν εγκαταλείψουν τα χωριά, η Γη και Ελευθερία άλλαξε το δέρμα της και μπήκε στην αρένα της πολιτικής σαν Λαϊκή Θέληση. Οπωσδήποτε στην ιδρυτική του διακήρυξη το νέο κόμμα δεν αποκήρυσσε τη προπαγάνδα μέσα στις μάζες. Το αντίθετο μάλιστα, αποφάσισαν να διαθέσουν τα δύο τρίτα των οικονομικών πόρων του κόμματος σε αυτή και μόνο το ένα τρίτο στη τρομοκρατία. Αλλά αυτή η απόφαση απέμεινε σαν μια συμβολική συμβολή στο παρελθόν. Οι επαναστάτες χημικοί δεν είχαν δυσκολία στο να εξηγήσουν εκείνες τις ημέρες ότι η δυναμίτιδα και η νιτρογλυκερίνη που είχαν ευρέως διαδοθεί με τον Ρώσο-Τουρκικό πόλεμο μπορούσαν εύκολα να παρασκευαστούν μέσα στο σπίτι. Ο κύβος είχε ριχθεί. Την ίδια στιγμή η προπαγάνδα έχοντας απογοητεύσει για όλες τις προσδοκίες, αντικαταστάθηκε μια για πάντα από την τρομοκρατία και το ρεβόλβερ έχοντας αποκαλύψει την ανεπάρκεια του αντικαταστάθηκε με τη δυναμίτιδα. Όλη η οργάνωση ξαναφτιάχτηκε για να ανταποκριθεί στις ανάγκες της τρομοκρατικής πάλης. Όλες οι δυνάμεις και όλοι οι πόροι διατέθηκαν για την προετοιμασία των δολοφονιών. Οι «χωρικοί» ξεχάστηκαν εντελώς από τους υπόλοιπους επαναστάτες στις μακρινές τους γωνιές. Προσπάθησαν μάταια να δημιουργήσουν μια ανεξάρτητη οργάνωση, το Μαύρο Αναδασμό (Chorny Peredel) που όμως ήταν προορισμένος να αποτελέσει τη γέφυρα με το μαρξισμό, χωρίς να έχει ανεξάρτητη πολιτική υπόσταση. Η στροφή προς τη τρομοκρατία ήταν χωρίς επιστροφή. Οι προγραμματικές διακηρύξεις των επαναστατών αναθεωρήθηκαν για να αντιστοιχούν στις απαιτήσεις και στις νέες μεθόδους της πάλης. Η Γη και Ελευθερία διέδωσε τη θέση ότι ένα σύνταγμα θα ήταν από μόνο του επιζήμιο για το λαό, ότι η πολιτική ελευθερία όφειλε να είναι ένα υποπροϊόν της κοινωνικής επανάστασης. Η Λαϊκή Θέληση είχε παραδεχτεί ότι το επίτευγμα της πολιτικής ελευθερίας ήταν μια απαραίτητη προϋπόθεση για τη κοινωνική επανάσταση. Η Γη και Ελευθερία προσπάθησαν να δουν στην τρομοκρατία απλώς ένα σήμα για δράση που δίνονταν στις καταπιεσμένες μάζες από τα πάνω. Η Λαϊκή Θέληση έβαλε στον εαυτό της το καθήκον να επιτύχει την επανάσταση με την τρομοκρατική «αποδιοργάνωση» της κυβέρνησης. Αυτό που στην αρχή δεν ήταν παρά μια μισό-ενστικτώδικη πράξη εκδίκησης για τους συντρόφους θύματα στη πορεία των γεγονότων μετατράπηκε σε ένας αύταρκες σύστημα πολιτικής πάλης. Έτσι οι διανοούμενοι, απομονωμένοι από το λαό και ταυτόχρονα σπρωγμένοι εμπρός στην ιστορική πρωτοπορία από την συνολική πορεία των γεγονότων προσπάθησαν να ξεπεράσουν την κοινωνική τους αδυναμία, πολλαπλασιάζοντάς την με την εκρηκτική ισχύ τού δυναμίτη. Μετέτρεψαν τη χημεία της καταστροφής σε πολιτική αλχημεία.

Μαζί με την αλλαγή των καθηκόντων και των μεθόδων, το κέντρο βάρους της δουλειάς μετακινήθηκε απότομα από το χωριό στην πόλη, από την πόλη στην πρωτεύουσα. Το αρχηγείο της επανάστασης έπρεπε στο εξής να αντιπαρατεθεί άμεσα στο αρχηγείο της κυβέρνησης. Ταυτόχρονα, μεταβλήθηκε η ψυχοσύνθεση των επαναστατών, καθώς επίσης και η εξωτερική τους εμφάνιση. Με την εξαφάνιση της απλοϊκής τους πίστης στο λαό, η αδιαφορία τους, όσον αφορά στη συνωμοτικότητα, έγινε κι αυτή ένα κεφάλαιο τού παρελθόντος. Οι επαναστάτες συγκεντρώθηκαν ο ένας κοντά στον άλλο, έγιναν πιο επιφυλακτικοί, πιο προσεχτικοί και αποφασιστικοί. Κάθε καινούρια μέρα ερχόταν με θανάσιμους κινδύνους. Κουβαλούσαν για αυτοάμυνα ένα μαχαίρι στη ζώνη τους και ένα ρεβόλβερ στην τσέπη τους. Άνθρωποι που δυο-τρία χρόνια νωρίτερα μάθαιναν το επάγγελμα τού τσαγκάρη ή του ξυλουργού για να μπορέσουν να συγχωνευτούν με το λαό, τώρα σπούδαζαν την τέχνη να συναρμολογούν και να πετούν τις βόμβες και να πυροβολούν σε κινούμενους στόχους. Ο μάρτυρας αντικατέστησε τον απόστολο. Ενώ οι προπαγανδιστές της

αγροτιάς ντύνονταν σχεδόν με κουρέλια, στην προσπάθειά τους να μοιάσουν περισσότερο με το «λαό», οι επαναστάτες των πόλεων προσπαθούσαν να μη διακρίνονται εξωτερικά από τους καλοστεκούμενους, μορφωμένους κατοίκους της πόλης. Αλλά, όπως ήταν απότομη η αλλαγή που έγινε μέσα σε λίγα χρόνια, ήταν αρκετά εύκολο να ξεδιακρίνεις τον παλιό «μηδενιστή» κάτω κι από τα δυο μασκαρέματα. Ντυμένος μ' ένα παλιό πανωφόρι, δεν είχε γίνει ένας άνθρωπος του λαού, και με το κουστούμι του καθώς πρέπει κυρίου, δεν ήταν ένας αστός. Ένας κοινωνικός αποστάτης που αναζητούσε τρόπο να ανατινάξει την παλιά κοινωνία, ήταν αναγκασμένος να δεχθεί το προστατευτικό επίχρισμα πότε τού ενός και πότε του άλλου από τους δυο πόλους της.

Ο επαναστατικός δρόμος της ιντελλιγκέντσια μας έγινε φανερός βαθμιαία. Έχοντας αρχίσει με μια θεωρητική αυτοαποθέωση, κάτω από το όνομα της «κριτικής σκέψης», στη συνέχεια την αποκήρυξαν στο όνομα μιας συγχώνευσης με το λαό, για να φθάσουν ακόμα μια φορά, όταν η συγχώνευση απέτυχε, σε μια πρακτική αυτοαποθέωση που προσωποποιήθηκε από την τρομοκρατική Εκτελεστική Επιτροπή. Η κριτική σκέψη η ίδια εμφυτεύτηκε στις βόμβες, που η αποστολή τους ήταν να ρίξουν τα πεπρωμένα της χώρας στα χέρια μιας χούφτας σοσιαλιστών. Έτσι γράφτηκε, τουλάχιστον στο επίσημο πρόγραμμα της Λαϊκής Θέλησης. Η αποκήρυξη της μαζικής πάλης μετέτρεψε τους σοσιαλιστικούς σκοπούς σε υποκειμενικές αυταπάτες. Η μοναδική πραγματικότητα που απόμενε ήταν η τακτική να φοβίζουν με βόμβες τη μοναρχία, με τη μόνη προσδοκία να κερδίσουν συνταγματικές ελευθερίες. Στον αντικειμενικό τους ρόλο, οι χθεσινοί αναρχικοί αντάρτες, που δεν ήθελαν ν' ακούσουν για αστική δημοκρατία, έγιναν τώρα ένοπλο απόσπασμα στην υπηρεσία τού φιλελευθερισμού. Η ιστορία έχει τρόπους να βάζει τους θορυβοποιούς στη θέση τους. Το πρόγραμμά τους δεν έβαζε στην ημερήσια διάταξη την αναρχία, αλλά τις πολιτικές ελευθερίες.

Η επαναστατική πάλη μετατράπηκε σε έναν αγώνα ανάμεσα στην Εκτελεστική Επιτροπή και την αστυνομία. Η ομάδα «Γη και Ελευθερία», και μετά από αυτή η Λαϊκή Θέληση, πραγματοποιούσαν τις πρώτες τους πράξεις, μεμονωμένα η μια από την άλλη, στην πλειοψηφία τους αποτυχημένες. Η αστυνομία τους έπιασε και τους κρέμασε χωρίς αργοπορία. Από τον Αύγουστο του 1878 μέχρι το Δεκέμβριο του 1879, δεκαεφτά επαναστάτες κρεμάστηκαν για δύο κυβερνητικά θύματα. Δεν έμενε άλλο από το να αφήσουν τα ατομικά χτυπήματα στους κυβερνητικούς αξιωματούχους και να συγκεντρώνουν ολόκληρη την ισχύ τού κόμματος εναντίον του τσάρου. Είναι αδύνατο ακόμα και τώρα, από την απόσταση τού μισού αιώνα, να μην εντυπωσιαστεί κανείς από την ενεργητικότητα, το κουράγιο και το οργανωτικό ταλέντο αυτής της χούφτας των μαχητών. Ο πολιτικός ηγέτης και ρήτορας Ζελιάτοφ, ο επιστήμονας και εφευρέτης Κιμπάλτσιτς, γυναίκες όπως η Περόβσκαγια και η Φίγκνερ, απαράμιλλοι σε ηθική γενναιότητα, ήταν η αφρόκρεμα της ιντελλιγκέντσια, το άνθος μιας γενιάς. Ήξεραν το πως και το δίδασκαν στους άλλους, να υποτάσσουν τους εαυτούς τους ολοκληρωτικά σε έναν ελεύθερα επιλεγμένο στόχο. Τα ανυπέρβλητα εμπόδια έμοιαζαν να μην υπάρχουν γι' αυτούς τους ήρωες που είχαν υπογράψει συμβόλαιο με το θάνατο. Πριν να τους καταστρέψει, η τρομοκρατία τους έδωσε μια υπεράνθρωπη αντοχή. Θα έσκαβαν τούνελ κάτω από τη σιδηροδρομική γραμμή που θα περνούσε το τρένο τού τσάρου και μετά, κάτω από το δρόμο που θα περνούσε η άμαξά του. Θα σκαρφάλωναν στο τσαρικό ανάκτορο με ένα φορτίο δυναμίτη – όπως έκανε ο εργάτης Κχαλτούριν – και θα τον έπαιρναν ξανά πίσω. Η μια αποτυχία μετά την άλλη! «Ο Παντοδύναμος προστατεύει τον απελευθερωτή», έκραζε ο φιλελεύθερος Τύπος. Αλλά μακροπρόθεσμα η ενεργητικότητα της Εκτελεστικής Επιτροπής θα αποδεικνυόταν ισχυρότερη από την επαγρύπνηση του Παντοδύναμου.

Την 1η Μαρτίου 1881, σ' ένα δρόμο της πρωτεύουσας, αφού ένας νέος άνδρας, ο Ρισάκοφ, απέτυχε στο σκοπό του, ο Γκρινεβίτσκι, πετώντας μια δεύτερη βόμβα κατασκευής Κιμπάλτσιτς, σκότωσε τον εαυτό του και ταυτόχρονα τον Αλέξανδρο ΙΙ. Ένα πλήγμα καταφέρθηκε τότε στην καρδιά τού καθεστώτος. Αλλά έγινε γρήγορα φανερό ότι η Λαϊκή Θέληση θα καιγόταν η ίδια στη φωτιά αυτής της επιτυχημένης τρομοκρατικής πράξης. Η δύναμη τού κόμματος είχε συγκεντρωθεί σχεδόν εξολοκλήρου στην Εκτελεστική Επιτροπή του. Έξω απ' αυτήν υπήρχαν μονάχα βοηθητικές ομάδες που δεν είχαν ιδιαίτερη σημασία. Τουλάχιστον, η τρομοκρατική πάλη που περιλάμβανε και την προπαρασκευαστική τεχνική δουλειά, γινόταν σχεδόν αποκλειστικά από τα μέλη της κεντρικής ομάδας. Πόσοι ήταν αυτοί οι μαχητές; Οι αριθμοί είναι τώρα γνωστοί και πέρα από κάθε

αμφισβήτηση. Η πρώτη Εκτελεστική Επιτροπή αποτελείτο από 28 άτομα. Μέχρι την 1η Μαρτίου τού 1881, όλα τα μέλη μαζί, που ποτέ δεν ήταν ταυτόχρονα σε δράση, έφθαναν τα τριάντα εφτά άτομα. Εντελώς παράνομοι – που σήμαινε ότι είχαν κόψει κάθε κοινωνικό ακόμα και οικογενειακό δεσμό – οι άνθρωποι αυτοί όχι μονάχα κρατούσαν σε συναγερμό όλη την πολιτική αστυνομική δύναμη, αλλά για κάποιο διάστημα μεταμόρφωσαν το νέο τσάρο σε «ερημίτη τού Γκατσίνα»3. Ολόκληρος ο κόσμος τραντάχτηκε από τις βροντές της τιτάνιας επίθεσης στο δεσποτισμό της Πετρούπολης. Το μυστηριώδες κόμμα έμοιαζε να έχει λεγεώνες από μαχητές στις διαταγές του. Η Εκτελεστική Επιτροπή καλλιεργούσε προσεκτικά αυτή την υπνωτική πίστη στην παντοδυναμία της. Αλλά κανένας δε μπορεί να αντέξει για πολύ όταν στηρίζεται μόνο στην ύπνωση. Ακόμα περισσότερο που οι εφεδρείες εξαντλήθηκαν με απρόσμενη ταχύτητα.

Σύμφωνα με τις ιδέες της Λαϊκής Θέλησης, κάθε πετυχημένο χτύπημα στον εχθρό θα ύψωνε το κύρος του κόμματος, θα στρατολογούσε νέους μαχητές, θα διεύρυνε τον κύκλο των συμπαθούντων, και αν δεν ξεσήκωνε αμέσως τις λαϊκές μάζες, θα ενθάρρυνε τουλάχιστον τη φιλελεύθερη αντιπολίτευση. Οι βάσεις αυτών των ελπίδων δεν ήταν όλες φανταστικές. Ο ηρωισμός τους αναμφίβολα προκαλούσε την άμιλλα. Δεν υπήρχε επίσης έλλειψη από νέους άνδρες και γυναίκες που ήταν έτοιμοι να χτυπηθούν με τις βόμβες τους. Αλλά δεν υπήρχε τώρα κανένας να τους συνενώσει και να τους οδηγήσει. Το κόμμα ήταν σε αποσύνθεση. Από τη φύση της, η τρομοκρατία ξόδεψε τις δυνάμεις που προμηθεύτηκε στη διάρκεια της μακριάς περιόδου της προπαγάνδας, πριν να μπορέσει να δημιουργήσει καινούριες. «Χρησιμοποιήσαμε το κεφάλαιό μας», είπε ο ηγέτης της Λαϊκής Θέλησης, Ζελιάμποφ. Είναι βέβαιο, ότι η δίκη των δολοφόνων του τσάρου προκάλεσε μια παθιασμένη απόκριση στις καρδιές των μεμονωμένων νέων ανθρώπων. Αν και η Πετρούπολη είχε τελείως εκκαθαριστεί από την αστυνομία, οι ομάδες της Λαϊκής Θέλησης εξακολουθούσαν να ξεφυτρώνουν σε διάφορες επαρχίες μέχρι το 1885. Οπωσδήποτε αυτό δεν έφθανε μέχρι το σημείο ενός νέου κύματος τρομοκρατίας. Έχοντας κάψει τα δάχτυλά τους, η μεγάλη πλειοψηφία από τους διανοούμενους αποτραβήχτηκε από την επαναστατική μάχη.

Τα πράγματα δεν πήγαν καλύτερα με τους φιλελεύθερους, στους οποίους στράφηκαν μετά την αγροτιά οι τρομοκράτες με όλο και μεγαλύτερη ελπίδα. Οπωσδήποτε, με αφορμή τις διπλωματικές αποτυχίες της κυβέρνησης και την οικονομική αναταραχή, τα μέλη των ζέμστβο, προσπάθησαν να κάνουν μια δοκιμαστική κινητοποίηση των δυνάμεών τους. Αποδείχθηκε ότι ήταν μια κινητοποίηση της ανικανότητας. Φοβισμένοι από την αυξανόμενη σκληρότητα ανάμεσα στα δυο εμπόλεμα στρατόπεδα, οι φιλελεύθεροι έσπευσαν να ανακαλύψουν στη Λαϊκή Θέληση όχι ένα σύμμαχο, αλλά το κυριότερο εμπόδιο στο δρόμο των συνταγματικών μεταρρυθμίσεων. Με τα λόγια του πιο αριστερού ανθρώπου των ζέμστβο, Ι.Ι. Πετρούνκεβιτς, οι πράξεις των τρομοκρατών το μόνο που κάνουν είναι να «φοβίζουν την κοινωνία και να εξαγριώνουν την κυβέρνηση».

Έτσι, όσο πιο εκκωφαντικές γίνονταν οι εκρήξεις του δυναμίτη, τόσο πιο ολοκληρωτικό γινόταν το κενό που περιέβαλλε την Εκτελεστική Επιτροπή, η οποία είχε κάποτε αναπηδήσει από ένα σχετικά πλατύ κίνημα των διανοουμένων. Κανένα απόσπασμα ανταρτών δεν μπορεί να αντέξει για πολύ ανάμεσα σε εχθρικό πληθυσμό. Καμιά παράνομη ομάδα δεν μπορεί να λειτουργήσει χωρίς ένα παραπέτασμα από συμπαθούντες. Η πολιτική απομόνωση παρέδωσε τελικά τους τρομοκράτες στην αστυνομία, που με αυξανόμενη αποτελεσματικότητα εκκαθάριζε τόσο τα απομεινάρια των παλιών ομάδων, όσο και τα σπέρματα των καινούριων. Η διάλυση της Λαϊκής Θέλησης προχώρησε γρήγορα με μια σειρά από συλλήψεις και δίκες, μέσα στο κλίμα της αντιδραστικής ανόρθωσης της δεκαετίας του 1880. Θα κάνουμε μια καλύτερη γνωριμία αυτής της παγωμένης περιόδου, που έχει σχέση με την τρομοκρατική απόπειρα του Αλέξανδρου Ουλιάνοφ.

---

1 Ο Νικολάι Τσερνιτσέφσκυ (1828-89), συγγραφέας της περίφημης προγραμματικής νουβέλας «Τι πρέπει να γίνει;», είναι μια από τις κορυφαίες μορφές στην ιστορία της Ρωσικής επαναστατικής σκέψης. (Σημ. αμερικανικής έκδοσης)

2 Σεργκέι Νετσάγεφ (1847-82), αναρχικός επαναστάτης, υποστηρικτής της χωρίς έλεος τρομοκρατίας και της απόλυτης συνωμοτικότητας. Η περίφημη «Κατήχηση του επαναστάτη» προώθησε την ιδέα ότι για χάρη του σκοπού ο αληθινός επαναστάτης πρέπει να παραβλέπει όλους τους κανόνες της στοιχειώδους ανθρωπιάς. Μερικές από τις ιδέες του Νετσάγεφ αντανακλώνται

στους Δαιμονισμένους του Ντοστογέφσκυ. (Σημ. αμερικανικής έκδοσης)

3 Βρίσκονταν σε μια απόσταση μικρότερη από τριάντα μίλια από την Αγία Πετρούπολη, η Γκατσίνα ήταν η αγαπημένη διαμονή των τσάρων της Ρωσίας κατά τη διάρκεια του δέκατου ένατου αιώνα. (Σημ. αμερικανικής έκδοσης)

1 «Ο επαναστατικός δρόμος της ιντελιγκέντσιας» είναι το τρίτο κεφάλαιο από το βιβλίο του Τρότσκι, *Ο νέος Λένιν*, που πρωτοδημοσιεύτηκε από τις εκδόσεις Rieder το 1936. Στην πραγματικότητα, το όλο βιβλίο αποτελούσε το πρώτο τμήμα μιας βιογραφίας του Λένιν, την οποία όμως ο συγγραφέας δεν μπόρεσε να ολοκληρώσει εκτός από το Α'«κεφάλαιο» για το νέο Λένιν. Τη μετάφραση στα ελληνικά έκανε ο Νίκος Μενεγάκης.

Λέον Τρότσκι

Πώς ο Στάλιν νίκησε την Αριστερή Αντιπολίτευση

Τα ερωτήματα που έβαλε το γράμμα του σύντροφου Τσέλερ έχουν ενδιαφέρον όχι μόνο για την ιστορία, αλλά και για το παρόν. Δεν είναι ασυνήθιστο να τα συναντήσει κανείς το ίδιο συχνά στην πολιτική φιλολογία, όσο και σε ιδιωτικές συζητήσεις, αν και σε διαφορετικές μορφές, μάλλον προσωπικές. *"Πώς και γιατί χάσατε την εξουσία;" "Πώς ο Στάλιν πήρε στα χέρια του τον μηχανισμό;" "Που οφείλεται η δύναμη του Στάλιν;"*. Το ζήτημα των εσωτερικών νόμων της επανάστασης τίθεται παντού και πάντα μ΄ έναν καθαρά ατομικό τρόπο, σαν να αφορούσε ένα παιχνίδι σκάκι ή κάποιο διαγωνισμό σπορ, και όχι βαθιές συγκρούσεις και αλλαγές με έναν κοινωνικό χαρακτήρα. Σ΄ αυτά τα πλαίσια, πολλοί ψευτομαρξιστές καθόλου δεν διακρίνονται απο αγοραίους δημοκράτες, που χρησιμοποιούν τα κριτήρια του κοινοβουλευτικού παιχνιδιού όταν αντιμετωπίζουν μεγάλα λαϊκά κινήματα.

Ο οποιοσδήποτε καταλαβαίνει την ιστορία έστω και ελάχιστα, γνωρίζει ότι κάθε επανάσταση προκάλεσε κατόπιν μια αντεπανάσταση, που, σίγουρα, ποτέ δεν έριξε το έθνος εντελώς πίσω στο σημείο απ΄ όπου ξεκίνησε στον τομέα της οικονομίας, αλλά αφαίρεσε πάντα από τον λαό ένα σημαντικό μέρος, μερικές φορές τη μερίδα του λέοντος από τις πολιτικές του κατακτήσεις. Και το πρώτο θύμα της αντίδρασης είναι κατά κανόνα εκείνο το στρώμα των επαναστατών που στάθηκε επί κεφαλής των μαζών στην πρώτη περίοδο της επανάστασης, την περίοδο της επίθεσης, την "ηρωική" περίοδο. Αυτή η γενική ιστορική παρατήρηση θα πρέπει να μας οδηγήσει στην ιδέα ότι δεν πρόκειται απλά για την επιδεξιότητα, την πανουργία, ή την τέχνη δυο ή λίγων ατόμων, αλλά ασύγκριτα πιο βαθιές αιτίες.

Οι μαρξιστές, σε αντίθεση με τους επιπόλαιους μοιρολάτρες (του τύπου του Λεόν Μπλούμ, του Πώλ Φωρ, κλπ), δεν αρνούνται τον ρόλο του ατόμου, της πρωτοβουλίας του, της τόλμης του, στον κοινωνικό αγώνα. Αλλά, αντίθετα από τους ιδεαλιστές, οι μαρξιστές γνωρίζουν ότι η συνείδηση σε τελευταία ανάλυση, καθορίζεται από το είναι. Ο ρόλος της ηγεσίας στην επανάσταση είναι τεράστιος. Χωρίς μια σωστή ηγεσία, το προλεταριάτο δεν μπορεί να θριαμβεύσει. Αλλά, ακόμη και η καλύτερη ηγεσία δεν μπορεί να υποκινήσει επανάσταση όταν δεν υπάρχουν οι αντικειμενικές συνθήκες. Ανάμεσα στις μεγαλύτερες αρετές μιας προλεταριακής ηγεσίας πρέπει να λογαριαστεί η ικανότητά της να διακρίνει τη στιγμή που μπορεί κανείς να επιτεθεί και τη στιγμή που είναι αναγκαίο να υποχωρήσει. Αυτή η ικανότητα ήταν που συνιστούσε την κύρια δύναμη του Λένιν. (σ.σ. Οι σταλινικοί κάνουν ακριβώς το αντίθετο: όταν υπήρχε μια οικονομική ανάκαμψη και σχετική πολιτική ισορροπία, διακήρυσσαν "Την κατάκτηση των δρόμων", "Οδοφράγματα", "Σοβιέτ παντού" ("η "τρίτη περίοδος"). Και τώρα, όταν η Γαλλία περνάει μια βαθιά κοινωνική και πολιτική κρίση, αγκαλιάζουν τους Ριζοσπάστες, δηλαδή ένα αστικό κόμμα που έχει εντελώς σαπίσει. Πολύ καιρό πριν, λεγόταν ότι αυτοί οι κύριοι έχουν τη συνήθεια να τραγουδάνε νεκρώσιμους ψαλμούς σε γάμους και γαμήλιους ύμνους σε κηδείες).

Η επιτυχία ή αποτυχία της πάλης της Αριστερής Αντιπολίτευσης ενάντια στη γραφειοκρατία, στον έναν ή τον άλλο βαθμό, εξαρτιόταν, φυσικά, από τις ικανότητες των ηγετών στα δύο εμπόλεμα στρατόπεδα. Αλλά πριν μιλήσουμε γι΄ αυτές τις ικανότητες, θα πρέπει να κατανοήσουμε καθαρά τον χαρακτήρα των ίδιων των εμπόλεμων στρατόπεδων, γιατί ο καλύτερος ηγέτης του ενός στρατόπεδου μπορεί να είναι εντελώς άχρηστος για το άλλο, και αντίστροφα. Το ερώτημα - είναι πολύ συνηθισμένο (και πολύ απλοϊκό) - "*Γιατί ο Τρότσκι εκείνη την εποχή δεν χρησιμοποίησε τον στρατιωτικό μηχανισμό ενάντια στον Στάλιν;"* . Είναι η πιο καθαρή απόδειξη του κόσμου ότι αυτός που ρωτάει δεν μπορεί ή δεν θέλει να σκεφτεί τους γενικούς ιστορικούς λόγους για τη νίκη της σοβιετικής γραφειοκρατίας πάνω στην επαναστατική πρωτοπορία του προλεταριάτου. Έχω πολλές φορές γράψει γι΄ αυτούς τους λόγους σε έναν αριθμό από βιβλία, αρχίζοντας από την αυτοβιογραφία μου. Προτείνω να συνοψίσω τα πιο σημαντικά συμπεράσματα σε λίγες γραμμές.

Δεν είναι η σημερινή γραφειοκρατία που εξασφάλισε τη νίκη της Οχτωβριανής Επανάστασης, αλλά οι εργατικές και αγροτικές μάζες με μπολσεβίκικη ηγεσία. Η γραφειοκρατία άρχισε να αναπτύσσεται μόνο μετά την οριστική νίκη, διογκώνοντας τις γραμμές της όχι μόνο με επαναστάτες εργάτες, αλλά και με εκπροσώπους άλλων τάξεων (πρώην τσαρικά στελέχη, αξιωματικούς, αστούς διανοούμενους, κλπ). Η τωρινή γραφειοκρατία, στη συντριπτική της

πλειοψηφία, ήταν, στην εποχή της Οχτωβριανής Επανάστασης, στο αστικό στρατόπεδο (πάρτε για παράδειγμα μόνο τους σοβιετικούς πρεσβευτές Πατιόμκιν, Μαϊσκι, Τραγιανόβσκι, Σούριτς, Χιντσούκ, κλπ). Εκείνοι από τη σημερινή γραφειοκρατία, που, στις μέρες του Οχτώβρη, ήταν στο μπολσεβίκικο στρατόπεδο, στη μεγάλη πλειοψηφία των περιπτώσεων δεν έπαιξαν ρόλο ούτε στο ελάχιστο σημαντικό, είτε στην προετοιμασία, είτε στη διεξαγωγή της επανάστασης, ή στα πρώτα χρόνια μετά από αυτήν. Αυτό ισχύει πάνω απ΄ όλα για τον ίδιο τον Στάλιν. Οσο για τους σημερινούς νεαρούς γραφειοκράτες, επιλέγονται και εκπαιδεύονται από τους μεγαλύτερους, και πιο συχνά από τα δικά τους τα παιδιά. Και είναι ο Στάλιν εκείνος που έχει γίνει ο "αρχηγός" αυτής της νέας κάστας που έχει αναπτυχθεί μετά την επανάσταση.

Η ιστορία του συνδικαλιστικού κινήματος σε κάθε χώρα δεν είναι μόνο η ιστορία απεργιών και γενικά μαζικών κινημάτων. Είναι επίσης η ιστορία του σχηματισμού της συνδικαλιστικής γραφειοκρατίας. Είναι αρκετά καλά γνωστό τι τεράστια συντηρητική δύναμη μπόρεσε να αποκτήσει αυτή η γραφειοκρατία, και με τι αλάθητη συναίσθηση διαλέγει τους "μεγαλοφυείς" ηγέτες της και τους διαμορφώνει σύμφωνα με τις ανάγκες της: Γκόμπερς, Γκριν, Λ¨εγκιεν, Λάιπαρτ, Σιτρίν, κλπ. (σ.σ. Μόνο ένας καθαρός λακές μπορεί να μιλάει για τον Στάλιν σαν μαρξιστή "θεωρητικό". Το βιβλίο του, "Προβλήματα του Λενινισμού", είναι ένα εκλεχτιστικό συνοθύλευμα, γεμάτο παιδιάστικα λάθη. Αλλά η εθνική γραφειοκρατία έχει νικήσει τη μαρξιστική αντιπολίτευση με το κοινωνικό της βάρος, καθόλου με τη "θεωρία")

Αν ο Ζουό έχει πετύχει μέχρι τώρα να διατηρεί τις θέσεις του ενάντια στις επιθέσεις από τα αριστερά, αυτό δεν οφείλεται στη σπουδαία στρατηγική του - αν και, αναμφίβολα, είναι ανώτερος από τους γραφειοκράτες συναδέλφους του (δεν είναι χωρίς λόγο που κατέχει την πρώτη θέση ανάμεσά τους) - αλλά επειδή δεν υπάρχει μέρα, ούτε ώρα, που ολόκληρος ο μηχανισμός του να μην αγωνίζεται πεισματικά για την ύπαρξή του, να μη διαλέγει συλλογικά τις καλύτερες μέθοδες γι΄ αυτόν τον αγώνα, να μην σκέφτεται για λογαριασμό του Ζουό, και να μην του εμπνέει τις αναγκαίες αποφάσεις. Αλλά αυτό δεν σημαίνει καθόλου ότι ο Ζουό είναι αήττητος. Με μια απότομη αλλαγή στην κατάσταση - πριν την επανάσταση ή προς τον φασισμό - ολόκληρος ο συνδικαλιστικός μηχανισμός θα χάσει την αυτοπεποίθησή του, οι επιδέξιες μανούβρες του θα φανεί ότι είναι ανίσχυρες, και ο ίδιος ο Ζουό θα κάνει μια εντύπωση όχι αξιοσημείωτη, αλλά αξιοθρήνητη. Αρκεί να θυμηθούμε τι άθλια μηδενικά αποδείχτηκε ότι ήταν οι ισχυροί και υπεροπτικοί αρχηγοί των γερμανικών συνδικάτων το 1918, όταν η επανάσταση ξέσπασε ενάντια στη θέλησή τους, όπως και το 1932, όταν ο Χίτλερ προέλαυνε.

Αυτά τα παραδείγματα δείχνουν τις πηγές της δύναμης και την αδυναμία της γραφειοκρατίας. Αναδύεται από το κίνημα των μαζών στην πρώτη περίοδο, την ηρωική περίοδο. Αλλά, έχοντας υψωθεί πάνω από τις μάζες, και μετά έχοντας λύσει το δικό της "κοινωνικό ζήτημα" (μια εξασφαλισμένη ύπαρξη, επιρροή, σεβασμό, κλπ.), η γραφειοκρατία τείνει όλο και πιο πολύ να κρατά τις μάζες σε ακινησία. Γιατί να διακινδυνεύσει; Αυτή έχει κάτι να χάσει. Η υπέρτατη επέκταση της επιρροής και της ευημερίας της ρεφορμιστικής γραφειοκρατίας γίνεται σε μια εποχή καπιταλιστικής προόδου και σχετικής παθητικότητας των εργαζόμενων μαζών. Αλλά όταν αυτή η παθητικότητα σπάει, προς τα δεξιά ή προς τα αριστερά, η μεγαλοπρέπεια της γραφειοκρατίας τερματίζεται. Η ευφυΐα και η επιδεξιότητά της μετατρέπονται σε ανοησία και ανημποριά. Η φύση της "ηγεσίας" αντιστοιχεί στη φύση της τάξης (ή της κάστας) της οποίας ηγείται και στην αντικειμενική κατάσταση μέσα από την οποία αυτή η τάξη (ή κάστα) περνάει.

Η σοβιετική γραφειοκρατία είναι αμέτρητα πιο ισχυρή από τις ρεφορμιστικές γραφειοκρατίες όλων μαζί των καπιταλιστικών χωρών, μια και έχει στα χέρια της την κρατική εξουσία και όλα τα πλεονεκτήματα και τα προνόμια που είναι δεμένα με αυτό. Είναι αλήθεια ότι η σοβιετική γραφειοκρατία έχει αναπτυχθεί στο έδαφός της νικηφόρας προλεταριακής επανάστασης. Αλλά θα ήταν η μεγαλύτερη αφέλεια να την εξιδανικεύσει κανείς γι΄ αυτόν τον λόγο. Σε μια φτωχή χώρα - και η ΕΣΣΔ είναι τώρα ακόμη μια πολύ φτωχή χώρα, όπου ένα δικό σου δωμάτιο, αρκετή τροφή και ρουχισμός είναι προσιτά μόνο σε μια ελάχιστη μειοψηφία του πληθυσμού - σε μια τέτοια χώρα εκατομμύρια γραφειοκράτες, μεγάλοι και μικροί, κάνουν κάθε προσπάθεια να εξασφαλίσουν πριν απο κάθε τι άλλο τη δική τους καλοπέραση! Από δω βγαίνει ο μεγάλος εγωισμός και ο μεγάλος συντηρητισμός της γραφειοκρατίας, ο φόβος της μπροστά στη δυσαρέσκεια των μαζών, το μίσος

της για την κριτική, η οργισμένη επιμονή της να καταπνίξει κάθε ελεύθερη σκέψη, και τέλος, οι υποκριτικές και ιερουργικές γονυκλισίες της μπροστά στον "ηγέτη" που ενσωματώνει και υπερασπίζεται την απεριόριστη κυριαρχία της και τα προνόμιά της. Όλα αυτά μαζί είναι το περιεχόμενο της πάλης ενάντια στον "Τροτσκισμό".

Είναι απόλυτα αναμφισβήτητο και έχει μεγάλη σημασία το γεγονός ότι η σοβιετική γραφειοκρατία έγινε πιό ισχυρή καθώς δυνάμωναν τα χτυπήματα ενάντια στην παγκόσμια εργατική τάξη. Οι ήττες των επαναστατικών κινημάτων στην Ευρώπη και την ΑΣία βαθμιαία υπονόμευσαν την εμπιστοσύνη των σοβιετικών εργατών στην διεθνή τους σύμμαχο. Μέσα στη χώρα, οξύτατη αθλιότητα βασίλευε ακόμη. Οι πιο τολμηροί και πιό αφοσιωμένοι εκπρόσωποι της εργατικής τάξης, ή είχαν χαθεί στον εμφύλιο πόλεμο, ή είχαν ανέβει ψηλότερα στο μεγαλύτερο μέρος τους, είχαν αφομοιωθεί στις γραμμές της γραφειοκρατίας, έχοντας χάσει το επαναστατικό τους πνεύμα. Κουρασμένη, λόγω των τρομερών προσπαθειών των επαναστατικών χρόνων, χωρίς προοπτική, δηλητηριασμένη με πικρία από μια σειρά απογοητεύσεων, η μεγάλη μάζα έπεσε στην παθητικότητα. Μια τέτοιου είδους αντίδραση εμφανίζεται, όπως είπαμε ήδη, μετά από κάθε επανάσταση. Το τεράστιο ιστορικό πλεονέκτημα της Οχτωβριανής Επανάστασης, σαν μιας προλεταριακής επανάστασης, είναι ότι η εξάντληση και η απογοήτευση έχουν ωφελήσει όχι τον ταξικό εχθρό, τη μπουρζουαζία και την αριστοκρατία, αλλά το ανώτερο στρώμα της ίδιας της εργατικής τάξης τις ενδιάμεσες ομάδες που συνδέονται μ΄ αυτό και που έχουν μπει στη σοβιετική γραφειοκρατία.

Οι γνήσιοι επαναστάτες προλετάριοι στην ΕΣΣΔ αντλούσαν τη δύναμή τους όχι από τον μηχανισμό, αλλά από τη δράση των επαναστατικών μαζών. Ιδιαίτερα ο Κόκκινος Στρατός δεν δημιουργήθηκε από "ανθρώπους του μηχανισμού" (στα πιό κρίσιμα χρόνια ο μηχανισμός ήταν ακόμη πολύ αδύνατος), αλλά από τα ηρωικά εργατικά στελέχη, που, με μπολσεβίκικη ηγεσία, συσπείρωσαν γύρω τους τους νεαρούς αγρότες και τους οδήγησαν στη μάχη. Η παρακμή του επαναστατικού κινήματος, η κούραση, οι ήττες στην Ευρώπη και την Ασία, η απογοήτευση των εργαζομένων μαζών, επρόκειτο αναπόφευκτα και κατευθείαν να αδυνατίσουν τις θέσεις των διεθνιστών - επαναστατών, και από την άλλη, επρόκειτο να ενισχύσουν τις θέσεις της εθνικής και συντηρητικής γραφειοκρατίας. Ένα νέο κεφάλαιο ανοίγει στην επανάσταση. Οι ηγέτες της προηγούμενης περιόδου περνάνε στην αντιπολίτευση ενώ οι συντηρητικοί πολιτικοί του μηχανισμοί, που είχαν παίξει έναν δευτερεύοντα ρόλο στην επανάσταση, προβάλλουν με την θριαμβεύουσα γραφειοκρατία στο προσκήνιο.

Όσο για τον στρατιωτικό μηχανισμό, είναι ένα μέρος, του γραφειοκρατικού μηχανισμού, που η ποιότητά του δεν είναι καθόλου διαφορετική από εκείνου. Αρκεί να πούμε ότι στα χρόνια του εμφύλιου πόλεμου, ο Κόκκινος Στρατός απορρόφησε εκατοντάδες χιλιάδες πρώην τσαρικούς αξιωματικούς. Στις 13 Μάρτη 1919, ο Λένιν είπε σε μια συγκέντρωση στην Πετρούπολη: *"Όταν ο Τρότσκι μου είπε πρόσφατα ότι, στον στρατιωτικό τομέα, ο αριθμός των αξιωματικών μας είναι αρκετές δεκάδες χιλιάδες, τότε είχα μια συγκεκριμένη εικόνα για το τι εννοούμε με το μυστικό της χρησιμοποίησης του εχθρού μας: πώς να οικοδομείται ο κομμουνισμός από εκείνους που προηγούμενα ήταν εχθροί μας. Να οικοδομείται ο κομμουνισμός με τούβλα που είχαν μαζέψει ενάντιά μας οι καπιταλιστές! Και δεν έχουμε άλλα τούβλα!"*. Αυτά τα στελέχη από αξιωματικούς και λειτουργούς έκαναν τη δουλειά τους στα πρώτα χρόνια κάτω από την άμεση πίεση και επιτήρηση των προχωρημένων εργατών. Στη φωτιά της σκληρής πάλης, δεν μπορούσε να μπει καν ζήτημα προνομιούχας θέσης των αξιωματικών: η ίδια η λέξη είχε σβηστεί από το λεξιλόγιο. Αλλά ακριβώς μετά το κέρδισμα των νικών και το πέρασμα σε κατάσταση ειρήνης, ο στρατιωτικός μηχανισμός προσπάθησε να γίνει εκείνο το μέρος ολόκληρου του γραφειοκρατικού μηχανισμού με τη μεγαλύτερη επιρροή και τα περισσότερα προνόμια. Ο μόνος που θα βασιζόταν στους αξιωματικούς με σκοπό να καταλάβει την εξουσία, θα ήταν κάποιος διατεθειμένος να προχωρήσει πέρα από τις ορέξεις της κάστας των αξιωματικών, δηλαδή, που θα τους εξασφάλιζε μια ανώτερη θέση, θα τους έδινε βαθμούς και παράσημα, με δυό λόγια, που θα έκανε δια μιας αυτό που η σταλινική γραφειοκρατία έκανε βαθμιαία στα επόμενα δέκα με δώδεκα χρόνια. Δεν υπάρχει αμφιβολία ότι ήταν δυνατό να γίνει ένα στρατιωτικό πραξικόπημα ενάντια στη φράξια των Ζινόβιεφ, Κάμενεφ, Στάλιν, κλπ., χωρίς καν αιματοχυσία. Αλλά το αποτέλεσμα ενός τέτοιου πραξικοπήματος θα ήταν

να επιταχυνθεί ο ρυθμός της ίδιας της γραφειοκρατικοποίησης και του βοναπαρτισμού, που την πάλη ενάντιά τους είχε αναλάβει η Αριστερή Αντιπολίτευση.

Το καθήκον των Μπολσεβίκων - Λενινιστών, από την ίδια την ουσία του, δεν ήταν να βασιστούν στη στρατιωτική γραφειοκρατία ενάντια στη γραφειοκρατία του κόμματος, αλλά να βασιστούν στην προλεταριακή πρωτοπορία και μέσα απ΄ αυτή στις λαϊκές μάζες, και να κυριαρχήσουν στη γραφειοκρατία στην ολότητά της, να την εκκαθαρίσουν από τα ξένα στοιχεία της, να εξασφαλίσουν τον άγρυπνο έλεγχο των εργατών πάνω της, και να ξαναφέρουν την πολιτική της στις γραμμές του επαναστατικού διεθνισμού. Αλλά, καθώς η ζωντανή πηγή της επαναστατικής δύναμης των μαζών στέρεψε στον εμφύλιο πόλεμο, την πείνα και τις επιδημίες, και καθώς η γραφειοκρατία μεγάλωσε τρομερά σε αριθμούς και θρασύτητα, οι επαναστάτες προλετάριοι έγιναν η πιο αδύνατη πλευρά. Σίγουρα, η σημαία των Μπολσεβίκων - Λενινιστών συσπείρωσε δεκάδες χιλιάδες από τους καλύτερους επαναστάτες μαχητές, μαζί και μερικούς στρατιωτικούς. Οι προχωρημένοι εργάτες συμπαθούσαν την Αντιπολίτευση, αλλά αυτή η συμπάθεια παράμεινε παθητική. Οι μάζες δεν πίστευαν πια ότι η κατάσταση μπορούσε να αλλάξει σοβαρά μέσα από πάλη. Στο μεταξύ, η γραφειοκρατία ισχυριζόταν: *"Η Αντιπολίτευση προτείνει διεθνή επανάσταση και είναι έτοιμη να μας σύρει σε έναν επαναστατικό πόλεμο. Αρκετά με τις αναταραχές και τη μιζέρια. Έχουμε κερδίσει το δικαίωμα να ξεκουραστούμε. Δεν χρειαζόμαστε κι άλλο από "διαρκή επανάσταση". Θα χτίσουμε τη σοσιαλιστική κοινωνία στην πατρίδα μας. Εργάτες και αγρότες, βασιστείτε σε μας, τους ηγέτες σας!"*. Αυτή η εθνικιστική και συντηρητική αγκιτάτσια συνοδευόταν - επί τη ευκαιρία - από μανιασμένες συκοφαντίες, μερικές φορές απόλυτα αντιδραστικές, ενάντια στους διεθνιστές. Συσπείρωσε στενά τη στρατιωτική και την κρατική γραφειοκρατία, και αναμφίβολα βρήκε απήχηση στις κουρασμένες και καθυστερημένες μάζες. Έτσι, η μπολσεβίκικη πρωτοπορία βρέθηκε απομονωμένη και τσακίστηκε τμηματικά. Εδώ βρίσκεται το μυστικό της νίκης της θερμιδωριανής γραφειοκρατίας.

Τα λόγια για τις εξαιρετικές ταχτικές και οργανωτικές ικανότητες του Στάλιν είναι ένας μύθος, που δημιουργήθηκε σκόπιμα από τη γραφειοκρατία της ΕΣΣΔ και της Κομμουνιστικής Διεθνούς και επαναλαμβάνεται από τους αριστερούς αστούς διανοούμενους, που, παρά τον ατομικισμό τους, πρόθυμα υποκλίνονται μπροστά στην επιτυχία. Αυτοί οι κύριοι, ούτε κατάλαβαν ούτε αναγνώρισαν τον Λένιν, όταν εκείνος, καταδιωκόμενος από τα διεθνή σκουπίδια, προετοίμαζε την επανάσταση. Από την άλλη, "αναγνώρισαν" τον Στάλιν όταν αυτή η αναγνώριση έφερνε μόνο ικανοποίηση και μερικές φορές άμεσα πλεονεκτήματα. Η πρωτοβουλία για την πάλη ενάντια στην Αριστερή Αντιπολίτευση πιο σωστά δεν ανήκει στον Στάλιν, αλλά στον Ζινόβιεφ. Στην αρχή ο Στάλιν δίσταζε και περίμενε. Θα ήταν λάθος να νομίσει κανείς ότι ο Στάλιν είχε καν ένα στρατηγικό σχέδιο από την αρχή. Συνέχεια δοκίμαζε το έδαφος. Δεν υπάρχει αμφιβολία ότι η επαναστατική μαρξιστική του παιδεία βάραινε πάνω του. Στην πραγματικότητα, έψαχνε για μια απλούστερη, πιο εθνική, πιο "σίγουρη" πολιτική. Η επιτυχία που είχε ήταν κάτι απροσδόκητο, πρώτα-πρώτα από τον ίδιο. Ήταν η επιτυχία του νέου ηγετικού στρώματος, της επαναστατικής αριστοκρατίας που προσπαθούσε να απελευθερωθεί από τον έλεγχο των μαζών και που χρειαζόταν έναν ισχυρό και αξιόπιστο διαιτητή για τις εσωτερικές του υποθέσεις. Ο Στάλιν, μια φυσιογνωμία δεύτερης κατηγορίας στην προλεταριακή επανάσταση, εμφανίστηκε σαν ο αδιαμφισβήτητος ηγέτης της θερμιδωριανής γραφειοκρατίας, ο πρώτος στις γραμμές της - τίποτε παραπάνω.

Ο ιταλός φασίστας ή μισοφασίστας συγγραφέας, Μαλαπάρτε, έχει δημοσιεύσει ένα βιβλίο, "Πραξικόπημα": Η τεχνική της Επανάστασης", όπου αναπτύσσει την ιδέα ότι *"η επαναστατική τακτική του Τρότσκι"* σε αντίθεση με τη στρατηγική του Λένιν μπορούσε να εξασφαλίσει τη νίκη σε μια δοσμένη χώρα κάτω από δοσμένες συνθήκες. Δύσκολο να φανταστεί κανείς μια θεωρία που να είναι πιο παράλογη! Όμως, οι σοφοί που έρχονται κατόπιν εορτής να μας κατηγορήσουν ότι χάσαμε την εξουσία από αναποφασιστικότητα, κατά βάθος βλέπουν τα πράγματα από τη σκοπιά του Μαλαπάρτε: νομίζουν ότι υπάρχουν ορισμένα ειδικά τεχνικά "μυστικά", που με τη βοήθειά τους η επαναστατική εξουσία μπορεί να κερδηθεί ή να διατηρηθεί, ανεξάρτητα από την επίδραση μεγάλων αντικειμενικών παραγόντων (νίκη ή ήττα της επανάστασης στην Ανατολή και τη Δύση, άνοδος ή πτώση του μαζικού κινήματος σε μια χώρα κλπ). Η εξουσία δεν είναι ένα βραβείο που το κερδίζουν οι πιο "επιδέξιοι". Η εξουσία είναι μια σχέση ανάμεσα σε άτομα, σε τελευταία ανάλυση ανάμεσα

σε τάξεις. Η κυβερνητική ηγεσία, όπως είπαμε, είναι ένας ισχυρός μοχλός για επιτυχία. Αλλά αυτό καθόλου δεν σημαίνει ότι η ηγεσία μπορεί να εγγυηθεί τη νίκη κάτω από όλες τις συνθήκες.

Αυτό που είναι αποφασιστικό σε τελευταία ανάλυση είναι η ταξική πάλη και οι εσωτερικές ανακατατάξεις που προκαλούνται μέσα στις αγωνιζόμενες μάζες. Είναι αδύνατο, σίγουρα, να απαντήσουμε με μαθηματική ακρίβεια στο ερώτημα: Πώς θα εξελισσόταν η πάλη αν ήταν ζωντανός ο Λένιν; Οτι ο Λένιν θα ήταν ο άσπονδος εχθρός της άπληστης συντηρητικής γραφειοκρατίας και της πολιτικής του Στάλιν, που έδενε σταθερά σε αυτή όλους τους όμοιούς του, αποδείχνεται αναμφισβήτητα σε μια ολόκληρη σειρά γράμματα, άρθρα, και προτάσεις του Λένιν στην τελευταία περίοδο της ζωής του, ιδιαίτερα στη διαθήκη του, στην οποία συνιστά να απομακρυνθεί ο Στάλιν από τη θέση του γενικού γραμματέα, και τέλος από το τελευταίο του γράμμα, στο οποίο διακόπτει *"όλες τις προσωπικές και συντροφικές σχέσεις"* με τον Στάλιν. Στην περίοδο ανάμεσα στις δύο προσβολές της αρρώστιας του, ο Λένιν πρότεινε μια κοινή φράξια με μένα για να παλέψουμε ενάντια στη γραφειοκρατία και το γενικό της επιτελείο, το Οργανωτικό Γραφείο της Κεντρικής Επιτροπής, όπου ο Στάλιν ήταν επικεφαλής. Για το Δωδέκατο Συνέδριο του Κόμματος, ο Λένιν - για να χρησιμοποιήσουμε τη δική του έκφραση - ετοίμαζε μια "βόμβα" ενάντια στον Στάλιν. Όλα αυτά έχουν λεχθεί - στη βάση επακριβών και αναμφισβήτητων ντοκουμέντων - στην αυτοβιογραφία μου και σε ένα ειδικό άρθρο "Για την Απαγορευμένη Διαθήκη του Λένιν". Τα προετοιμαστικά μέτρα του Λένιν δείχνουν ότι πίστευε πώς η επικείμενη πάλη θα είναι πολύ δύσκολη. Όχι γιατί - δεν υπάρχει αμφιβολία γι΄ αυτό - φοβόταν τον Στάλιν προσωπικά σαν αντίπαλο (θα ήταν γελοίο να πει κανείς κάτι τέτοιο) αλλά επειδή έβλεπε καθαρά πίσω από την πλάτη του Στάλιν τον ιστό των κοινών συμφερόντων της ισχυρής κάστας της ηγετικής γραφειοκρατίας. Ενώ ο Λένιν ήταν ακόμη ζωντανός, ο Στάλιν διεξήγε μια ύπουλη επιχείρηση με πράκτορες που διέδιδαν προσεκτικά τον ψίθυρο ότι ο Λένιν ήταν ένας ανάπηρος διανοούμενος, χωρίς επαφή με την κατάσταση, κλπ., με δυό λόγια, κυκλοφορώντας τον ίδιο θρύλο που τώρα έχει γίνει η ανεπίσημη εκδοχή της Κομμουνιστικής Διεθνούς για να εξηγήσει την οξεία εχθρότητα ανάμεσα στον Λένιν και το Στάλιν στον τελευταίο ενάμισι χρόνο της ζωής του Λένιν. Στην πραγματικότητα, όλα τα άρθρα και τα γράμματα που υπαγόρευσε ο Λένιν όταν ήταν άρρωστος εκπροσωπούν ίσως τους ωριμότερους καρπούς της σκέψης του. Η οξυδέρκεια αυτού του "ανάπηρου" θα ήταν υπεραρκετή για μια δωδεκάδα Στάλιν.

Μπορούμε να πούμε με βεβαιότητα ότι αν ο Λένιν είχε ζήσει περισσότερο, η πίεση της γραφειοκρατικής παντοδυναμίας θα ασκούνταν - τουλάχιστον στα πρώτα χρόνια - τουλάχιστον στα πρώτα χρόνια - πιο ελαφρά. Αλλά, το 1926, η Κρούπσκαγια (σ.σ. σύζυγος του Λένιν) είπε σε μια ομάδα από Αριστερούς Αντιπολιτευόμενους, *"Αν ο Λένιν ήταν ζωντανός σήμερα, τώρα θα ήταν στη φυλακή"*. Οι φόβοι και τα ανησυχητικά προαισθήματα του Λένιν ήταν ακόμη νωπά στη μνήμη της, και δεν είχε καμιά απολύτως ψευδαίσθηση για την προσωπική παντοδυναμία του Λένιν, καταλαβαίνοντας, σύμφωνα με τα δικά της λόγια, την εξάρτηση του καλύτερου τιμονιέρη από τους ανέμους και από τα ευνοϊκά ή αντίθετα ρεύματα.

Σημαίνει αυτό ότι η νίκη του Στάλιν ήταν αναπόφευκτη; Σημαίνει ότι η πάλη της Αριστερής Αντιπολίτευσης (των Μπολσεβίκων - Λενινιστών) ήταν χωρίς ελπίδα; Ένας τέτοιος τρόπος να μπαίνει το ερώτημα είναι αφηρημένος, σχηματικός και μοιρολατρικός. Η ανάπτυξη της πάλης έχει δείξει, χωρίς καμιά αμφιβολία, ότι οι Μπολσεβίκοι - Λενινιστές δεν θα μπορούσαν να κερδίσουν μια ολοκληρωτική νίκη στην ΕΣΣΔ - δηλαδή, να κατακτήσουν την εξουσία και να καυτηριάσουν το απόστημα του γραφειοκρατισμού - χωρίς υποστήριξη από την παγκόσμια επανάσταση. Αλλά αυτό με κανέναν τρόπο δεν σημαίνει ότι η πάλη τους δεν είχε αποτελέσματα. Χωρίς τη θαρραλέα κριτική της Αντιπολίτευσης και χωρίς το φόβο της γραφειοκρατίας για την Αντιπολίτευση, η πορεία των Στάλιν - Μπουχάριν προς τον κουλάκο (πλούσιο χωρικό) θα κατάληγε στην αναβίωση του καπιταλισμού. Κάτω από το μαστίγιο της Αντιπολίτευσης, η γραφειοκρατία αναγκάστηκε να δανειστεί σημαντικά πράγματα από την πλατφόρμα μας. Οι Λενινιστές δεν μπορούσαν να σώσουν το σοβιετικό καθεστώς από το προτσές του εκφυλισμού και τις δυσκολίες του προσωποπαγούς καθεστώτος. Αλλά το έσωσαν από την πλήρη διάλυση φράζοντας το δρόμο στην καπιταλιστική παλινόρθωση. Οι προοδευτικές μεταρρυθμίσεις της γραφειοκρατίας ήταν τα παραπροϊόντα της επαναστατικής πάλης της Αντιπολίτευσης. Για μας, αυτό κάθε άλλο παρά αρκετό είναι. Αλλά είναι

κάτι.

Στην αρένα του παγκόσμιου Εργατικού κινήματος, από το οποίο η σοβιετική γραφειοκρατία εξαρτάται μόνο έμμεσα, η κατάσταση είναι ακόμη σε τεράστιο βαθμό δυσμενής για την ΕΣΣΔ. Δια μέσου της Κομμουνιστικής Διεθνούς, ο σταλινισμός έχει γίνει το χειρότερο φρένο για την παγκόσμια επανάσταση. Χωρίς τον Στάλιν, δεν θα υπήρχε Χίτλερ. Αυτή τη στιγμή στη Γαλλία, με την πολιτική του εξευτελισμού που πολιτικό του όνομα είναι το "Λαϊκό Μέτωπο", ο σταλινισμός προετοιμάζει μια νέα ήττα για το προλεταριάτο. Αλλά εδώ, επίσης, η πάλη της Αριστερής Αντιπολίτευσης δεν ήταν στείρα. Σε ολόκληρο τον κόσμο αναπτύσσονται και πολλαπλασιάζονται στελέχη από γνήσιους προλετάριους επαναστάτες, αληθινούς μπολσεβίκους, που προσχωρούν, όχι στη σοβιετική γραφειοκρατία για να χρησιμοποιήσουν το κύρος και το θησαυροφυλάκιό της, αλλά στο πρόγραμμα του Λένιν και τη σημαία της Οχτωβριανής Επανάστασης. Κάτω από τις αληθινά τερατώδεις διώξεις - επίσης χωρίς προηγούμενο στην ιστορία - από τις ενωμένες δυνάμεις του ιμπεριαλισμού, του ρεφορμισμού, και του σταλινισμού, οι Μπολσεβίκοι - Λενινιστές αναπτύσσονται, δυναμώνοντας, και κερδίζοντας όλο και πιο πολύ την εμπιστοσύνη των προχωρημένων εργατών. Ενα αλάθητο σύμπτωμα της κρίσης που προκαλείται είναι η θαυμάσια εξέλιξη της Σοσιαλιστικής Νεολαίας του Σεν.

Η παγκόσμια επανάσταση θα προχωρήσει κάτω από τη σημαία της Τέταρτης Διεθνούς. Οι πρώτες της επιτυχίες δεν θα αφήσουν πέτρα πάνω στην πέτρα από την παντοδυναμία της σταλινικής κλίκας, τα ψέματα της, τις συκοφαντίες της, και την κούφια φήμη της. Η σοβιετική δημοκρατία, όπως και η παγκόσμια προλεταριακή πρωτοπορία, θα απελευθερωθεί στο τέλος από το γραφειοκρατικό χταπόδι. Η ιστορική κατάρρευση του σταλινισμού είναι προκαθορισμένη και θα είναι άξια η τιμωρία για τα αναρίθμητα εγκλήματα της ενάντια στην παγκόσμια εργατική τάξη. Δεν θέλουμε και δεν προσβλέπουμε σε καμιά άλλη εκδίκηση!

Γραπτά του 1935-36

Λέον Τρότσκι

Η τρομοκρ ατία και το σταλινικό καθεστώς στη Σοβιετική Ένωση[1]

Αν, από τη μία μεριά, η τρομοκρατία είναι δυνατή, γιατί, από την άλλη, θα πρέπει να τη θεωρήσουμε ως κάτι που αποκλείεται; Παρά τη γοητευτική του συμμετρία, αυτός ο συλλογισμός είναι στη βάση του λειψός. Είναι εντελώς απαράδεκτο να τίθεται η τρομοκρατία που ασκεί μια δικτατορία εναντίον μιας αντιπολίτευσης στο ίδιο επίπεδο με την τρομοκρατία μιας αντιπολίτευσης εναντίον μιας δικτατορίας. Για την κυβερνώσα φατρία η προετοιμασία δολοφονιών μέσω ενός δικαστηρίου ή σε μια ενέδρα δεν είναι τίποτε άλλο από ένα ζήτημα αστυνομικής τεχνικής. Σε περίπτωση αποτυχίας, μπορούν πάντα να θυσιαστούν κάποιοι κατώτεροι πράκτορες. Αντίθετα, από τη μεριά της αντιπολίτευσης, η τρομοκρατία προϋποθέτει τη συγκέντρωση όλων των δυνάμεων για την προετοιμασία τρομοκρατικών ενεργειών, γνωρίζοντας, εκ των προτέρων, ότι, ανεξάρτητα από την επιτυχία ή την αποτυχία τους, αυτές θα προκαλέσουν ως απάντηση το χαμό πολλών από τους καλύτερους ανθρώπους της. Η αντιπολίτευση δεν θα μπορούσε, με κανέναν τρόπο, να επιτρέψει στον εαυτό της μια τέτοια παράλογη σπατάλη δυνάμεων. Γι΄ αυτόν ακριβώς το λόγο - και όχι για οποιονδήποτε άλλον - η Κομμουνιστική Διεθνής δεν καταφεύγει σε τρομοκρατικές απόπειρες στις χώρες όπου υπάρχουν φασιστικές δικτατορίες. Η {Αριστερή} Αντιπολίτευση δεν είναι λιγότερο διατεθειμένη απ΄ ότι η Κομιντέρν να ακολουθήσει αυτήν την πολιτική αυτοκτονίας.

Σύμφωνα με το κατηγορητήριο, το οποίο υπολογίζει στην άγνοια και την πνευματική νωθρότητα, οι "τροτσκιστές" αποφάσισαν να εξοντώσουν την κυβερνώσα ομάδα, προκειμένου με αυτόν τον τρόπο να ανοίξουν το δρόμο προς την εξουσία. Ο συνήθης φιλισταίος, ιδιαίτερα όταν φέρει το έμβλημα του "Φίλου της ΕΣΣΔ", σκέπτεται ως εξής: "Οι αντιπολιτευόμενοι δεν μπορούσαν παρά να αποβλέπουν στην εξουσία και δεν μπορούσαν παρά να μισούν την κυβερνώσα ομάδα. Γιατί να μην καταφύγουν, λοιπόν, στην τρομοκρατία;". Με άλλα λόγια, για τον συνήθη φιλισταίο το ζήτημα τακτοποιείται εκεί όπου στην πραγματικότητα αρχίζει να τίθεται. Οι ηγέτες της Αντιπολίτευσης δεν είναι ούτε τυχάρπαστοι ούτε πρωτάρηδες. Το ζήτημα δεν είναι αν αποβλέπανε στην εξουσία. Κάθε σοβαρή είναι το εξής: Θα μπορούσαν οι αντιπολιτευόμενοι, οι οποίοι έχουν διαμορφωθεί με την τεράστια πείρα του επαναστατικού κινήματος, να έτρεφαν - έστω και μια στιγμή - τη δοξασία ότι η τρομοκρατία είναι ικανή να τους φέρει πιο κοντά στην εξουσία; Η ιστορία της Ρωσίας, η μαρξιστική θεωρία και η πολιτική ψυχολογία απαντούν: Οχι, δεν θα μπορούσαν!

Στο σημείο αυτό, το πρόβλημα της τρομοκρατίας απαιτεί μια αποσαφήνιση, έστω σύντομη, από την άποψη της ιστορίας και της θεωρίας. Στο βαθμό που με σκιαγραφούν ως τον ιεροφάντη της "αντισοβιετικής τρομοκρατίας", είμαι υποχρεωμένος να ασχοληθώ με μία παρουσίαση αυτοβιογραφικού χαρακτήρα. Το 1902, πριν καλά-καλά φθάσω στο Λονδίνο από τη Σιβηρία, ύστερα από πέντε χρόνια φυλακή και εξορία, είχα τότε την ευκαιρία, σε ένα άρθρο μου αφιερωμένο στη δισεκατονταετηρίδα του φρουρίου του Σλούσελμπουργκ και στην ομώνυμη φυλακή καταναγκαστικών έργων, να απαριθμήσω τους επαναστάτες που βασανίστηκαν εκεί μέχρι θανάτου. "Οι σκιές αυτών των μαρτύρων", έγραφα, "κραυγάζουν για εκδίκηση", αλλά αμέσως μετά πρόσθετα: "Οχι για εκδίκηση προσωπική, αλλά για εκδίκηση επαναστατική, όχι για την εκτέλεση των υπουργών, αλλά για την εκτέλεση της απολυταρχίας". Αυτές οι γραμμές στρέφονταν ολοκληρωτικά κατά της ατομικής τρομοκρατίας. Ο συγγραφέας τους ήταν είκοσι τριών χρονών και από τις πρώτες μέρες της επαναστατικής του δραστηριότητας ήταν ήδη ένας αντίπαλος της τρομοκρατίας. Από το 1902 έως το 1905, εκφώνησα, σε διάφορες πόλεις της Ευρώπης, πολυάριθμες ομιλίες εναντίον της ιδεολογίας της τρομοκρατίας ενώπιον Ρώσων φοιτητών και εμιγκρέδων, η οποία, στις αρχές του αιώνα, είχε αρχίσει και πάλι να διαδίδεται στους κόλπους της ρωσικής νεολαίας.

Από τη δεκαετία του 1880, δύο γενιές Ρώσων μαρξιστών, οι οποίοι έζησαν την εποχή της τρομοκρατίας, απέκτησαν προσωπική εμπειρία και έμαθαν το τραγικό τους μάθημα, διαποτίστηκαν μέχρι το κόκκαλο από μια αρνητική στάση απέναντι στον ηρωικό πολιτικό τυχοδιωκτισμό μεμονωμένων ατόμων. Ο Πλεχάνωφ, ο θεμελιωτής του ρωσικού μαρξισμού, ο

Λένιν, ο ηγέτης του μπολσεβικισμού, ο Μάρτωφ, ο επιφανέστερος εκπρόσωπος του μενσεβικισμού, όλοι τους αφιέρωσαν χιλιάδες σελίδες και εκατοντάδες λόγους στην πάλη τους εναντίον της τακτικής της τρομοκρατίας.

Η ιδεολογική έμπνευση που εκπορεύτηκε από αυτούς τους πρεσβύτερους μαρξιστές καλλιέργησε, κατά τη διάρκεια της νεότητάς μου, τη στάση μου απέναντι στην επαναστατική αλχημεία των κλειστών διανοουμενίστικων κύκλων. Το πρόβλημα της τρομοκρατίας ήταν για εμάς, τους Ρώσους επαναστάτες, ζήτημα ζωής και θανάτου, τόσο με την πολιτική όσο και με την προσωπική έννοια του όρου. Για εμάς, ο τρομοκράτης δεν ήταν ο ήρωας ενός μυθιστορήματος, αλλά ένα πρόσωπο ζωντανό γνώριμο. Στην εξορία ζούσαμε για χρόνια πλάι-πλάι με τους τρομοκράτες της παλαιότερης γενιάς. Στις φυλακές και στα τμήματα μεταγωγών συναντήσαμε τους τρομοκράτες της ηλικίας μας. Στο φρούριο Πέτρου και Παύλου επικοινωνούσαμε με χτυπήματα στον τοίχο με τους τρομοκράτες που είχαν καταδικαστεί σε θάνατο. Πόσες ώρες, πόσες μέρες περάσαμε με παθιασμένες συζητήσεις! Πόσες φορές διακόψαμε τις προσωπικές μας σχέσεις εξαιτίας αυτού του ζητήματος, που ήταν το πιο καίριο απ΄ όλα! Η ρωσική φιλολογία σχετικά με την τρομοκρατία, που καλλιεργήθηκε από αυτές τις συζητήσεις και τις απηχούσε, θα μπορούσε να γεμίσει μια μεγάλη βιβλιοθήκη.

Μεμονωμένα τρομοκρατικά ξεσπάσματα είναι αναπόφευκτα, κάθε φορά που η πολιτική καταπίεση υπερβαίνει ορισμένα όρια. Τέτοιες πράξεις έχουν σχεδόν πάντα έναν ενδεικτικό χαρακτήρα. Όμως, είναι ένα διαφορετικό πράγμα η πολιτική που εκθειάζει την τρομοκρατία και την ανάγει σε σύστημα. "Η τρομοκρατία", έγραφα το 1909, "απαιτεί μια τέτοια συμπυκνωμένη ενέργεια για τη "μεγάλη στιγμή", μια τέτοια υπερεκτίμηση του προσωπικού ηρωισμού και, τελικά, μια τέτοια "ερμητική" συνωμοτικότητα, ώστε - αν όχι λογικά, τότε ψυχολογικά - αποκλείει ολοκληρωτικά τη ζύμωση και την οργανωτική δουλειά μέσα στις μάζες... Καταπολεμώντας την τρομοκρατία, η μαρξιστική ιντελιγκέντσια υπεράσπιζε το δικαίωμα ή το καθήκον της να μην εγκαταλείψει τις εργατικές συνοικίες, για να ανοίξει λαγούμια κάτω από τα παλάτια του Μεγάλου Δούκα και του Τσάρου". Είναι αδύνατο να παραπλανήσεις ή να ξεγελάσεις την ιστορία. Μακροπρόθεσμα, η ιστορία βάζει τον καθένα στη θέση του. Το βασικό χαρακτηριστικό της τρομοκρατίας ως συστήματος είναι ότι καταστρέφει την οργάνωση που επιχειρεί να αναπληρώσει με τη βοήθεια των χημικών μιγμάτων, εξαιτίας της ίδιας της έλλειψης πολιτικής ισχύος. Υπάρχουν, βεβαίως, ιστορικές συνθήκες, όπου η τρομοκρατία μπορεί να ενσπείρει τη σύγχυση στους κύκλους της κυβέρνησης. Όμως, ποιος ωφελείται σε μια τέτοια περίπτωση; Σε κάθε περίπτωση, ούτε η ίδια η τρομοκρατική οργάνωση ούτε οι μάζες που πίσω από τις πλάτες τους γίνεται η μονομαχία. Για το λόγο αυτό, η φιλελεύθερη ρωσική αστική τάξη, στην εποχή της, πάντοτε συμμεριζόταν την τρομοκρατία. Ο λόγος είναι απλός. Το 1909 έγραφα: "Στο βαθμό που η τρομοκρατία προκαλεί αποδιοργάνωση και πτώση του ηθικού στις γραμμές της κυβέρνησης (με τίμημα την αποδιοργάνωση και την πτώση τους ηθικού στους κόλπους των επαναστατών) δεν μπορεί να παίζει το παιχνίδι των φιλελεύθερων". Ακριβώς την ίδια ιδέα, διατυπωμένη πάνω-κάτω με τις ίδιες λέξεις, βρίσκουμε ένα τέταρτο του αιώνα αργότερα σε σχέση με τη δολοφονία του Κίρωφ.

Οι ίδιες οι πράξεις ατομικής τρομοκρατίας αποτελούν ένα αλάνθαστο τεκμήριο της πολιτικής καθυστέρησης μιας χώρας και της αδυναμίας των εκεί προοδευτικών δυνάμεων. Αποκαλύπτοντας την τεράστια δύναμη του προλεταριάτου, η επανάσταση του 1905 έθεσε τέρμα στο ρομαντισμό της μονομαχίας ανάμεσα σε μια χούφτα διανοουμένων και του τσαρισμού. "Η τρομοκρατία στη Ρωσία είναι νεκρή" επαναλάμβανα σε διάφορα άρθρα. "Η τρομοκρατία έχει μεταναστεύσει μακριά, στην Ανατολή, στις επαρχίες του Παντζάμπ και της Βεγγάλης... Ίσως, στις χώρες της Ανατολής είναι προορισμένη να γνωρίσει μια εποχή ενίσχυσης. Όμως, στη Ρωσία, αποτελεί ήδη ένα μέρος της ιστορικής κληρονομιάς".

Το 1907, βρέθηκα πάλι στην εξορία. Το μαστίγιο της αντεπανάστασης δούλευε άγρια και δημιουργήθηκαν πολυάριθμες ρωσικές παροικίες στις χώρες της Ευρώπης. Ολόκληρη η περίοδος της δεύτερης μετανάστευσής μου ήταν αφιερωμένη σε ομιλίες και άρθρα κατά της τρομοκρατίας της εκδίκησης και της απελπισίας. Το 1909, αποκαλύφτηκε ότι ένας πράκτορας - προβοκάτορας, ο Αζεφ, ήταν επικεφαλής της τρομοκρατικής οργάνωσης των λεγόμενων

"σοσιαλεπαναστατών". "Μέσα στο αδιέξοδο της τρομοκρατίας", έγραφα, "καραδοκεί με βεβαιότητα το χέρι της προβοκάτσιας" (Ιανουάριος 1910). Η τρομοκρατία παρέμενε ανέκαθεν, για μένα, ένα "αδιέξοδο".

Την ίδια περίοδο έγραφα: "Η ασυμβίβαστη στάση της ρωσικής σοσιαλδημοκρατίας απέναντι στη γραφειοκρατικοποιημένη τρομοκρατία της επανάστασης ως μορφή πάλης, ενάντια στην τρομοκρατική γραφειοκρατία του τσαρισμού, έχει συναντήσει την κατάπληξη και την αποδοκιμασία των Ρώσων φιλελευθέρων, καθώς, επίσης, και των Ευρωπαίων σοσιαλιστών". Τόσο οι πρώτοι όσο και οι δεύτεροι μας κατηγορούσαν ως "δογματικούς". Από τη μεριά μας, εμείς, οι Ρώσοι μαρξιστές, αποδίδαμε αυτήν τη συμπάθεια προς τη ρωσική τρομοκρατία στον οπορτουνισμό των ηγετών της ευρωπαϊκής σοσιαλδημοκρατίας, οι οποίοι ήταν συνηθισμένοι να μεταφέρουν τις ελπίδες τους από τις μάζες στις κυβερνητικές συναντήσεις κορυφής. "Εκείνος που αναζητεί ένα υπουργικό χαρτοφυλάκιο... καθώς επίσης και εκείνος που, κρατώντας μια ωρολογιακή βόμβα κάτω από τη μασχάλη, αναζητεί τον ίδιο τον υπουργό υπερεκτιμά τον υπουργό, την προσωπικότητα και τη θέση του. Και για τους δύο, το ίδιο το σύστημα εξαφανίζεται ή χάνεται μακριά και δεν μένει παρά ένα άτομο περιβεβλημένο με εξουσία". Αυτή την ιδέα που καθοδηγούσε για δεκαετίες τη δράση μου, την ξαναβρίσκουμε, τώρα, σε σχέση με τη δολοφονία του Κίρωφ.

Το 1911, εμφανίστηκαν τρομοκρατικές διαθέσεις σε ορισμένους κύκλους Αυστριακών εργατών. Κατά παράκληση του Φρήντριχ Αντλερ διευθυντή της Der Kampf", μηνιαίας θεωρητικής επιθεώρησης της αυστριακής σοσιαλδημοκρατίας, έγραψα, το Νοέμβριο του 1911, ένα άρθρο για την τρομοκρατία, σε αυτό το περιοδικό. {Στο άρθρο αυτό, έγραφα, μεταξύ άλλων}:

"Το αν μια τρομοκρατική απόπειρα, ακόμη και να είναι "επιτυχημένη", θα προκαλέσει σύγχυση στην άρχουσα τάξη, εξαρτάται από τις συγκεκριμένες πολιτικές περιστάσεις. Εν πάση περιπτώσει, η σύγχυση μπορεί να είναι μονάχα προσωρινή. Το καπιταλιστικό κράτος δεν στηρίζεται στους υπουργούς της κυβέρνησης και δεν μπορεί να σκοτωθεί μαζί τους. Οι τάξεις, τις οποίες αυτό υπηρετεί, θα βρίσκουν πάντα καινούργιους ανθρώπους, ενώ ο μηχανισμός παραμένει άθικτος και συνεχίζει τη λειτουργία του.

Όμως, είναι πολύ βαθύτερη η σύγχυση που δημιουργείται, μέσα στους κόλπους των ίδιων των εργατικών μαζών, από μια τρομοκρατική ενέργεια. Εάν είναι αρκετό να εξοπλιστεί κανείς με ένα πιστόλι, για να πετύχει το σκοπό του, τότε γιατί να χρειαζόμαστε όλη αυτήν την προσπάθεια του ταξικού αγώνα; Αν μια μικρή ποσότητα μπαρουτιού και λίγο μολύβι είναι αρκετά, για να εξοντώσει κανείς τον εχθρό, τότε προς τι χρειαζόμαστε την ταξική οργάνωση; Αν μπορούμε να κατατρομοκρατήσουμε πρόσωπα που κατέχουν ανώτερες θέσεις, με τον κρότο των εκρήξεων, τότε σε τι χρειαζόμαστε το κόμμα; Σε τι χρειάζονται οι συγκεντρώσεις, η ζύμωση των μαζών και οι εκλογές, όταν μπορεί κανείς, τόσο εύκολα, να σκοπεύσει εναντίον των υπουργικών θώκων από τη γαλαρία του κοινοβουλίου;

Κατά τη γνώμη μας, η ατομική τρομοκρατία είναι απορριπτέα, ακριβώς επειδή υποτιμά το ρόλο των μαζών και τη δική τους συνειδητοποίηση, τις πείθει να αποδεχτούν την ιδέα ότι είναι ανίσχυρες και στρέφει την προσοχή και τις ελπίδες τους σε έναν μεγάλο εκδικητή και ελευθερωτή, ο οποίος, κάποια μέρα, θα έρθει και θα εκπληρώσει την αποστολή του".

Πέντε χρόνια αργότερα, μέσα στη ζέση του ιμπεριαλιστικού πολέμου, ο Φρήντριχ Αντλερ, ο οποίος με είχε παροτρύνει να γράψω αυτό το άρθρο σκότωσε τον Αυστριακό πρωθυπουργό, Στυργκχ, μέσα σε ένα εστιατόριο, στη Βιέννη. Ηρωικός σκεπτικιστής και οπορτουνιστής καθώς ήταν, η αγανάκτηση και η απελπισία του δεν μπορούσαν να βρουν άλλη διέξοδο. Η συμπάθειά μου δεν βρισκόταν, φυσικά, με το μέρος του αξιωματούχου των Αψβούργων. Αντέταξα, ωστόσο, στην ατομική πράξη του Φρήντριχτ Αντλερ τον τρόπο δράσης του Καρλ Λήμπκνεχτ, ο οποίος, στην περίοδο του πολέμου, βγήκε στην πλατεία του Βερολίνου για να μοιράσει ένα επαναστατικό μανιφέστο στους εργάτες. Στις 28 Δεκεμβρίου του 1934, τέσσερις εβδομάδες ύστερα από τη δολοφονία του Κίρωφ, σε μια στιγμή που η σταλινική δικαιοσύνη δεν ήξερε ακόμα προς ποια κατεύθυνση να στρέψει τα βέλη της, έγραφα στο "Δελτίο της Αντιπολίτευσης" (Ιανουάριος 1935, No. 41):

"Αν οι μαρξιστές έχουν καταδικάσει κατηγορηματικά την ατομική τρομοκρατία..., ακόμη κι όταν οι βολές της στρέφονταν εναντίον των πρακτόρων της κυβέρνησης του Τσάρου και

της καπιταλιστικής εκμετάλλευσης, τότε θα καταδικάζουν ακόμη πιο αμείλικτα και θα απορρίψουν τον εγκληματικό τυχοδιωκτισμό των τρομοκρατικών ενεργειών, οι οποίες στρέφονται εναντίον των γραφειοκρατών εκπροσώπων του πρώτου εργατικού κράτους στην ιστορία. Λίγο μας ενδιαφέρουν, σε αυτήν την περίπτωση, τα υποκειμενικά κίνητρα του Νικολάγιεφ και των συνεργατών του. Ο δρόμος για την κόλαση είναι στρωμένος με καλές προθέσεις. Όσο η σοβιετική γραφειοκρατία δεν έχει απομακρυνθεί από το προλεταριάτο - ένα καθήκον που, στο τέλος, θα πραγματοποιηθεί - αυτή θα εκπληρώσει μια επιβεβλημένη αποστολή υπεράσπισης του εργατικού κράτους. Αν η τρομοκρατικές επιθέσεις, όπως αυτή του Νικολάγιεφ, πλήθαιναν, το μόνο που θα μπορούσαν να κάνουν, με δεδομένες τις δυσμενείς συνθήκες, είναι να προσφέρουν υπηρεσίες μόνο στη φασιστική αντεπανάσταση.

Μόνο πολιτικοί απατεώνες που νομίζουν πως έχουν να κάνουν με ηλίθιους θα πάσχιζαν να αραδιάσουν τον Νικολάγιεφ στην πόρτα της Αριστερής Αντιπολίτευσης, έστω, ακόμη, και με την αμφίεση της ομάδας Ζηνόβιεφ, όπως αυτή απαντάται το 1926 και το 1927. Η τρομοκρατική οργάνωση της Κομμουνιστικής Νεολαίας δεν καλλιεργείται από την Αριστερή Αντιπολίτευση αλλά από τη γραφειοκρατία και από την εσωτερική της αποσύνθεση. Η ατομική τρομοκρατία δεν είναι κατά βάθος παρά ο γραφειοκρατισμός γυρισμένος από την ανάποδη. Αυτόν τον κανόνα οι μαρξιστές δεν τον ανακάλυψαν χθες. Ο γραφειοκρατισμός δεν έχει καμία εμπιστοσύνη στις μάζες και προσπαθεί να τις υποκαταστήσει. Η τρομοκρατία συμπεριφέρεται με έναν παρόμοιο τρόπο. Θέλει να χαρίσει την ευτυχία στις μάζες χωρίς τη δική τους συμμετοχή. Η σταλινική γραφειοκρατία δημιούργησε την αηδιαστική λατρεία του ηγέτη, προικίζοντας τους ηγέτες με θεϊκές ιδιότητες. Η λατρεία των "ηρώων" είναι, με τον ίδιο τρόπο, η θρησκεία της τρομοκρατίας, αλλά με ένα αρνητικό πρόσημο. Ανθρωποι, όπως ο Νικολάγιεφ, φαντάζονται ότι φτάνουν μερικοί ηγέτες οπλισμένοι με πιστόλια, για να πάρει διαφορετική τροπή η ιστορία. Οι κομμουνιστές-τρομοκράτες, ως μια ιδεολογική ομάδα, είναι γέννημα της σταλινικής γραφειοκρατίας, σάρκα από τη σάρκα τη". (Λέων Τρότσκι, "Η σταλινική γραφειοκρατία και η δολοφονία του Κίρωφ, 1934).

Αυτές οι γραμμές, όπως είχατε την ευκαιρία να δείτε, δεν γράφτηκαν μόνο για το συγκεκριμένο ζήτημα. Συνοψίζουν την πείρα μιας ολόκληρης ζωής, η οποία, με τη σειρά της, έχει τραφεί με την πείρα δύο γενεών. Ηδη από την εποχή του τσαρισμού, το πέρασμα ενός νεαρού μαρξιστή στις γραμμές του κόμματος της τρομοκρατίας ήταν ένα συγκριτικά σπάνιο φαινόμενο, τόσο σπάνιο που τον έδειχναν με το δάκτυλο. Υπήρχε, όμως, τουλάχιστον, εκείνη την εποχή μια ακατάπαυστη θεωρητική διαμάχη ανάμεσα σε δύο τάσεις. Τα έντυπα των δύο πλευρών διεξήγαν μια δριμεία πολεμική. Οι δημόσιες αντιπαραθέσεις δεν έπαυαν ούτε για μία ημέρα. Τώρα, θέλουν να μας κάνουν να πιστέψουμε ότι όχι νεαροί επαναστάτες αλλά παλιοί ηγέτες του ρωσικού μαρξισμού, με μια παράδοση τριών επαναστάσεων στην πλάτη τους, έχουν ξαφνικά και άκριτα στραφεί στην τρομοκρατία, την οποία πάντοτε απέρριπταν ως μέθοδο πολιτικής αυτοκτονίας. Και μόνο η δυνατότητα να διατυπωθεί μια τέτοια κατηγορία δείχνει πόσο χαμηλά έχει ρίξει η σταλινική γραφειοκρατία την επίσημη θεωρητική και πολιτική σκέψη, για να μην μιλήσουμε για τη σοβιετική δικαιοσύνη. Στις πολιτικές πεποιθήσεις, οι οποίες έχουν αποκτηθεί με την πείρα, έχουν επισφραγισθεί από τη θεωρία, έχουν ατσαλωθεί μέσα στο καμίνι της ιστορίας της ανθρωπότητας, οι πλαστογράφοι αντιτάσσουν τις ασυνάρτητες, αντιφατικές και τις πέρα για πέρα αναπόδεικτες καταθέσεις ύποπτων και ασήμαντων προσώπων.

1 Απόσπασμα από την κατάθεση του Λέοντα Τρότσκι προς τη "Διεθνή Επιτροπή Ερευνάς σχετικά με τις Δίκες της Μόσχας", που δόθηκε στις 17 Απριλίου 1937.

Λέον Τρότσκι

Σταλινισμός και Μπολσεβικισμός

ΜΕΡΟΣ ΠΡΩΤΟ

Οι αντιδραστικές εποχές σαν τη δική μας, όχι μόνο αποσυνθέτουν και εξασθενίζουν την εργατική τάξη και απομονώνουν την πρωτοπορία της, αλλά και χαμηλώνουν το γενικό ιδεολογικό επίπεδο του κινήματος και ρίχνουν πίσω την πολιτική σκέψη σε στάδια από καιρό, ξεπερασμένα. Σ΄ αυτές τις συνθήκες, το καθήκον της πρωτοπορίας, είναι, πάνω απ΄ όλα, να μην αφήσει τον εαυτό της να παρασυρθεί από το ποτάμι της οπισθοδρόμησης: πρέπει να κολυμπήσει ενάντια στο ρεύμα. Αν κάποιος δυσμενής συσχετισμός των δυνάμεων την εμποδίσει να κρατήσει τις πολιτικές θέσεις που έχει κερδίσει, πρέπει τουλάχιστον να διατηρήσει τις ιδεολογικές της θέσεις, γιατί σ΄ αυτές εκφράζεται η ακριβοπληρωμένη εμπειρία του παρελθόντος. Οι ανόητοι θα θεωρήσουν αυτή την πολιτική "σεχταριστική". Στην πραγματικότητα, είναι ο μοναδικός τρόπος προετοιμασίας για μια νέα τεράστια εξόρμηση με την ερχόμενη ιστορική πλημμυρίδα.

Η αντίδραση ενάντια στο Μαρξισμό και τον Μπολσεβικισμό

Οι μεγάλες πολιτικές ήττες προκαλούν μια αναθεώρηση των αξιών, που γενικά εκδηλώνεται προς δύο κατευθύνσεις. Από τη μια μεριά, η πραγματική πρωτοπορία, εμπλουτισμένη από την εμπειρία της ήττας, υπερασπίζει με νύχια και με δόντια την κληρονομιά της επαναστατικής σκέψης, και πάνω σ΄ αυτήν τη βάση παλεύει να εκπαιδεύσει νέα στελέχη για τους επερχόμενους μαζικούς αγώνες. Από την άλλη, οι ρουτινιάριδες, οι κεντριστές και οι ερασιτέχνες, τρομαγμένοι από την ήττα, κάνουν ότι μπορούν για να καταστρέψουν το κύρος της επαναστατικής παράδοσης και γυρνάνε πίσω ψάχνοντας για μια "Νέα Θεωρία".

Θα μπορούσε κανείς να δείξει πάμπολλα παραδείγματα ιδεολογικής αντίδρασης, που τις πιο πολλές φορές παίρνουν την μορφή της κατάπτωσης. Όλη η φιλολογία της Δεύτερης και της Τρίτης Διεθνούς, καθώς και των δορυφόρων τους του Γραφείου του Λονδίνου, αποτελείται ουσιαστικά από τέτοια παραδείγματα. Ούτε ίχνος Μαρξιστικής ανάλυσης. Ούτε μια σοβαρή προσπάθεια για να εξηγήσουν τα αίτια της ήττας. Για το μέλλον, ούτε μια καινούργια λέξη. Τίποτε άλλο από κλισέ, συμβιβασμούς, ψέματα και πάνω από όλα φροντίδα για την δικιά τους γραφειοκρατική αυτοσυντήρηση. Είναι αρκετό να μυρίσει κανείς δέκα γραμμές από κάποιον Χίλφερντιγκ ή κάποιον Οτο Μπάουερ για να καταλάβει αυτή τη σαπίλα. Οι θεωρητικοί της Κομμουνιστικής Διεθνούς δεν αξίζουν ακόμα και να τους αναφέρει κανείς. Ο περιβόητος Ντιμιτρόφ είναι το ίδιο αμαθής και κοινότοπος όσο και ένας μαγαζάτορας μπροστά σ΄ ένα ποτήρι μπύρα. Το μυαλό αυτών των ανθρώπων είναι πολύ τεμπέλικο για να απαρνηθεί τον μαρξισμό: απλά τον εκπορνεύει. Αλλά για την ώρα αυτοί δε μας ενδιαφέρουν. Ας γυρίσουμε στους "νεοτεριστές".

Ο πρώην αυστριακός κομμουνιστής, Βίλι Σλαμ, έχει αφιερώσει ένα μικρό βιβλίο στις Δίκες της Μόσχας με τον εκφραστικό τίτλο, "Η Διχτατορία της Ψευτιάς". Ο Σλάμ είναι ένας ταλαντούχος δημοσιογράφος, με κύριο ενδιαφέρον την επικαιρότητα. Η κριτική του για τη σκηνοθεσία της Μόσχας και το ξεσκέπασμα του ψυχολογικού μηχανισμού των "αυθόρμητων ομολογιών" είναι εξαιρετικά. Ομως, δεν περιορίζεται σε αυτό: θέλει να δημιουργήσει μια νέα θεωρία του σοσιαλισμού που θα μας εξασφαλίζει από τις ήττες και τις σκηνοθεσίες στο μέλλον. Επειδή όμως ο Σλάμ δεν είναι καθόλου ένας θεωρητικός και προφανώς όχι πολύ εξοικειωμένος με την ιστορία της ανάπτυξης του σοσιαλισμού, ξαναγυρίζει εξολοκλήρου στον προμαρξιστικό σοσιαλισμό και κυρίως στο γερμανικό, δηλαδή στην πιο οπισθοδρομική, αισθηματική και απλοϊκή ποικιλία του. Ο Σλαμ αποκηρύσσει τη διαλεκτική και την ταξική πάλη, για να μην αναφέρουμε την διχτατορία του προλεταριάτου. Το πρόβλημα της μεταμόρφωσης της κοινωνίας ανάγεται γι΄ αυτόν στην πραγματοποίηση μερικών "αιώνιων" ηθικών αληθειών με τις οποίες διαπότιζε την ανθρωπότητα, ακόμα και κάτω από τον καπιταλισμό. Η προσπάθεια του Βίλι Σλαμ να σώσει το σοσιαλισμό με την μεταμόσχευση του ηθικού αδένα χαιρετίζεται με χαρά και περηφάνια από την επιθεώρηση του Κερένσκι, "Νοβάγια Ρόσια" (μια παλιά επαρχιακή ρώσικη επιθεώρηση που τώρα εκδίδεται στο Παρίσι). Όπως δικαιολογημένα συμπεραίνουν οι συντάκτες της, ο Σλαμ κατάληξε στις αρχές του αληθινού ρώσικου σοσιαλισμού, που πολύ πριν αντέταξε τις ιερές εντολές της πίστης, της ελπίδας και της φιλανθρωπίας στην αυστηρότητα και την σκληρότητα της ταξικής πάλης. Η "καινοφανής" θεωρία των ρώσων "Σοσιαλεπαναστατών" δεν αντιπροσωπεύει, στις

"θεωρητικές" αρχές της, παρά μια επιστροφή στη Γερμανία της εποχής πριν από τον Μάρτη (1848!) . Ωστόσο, θα ήταν άδικο να απαιτήσει κανείς από τον Κερένσκι μια πιο βαθιά γνώση της ιστορίας των ιδεών απ΄ ότι από τον Σλαμ. Πολύ πιο σπουδαίο είναι το γεγονός, ότι ο Κερένσκι, που είναι αλληλέγγυος με τον Σλαμ, όταν ήταν επικεφαλής της κυβέρνησης, υπήρξε ο υποκινητής των διώξεων των μπολσεβίκων σαν πραχτόρων του Γερμανικού Γενικού Επιτελείου: οργάνωσε, δηλαδή, τις ίδιες σκηνοθεσίες ενάντια στις οποίες ο Σλαμ κινητοποιεί τώρα τα σαρακοφαγωμένα μεταφυσικά απόλυτά του.

Ο ψυχολογικός μηχανισμός της ιδεολογικής αντίδρασης του Σλαμ και των ομοίων του, δεν είναι καθόλου πολύπλοκος. Για ένα διάστημα οι άνθρωποι αυτοί συμμετείχαν σε ένα πολιτικό κίνημα που ορκιζόταν στην ταξική πάλη και επικαλούνταν, στα λόγια αν όχι στη σκέψη, τον διαλεχτικό υλισμό. Και στην Αυστρία και στη Γερμανία, η υπόθεση κατάληξε σε καταστροφή. Ο Σλαμ βγάζει ένα συνολικό συμπέρασμα: αυτά είναι τα αποτελέσματα της διαλεχτικής και της ταξικής πάλης! Και επειδή η εκλογή των αποκαλύψεων περιορίζεται από την ιστορική εμπειρία και... από την προσωπική γνώση, ο μεταρρυθμιστής μας, στην αναζήτηση του λόγου, πέφτει πάνω σ΄ ένα δεμάτι κουρέλια που με γενναιότητα τα αντιτάσσει όχι μόνο στον Μπολσεβικισμό, αλλά και στον Μαρξισμό.

Με την πρώτη ματιά, η μάρκα της ιδεολογικής αντίδρασης του Σλαμ φαίνεται πολύ πρωτόγονη (από τον Μαρξ... στον Κερένσκι!) για να σταματήσει κανείς σ΄ αυτήν. Αλλά πραγματικά είναι πολύ διδαχτική: ακριβώς στον πρωτογονισμό της αντιπροσωπεύει τον κοινό παρονομαστή όλων των άλλων μορφών αντίδρασης, ιδιαίτερα εκείνων που εκφράζονται με την αποκήρυξη ολόκληρου του Μπολσεβικισμού.

«Πίσω στο Μαρξισμό»;

Ο μαρξισμός βρήκε την υψηλότερη ιστορική του έκφραση στον Μπολσεβικισμό. Κάτω από το λάβαρο του Μπολσεβικισμού κατορθώθηκε η πρώτη νίκη του προλεταριάτου και εγκαθιδρύθηκε το πρώτο εργατικό κράτος. Καμιά δύναμη δεν μπορεί να σβήσει αυτά τα γεγονότα από την Ιστορία. Αλλά μια και η Οχτωβριανή Επανάσταση οδήγησε στην τωρινή φάση στο θρίαμβο της γραφειοκρατίας, με το σύστημα της καταπίεσης, της λεηλασίας, και της διαστρέβλωσης - στη "διχτατορία της ψευτιάς", για να χρησιμοποιήσουμε την πετυχημένη έκφραση του Σλαμ - πολλά φορμαλιστικά και επιπόλαια μυαλά καταλήγουν σε ένα συνοπτικό συμπέρασμα: δεν μπορεί κανείς να παλέψει ενάντια στο σταλινισμό χωρίς να απαρνηθεί τον Μπολσεβικισμό. Ο Σλαμ, όπως ήδη γνωρίζουμε, πηγαίνει πιο μακριά: ο Μπολσεβικισμός, που εκφυλίστηκε σε σταλινισμό, βγήκε ο ίδιος από το Μαρξισμό. Κατά συνέπεια, δεν μπορεί κανείς να παλέψει το σταλινισμό όσο παραμένει στις βάσεις του Μαρξισμού. Υπάρχουν άλλοι, λιγότερο συνεπείς αλλά πιο πολλοί, που, αντίθετα, λένε: "πρέπει να επιστρέψουμε από τον Μπολσεβικισμό στο Μαρξισμό". Πώς; Σε ποιόν Μαρξισμό; Πριν ο Μαρξισμός "χρεοκοπήσει" με τη μορφή του Μπολσεβικισμού, είχε ήδη καταρρεύσει με τη μορφή της Σοσιαλδημοκρατίας. Τότε το σύνθημα "Πίσω στο Μαρξισμό" σημαίνει ένα πήδημα πάνω από τις περίοδες της Δεύτερης και της Τρίτης Διεθνούς... στην Πρώτη Διεθνή; Αλλά και αυτή χρεοκόπησε στον καιρό της. Έτσι, σε τελευταία ανάλυση, μπαίνει ζήτημα επιστροφής... στα άπαντα των Μαρξ και Ενγκελς.
Μπορεί κανείς να κάνει το ηρωικό αυτό πήδημα χωρίς να αφήσει το γραφείο του και ακόμα δίχως να βγάλει τις παντούφλες του. Αλλά πώς μπορούμε να πάμε από τους κλασικούς μας (ο Μαρξ πέθανε το 1883, ο Ενγκελς το 1895) στα καθήκοντα της νέας εποχής, παραλείποντας αρκετές δεκαετίες θεωρητικών και πολιτικών αγώνων, και ανάμεσά τους τον Μπολσεβικισμό και την Οχτωβριανή Επανάσταση; Κανείς από αυτούς που προτείνουν να απαρνηθούμε τον Μπολσεβικισμό, σαν μια ιστορικά "χρεοκοπημένη" τάση, δε μας υπόδειξε κάποιον άλλο δρόμο. Έτσι, το ζήτημα περιορίζεται σε μια απλή σύσταση για μελέτη του "Κεφαλαίου". Δεν έχουμε καμιά αντίρρηση γι΄ αυτό. Αλλά και οι μπολσεβίκοι μελέτησαν το "Κεφάλαιο" και μάλιστα όχι πρόχειρα. Όμως, αυτό δεν εμπόδισε τον εκφυλισμό του Σοβιετικού κράτους και το στήσιμο των Δικών της Μόσχας. Τότε τι πρέπει να κάνουμε;

Ο Μπολσεβικισμός είναι υπεύθυνος για το Σταλινισμό;

Είναι αλήθεια πως ο σταλινισμός είναι το νόμιμο προϊόν του Μπολσεβικισμού, όπως υποστηρίζουν όλοι οι αντιδραστικοί, όπως δηλώνει ο ίδιος ο Στάλιν, όπως πιστεύουν οι

Μενσεβίκοι, οι αναρχικοί, και ορισμένοι αριστεροί θεωρητικοί που θεωρούν τους εαυτούς τους μαρξιστές; "Το είχαμε πάντα προβλέψει αυτό, λένε. Αρχίζοντας με την απαγόρευση των άλλων σοσιαλιστικών κομμάτων, την καταστολή των αναρχικών, και την εγκαθίδρυση της μπολσεβίκικης διχτατορίας στα Σοβιέτ, η Οχτωβριανή Επανάσταση δεν μπορούσε παρά να καταλήξει στη διχτατορία της γραφειοκρατίας. Ο Στάλιν είναι η συνέχεια και μαζί η χρεοκοπία του Λενινισμού".
Το λάθος σ΄ αυτό το συλλογισμό αρχίζει με την σιωπηρή ταύτιση του Μπολσεβικισμού, της Οχτωβριανής Επανάστασης και της Σοβιετικής Ένωσης. Το ιστορικό προτσές της πάλης των εχθρικών δυνάμεων έχει αντικατασταθεί από την εξέλιξη του Μπολσεβικισμού στο κενό. Ο Μπολσεβικισμός, όμως, δεν είναι παρά μια πολιτική τάση στενά συνδεδεμένη με την εργατική τάξη, αλλά όχι ταυτόσημη με αυτήν. Και πέρα από την εργατική τάξη, υπάρχουν στην Σοβιετική Ένωση, εκατό εκατομμύρια χωρικοί, διάφορες εθνότητες, και μια κληρονομιά καταπίεσης, αθλιότητας και αμάθειας. Το κράτος που χτίστηκε από τους Μπολσεβίκους αντανακλά όχι μόνο τη σκέψη και τη θέληση του Μπολσεβικισμού, αλλά και το πολιτιστικό επίπεδο της χώρας, την κοινωνική σύνθεση του πληθυσμού, την πίεση ενός βάρβαρου παρελθόντος και ενός όχι λιγότερο βάρβαρου παγκόσμιου ιμπεριαλισμού. Το να παρουσιάζει κανείς το προτσές του εκφυλισμού του Σοβιετικού κράτους σαν την εξέλιξη του καθαρού Μπολσεβικισμού, είναι σαν να αγνοεί την κοινωνική πραγματικότητα, στο όνομα ενός από τα στοιχεία της, απομονωμένου με την καθαρή λογική. Αρκεί να αποκαλέσει κανείς με το πραγματικό του όνομα το στοιχειώδες αυτό λάθος, για να εξαφανιστεί κάθε ίχνος του.

Όπως και να ΄χει, ο Μπολσεβικισμός δεν ταυτίστηκε ποτέ με την Οχτωβριανή Επανάσταση ή με το Σοβιετικό κράτος που προέκυψε απ΄ αυτήν. Ο Μπολσεβικισμός θεωρούσε τον εαυτό του σαν έναν από τους παράγοντες της Ιστορίας, τον "συνειδητό της" παράγοντα - έναν πολύ σπουδαίο αλλά όχι τον αποφασιστικό παράγοντα. Ποτέ δεν κάναμε το αμάρτημα του ιστορικού υποκειμενισμού. Είδαμε τον αποφασιστικό παράγοντα - πάνω στην υπάρχουσα βάση των παραγωγικών δυνάμεων - στην ταξική πάλη, όχι μόνο σε εθνική αλλά σε διεθνή κλίμακα.

Όταν οι Μπολσεβίκοι έκαναν παραχωρήσεις στην τάση των χωρικών για ατομική ιδιοχτησία, έβαλαν αυστηρούς κανόνες για την είσοδο μελών στο Κόμμα, ξεκαθάρισαν το Κόμμα από τα ξένα στοιχεία, απαγόρεψαν τα άλλα κόμματα, εισήγαγαν τη ΝΕΠ, κάνανε εκχωρήσεις σ΄ ότι αφορά τις επιχειρήσεις ή κλείσανε διπλωματικές συμφωνίες με ιμπεριαλιστικές κυβερνήσεις, έβγαλαν μερικά συμπεράσματα από το βασικό γεγονός που τους ήταν θεωρητικά καθαρό από την αρχή: ότι η κατάκτηση της εξουσίας, όσο σπουδαία και αν είναι από μόνη της, με κανέναν τρόπο δεν μεταμορφώνει το Κόμμα σε έναν κυρίαρχο ρυθμιστή του ιστορικού προτσές. Έχοντας πάρει στα χέρια του το κράτος, το Κόμμα είναι ικανό, βέβαια, να επηρεάσει την ανάπτυξη της κοινωνίας με μια δύναμη που προηγούμενα του ήταν απρόσιτη. Αλλά, με τη σειρά του, εκθέτει τον εαυτό του κάτω από την επίδραση όλων των άλλων στοιχείων της κοινωνίας - μια επίδραση δέκα φορές μεγαλύτερη. Μπορεί το Κόμμα, με μια άμεση επίθεση των εχθρικών δυνάμεων, να απομακρυνθεί από την εξουσία. Με έναν πιο βραδύ ρυθμό ανάπτυξης, μπορεί να εκφυλιστεί εσωτερικά, ενώ θα κρατιέται στην εξουσία. Είναι ακριβώς αυτή η διαλεχτική του ιστορικού προτσές που δεν κατανοείται από εκείνους τους σεχταριστές γνωσιολόγους που προσπαθούν να ανακαλύψουν στην παρακμή της σταλινικής γραφειοκρατίας ένα συντριπτικό επιχείρημα ενάντια στον Μπολσεβικισμό.

Στην ουσία αυτοί οι κύριοι λένε: το επαναστατικό κόμμα που δεν εμπεριέχει μέσα του καμιά εγγύηση ενάντια στον εκφυλισμό του είναι κακό. Με ένα τέτιο κριτήριο, ο Μπολσεβικισμός είναι φυσικά καταδικασμένος: δεν έχει κανένα φυλαχτό. Αλλά το ίδιο το κριτήριο είναι λαθεμένο. Η επιστημονική σκέψη απαιτεί μια συγκεκριμένη ανάλυση: πώς και γιατί εκφυλίστηκε το Κόμμα; Μέχρι τώρα, κανείς άλλος, πέρα από τους ίδιους τους Μπολσεβίκους, δεν έδωσαν μια τέτοια ανάλυση. Για να το κάνουν αυτό δεν χρειάστηκε να σπάσουν από τον Μπολσεβικισμό. Αντίθετα, βρήκαν στο οπλοστάσιό του όλα όσα χρειάζονταν για να εξηγήσουν την μοίρα του. Έβγαλαν τούτο δω το συμπέρασμα: είναι βέβαιο ότι ο σταλινισμός "βγήκε" από τον Μπολσεβικισμό, ωστόσο, όχι λογικά, αλλά διαλεχτικά, όχι σαν μια επαναστατική θέση αλλά σαν μια θερμιδωριανή άρνηση. Κι αυτό δεν είναι καθόλου το ίδιο.

Η βασική πρόγνωση του Μπολσεβικισμού

Οι μπολσεβίκοι δεν χρειάστηκε, παρόλα αυτά, να περιμένουν τις Δίκες της Μόσχας για να εξηγήσουν τους λόγους της αποσύνθεσης του κυβερνητικού Κόμματος της ΕΣΣΔ. Πολύ πριν προείδαν και μίλησαν για τη θεωρητική δυνατότητα αυτής της ανάπτυξης. Ας θυμηθούμε την πρόγνωση των Μπολσεβίκων, όχι μόνο στις παραμονές της Οχτωβριανής Επανάστασης αλλά χρόνια πριν. Η ειδική διάταξη των δυνάμεων στο εθνικό και στο διεθνές πεδίο μπορεί να επιτρέψει στο προλεταριάτο να αρπάξει την εξουσία πρώτα σε μια καθυστερημένη χώρα όπως η Ρωσία. Αλλά η ίδια αυτή διάταξη των δυνάμεων αποδείχνει από τα πριν ότι δίχως μια λίγο πολύ γρήγορη νίκη του προλεταριάτου στις αναπτυγμένες χώρες, η εργατική κυβέρνηση στη Ρωσία δεν θα επιζήσει. Αφημένο μόνο του, το Σοβιετικό καθεστώς πρέπει είτε να πέσει είτε να εκφυλιστεί. Ακριβέστερα, πρώτα θα εκφυλιστεί και ύστερα θα πέσει. Εγώ ο ίδιος έγραψα γύρω από αυτό περισσότερο από μια φορά, αρχίζοντας από το 1905. Στην "Ιστορία της Ρώσικης Επανάστασης", (βλ. "Παράρτημα" στον τελευταίο τόμο: "Σοσιαλισμός σε μια Μόνη Χώρα") είναι συγκεντρωμένες όλες οι δηλώσεις των Μπολσεβίκων ηγετών πάνω στο ζήτημα από το 1917 μέχρι το 1923. Όλες σημαίνουν το εξής: δίχως μια επανάσταση στη Δύση, ο Μπολσεβικισμός θα λικβινταριστεί, είτε από εσωτερική αντεπανάσταση, είτε από εξωτερική επέμβαση, είτε από έναν συνδυασμό και των δύο. Ο Λένιν τόνιζε ξανά και ξανά ότι η γραφειοκρατικοποίηση του Σοβιετικού καθεστώτος δεν είναι ένα τεχνικό ή οργανωτικό ζήτημα, αλλά η δυνητική αρχή του εκφυλισμού του εργατικού κράτους.

Στο Ενδέκατο Συνέδριο του Κόμματος, τον Μάρτη του 1922, ο Λένιν μίλησε για την υποστήριξη που πρόσφεραν στην Σοβιετική Ρωσία, στην περίοδο της ΝΕΠ, ορισμένοι αστοί πολιτικοί, ιδιαίτερα ο φιλελεύθερος καθηγητής Ουστριάλοφ: "Υποστηρίζω τη Σοβιετική Ρωσία", έλεγε ο Ουστριάλοφ - αν και ήταν ένας Καντέτ, ένας αστός, ένας υποστηρικτής της επέμβασης - "γιατί έχει πάρει τον δρόμο που οδηγεί πίσω σε ένα κανονικό αστικό καθεστώς". Ο Λένιν προτιμά την κυνική φωνή του εχθρού από "τις γλυκανάλατες κομμουνιστικές ανοησίες". Σοβαρά και σκληρά προειδοποιεί το Κόμμα για τον κίνδυνο:

"Πρέπει να πούμε ειλικρινά ότι αυτά που λέει ο Ουστριάλοφ είναι δυνατά. Η Ιστορία γνωρίζει όλων των ειδών τις μεταμορφώσεις. Το να βασίζεσαι καθαρά σε πεποιθήσεις, στην πίστη και σε άλλες θαυμάσιες ηθικές ιδιότητες μπορεί να είναι οτιδήποτε άλλο εχτός από μια σταθερή στάση στην πολιτική. Μια χούφτα άνθρωποι μπορεί να είναι προικισμένοι με εξαίρετες ηθικές ιδιότητες, αλλά τα ιστορικά ζητήματα αποφασίζονται από γιγάντιες μάζες, που, αν οι λίγοι δεν τους κάνουν, ενδέχεται κάποια στιγμή να μην τους μεταχειριστούν και τόσο ευγενικά". Με μια λέξη, το Κόμμα δεν είναι ο μοναδικός παράγοντας της εξέλιξης και σε μια μεγαλύτερη ιστορική κλίμακα δεν είναι ο αποφασιστικός παράγοντας.

"Ένα έθνος κατακτά ένα άλλο, συνέχισε ο Λένιν στο ίδιο συνέδριο, το τελευταίο στο οποίο πήρε μέρος... Αυτό είναι απλό και κατανοητό από όλους. Αλλά τι συμβαίνει με την κουλτούρα αυτών των εθνών; Εδώ τα πράγματα δεν είναι τόσο απλά. Αν το έθνος - κατακτητής είναι πιο πολιτισμένο από το έθνος που κατακτήθηκε, το πρώτο επιβάλλει την κουλτούρα του πάνω στο δεύτερο. Αν συμβαίνει, όμως, το αντίθετο, το έθνος που έχει κατακτηθεί επιβάλλει την κυριαρχία του πάνω στο έθνος - κατακτητή. Κάπως έτσι δεν συνέβη με την πρωτεύουσα της R.S.F.S.R.; 4.700 κομμουνιστές (μια ολόκληρη σχεδόν μεραρχία, και όλοι τους άριστοι) δεν επηρεάστηκαν από την ξένη κουλτούρα;".

Αυτά ειπώθηκαν στις αρχές του 1922, και όχι για πρώτη φορά. Η Ιστορία δε γίνεται από τους λίγους, έστω και τους "καλύτερους". Κι όχι μόνο αυτό: αυτοί οι "άριστοι" μπορούν να εκφυλιστούν στο πνεύμα μιας ξένης, δηλαδή, μιας αστικής κουλτούρας. Όχι μόνο το Σοβιετικό κράτος μπορεί να εγκαταλείψει το δρόμο προς το σοσιαλισμό, αλλά και το Μπολσεβίκικο Κόμμα μπορεί, κάτω από δυσμενείς ιστορικές συνθήκες, να χάσει το Μπολσεβικισμό του.

Από την καθαρή κατανόηση αυτού του κινδύνου προήλθε η Αριστερή Αντιπολίτευση, που σχηματίστηκε οριστικά το 1923. Καταγράφοντας μέρα με τη μέρα τα συμπτώματα του εκφυλισμού, προσπάθησε να αντιτάξει στο αναπτυσσόμενο Θερμιδόρ τη συνειδητή θέληση της προλεταριακής πρωτοπορίας. Ωστόσο, αυτός ο υποκειμενικός παράγοντας αποδείχτηκε ότι ήταν ανεπαρκής. Οι "γιγάντιες μάζες" που, σύμφωνα με τον Λένιν, αποφασίζουν για το αποτέλεσμα της πάλης, απηύδησαν από τις εσωτερικές στερήσεις και την αναμονή, για πάρα πολύ, της παγκόσμιας επανάστασης. Η διάθεση των μαζών έπεσε. Η γραφειοκρατία πήρε την πάνω βόλτα. Κυνήγησε την

επαναστατική πρωτοπορία, ποδοπάτησε το Μαρξισμό, εκπόρνευσε το Μπολσεβίκικο Κόμμα. Ο σταλινισμός νίκησε. Με τη μορφή της Αριστερής Αντιπολίτευσης, ο Μπολσεβικισμός έσπασε από τη Σοβιετική γραφειοκρατία και την Κομμουνιστική Διεθνή της. Αυτή ήταν η πραγματική πορεία της εξέλιξης.

Είναι βέβαιο ότι, με μια τυπική έννοια, ο σταλινισμός προήλθε από τον Μπολσεβικισμό. Ακόμα και σήμερα, η μοσχοβίτικη γραφειοκρατία συνεχίζει να αποκαλεί τον εαυτό της Μπολσεβίκικο Κόμμα. Απλά χρησιμοποιεί την παλιά ταμπέλα του Μπολσεβικισμού για να εξαπατά καλύτερα τις μάζες. Έτσι γίνονται πιο αξιολύπητοι εκείνοι οι θεωρητικοί που περνάνε την φλούδα για κουκούτσι και την εμφάνιση για πραγματικότητα. Με την ταύτιση του Μπολσεβικισμού με το σταλινισμό, προσφέρουν την καλύτερη δυνατή υπηρεσία στους θερμιδοριανούς και ακριβώς έτσι παίζουν ένα καθαρά αντιδραστικό ρόλο.

Λαμβανομένου υπόψη του αποκλεισμού των άλλων κομμάτων από το πολιτικό προσκήνιο, τα ανταγωνιστικά συμφέροντα και οι τάσεις ποικίλων στρωμάτων του πληθυσμού, σε έναν μεγαλύτερο ή μικρότερο βαθμό, έπρεπε να βρουν την έκφρασή τους στο κυβερνητικό κόμμα. Στο βαθμό που το πολιτικό κέντρο βάρους μετατοπίστηκε από την προλεταριακή πρωτοπορία στη γραφειοκρατία, το Κόμμα άλλαξε την κοινωνική δομή του, όπως και την ιδεολογία του. Εξαιτίας της θυελώδικης πορείας ανάπτυξης, το Κόμμα υπέστη, τα τελευταία δέκα πέντε χρόνια, έναν πολύ πιό ριζικό εκφυλισμό απ΄ ότι η σοσιαλδημοκρατία σε μισό αιώνα. Οι σημερινές εκκαθαρίσεις δεν χαράσσουν απλά μια αιμάτινη γραμμή ανάμεσα στον Μπολσεβικισμό και το σταλινισμό, αλλά παρεμβάλλουν ένα ολόκληρο ποτάμι αίμα μεταξύ τους.

Η εξόντωση όλης της παλιάς γενιάς των Μπολσεβίκων, ενός σημαντικού τμήματος της μεσαίας γενιάς που συμμετείχε στον εμφύλιο πόλεμο, και του τμήματος εκείνου της νεολαίας που κράτησε στα σοβαρά τις παραδόσεις των Μπολσεβίκων, σημαδεύει όχι απλά μια πολιτική, αλλά μια βαθιά φυσική άβυσσο ανάμεσα στον Μπολσεβικισμό και το σταλινισμό. Πώς μπορεί να το αγνοήσει κανείς αυτό;

ΔΕΥΤΕΡΟ ΜΕΡΟΣ

Σταλινισμός και «Κρατικός Σοσιαλισμός»

Οι αναρχικοί από τη μεριά τους, προσπαθούν να δουν στο σταλινισμό το οργανικό προϊόν όχι μόνο του Μπολσεβικισμού και του Μαρξισμού, αλλά γενικά του "κρατικού σοσιαλισμού". Αυτοί θέλουν να αντικαταστήσουν την πατριαρχική "ομοσπονδία των ελεύθερων κοινοτήτων" του Μπακούνιν, με την πιο σύγχρονη ομοσπονδία των ελεύθερων Σοβιέτ. Αλλά, όπως άλλοτε, είναι ενάντια στην κεντρική κρατική εξουσία. Πραγματικά, ένας κλάδος του "κρατικού" Μαρξισμού, η σοσιαλδημοκρατία, αφού ήρθε στην εξουσία έγινε το ανοιχτό πρακτορείο του ιμπεριαλισμού. Ο άλλος κλάδος γέννησε μια νέα προνομιούχα κάστα. Είναι φανερό ότι η πηγή του κακού βρίσκεται στο κράτος. Από μια πλατιά ιστορική άποψη, υπάρχει ένας κόκκος αλήθειας σ΄ αυτόν τον συλλογισμό. Το κράτος, σαν καταπιεστικός μηχανισμός είναι αναμφίβολα μια πηγή πολιτικής και ηθικής μόλυνσης. Αυτό ισχύει, επίσης, όπως μας έδειξε η πείρα και για το εργατικό κράτος. Κατά συνέπεια, μπορεί να πει κανείς ότι ο σταλινισμός είναι ένα προϊόν μιας κοινωνικής κατάστασης, στην οποία η κοινωνία δεν είναι ακόμα ικανή να απαλλαγεί από τον ζουρλομανδύα του κράτους. Αλλά αυτή η θέση, που δεν συνεισφέρει τίποτε στην αξιολόγηση του Μπολσεβικισμού ή του Μαρξισμού, χαρακτηρίζει μόνο το γενικό επίπεδο πολιτισμού της ανθρωπότητας, και, πάνω απ΄ όλα, το συσχετισμό των δυνάμεων ανάμεσα στο προλεταριάτο και τη μπουρζουαζία. Συμφωνώντας με τους αναρχικούς ότι το κράτος, ακόμα και το εργατικό κράτος, είναι το τέκνο της ταξικής βαρβαρότητας και ότι η πραγματική ανθρώπινη ιστορία θα αρχίσει με την κατάργηση του κράτους, έχουμε ακόμα μπροστά μας ζωντανό το πρόβλημα: ποιος τρόπος και ποιες μέθοδες θα οδηγήσουν, τελικά, στην κατάργηση του κράτους; Η τελευταία εμπειρία αποδείχνει πάντως ότι δεν είναι οι μέθοδες του αναρχισμού.

Οι ηγέτες της Ισπανικής Εργατικής Ομοσπονδίας (CNT), της μόνης σημαντικής αναρχικής οργάνωσης στον κόσμο, έγιναν, στην πιό κρίσιμη στιγμή αστοί υπουργοί. Δικαιολόγησαν την ανοιχτή προδοσία τους της θεωρίας του αναρχισμού με την πίεση "των εξαιρετικών περιστάσεων". Αλλά και οι ηγέτες της γερμανικής σοσιαλδημοκρατίας δεν επικαλέσθηκαν, στον καιρό τους, την ίδια δικαιολογία; Φυσικά, ο εμφύλιος πόλεμος δεν είναι μια

ειρηνική και συνηθισμένη, αλλά μια "εξαιρετική περίσταση". Ωστόσο, κάθε σοβαρή επαναστατική οργάνωση, προετοιμάζεται ακριβώς για τις "εξαιρετικές περιστάσεις". Η πείρα της Ισπανίας μας έδειξε για μια ακόμα φορά ότι μπορεί κανείς να "αποκηρύσσει" το κράτος σε φυλλάδια που εκδίδονται σε "κανονικές καταστάσεις" με την άδεια του αστικού κράτους, αλλά οι συνθήκες της επανάστασης δεν αφήνουν χώρο για "αποκήρυξη" του κράτους: αντίθετα, απαιτούν την κατάκτηση του κράτους. Δεν έχουμε την παραμικρή πρόθεση να μεμφθούμε τους αναρχικούς γιατί δεν κατέστρεψαν το κράτος με ένα απλό χτύπημα της πένας. Ένα επαναστατικό Κόμμα, ακόμα και μετά την κατάληψη της εξουσίας (για την οποία οι αναρχικοί ηγέτες ήταν ανίκανοι, παρόλο τον ηρωισμό των αναρχικών εργατών), δεν παίζει καθόλου έναν κυριαρχικό ρόλο στην κοινωνία. Αλλά μεμφόμαστε πολύ αυστηρά την αναρχική θεωρία, που, σε καιρό ειρήνης, φαινόταν πολύ κατάλληλη, αλλά που πρέπει να εγκαταλειφθεί αμέσως μόλις έρθουν οι "εξαιρετικές περιστάσεις" της... επανάστασης. Στα παλιά τα χρόνια υπήρχαν ορισμένοι στρατηγοί - και πιθανόν και τώρα - που θεωρούσαν ότι το πιό βλαβερό πράγμα για έναν στρατό ήταν ο πόλεμος. Δεν είναι καλύτεροι οι επαναστάτες εκείνοι που διαμαρτύρονται γιατί η επανάσταση καταστρέφει τη θεωρία τους.
Οι μαρξιστές βρίσκονται σε πλήρη συμφωνία με τους αναρχικούς όσον αφορά τον τελικό σκοπό: τη διάλυση του κράτους. Οι μαρξιστές είναι "κρατιστές" μόνο στο βαθμό που κανείς δεν μπορεί να πετύχει τη διάλυση του κράτους απλά με το να το αγνοήσει. Η πείρα του σταλινισμού δεν αναιρεί τη διδασκαλία του Μαρξισμού αλλά την επιβεβαιώνει από την ανάποδη. Η επαναστατική θεωρία που διδάσκει το προλεταριάτο να προσανατολίζεται σωστά στις καταστάσεις και να επωφελείται δραστήρια απ΄ αυτές, δεν αποτελεί φυσικά μια αυτόματη εγγύηση της νίκης. Αλλά η νίκη είναι δυνατή μόνο με την εφαρμογή αυτής της θεωρίας. Επιπλέον, η νίκη δεν πρέπει να νοηθεί σαν ένα απλό γεγονός. Πρέπει να ειδωθεί στην προοπτική μιας ιστορικής εποχής. Το εργατικό κράτος - σε μια χαμηλότερη οικονομική βάση και περικυκλωμένο από τον ιμπεριαλισμό - μεταμορφώθηκε σε χωροφύλακα του σταλινισμού. Αλλά ο γνήσιος Μπολσεβικισμός ανάλαβε έναν αγώνα ζωής και θανάτου ενάντια στο χωροφύλακα. Για να διατηρηθεί ο σταλινισμός τώρα αναγκάζεται να διεξάγει έναν άμεσο εμφύλιο πόλεμο ενάντια στο Μπολσεβικισμό, κάτω από το όνομα του "τροτσκισμού", όχι μόνο μέσα στην ΕΣΣΔ, αλλά και στην Ισπανία. Το παλιό Μπολσεβίκικο Κόμμα πέθανε, αλλά ο Μπολσεβικισμός σηκώνει το κεφάλι του παντού.

Το να συμπεράνει κανείς ότι ο σταλινισμός βγαίνει από τον Μπολσεβικισμό ή από τον Μαρξισμό είναι, με ευρύτερη έννοια, το ίδιο σαν να συμπεραίνει ότι η αντεπανάσταση βγαίνει από την επανάσταση. Πάντοτε η φιλελεύθερη - συντηρητική και τελευταία η ρεφορμιστική σκέψη χαρακτηριζόταν από αυτό το κλισέ. Λόγω της ταξικής δομής της κοινωνίας, οι επαναστάσεις πάντοτε προκαλούσαν αντεπαναστάσεις. Αυτό δε δείχνει, ρωτά ο γνωσιολόγος, ότι υπάρχει κάποια εσωτερική ατέλεια στην επαναστατική μέθοδο; Ωστόσο, ούτε οι φιλελεύθεροι ούτε οι ρεφορμιστές έχουν πετύχει μέχρι τώρα, να ανακαλύψουν μια πιο "οικονομική" μέθοδο. Αλλά αν δεν είναι εύκολο να ορθολογικοποιήσει κανείς το ζωντανό ιστορικό προτσές, δεν είναι καθόλου δύσκολο να δώσει μια ορθολογική ερμηνεία στην εναλλαγή των κυμάτων του και, έτσι, με την καθαρή λογική, να συμπεράνει ότι ο σταλινισμός προέρχεται από τον "κρατικό Σοσιαλισμό", ο Φασισμός από τον Μαρξισμό, η αντίδραση από την επανάσταση - με μια λέξη, η αντίθεση από τη θέση. Σ΄ αυτόν τον τομέα, όπως και σε πολλούς άλλους, η αναρχική σκέψη είναι αιχμάλωτη του φιλελεύθερου ορθολογισμού. Η πραγματική επαναστατική σκέψη δεν είναι δυνατή χωρίς τη διαλεχτική.

Οι πολιτικές «αμαρτίες» του Μπολσεβικισμού σαν πηγή του Σταλινισμού

Τα επιχειρήματα των ορθολογιστών παίρνουν καμιά φορά, τουλάχιστο στην εξωτερική τους μορφή, έναν πιό συγκεκριμένο χαρακτήρα. Δεν εξάγουν το σταλινισμό από τον Μπολσεβικισμό συνολικά, αλλά από τα πολιτικά του σφάλματα. (σ.σ. Ένας από τους εξέχοντες εκπροσώπους αυτού του τύπου σκέψης είναι ο γάλλος συγγραφέας του βιβλίου για τον Στάλιν, Μπ. Σουβαρίν. Η πραγματική και ντοκουμενταρισμένη πλευρά του έργου του Σουβαρίν είναι προϊόν μακρόχρονης και ευσυνείδητης έρευνας. Όμως, η ιστορική φιλοσοφία του συγγραφέα είναι εκπληκτική για τη χυδαιότητά της. Για να εξηγήσει όλα τα ιστορικά ατυχήματα που ακολούθησαν, αναζητά τις εσωτερικές ατέλειες του Μπολσεβικισμού. Η επίδραση των πραγματικών συνθηκών του ιστορικού προτσές πάνω στον Μπολσεβικισμό δεν υπάρχει γι΄ αυτόν. Ακόμα και ο Τεν, με τη θεωρία του του "περιβάλλοντος", είναι πιό κοντά στον Μάρξ παρά στον Σουβαρί). Οι Μπολσεβίκοι

- σύμφωνα με τον Γκόρτερ, τον Πάνεκεκ, ορισμένους γερμανούς "Σπαρτακιστές" και άλλους - αντικατάστησαν τη δικτατορία του προλεταριάτου με τη δικτατορία του Κόμματος. Ο Στάλιν αντικατέστησε τη δικτατορία του Κόμματος με τη δικτατορία της γραφειοκρατίας. Οι Μπολσεβίκοι κατάστρεψαν όλα τα κόμματα εκτός από το δικό τους. Ο Στάλιν στραγγάλισε το Μπολσεβίκικο Κόμμα για τα συμφέροντα μιας βοναπαρτιστικής κλίκας. Οι Μπολσεβίκοι έκαναν συμβιβασμούς με την μπουρζουαζία. Ο Στάλιν έγινε σύμμαχος και υποστηρικτής της. Οι Μπολσεβίκοι αναγνώρισαν την αναγκαιότητα της συμμετοχής στα παλιά συνδικάτα και στο αστικό κοινοβούλιο. Ο Στάλιν έγινε φίλος με τη συνδικαλιστική γραφειοκρατία και την αστική δημοκρατία. Μπορεί κανείς να κάνει τέτοιες συγκρίσεις κατά βούληση. Αλλά, παρά τη φαινομενική αποτελεσματικότητά τους, αυτές είναι ολότελα κενές.

Το προλεταριάτο μπορεί να πάρει την εξουσία μόνο διαμέσου της πρωτοπορίας του. Η ίδια η ανάγκη για κρατική εξουσία απορρέει από το ανεπαρκές πολιτιστικό επίπεδο των μαζών και την ανομοιογένειά τους. Στην επαναστατική πρωτοπορία, την οργανωμένη σε ένα κόμμα, αποκρυσταλλώνεται η επιθυμία των μαζών να αποκτήσουν την ελευθερία τους. Χωρίς την εμπιστοσύνη της τάξης στην πρωτοπορία, χωρίς την υποστήριξη της πρωτοπορίας από την τάξη, δεν μπορείς να συζητάς για την κατάκτηση της εξουσίας. Μ΄ αυτή την έννοια, η προλεταριακή επανάσταση και η δικτατορία είναι έργο ολόκληρης της τάξης, αλλά μόνο κάτω από την ηγεσία της πρωτοπορίας. Τα Σοβιέτ δεν είναι παρά η οργανωμένη μορφή του δεσμού ανάμεσα στην πρωτοπορία και την τάξη. Ένα επαναστατικό περιεχόμενο μπορεί να δοθεί σ΄ αυτή τη μορφή μόνο από το Κόμμα. Αυτό αποδείχνεται τόσο από τη θετική εμπειρία της Οχτωβριανής Επανάστασης, όσο και από την αρνητική εμπειρία των άλλων χωρών (Γερμανία, Αυστρία και τελικά Ισπανία). Κανείς δεν έχει δείξει στην πράξη ούτε προσπάθησε να εξηγήσει με σαφήνεια στο χαρτί το πώς το προλεταριάτο μπορεί να πάρει την εξουσία δίχως την πολιτική ηγεσία του Κόμματος που ξέρει τι θέλει. Το γεγονός ότι το Κόμμα αυτό έχει υποτάξει πολιτικά τα Σοβιέτ στην ηγεσία του, έχει, αυτό καθεαυτό, καταργήσει το Σοβιετικό σύστημα τόσο, όσο η κυριαρχία της συντηρητικής πλειοψηφίας έχει καταργήσει το βρετανικό κοινοβουλευτικό σύστημα.

Όσο για την απαγόρευση των άλλων Σοβιετικών κομμάτων, αυτό δε βγήκε από κάποια "θεωρία" του Μπολσεβικισμού, αλλά ήταν ένα μέτρο άμυνας της δικτατορίας του προλεταριάτου σε μια καθυστερημένη και ερειπωμένη χώρα, περικυκλωμένη γύρω γύρω από εχθρούς. Για τους Μπολσεβίκους ήταν από την αρχή καθαρό ότι αυτό το μέτρο, που συμπληρώθηκε αργότερα με την απαγόρευση των φραξιών μέσα στο ίδιο το κυβερνητικό Κόμμα, σήμανε έναν τεράστιο κίνδυνο. Ωστόσο, η ρίζα του κινδύνου δεν βρισκόταν στη θεωρία ή στην ταχτική, αλλά στην υλική αδυναμία της δικτατορίας, στις δυσκολίες της εσωτερικής και διεθνούς της θέσης. Αν η επανάσταση θριάμβευε, έστω και μόνο στη Γερμανία, η ανάγκη της απαγόρευσης των άλλων Σοβιετικών κομμάτων αμέσως θα εξαφανιζόταν. Είναι εντελώς αναμφισβήτητο ότι η κυριαρχία ενός και μόνο κόμματος χρησίμεψε σαν η νομική αφετηρία για το σταλινικό ολοκληρωτικό σύστημα. Αλλά η αιτία γι΄ αυτήν την εξέλιξη δε βρίσκεται ούτε στον Μπολσεβικισμό ούτε στην απαγόρευση των άλλων κομμάτων, σαν ένα προσωρινό πολεμικό μέτρο, αλλά στον αριθμό των ηττών του προλεταριάτου στην Ευρώπη και την Ασία.

Το ίδιο ισχύει και για την πάλη με τον αναρχισμό. Στην ηρωική εποχή της επανάστασης, οι Μπολσεβίκοι πήγαιναν χέρι χέρι με τους γνήσιους επαναστάτες αναρχικούς. Πολλοί απ΄ αυτούς τραβήχτηκαν μέσα στις γραμμές του Κόμματος. Ο συγγραφέας αυτών των γραμμών συζήτησε με τον Λένιν περισσότερο από μια φορά τη δυνατότητα παραχώρησης στους αναρχικούς ορισμένων περιοχών, όπου, με τη συγκατάθεση του τοπικού πληθυσμού, θα μπορούσαν να κάνουν το ακρατικό πείραμά τους. Αλλά ο εμφύλιος πόλεμος, ο αποκλεισμός και η πείνα δεν άφησαν περιθώρια για τέτοια σχέδια. Και η εξέγερση της Κροστάνδης; Μα η επαναστατική κυβέρνηση δεν μπορούσε φυσικά να "προσφέρει" στους επαναστατημένους ναύτες το φρούριο που προστάτευε την πρωτεύουσα μόνο και μόνο γιατί στην αντιδραστική ανταρσία των χωρικών - στρατιωτών πήραν μέρος λίγοι αμφίβολοι αναρχικοί. Μια συγκεκριμένη ιστορική ανάλυση των γεγονότων δεν αφήνει τον ελάχιστο χώρο για τους θρύλους, που βασίστηκαν πάνω στην άγνοια και το συναισθηματισμό, σ΄ ότι αφορά την Κροστάνδη, τον Μάχνο και άλλα επεισόδια της επανάστασης. Εδώ δε μένει παρά το γεγονός ότι οι Μπολσεβίκοι από την αρχή χρησιμοποίησαν όχι μόνο την

πειθώ, αλλά και τον εξαναγκασμό, και συχνά σε πολύ οξύ βαθμό. Είναι επίσης αναμφισβήτητο ότι αργότερα η γραφειοκρατία που αναπτύχθηκε από την επανάσταση μονοπώλησε το σύστημα των εξαναγκασμών στα δικά της τα χέρια. Κάθε στάδιο της εξέλιξης, ακόμα και ένα τέτιο καταστροφικό στάδιο όπως η επανάσταση και η αντεπανάσταση, πηγάζει από το προηγούμενο στάδιο, είναι ριζωμένο σ΄ αυτό και φέρνει μερικά από τα χαρακτηριστικά του. Οι Φιλελεύθεροι, και δω περιλαβαίνονται και οι Γουέμπς, υποστήριζαν πάντα ότι η μπολσεβίκικη δικτατορία δεν αντιπροσώπευε παρά μια νέα έκδοση του Τσαρισμού. Κλείνουν τα μάτια τους μπροστά σε τέτοιες "λεπτομέρειες" όπως είναι η κατάργηση της μοναρχίας και των ευγενών, η παράδοση της γης στους αγρότες, η απαλλοτρίωση του κεφαλαίου, η εισαγωγή της σχεδιασμένης οικονομίας, η αθεϊστική εκπαίδευση, κλπ. Με τον ίδιο ακριβώς τρόπο, η αναρχοφιλελεύθερη σκέψη κλείνει τα μάτια της στο γεγονός ότι η Μπολσεβίκικη Επανάσταση, με όλες τις καταπιέσεις της, σήμαινε μια άνοδο των κοινωνικών σχέσεων προς το συμφέρον των μαζών, ενώ η άνοδος του σταλινικού θερμιδόρ συνοδεύει την αναμόρφωση της Σοβιετικής κοινωνίας για το συμφέρον μιας προνομιούχας μειοψηφίας. Είναι καθαρό ότι στην ταύτιση του σταλινισμού με τον Μπολσεβικισμό δεν υπάρχει ίχνος σοσιαλιστικού κριτηρίου.

Ζητήματα θεωρίας

Ένα από τα πιο σημαντικά χαρακτηριστικά του Μπολσεβικισμού υπήρξε η αυστηρή, η ακριβής κι ακόμα οριστική στάση του μπροστά στα ζητήματα της θεωρίας. Οι πενήντα τέσσερις τόμοι των έργων του Λένιν θα μείνουν για πάντα το πρότυπο μιας υπέρτατης θεωρητικής ευσυνειδησίας. Χωρίς τη θεμελιακή αυτή ποιότητα, ο Μπολσεβικισμός ποτέ δε θα εκπλήρωνε τον ιστορικό του ρόλο. Απ΄ αυτή την άποψη, ο σταλινισμός, χοντροκομμένος, αμαθής και πέρα για πέρα εμπειρικός, είναι το διαμετρικά αντίθετό του. Η Αντιπολίτευση, πάνω από δέκα χρόνια πριν, δήλωνε στο πρόγραμμά της: "Από το θάνατο του Λένιν ένα σύνολο από νέες θεωρίες έχουν δημιουργηθεί, που ο μόνος σκοπός τους είναι να δικαιώσουν το γλίστρημα της ομάδας του Στάλιν από το δρόμο της διεθνούς προλεταριακής επανάστασης".
Πριν λίγες μόνο μέρες ένας αμερικανός συγγραφέας, ο Λίστον Μ. Οουκ, που είχε πάρει μέρος στην Ισπανική Επανάσταση, έγραφε: "Οι σταλινικοί στην πραγματικότητα αποτελούν σήμερα την πρωτοπορία των αναθεωρητών του Μαρξ και του Λένιν - ο Μπερνστάιν δεν τόλμησε να φθάσει ούτε στα μισά του δρόμου που διάνυσε ο Στάλιν αναθεωρώντας τον Μαρξ". Αυτό είναι απόλυτα αληθινό. Μόνο που πρέπει να προσθέσει κανείς ότι ο Μπερνστάιν πραγματικά αισθάνθηκε ορισμένες θεωρητικές ανάγκες: προσπάθησε ευσυνείδητα να εγκαθιδρύσει μια αντιστοιχία ανάμεσα στις ρεφορμιστικές πράξεις της σοσιαλδημοκρατίας και στο πρόγραμμά της. Η σταλινική γραφειοκρατία, όμως, όχι μόνο δεν έχει τίποτε το κοινό με το Μαρξισμό, αλλά και είναι γενικά ξένη σε οποιαδήποτε θεωρία ή σύστημα. Η "ιδεολογία" της είναι βαθιά διαποτισμένη από έναν αστυνομικό υποκειμενισμό, η πράξη της είναι ο εμπειρισμός της ωμής βίας. Πιστή στα ουσιώδη συμφέροντά της, η κάστα των σφετεριστών είναι εχθρική σε κάθε θεωρία: δεν μπορεί να δώσει μια εξήγηση του κοινωνικού της ρόλου ούτε στον εαυτό της ούτε σε κανέναν άλλο. Ο Στάλιν αναθεωρεί τον Μαρξ και τον Λένιν όχι με τη θεωρητική πένα, αλλά με το τακούνι της Γκε Πε Ου.

Ζητήματα ηθικής

Τα παράπονα για την "ανηθικότητα" του Μπολσεβικισμού ακούγονται ιδιαίτερα από εκείνες τις καυχησιάρικες μηδαμινότητες που οι φτηνές τους μάσκες ξεσκίστηκαν από τον Μπολσεβικισμό. Στους μικροαστικούς, διανοουμενίστικους, δημοκρατικούς, "σοσιαλιστικούς", φιλολογικούς, κοινοβουλευτικούς και άλλους κύκλους, υπερισχύουν οι συμβατικές αξίες ή μια συμβατική γλώσσα για να καλύψει την έλλειψη αξιών. Αυτή η μεγάλη και παρδαλή κοινωνία της αμοιβαίας προστασίας - "ζήσε και άφησε να ζήσουν" - δε μπορεί να υποφέρει την επαφή του μαρξιστικού νυστεριού στο ευαίσθητο δέρμα της. Οι θεωρητικολόγοι, οι συγγραφείς και οι ηθικολόγοι, ταλαντευόμενοι ανάμεσα σε διαφορετικά στρατόπεδα, σκέπτονταν και συνεχίζουν να σκέπτονται ότι οι Μπολσεβίκοι κακόβουλα διογκώνουν τις διαφορές, είναι ανίκανοι για "πιστή" συνεργασία και, με τις "μηχανορραφίες" τους, διασπούν την ενότητα του εργατικού κινήματος. Επιπλέον, ο ευαίσθητος και ευερέθιστος κεντριστής, πάντοτε σκέπτεται ότι οι μπολσεβίκοι τον "συκοφαντούν" - απλά επειδή του φέρνουν μέχρι το τέλος τις μισοαναπτυγμένες σκέψεις του: ο ίδιος δεν είναι ποτέ ικανός γι΄ αυτό. Αλλά το γεγονός παραμένει ότι μόνο με κείνη την πολύτιμη

ποιότητα, με μια ασυμβίβαστη στάση μπροστά σε όλα τα τραιναρίσματα και τις υπεκφυγές, μπορεί να εκπαιδευτεί ένα επαναστατικό κόμμα που δεν θα αιφνιδιαστεί από τις "εξαιρετικές περιστάσεις".

Οι ηθικές ιδιότητες κάθε κόμματος πηγάζουν, σε τελευταία ανάλυση, από τα ιστορικά συμφέροντα που αντιπροσωπεύει. Οι ηθικές ιδιότητες του Μπολσεβικισμού, η αυταπάρνηση, η ανιδιοτέλεια, η τόλμη και η περιφρόνηση για κάθε είδους φτιασίδωμα και εξαπάτηση - οι υπέρτατες ιδιότητες της ανθρώπινης φύσης! - απορρέουν από την επαναστατική αδιαλλαξία στην υπηρεσία των καταπιεσμένων. Η σταλινική γραφειοκρατία, και σ΄ αυτό τον τομέα, αντιγράφει τις λέξεις και επαναλαμβάνει τις χειρονομίες του Μπολσεβικισμού. Αλλά όταν η "αδιαλλαξία" και η "ακαμψία" εφαρμόζονται από την αστυνομική μηχανή στην υπηρεσία μιας προνομιούχας μειοψηφίας, γίνονται μια πηγή εξαχρείωσης και γκαγκστερισμού. Μόνο περιφρόνηση μπορεί να αισθανθεί κανείς για όλους αυτούς τους κυρίους που ταυτίζουν τον επαναστατικό ηρωισμό των Μπολσεβίκων με το γραφειοκρατικό κυνισμό των θερμιδοριανών.

Ακόμα και τώρα, παρόλα τα δραματικά γεγονότα της τελευταίας περιόδου, ο μέσος φιλισταίος προτιμά να πιστεύει ότι η πάλη ανάμεσα στον Μπολσεβικισμό ("Τροτσκισμό") και το σταλινισμό αφορά μια σύγκρουση προσωπικών φιλοδοξιών, ή, στην καλύτερη περίπτωση, μια διαμάχη ανάμεσα σε δυό "αποχρώσεις" του Μπολσεβικισμού. Η πιο ωμή έκφραση αυτής της άποψης δόθηκε από τον Νόρμαν Τόμας, ηγέτη του Αμερικάνικου Σοσιαλιστικού Κόμματος: "Δεν υπάρχει λόγος να πιστεύουμε, έγραφε ("Σοσιαλιστική Επιθεώρηση", Σεπτέμβρης 1937, σελ. 6), ότι αν είχε κερδίσει (! ο Τρότσκι αντί του Στάλιν, θα έμπαινε ένα τέλος στη ραδιουργία, στις δολοπλοκίες και στη βασιλεία του φόβου στη Ρωσία".

Και αυτός ο άνθρωπος θεωρεί τον εαυτό του...Μαρξιστή. Θα είχε κανείς εξίσου δίκιο να πει: "Δεν υπάρχει λόγος να πιστεύουμε ότι αν αντί του Πάπα Πίου του 11ου, την Αγία Έδρα την κατείχε ο Νόρμαν ο Ι, η καθολική εκκλησία θα μετατρεπόταν σε ένα προπύργιο του σοσιαλισμού". Ο Τόμας δεν καταλαβαίνει ότι δεν είναι ζήτημα διαμάχης ανάμεσα στον Στάλιν και τον Τρότσκι, αλλά ζήτημα ανταγωνισμού ανάμεσα στη γραφειοκρατία και το προλεταριάτο. Σίγουρα, το κυβερνητικό στρώμα της ΕΣΣΔ αναγκάζεται ακόμα και τώρα να προσαρμόζεται στην κληρονομιά της επανάστασης που δεν έχει ακόμη εξολοκλήρου λικβινταριστεί, ενώ την ίδια στιγμή ετοιμάζει με τον άμεσο εμφύλιο πόλεμο (αιματηρές "εκκαθαρίσεις" - μαζική εξόντωση των δυσαρεστημένων) μια αλλαγή στο κοινωνικό καθεστώς. Αλλά στην Ισπανία, η σταλινική κλίκα ήδη ενεργεί ανοιχτά σαν το προπύργιο της μπουρζουαζίας ενάντια στο σοσιαλισμό. Η πάλη ενάντια στη βοναπαρτιστική γραφειοκρατία μετατρέπεται μπροστά στα μάτια μας σε ταξική πάλη: δυό κόσμοι, δυο προγράμματα, δυο ηθικές. Αν ο Τόμας νομίζει πως η νίκη του σοσιαλιστικού προλεταριάτου πάνω στην ανήθικη κάστα των καταπιεστών δεν θα αναγεννήσει το σοβιετικό καθεστώς πολιτικά και ηθικά, μ΄ αυτό αποδείχνει μονάχα ότι παρόλες τις επιφυλάξεις, τις υπεκφυγές και τους ευσεβείς στεναγμούς του, είναι πολύ πιο κοντά στη σταλινική γραφειοκρατία παρά στους εργάτες. Όπως όλοι οι άλλοι που ξεσκεπάζουν την μπολσεβίκικη "ανηθικότητα", ο Τόμας απλά δεν έχει φτάσει στο επίπεδο της επαναστατικής ηθικής.

Οι παραδόσεις του Μπολσεβικισμού και η Τέταρτη Διεθνής

Οι "αριστεροί" που προσπάθησαν να παραλείψουν τον Μπολσεβικισμό στην "επιστροφή" τους στο Μαρξισμό, περιορίζονται, γενικά, σε μεμονωμένες πανάκειες: μποϋκοτάρισμα των παλιών συνδικάτων, μποϋκοτάρισμα του κοινοβουλίου, δημιουργία "γνήσιων" Σοβιέτ. Ολα αυτά μπορούσαν να φαίνονται εξαιρετικά βαθιά στη φωτιά των πρώτων μεταπολεμικών ημερών. Αλλά τώρα, στο φως της πολύ πρόσφατης εμπειρίας. Τέτοιες "παιδικές αρρώστιες" δεν έχουν πια ούτε καν το ενδιαφέρον του αξιοπερίεργου. Οι ολλανδοί Γκόρτερ και Πάνεκεκ, οι γερμανοί "Σπαρτακιστές", οι ιταλοί Μπορντιγκιστές, όλοι δείξανε την ανεξαρτησία τους από τον Μπολσεβικισμό μόνο παραφουσκώνοντας τεχνητά ένα από τα χαρακτηριστικά του και αντιτάσσοντάς το στα υπόλοιπα. Αλλά τίποτε δεν έχει μείνει είτε στην πράξη είτε στη θεωρία των "Αριστερών" αυτών τάσεων: μια έμμεση αλλά σημαντική απόδειξη ότι ο Μπολσεβικισμός είναι η μόνη δυνατή μορφή του Μαρξισμού σ΄ αυτή την εποχή.

Το Μπολσεβίκικο Κόμμα συνδύασε στην πράξη το πιο υψηλό επαναστατικό θάρρος και τον πολιτικό ρεαλισμό. Εγκαθίδρυσε για πρώτη φορά την αντιστοιχία ανάμεσα στην πρωτοπορία και την τάξη, που μόνη της είναι αδύνατο να εξασφαλίσει τη νίκη. Απόδειξε με την πείρα ότι η

συμμαχία ανάμεσα στο προλεταριάτο και τις καταπιεσμένες αγροτικές μάζες και τους μικροαστούς της πόλης είναι δυνατή μόνο μέσα από την πολιτική συντριβή των παραδοσιακών μικροαστικών κομμάτων. Το Μπολσεβίκικο Κόμμα έδειξε σ΄ ολόκληρο το κόσμο το πώς διεξάγεται η ένοπλη εξέγερση και η κατάληψη της εξουσίας. Εκείνοι που προτείνουν την αφαίρεση των Σοβιέτ από την κομματική δικτατορία, πρέπει να καταλάβουν ότι μόνο χάρη στην μπολσεβίκικη ηγεσία έγιναν τα Σοβιέτ ικανά να ξεκολλήσουν από τη λάσπη του ρεφορμισμού και να υψωθούν σε κρατική μορφή του προλεταριάτου. Το Μπολσεβίκικο Κόμμα κατόρθωσε στον εμφύλιο πόλεμο το σωστό συνδυασμό της στρατιωτικής τέχνης και της μαρξιστικής πολιτικής. Ακόμα κι αν η σταλινική γραφειοκρατία κατορθώσει να καταστρέψει τα οικονομικά θεμέλια της νέας κοινωνίας, η πείρα της σχεδιασμένης οικονομίας κάτω από την ηγεσία του Μπολσεβίκικου Κόμματος θα περάσει στην Ιστορία για πάντα σαν ένα από τα μεγαλύτερα διδάγματα της ανθρωπότητας. Αυτό, μόνο από τους σεχταριστές μπορεί να αγνοηθεί, που, προσβλημένοι από τα χτυπήματα που έχουν δεχτεί, στρέφουν την πλάτη τους στην πορεία της Ιστορίας.

Αλλά δεν είναι μόνο αυτό: το Μπολσεβίκικο Κόμμα στάθηκε ικανό να κατευθύνει τη μεγαλειώδη "πρακτική" δουλειά του μόνο γιατί φωτίζοντας όλα του τα βήματα από τη θεωρία. Ο Μπολσεβικισμός δε δημιούργησε αυτή τη θεωρία: του την πρόσφερε ο Μαρξισμός. Αλλά ο Μαρξισμός είναι η θεωρία της κίνησης, κι όχι της στασιμότητας. Μόνο γεγονότα τρομακτικής ιστορικής κλίμακας μπορούν να εμπλουτίσουν την ίδια τη θεωρία. Ο Μπολσεβικισμός έκανε μια ανεχτίμητη συνεισφορά στο Μαρξισμό, με τις αναλύσεις του για την ιμπεριαλιστική εποχή σαν μια εποχή των πολέμων και των επαναστάσεων, για την αστική δημοκρατία στην εποχή της παρακμής του καπιταλισμού, για τη σχέση που υπάρχει ανάμεσα στη γενική απεργία και την εξέγερση, για το ρόλο του κόμματος, των Σοβιέτ και των συνδικάτων στην περίοδο της προλεταριακής επανάστασης, με τη θεωρία του του σοβιετικού κράτους, της μεταβατικής οικονομίας, του φασισμού και του βοναπαρτισμού στην εποχή της καπιταλιστικής παρακμής και, τέλος, με την ανάλυσή του του εκφυλισμού του ίδιου του Μπολσεβίκικου Κόμματος και του σοβιετικού κράτους.

Ας κατονομάσει κανείς οποιαδήποτε άλλη τάση που πρόσθεσε κάτι το ουσιαστικό στα συμπεράσματα και τις γενικεύσεις του Μπολσεβικισμού. Θεωρητικά και πολιτικά οι Βαντερβέλντε, οι Ντε Μπρουκέρ, οι Χίλφερντιγκ, οι Οτο Μπάουερ, οι Μπλουμ, οι Ζιρόμσκι, για να μην αναφέρουμε τον Ταγματάρχη Αντλι και τον Νόρμαν Τόμας, ζουν με τα κουρελιασμένα απομεινάρια του παρελθόντος. Ο εκφυλισμός της Κομμουνιστικής Διεθνούς εκφράζεται πιό ωμά από το γεγονός ότι έπεσε στο θεωρητικό επίπεδο της Δεύτερης Διεθνούς. Ολες οι ποικιλίες των ενδιάμεσων ομάδων (Ανεξάρτητο Εργατικό Κόμμα Μεγάλης Βρετανίας, ΠΟΥΜ και οι όμοιοί τους) προσαρμόζουν κάθε βδομάδα και νέα σκόρπια αποσπάσματα του Μαρξ και του Λένιν στις τρέχουσες ανάγκες τους. Οι εργάτες δεν μπορούν να μάθουν τίποτε από αυτούς τους ανθρώπους.

Μόνο οι ιδρυτές της Τέταρτης Διεθνούς, που έχουν κάνει κτήμα τους ολόκληρη την παράδοση του Μαρξ και του Λένιν, κρατούν μια σοβαρή θέση απέναντι στη θεωρία. Οι φιλισταίοι κοροϊδεύουν, ίσως, που είκοσι χρόνια μετά την Οχτωβριανή νίκη, οι επαναστάτες πάλι σύρθηκαν πίσω στην απλή προπαγανδιστική προπαρασκευή. Οι μεγάλοι καπιταλιστές είναι, σ΄ αυτό το ζήτημα, όπως και σε πολλά άλλα, πολύ πιό διεισδυτικοί από τους μικροαστούς, που φαντάζονται τον εαυτό τους "σοσιαλιστή" ή "κομμουνιστή". Δεν είναι τυχαίο που το θέμα Τέταρτη Διεθνής δεν λείπει από τις στήλες του παγκόσμιου Τύπου. Η φλέγουσα ιστορική ανάγκη για επαναστατική ηγεσία υπόσχεται στην Τέταρτη Διεθνή έναν εξαιρετικά γοργό ρυθμό ανάπτυξης. Η μεγαλύτερη εγγύηση της παραπέρα επιτυχίας της βρίσκεται στο γεγονός ότι δεν εμφανίστηκε έξω από τον μεγάλο αυτό ιστορικό δρόμο, αλλά έχει αναπτυχθεί οργανικά από τον μπολσεβικισμό.

28 του Αυγούστου 1937

Λέον Τρότσκι

Το Θερμιδώρ και ο αντισημιτισμός[1]

Την περίοδο της τελευταίας δίκης της Μόσχας παρατήρησα σε μια από τις δηλώσεις μου ότι ο Στάλιν στην πάλη με την Αντιπολίτευση εκμεταλλεύτηκε τις αντισημιτικές τάσεις που υπάρχουν μέσα στη χώρα. Πάνω σ΄ αυτό το ζήτημα έλαβα μια σειρά από γράμματα και ερωτήματα, τα οποία, γενικά - δεν υπάρχει λόγος να κρύψω την αλήθεια - ήταν πολύ αφελή. "Πώς μπορείτε να κατηγορείτε τη Σοβιετική Ένωση για αντισημιτισμό;". Αν η ΕΣΣΔ είναι μια αντισημιτική χώρα, υπάρχει εκεί τίποτε το αριστερό;". Αυτή ήταν η δεσπόζουσα άποψη αυτών των γραμμάτων. Αυτοί οι άνθρωποι προβάλλουν αντιρρήσεις και είναι μπερδεμένοι, γιατί έχουν συνηθίσει να αντιπαραβάλουν το φασιστικό αντισημιτισμό με την απελευθέρωση των Εβραίων που πραγματοποίησε η Οκτωβριανή Επανάσταση. Σ΄ αυτούς τους ανθρώπους φαίνεται τώρα ότι τους παίρνω από τα χέρια ένα μαγικό φυλαχτό. Μια τέτοια μέθοδος δικαιολόγησης είναι τυπική για ΄κείνους που έχουν συνηθίσει σε μια χυδαία, μη διαλεκτική σκέψη. Ζουν σ΄ έναν κόσμο από αμετάβλητες και αφηρημένες έννοιες. Αναγνωρίζουν μονάχα αυτό που τους ταιριάζει: η Γερμανία του Χίτλερ είναι το ολοκληρωτικό βασίλειο του αντισημιτισμού. Αντίθετα, η ΕΣΣΔ είναι το βασίλειο της εθνικής αρμονίας. Ζωντανές αντιφάσεις, αλλαγές, μεταβάσεις από τη μια κατάσταση στην άλλη, με μια λέξη οι πραγματικές ιστορικές διαδικασίες διαφεύγουν της νωθρής τους προσοχής.

Δεν πρέπει ακόμη να ξεχνάμε, πιστεύω, ότι ο αντισημιτισμός ήταν αρκετά διαδεδομένος ανάμεσα στους αγρότες, τους μικροαστούς της πόλης, τους διανοούμενους και τα πιο καθυστερημένα στρώματα της εργατικής τάξης. Η 'μητέρα" Ρωσία ήταν ξακουστή όχι μόνο για τα περιοδικά της εβραϊκά πογκρόμ, αλλά επίσης και για την ύπαρξη ενός σημαντικού αριθμού εκδόσεων που εκείνες τις μέρες απολάμβαναν ευρεία κυκλοφορία. Η Οκτωβριανή Επανάσταση κατάργησε το καθεστώς εκτός νόμου για τους Εβραίους. Αυτό, ωστόσο, δεν σημαίνει καθόλου ότι μ΄ ένα χτύπημα σάρωσε τον αντισημιτισμό. Ένας μακρύς και επίμονος αγώνας ενάντια στη θρησκεία απέτυχε να εμποδίσει τους ικέτες να συνωστίζονται ακόμη και σήμερα κατά χιλιάδες σε εκκλησίες, τζαμιά και συναγωγές. Η ίδια κατάσταση επικρατεί στη σφαίρα των εθνικών προκαταλήψεων. Η νομοθεσία από μόνη της δεν αλλάζει τους ανθρώπους. Οι σκέψεις, τα συναισθήματα, η νοοτροπία τους εξαρτώνται από την παράδοση, τις υλικές συνθήκες της ζωής, το πολιτιστικό επίπεδο κτλ. Το σοβιετικό καθεστώς δεν είναι ακόμη ούτε δώδεκα ετών. Ο μεγαλύτερος κατά το ήμισυ πληθυσμός μορφώθηκε κάτω από τον τσαρισμό. Το νεώτερο ήμισυ έχει κληρονομήσει κατά πολύ από το μεγαλύτερο ήμισυ. Αυτές οι ίδιες οι γενικές ιστορικές συνθήκες πρέπει να κάνουν κάθε σκεπτόμενο άνθρωπο να κατανοήσει ότι, παρά την υποδειγματική νομοθεσία της Οκτωβριανής Επανάστασης, είναι αδύνατο οι εθνικές και σοβινιστικές προκαταλήψεις, και ιδιαίτερα ο αντισημιτισμός, δεν θα πρέπει να έχουν μεταβληθεί σε μεγάλο βαθμό ανάμεσα στα καθυστερημένα στρώματα του πληθυσμού.

Όμως δεν είναι μονάχα αυτό. Το σοβιετικό καθεστώς, στην πραγματικότητα, εγκαινίασε μια σειρά από καινούργια φαινόμενα, τα οποία, εξαιτίας της φτώχειας και του χαμηλού πολιτιστικού επιπέδου του πληθυσμού, ήταν ικανά να δημιουργήσουν εκ νέου, και πράγματι δημιούργησαν, αντισημιτικές διαθέσεις. Οι Εβραίοι είναι ένας τυπικά αστικός πληθυσμός. Καταλαμβάνουν ένα σημαντικό ποσοστό του αστικού πληθυσμού στην Ουκρανία, τη Λευκορωσία και ακόμη και στην Μεγαλορωσία. Το σοβιέτ, περισσότερο από κάθε άλλο καθεστώς στον κόσμο, έχει ανάγκη από ένα μεγάλο αριθμό κρατικών υπαλλήλων. ΟΙ κρατικοί υπάλληλοι στρατολογούνται από τον πιο μορφωμένο αστικό πληθυσμό. Φυσικά, οι Εβραίοι καταλαμβάνουν μια δυσανάλογα μεγάλη θέση μέσα στη γραφειοκρατία και ιδιαίτερα στις χαμηλότερες και μεσαίες βαθμίδες της. Μπορούμε, βέβαια, να κλείσουμε τα μάτια μας μπροστά σ΄ αυτήν την πραγματικότητα και να περιοριστούμε σε ασαφείς γενικολογίες σχετικά με την ισότητα και την αδελφοσύνη όλων των φυλών. Όμως μια πολιτική στρουθοκαμηλισμού δεν θα μας προχωρήσει ούτε ένα βήμα μπροστά. Το μίσος των αγροτών και των εργατών για τη γραφειοκρατία είναι ένα θεμελιώδες γεγονός της σοβιετικής ζωής. Ο δεσποτισμός του καθεστώτος, η δίωξη κάθε κριτικής, η κατάπνιξη κάθε ζωντανής σκέψης και τέλος οι δικαστικές μηχανορραφίες είναι, απλώς, η

αντανάκλαση αυτού του βασικού γεγονότος. Ακόμη και μια a priori δικαιολόγηση είναι αδύνατο να μην καταλήξει στο ότι το μίσος για τη γραφειοκρατία θα μπορούσε να πάρει ένα αντισημιτικό χρώμα, τουλάχιστον σ΄ εκείνα τα μέρη που οι Εβραίοι αξιωματούχοι αποτελούν ένα σημαντικό ποσοστό του πληθυσμού και χρησιμοποιούνται ως αποδιοπομπαίοι τράγοι για την εκτόνωση των πλατιών αγροτικών μαζών. Το 1923 πρότεινα στο κομματικό συνέδριο των μπολσεβίκων της Ουκρανίας ότι οι αξιωματούχοι θα έπρεπε να μπορούν να μιλούν και να γράφουν τη γλώσσα του τοπικού πληθυσμού. Πόσες ειρωνικές παρατηρήσεις έγιναν γι΄ αυτήν την πρόταση, ως επί το πλείστον από τους Εβραίους διανοούμενους που μιλούσαν και διάβαζαν ρωσικά και δεν επιθυμούσαν να μάθουν την ουκρανική γλώσσα! Θα πρέπει να παραδεχτούμε ότι απ΄ αυτή την άποψη η κατάσταση έχει αλλάξει κατά πολύ προς το καλύτερο. Όμως η εθνική σύνθεση της γραφειοκρατίας έχει αλλάξει λίγο και αυτό που είναι ανυπολόγιστα πιο σημαντικό, οι ανταγωνισμοί μεταξύ του πληθυσμού και της γραφειοκρατίας έχουν μεγαλώσει τερατωδώς κατά τη διάρκεια των τελευταίων δέκα ή δώδεκα χρόνων. Όλοι οι σοβαροί και έντιμοι παρατηρητές, ειδικά εκείνοι που έχουν ζήσει για πολύ καιρό με τις εργαζόμενες μάζες, έχουν μαρτυρίες για την ύπαρξη αντισημιτισμού όχι μόνο για τον παλιό και κληρονομημένο αλλά, επίσης, και για την καινούργια "σοβιετική" του ποικιλία.

Η σοβιετική γραφειοκρατία αισθάνεται λογικά ότι βρίσκεται μέσα σ΄ ένα πολιορκημένο στρατόπεδο. Προσπαθεί με όλες της τις δυνάμεις να σπάσει αυτή την απομόνωση. Η πολιτική του Στάλιν, τουλάχιστον κατά το 50%, υπαγορεύεται από αυτό το ένστικτο. Πράγμα που σημαίνει: α) τη ψευδοσοσιαλιστική δημαγωγία ("ο σοσιαλισμός έχει ήδη πραγματοποιηθεί", "ο Στάλιν έδωσε, δίνει και θα δώσει στο λαό μια ευτυχισμένη ζωή" κτλ., β) πολιτικά και οικονομικά μέτρα σχεδιασμένα για να δημιουργήσουν γύρω από τη γραφειοκρατία ένα ευρύ στρώμα μιας νέας αριστοκρατίας (οι δυσανάλογα υψηλοί μισθοί των σταχανοβιτών, των μελών του στρατού, των επίτιμων βαθμών, των νέων "ευγενών" κτλ. και γ) τροφοδοτώντας τα εθνικά αισθήματα και προκαταλήψεις των καθυστερημένων στρωμάτων του πληθυσμού.

Η ουκρανική γραφειοκρατία, αν η ίδια είναι ντόπια ουκρανική, θα προσπαθήσει την κρίσιμη στιγμή να τονίσει ότι είναι ένας αδελφός του μουζίκου και του χωρικού - και όχι κάποιου ξένου και σε καμία περίπτωση ενός Εβραίου. Φυσικά, δεν υπάρχει - αλίμονο - ούτε ένας κόκκος "σοσιαλισμού" ή ακόμη και μιας στοιχειώδους δημοκρατίας σε μια τέτοια συμπεριφορά. Αλλά αυτή είναι ακριβώς η ουσία του ζητήματος. Η προνομιούχα γραφειοκρατία, φοβούμενη για τα προνόμιά της, και, συνεπώς, εντελώς διεφθαρμένη, αντιπροσωπεύει αυτή τη στιγμή το πιο αντισοσιαλιστικό και το πιο αντιδημοκρατικό στρώμα της σοβιετικής κοινωνίας. Στον αγώνα για την αυτοσυντήρησή της εκμεταλλεύεται τις πιο βαθιά ριζωμένες προκαταλήψεις και τα πιο βυθισμένα στο σκότος της αμάθειας ένστικτα. Αν στη Μόσχα ο Στάλιν στήνει δίκες στις οποίες κατηγορεί τους τροτσκιστές ότι συνωμοτούσαν για να δηλητηριάσουν τους εργάτες, τότε δεν είναι δύσκολο να φανταστούμε σε τι βρωμερά βάθη μπορεί να προσφύγει σε μερικές ουκρανικές ή κεντροασιατικές καλύβες.

Αυτός που παρατηρεί προσεχτικά τη σοβιετική ζωή, ακόμη και μόνο διαμέσου των επίσημων δημοσιεύσεων, μπορεί από καιρό σε καιρό να δει ότι γεννιούνται σε διάφορα μέρη αποκρουστικά γραφειοκρατικά αποστήματα: δωροδοκία, διαφθορά, καταχρήσεις, δολοφονίες προσώπων που η ύπαρξή τους είναι ενοχλητική για τη γραφειοκρατία, βιασμούς γυναικών και τα παρόμοια. Αν κάνουμε μια κάθετη τομή, θα δούμε ότι κάθε τέτοιο απόστημα προέρχεται από το γραφειοκρατικό στρώμα. Μερικές φορές η γραφειοκρατία αναγκάζεται να προσφύγει στην παρουσίαση δικών. Σε όλες αυτές τις δίκες οι Εβραίοι καταλαμβάνουν αναπόφευκτα ένα σημαντικό ποσοστό, εν μέρει επειδή, όπως είπαμε ήδη, αποτελούν ένα μεγάλο κομμάτι της γραφειοκρατίας και στιγματίζονται από την κατακραυγή της, και εν μέρει επειδή τα ηγετικά στελέχη της γραφειοκρατίας του κέντρου και των επαρχιών, παρακινούμενα από το ένστικτο της αυτοσυντήρησης, προσπαθούν να εκτρέψουν την αγανάκτηση των εργατικών μαζών εναντίον των Εβραίων. Αυτό το γεγονός είναι γνωστό σε κάθε κριτικό παρατηρητή στην ΕΣΣΔ, όπως και πριν από δέκα χρόνια, όταν το καθεστώς του Στάλιν είχε μόλις τότε αρχίσει να αποκαλύπτει τα βασικά του χαρακτηριστικά.

Ο αγώνας εναντίον της Αντιπολίτευσης ήταν για την κυβερνητική κλίκα ένα ζήτημα ζωής και

θανάτου. Το πρόγραμμα, οι αρχές, οι δεσμοί με τις μάζες, όλα ξεριζώθηκαν και πετάχτηκαν εξαιτίας της ανησυχίας της νέας κυβερνητικής κλίκας για την αυτοσυντήρησή της. Αυτοί οι άνθρωποι δεν σταματάνε μπροστά σε τίποτα προκειμένου να περιφρουρήσουν τα προνόμια και την εξουσία τους. Πρόσφατα κυκλοφόρησε σε ολόκληρο τον κόσμο μια καταγγελία σύμφωνα με την οποία ο νεώτερος γιος μου, Σεργκέϊ Σεντώφ, παραπέφθηκε, επειδή σχεδίαζε μια μαζική δηλητηρίαση των εργατών. Κάθε φυσιολογικός άνθρωπος θα συμπεράνει: ένας άνθρωπος που είναι ικανός φορτωθεί μια τέτοια κατηγορία έχει φθάσει στο τελευταίο στάδιο της ηθικής αποκτήνωσης. Είναι δυνατό σ΄ αυτήν την περίπτωση να αμφιβάλει κανείς έστω και για ένα λεπτό ότι οι ίδιοι αυτοί κατήγοροι δεν είναι ικανοί να καλλιεργήσουν αντισημιτικές προκαταλήψεις στις μάζες; Ακριβώς στην περίπτωση του γιου μου συγχωνεύονται όλες αυτές οι φαυλότητες. Αξίζει τον κόπο να μελετήσει κανείς αυτήν την περίπτωση. Από την ημέρα της γέννησής τους οι γιοι μου φέρουν το όνομα της μητέρας τους (Σεντώφ). Δεν χρησιμοποίησαν ποτέ κάποιο άλλο όνομα ούτε στο σχολείο, ούτε στο πανεπιστήμιο, ούτε στην μετέπειτα ζωή τους. Όσο για μένα, στη διάρκεια των τελευταίων τριανταπέντε ετών φέρω το όνομα Τρότσκι. Κατά τη διάρκεια της σοβιετικής περιόδου κανένας δεν με φώναζε με το πατρικό μου όνομα (Μπρονστάϊν), όπως ακριβώς κανένας δεν φώναζε τον Στάλιν, Ντζουγκασβίλι. Για να μην υποχρεώσω τους γιους μου ν΄ αλλάξουν το όνομά τους, εγώ ο ίδιος για τις ανάγκες της "υπηκοότητας" πήρα το όνομα της γυναίκας μου (πράγμα το οποίο είναι εντελώς επιτρεπτό σύμφωνα με το σοβιετικό νόμο). Παρ΄ όλα΄ αυτά, όταν αργότερα ο γιος μου, Λέων Σεντόφ, κατηγορήθηκε με την ολότελα απίστευτη κατηγορία ότι συνωμοτούσε για να δηλητηριάσει τους εργάτες, η GPU ανακοίνωσε στο σοβιετικό και το ξένο τύπο ότι το "πραγματικό" (;) όνομα του γιου μου δεν ήταν Σεντόφ αλλά Μπρονστάϊν. Αν μ΄ αυτές τις διαστρεβλώσεις ήθελαν να τονίσουν τη σύνδεση του κατηγορουμένου μ΄ εμένα, θα έπρεπε να τον φωνάζουν Τρότσκι καθώς το όνομα Μπρονστάϊν δεν σημαίνει απολύτως τίποτε σε κανέναν. Όμως ήθελαν να παίξουν ένα άλλο παιχνίδι, ήθελαν, δηλαδή, να τονίσουν την εβραϊκή μου καταγωγή και την ημιεβραϊκή καταγωγή του γιου μου. Σταμάτησα σ΄ αυτό το επεισόδιο, επειδή έχει ένα ζωτικό και ακόμη έναν όχι εντελώς εξαιρετικό χαρακτήρα. Ολόκληρη η πάλη εναντίον της Αντιπολίτευσης είναι γεμάτη από τέτοια επεισόδια.

Ανάμεσα στο 1923 και το 1926, όταν ο Στάλιν με τον Ζηνόβιεφ και τον Κάμενεφ ήταν ακόμη μέλος της "τρόικας", το παιχνίδι του αντισημιτισμού είχε έναν πολύ προσεχτικό και μασκαρεμένο χαρακτήρα. Ειδικά δασκαλεμένοι ρήτορες (ο Στάλιν σχεδόν ήδη από τότε διεξήγαγε μια ύπουλη πάλη εναντίον των συνεργατών του) που έλεγαν ότι οι υποστηρικτές του Τρότσκι είναι μικροαστοί των "μικρών πόλεων", χωρίς να προσδιορίζουν τη ράτσα τους. Στην πραγματικότητα αυτό δεν ήταν αλήθεια. Το ποσοστό των Εβραίων διανοούμενων στην Αντιπολίτευση δεν ήταν σε καμία περίπτωση μεγαλύτερο απ΄ ότι ήταν το αντίστοιχο μέσα στο κόμμα και στη γραφειοκρατία. Αρκεί να δώσουμε τα ονόματα των ηγετών της Αντιπολίτευσης στα χρόνια 1923-25: Ι.Ν. Σμυρνόφ, Σερεμπριάκοφ, Ρακόφσκυ, Πιατάκοφ, Πρεομπραζένσκυ, Κρεστίνσκυ, Μουράλοφ, Μπελομπορόντοφ, Μρατσκόβσκυ, Β. Γιάκοβλεφ, Σαπρόνοφ, Β.Μ. Σμυρνόφ, Ιστσέντκο - πέρα για πέρα γηγενείς Ρώσοι. Ο Ράντεκ εκείνη την εποχή ήταν μονάχα ένας ημισυμπαθών. Αλλά τόσο στις δίκες των δωροδοκούντων και των άλλων απατεώνων όσο και την εποχή των διαγραφών της Αντιπολίτευσης από το κόμμα, η γραφειοκρατία σκόπιμα έδινε έμφαση στα ονόματα των Εβραίων μελών με προσωρινή και δευτερεύουσα σημασία. Αυτό συζητήθηκε εντελώς ανοικτά μέσα στο κόμμα και, πηγαίνοντας πίσω στο 1925, η Αντιπολίτευση διέκρινε σ΄ αυτήν την κατάσταση το ολοφάνερο σύμπτωμα της παρακμής της κυρίαρχης κλίκας.

Όταν ο Κάμενεφ και ο Ζηνόβιεφ προσχώρησαν στην Αντιπολίτευση, η κατάσταση άλλαξε ριζικά προς το χειρότερο. Απ΄ αυτήν τη στιγμή παρουσιάστηκε μια τέλεια ευκαιρία για να πουν στους εργάτες ότι επικεφαλείς της Αντιπολίτευσης βρίσκονταν "τρεις δυσαρεστημένοι Εβραίοι διανοούμενοι". Κάτω από τη διεύθυνση του Στάλιν, ο Ουγκλάνοφ στην Μόσχα και ο Κύροφ στο Λένινγκραντ έφεραν εις πέρας συστηματικά αυτή τη γραμμή και σχεδόν εντελώς απροκάλυπτα. Για να αποδείξουν πιο έντονα στους εργάτες τις διαφορές ανάμεσα στην "παλιά" και τη "νέα" πορεία, οι Εβραίοι, ακόμη και όταν ήταν απεριόριστα πιστοί στη γενική γραμμή, απομακρύνονταν από τις υπεύθυνες θέσεις στο κόμμα και τα Σοβιέτ. Όχι μόνο στην επαρχία, αλλά ακόμα και στα εργοστάσια της Μόσχας η παγίδευση της Αντιπολίτευσης από το 1926

προσλάμβανε συχνά έναν εντελώς φανερά αντισημιτικό χαρακτήρα. Πολλοί αγκιτάτορες έλεγαν ξεδιάντροπα: "Οι Εβραίοι εξεγείρονται". Έλαβα εκατοντάδες γράμματα που θλίβονταν για τις αντισημιτικές μεθόδους στην πάλη κατά της Αντιπολίτευσης. Σε μία συνεδρίαση του Πολιτικού Γραφείου έγραψα στον Μπουχάριν μια σημείωση: "Δεν μπορεί να σε βοηθήσει αν ήξερες ότι ακόμα και στη Μόσχα στην πάλη κατά της Αντιπολίτευσης, χρησιμοποιούνται οι μέθοδοι της δημαγωγίας των Μαύρων Εκατονταρχιών (αντισημιτισμός κλπ)". Ο Μπουχάριν μου απάντησε με υπεκφυγές πάνω στο ίδιο κομμάτι χαρτί: "Μεμονωμένες περιπτώσεις, φυσικά, είναι δυνατές". Του έγραψα ξανά: "Δεν έχω υπόψη μου μεμονωμένες περιπτώσεις αλλά μια συστηματική αγκιτάτσια μεταξύ των κομματικών γραμματέων γενικά στις επιχειρήσεις της Μόσχας. Θα συμφωνήσετε να έρθετε μαζί μου για να διερευνήσουμε ένα τέτοιο παράδειγμα στο εργοστάσιο "Σκοροχόντ" (Γνωρίζω ένα πλήθος από τέτοια παραδείγματα)". Ο Μπουχάριν απάντησε: "Εντάξει, μπορώ να έρθω". Μάταια προσπάθησα να τον κάνω να κρατήσει την υπόσχεσή του. Ο Στάλιν του απαγόρευσε κατηγορηματικά να το κάνει.

Τους μήνες των προετοιμασιών για την για την εκδίωξη της Αντιπολίτευσης από το κόμμα, οι συλλήψεις, οι εξορίες (το δεύτερο μισό του 1927), η αντισημιτική αγκιτάτσια πήραν έναν εντελώς αχαλίνωτο χαρακτήρα. Το σύνθημα "χτυπήστε την Αντιπολίτευση" έπαιρνε τη χροιά του παλιού συνθήματος "Χτυπήστε τους Εβραίους και σώστε τη Ρωσία". Το θέμα πήγε τόσο μακριά, που ο Στάλιν αναγκάστηκε να εκδώσει μια ανακοίνωση στην οποία έλεγε: "Παλεύουμε ενάντια στον Τρότσκι, τον Ζηνόβιεφ και τον Κάμενεφ, όχι επειδή είναι Εβραίοι, αλλά επειδή είναι Αντιπολιτευόμενοι" κτλ. Σε κάθε πολιτικά σκεπτόμενο άτομο είναι εντελώς καθαρό ότι αυτή η συνειδητά διφορούμενη δήλωση κατευθύνεται ενάντια στις "υπερβολές" του αντισημιτισμού και την ίδια στιγμή εντελώς προμελετημένα την υποθάλπει. "Μην ξεχνάτε ότι οι ηγέτες της Αντιπολίτευσης είναι Εβραίοι". Αυτό είναι το νόημα της δήλωσης του Στάλιν που δημοσιεύτηκε σε όλες τις σοβιετικές εφημερίδες.

Οταν η Αντιπολίτευση, για να αντιμετωπίσει την καταστολή, προχώρησε σε μια πιο αποφασιστική και ανοιχτή πάλη, ο Στάλιν με τη μορφή ενός πολύ δηλωτικού αστείου είπε στον Πιατάκωφ και στον Προεμπραζέσκυ: "Εσείς τουλάχιστον παλεύετε ενάντια στην ΚΕ κραδαίνοντας ανοιχτά τα τσεκούρια σας. Αυτό αποδεικνύει την "ορθόδοξη" λειτουργία σας. {Η λέξη που χρησιμοποιήθηκε από τον Στάλιν παραπέμπει στα ρωσικά στην Ελληνική Ορθόδοξη Εκκλησία - Τρ.} Ο Τρότσκι δουλεύει ύπουλα και χωρίς ούτε ένα μικρό τσεκούρι". Ο Προεμπραζένσκυ και ο Πιατάκωφ μου αφηγήθηκαν αυτή τη συζήτηση με έντονη αποστροφή. Δεκάδες φορές ο Στάλιν προσπάθησε να μου αντιπαραθέσει τον "ορθόδοξο" πυρήνα της Αντιπολίτευσης.

Ενας πολύ γνωστός ριζοσπάστης Γερμανός δημοσιογράφος, ο πρώην εκδότης του Aktion, Φραντζ Πφέμφερτ, που αυτή τη στιγμή βρίσκεται εξόριστος, μου έγραψε τον Αύγουστο του 1936: "Ίσως να θυμάσαι ότι πριν από αρκετά χρόνια είχα γράψει στο Aktion ότι πολλές από τις πράξεις του Στάλιν μπορούν να εξηγηθούν από τις αντισημιτικές του τάσεις. Το γεγονός του ότι σ΄ αυτή τη τερατώδη δίκη αυτός κατόρθωσε μέσω του Tass να "διορθώσει" τα ονόματα του Ζηνόβιεφ και του Κάμενεφ, αντιπροσωπεύει από μόνο του μια χειρονομία με ένα τυπικό στυλ αλλά Steicher. Με αυτό τον τρόπο ο Στάλιν έδωσε το ενακτήριο λάκτισμα σε όλα τα αντισημιτικά και αδίστακτα στοιχεία".

Πράγματι, τα ονόματα Ζηνόβιεφ και Κάμενεφ, όπως φαίνεται, είναι πιο γνωστά από τα ονόματα των Ραντομισλίσκυ και Ρόζενφελντ. Ποιο άλλο κίνητρο θα μπορούσε να είχε ο Στάλιν για να κάνει γνωστά τα "πραγματικά" ονόματα των θυμάτων, εκτός από το να παίζει με τις αντισημιτικές διαθέσεις; Μια τέτοια πράξη, χωρίς την παραμικρή νόμιμη δικαιολογία, ήταν, όπως είδαμε, παρόμοια μ΄ εκείνη που διαπράχθηκε σχετικά με το όνομα του γιου μου. Ομως, αναμφίβολα, το πιο καταπληκτικό πράγμα είναι το γεγονός του ότι όλοι αυτοί οι τέσσερις "τρομοκράτες" που στάλθηκαν, υποτίθεται, από ΄μένα από το εξωτερικό, αποδείχθηκε πως ήταν Εβραίοι και, την ίδια στιγμή, πράκτορες της αντισημιτικής Γκεστάπο! Λαμβανομένου υπόψη του ότι δεν είχε ποτέ πραγματικά δει κανέναν απ΄ αυτούς τους δύσμοιρους, είναι φανερό το ότι η Γκε Πε Ου τους επέλεξε σκόπιμα εξαιτίας της φυλετικής τους καταγωγής. Και η Γκε Πε Ου δεν λειτουργεί βάσει της δικής της έμπνευσης!

Ξανά: Αν ασκούνται τέτοιες μέθοδοι στα ανώτερα κλιμάκια, όπου η προσωπική ευθύνη του Στάλιν είναι αναντίρρητη, τότε δεν είναι δύσκολο να φανταστούμε τι θα συμβαίνει στα απλά μέλη, στα

εργοστάσια και ειδικά στα κολχόζ. Και πώς μπορεί να είναι διαφορετικά; Η φυσική εξολόθρευση της παλιότερης γενιάς των μπολσεβίκων είναι, για κάθε άτομο που μπορεί να σκεφθεί, μια αδιάσειστη έκφραση της θερμιδωριανής αντίδρασης και μάλιστα στο πιο προχωρημένο της στάδιο. Η ιστορία δεν έχει δει ακόμη κάποιο παράδειγμα, όπου η αντίδραση που ακολουθεί το επαναστατικό κύμα δεν συνοδεύεται από τα πιο αχαλίνωτα σοβινιστικά πάθη, ανάμεσά τους και τον αντισημιτισμό.

Σύμφωνα με τη γνώμη μερικών "Φίλων της ΕΣΣΔ", η αναφορά μου στην εκμετάλλευση των αντισημιτικών τάσεων από ένα σημαντικό τμήμα της τωρινής γραφειοκρατίας αντιπροσωπεύει μια κακόβουλη επινόηση για το σκοπό της πάλης ενάντια στον Στάλιν. Είναι δύσκολο να συζητήσω με τους επαγγελματίες "φίλους" της γραφειοκρατίας. Όμως αλίμονο σ΄ εκείνους τους εργάτες τους σοσιαλιστές, τους δημοκράτες που, σύμφωνα με τα λόγια του Πούσκιν, προτιμούν μια "αυταπάτη που μας εξυψώνει" απέναντι στην πικρή αλήθεια. Μια υγιής επαναστατική αισιοδοξία δεν έχει ανάγκη από αυταπάτες. Κάποιος πρέπει ν΄ αντιμετωπίζει τη ζωή, όπως αυτή είναι. Είναι απαραίτητο να βρούμε στην ίδια την πραγματικότητα τη δύναμη για να υπερνικήσουμε τα αντιδραστικά και βάρβαρα χαρακτηριστικά της. Αυτό μας διδάσκει ο μαρξισμός.

Κάποιοι υποτιθέμενοι "μπουντιστές" με έχουν κατηγορήσει ακόμα ότι πήρα "ξαφνικά" το "Εβραϊκό ζήτημα" και ότι στοχεύω στη δημιουργία κάποιου είδους γκέτο για τους Εβραίους. Μπορώ να σηκώσω μονάχα με λύπη τους ώμους μου. Έζησα ολόκληρη τη ζωή μου έξω από τους εβραϊκούς κύκλους. Δούλευα πάντοτε μέσα στο ρωσικό εργατικό κίνημα. Η μητρική μου γλώσσα είναι τα ρωσικά. Δυστυχώς, δεν έχω μάθει ακόμα να διαβάζω εβραϊκά. Συνεπώς, το εβραϊκό ζήτημα δεν αποτέλεσε ποτέ το κέντρο του ενδιαφέροντός μου. Όμως αυτό δεν σημαίνει ότι έχω το δικαίωμα να κλείνω τα μάτια απέναντι στο Εβραϊκό ζήτημα, που υφίσταται και που απαιτεί λύση. Οι "Φίλοι της ΕΣΣΔ" είναι ικανοποιημένοι με τη δημιουργία του Μπιρομπιτζάν. Δεν θα σταματήσω σ΄ αυτό το σημείο να εξετάζω αν αυτό δημιουργήθηκε πάνω σε γερά θεμέλια και ποια μορφή καθεστώτος υπάρχει εκεί. (Το Μπιρομπιτζάν δεν μπορεί να βοηθήσει στην αντανάκλαση όλων των ψεγαδιών του γραφειοκρατικού δεσποτισμού). Όμως ούτε ένα προοδευτικό και σκεπτόμενο άτομο δεν θα διαφωνήσει με την ΕΣΣΔ στον προσδιορισμό ενός ειδικού εδάφους για εκείνους τους πολίτες της που αισθάνονται τους εαυτούς τους Εβραίους, χρησιμοποιούν την εβραϊκή γλώσσα κατά προτίμηση προς όλες τις άλλες γλώσσες και θέλουν να ζήσουν σαν συμπαγής μάζα. Αυτό είναι ή δεν είναι γκέτο; Κατά τη διάρκεια της περιόδου της σοβιετικής δημοκρατίας, με τις απολύτως εθελοντικές μεταναστεύσεις, δεν μπορεί να γίνει κανένας λόγος για γκέτο. Όμως το Εβραϊκό ζήτημα, με τον πραγματικό τρόπο με τον οποίο πραγματοποιούνται οι εγκαταστάσεις των Εβραίων, προϋποθέτει μια διεθνή οπτική. Δεν είναι σωστό να λέμε ότι μια παγκόσμια σοσιαλιστική ομοσπονδία θα έκανε δυνατή τη δημιουργία ενός "Μπιραμπιτζάν" για ΄κείνους τους Εβραίους που θέλουν να έχουν τη δική τους αυτόνομη δημοκρατία ως αρένα για τη δική τους κουλτούρα; Θα πρέπει να πάρουμε ως δεδομένο ότι μια σοσιαλιστική δημοκρατία δεν θα καταφύγει στην υποχρεωτική αφομοίωση. Θα πρέπει να είναι πολύ καλά, αν μέσα σε δύο ή τρεις γενιές τα σύνορα της ανεξάρτητης εβραϊκής δημοκρατίας, όπως και πολλές άλλες εθνικές περιοχές σβήσουν. Δεν έχω ούτε το χρόνο ούτε την επιθυμία να το σκεφθώ. Οι απόγονοί μας θα γνωρίζουν καλύτερα αυτό που θα θέλουν να κάνουν. Έχω στο μυαλό μου μια μεταβατική ιστορική περίοδο, όπου το εβραϊκό ζήτημα σαν τέτοιο είναι ακόμη οξύ και απαιτεί τα κατάλληλα μέτρα σε μια παγκόσμια ομοσπονδία εργατικών κρατών. Η ίδια ακριβώς μέθοδος για την επίλυση του Εβραϊκού ζητήματος, που κάτω από τον παρακμάζοντα καπιταλισμό έχει έναν ουτοπικό και αντιδραστικό χαρακτήρα (σιωνισμός), θα πάρει, κάτω από το καθεστώς της σοσιαλιστικής ομοσπονδίας ένα αληθινό και ευεργετικό νόημα. Αυτό είναι που θέλω να επισημάνω. Πώς θα μπορούσε ένας μαρξιστής ή ακόμη κι ένας συνεπής δημοκράτης ν΄ αντιταχθεί σ΄ αυτό;

1 Το άρθρο αυτό γράφτηκε στις 22 Φεβρουαρίου του 1937 και παρουσιάστηκε στη *Νέα Διεθνή* το Μάϊο του 1941.

Λέον Τρότσκι

Ελευθερία του τύπου και εργατική τάξη

Μια καμπάνια εναντίον του αντιδραστικού τύπου έχει εξαπολυθεί τώρα στο Μεξικό. Η καμπάνια κατευθύνεται από τους ηγέτες της ΓΣΕΜ, και ακριβέστερα, από τον Κύριο Λομπάρντο Τολεντάνο προσωπικά.

Αντικείμενό της είναι να «κάμψει» τον αντιδραστικό τύπο είτε υποβάλλοντας τον στη δημοκρατική λογοκρισία ή απαγορεύοντάς τον ολότελα.

Τα συνδικάτα έχουν κινητοποιηθεί γι' αυτό τον πόλεμο.

Οι αθεράπευτοι Δημοκράτες έχοντας διαφθαρεί από την συναναστροφή τους με μια σταλινοκυβερνούμενη Μόσχα και καθοδηγούμενοι από «φίλους» της Γκεπεού, χαιρέτισαν αυτή την καμπάνια, που είναι ωστόσο καθαρή αυτοκτονία.

Πράγματι, δεν είναι δύσκολο να προδεί κανείς ότι ακόμα και στην περίπτωση που η καμπάνια αυτή θα πετύχει και θα καταλήξει στα πρακτικά αποτελέσματα της αρεσκείας του Λομπάρντο Τολεντάνο, οι ύστατες συνέπειές της θα βαρύνουν κυρίως την εργατική τάξη.

Τόσο η θεωρία, όσο και η ιστορική πείρα μαρτυρούν ότι κάθε περιορισμός της δημοκρατίας στην αστική κοινωνία, καταλήγει σε τελευταία ανάλυση εναντίον του προλεταριάτου, όπως επίσης κάθε φορολογία που επιβάλλεται, πέφτει στους ώμους της εργατικής τάξης.

Η αστική δημοκρατία είναι χρησιμοποιήσιμη από το προλεταριάτο στο βαθμό που ανοίγει το δρόμο για την ανάπτυξη της ταξικής πάλης. Κατά συνέπεια, κάθε εργατικός «ηγέτης» που οπλίζει το αστικό Κράτος με ειδικά μέσα ελέγχου της κοινής γνώμης γενικά, και ιδιαίτερα του τύπου, είναι κυριολεκτικά ένας προδότης.

Σε τελευταία ανάλυση η όξυνση της ταξικής πάλης θα εξαναγκάσει τις αστικές παρατάξεις κάθε απόχρωσης να φθάσουν σε μια συμφωνία μεταξύ τους: Να αποδεχθούν έκτακτους νόμους, κάθε είδους περιοριστικά μέτρα και μέτρα «δημοκρατικής» λογοκρισίας εναντίον της εργατικής τάξης. Οποιοσδήποτε δεν το έχει ακόμα καταλάβει, πρέπει να βγει έξω από τις γραμμές της.

«Αλλά κατά καιρούς», θα παρατηρήσουν κάποιοι «Φίλοι» της Σοβιετικής Ένωσης, «η διχτατορία του προλεταριάτου αναγκάστηκε να προσφύγει σε ειδικά μέτρα, ιδιαίτερα εναντίον του αντιδραστικού τύπου».

«Αυτή η αντίρρηση», απαντούμε, «προέρχεται καταρχήν από την απόπειρα συνταύτισης ενός εργατικού κράτους με ένα αστικό κράτος. Παρόλο που το Μεξικό είναι μια μισοαποικιακή χώρα, είναι ταυτόχρονα ένα αστικό κράτος κι οπωσδήποτε όχι εργατικό. Ωστόσο, ακόμα και από την άποψη των συμφερόντων της διχτατορίας του προλεταριάτου, η απαγόρευση των αστικών εφημερίδων ή η λογοκρισία τους δεν είναι ούτε ζήτημα «προγράμματος» ή «αρχής», ούτε ένα ιδεώδες υπόδειγμα. Τέτοια μέτρα δεν μπορεί παρά να 'ναι προσωρινά, αναπόφευκτο κακό».

Το νικηφόρο προλεταριάτο μπορεί να βρεθεί υποχρεωμένο, για ορισμένο χρόνο, να πάρει ειδικά μέτρα κατά της μπουρζουαζίας, σε περίπτωση που η τελευταία περνά σε ανοιχτή εξέγερση κατά του εργατικού κράτους.

Σε τέτοια περίπτωση περιορισμοί της ελευθεροτυπίας πάνε χέρι- χέρι με όλα τ' άλλα μέσα τα χρησιμοποιήσιμα στην διεξαγωγή ενός εμφυλίου πολέμου.

Είναι φυσικό όταν βρίσκεστε εξαναγκασμένοι να χρησιμοποιήσετε κανόνια και αεροπλάνα εναντίον του εχθρού, να μην επιτρέψετε σε αυτόν τον εχθρό να διατηρεί τα δικά του κέντρα πληροφόρησης και προπαγάνδας μέσα στο οπλισμένο στρατόπεδο του προλεταριάτου. Ωστόσο, ακόμα και σε αυτή την περίπτωση, αν τα έκτακτα μέτρα επεκταθούν ώσπου να καταντήσουν υπόδειγμα διαρκείας, περικλείνουν τον κίνδυνο να ξεφύγουν από τα χέρια μας, και προσπορίζοντας πολιτικό μονοπώλιο στην εργατική γραφειοκρατία να γίνουν μια από τις αιτίες που εκφυλισμού της.

Έχουμε ένα ζωντανό παράδειγμα μπροστά μας, μιας τέτοιας δυναμικής με την απεχθή κατάργηση της ελευθερίας του λόγου και τύπου, που είναι τώρα κανόνας στην Σοβιετική Ένωση. Πράγμα που δεν έχει τίποτε κοινό με τα συμφέροντα της διχτατορίας του προλεταριάτου.

Αντίθετα, συντελεί στο να προστατεύονται τα συμφέροντα της νέας κυβερνητικής κάστας,

από την αντιπολίτευση των εργατών και αγροτών. Αυτή ακριβώς τη βοναπαρτιστική δημοκρατία της Μόσχας μιμείται τώρα ο Κύριος Τολεντάνο και οι συνεργάτες του, που συνταυτίζουν τις προσωπικές τους καριέρες με

τα συμφέροντα του σοσιαλισμού. Τα πραγματικά καθήκοντα του εργατικού κράτους δεν είναι να αστυνομεύει την κοινή γνώμη, αλλά να την απελευθερώσει από τον ζυγό του κεφαλαίου.

Αυτό μπορεί να γίνει μόνο θέτοντας τα μέσα παραγωγής, συμπεριλαμβανομένης και της παραγωγής κοινωνικής πληροφόρησης, στα χέρια του συνόλου της κοινωνίας.

Μια κι έχει γίνει αυτό το θεμελιώδες σοσιαλιστικό βήμα, όλα τα ρεύματα της κοινής γνώμης που δεν πήραν τα όπλα κατά της διχτατορίας του προλεταριάτου, πρέπει να 'χουν την δυνατότητα να εκφραστούν ελεύθερα. Είναι καθήκον του εργατικού κράτους να εξασφαλίσει σε όλα, αναλογικά με την αριθμητική τους δύναμη, τα τεχνικά μέσα που χρειάζονται γι' αυτό, όπως τυπογραφεία, χαρτί, μεταφορικά.

Μια από τις κύριες αιτίες του εκφυλισμού του κρατικού μηχανισμού είναι η μονοπώληση από την σταλινική γραφειοκρατία του τύπου, με κίνδυνο να μετατραπούν όλα τα κέρδη από την Οκτωβριανή Επανάσταση σε ερείπια -πέρα για πέρα.

Αν αναζητήσουμε παραδείγματα απ' την μοιραία επιρροή της Κόμιντερν στα εργατικά κινήματα των διαφόρων χωρών, η τωρινή καμπάνια του Λ. Τολεντάνο είναι από τα χειρότερα. Ο Τολεντάνο και οι δογματικοί οπαδοί του προσπαθούν να μπάσουν στο αστικοδημοκρατικό σύστημα μέσα και μεθόδους, που σε ορισμένες περιστάσεις μπορεί να 'ναι αναπόφευκτες υπό τη καθεστώς της διχτατορίας του προλεταριάτου.

Κι ακόμα, δεν δανείζονται στην πραγματικότητα τις μεθόδους αυτές απ' τη διχτατορία του προλεταριάτου, αλλά μάλλον από τους βοναπαρτιστές σφετεριστές της. Μ' άλλα λόγια μολύνουν μια ήδη άρρωστη αστική δημοκρατία με τα μικρόβια της παρακμάζουσας σταλινικής γραφειοκρατίας.

Η αναιμική δημοκρατία του Μεξικού αντιμετωπίζει ένα διαρκή, καθημερινό κίνδυνο από δύο κατευθύνσεις: πρώτο απ' το ξένο ιμπεριαλισμό και δεύτερο από τους πράκτορες της αντίδρασης στη χώρα, που ελέγχουν τα όργανα τύπου με τη μεγαλύτερη κυκλοφορία.

Αλλά μονάχα τυφλοί ή άμυαλοι μπορούν να νομίσουν πως οι εργάτες κι οι αγρότες θα απελευθερωθούν από την επιρροή των αντιδραστικών ιδεών με την απαγόρευση του αντιδραστικού τύπου.

Στην πραγματικότητα, μόνο η μεγαλύτερη δυνατή ελευθερία λόγου, τύπου και οργάνωσης, μπορεί να δημιουργήσει ευνοϊκές συνθήκες για την πρόοδο του επαναστατικού κινήματος της εργατικής τάξης.

Είναι απαραίτητο να διεξάγεται ακατάπαυστη πάλη εναντίον του αντιδραστικού τύπου. Αλλά οι εργάτες δεν μπορούν ν' αφήσουν στον καταπιεστικό μηχανισμό του αστικού κράτους να υποκαταστήσει τον αγώνα που πρέπει να διεξάγουν οι δικές τους οργανώσεις και ο τύπος τους.

Σήμερα το κράτος μπορεί να φαίνεται «ευγενικά» διατεθειμένο προς τις εργατικές οργανώσεις. Αύριο η κυβέρνηση μπορεί να πέσει, και αναπόφευκτα θα πέσει, στα χέρια των πιο αντιδραστικών αστικών στοιχείων. Σε τέτοια περίπτωση, οποιαδήποτε απαγορευτική νομοθεσία θα υπάρχει, θα χρησιμοποιηθεί για να κτυπηθούν οι εργάτες. Μόνο τυχοδιώκτες, που δεν ενδιαφέρονται παρά για ανάγκες της στιγμής, μπορούν να υποτιμούν τέτοιο κίνδυνο.

Ο πιο αποτελεσματικός δρόμος για να καταπολεμηθεί ο αστικός τύπος είναι να επεκταθεί ο τύπος της εργατικής τάξης.

Φυσικά, κίτρινες εφημερίδες όπως η El Populer είναι ανίκανες να διεκπεραιώσουν τέτοιο καθήκον. Τέτοιες φυλλάδες δεν έχουν θέση ανάμεσα στον εργατικό τύπο, τον επαναστατικό τύπο, ή ακόμα τον πραγματικό δημοκρατικό τύπο.

Η El Populer υπηρετεί τις προσωπικές φιλοδοξίες του Κου. Λ. Τολεντάνο, που είναι ο ίδιος στην υπηρεσία της σταλινικής γραφειοκρατίας. Οι μέθοδοί της -ψέμα, συκοφαντία, κυνήγι «μαγισσών», πλαστογραφίες- είναι και μέθοδοι του Τολεντάνο.

Η εφημερίδα του δεν έχει ούτε πρόγραμμα ούτε ιδέες. Είναι φανερό πως τέτοια φυλλάδα δεν μπορεί να δονήσει καμία ανταποκριτική χορδή στις γραμμές των εργαζομένων, είτε να τους αποσπάσει απ' τον αστικό τύπο. Έτσι, φθάνουμε στο αναπόφευκτο συμπέρασμα πως ο αγώνας κατά

του αστικού τύπου, ξεκινά με την απόρριψη των εκφυλισμένων «ηγετών» των εργατικών οργανώσεων, ιδιαίτερα με την απελευθέρωση του εργατικού τύπου απ' την κηδεμονία του Λομπάρντο Τολεντάνο και άλλων αστών θεσηθήρων.

Το Μεξικάνικο προλεταριάτο έχει ανάγκη από έντιμο τύπο που να εκφράζει τις ανάγκες του, να υπερασπίζει τα συμφέροντά του, να διευρύνει τον ορίζοντά του και να προετοιμάζει το δρόμο για την σοσιαλιστική Επανάσταση στο Μεξικό.

Αυτός είναι ο σκοπός του Clave.

Ξεκινάμε επομένως κηρύσσοντας αδιάκοπο πόλεμο εναντίον των άθλιων βοναπαρτιστικών αξιώσεων του Τολεντάνο.

Και σ' αυτή μας την προσπάθεια προσδοκούμε την υποστήριξη όλων των προχωρημένων εργατών. Μαρξιστών και πραγματικών δημοκρατών.

(1938)

Λέον Τρότσκι

Η ανεξαρτησία της Ουκρανίας και τα συγχυσμένα κεφάλια των σεχταριστών[1]

Σε μία από τις μικροσκοπικές σεχταριστικές εκδόσεις που κυκλοφορούν στην Αμερική, που φυτοζωούν από τα ψίχουλα του τραπεζιού της Τέταρτης Διεθνής και που το ανταποδίνουν με τη χειρότερη αχαριστία, έπεσα σ' ένα άρθρο αφιερωμένο στο πρόβλημα της Ουκρανίας. Τι σύγχυση! Ο σεχταριστής συγγραφέας είναι αντίθετος στο σύνθημα για μία ανεξάρτητη σοβιετική Ουκρανία. Αυτός είναι **υπέρ** της παγκόσμιας επανάστασης και **υπέρ** του σοσιαλισμού "από την κορφή μέχρι τα νύχια". Μας κατηγορεί ότι αγνοούμε τα συμφέροντα της ΕΣΣΔ

και ότι παραιτούμαστε από την ιδέα της διαρκούς επανάστασης. Μας καταγγέλλει για κεντριστές. Ο κριτικός είναι πολύ αυστηρός, σχεδόν αδιάλλακτος. Δυστυχώς όμως δεν καταλαβαίνει απολύτως τίποτα (το όνομα αυτής της μικροσκοπικής έκδοσης, «Ο μαρξιστής»[2], ακούγεται μάλλον ειρωνικά). Η αδυναμία του να καταλαβαίνει παίρνει τέλειες, σχεδόν κλασσικές μορφές, που μας κάνει καλύτερα και πληρέστερα ικανούς να διευκρινίσουμε το ζήτημα.

Ο κριτικός μας παίρνει για αφετηρία του την ακόλουθη θέση: «Εάν οι εργάτες της Σοβιετικής Ουκρανίας ανατρέψουν το σταλινισμό και εγκαταστήσουν ένα πραγματικό εργατικό κράτος, τότε θα αποχωρήσουν απ' την υπόλοιπη Σοβιετική Ένωση; Όχι». Πιο κάτω: «Εάν οι εργάτες ανατρέψουν το σταλινισμό ….», τότε θα είμαστε ικανοί να δούμε καλύτερα τι πρέπει να κάνουμε. Πρώτα όμως πρέπει να ανατραπεί ο σταλινισμός. Για να κατορθωθεί αυτό δεν πρέπει κανείς να κλείνει τα μάτια του στην ανάπτυξη χωριστικών τάσεων στην Ουκρανία, αντίθετα πρέπει να τους δώσει τη σωστή πολιτική έκφραση.

«Όχι να γυρίσουμε τις πλάτες μας στη Σοβιετική Ένωση», συνεχίζει ο συγγραφέας, «αλλά η αναγέννηση και η επανεγκαθίδρυση της παγκόσμιας επανάστασης σε ένα δυνατό φρούριο, αυτός είναι ο δρόμος του μαρξισμού». Η επίκαιρη κατεύθυνση στην εξέλιξη των μαζών σ' αυτή την περίπτωση, των εθνικά καταπιεσμένων μαζών, αντικαθίσταται από το σοφό μας με διαλογισμούς για τους καλύτερους δυνατούς δρόμους των εξελίξεων. Μ' αυτή τη μέθοδο και λογική θα μπορούσαμε να πούμε «δεν είναι το καθήκον μας η υπεράσπιση μίας εκφυλισμένης Σοβιετικής Ένωσης, αλλά η νικηφόρα παγκόσμια επανάσταση που θα μετατρέψει όλο τον κόσμο σε μία παγκόσμια Σοβιετική Ε νωση» κλπ. Τέτοιοι αφορισμοί είναι φτηνοί.

Ο κριτικός επαναλαμβάνει αρκετές φορές τη δήλωσή μου με την έννοια ότι η τύχη μίας ανεξάρτητης Ουκρανίας είναι στενά συνδεδεμένη με την παγκόσμια επανάσταση. Από αυτή τη γενική προοπτική, δηλαδή το αλφάβητο για ένα μαρξιστή, κατορθώνει να φτιάξει αυτός μία συνταγή για μία καιροσκοπική παθητικότητα και ένα μηδενισμό. Ο θρίαμβος της παγκόσμιας επανάστασης σε παγκόσμιο επίπεδο είναι το τελικό προϊόν πολλαπλών κινημάτων, καμπανιών και μαχών, όχι μια έτοιμη προϋπόθεση για την αυτόματη λύση όλων των ζητημάτων. Μόνο η άμεση και τολμηρή ανακίνηση του ουκρανικού ζητήματος κάτω απ' τις δοσμένες και συγκεκριμένες περιστάσεις θα διευκολύνει τη συγκέντρωση των μικροαστικών και γεωργικών μαζών γύρω απ΄το προλεταριάτο, όπως στη Ρωσία το 1917.

Είναι αλήθεια, ο συγγραφέας μας πιθανόν να ισχυριστεί ότι στη Ρωσία πριν τον Οκτώβρη ήταν η αστική επανάσταση που αναπτύχθηκε, ενώ σήμερα έχουμε ήδη τη σοσιαλιστική επανάσταση πίσω μας. Ένα αίτημα το οποίο μπορεί να ήταν προοδευτικό το 1917 είναι σήμερα αντιδραστικό. Μία τέτοια επιχειρηματολογία, εντελώς στο πνεύμα των γραφειοκρατών και των σεχταριστών, είναι λανθασμένη απ' την αρχή μέχρι το τέλος.

Το δικαίωμα της εθνικής αυτοδιάθεσης είναι βέβαια ένα δημοκρατικό και όχι ένα σοσιαλιστικό αίτημα. Όμως πραγματικά δημοκρατικά αιτήματα στην εποχή μας προωθούνται και πραγματοποιούνται μόνο απ' το επαναστατικό προλεταριάτο· γι' αυτό ακριβώς το λόγο διασταυρώνονται με τα σοσιαλιστικά καθήκοντα. Ο αποφασιστικός αγώνας του μπολσεβίκικου κόμματος για το δικαίωμα της αυτοδιάθεσης των καταπιεσμένων εθνοτήτων στη Ρωσία διευκόλυνε στο έπακρο την κατάκτηση της εξουσίας από το προλεταριάτο. Έμοιαζε σαν η προλεταριακή επανάσταση να είχε κάνει δικά της τα δημοκρατικά προβλήματα και πρώτα απ' όλα το αγροτικό και το εθνικό πρόβλημα, δίνοντας έτσι στη Ρώσικη επανάσταση ένα συνδυασμένο χαρακτήρα. Το

προλεταριάτο ανελάμβανε κιόλας σοσιαλιστικά καθήκοντα, αλλά δεν μπορούσε να ανυψώσει αμέσως σ' αυτό το επίπεδο την αγροτιά και τις καταπιεσμένες εθνότητες -κατ' εξοχήν αγροτικές- που ήταν απασχολημένες με τη λύση των δημοκρατικών τους καθηκόντων. Απ' εδώ απορρέουν οι ιστορικά αναπόφευκτοι συμβιβασμοί τόσο στην αγροτική όσο και στην εθνική σφαίρα. Παρά τα οικονομικά πλεονεκτήματα της γεωργίας στη βάση των μεγάλων κτημάτων η σοβιετική κυβέρνηση ήταν αναγκασμένη να διαιρέσει μεγάλα κτήματα. Μόνο μερικά χρόνια αργότερα η κυβέρνηση ήταν ικανή να περάσει στην κολεκτιβοποίηση και τότε πήδηξε αμέσως πολύ μπροστά, βρέθηκε δε αναγκασμένη λίγα χρόνια αργότερα να κάνει παραχωρήσεις στους χωρικούς με τη μορφή της ιδιωτικής γαιοκτησίας που σε πολλά μέρη τείνει να καταβροχθίσει τις κολεκτίβες. Οι επόμενοι σταθμοί αυτής της αντιφατικής πορείας δεν έχουν ακόμη κριθεί.

Η ανάγκη για συμβιβασμό ή καλύτερα για έναν αριθμό από συμβιβασμούς εμφανίζεται επίσης και στο πεδίο του εθνικού ζητήματος, που τα μονοπάτια του δεν είναι περισσότερο ευθύγραμμα απ' ότι τα μονοπάτια της αγροτικής επανάστασης. Η ομοσπονδιακή δομή της Σοβιετικής Δημοκρατίας αντανακλά ένα συμβιβασμό μεταξύ των απαιτήσεων της σχεδιασμένης οικονομίας στο συγκεντροποιημένο σύστημα και των απαιτήσεων της αποκεντρροποίησης στην εξέλιξη των καταπιεσμένων εθνοτήτων κατά το παρελθόν. Δημιουργώντας ένα εργατικό κράτος βάσει της συμβιβαστικής αρχής της ομοσπονδίας, το μπολσεβίκικο κόμμα παραχωρούσε στο σύνταγμα το δικαίωμα των εθνοτήτων για κρατικό αποχωρισμό, ένδειξη ότι το κόμμα δε θεωρούσε το εθνικό ζήτημα λυμένο μια για πάντα.

Ο συγγραφέας του άρθρου επιχειρηματολογεί ότι οι ηγέτες του κόμματος έλπιζαν «να πείσουν τις μάζες να παραμείνουν στα πλαίσια της ομοσπονδιακής σοβιετικής δημοκρατίας». Αυτό είναι σωστό εφόσον η λέξη «πείθω» δεν παίρνεται με την έννοια των λογικών επιχειρημάτων, αλλά με την έννοια της διάβασης μέσα από τις εμπειρίες της οικονομικής πολιτικής και εκπολιτιστικής συνεργασίας. Αφηρημένη προπαγάνδα για λογαριασμό του συγκεντρωτισμού δεν έχει από μόνη της μεγάλο βάρος. Όπως έχουμε πει, το ομοσπονδιακό σύστημα ήταν μία αναγκαία παρέκκλιση από τον συγκεντρωτισμό. Πρέπει επίσης να προστεθεί ότι αυτή η σύνθεση του ομοσπονδιακού συστήματος δεν είναι καθόλου εκ των προτέρων δοσμένη μία για πάντα. Ανάλογα με τις αντικειμενικές προϋποθέσεις η ομοσπονδία μπορεί να εξελίσσεται προς ένα μεγαλύτερο συγκεντρωτισμό ή αντίθετα προς μία μεγαλύτερη ανεξαρτησία των εθνικών της συστατικών μερών. Πολιτικά δεν τίθεται το ζήτημα κατά πόσο είναι «γενικά» πλεονέκτημα για διάφορες εθνότητες να ζουν μαζί μέσα στα πλαίσια ενός μόνου κράτους. Η ερώτηση τίθεται κατά πόσο μία ορισμένη εθνότητα, σύμφωνα με τη δική της εμπειρία θεωρεί πλεονεκτικό να προσκολληθεί σε ορισμένο κράτος.

Μ' άλλα λόγια: Ποία από τις δύο τάσεις θα κερδίσει την υπεροχή κάτω από τις δοσμένες περιστάσεις στο συμβιβαστικό καθεστώς της ομοσπονδίας η φυγόκεντρος ή η επίκεντρος; Ή για να το θέσουμε ακόμη πιο συγκεκριμένα: Κατόρθωσαν ο Στάλιν και οι Ουκρανοί σατράπες του να πείσουν τις μάζες των Ουκρανών για την υπεροχή του συγκεντρωτισμού της Μόσχας έναντι της ουκρανικής ανεξαρτησίας ή απέτυχαν; Αυτό το ερώτημα έχει αποφασιστική σημασία. Όμως ο συγγραφέας μας ούτε καν υποπτεύεται την ύπαρξή του.

Επιθυμούν οι πλατιές μάζες του λαού της Ουκρανίας τον κρατικό αποχωρισμό από την ΕΣΣΔ; Ίσως να φαίνεται δύσκολο με την πρώτη ματιά η απάντηση σ' αυτό το ερώτημα εφόσον ο λαός της Ουκρανίας, όπως και οι άλλοι λαοί της ΕΣΣΔ, έχουν αποστερηθεί κάθε δυνατότητα να εκφράσουν τη θέλησή τους. Ακριβώς όμως η γένεση του ολοκληρωτικού καθεστώτος και ακόμα περισσότερο η κτηνώδης έντασή του, ιδίως στην Ουκρανία, αποδεικνύει ότι η πραγματική θέληση των μαζών της Ουκρανίας είναι ασυμφιλίωτα εχθρική προς τη σοβιετική γραφειοκρατία. Δεν υπάρχει έλλειψη αποδείξεων ότι μία από τις πρωταρχικές πηγές αυτής της εχθρότητας είναι η καταπίεση της ανεξαρτησίας της Ουκρανίας. Οι εθνικιστικές τάσεις ξέσπασαν βίαια κατά το 1917-1919 στην Ουκρανία. Το κόμμα Μπορότμπα εξέφρασε αυτές τις ροπές στην αριστερή πτέρυγα[3]. Η πιο σημαντική ένδειξη για την επιτυχία της λενινιστικής πολιτικής στην Ουκρανία ήταν η ένωση των Ουκρανών μπολσεβίκων με την οργάνωση των Μπορότμπιστών.

Κατά διάρκεια της επόμενης δεκαετίας όμως έγινε ένα σχίσμα με την οργάνωση των Μπορότμπα της οποίας οι ηγέτες κατηγορήθηκαν. Ο παλιός μπολσεβίκος Σκρύπνικ[4], ένας μέχρι το

κόκαλο σταλινικός, οδηγήθηκε στην αυτοκτονία το 1933 επειδή υπερασπίσθηκε υπερβολικά τις εθνικιστικές τάσεις. Ο πραγματικός «οργανωτής» αυτής της αυτοκτονίας ήταν ο σταλινικός κομισάριος Ποστύσεβ[5], που παρέμεινε στην Ουκρανία ως αντιπρόσωπος της συγκεντρωτικής πολιτικής. Σήμερα πάντως ο Ποστύσεβ έπεσε και ο ίδιος σε δυσμένεια. Αυτά τα γεγονότα είναι πολύ χαρακτηριστικά γιατί αποκαλύπτουν πόσο πολύ πιέζει η εθνική αντιπολίτευση την γραφειοκρατία. Πουθενά αλλού οι εκκαθαρίσεις και τα αντίποινα δεν παίρνουν τέτοιο βάναυσο και μαζικό χαρακτήρα όπως στην Ουκρανία.

Τεράστια πολιτική σημασία έχει η μεγάλη αποστροφή, απέναντι στην ΕΣΣΔ, των δημοκρατικών στοιχείων της Ουκρανίας που βρίσκονται στο εξωτερικό. Όταν στις αρχές αυτού του χρόνου το ουκρανικό ζήτημα επιδεινώθηκε δεν ακούστηκαν πουθενά κομμουνιστικές φωνές. Αντίθετα οι φωνές των Ουκρανών κληρικών και εθνικοσοσιαλιστών ήταν αρκετά δυνατές. Αυτό σημαίνει ότι η προλεταριακή πρωτοπορία άφησε να ξεγλιστρήσει από τα χέρια της το εθνικό κίνημα της Ουκρανίας που προχώρησε μακριά στο δρόμο του εθνικού αποχωρισμού. Τέλος πολύ ενδεικτικές είναι οι διαθέσεις μεταξύ των Ουκρανών μεταναστών στην ήπειρο της Βόρειας Αμερικής. Στον Καναδά π.χ όπου οι Ουκρανοί αποτελούν την κύρια μάζα του Κομμουνιστικού Κόμματος, άρχισε κατά το 1933 μία ιδιάζουσα έξοδος των Ουκρανών εργατών και αγροτών, όπως πληροφορήθηκα από ένα διαπρεπή συμμέτοχο στο κίνημα, που έπεσαν σε παθητικότητα ή στον εθνικισμό διαφόρων χρωμάτων. Συνολικά αυτά τα συμπτώματα και γεγονότα μαρτυρούν την αυξανόμενη δύναμη των αποχωριστικών τάσεων μέσα στις μάζες των Ουκρανών.

Αυτή είναι η βασική πραγματικότητα που βρίσκεται στη ρίζα του όλου προβλήματος. Δείχνει ότι παρόλο το γιγάντιο βήμα προς τα εμπρός που έκανε η Οκτωβριανή Επανάσταση στην περιοχή των εθνικών σχέσεων, η απομονωμένη προλεταριακή επανάσταση σε μια καθυστερημένη χώρα αποδείχθηκε ανίκανη να λύσει το εθνικό ζήτημα, ιδίως το ουκρανικό ζήτημα, που ουσιαστικά έχει ένα διεθνή χαρακτήρα. Η θερμιδωριανή αντίδραση, στεφανωμένη από τη βοναπαρτιστική γραφειοκρατία, έριξε τις εργαζόμενες μάζες πολύ πίσω, στον εθνικισμό. Οι πλατιές μάζες του ουκρανικού λαού είναι δυσαρεστημένες με την εθνική τους τύχη και επιθυμούν να την αλλάξουν οριστικά. Για τον επαναστάτη πολιτικό είναι ακριβώς αυτό το γεγονός που πρέπει, σε αντίθεση με τον γραφειοκράτη και τον σεχταριστή, να πάρει σαν αφετηρία.

Αν ο κριτικός μας ήταν ικανός να σκεφθεί πολιτικά θα υποπτευόταν χωρίς μεγάλη δυσκολία τα επιχειρήματα των σταλινικών εναντίον του συνθήματος για μια ανεξάρτητη Ουκρανία: «Αυτό κάνει ατελέσφορη τη θέση για την υπεράσπιση της Σοβιετικής Ένωσης», «διακόπτει την ενότητα των επαναστατικών μαζών», «δεν εξυπηρετεί τα συμφέροντα της επανάστασης αλλά του ιμπεριαλισμού». Με άλλα λόγια οι σταλινικοί θα επαναλαμβάνανε και τα τρία επιχειρήματα του συγγραφέα μας. Θα το κάνουν αυτό οπωσδήποτε στο μέλλον.

Η γραφειοκρατία του Κρεμλίνου λέει στη σοβιετική γυναίκα: Αφού υπάρχει σοσιαλισμός στη χώρα μας πρέπει να παραιτηθείς από το δικαίωμα της έκτρωσης. Οι ίδιοι λένε στους Ουκρανούς: Αφού η σοσιαλιστική επανάσταση έλυσε το εθνικό ζήτημα είναι καθήκον σου να είσαι ευτυχισμένος στην ΕΣΣΔ και να αποκηρύξεις κάθε σκέψη κρατικού αποχωρισμού (διαφορετικά θα αντιμετωπίσεις το απόσπασμα).

Τι λέει ένας επαναστάτης στη γυναίκα: «Θ' αποφασίσεις μόνη σου εάν επιθυμείς παιδί ή όχι, εγώ θα υπερασπισθώ το δικαίωμά σου για έκτρωση ενάντια στην αστυνομία του Κρεμλίνου». Ο ίδιος λέει στο λαό της Ουκρανίας: «Για μένα σημασία έχει η στάση σου για το εθνικό πεπρωμένο σου και όχι οι σοφιστείες της αστυνομίας του Κρεμλίνου, θα βοηθήσω τον αγώνα σου για την ανεξαρτησία σου μ' όλη μου τη δύναμη».

Ο σεχταριστής, όπως συμβαίνει τόσο συχνά, βρίσκει τον εαυτό του δίπλα στην αστυνομία, συγκαλύπτοντας το στάτους κβό, την αστυνομική βία, σπεκουλάροντας μ' ένα στείρο τρόπο πάνω στην προτεραιότητα της σοσιαλιστικής ενότητας των εθνών και δήθεν ενάντια στο να παραμένουν χωρισμένες. Βέβαια ο κρατικός αποχωρισμός της Ουκρανίας είναι παθητικό σε σύγκριση με μία εθελοντική και ισότιμη σοσιαλιστική ομοσπονδία, είναι όμως χωρίς αμφιβολία ένα ενεργητικό στοιχείο σε σύγκριση με τον γραφειοκρατικό στραγγαλισμό του ουκρανικού λαού. Μερικές φορές είναι ανάγκη για να έρθουμε περισσότερο κοντά, πρώτα να χωρίσουμε με τίμιο τρόπο. Ο Λένιν συχνά συνήθιζε να αναφέρει το γεγονός ότι οι σχέσεις μεταξύ σουηδών και νορβηγών εργατών

καλυτέρεψαν και έγιναν στενότερες μετά την διακοπή της αναγκαστικής ενοποίησης μεταξύ Σουηδίας και Νορβηγίας[6].

Πρέπει να ξεκινάμε από γεγονότα και όχι από ιδανικούς κανόνες. Η θερμιδωριανή αντίδραση στην ΕΣΣΔ, η ήττα μίας σειράς επαναστάσεων, οι νίκες του φασισμού -που χαράσσει το χάρτη της Ευρώπης με το δικό του τρόπο- πρέπει να πληρωθεί με γνήσιο νόμισμα σ' όλες τις σφαίρες, συμπεριλαμβανόμενου και του ουκρανικού ζητήματος. Αν αγνοήσουμε τη νέα κατάσταση, όπως αυτή δημιουργήθηκε σαν αποτέλεσμα των ηττών, προσποιούμενοι ότι δεν έχει συμβεί τίποτα το έκτακτο και αντιτάσσουμε σε δυσάρεστα γεγονότα γνωστές αφαιρέσεις, τότε θα παραδώσουμε πιο εύκολα στην αντίδραση τις υπολειπόμενες πιθανότητες να αντιστρέψουμε την κατάσταση στο προσεχές μέλλον.

Ο συγγραφέας μας εξηγεί το σύνθημα για μια ανεξάρτητη Ουκρανία ως ακολούθως: «Πρώτα η Σοβιετική Ουκρανία πρέπει να ελευθερωθεί από την υπόλοιπη Σοβιετική Ένωση, μετά θα έχουμε την προλεταριακή επανάσταση και την ενοποίηση της υπόλοιπης Ουκρανίας». Όμως πως μπορεί να υπάρξει κρατικός αποχωρισμός χωρίς πρώτα μία επανάσταση; Ο συγγραφέας είναι πιασμένος σ' ένα ατέλειωτο κύκλο, το σύνθημα για μια ανεξάρτητη Ουκρανία μαζί με τη «λανθασμένη λογική» του Τρότσιυ είναι απελπιστικά δυσφημισμένο. Πραγματικά αυτή η παράξενη λογική "πρώτα" και "μετά" είναι μόνο ένα χτυπητό παράδειγμα της σχολαστικής σκέψης. Ο ατυχής μας κριτικός δεν έχει ιδέα του γεγονότος ότι ιστορικές διαδικασίες μπορεί να μη συμβαίνουν "πρώτα" και "μετά" αλλά να προχωρούν παράλληλα ν μια με την άλλη, να εξασκούν αλληλεπίδραση μεταξύ τους, να επιταχύνονται ή να επιβραδύνονται. Το καθήκον της επαναστατικής πολιτικής συνίσταται ακριβώς στην επιτάχυνση της αμοιβαίας δράσης και αντίδρασης προοδευτικών διαδικασιών. Το σύνθημα για μια ανεξάρτητη Ουκρανία σημαδεύει άμεσα την γραφειοκρατία της Μόσχας και κάνει δυνατό στη προλεταριακή πρωτοπορία να συγκεντρώσει τις αγροτικές μάζες. Από την άλλη πλευρά το ίδιο σύνθημα δίνει στο προλεταριακό κόμμα την ευκαιρία να παίξει ένα ηγετικό ρόλο στο ουκρανικό εθνικό κίνημα στην Πολωνία, Ρουμανία και Ουγγαρία. Οι δύο αυτές πολιτικές διαδικασίες θα οδηγήσουν το επαναστατικό κίνημα προς τα εμπρός και θα αυξήσουν το ειδικό βάρος της προλεταριακής πρωτοπορίας.

Επομένως η δήλωσή μου ότι οι εργάτες και οι χωρικοί της Δυτικής Ουκρανίας (Πολωνία) δεν επιθυμούν να ενωθούν με τη Σοβιετική Ένωση, όπως αυτή απαρτίζεται σήμερα, είναι ένα συμπληρωματικό γεγονός για χάρη μίας ανεξάρτητης Ουκρανίας, ανταποδίδεται από το σοφό μας με τον ισχυρισμό ότι ακόμη και εάν επιθυμούσας, δε θα μπορούσαν να ενωθούν με την Σοβιετική Ένωση εφόσον κάτι τέτοιο θα ήταν εφικτό «μόνο μετά την προλεταριακή επανάσταση στη Δυτική Ουκρανία». Μ' άλλα λόγια **σήμερα** ο κρατικός αποχωρισμός της Ουκρανίας είναι αδύνατος και **μετά** το θρίαμβο της επανάστασης θα είναι αντιδραστικός. Ένα παλιό και γνωστό ρεφρέν!

Η Λούξεμπουργκ, ο Μπουχάριν, ο Πιατάκωφ και πολλοί άλλοι χρησιμοποιούσαν το ίδιο επιχείρημα ενάντια στο πρόγραμμα της εθνικής αυτοδιάθεσης[7]: κάτω από τον καπιταλισμό αυτό είναι ουτοπία, κάτω από τον σοσιαλισμό αυτό είναι αντιδραστικό. Το επιχείρημα είναι λανθασμένο στον πυρήνα του γιατί αγνοεί την εποχή της κοινωνικής επανάστασης και τα καθήκοντά της. Να ξεκαθαρίσουμε ότι κάτω από την κυριαρχία του ιμπεριαλισμού μία πραγματικά σταθερή και ασφαλής ανεξαρτησία των μικρών και ενδιάμεσων εθνών είναι αδύνατη. Επίσης αλήθεια είναι ότι κάτω από πλήρη ανεπτυγμένο σοσιαλισμό, δηλαδή με την προοδευτική εξαφάνιση του κράτους, το ζήτημα των συνόρων παύει να υπάρχει. Όμως μεταξύ αυτών των δύο σημείων – της σημερινής ημέρας και του ολοκληρωμένου σοσιαλισμού – μεσολαβούν αυτές οι δεκαετίες στην πάροδο των οποίων προετοιμάζουμε την πραγματοποίηση του προγράμματός μας. Το σύνθημα για μία ανεξάρτητη σοβιετική Ουκρανία είναι υπέρτατης σημασίας για την κινητοποίηση των μαζών και την διαπαιδαγώγηση αυτών στη μεταβατική περίοδο.

Ο σεχταριστής απλώς αγνοεί το γεγονός ότι ο εθνικός αγώνας, μία από τις πιο λαβυρινθώδεις, περίπλοκες αλλά συγχρόνως εξαιρετικά σπουδαίες μορφές του ταξικού αγώνα, δεν δέχεται ανάπαυλα με άδειες παραπομπές στη μέλλουσα παγκόσμια επανάσταση. Με τα μάτια τους αποστραμμένα από την ΕΣΣΔ και αβοήθητες από το διεθνές προλεταριάτο και την ηγεσία του, οι μικροαστικές ακόμη και οι εργατικές μάζες της Δυτικής Ουκρανίας πέφτουν θύμα της αντιδραστικής δημαγωγίας. Παρόμοιες διαδικασίες λαμβάνουν χώρα και στη Σοβιετική Ουκρανία,

μόνο που είναι πιο δύσκολο να τα ξεσκεπάσει κανείς. Το σύνθημα για μια ανεξάρτητη Ουκρανία προωθημένο εγκαίρως από την εργατική πρωτοπορία θα οδηγήσει στην αναπόφευκτη διαφοροποίηση των μικροαστών και θα κάνει πιο εύκολο στα χαμηλότερα στρώματά τους να συμμαχήσουν με την εργατική τάξη. Μόνο έτσι είναι δυνατό να προετοιμαστεί η εργατική επανάσταση.

«Εάν οι εργάτες πραγματοποιήσουν μία επιτυχή επανάσταση στη Δυτική Ουκρανία…», επιμένει ο συγγραφέας μας, «η στρατηγική μας θα ήταν να ζητήσουμε τον κρατικό αποχωρισμό της Σοβιετικής Ουκρανίας και την ένωσή της με το δυτικό της τμήμα; Ακριβώς το αντίθετο». Πάλι ακούμε την ίδια μελωδία. "Εάν οι εργάτες πραγματοποιήσουν…." Ο σεχταριστής είναι ικανοποιημένος με τη λογική απαγωγή από μία νικηφόρα επανάσταση που υποθετικά έχει κατορθωθεί. Ο μως για έναν επαναστάτη το κέντρο του ζητήματος βρίσκεται ακριβώς στο πώς να καθοριστεί ο δρόμος προς την επανάσταση, πώς να κατορθωθεί ένα ευκολότερο πλησίασμα στην επανάσταση από τις μάζες, πώς να φέρουμε την επανάσταση πιο κοντά, πώς να εξασφαλίσουμε τον θρίαμβό της. "Εάν οι εργάτες πραγματοποιήσουν…." μία νικηφόρα επανάσταση, ασφαλώς όλα θα είναι μία χαρά. Αλλά ακριβώς τώρα δεν υπάρχει καμία νικηφόρα επανάσταση, αντίθετα υπάρχει μία νικηφόρα αντεπανάσταση.

Η εύρεση της γέφυρας μεταξύ αντίδρασης και επανάστασης αυτό είναι το καθήκον. Αυτό είναι το περιεχόμενο εν συντομία ολόκληρου του προγράμματος των μεταβατικών διεκδικήσεων[8]. Λίγη η έκπληξη που οι σεχταριστές όλων των αποχρώσεων αποτυγχάνουν να καταλάβουν το νόημά του. Αυτοί εργάζονται με τα μέσα της αφαίρεσης, μία αφαίρεση του ιμπεριαλισμού και μία αφαίρεση της σοσιαλιστικής επανάστασης. Το ερώτημα της μετάβασης από τον πραγματικό ιμπεριαλισμό στην πραγματική επανάσταση, το ερώτημα πώς να κινητοποιηθούν οι μάζες σε μία δεδομένη ιστορική στιγμή για την κατάκτηση της εξουσίας, παραμένει γι' αυτούς τους στείρους εξυπνάκηδες ένα βιβλίο επτασφράγιστο.

Συσσωρεύοντας τη μία κατηγορία πάνω στην άλλη, χωρίς καμία εκλογή ο κριτικός μας δηλώνει ότι το σύνθημα για μία ανεξάρτητη Ουκρανία εξυπηρετεί τα συμφέροντα των ιμπεριαλιστών(!) και των σταλινικών(!!) γιατί «αυτό είναι τελείως αρνητικό στη θέση της υπεράσπισης της Σοβιετικής Ένωσης». Είναι αδύνατο να καταλάβουμε γιατί μπλέκονται εδώ "τα συμφέροντα των σταλινικών". Αλλά ας ασχοληθούμε μόνοι μας με το ζήτημα της υπεράσπισης της ΕΣΣΔ. Αυτή η υπεράσπιση θα απειλούνταν μόνο από την Ουκρανία αν η τελευταία δεν ήταν μόνο εχθρική στη γραφειοκρατία αλλά και απέναντι στην ΕΣΣΔ.. Πάντως στην περίπτωση ενός τέτοιου συλλογισμού, που είναι φανερά λανθασμένος, πώς μπορεί ένας σοσιαλιστής να ζητάει να παραμένει στα πλαίσια της ΕΣΣΔ μία εχθρική Ουκρανία; Ή το ζήτημα αφορά μόνο την περίοδο της εθνικής επανάστασης;

Πάντως ο κριτικός μας εμφανώς αναγνωρίζει το αναπόφευκτο της πολιτικής επανάστασης ενάντια στη βοναπαρτιστική γραφειοκρατία. Σίγουρα αυτή η επανάσταση, όπως κάθε επανάσταση αναμφίβολα θα παρουσιάζει ένα ορισμένο κίνδυνο από την άποψη της υπεράσπισης. Τι να κάνουμε; Αν ο κριτικός μας είχε καλοσκεφτεί θα ανακάλυπτε ότι αυτός ο κίνδυνος είναι αναπόφευκτος, από τον οποίο δεν μπορούμε να ξεφύγουμε, γιατί κάτω από την κυριαρχία της βοναπαρτιστικής γραφειοκρατίας η ΕΣΣΔ είναι καταδικασμένη. Η ίδια τεκμηρίωση εξολοκλήρου εφαρμόζεται και στις εθνικές επαναστατικές εξεγέρσεις οι οποίες δεν αντιπροσωπεύουν τίποτα άλλο από ένα μόνο μέρος της πολιτικής επανάστασης.

Είναι αξιοσημείωτο ότι το μόνο σοβαρό επιχείρημα εναντίον της ανεξαρτησίας δεν μπαίνει καν στο μυαλό του κριτικού μας. Η οικονομία της Σοβιετικής Ουκρανίας θα αντιμετωπίσει τα ίδια προβλήματα. Ο αποχωρισμός της Ουκρανίας απειλεί να καταστρέψει το πλάνο να χαμηλώσει τις παραγωγικές δυνάμεις. Αλλά ακόμη και αυτό το επιχείρημα δεν είναι αποφασιστικό. Ένα οικονομικό πλάνο δεν είναι τα άγια των αγίων. Εθνικά τμήματα εντός της ομοσπονδίας παρά τον ενοποιημένο σχεδιασμό, ωθούνται σε αντίθετες κατευθύνσεις, αυτό σημαίνει ότι το πλάνο δεν τα ικανοποιεί. Το σχέδιο είναι έργο ανθρώπων, μπορεί να καταστρωθεί εκ νέου σύμφωνα με τα νέα όρια. Εφόσον το πλάνο θα είναι πλεονεκτικό για την Ουκρανία, αυτή η ίδια θα επιθυμεί και θα ξέρει πώς να κατορθώσει την αναγκαία οικονομική συμφωνία με την Σοβιετική Ένωση, το ίδιο όπως θα είναι ικανή να συμπεράνει την αναγκαιότητα της στρατιωτικής συμμαχίας.

Επιπλέον δεν είναι επιτρεπτό να ξεχνάμε ότι η ληστρική και αυθαίρετη κυριαρχία της γραφειοκρατίας αποτελεί ένα σημαντικά ολοκληρωμένο μέρος του τρέχοντος οικονομικού σχεδίου, ακριβώς μία βαριά επιβάρυνση για την Ουκρανία. Το σχέδιο πρέπει δραστικά ν' αναθεωρηθεί και πρώτιστα απ΄ αυτήν τη σκοπιά. Η κυρίαρχη κάστα καταστρέφει συστηματικά την οικονομία της χώρας, το στρατό και την κουλτούρα της, εξαφανίζει το άνθος του πληθυσμού και προετοιμάζει το έδαφος για μία καταστροφή. Η κληρονομιά της επανάστασης μπορεί να σωθεί μόνο με μία ανατροπή. Όσο πιο τολμηρή και αποφασιστική είναι η πολιτική της εργατικής πρωτοπορίας στο εθνικό ζήτημα μεταξύ των άλλων, τόσο πιο επιτυχής θα είναι η επαναστατική ανατροπή και τόσο λιγότερα τα γενικά έξοδα.

Το σύνθημα για μία ανεξάρτητη Ουκρανία δε σημαίνει ότι θα παραμείνει για πάντα απομονωμένη, αλλά μόνο ότι θα αναπροσδιορίσει για τον εαυτό της και με την ελεύθερη θέλησή της το ζήτημα των σχέσεων της με τα άλλα τμήματα της Σοβιετικής Ένωσης και με τους γείτονές της. Ας πάρουμε μια ιδανική παραλλαγή, την πιο ευνοϊκή για τον κριτικό μας. Η επανάσταση λαμβάνει χώρα ταυτοχρόνως σ' όλα τα μέρη της Σοβιετικής Ένωσης. Το γραφειοκρατικό χταπόδι έχει στραγγαλιστεί και έχει πεταχτεί στην άκρη. Στην ημερήσια διάταξη τίθεται το ζήτημα της συντακτικής εθνοσυνέλευσης. Η Ουκρανία εκφράζει την επιθυμία να επαναπροσδιορίσει τις σχέσεις της με την ΕΣΣΔ. Ακόμη και ο κριτικός μας, ας ελπίσουμε γι' αυτόν, θα της παραχωρήσει το δικαίωμα, να προσδιορίσει ελεύθερα τις σχέσεις της, να κατέχει το δικαίωμα να πει ναι ή όχι στις άλλες σοβιετικές δημοκρατίες. Η Ουκρανία πρέπει να έχει την πλήρη ελευθερία, τουλάχιστον για τη διάρκεια αυτής της συντακτικής περιόδου. Γι' αυτήν την περίπτωση δεν υπάρχει άλλο όνομα από την κρατική ανεξαρτησία.

Ας υποθέσουμε πιο πέρα ότι η επανάσταση ταυτόχρονα αγκαλιάζει επίσης την Πολωνία, τη Ρουμανία και την Ουγγαρία, όλα τα τμήματα του ουκρανικού λαού ελευθερώνονται και έρχονται σε διαπραγματεύσεις για να ενωθούν με την Σοβιετική Ουκρανία. Συγχρόνως όλα αυτά τα τμήματα εκφράζουν την επιθυμία να έχουν το λόγο στις μεταξύ τους σχέσεις, μιας ενοποιημένης Ουκρανίας, της Σοβιετικής Ένωσης και της σοβιετικής Πολωνίας. Είναι αυταπόδεικτο ότι για να αποφασισθούν όλα αυτά τα ζητήματα είναι αναγκαίο να συγκληθεί η συντακτική συνέλευση της ενοποιημένης Ουκρανίας. Αλλά η «συντακτική» συνέλευση δε σημαίνει τίποτα άλλο από τη συνέλευση ενός ανεξάρτητου κράτους που προετοιμάζεται εκ νέου να προσδιορίσει το δικό του εσωτερικό καθεστώς μέχρι και τη διεθνή του θέση. Υπάρχει κάθε λόγος να υποθέτουμε ότι στην περίπτωση του θριάμβου της παγκόσμιας επανάστασης οι τάσεις προς ενοποίηση θα πάρουν αμέσως μία μεγάλη δύναμη και ότι όλες οι σοβιετικές δημοκρατίες θα βρουν τις κατάλληλες μορφές θεσμών και συνεργασίας. Αυτό θα επιτευχθεί μόνο με την προϋπόθεση οι παλιοί και εξαναγκαστικοί δεσμοί και κατά συνέπεια τα παλιά σύνορα θα καταστραφούν ολοκληρωτικά, με την προϋπόθεση ότι κάθε ένα από τα συμβαλλόμενα μέρη θα είναι απολύτως ελεύθερο. Για να επιταχύνουμε και διευκολύνουμε αυτή τη πορεία για να επιτύχουμε μία πραγματική αδελφότητα μεταξύ των λαών στο μέλλον, οι προχωρημένοι εργάτες της Μεγάλης Ρωσίας πρέπει ακόμη και σήμερα να καταλάβουν τους λόγους για τον αποχωρισμό της Ουκρανίας, όπως επίσης τη λανθάνουσα δύναμη και την ιστορική νομοτέλεια που υπάρχουν πίσω απ΄ αυτόν τον διαχωρισμό. Πρέπει να δηλώσουν χωρίς καμία επιφύλαξη στον ουκρανικό λαό ότι είναι πρόθυμοι να υποστηρίξουν ολόψυχα το σύνθημα για μία ανεξάρτητη Σοβιετική Ουκρανία, σ' ένα αγώνα ενάντια στην αυταρχική γραφειοκρατία και τον ιμπεριαλισμό.

Οι μικροαστοί εθνικιστές της Ουκρανίας βλέπουν σωστά το σύνθημα για μία ανεξάρτητη Ουκρανία, εναντιώνονται όμως στη συσχέτιση αυτού του συνθήματος με την προλεταριακή επανάσταση. Επιθυμούν μία ανεξάρτητη δημοκρατική Ουκρανία και όχι μία σοβιετική Ουκρανία. Δεν είναι ανάγκη να μπούμε εδώ σε μία λεπτομερειακή ανάλυση αυτού του ζητήματος γιατί αυτό δεν αφορά μόνο την Ουκρανία αλλά τη γενική εκτίμηση της εποχής μας πράγμα που έχουμε αναλύσει πολλές φορές. Θα σκιαγραφήσουμε μόνο τα πιο σημαντικά σημεία.

Η δημοκρατία εκφυλίζεται και φθείρεται ακόμη και στα μητροπολιτικά κέντρα. Μόνο οι πιο εύπορες αποικιακές επικράτειες ή ειδικά προνομιούχες αστικές χώρες είναι σήμερα ικανές να διατηρήσουν ένα δημοκρατικό καθεστώς που δεν έχει πάρει την κάτω βόλτα. Δεν υπάρχει η παραμικρή ελπίδα ότι η συγκριτικά φτωχή και οπισθοδρομική Ουκρανία θα είναι ικανή να

εγκαθιδρύσει και να διατηρήσει ένα δημοκρατικό καθεστώς. Πράγματι η ανεξαρτησία της Ουκρανίας δε θα είχε διάρκεια ζωής μέσα στην ιμπεριαλιστική περικύκλωση, το παράδειγμα της Τσεχοσλαβακίας είναι αρκετά εύγλωττο. Όσο θα επικρατούν οι νόμοι του ιμπεριαλισμού τα μικρά και ενδιάμεσα έθνη θα έχουν την τύχη να ζουν με αστάθεια και ανασφάλεια. Ο ιμπεριαλισμός μπορεί να ανατραπεί μόνο με την προλεταριακή επανάσταση.

Το κυριότερο τμήμα του ουκρανικού έθνους αντιπροσωπεύεται σήμερα από τη Σοβιετική Ουκρανία, εκεί έχει δημιουργηθεί ένα δυνατό και καθαρό προλεταριάτο με την εξέλιξη της βιομηχανίας. Αυτοί είναι προορισμένοι να γίνουν οι ηγέτες του ουκρανικού λαού στους μελλοντικούς αγώνες του. Επιθυμούν να ελευθερωθούν από τα νύχια της γραφειοκρατίας. Το σύνθημα για μία δημοκρατική Ουκρανία είναι ιστορικά ξεπερασμένο, το μόνο πράγμα για το οποίο αυτό είναι καλό, είναι ίσως για παρηγοριά των αστών διανοουμένων. Αυτό δεν θα ενώσει τις μάζες και χωρίς τις μάζες η χειραφέτηση και η ενοποίηση των Ουκρανών είναι αδύνατη.

Ο σοβαρός μας κριτικός μας πετάει με κάθε ευκαιρία τον ορισμό "κεντρισμός". Σύμφωνα μ' αυτόν όλο το άρθρο έχει γραφτεί για να εκθέσει ένα λαμπρό παράδειγμα του «κεντρισμού μας». Όμως δεν κάνει ούτε την παραμικρή δοκιμή να δείξει που ακριβώς βρίσκεται ο «κεντρισμός» του συνθήματος για μία ανεξάρτητη Σοβιετική Ουκρανία, σίγουρα αυτό δεν είναι μία εύκολη εργασία. Ο κεντρισμός είναι το όνομα που χαρακτηρίζει αυτή την πολιτική που στην ουσία είναι οπορτουνιστική και που ζητά να εμφανίζεται όσο πιο επαναστατική. Ο οπορτουνισμός συνίσταται σε μία παθητική προσαρμογή στην άρχουσα τάξη και στο καθεστώς της, σ' αυτό που ήδη υπάρχει, συμπεριλαμβανόμενων βέβαια και των κρατικών συνόρων. Ο κεντρισμός έχει πλήρως αυτό το βασικό χαρακτηριστικό, αλλά προσαρμόζοντας τον εαυτό του στους δυσαρεστημένους εργάτες, ο κεντρισμός το καλύπτει αυτό με ριζοσπαστικά σχόλια.

Εάν προχωρήσουμε από αυτόν τον επιστημονικό ορισμό, θα φανεί ότι η θέση του δυστυχή κριτικού μας είναι μέρει και εξ' ολοκλήρου κεντριστική. Αυτός παίρνει σαν αφετηρία τα ειδικά (τυχαία από την άποψη της ορθολογιστικής και επαναστατικής πολιτικής) σύνορα, τα οποία κόβουν τα έθνη σε τεμάχια, σαν αυτά να ήταν αμετάβλητα. Η παγκόσμια επανάσταση γι' αυτόν δεν είναι μία ζώσα πραγματικότητα αλλά μαγεία ενός μάγου-γιατρού που πρέπει να αναγνωρίσει αυτά τα σύνορα ως αφετηρία.

Οι κεντρόφυγες εθνικιστικές τάσεις, που μπορεί να κυλήσουν είτε στα κανάλια της αντίδρασης είτε στα κανάλια της επανάστασης δεν τον ενδιαφέρουν καθόλου. Αυτές βιάζουν τα σαθρά διοικητικά σχέδιά του, που έχουν καταστρωθεί βάσει του μοντέλου «πρώτα» και «μετά». Δειλιάζει μπροστά στον αγώνα για εθνική ανεξαρτησία ενάντια στο γραφειοκρατικό στραγγαλισμό και βρίσκει καταφύγιο σε καιροσκοπισμούς για την προτεραιότητα της σοσιαλιστικής ενότητας. Μ' άλλα λόγια η πολιτική του – αν τα σχολαστικά του σχόλια πάνω στην πολιτική άλλων μπορεί να ονομαστεί πολιτική – φέρνουν τα χειρότερα χαρακτηριστικά του κεντρισμού.

Ο σεχταριστής είναι ένας οπορτουνιστής που φοβάται τον εαυτό του. Στο σεχταρισμό ο οπορτουνισμός (κεντρισμός) παραμένει ένας ανωρίμαστος στα πρωταρχικά του στάδια, σαν ντελικάτος βλαστός. Συχνά ο βλαστός αναπτύσσεται κατά ένα τρίτο, κατά μισό και πολλές φορές περισσότερο. Τότε έχουμε τον παράξενο συνδυασμό του σεχταρισμού με τον κεντρισμό (Vereeck-en) ή σεχταρισμού και σε μικρό βαθμό οπορτουνισμού (Sneevliet). Σε άλλες περιπτώσεις ο βλαστός μαραίνεται χωρίς ν' αναπτυχθεί καθόλου (Oehler). Αν δεν κάνω λάθος ο Oehler[9] είναι ο εκδότης της μικροσκοπικής έκδοσης «Ο μαρξιστής».

11 Ιουλίου 1939

1 Άρθρο του Τρότσκι, γραμμένο στα ρωσικά. Οι σημειώσεις έχουν βασιστεί στην έκδοση των έργων από τον Pierre Broue.

2 The Marxist δημοσιευόταν από τον Hugo Oehler, που είχε διαγραφεί από το Workers Party το 1935 και κατάγγελνε μετά βδελυγμίας τον «οπορτουνισμό» του Τρότσκυ.

3 Οι «μποροτμπίστες» ήταν η αριστερή πτέρυγα των Ουκρανών αριστερών σοσιαλ-επαναστατών που είχε φύγει από το κόμμα αυτό στο παρόνομο συνέδριό του στο Κίεβο το Μάρτιο του 1918. Η εφημερίδα τους ονομαζόταν Borot-ba. Ήθελαν να ενταχθούν το ουκρανικό ΚΚ, αλλά ενώθηκαν κατόπιν, τον Αύγουστο του 1919, με το Ανεξάρτητο Σοσιαλδημοκρατικό Κόμμα της Ουκρανίας, που ήταν μια αριστερή διάσπαση των μενσεβίκων. Το νέο κόμμα που δημιουργήθηκε από τη συγχώνευση του 1919, το Ουκρανικό Κομμουνιστικό Κόμμα (UKPb) , προσπάθησε ματαίως να ενταχθεί στην Κομμουνιστική Διεθνή. Τελικά, το Μάρτιο του 1920, τα μέλη του έγιναν δεκτά στο Ουκρανικό ΚΚ.

4 Ο Mikola A. Skrypnik (1872-1933), παλιός μποσλεβίκος, που είχε συλληγθεί για πρώτη φορά το 1901, είχε πράγματι εκδηλώσει ήδη από την αρχή της επανάστασης μια πραγματική ευαισθησία για τα εθνικά προβλήματα. Στη συνέχεια, ακολούθησε τον Στάλιν.

5 Ο Pavel P. Postychev (1887-1940), εργάτης, μέλος του κόμματος από το 1904, έπαιξε ρόλο στην επανάσταση και στον εμφύλιο πόλεμο στη Σιβηρία. Το 1923 στάλθηκε στην Ουκρανία και έγινε γραμματέας του Πολιτικού Γραφείου του Ουκρανικού ΚΚ το Μάρτιο του 1933. Από το 1938 φυλακίστηκε. Πιθανόν να είχε υποστηρίξει την ανάγκη να σταματήσει η καταστολή μέσα στο κόμμα.

6 Η «προσωπική ένωση» Νορβηγίας και Σουηδίας κυρήχτηκε το 1814 και επισήμως διαλύθηκε το 1905.

7 Κυρίως κατά τη διάρκεια του πρώτου παγκοσμίου πολέμου ήταν που η Ρόζα Λούξεμπουργκ από τη μια και οι Μπουχάριν και Πιατακόφ από την άλλη επιχειρηματολόγησαν ενάντια στον Λένιν και στο σύνθημά του για το δικαίωμα των εθνών στην αυτοδιάθεση.

8 Ας θυμίσουμε πω το Μεταβατικό Πρόγραμμα (Η αγωνία του καπιταλισμού και τα καθήκοντα της 4ης Διεθνούς) είχε γραφτεί στις αρχές του 1938 και υιοθετήθηκε από την ιδρυτική συνδιάσκεψή της το Σεπτέμβρη.

9 Ο Edward Oler, επονομαζόμενος Hugo Oelher (1903-1983) , ήταν ένας από τους πιο μαχητικούς αγωνιστές του ΚΚ στις απεργίες της τρίτης περιόδου. Μεταπηδώντας στην Αριστερή Αντιπολίτευση, έγινε ο κύριος πολέμιος της εισόδου στο αμερικάνικο σοσιαλιστικό κόμμα και διαγράφτηκε το 1935. Ήταν επί κεφαλής μιας μικρής ομάδας που πήγαινε από διάσπαση σε διάσπαση.

Λέον Τρότσκι

Η τραγωδία της Ισπανίας

Φεβρουάριος 1939

Ένα απ΄ τα πιο τραγικά κεφάλαια της σύγχρονης ιστορίας πλησιάζει τώρα στο κλείσιμό του, στην Ισπανία. Στην πλευρά του Φράνκο, δεν υπάρχει ούτε ισχυρός στρατός, ούτε λαϊκή υποστήριξη. Υπάρχουν μονάχα άπληστοι ιδιοκτήτες, έτοιμοι να πνίξουν στο αίμα τα τρία τέταρτα του λαού, μόνο και μόνο για να διατηρήσουν την κυριαρχία τους πάνω στο εναπομένον τέταρτο. Όμως, αυτή η κανιβαλική θηριωδία, δεν αρκούσε για να νικήσουν το ηρωικό Ισπανικό προλεταριάτο. Ο Φράνκο χρειαζόταν τη βοήθεια από την αντίθετη πλευρά του μετώπου. Και αυτή τη βοήθεια την πέτυχε. Ο βασικός συνεπίκουρός του, ήταν και ακόμα είναι ο Στάλιν, ο νεκροθάφτης του Μπολσεβίκικου Κόμματος και της προλεταριακής επανάστασης. Η πτώση της Βαρκελώνης, της μεγάλης προλεταριακής πρωτεύουσας, είναι η άμεση τιμωρία για τις σφαγές του προλεταριάτου της Βαρκελώνης το Μάη του 1937.

Καθ΄ αυτός ασήμαντος, με μια άθλια κλίμα τυχοδιωκτών, ασυνείδητων και χωρίς στρατιωτικό ταλέντο, ο Φράνκο βασίζει την μεγάλη υπεροχή του στο ξεκάθαρο και σαφές πρόγραμμά του: να διασώσει και να σταθεροποιήσει την καπιταλιστική ιδιοχτησία, την εξουσία των εκμεταλλευτών και την κυριαρχία της Εκκλησίας, και να παλινορθώσει την μοναρχία. Οι κατέχουσες τάξεις όλων των καπιταλιστικών χωρών - τόσο των φασιστικών όσο και των δημοκρατικών - αποδεδειγμένα, απ΄ την ίδια τη φύση των πραγμάτων, είναι στο πλευρό του Φράνκο. Η Ισπανική μπουρζουαζία, έχει περάσει ολοκληρωτικά στο στρατόπεδο του Φράνκο. Επικεφαλείς του δημοκρατικού στρατοπέδου παρέμειναν οι "δημοκρατικοί" ιπποκόμοι της μπουρζουαζίας. Αυτοί οι κύριοι δεν μπορούσαν να λιποτακτήσουν προς το μέρος του φασισμού, γιατί οι ίδιες οι πηγές των εισοδημάτων τους και της επιρροής τους, βρίσκονται μέσα στους θεσμούς της αστικής δημοκρατίας που έχει (ή συνήθιζε να έχει!) ανάγκη για την κανονική λειτουργία της, δικηγόρους, βουλευτές, δημοσιογράφους, με μια λέξη, δημοκρατικούς πρωταθλητές του καπιταλισμού. Το πρόγραμμα των Αθάνια και Σία δεν είναι παρά η νοσταλγία για τις μέρες που πέρασαν. Αυτό είναι ολότελα ανεπαρκές.

Το Λαϊκό Μέτωπο κατέφυγε στη δημαγωγία και στις εντυπώσεις για να παρασύρει τις μάζες. Για κάποια περίοδο κατάφερε να το πετύχει. Οι μάζες, που εξασφάλισαν όλες τις προηγούμενες επιτυχίες της επανάστασης, συνέχιζαν ακόμα να πιστεύουν ότι η επανάσταση μπορούσε να φτάσει στη λογική της κατάληξη, δηλαδή στην ανατροπή των σχέσεων ιδιοκτησίας, να δώσει τη γη στους αγρότες και τα εργοστάσια στους εργάτες. Η κινητήρια δύναμη της επανάστασης βρισκόταν ίσα ίσα σ΄ αυτή την ελπίδα των μαζών για ένα καλύτερο μέλλον. Αλλά οι τιμημένοι δημοκράτες έκαναν ότι περνούσε από το χέρι τους για να τσαλαπατήσουν, να λασπώσουν και ακόμα να πνίξουν μέσα στο αίμα τις ελπίδες των καταπιεζομένων μαζών.

Σαν αποτέλεσμα, παρακολουθήσαμε στην διάρκεια των δυο τελευταίων χρόνων την αυξανόμενη δυσπιστία και το μίσος των αγροτών και των εργατών απέναντι στις δημοκρατικές κλίκες. Μια απελπισία ή μια σκυθρωπή αδιαφορία αντικατέστησε βαθμιαία τον επαναστατικό ενθουσιασμό και το πνεύμα αυτοθυσίας. Οι μάζες έστρεψαν την πλάτη σ΄ εκείνους που τους εξαπάτησαν και τους τσαλαπάτησαν. Αυτή είναι η πρωταρχική αιτία της ήττας των δημοκρατικών στρατευμάτων. Ο εμπνευστής της εξαπάτησης και της σφαγής των επαναστατών εργατών ήταν ο Στάλιν. Η ήττα της Ισπανικής επανάστασης, είναι μια καινούργια ανεξίτηλη κηλίδα πάνω στον ήδη δυσφημισμένο γκάνγκστερ του Κρεμλίνου.

Η συντριβή της Βαρκελώνης, καταφέρει ένα τρομερό πλήγμα στο παγκόσμιο προλεταριάτο,

αλλά επίσης δίνει ένα μεγάλο μάθημα. Ο μηχανισμός του Ισπανικού Λαϊκού Μετώπου, σαν οργανωμένο σύστημα απάτης και προδοσίας των εκμεταλλευόμενων μαζών έχει πλήρως ξεσκεπαστεί. Το σύνθημα της "υπεράσπισης της δημοκρατίας" έχει αποκαλύψει ακόμα μια φορά την αντιδραστική του ουσία και ταυτόχρονα την κενότητά του. Η μπουρζουαζία επιδιώκει να διαιωνίσει το εκμεταλλευτικό της καθεστώς, οι εργάτες θέλουν να απελευθερωθούν από την εκμετάλλευση. Αυτά είναι τα πραγματικά ζητήματα των **βασικών** τάξεων της σύγχρονης κοινωνίας.

Οι άθλιες κλίκες των μικροαστών μεσαζόντων που έχασαν την εμπιστοσύνη και τις επιχορηγήσεις της μπουρζουαζίας πάσχισαν να σώσουν το παρελθόν χωρίς να κάνουν παραχωρήσεις στο μέλλον. Κάτω απ΄ την ετικέτα του Λαϊκού Μετώπου, ιδρύσανε μια ανώνυμη εταιρία. Κάτω απ΄ την ηγεσία του Στάλιν εξασφάλισαν την πιο τρομερή ήττα, τη στιγμή που υπήρχαν όλες οι προϋποθέσεις της νίκης. Το Ισπανικό προλεταριάτο έδωσε αποδείξεις μιας εξαίρετης ικανότητας πρωτοβουλίας και επαναστατικού ηρωισμού. Η επανάσταση οδηγήθηκε στην καταστροφή από μικρούς, αξιοπεριφρόνητους και εντελώς διεφθαρμένους "ηγέτες". Η πτώση της Βαρκελώνης σηματοδοτεί πάνω απ΄ όλα την κατάπτωση της Δεύτερης και της Τρίτης Διεθνούς, όπως επίσης του Αναρχισμού, που σάπισε μέχρι το μεδούλι.

Εργάτες, εμπρός σ΄ ένα καινούριο δρόμο! Εμπρός στο δρόμο της διεθνούς σοσιαλιστικής επανάστασης!

Λέων Τρότσκι

Γιατί συμφώνησα να εμφανιστώ ενώπιον της Επιτροπής Ντίες [1]

Γιατί συμφώνησα να εμφανιστώ ενώπιον της Επιτροπής Ντίες[2]; Φυσικά, όχι για να διευκολύνω την υλοποίηση των πολιτικών στόχων του κ. Ντίες και ιδιαίτερα την ψήφιση ομοσπονδιακών νόμων κατά του ενός ή του άλλου «εξτρεμιστικού» κόμματος. Παρ' όλο που είμαι άσπονδος αντίπαλος όχι μόνο του φασισμού αλλά, επίσης, και της σημερινής Κομιντέρν τάσσομαι, ταυτόχρονα, κατηγορηματικά κατά της απαγόρευσης του ενός ή του άλλου.

Το να τεθούν εκτός νόμου οι φασιστικές ομάδες θα έχει αναπόφευκτα έναν πλασματικό χαρακτήρα: ως αντιδραστικές οργανώσεις που είναι, μπορούν εύκολα να μεταβάλλονται και να προσλαμβάνουν διάφορες οργανωτικές μορφές, αφού τα ισχυρά τμήματα της άρχουσας τάξης και του κρατικού μηχανισμού τρέφουν για αυτές μεγάλη συμπάθεια, η οποία αναπόφευκτα αυξάνεται σε καιρούς πολιτικής κρίσης.

Όσο για την Κομιντέρν, η απαγόρευση δεν θα μπορούσε παρά να βοηθήσει αυτήν την εντελώς εκφυλισμένη και συμβιβασμένη οργάνωση. Η δυσκολία στην περίπτωση της Κομιντέρν οφείλεται στην ασυμφιλίωτη αντίθεση ανάμεσα στο διεθνές εργατικό κίνημα και τα συμφέροντα της άρχουσας κλίκας του Κρεμλίνου. Ύστερα από όλα αυτά τα ζιγκ-ζαγκ και τα τεχνάσματά της, η Κομιντέρν έχει ολοφάνερα μπει στην περίοδο της αποσύνθεσής της. Η απαγόρευση του Κομμουνιστικού Κόμματος θα αποκαταστήσει αμέσως τη φήμη του στα μάτια των εργατών ως ένας διωκόμενος μαχητής ενάντια στις κυρίαρχες τάξεις.

Ωστόσο, το ζήτημα δεν εξαντλείται από αυτήν την άποψη. Κάτω από τις συνθήκες του αστικού καθεστώτος όλες οι απαγορεύσεις των πολιτικών δικαιωμάτων και ελευθεριών, ανεξαρτήτως εναντίον ποιανού στρέφονται αρχικά, στο τέλος συντρίβουν την εργατική τάξη και ιδιαίτερα τα ποιο προχωρημένα στοιχεία της. Αυτός είναι ένας νόμος της ιστορίας. Οι εργάτες πρέπει να μάθουν πώς να ξεχωρίζουν τους φίλους και τους εχθρούς τους σύμφωνα με τη δική τους κρίση και όχι σύμφωνα με τις υποδείξεις της αστυνομίας.

Δεν είναι δύσκολο να προβλέψουμε μία *ad hominem*[3] ένσταση: «Όμως, η ίδια η σοβιετική κυβέρνηση, στην οποία εσύ ο ίδιος έλαβες μέρος, δεν είναι αυτή που έθεσε εκτός νόμου όλα τα πολιτικά κόμματα εκτός από τους μπολσεβίκους;» Εντελώς σωστά, και έως σήμερα είμαι έτοιμος να αναλάβω την ευθύνη για αυτές τις ενέργειες. Όμως, δεν μπορεί κανείς να ταυτίζει τους νόμους του εμφυλίου πολέμου με τους νόμους που ισχύουν σε ειρηνικές περιόδους και τους νόμους της δικτατορίας του προλεταριάτου με τους νόμους της αστικής δημοκρατίας.

Εάν κάποιος κρίνει την πολιτική του Αβραάμ Λίνκολν αποκλειστικά και μόνο από τη σκοπιά των πολιτικών ελευθεριών, τότε ο μεγάλος πρόεδρος δεν θα έκανε και μια τόσο ευνοϊκή εντύπωση. Για να δικαιολογηθεί θα μπορούσε, φυσικά, ο ίδιος να πει ότι ήταν αναγκασμένος να εφαρμόσει μέτρα εμφυλίου πολέμου προκειμένου να αποκαθάρει τη δημοκρατία από τη δουλεία. Ο εμφύλιος πόλεμος είναι μια κατάσταση έντονης κοινωνικής κρίσης. Κάθε δικτατορία που αναπόφευκτα απορρέει από τις συνθήκες του εμφυλίου πολέμου αποτελεί, κατά βάση, μια εξαίρεση στον κανόνα, ένα προσωρινό καθεστώς.

Είναι αλήθεια ότι η δικτατορία στη Σοβιετική Ένωση δεν παρήλθε, αλλά, αντίθετα, έλαβε τερατωδώς ολοκληρωτικές μορφές. Αυτό εξηγείται από το γεγονός ότι μέσα από την επανάσταση ανέκυψε μια νέα προνομιούχος κάστα που ήταν ανίκανη να διατηρήσει το καθεστώς της παρά μόνο με μέτρα ενός καλυμμένου εμφυλίου πολέμου. Ακριβώς για αυτό το ζήτημα ήρθα σε ρήξη με την κυβερνώσα κλίκα του Κρεμλίνου. Ηττήθηκα, επειδή η εργατική τάξη, λόγω εσωτερικών και εξωτερικών συνθηκών, αποδείχθηκε ότι ήταν πολύ αδύνατη για να απαλλαγεί από τη γραφειοκρατία της. Δεν έχω, ωστόσο, καμία αμφιβολία ότι η εργατική τάξη θα απαλλαγεί από αυτήν.

Όμως, οποιαδήποτε και αν είναι η κατάσταση στην ΕΣΣΔ, η εργατική τάξη των καπιταλιστικών χωρών, που απειλείται από την υποδούλωση, πρέπει να υπερασπίσει την ελευθερία όλων των πολιτικών ρευμάτων, συμπεριλαμβανομένων και των άσπονδων εχθρών της. Να γιατί δεν αισθάνομαι την παραμικρή συμπάθεια για τους σκοπούς της Επιτροπής Ντίες. Δεν χρειάζεται να εξηγήσω ότι δεν ήρθα εδώ για να υπερασπίσω τις «αμερικανικές ενέργειες» κατά των «αντιαμερικανικών ενεργειών». Μάλλον είμαι άσχημα προετοιμασμένος για αυτό το καθήκον.

Ακόμα χειρότερα, όλες μου οι προσπάθειες να καταλάβω τι συνιστά τον αμερικανισμό και γιατί αυτός θα πρέπει να γίνει αντικείμενο υπεράσπισης δεν με έχουν οδηγήσει σε τίποτα έως σήμερα. Η μεγάλη συνεισφορά της Αμερικής στον πλούτο της ανθρωπότητας μπορεί να περιγραφεί με μία λέξη: τεχνολογία. Αυτός ο αμερικανισμός είναι ολοφάνερος και γενικά αποδεκτός.

Όμως, το ζήτημα, ωστόσο, παραμένει ως προς το πώς εφαρμόζεται η αμερικανική τεχνολογία για τα συμφέροντα της ανθρωπότητας. Έχουμε ακούσει από το Χάρολντ Άικς[4], το Χόμερ Κάμινγκς, το Λιούις Ντάγκλας και άλλους εξέχοντες αντιπροσώπους του τωρινού καθεστώτος ότι τα μονοπώλια στην οικονομία αντιφάσκουν με τις ιδέες της δημοκρατίας. Ωστόσο, πουθενά αλλού στον κόσμο η εξουσία των μονοπωλίων δεν έχει αποκτήσει τόσο μεγάλη δύναμη όσο στις Ηνωμένες Πολιτείες. Πού μπορούμε να αναζητήσουμε τον αμερικανισμό; Σε αφηρημένες ιδέες ή στην πραγματικότητα που αντιφάσκει με αυτές; Επιπλέον, η χρόνια ανεργία είναι ένα αμερικανικό ή ένα αντιαμερικανικό φαινόμενο;

Αυτοί οι περιοριστικοί νόμοι, τους οποίους υποστηρίζει ο κ. Ντίες, έχουν μια μακρά ιστορία στις ευρωπαϊκές χώρες, από τις οποίες ξεκίνησε η μεταβατική περίοδος από τα δημοκρατικά προς τα ολοκληρωτικά καθεστώτα κατά τη διάρκεια των τελευταίων είκοσι ετών. Οι αντιπρόσωποι του Κογκρέσου Νεολαίας[5] κατηγορούν ανοιχτά την Επιτροπή Ντίες ότι περιφρονεί τον «αμερικανισμό». Εμένα, έναν ξένο, θα μου έπαιρνε τουλάχιστον ένα χρόνο για να μελετήσω αυτό το περίπλοκο πρόβλημα. Δεν ξέρω, όμως, αν μια τόσο παρατεταμένη παραμονή στις Ηνωμένες Πολιτείες συμβαδίζει με τις αρχές του «αμερικανισμού».

Είναι αναγκαίο να αναγνωρίσουμε, βέβαια, ότι η ίδια η Κομιντέρν προετοίμασε, σε μεγάλο βαθμό, τη δίωξή της. Εδώ και αρκετά χρόνια απαιτεί συστηματικά από τις δημοκρατικές κυβερνήσεις την πάταξη των αριστερών της αντιπάλων. Αυτή η ξεδιάντροπη συμπεριφορά μάς έδωσε τη δυνατότητα να προβλέψουμε πριν από πολύ καιρό ότι στο τέλος η ίδια η Κομιντέρν θα πέσει στην παγίδα που έστησε για τους άλλους. Και αυτό ακριβώς συνέβη. Ο Μπρόουντερ[6] δεν κουραζόταν να απαιτεί τη λήψη αστυνομικών μέτρων κατά των λεγόμενων «τροτσκιστών». Στο τέλος, η αστυνομία άσκησε, χωρίς την παραμικρή διακριτικότητα, δίωξη κατά του ίδιου του Μπρόουντερ.

Από την άποψη αυτή, δεν είμαστε μνησίκακοι. Η χρησιμοποίηση ενός πλαστού διαβατηρίου δεν μας γεμίζει με ευλαβή φρίκη. Συνέβη σε έμενα τον ίδιο να χρησιμοποιήσω πλαστό διαβατήριο στον αγώνα κατά του τσαρισμού και κάθε είδους αντίδρασης. Η ατυχία δεν έγκειται στο γεγονός ότι ο Μπρόουντερ κατόρθωσε μία ή δύο φορές να εξαπατήσει τη φασιστική ή οποιαδήποτε άλλη αστυνομία, αλλά στο γεγονός ότι ο Μπρόουντερ εξαπατεί συστηματικά τους Αμερικανούς εργάτες. Ο αγώνας εναντίον αυτής της εξαπάτησης αποτελεί στοιχειώδες πολιτικό καθήκον. Μια επιτροπή του Κογκρέσου είναι τόσο κατάλληλη για αυτόν τον αγώνα όσο ο εργατικός Τύπος και τα εθνικά νομοθετικά σώματα.

Δεν υποστηρίζω, ωστόσο, αυτούς τους ηγέτες των συνδικάτων και των «εργατικών κομμάτων» οι οποίοι, εμπνεόμενοι από πατριωτικά αισθήματα, αποκλείουν τη συμμετοχή κομμουνιστών στις οργανώσεις τους. Θεωρώ αυτήν την πολιτική τόσο επιβλαβή όσο και τους κατασταλτικούς νόμους κατά του Κομμουνιστικού Κόμματος. Ένα συνδικάτο μπορεί να ανταποκριθεί στα καθήκοντά του μονάχα στο βαθμό που λειτουργεί με βάση τις αρχές της εργατικής δημοκρατίας. Είναι εύκολο να εκδιωχθούν οι σταλινικοί με γραφειοκρατικά μέτρα. Είναι πολύ πιο δύσκολο να απελευθερωθούν οι εργάτες από την εμπιστοσύνη τους προς αυτούς. Όμως, μόνο αυτός, ο δεύτερος δρόμος μπορεί να θεραπεύσει το εργατικό κίνημα και να το οδηγήσει σε ένα ανώτερο επίπεδο.

Η Κομιντέρν έχει πει ψέματα, έχει εξαπατήσει και έχει διαπράξει προδοσίες, σε τέτοιο βαθμό που η καθαρή αλήθεια είναι το καλύτερο όπλο εναντίον της. Αυτό ακριβώς είναι το καθήκον που έχω θέσει στον εαυτό μου: να λέω την αλήθεια για τις δραστηριότητες του Κρεμλίνου και της Κομιντέρν. Δεν υπόσχομαι καμιά εντυπωσιακή αποκάλυψη. Όμως, αυτές δεν είναι αναγκαίες. Ποιες καινούργιες αποκαλύψεις θα μπορούσαν να ξεπεράσουν τα πεπραγμένα των Δικών της Μόσχας, την εξόντωση της Παλιάς Φρουράς των μπολσεβίκων, την εξόντωση των Κόκκινων Στρατηγών, την αναπάντεχη συμμαχία με το Χίτλερ και τα σκανδαλώδη ζιγκ-ζαγκ της Κομιντέρν κάτω από το μαστίγιο του Κρεμλίνου; Είμαι, όμως, αναγκασμένος να συνταιριάξω όλα τα διαφορετικά κομμάτια αυτής της εικόνας σε ένα ενιαίο σύνολο και αποκαλύψω το βαθύτερο νόημά

της.

Όταν οι εργάτες καταλάβουν τον αντιδραστικό ιστορικό ρόλο του σταλινισμού, θα του γυρίσουν οι ίδιοι την πλάτη με αποστροφή. Για να βοηθήσω τους εργάτες να το κάνουν, αποφάσισα να παρουσιαστών ενώπιον της Επιτροπής Ντίες.

11 Δεκεμβρίου 1939

1 Τίτλος Πρωτοτύπου: *Why I Consented To Appear Before The Dies Committee*

Πηγή: *Writings of Leon Trotsky* [1939-40], σ. 132-135, Pathfinder Press, New York, Second Printing, 1977

Μετάφραση: Σωτήρης Γιαννέλης

Το κείμενο δημοσιεύτηκε για πρώτη φορά στην εφημερίδα του Σοσιαλιστικού Εργατικού Κόμματος (SWP) [τμήμα της Τετάρτης Διεθνούς στις ΗΠΑ] *Socialist Appeal*, στις 30 Δεκεμβρίου 1939. Ο Τρότσκι το έγραψε για να το παρουσιάσει ως ανακοίνωση Τύπου κατά την άφιξή του στις Ηνωμένες Πολιτείες. Ωστόσο, λίγο προτού ετοιμαστεί για να ταξιδέψει στη χώρα, η Επιτροπή Ντίες ακύρωσε την πρόσκληση. Για το ζήτημα της πρόσκλησης που απηύθυνε η Επιτροπή Ντίες στον Λέοντα Τρότσκι *βλ.* επίσης: *An Invitation from the Dies Committee* (28 Νοεμβρίου 1939), *The Dies Committee* (7 Δεκεμβρίου 1939), *On Dies Backing Down* (12 Δεκεμβρίου 1939), *Not Behind Closed Doors* (17 Δεκεμβρίου 1939), *More Slander Around Dies Committee* (12 Ιανουαρίου 1940) καθώς και επιμέρους αναφορές στο *Writings of Leon Trotsky* [1939-40], Pathfinder Press, New York, (στμ)

2 Το 1938 το αμερικανικό Κογκρέσο θεσμοθέτησε μια ειδική επιτροπή με την ονομασία Επιτροπή Αντιαμερικανικών Ενεργειών (House Committee on Un-American Activities – HUAC) υπό την προεδρία του Τεξανού Δημοκρατικού Μάρτιν Ντίες [Martin Dies Jr. (1901-1972)] η οποία είχε ως αποστολή να ερευνήσει τη διάπραξη «αντιαμερικανικών ενεργειών» και έμεινε διαβόητη για τον εξόφθαλμο αντικομμουνισμό της, καθώς προέβαινε σε έρευνες για υποτιθέμενες ενέργειες «ανατροπής της καθεστηκυίας τάξεως» Διαλύθηκε το 1975. Για περισσότερες πληροφορίες *βλ.* Wikipedia, *House UN-American Activities Committee* στο

http:// en.wikipedia.org/wiki/Dies_Committee#Special_Committee_on_Un-American_Activities_.281934-1937.29 (στμ)

3 *Ad hominem* ή «κατ' άνθρωπον» επιχείρημα (argumentum ad hominem) αποτελεί μια από τις πιο διαδεδομένες μορφές λογικής πλάνης, ένα κατεξοχήν είδος σοφιστείας, το οποίο συνίσταται στην προσπάθεια αντίκρουσης ενός επιχειρήματος μέσω της προσφυγής στην άμεση προσβολή του προσώπου που το διατύπωσε, ωσάν αυτό να αποτελούσε λογική βάση για την απόρριψη του επιχειρήματός του ως εσφαλμένου χωρίς τη διενέργεια λογικής απόδειξης για την άρση της ισχύος του. Ο Αριστοτέλης είχε εντοπίσει το «κατ' άνθρωπον» επιχείρημα στους *Σοφιστικούς Ελέγχους* («Τοπικά»). Η μορφή αυτής της λογικής πλάνης έχει ως εξής: Ο Α ισχυρίζεται το Β. Ο Α είναι αναξιόπιστος. Άρα, ο ισχυρισμός του είναι εσφαλμένος. (στμ)

4 Ο Χάρολντ Άικς [Harold Ickes (1874-1952)] διετέλεσε Υπουργών Εσωτερικών των ΗΠΑ από το 1933 έως το 1946 στην κυβέρνηση Ρούσβελτ. Ο Χόμερ Κάμινγκς, [Homer Cummings (1870-1956)] διετέλεσε Γενικός Εισαγγελέας από το 1933 έως το 1939. Ο Λιούις Ντάγκλα [Lewis Douglas (1894-) ήταν υπ εύθυνος προϋπολογισμού το 1933 στην κυβέρνηση Ρούσβελτ, αλλά παραιτήθηκε από αυτήν επειδή διαφώνησε με την πολιτική του Νιου Ντηλ. (στμ)

5 Το Αμερικανικό Κογκρέσο Νεολαίας (American Youth Congress) ήταν μια λαϊκομετωπική οργάνωση που βρισκόταν υπό τον έλεγχο των σταλινικών. (στμ)

6 Ο Ερλ Μπρόουντερ [Earl Browder (1891-1973)] έγινε Γενικός Γραμματέας του ΚΚ ΗΠΑ (CPUSA) το 1930 καθ' υπόδειξη του Στάλιν. Καθαιρέθηκε από τη θέση του το 1945 και διαγράφτηκε από το κόμμα το 1946. Ύστερα από το σύμφωνο Χίτλερ-Στάλιν, το 1939, το ΚΚ ΗΠΑ υιοθέτησε ξαφνικά μια «αντιπολεμική γραμμή». Ακριβώς εκείνη την περίοδο οι αμερικανικές αρχές άσκησαν δίωξη στον Μπρόουντερ με την κατηγορία ότι είχε πλαστογραφήσει το διαβατήριό του, με αποτέλεσμα αυτός να καταδικαστεί. Όταν το ΚΚ ΗΠΑ άλλαξε και πάλι άρδην τη γραμμή του, το 1941, υποστηρίζοντας τον ιμπεριαλιστικό πόλεμο, με το ιδεολογικό επικάλυμμα του «αντιφασισμού», τη χρονιά που ο Χίτλερ εισέβαλε στην ΕΣΣΔ, ο Μπρόουντερ αποφυλακίστηκε. (στμ).

Λέον Τρότσκι

Μαρξισμός και τρομοκρατία

Ο ταξικός εχθρός μας έχει τη συνήθεια να παραπονείται για την τρομοκρατία μας. Τι εννοούν μάλλον μ΄ αυτό είναι ασαφές. Πολύ θα ήθελαν να βάλουν αυτήν την ταμπέλα σε κάθε δραστηριότητα του προλεταριάτου ενάντια στα συμφέροντα της άρχουσας τάξης, αποκαλώντας την τρομοκρατία. Η απεργία για παράδειγμα, είναι στα δικά τους μυαλά, η πρωταρχική μέθοδος τρομοκρατίας. Η απειλή για απεργία, η οργάνωση μιας πικετοφορίας από απεργούς, το οικονομικό μποϋκοτάζ ενός σκληρού ιδιοκτήτη που συμπεριφέρεται στους εργαζόμενούς του σαν σε σκλάβους, το διώξιμο ενός προδότη έξω από τις γραμμές μας, όλα αυτά και πολλά άλλα ακόμη τα ονομάζουν τρομοκρατία. Αν η τρομοκρατία έχει τέτοια χαρακτηριστικά και ιδιότητες ώστε κάθε πράξη που έχει σαν σκοπό να προκαλέσει το φόβο ή τη ζημιά στον ταξικό εχθρό να ονομάζεται ως τρομοκρατική, τότε ολόκληρη η ταξική πάλη δεν είναι τίποτα άλλο παρά τρομοκρατία. Και τότε το μόνο ζήτημα που πρέπει να απαντηθεί είναι το εάν οι αστοί πολιτικοί έχουν το δικαίωμα να εξαπολύουν την πλημμυρίδα της υποτιθέμενης ηθικής τους αγανάκτησης ενάντια στην προλεταριακή τρομοκρατία, όταν ολόκληρο το κρατικό εποικοδόμημα τους με τους νόμους του, την αστυνομία του και τον στρατό του δεν είναι τίποτα άλλο παρά ένα εποικοδόμημα καπιταλιστικής τρομοκρατίας.

Παρόλ αυτά πρέπει να σημειώσουμε, ότι όταν μας προσάπτουν την κατηγορία της τρομοκρατίας, προσπαθούν - αν και όχι πάντα - να αποδώσουν σ΄ αυτή την λέξη ένα στενότερο και λιγότερο ασαφές νόημα. Η καταστροφή των μηχανών από τους εργάτες, για παράδειγμα, είναι τρομοκρατία με αυτή την αυστηρή έννοια της λέξης. Η δολοφονία ενός εργοδότη, η απειλή εμπρησμού ενός εργοστασίου ή η απειλή δολοφονίας του ιδιοκτήτη του, μια δολοφονική απόπειρα με το όπλο στο χέρι ενάντια σε έναν υπουργό - όλα αυτά είναι τρομοκρατικές ενέργειες με την πλήρη και αυθεντική έννοια του όρου. Ωστόσο, οποιοσδήποτε έχει την παραμικρή ιδέα για την αληθινή φύση της διεθνούς Σοσιαλδημοκρατίας θα πρέπει να γνωρίζει ότι αυτή πάντα αντιτάχθηκε σ΄ αυτού του είδους την τρομοκρατία και το έκανε αυτό με τον πιο αδιαμφισβήτητο τρόπο.

Γιατί;

"Τρομοκρατώντας" με την απειλή απεργίας, ή ακόμη και καθοδηγώντας μια απεργία, είναι κάτι που μόνο οι βιομηχανικοί εργάτες ή οι εργάτες γης μπορούν να κάνουν. Η κοινωνική σημασία μιας απεργίας στηρίζεται κατ΄ αρχήν, στο μέγεθος της επιχείρησης ή στον βιομηχανικό τομέα στον οποίο απευθύνεται και επηρεάζει και επιπλέον στον βαθμό στον οποίο οι συμμετέχοντες εργάτες είναι οργανωμένοι, πειθαρχημένοι και έτοιμοι για δράση. Αυτό είναι μια αρχή που ισχύει τόσο για μια οικονομική όσο και για μια πολιτική απεργία. Είναι μια μέθοδος αγώνα που προέρχεται άμεσα από τον παραγωγικό ρόλο του προλεταριάτου στη μοντέρνα κοινωνία.

Με απώτερο σκοπό την ανάπτυξή του, το καπιταλιστικό σύστημα χρειάζεται έναν μανδύα κοινοβουλευτισμού. Αλλά επειδή δεν μπορεί να απομονώσει το σύγχρονο προλεταριάτο σε ένα πολιτικό γκέτο, πρέπει αργά ή γρήγορα να επιτρέψει στους εργάτες να συμμετέχουν στον κοινοβουλευτικό αγώνα. Στις εκλογές ο μαζικός χαρακτήρας του προλεταριάτου και το επίπεδο της πολιτικής του ανάπτυξης - οι ικανότητές του που και πάλι καθορίζονται από τον κοινωνικό του ρόλο που όπως προείπαμε πάνω απ΄ όλα είναι ο παραγωγικός του ρόλος - εκφράζονται και εκεί. Οπως και στην περίπτωση της απεργίας, έτσι και στις εκλογές, η μέθοδος, ο στόχος και το αποτέλεσμα του αγώνα πάντα εξαρτώνται από τον κοινωνικό ρόλο και τη δύναμη του προλεταριάτου σαν τάξη.

Μόνο οι εργάτες μπορούν να καθοδηγήσουν μια απεργία. Οι μικροί χειρώνακτες τεχνίτες που καταστράφηκαν από τη βιομηχανική παραγωγή του εργοστασίου, οι αγρότες των οποίων το νερό των χωραφιών μολύνθηκε από τα εργοστάσια ή το λούμπεν προλεταριάτο που ψάχνει για λάφυρα ζητιανιάς, μπορούν να καταστρέψουν τις μηχανές, να βάλουν φωτιά στο εργοστάσιο ή να δολοφονήσουν τον ιδιοκτήτη του. Άλλο μόνο η συνειδητοποιημένη και οργανωμένη εργατική τάξη μπορεί να στείλει στις αίθουσες του κοινοβουλίου μια δυνατή εκπροσώπηση για να παλέψει για τα προλεταριακά συμφέροντα. Από την άλλη, αν θέλεις να δολοφονήσεις έναν επιφανή αξιωματούχο δεν χρειάζεται να έχεις οργανωμένες μάζες μαζί σου. Η συνταγή κατασκευής εκρηκτικών είναι

εύκολα προσβάσιμη σ΄ όλους, και ένα όπλο Μπράουνιγκ μπορεί να αποκτηθεί οπουδήποτε. Στην πρώτη περίπτωση όμως θα είχαμε έναν κοινωνικό αγώνα του οποίου όμως οι μέθοδοι και οι σκοποί θα πήγαζαν αναγκαστικά από την ίδια τη φύση της προϋπάρχουσας κοινωνικής κατάστασης. Στην δεύτερη περίπτωση έχουμε απλώς μια εντελώς μηχανική αντίδραση παρόμοια παντού - είτε στην Κίνα γίνει είτε στη Γαλλία - πολύ εκρηκτική ως προς την εξωτερική της μορφή (δολοφονία, έκρηξη βόμβας κτλ) αλλά εντελώς ακίνδυνη όσο αφορά την λειτουργία του κοινωνικού συστήματος.

Μια απεργία, ακόμη και στην πιο ασήμαντη εκδοχή της, έχει κοινωνικές επιπτώσεις: το δυνάμωμα της εργατικής αυτοπεποίθησης, την ανάπτυξη του συνδικαλισμού και όχι σπάνια και μια βελτίωση στους όρους παραγωγής. Η δολοφονία ενός ιδιοκτήτη εργοστασίου παράγει αποτελέσματα αποκλειστικά αστυνομικού ενδιαφέροντος ή και μια αλλαγή κληρονομική στην ιδιοκτησία χωρίς καμιά κοινωνική σημασία. Το εάν μια τρομοκρατική ενέργεια, ακόμη και μια "επιτυχημένη", θα ρίξει την άρχουσα τάξη σε σύγχυση εξαρτάται από τις συγκεκριμένες πολιτικές συγκυρίες. Αλλά ακόμη και σε αυτή την περίπτωση η σύγχυση έχει μικρή διάρκεια. Το καπιταλιστικό κράτος δεν βασίζεται στους κυβερνητικούς αξιωματούχους και δεν μπορεί να εκλείψει μαζί τους. Η τάξη που το κυβερνάει μπορεί πάντα να βρει νέους ανθρώπους, ο μηχανισμός παραμένει αλώβητος και συνεχίζει να λειτουργεί.

Αλλά η αποδιοργάνωση που προκαλείται στις τάξεις των εργατικών μαζών από μια τρομοκρατική ενέργεια είναι πολύ σοβαρότερη. Αν αρκεί απλώς να εξοπλίσεις έναν άνθρωπο με ένα πιστόλι με σκοπό να πετύχεις τον όποιο στόχο σου, τότε γιατί να κάνεις προσπάθειες ταξικού αγώνα; Αν μια δαχτυλήθρα μπαρουτόσκονης και ένας μικρός πυροσωλήνας αρκεί για να σκοτώσεις τον εχθρό σου, ποιος ο λόγος της ταξικής οργάνωσης; Αν αρκεί απλώς να τρομοκρατήσεις ένα υψηλά ιστάμενο αξιωματούχο με τον κρότο των εκρήξεων, ποιος ο λόγος να φτιάξεις κόμμα; Για ποιο λόγο να γίνουν συζητήσεις και θεωρητική ζύμωση, γιατί να συμμετέχεις σε εκλογές, αν μπορείς τόσο εύκολα να στοχεύσεις και να πετύχεις τους υπουργικούς θώκους από τον εξώστη του κοινοβουλίου; Στην δική μας λογική, η ατομική τρομοκρατία είναι απορριπτέα επειδή ακριβώς εκμηδενίζει το ρόλο των μαζών στην ίδια τους την αυτοσυνείδηση, την συμφιλιώνει με την ίδια της την αδυναμία και στρέφει τα μάτια και τις ελπίδες της σ΄ έναν πιθανό μεγάλο μαχητή και απελευθερωτή που κάποια μέρα θα έρθει για να εκπληρώσει την αποστολή του.

Οι αναρχικοί προφήτες της "προπαγάνδας της πράξης" μπορούν να ισχυρίζονται ότι θέλουν, σχετικά με την ανυψωτική και ενεργητική επιρροή της τρομοκρατίας στις μάζες. Η θεωρητική ανάλυση και η πολιτική εμπειρία αποδεικνύουν το αντίθετο. Οσο περισσότερο "δραστική" είναι η τρομοκρατική ενέργεια, όσο μεγαλύτερος ο αντίκτυπός της, όσο περισσότερο επικεντρώνεται η προσοχή του κόσμου σ΄ αυτήν - τόσο περισσότερο μειώνεται το ενδιαφέρον των μαζών στην αυτοοργάνωση και αυτο-εκπαίδευσή τους. Αλλά κάποια στιγμή ο καπνός της έκρηξης διαλύεται, ο πανικός εξαφανίζεται, ο διάδοχος του δολοφονηθέντος υπουργού αναλαμβάνει το πόστο του, η ζωή κυλάει πάλι στις ράγες της και ο τροχός της καπιταλιστικής εκμετάλλευσης συνεχίζει όπως και πριν να γυρνάει. Μόνο η αστυνομική καταπίεση γίνεται πιο κτηνώδης και δυναμική. Και σαν αποτέλεσμα στη θέση των καλών προθέσεων και ελπίδων και στον έντεχνα προκαλούμενο ενθουσιασμό, έρχεται η απογοήτευση και η απάθεια.

Οι προσπάθειες της Αντίδρασης να θέσουν ένα τέλος στις απεργίες και στο μαζικό εργατικό κίνημα γενικά έχουν πάντα και παντού αποτύχει. Η καπιταλιστική κοινωνία πάντα χρειάζεται ένα ικανό, δυναμικό και έξυπνο προλεταριάτο, γι΄ αυτό δεν μπορεί να το δένει χειροπόδαρα επί μακρόν. Από την άλλη μεριά το μόνο που καταφέρνει η αναρχική "προπαγάνδα της πράξης" είναι να δείχνει κάθε φορά ότι το κράτος είναι πιο δυνατό και τα μέσα της φυσικής καταστροφής του μηχανισμού καταπίεσης που διαθέτει είναι πιο ανθεκτικά από τις τρομοκρατικές οργανώσεις. Εάν αυτό συμβαίνει τότε πώς θα προκύψει η επανάσταση; Δεν αρνείται την ύπαρξή της και δεν την καθιστά απίθανη αυτή η κατάσταση; Σε καμιά περίπτωση. Γιατί η επανάσταση δεν είναι το άθροισμα των μηχανικών της μέτρων. Η επανάσταση ξεδιπλώνεται μόνο όταν οξύνεται η ταξική πάλη και μπορεί να εξασφαλίσει τη νίκη της μόνο από τα όργανα πάλης που διαμορφώνει το προλεταριάτο. Η μαζική πολιτική απεργία, η ένοπλη εξέγερση, η κατάκτηση της κρατικής εξουσίας - όλα αυτά καθορίζονται από το βαθμό ανάπτυξης της παραγωγής, το συσχετισμό των ταξικών δυνάμεων, το ειδικό βάρος του προλεταριάτου και εντέλει από την κοινωνική συγκρότηση του

ένοπλου στρατού καθώς αυτή η δύναμη θα είναι την ώρα της επανάστασης ο καθοριστικός παράγοντας που θα κρίνει την τύχη της κρατικής εξουσίας. Η Σοσιαλδημοκρατία είναι αρκετά ρεαλιστική για να μην αποφύγει την επανάσταση που αναπτύσσεται από την ίδια την παρούσα ιστορική κατάσταση. Το αντίθετο μάλιστα, κινείται με σκοπό να συναντήσει την επανάσταση, με τα μάτια ανοιχτά. Αλλά - σε αντίθεση με τους αναρχικούς και σε ευθεία αντιπαράθεση μαζί τους - η Σοσιαλδημοκρατία απορρίπτει όλες τις μεθόδους και τα μέσα που έχουν σαν στόχο τον τεχνητό εκβιασμό της κοινωνικής ανάπτυξης και την υποκατάσταση των χημικών αντιδράσεων που προκαλούνται από τον αναντικατάστατο επαναστατικό χαρακτήρα του προλεταριάτου.

Πριν αναχθεί στο επίπεδο μιας μεθοδικής πολιτικής πάλης, η τρομοκρατία κάνει την εμφάνισή της σαν μορφή ατομικής εκδίκησης. Αυτό συνέβη στη Ρωσία την κατεξοχήν χώρα που άνθισε η τρομοκρατία. Ήταν το μαστίγωμα των πολιτικών κρατούμενων αυτό που ώθησε την Βέρα Ζάσουλιτς[i] να δώσει μια έκφραση στο γενικό κλίμα αγανάκτησης με τη δολοφονική απόπειρα κατά του στρατηγού Τρέποβ. Το παράδειγμά της βρήκε και άλλους μιμητές στους κύκλους της επαναστατικής διανόησης, που στερούνταν κάθε μαζική υποστήριξη. Αυτό που ξεκίνησε σαν πράξη απερίσκεπτης εκδίκησης αναπτύχθηκε σε ένα οργανωμένο σχέδιο μεταξύ 1879-81. Τα ξεσπάσματα των δολοφονικών ενεργειών των αναρχικών στη Δυτική Ευρώπη και τη Βόρεια Αμερική πάντα συμβαίνουν μετά από κάποια ακρότητα που έχει κάνει η κυβέρνηση όπως τον πυροβολισμό κατά των απεργών ή την εκτέλεση των πολιτικών αντιφρονούντων. Το σημαντικότερο ψυχολογικό στήριγμα της τρομοκρατίας είναι πάντα το συναίσθημα της εκδίκησης με σκοπό να δοθεί μια απάντηση.

Δεν χρειάζεται να σημειώσουμε το ότι η Σοσιαλ-δημοκρατία δεν έχει τίποτα το κοινό με την αγοραία αντίληψη των ηθικολόγων, που σχολιάζουν μια τρομοκρατική ενέργεια, με δακρύβρεχτες διακηρύξεις για την "απόλυτη αξία" της ανθρώπινης ζωής. Αυτοί είναι οι ίδιοι άνθρωποι που σε άλλες περιπτώσεις και στο όνομα άλλων - "απόλυτων αξιών" - όπως για παράδειγμα την τιμή του έθνους ή το πρεστίζ της μοναρχίας - είναι έτοιμοι να σπρώξουν εκατομμύρια ανθρώπους στην κόλαση του πολέμου. Σήμερα ο εθνικός τους ήρωας είναι ο υπουργός που δίνει διαταγές να αρχίσει πυρ κατά των άοπλων εργατών - στο όνομα της υπεράσπισης του ιερού δικαιώματος της ατομικής ιδιοκτησίας και αύριο, όταν το απελπισμένο χέρι ενός άνεργου εργάτη θα ακουμπήσει τη σκανδάλη ενός όπλου, θα αρχίσουν να λένε όλων των ειδών τις ανοησίες σχετικά με τον αποτροπιασμό τους για κάθε μορφή βίας απ΄ όπου κι αν προέρχεται. Οτι κι αν λένε οι ευνούχοι και οι φαρισαίοι της ηθικής, το αίσθημα της εκδίκησης έχει το δίκοιο του. Κάνει την εργατική τάξη τη μεγαλύτερη ηθική δύναμη που δεν κοιτάει με αδιαφορία αυτά που συμβαίνουν σ΄ αυτόν τον καλύτερο από τους δυνατούς κόσμους. Δεν πρέπει να καταπραΰνουμε το ανικανοποίητο αίσθημα εκδίκησης που έχει το προλεταριάτο, αλλά αντίθετα να το τσιγκλάμε ξανά και ξανά, να το εμβαθαίνουμε και να το κατευθύνουμε ενάντια στις αληθινές πηγές της κοινωνικής αδικίας και του απανθρωπισμού - αυτό είναι το καθήκον της Σοσιαλ-δημοκρατίας. Ας αντιτασσόμαστε στις τρομοκρατικές ενέργειες, αυτό γίνεται επειδή η ατομική εκδίκηση δεν μας ικανοποιεί. Ο λογαριασμός που έχουμε να ξοφλήσουμε με το καπιταλιστικό σύστημα είναι πολύ μεγάλος για να περιοριστεί σε κάποιον λειτουργό που ονομάζεται υπουργός. Το να μελετάμε και να κοιτάμε όλα τα εγκλήματα κατά της ανθρωπότητας και όλες τις ύβρεις στις οποίες υποβάλλεται το ανθρώπινο σώμα και το πνεύμα, από τις διεστραμμένες λειτουργίες και εκφράσεις του υπάρχοντος κοινωνικού συστήματος, με σκοπό να κατευθύνουμε όλες μας τις ενέργειες στη συλλογική πάλη ενάντια σ΄ αυτό το σύστημα - αυτός είναι ο σκοπός στον οποίο η φλεγόμενη επιθυμία μας για εκδίκηση μπορεί να βρει τη μεγαλύτερη ηθική ικανοποίηση.

---

[i] Η Βέρα Σάζουλιτς (1849-1919) ήταν μια από τις εισηγήτριες του επιστημονικού σοσιαλισμού στη Ρωσία. Εντάχθηκε στις γραμμές του επαναστατικού κινήματος το 1869 αρχικά δια μέσου των ναρόντνικων μισο-αναρχικών και μισο-φιλελεύθερων οργανώσεων "Ζεμλιά ι Βόλια" και "Τσόρνι περεντέλ". Ωστόσο το 1883 έχοντας ήδη προσχωρήσει στις μαρξιστικές θέσεις συνιδρύει μαζί με τον Γκ. Πλεχάνωφ την πρώτη ρώσικη μαρξιστική οργάνωση με τίτλο "Απελευθέρωση της Εργασίας". Μετέφρασε στα ρώσικα πολλά έργα του Μάρξ και του Ενγκελς ενώ έγραψε και η ίδια μια σειρά σημαντικά έργα ανάμεσα στα οποία και μια ιστορική επισκόπηση της Α΄ Διεθνούς με τίτλο "Δοκίμιο της ιστορίας της Διεθνούς Ένωσης των εργατών". Συμμετέχει μαζί με τον Λένιν, τον Πλεχάνωφ, τον

Τρότσκι, τον Μαρτώφ κ.ά., στο ιδρυτικό συνέδριο του ρωσικού Σοσιαλδημοκρατικού κόμματος και στο 2ο συνέδριο όντας μέλος της Συντακτικής Επιτροπής της εφημερίδας του "Ισκρα" συντάσσεται με την μειοψηφούσα άποψη των μενσεβίκων ενάντια στους μπολσεβίκους. Μ΄ αυτή την γραμμή συμμετέχει στην επανάσταση του 1905 και πορεύεται σε αντιπαράθεση έκτοτε με τις απόψεις του Λένιν και των μπολσεβίκων.

Το περιστατικό στο οποίο αναφέρεται εδώ ο Τρότσκι αφορά την πρώιμη περίοδό της στο επαναστατικό κίνημα όταν ακόμη μέλος των ναρόντνικων οργανώσεων αποπειράται, στις 24 Ιανουαρίου του 1878, να δολοφονήσει τον στρατιωτικό διοικητή της Πετρούπολης στρατηγό Τρεπόφ. Επρόκειτο για μια πράξη αντεκδίκησης κατά του εξευτελισμού και του δημόσιου μαστιγώματος που η τσαρική αστυνομία είχε υποβάλλει στον πολιτικό κρατούμενο Μπογκολιούμποφ. Ήταν αυτή η πράξη που σηματοδότησε το ξέσπασμα της οργανωμένης πολιτικής τρομοκρατίας σαν μέθοδο πάλης με την διαμόρφωση της οργάνωσης μεταξύ 1878-1881 με τίτλο "Ναρόντναγια Βόλια" (ή θέληση του λαού). Αυτό το γεγονός όμως συνετέλεσε και στην πολιτική στροφή της Ζάσουλιτς που μετά την εξορία και τη δραπέτευσή της στο εξωτερικό προσχώρησε στον Μαρξισμό.

Τρότσκι

Για την Κροστάνδη (αναφορές – ομιλίες)

Αναφορά στο 2ο συνέδριο της Διεθνούς Κομμουνιστικης Νεολαίας. 14 Ιουλίου 1921.

(...)Σύντροφοι, κατά τις πιο επικίνδυνες ημέρες της Ρώσικης Επανάστασης, όταν ο Γιούντενιτς έστεκε δίπλα στην Πετρούπολη και κατά τις σκληρές μέρες της Κρονστάνδης, όταν το φρούριο της παραλίγο να μετατραπεί σε φρούριο του Γαλλικού Ιμπεριαλισμού ενάντια στην Πετρούπολη ήταν η Ρώσικη εργατο-αγροτική νεολαία που έσωσε την επανάσταση. Στις αστικές εφημερίδες μπορεί να διαβάσει κανείς ότι φέραμε Κινέζους, Καλμούκους και άλλα στρατεύματα εναντίον του Γιούνενιτς και της Κρονστάνδης.Αυτό φυσικά είναι ένα ψέμα. Φέραμε την νεολαία μας. Η έφοδος στην Κρονστάνδη ήταν πραγματικά συμβολική. Η Κρονστάνδη, όπως είπα, ήταν έτοιμη να περάσει στα χέρια του Γαλλικού και Αγγλικού ιμπεριαλισμού. Δύο ή τρεις μερές παραπάνω και η Βαλτική θάλασσα θα ήταν ελεύθερη από το χιόνι και τα πολεμικά πλοία των ξένων ιμπεριαλιστών θα μπορούσαν να μπουν στα λιμάνια της Κρονστάνδης και της Πετρούπολης. Αν δεν είχαμε αναγκάσει σε παράδοση την Πετρούπολη, θα είχε ανοίξει τον δρόμο για την Μόσχα, καθώς δεν υπάρχουν στην ουσία καθόλου αμυντικά σημεία μεταξύ της Πετρούπολης και της Μόσχας. Αυτή ήταν η κατάσταση. Σε ποιούς στραφήκαμε; Η Κρονστάνδη είναι περικυκλωμένη από θάλασσα από όλες τις μεριές και η θάλασσα ήτα καλυμένη με πάγο και χιόνι. Γυμνά έκθετοι έπρεπε να προχωρήσουμε πάνω στον πάγο και το χιόνι ενάντια στο φρούριο αρκετά εξοπλισμένοι με πυροβολικό και αυτόματα όπλα. Στραφήκαμε στην νεολαία. Στους εργάτες και στους αγρότες που λαμβάναν στρατιωτική εκπαίδευση στις στρατιωτικές μας σχολές. Και στο κάλεσμα μας, με σθένος απάντησαν "Παρών!" Και παρέλασαν στα ανοιχτά χωρίς καμια προστασία ενάντια στο πυροβολικό και τα αυτόματα της Κρονστάνδης. Και όπως πριν, πέρα από την Πετρούπολη, έτσι και τώρα στο Βαλτικό χιόνι υπήρχαν πολλά πτώματα νέων Ρώσων εργατών και αγροτών. Πάλεψαν για την επανάσταση, πάλεψαν ώστε το σημερινό Συνέδριο να καλεστεί. Και είμαι σίγουρος ότι η επαναστατική νεολαία της Ευρώπης και της Αμερικής, που είναι πολύ περίσσοτερο μορφωμένη και αναπτυγμένη από ότι η νεολαία μας, θα δείξουν στην κατάλληλη ώρα όχι λιγότερη αλλά πολύ μεγαλύτερη επαναστατική ενέργεια, και στο όνομα του Ρώσικου Κόκκινου Στρατού λέω: Ζήτω η Διεθνής Επαναστατική Νεολαία – Ο Κόκκινος Στρατός της Παγκόσμιας Επανάστασης!

2η Συνδιάσκεψη των πυρήνων του ΚΚ στα Ανώτατα Ινστιτούτα Στρατωτικής Εκπάιδευσης. 10 Δεκεμβρίου 1921.

(...)Μπορούμε να φανταστούμε τους διάφορους τρόπους που το Κομμουνιστικό Κόμμα, αν έχανε την κοινή λογική του, θα έφερνε την καταστροφή στον εαυτό του. Πρώτα, αν άφηνε ένα μεγάλο αριθμό από ξένα στοιχεία στις τάξεις του. Στην Κρονστάνδη υπήρχε ένα εξωκομματικό σώμα αξιωματούχων που μας πρόδωσε. Αλλά ξεχνάτε ότι υπήρχαν αρκετές εκατοντάδες

κομμουνιστές εκει πέρα, που πήραν μέρος πολεμώντας μας; Από την μια είχες εξωκομματικούς παλιούς αξιωματικούς είτε του ναυτικού είτε του στρατού και από την άλλη ο κίνδυνος είχε παρεισφρήσει στο Κόμμα υπό την μορφή των ξένων στοιχείων. Αυτό ήταν ένα σημαντικό μάθημα για εμάς.

Συνδιάσκεψη Στρατιωτικών Αποσπασμα΄των για το Συνέδριο των Σοβιετ. Πραβντα, 4 Ιανουαρίου 1922

(...)Οι ναύτες έχει συχνά αναφέρει με πικρία, στους πρόσφατους μήνες, ότι το όνομα της Κρονστάνδης έχει γίνει συνώνυμο της μικροαστικής εξέγερσης ενάντια στην δικτατορία του προλεταριάτου. Όμως η Κρονστάνδη έχει παραμείνει ό,τι ήταν, ένα από τα πιο σημαντικά φρούρια της εργατικής και αγροτικής δημοκρατίας. Η φρουρά της Κρονστάνδης παραμένει χρήσιμο κομμάτι του Κόκκινου Στρατού και του Ναυτικού. Οι προωθημένοι ναύτες κάνουν κάθε δυνατή προσπάθεια να διατηρήσουν τον βασικό πυρήνα του ναυτικού και να τον ενδυναμώσουν.

Το πρόβλημα πρόεκυψε στην συνάντηση, και αποφασίστηκε ομόφωνα να υπενθυμίσουμε σε όλην την χώρα του ένδοξου ρόλου που έπαιξε η Κρονστάνδη στην γέννηση και ανάπτυξη της προλεταριακής επανάστασης. Πρέπει να πούμε στους νέους στρατιώτες ναύτες του Κόκκινου στρατού, μέσω προφορικού και γραπτού λόγου, για την επαναστατική ιστορία της Κρονστάνδης ξεκινώντας από τον Μάρτιο του 1917. Η Λευκοφρουρη-Εσέρικη ανταρσία στην Κρονστάνδη ήταν μόνο ένα τραγικό επεισόδιο στην ιστορία του φρουρίου, που έχει προσωρινά ατονήσει τόσο υλικά οσο και ιδεολογικά.

Η ώρα ήρθε να κλείσουμε το βιβλίο σε αυτό το επεισόδιο. Η Κρονστάνδη έχει γίνει ξάνα το οχυρο της προλεταριακής επανάστασης.

Ομιλία στο 5ο πανρωσικό συνέδριο των Ρώσων Νεολαίων της Κομμουνιστικής Λίγκας

(...)Παντού παγκοσμίως στο ναυτικό, στα πρόσωπα του στρώματος της διοίκησης, στους αξιωματικούς, εμφανίζεται μια αποκλειστική υπηρεσιακή κάστα, με το πιο προνομιούχο αλαζονικό, προκατειλήμενο και συντεχνιακό πνεύμα. Αυτήν ήταν και η περίπτωση εδώ, ένα πνεύμα της εξαίρεσης, ένας βαθμός αλαζονείας, στην αρχή απλώς ναυτικός, μα μετά με τον δικό του τρόπο "ναυτικο-επαναστατικός", χαρακτήριζε μερικά στοιχεία του ναυτικού στην μετα-Οκτωβριανή εποχή επισης. Αν θυμηθούμε την μαύρη μέρα της Κρονστάνδης, της εξέγερση στην Κρονστάνδη, δεν μπορεί να υπάρξει αμφιβολία ότι ένας από τους λόγους που η δυσαρέσκεια βρήκε έκφραση σε μια τέτοια οξεία μορφή ηταν το συντεχνιακό πνεύμα, του επαγγελματικού μονοπωλίου της παλιάς κατάστασης στο ναυτικό.

http://myths-of-anarchism.blogspot.com/2007/11/blog-post.html

Τρότσκι

Για την Κροστάνδη*

Η κατακραυγή για την Κροστάνδη

Ένα «Λαϊκό Μέτωπο» Επικριτών

Η καμπάνια γύρω από την Κρονστάνδη διεξάγεται με αμείωτη ένταση σε ορισμένους κύκλους. Θα μπορούσε να νομίσει κανείς ότι η εξέγερση της Κρονστάνδης δεν έγινε πριν 17 χρόνια, αλλά μόλις χτες. Στην καμπάνια, συμμετέχουν, με ένα και το αυτό σύνθημα και τον ίδιο ζήλο, αναρχικοί, ρώσοι μενσεβίκοι, αριστεροί σοσιαλδημοκράτες του Γραφείου του Λονδίνου, ελεύθεροι σκοπευτές, η εφημερίδα του Μιλιουκόφ και, ευκαιριακά, ο μεγάλος καπιταλιστικός Τύπος. Ένα «λαϊκό μέτωπο» του δικού τους είδους.

Χτες μόλις έτυχε να διαβάσω τις παρακάτω γραμμές σ' ένα εβδομαδιαίο μεξικάνικο περιοδικό που είναι και αντιδραστικό καθολικό και «δημοκρατικό»: «Ο Τρότσκι διέταξε τον τουφεκισμό 1500(;) ναυτών της Κρονσταντης -ναυτών που είταν οι αγνότεροι από τους αγνούς. Η πολιτική του, όταν είταν στην εξουσία, δε διέφερε καθόλου από τη σημερινή πολιτική του Στάλιν». Όπως είναι γνωστό, οι αριστεροί αναρχικοί βγάζουν το ίδιο συμπέρασμα. Όταν για πρώτη φορά απάντησα συνοπτικά διαμέσου του Τύπου στα ερωτήματα του Βέντελιν Τόμας, μέλους της Επιτροπής Έρευνας της Νέας Υόρκης, η εφημερίδα των ρώσων μενσεβίκων έσπευσε αμέσως σε βοήθεια των ναυτών της Κρονστάνδης και ...του Βέντελιν Τόμας. Η εφημερίδα του Μιλιουκόφ εμφανίστηκε κι αυτή με το ίδιο πνεύμα. Οι αναρχικοί μου επιτέθηκαν με ακόμα μεγαλύτερη ένταση. Όλες αυτές οι αυ θε ντίες ισχυρίζονται ότι η απάντηση μου δεν είχε καμιά απολύτως αξία. Η ομοφωνία αυτή είναι ακόμα πιο αξιοσημείωτη μια και οι αναρχικοί, με το σύμβολο της Κρον-στάνδης, υπερασπίζουν ένα γνήσιο αντικρατικό κομμουνισμό, οι μεν-σεβίκοι, της εποχής της εξέγερσης της Κρονστάνδης, υποστήριζαν ανοιχτά την παλινόρθωση του καπιταλισμού, και ο Μιλιουκόφ τάσσεται υπέρ του καπιταλισμού ακόμα και τώρα.

Πώς μπορεί η εξέγερση της Κρονστάνδης να καίει τόσο την καρό ά των αναρχικών, των μενσεβίκων, των «φιλελεύθερων» αντεπαναστα-τών, όλων μαζί ταυτόχρονα; Η απάντηση είναι απλή: όλες αυτές οι ομάδες ενδιαφέρονται να εκθέσουν το μόνο γνήσιο επαναστατικό ρεύμα, που ποτέ δεν απαρνήθηκε τη σημαία του, δε συμβιβάστηκε με τους εχθρούς του, και που μόνο αυτό αντιπροσωπεύει το μέλλον. Είναι ακριβώς γι' αυτό που ανάμεσα στους αργοπορημένους επικριτές για το «έγκλημα» μου στην Κρονστάνδη υπάρχουν τόσοι πολλοί πρώην επαναστάτες ή μισο-επαναστάτες -άνθρωποι που έχουν χάσει το πρόγραμμα και τις αρχές τους, και που αιοθάνονται την ανάγκη να αποσπάσουν την προσοχή από τον ξεπεσμό της Δεύτερης Διεθνούς ή από τη δολιότητα των ισπανών αναρχικών. Ως τώρα, οι σταλινικοί δεν μπορούν ανοιχτά να συμμετάσχουν σ' αυτήν την εκστρατεία γύρω από την Κρονστάνδη, αλλά κι αυτοί, βέβαια, με χαρά τρίβουν τα χέρια τους, γιατί τα χτυπήματα στρέφονται ενάντια στον «Τροτσκισμό», ενάντια στον επαναοτατικό μαρξισμό, ενάντια στην Τέταρτη Διεθνή!

Γιατί η ποικιλόμορφη αυτή αδελφότητα αρπάχτηκε, ιδιαίτερα, ακριβώς από την υπόθεση της Κρονστάνδης; Στα χρόνια της επανάστασης συγκρουστήκαμε όχι λίγες φορές με τους Κοζάκους, με τους χωρικούς, ακόμα και με ορισμένα στρώματα εργατών (μερικές ομάδες εργατών από τα Ουράλια οργάνωσαν ένα εθελοντικό σύνταγμα στο στρατό του Κολτσάκ!). Ο ανταγωνισμός ανάμεσα στους εργάτες σαν καταναλωτές και στους χωρικούς σαν παραγωγούς και πουλητές σταριού βρίσκεται, κυρίως, στη ρίζα αυτών των συγκρούσεων. Κάτω από την πίεση της ανάγκης και της στέρησης, οι ίδιοι οι εργάτες χωρίζονταν επεισοδιακά σε εχθρικά στρατόπεδα, που εξαρτούνταν από τους ισχυρότερους ή ασθενέστερους δεσμούς με το χωριό. Ο Κόκκινος Στρατός βρέθηκε κι ο ίδιος κάτω από την επίδραση της υπαίθρου. Στα χρόνια του εμφύλιου πολέμου αναγκαστήκαμε πάνω από μια φορά να αφοπλίσουμε δυσαρεστημένα συντάγματα. Η εισαγωγή της «Νέας Οικονομικής Πολιτικής» (Ν.Ε.Π.) μετρίασε τις προστριβές, αλλά κάθε άλλο παρά τις εξαφάνισε. Αντίθετα, έστρωσε το δρόμο για την επανεμφάνιση των κουλάκων (των πλούσιων χωρικών) και οδήγησε, στις αρχές εκείνης της δεκαετίας, στην ανανέωση του εμφύλιου πολέμου

στο χωριό. Η εξέγερση της Κροστάνδης είταν μονάχα ένα επεισόδιο στην ιστορία των σχέσεων ανάμεσα στην προλεταριακή πόλη και το μικροαστικό χωριό. Αυτό το επεισόδιο μπορεί να κατανοηθεί μόνο σε σύνδεση με τη γενική πορεία ανάπτυξης της ταξικής πάλης στη διάρκεια της επανάστασης.

Η Κρονστάνδη διέφερε από μια ολόκληρη σειρά άλλων μικροαστικών κινημάτων και εξεγέρσεων μονάχα από την άποψη του μεγαλύτερου εξωτερικού αντίχτυπού της. Το πρόβλημα εδώ αφορούσε ένα ναυτικό οχυρό πλάι στην ίδια την Πετρούπολη. Στη διάρκεια της εξέγερσης κυκλοφόρησαν διακηρύξεις και έγιναν ραδιοφωνικές εκπομπές. Οι σοσιαλεπαναστάτες και οι αναρχικοί, που έσπευσαν εκεί από την Πετρούπολη, στόλισαν την εξέγερση με «ευγενικές» φράσεις και χειρονομίες. Όλα αυτά άφησαν έντυπα ίχνη. Με τη βοήθεια των υλικών αυτών «ντοκουμέντων» (δηλαδή των ψεύτικων τίτλων) δεν είναι δύσκολο να οικοδομήσει κανείς ένα θρύλο γύρω από την Κρονστάνδη, σ' όλα πιό εντυπωσιακό μια και το 1917 το όνομα της Κρονστάνδης είχε περιβληθεί από ένα επαναστατικό φωτοστέφανο. Δεν είναι χωρίς λόγο που το μεξικάνικο περιοδικό, απ' όπου παραθέσαμε ένα απόσπασμα πιό πάνω, αποκαλεί ειρωνικά τους ναύτες της Κρονστάνδης «αγνότερους από τους αγνούς».

Η εκμετάλλευση του επαναστατικού κύρους της Κρονστάνδης είναι ένα από τα πιο χαραχτηριστικά γνωρίσματα αυτής της πραγματικά τσαρλατάνικης καμπάνιας. Οι αναρχικοί, οι μενσεβίκοι, οι φιλελεύθεροι, οι αντιδραστικοί, προσπαθούν να παρουσιάσουν την υπόθεση σαν οι μπολσεβίκοι να έστρεψαν, στις αρχές του 1921, τα όπλα τους ενάντια στους ίδιους αυτούς ναύτες της Κρονστάνδης που είχαν εξασφαλίσει τη νίκη της Οχτωβριανής εξέγερσης. Εδώ βρίσκεται η αφετηρία για όλα τα κατοπινά ψέματα. Αυτός που θέλει να ξεδιαλύνει αυτά τα ψέματα θα πρέπει πρώτα απ' όλα να διαβάσει το άρθρο του συντρόφου Τζ. Τζ. Ράιτ στη «Νέα Διεθνή» (Φλεβάρης 1938). Το πρόβλημα το δικό μου είναι άλλο: θέλω να περιγράψω τον χαραχτήρα της εξέγερσης της Κρονστάνδης από μια γενικότερη άποψη.

Κοινωνικές και Πολιτικές Ομάδες στην Κρονστάνδη

Μια επανάσταση «γίνεται» απ' ευθείας από μια μειοψηφία. Η επιτυχία της επανάστασης είναι δυνατή, ωστόσο, μονάχα εκεί όπου αυτή η μειοψηφία βρίσκει περισσότερη ή λιγότερη υποστήριξη, ή, τουλάχιστο, φιλική ουδετερότητα, απόμερους της πλειοψηφίας. Το πέρασμα από διάφορα στάδια της επανάστασης, όπως η μετάβαση από την επανάσταση στην αντεπανάσταση, καθορίζεται άμεσα από τις μεταβαλλόμενες πολιτικές σχέσεις ανάμεσα στη μειοψηφία και την πλειοψηφία, ανάμεσα στην πρωτοπορία και στην τάξη.

Μέσα στους ναύτες της Κρονστάνδης υπήρχαν τρία πολιτικά στρώματα: οι προλετάριοι επαναστάτες, μερικοί από τους οποίους είχαν ένα σοβαρό παρελθόν και εμπειρία, η ενδιάμεση πλειοψηφία, κύρια αγρότες στην καταγωγή, και, τέλος, οι αντιδραστικοί, γιοί των κουλάκων, των καταστηματαρχών και των παπάδων. Την εποχή των τσάρων, η τάξη στα θωρηκτά και στο φρούριο μπορούσε να διατηρηθεί μόνο όσο οι αξιωματικοί, που ενεργούσαν διαμέσου των αντιδραστικών τμημάτων των υπαξιωματικών και των ναυτών, κρατούσαν το μεσαίο ευρύτερο στρώμα κάτω από την επιρροή ή την τρομοκρατία τους, απομονώνοντας έτσι τους επαναστάτες, κυρίως τους μηχανικούς, τους πυροβολητές και τους ηλεκτρολόγους, δηλαδή τους εργάτες των πόλεων που κυριαρχούσαν.

Η πορεία της εξέγερσης στο θωρηκτό «Ποτέμκιν» το 1905 βασίστηκε ολοκληρωτικά πάνω στις σχέσεις ανάμεσα στα τρία αυτά στρώματα, δηλαδή στην πάλη ανάμεσα στους προλετάριους και τους υπεραντι-δραστικούς μικροαστούς για την επιρροή πάνω στο πολυπληθέστερο μεσαίο αγροτικό στρώμα. Όποιος δεν έχει καταλάβει αυτό το πρόβλημα, που διαπερνά ολόκληρο το επαναστατικό κίνημα στο στόλο, είναι καλύτερα να σιωπά σ' ότι αφορά τα προβλήματα γενικά της ρωσικής επανάστασης. Γιατί είταν ολότελα, και σε ένα μεγάλο βαθμό εξακολουθεί να είναι, μια πάλη ανάμεσα στο προλεταριάτο και στην αστική τάξη για την επιρροή πάνω στην αγροτιά. Στη διάρκεια της σοβιετικής περιόδου, η μπουρζουαζία εμφανίζεται κυρίως με τη μάσκα των κουλάκων (δηλαδή του ανώτερου στρώματος της μικρομπουρζουαζίας) και της «σοσιαλιστικής» διανόησης, και τώρα με τη μορφή της «κομμουνιστικής» γραφειοκρατίας. Τέτιος είναι ο βασικός μηχανισμός της επανάστασης σε όλα τα στάδια της. Στο στόλο, αυτό πήρε μια περισσότερο συγκεντρωτική και επομένως περισσότερο δραματική έκφραση.

Η πολιτική σύνθεση του σοθιέτ της Κρονστάνδης αντανακλούσε τη σύνθεση της φρουράς και των πληρωμάτων. Η ηγεσία των σοβιέτ, ήδη από το καλοκαίρι του 1917, ανήκε στο Μπολσεβίκικο Κόμμα, που βασιζόταν στα καλύτερα τμήματα των ναυτών και περιλάβαινε στις γραμμές του πολλούς επαναστάτες από το παράνομο κίνημα που είχαν απελευθερωθεί από τα κάτεργα. Αλλά μου φαίνεται πως θυμάμαι ότι, ακόμα και τις μέρες της Οχτωβριανής εξέγερσης, οι μπολσεβίκοι είχαν λιγότερους από τους μισούς αντιπροσώπους στο σοβιέτ της Κρονστάνδης. Η πλειοψηφία αποτελούνταν από σοσιαλεπαναστάτες και αναρχικούς. .Στην Κρονστάνδη δεν υπήρχαν καθόλου μενσεβίκοι. Το Κόμμα των Μενσεβίκων μισούσε την Κρονστάνδη. Και οι επίσημοι σοσιαλεπαναστάτες, ας το πούμε παρεκβατικά, δεν κρατούσαν καλύτερη στάση απέναντι στην ΚρονσΓάνδη. Πολύ σύντομα οι σοσιαλεπαναστάτες της Κρονστάνδης πέρασαν στην αντιπολίτευση απέναντι στον Κερένσκι και σχημάτισαν μια ταξιαρχία κρούσης των λεγόμενων «αριστερών» σοσι-αλεπαναστατών. Στηρίζονταν πάνω στο αγροτικό τμήμα του στόλου και της φρουράς της ακτής. Όσο για τους αναρχικούς, αυτοί αποτελούσαν την πιο παρδαλή ομάδα. Ανάμεσα τους υπήρχαν πραγματικοί επαναστάτες, όπως οΖουκ και ο Ζελεζνιάκοφ, αλλά αυτοί είταν τα στοιχεία τα πιο στενά δεμένα με τους μπολσεβίκους. Οι περισσότεροι από τους «αναρχικούς» της Κρονστάνδης αντιπροσώπευαν τη μικρομπουρζου-αζία των πόλεων και βρίσκονταν σε ένα επαναστατικό επίπεδο χαμηλότερο από τους σοσιαλεπαναστάτες. Πρόεδρος του σοβιέτ είταν κάποιος ανένταχτος, «συμπαθών προς τους αναρχικούς», και ουσιαστικά είταν ένας ήσυχος μικρογραφίας που προηγούμενα είταν υποταγμένος στις τσαρικές αρχές και τώρα είταν υποταγμένος ...στην επανάσταση. Η πλήρης απουσία μενσεβίκων, ο «αριστερός» χαραχτήρας των σοσιαλεπαναστατών και η αναρχική απόχρωση της μικρομπουρζουαζίας οφείλονταν στην οξύτητα της επαναστατικής πάλης στο στόλο και στην κυρίαρχη επιρροή των προλεταριακών τμημάτων των ναυτών.

Αλλαγές στα Χρόνια του Εμφυλίου Πολέμου

Αυτός ο κοινωνικός και πολιτικός χαραχτηρισμός της Κρονστάνδης, που, αν χρειαζόταν, θα μπορούσε να αποδειχτεί και να διευκρινιστεί με πολλά γεγονότα και ντοκουμέντα, είναι ήδη αρκετός για να φωτίσει τις αναστατώσεις που συνέβηκαν στην Κρονστάνδη στα χρόνια του εμφύλιου πολέμου και που είχαν σαν αποτέλεσμα η φυσιογνωμία της να αλλάξει σε σημείο που να γίνει αγνώριστη. Πάνω στη σημαντική αυτή ακριβώς πλευρά του ζητήματος οι αργοπορημένοι κατήγοροι δε λένε ούτε μια λέξη, ως ένα μέρος από άγνοια και ως ένα μέρος από κακή πρόθεση. Ναι, η Κρονστάνδη έγραψε μια ηρωική σελίδα στην ιοτορία της επανάστασης. Αλλά με τον εμφύλιο πόλεμο άρχισε μια συστηματική ερήμωση της Κρονστάνδης και των πληρωμάτων ολόκληρου του στόλου της Βαλτικής. Από τις πρώτες κιόλας μέρες της Οχτωβριανής εξέγερσης αποσπάσματα από ναύτες της Κρονστάνδης στάλθηκαν να βοηθήσουν στη Μόσχα. Άλλα αποσπάσματα στάλθηκαν αργότερα στο Ντον, στην Ουκρανία για την επίταξη σταριού και για την οργάνωση της τοπικής εξουσίας. Αρχικά φαινόταν σαν να είταν ανεξάντλητη η Κρονστάνδη. Από διάφορα μέτωπα έστειλα δεκάδες τηλεγραφήματα για την κινητοποίηση νέων «σίγουρων» αποσπασμάτων που να αποτελούνται από εργάτες της Πετρούπολης και από ναύτες της Βαλτικής. Αλλά ήδη από τις αρχές του 1918, και οπωσδήποτε όχι αργότερα από το 1919, τα μέτωπα άρχισαν να παραπονιούνται ότι τα νεα αποσπάσματα των «κρονστανδινών» δεν είταν ικανοποιητικά, είταν απαιτητικά, απείθαρχα, όχι σίγουρα στη διάρκεια της μάχης, και προξενούσαν περιοοότερο κακό παρά καλό. Μετά τη συντριβή του Γιούντενιτς (το χειμώνα του 1919) ο στόλος της Βαλτικής και η φρουρά της Κρονστάνδης είχαν απογυμνωθεί από κάθε επαναστατική δύναμη. Όλα τα στοιχεία του στόλου και της φρουράς που θα μπορούσαν να χρησιμοποιηθούν ρίχτηκαν ενάντια στον Ντενίκιν στο Νότο. Αν το 1917-18 οι ναύτες της Κρονστάνδης βρίσκονταν σε σημαντικά υψηλότερο σημείο από ότι το μέσο επίπεδο του Κόκκινου Στρατού, και αποτέλεσαν τον οκελετό των πρώτων αποσπασμάτων του, όπως και το σκελετό του σοβιετικού καθεστώτος σε πολλές περιοχές, οι ναύτες εκείνοι που παρέμειναν στην «ειρηνική» Κρονστάνδη ως τις αρχές του 1921, χωρίς να παλέψουν σε κάποιο από τα μέτωπα του εμφυλίου πολέμου, βρίσκονταν την εποχή αυτή σ' ένα επίπεδο, γενικά, σημαντικά κατώτερο από το μέσο επίπεδο του Κόκκινου Στρατού, και περιλάμβαναν μεγάλο ποοοοτό από τελείως εξαχρειωμένα στοιχεία, που φορούσαν εντυπωσιακά καμπανοειόή παντελόνια και είχαν κόμμωση αθλητική.

Η εξαχρείωση, που στηριζόταν στην πείνα και στην κερδοσκοπία, γενικά είχε αυξηθεί σε μεγάλο βαθμό στο τέλος του εμφύλιου πολέμου. Οι λεγόμενοι «τσαντοφόροι» (μικροκερδοσκόποι) είχαν καταντήσει κοινωνική μάστιγα και απειλούσαν να πνίξουν την επανάσταση. Στην Κρονστάνδη, ακριβώς, όπου η φρουρά δεν έκανε τίποτα και είχε στη διάθεση της ό,τι χρειαζόταν, η εξαχρείωση πήρε ιδιαίτερα μεγάλες διαστάσεις. Οταν οι συνθήκες έγιναν πολύ κρίσιμες στην πεινασμένη Πετρούπολη, το Πολιτικό Γραφείο συζήτησε πολλές φορές τη δυνατότητα της εξασφάλισης ενός «εσωτερικού δανείου» από την Κρονστάνδη, όπου παράμενε ακόμα μια ποσότητα από παλιές προμήθειες. Αλλά οι αντιπρόσωποι των εργατών της Πετρούπολης απάντησαν: «Δεν θα πάρετε τίποτα απ' αυτούς με το καλό. Αυτοί κερδοσκοπούν με τα ρούχα, το κάρβουνο και το ψωμί. Τώρα στην Κρονστάνδη κάθε είδος αλητείας σήκωσε κεφάλι». Αυτή είταν η πραγματική κατάσταση -που δεν έμοιαζε καθόλου με την γλυκιά σαν ζάχαρη εξιδανίκευση που έκαμαν μετά τα γεγονότα.

Πρέπει επιπλέον να προστεθεί ότι οι πρώην ναύτες, οι Λεττονοί και οι Εσθονοί, που φοβούνταν ότι θα στέλνονταν στο μέτωπο και προετοιμάζονταν να γυρίσουν στις νέες τους αστικές πατρίδες, τη Λεττονία και την Εσθονία, είχαν ενταχθεί στο στόλο της Βαλτικής, σαν «εθελοντές». Αυτά τα στοιχεία είταν στην ουσία εχθρικά στη σοβιετική εξουσία και δείξανε την πλήρη αυτή εχθρότητα τους στις μέρες της εξέγερσης της Κρονστάνδης... Πέρα απ' αυτούς υπήρξαν χιλιάδες λεττονοί εργάτες, κυρίως πρώην εργάτες γής, που έδειξαν ασύγκριτο ηρωισμό σε όλα τα μέτωπα, του εμφύλιου πόλεμου. Δεν πρέπει, επομένως, να ρίχνουμε το ίδιο κατράμι στους λεττονούς εργάτες και στους «κροστανδινούς». Πρέπει να αναγνωρίσουμε τις κοινωνικές και πολιτικές διαφορές.

Οι Κοινωνικές Ρίζες της Ανταρσίας

Το πρόβλημα για έναν σοβαρό μελετητή είναι πάνω στην βάση των αντικειμενικών συνθηκών να προσδιορίσει τον κοινωνικό και πολιτικό χαραχτήρα της ανταρσίας της Κρονστάνδης και τη θέση της στην ανάπτυξη της επανάστασης. Χωρίς αυτό, η «κριτική» καταντά μια αισθηματική θρηνολογία πατσιφιστικού είδους, στο πνεύμα του Αλεξάντερ Μπέρκμαν, της Έμα Γκόλντμαν και των τελευταίων μιμητών τους. Ο καλός αυτός κόσμος δεν έχει την παραμικρή αντίληψη σ' ότι αφορά τα κριτήρια και τις μέθοδες της επιστημονικής έρευνας. Παραθέτουν τις διακηρύξεις των εξεγερμένων όπως οι ευσεβείς ιεραπόστολοι αναφέρουν την Αγια Γραφή. Επιπλέον, παραπονούνται, ότι δε λαβαίνω υπόψη μου τα «ντοκουμέντα», δηλαδή το ευαγγέλιο του Μάχνο και των άλλων αποστόλων. Το να λαβαίνει κανείς, όμως, «υπόψη» του τα ντοκουμέντα δε σημαίνει να τα παίρνει τοις μετρητοίς. Ο Μαρξ είχε πει ότι είναι αδύνατο να κρίνεις είτε τα κόμματα είτε τους λαούς με αυτά που λένε για τον εαυτό τους. Τα χαραχτηριστικά ενός κόμματος καθορίζονται πολύ περισσότερο από την κοινωνική του σύνθεση, από το παρελθόν του, από τις σχέσεις του με τις διάφορες τάξεις και στρώματα, παρά τις προφορικές και γραφτές διακηρύξεις του, ιδιαίτερα στη διάρκεια μιας κρίσιμης στιγμής του εμφύλιου πολέμου. Αν, για παράδειγμα, παίρναμε για καθαρό χρυσάφι τις αναρίθμητες διακηρύξεις του Νεγ-κρίν, του Κόμπανις, του Γκαρθία Όλιβερ και Σία, θα έπρεπε να έχουμε αναγνωρίσει τους κύριους αυτούς σαν φλογερούς φίλους του σοσιαλισμού. Στην πραγματικότητα, όμως, είναι οι ύπουλοι εχθροί του.

Το 1917 -18 οι επαναστάτες εργάτες ηγούνταν των αγροτικών μαζών, όχι μόνο του στόλου αλλά και ολόκληρης της χώρας. Οι χωρικοί άρπαξαν και μοίρασαν τη γη, τις περισσότερες φορές κάτω από την καθοδήγηση των στρατιωτών και των ναυτών που γυρνούσαν στις περιοχές τους. Οι επιτάξεις του σταριού μόλις είχαν αρχίσει και στρέφονταν κυρίως ενάντια στους γαιοχτήμονες και στους κουλάκους. Οι αγρότες συμβιβάστηκαν με τις επιτάξεις θεωρώντας τις σαν ένα προσωρινό κακό. Αλλά ο εμφύλιος παρατάθηκε για τρία ολόκληρα χρόνια. Η πόλη στην πράξη δεν έδινε τίποτα στο χωριό και έπαιρνε σχεδόν κάθετι από αυτό, κυρίως για τις ανάγκες του πολέμου. Οι χωρικοί είταν με τους «μπολσεβίκους», αλλά γίνονταν ολοένα και πιο εχθρικοί με τους «κομμουνιστές». Αν στην προηγούμενη περίοδο οι εργάτες είχαν οδηγήσει μπροστά τους χωρικούς, τώρα οι αγρότες τραβούσαν προς τα πίσω τους εργάτες. Μονάχα εξαιτίας αυτής της αλλαγής στις διαθέσεις, μπόρεσαν οι λευκοί να τραβήξουν ως ένα μέρος τους χωρικούς, κι ακόμα τους μισοαγρότες-μισοεργάτες των Ουραλίων, προς το μέρος τους. Αυτές οι διαθέσεις, δηλαδή η εχθρότητα προς την πόλη, τροφοδότησε το κίνημα του Μάχνο, που καταλάμβανε και λεηλατούσε

τα τρένα που προορίζονταν για τα εργοστάσια, τις βιομηχανικές εγκαταστάσεις και τον Κόκκινο Στρατό, ανατίναζε τις σιδηροδρομικές γραμμές, σκότωνε τους κομμουνιστές, κλπ. Βέβαια, ο Μάχνο τα αποκαλούσε αυτά πάλη των αναρχικών ενάντια στο «Κράτος». Στην πραγματικότητα, είταν η πάλη των μανιασμένων μικροϊδιοχτητών ενάντια στην προλεταριακή δημοκρατία. Ένα παρόμοιο κίνημα ενφανίστηκε και σε μια σειρά από άλλες περιοχές, ιδιαίτερα στην Ταμπόβσκι, κάτω από τη σημαία των «σοσιαλεπαναστατών». Τέλος, σέ διάφορα μέρη της υπαίθρου δρούσαν τα λεγόμενα «πράσινα» αποσπάσματα των χωρικών. Αυτά δεν ήθελαν να αναγνωρίσουν ούτε τους κόκκινους, ούτε τους λευκούς και απέφευγαν τα κόμματα των πόλεων. Οι «πράσινοι» κάποτε συναντιώνταν με τους λευκούς και δέχονταν σκληρά πλήγματα από αυτούς, αλλά, βέβαια, δεν τους χαρίζονταν και οι κόκκινοι. Όπως ακριβώς η μικρομπουρζουαζία συνθλίβεται οικονομικά μέσα στις μυλόπετρες του μεγάλου κεφαλαίου και του προλεταριάτου, έτσι καιταπαρτι-ζάνικα αποσπάσματα των χωρικών κονιορτοποιούνταν ανάμεσα στον κόκκινο στρατό και στους λευκούς. Μόνο ένα πρόσωπο εντελώς επιπόλαιο μπορεί να βλέπει στις συμμορίες του Μάχνο ή στην εξέγερση της Κρονστάνδης μια πάλη ανάμεσα στις αφηρημένες αρχές του αναρχισμού και του «κρατικού σοσιαλισμού». Στην πραγματικότητα, αυτά τα κινήματα είταν οι σπασμοί της αγροτικής μικρομπουρζουαζίας, που, φυσικά, επιθυμούσε να απελευθερωθεί από το κεφάλαιο, αλλά που, ταυτόχρονα, δε συμφωνούσε να υποταχτεί στη διχτατορία του προλεταριάτου. Η μικρομπουρζουαζία δεν ξέρει συγκεκριμένα τι θέλει, και λόγω της θέσης της δεν μπορεί να ξέρει. Είναι γι' αυτό που με τόση ευκολία κάλυπτε τη σύγχυση των αιτημάτων και των ελπίδων της, πότε με την αναρχική σημαία, πότε με την σημαία των λαϊκιστών και πότε απλά με την «πράσινη» σημαία. Αντιπαρατάσσοντας τον εαυτό της στο προλεταριάτο, προσπαθούσε, υψώνοντας όλες αυτές τις σημαίες, να στρέψει τον τροχό της επανάστασης προς τα πίσω.

Ο Αντεπαναστατικός Χαραχτήρας της Ανταρσίας της Κρονστάνδης

Δεν υπήρχαν, βέβαια, αδιαπέραστα στεγανά που χώριζαν τα διάφορα κοινωνικά και πολιτικά στρώματα της Κρονστάνδης. Στην Κρονστάνδη υπήρχε ακόμα ένας ορισμένος αριθμός ειδικευμένων εργατών και τεχνικών που φρόντιζαν τα μηχανήματα. Αλλά ακόμα κι αυτοί αναγνωρίζονταν, στη βάση μιας αρνητικής επιλογής, σαν πολιτικά ασταθείς και μικρής χρησιμότητας για τον εμφύλιο πόλεμο. Μερικοί «ηγέτες» της εξέγερσης βγήκαν από αυτά τα στοιχεία, Ωστόσο, η τελείως φυσική και αναπόφευχτη αυτή περίπτωση, που την τονίζουν θριαμβολογώντας μερικοί κατήγοροι, δεν αλλάζει ούτε κατά ένα γιώτα τον αντιπρολετα-ριακό χαραχτήρα της εξέγερσης. Αν δε θέλουμε να εξαπατηθούμε από τα υποκριτικά συνθήματα, τους ψεύτικους τίτλους, κλπ., θα δούμε ότιη εξέγερση της Κρονστάνδης δεν είταν τίποτε άλλο από μια ένοπλη αντίδραση της μικρομπουρζουαζ'ιας ενάντια στις δοκιμασίες της κοινωνικής επανάστασης και στην αυστηρότητα της προλεταριακής διχτατο-ρίας...

Αυτή ακριβώς είταν η σημασία του συνθήματος της Κρονστάνδης: «Σοβιέτ χωρίς τους κομμουνιστές», που αμέσως το άρπαξαν, όχι μονάχα οι σοσιαλεπαναστάτες, αλλά και οι αστοί φιλελεύθεροι. Σαν ένας διορατικός εκπρόσωπος του κεφαλαίου, ο καθηγητής Μιλιουκόφ, αντιλήφθηκε ότι η απαλλαγή των σοβιέτ από την,ηγεσία των μπολσεβίκων θα σήμαινε μέσα σε σύντομο διάστημα την κατάργηση των ίδιων των σοβιέτ. Η εμπειρία των ρώσικων σοβιέτ στην περίοδο που κυριαρχούσαν σε αυτά οι μενσεβίκοι και οι σοσιαλεπαναστάτες, και, ακόμα πιο καθαρά, η πείρα των γερμανικών και αυστριακών σοβιέτ, κάτω από την κυριαρχία των σοσιαλδημοκρατών, το επιβεβαίωνε αυτό. Τα άναρχο -σοσιαλεπαναστατικά σοβιέτ δεν μπορούσαν να χρησιμοποιηθούν παρά σαν γέφυρα από την προλεταριακή διχτατορία στην καπιταλιστική παλινόρθωση. Δεν θα μπορούσαν να παίξουν κανέναν άλλο ρόλο, ανεξάρτητα από τις «ιδέες» εκείνων που συμμετείχαν σε αυτά. Έτσι, η εξέγερση της Κρονστάνδης είχε έναν αντεπαναστατικό χαραχτήρα.

Από ταξική άποψη, που -χωρίς να προσβάλω τους αξιότιμους εκλεκτικούς- παραμένει το βασικό κριτήριο όχι μόνο για την πολιτική, αλλά και για την ιστορία, είναι εξαιρετικά σημαντικό να αντιπαραθέσει κανείς την συμπεριφορά της Κρονστάνδης, σε κείνη της Πετρούπολης σε αυτές τις κρίσιμες μέρες. Όλο το ηγετικό στρώμα των εργατών είχε επίσης τραβηχτεί έξω από την Πετρούπολη. Η πείνα και το κρύο κυριαρχούσαν στην ερειπωμένη πρωτεύουσα, ίσως ακόμα πιο έντονα από ότι στην Μόσχα. Είταν μια ηρωική και τραγική περίοδος! Όλοι είταν πεινασμένοι και

ευερέθιστοι. Όλοι είταν ανικανοποίητοι. Στα εργοστάσια υπήρχε μια υπόκωφη δυσαρέσκεια. Οργανωτές είχαν σταλθεί παράνομα από τους σοσιαλεπαναστάτες και τους λευκούς αξιωματικούς και προσπαθούσαν να συνδέσουν τη στρατιωτική εξέγερση με το κινημάτων δυσαρεστημένων εργατών. Η εφημερίδα της Κρονστάνδης, έγραφε για οδοφράγματα στην Πετρούπολη, για χιλιάδες νεκρούς.Ο Τύπος όλου του κόσμου αναμετάδιδε το ίδιο πράγμα. Στην πραγματικότητα, όμως, συνέβαινε ακριβώς το αντίθετο. Η εξέγερση της Κρονστάνδης δεν τραβούσε τους εργάτες της Πετρούπολης. Τους απωθούσε. Η στρωματογραφική διάταξη αναπτύχθηκε με βάση τις ταξικές γραμμές. Οι εργάτες αμέσως αισθάνθηκαν ότι οι στασιαστές της Κρονστάνδης βρίσκονταν στην άλλη πλευρά των οδοφραγμάτων - και υποστήριξαν τη σοβιετική εξουσία. Η πολιτική απομόνωση της Κρονστάνδης είταν η αιτία της εσωτερικής της αβεβαιότητας και της στρατιωτικής της ήττας.

Η Ν.Ε.Π. και η Ανταρσία της Κρονστάνδης

Ο Βίκτορ Σερζ, που, όπως φαίνεται, προσπαθεί να κατασκευάσει ένα είδος σύνθεσης αναρχισμού, πουμισμού και μαρξισμού, έχει παρέμβει πολύ άτυχα στην πολεμική γύρω από την Κρονστάνδη. Κατά τη γνώμη του, η εισαγωγή της Ν.Ε.Π., ένα χρόνο νωρίτερα θα μπορούσε να είχε προλάβει την εξέγερση της Κρονστάνδης. Ας το παραδεχτούμε. Αλλά μια συμβουλή σαν κι αυτή είναι πολύ εύκολο να την δόσει κανείς μετά τα γεγονότα. Είναι αλήθεια, όπως θυμάται ο Βίκτορ Σερζ, ότι είχα προτείνει την μετάβαση στη Ν.Ε.Π. από το 1920. Αλλά δεν είμουν καθόλου βέβαιος προκαταβολικά για την επιτυχία της. Δεν είταν μυστικό για μένα ότι το φάρμακο θα μπορούσε να αποδειχτεί περισσότερο επικίνδυνο από την ίδια την ασθένεια. Όταν συνάντησα την αντίθεση των ηγετών του Κόμματος, δεν απευθύνθηκα στη βάση, για να αποφύγω την κινητοποίηση της μικρομπουρζουαζίας ενάντια στους εργάτες. Η πείρα από τους δώδεκα μήνες που ακολούθησαν χρειάστηκε για να πειστεί το Κόμμα για την ανάγκη της νέας πορείας. Αλλά το αξιοπρόσεχτο είναι ότι είταν ακριβώς οι αναρχικοί ολόκληρου του κόσμου εκείνοι που έβλεπαν την Ν.Ε.Π. σαν... προδοσία του κομμουνισμού. Τώρα, όμως, οι υποστηριχτές των αναρχικών μας κατηγορούν γιατί δεν είχαμε εισάγει τη Ν.Ε.Π. ένα χρόνο νωρίτερα. Το 1921 ο Λένιν πολλές φορές είχε αναγνωρίσει ότι η επίμονη υπεράσπιση από το Κόμματων μεθόδων του Πολεμικού Κομμουνισμού είταν ένα μεγάλο λάθος. Αλλά έχει άραγε σημασία αυτή η αλλαγή; Οποιεσδήποτε και αν είταν οι άμεσες ή οι απώτερες αιτίες της εξέγερσης της Κρονστάνδης, αυτή είταν ουσιαστικά ένας θανάσιμος κίνδυνος για την διχτατορία του προλεταριάτου. Μήπως επειδή είταν ένοχη για ένα πολιτικό λάθος, η προλεταριακή επανάσταση θα έπρεπε πραγματικά να αυτοκτονήσει για να αυτοτιμωρηθεί; Ή μήπως θα είταν αρκετό να ειδοποιηθούν οι ναύτες της Κρονστάνδης για τα διατάγματα της Ν.Ε.Π. ώστε να ησυχάσουν; Αυταπάτη! Οι εξεγερμένοι δεν είχαν ένα συνειδητό πρόγραμμα και δεν είταν δυνατό να έχουν κάτι τέτιο γιατί η πραγματική μικροαστική τους φύση τους το απόκλειε. Οι ίδιοι δεν καταλάβαιναν καθαρά ότι εκείνο που οι γονείς τους και τα αδέλφια τους χρειάζονταν πριν απ' όλα είταν το ελεύθερο εμπόριο. Είταν δυσαρεστημένοι και συγχυσμένοι, αλλά δεν έβλεπαν κανένα διέξοδο. Οι πιο συνειδητοί, δηλαδή τα δεξιά στοιχεία, που δρούσαν πίσω από την σκηνή, ήθελαν την παλινόρθωση του αστικού καθεστώτος. Αλλά δεν το έλεγαν μεγαλόφωνα. Η «αριστερή» πτέρυγα ήθελε την κατάργηση της πειθαρχίας, «ελεύθερα σοβιέτ» και καλύτερες μερίδες τροφίμων. Το καθεστώς της Ν.Ε.Π. δεν μπορούσε παρά βαθμιαία να καθησυχάσει το χωρικό, και, ύστερα απ' αυτόν, τα δυσαρεστημένα τμήματα του στρατού και του στόλου. Αλλά γι' αυτό χρειαζόταν και χρόνος και πείρα.

Το πιό παιδαριώδες από όλα είναι το επιχείρημα ότι δεν υπήρξε καμία εξέγερση, ότι οι ναύτες δεν είχαν προβεί σε απειλές, ότι καταλάβανε «μόνο» το φρούριο και τα πολεμικά. Φαίνεται πως οι μπολσεβίκοι προχώρησαν με γυμνό το στήθος πάνω στον πάγο ενάντια στο οχυρό, μόνο λόγω του κακού τους χαραχτήρα, λόγω της κλίσης τους να προκαλούν τεχνητές συγκρούσεις, λόγω του μίσους τους ενάντια στους ναύτες της Κρονστάνδης, ή του μίσους τους ενάντια στη θεωρία των αναρχικών (για την οποία κανείς απολύτως -μπορούμε να το πούμε παρεκβατικά- δεν ενδιαφερόταν εκείνες τις μέρες. Δεν είναι αυτός ο ισχυρισμός παιδιάστικη φλυαρία; Εκτός τόπου και χρόνου, οι ερασιτέχνες αυτοί κριτικοί προσπαθούν (ύστερα από 17 χρόνια!) να υπαινιχθούν ότι όλα θα είχαν τελειώσει μέσα σε μια γενική ικανοποίηση αν η επανάσταση είχε αφήσει ήσυχους τους εξεγερμένους ναύτες. Δυστυχώς, η παγκόσμια αντεπανάσταση δε θα τους άφηνε ήσυχους σε καμιά περίπτωση. Η λογική της πάλης θα έδινε τον κύριο ρόλο στους εξτρεμιστές του φρουρίου, δηλαδή

στα πιο αντεπαναστατικά στοιχεία. Η ανάγκη για εφόδια θα ωθούσε το φρούριο να εξαρτηθεί άμεσα από την ξένη μπουρζουαζία και τους πράχτορές της, τους λευκορώσους εμιγκρέδες. Όλες οι αναγκαίες προετοιμασίες γίνονταν με στόχο αυτή την εξάρτηση. Κάτω από παρόμοιες συνθήκες μόνο άνθρωποι όπως οι ισπανοί αναρχικοί ή οι πουμιστές θα αδρανούσαν παθητικά, ελπίζοντας σε ένα ευτυχές τέλος. Οι μπολσεβίκοι, ανήκαν, ευτυχώς, σε άλλη σχολή. Θεώρησαν καθήκον τους να σβήσουν την φωτιά όσο το δυνατό νωρίτερα, περιορίζοντας έτσι στο ελάχιστο και τον αριθμό των θυμάτων.

Οι «Κρονστανδικοί» χωρίς Φρούριο

Ουσιαστικά, οι σεβάσμιοι κριτικοί μας είναι αντίπαλοι της διχτατορίας του προλεταριάτου, και με αυτό το τεκμήριο είναι αντίπαλοι της επανάστασης. Σ' αυτό βρίσκεται ολόκληρο το μυστικό. Είναι αλήθεια ότι μερικοί απ' αυτούς αναγνωρίζουν την επανάσταση και τη διχτατορία -στα λόγια. Αλλά αυτό δε διορθώνει τα πράγματα. Επιθυμούν μια επανάσταση που δε θα οδηγούσε σε διχτατορία, ή μια διχτατορία που θα προχωρούσε χωρίς τη χρησιμοποίηση της βίας. Βέβαια, αυτή θα είταν μια πολύ «ευχάριστη» διχτατορία. Απαιτούσε, ωστόσο, ορισμένα μικροπράγματα: μια ίση και, επιπλέον, μια εξαιρετικά υψηλή, ανάπτυξη των εργαζόμενων μαζών. Αλλά κάτω από τέτιες συνθήκες, η διχτατορία γενικά θα είταν περιττή. Μερικοί αναρχικοί, που στην πραγματικότητα είναι φιλελεύθεροι παιδαγωγοί, ελπίζουν πως μέσα σε εκατό ή σε χίλια χρόνια οι εργάτες θα έχουν φτάσει σε ένα τόσο υψηλό επίπεδο ανάπτυξης που ο καταναγκασμός θα αποδειχνόταν περιττός. Φυσικά, αν ο καπιταλισμός μπορούσε να οδηγήσει σε μια τετια ανάπτυξη, δε θα υπήρχε κανείς λόγος για την ανατροπή του καπιταλισμού. Ούτε και θα υπήρχε ανάγκη για τη βίαιη επανάσταση ή για τη διχτατορία που είναι μια αναπόφευχτη συνέπεια της επαναστατικής νίκης. Ωστόσο, ο παρακμασμένος καπιταλισμός των ημερών μας αφήνει ελάχιστα περιθώρια για τέτιου είδους ανθρωπιστικές - ειρηνιστικές αυταπάτες.

Η εργατική τάξη, για να μη μιλήσουμε για τις μισοπρολεταριακές μάζες, δεν είναι ομοιογενής ούτε κοινωνικά ούτε πολιτικά. Η ταξική πάλη δημιουργεί μια πρωτοπορία που απορροφά τα καλύτερα στοιχεία της τάξης. Μια επανάσταση είναι δυνατή όταν η πρωτοπορία είναι σε θέση να οδηγήσει την πλειοψηφία του προλεταριάτου. Αυτό, όμως, δε σημαίνει καθόλου ότι οι εσωτερικές αντιφάσεις ανάμεσα στους εργαζόμενους εξαφανίζονται. Τη στιγμή που η επανάσταση φτάνει στο ζενίθ της, φυσικά αυτές οι αντιθέσεις μετριάζονται, αλλά μόνο για να εμφανιστούν αργότερα σε ένα νέο στάδιο με όλη τους την οξύτητα. Τέτια είναι η πορεία της επανάστασης σαν όλο. Τέτια είταν και η πορεία στην Κρονστάνδη. Όταν οι σοσιαλίζοντες των σαλονιών προσπαθούν, μετά τα γεγονότα, να χαράξουν ένα διαφορετικό δρόμο για την Επανάσταση του Οχτώβρη, δεν μπορούμε παρά με σεβασμό να τους ρωτήσουμε: πού και πότε οι μεγάλες τους αρχές επιβεβαιώθηκαν στην πράξη, έστω και μερικά, έστω και σαν μια τάση; Πού είναι οι ενδείξεις που μας κάνουν να προσδοκούμε το θρίαμβο των αρχών αυτών στο μέλλον; Βέβαια, δεν πρόκειται ποτέ να πάρουμε μια απάντηση.

Η επανάσταση έχει τους δικούς της νόμους. Πριν από πολύν καιρό διατυπώσαμε «Τα Μαθήματα του Οχτώβρη» που δεν έχουν μονάχα ρωσική, αλλά και διεθνή σημασία. Κανένας άλλος δε δοκίμασε έστω και να υπαινιχθεί κάποια άλλα «μαθήματα». Η ισπανική επανάσταση είναι μια αρνητική επιβεβαίωση των «Μαθημάτων του Οχτώβρη». Αλλά οι αυστηροί κριτικοί σιωπούν ή μιλάνε διφορούμενα. Η ισπανική κυβέρνηση του «Λαϊκού Μετώπου» καταπνίγει την σοσιαλιστική επανάσταση και τουφεκίζει τους επαναστάτες. Οι αναρχικοί συμμετέχουν σ' αυτήν την κυβέρνηση ή, όταν τους διώχνουν απ' αυτήν, εξακολουθούν να υποστηρίζουν τους εκτελεστές. Στο μεταξύ, οι ξένοι σύμμαχοι και οι δικηγόροιτους απασχολούνται με την υπεράσπιση της ...ανταρσίας της Κρονστάνδης ενάντια στους σκληρούς μπολσεβίκους. Τί επαίσχυντη παρωδία!

Οι τωρινές διαφωνίες για την Κρονστάνδη περιστρέφονται γύρω από τους ίδιους ταξικούς άξονες που περιστράφηκε και η ίδια η εξέγερση της Κρονστάνδης, στην οποία τα αντιδραστικά τμήματα των ναυτών προσπάθησαν να ανατρέψουν την προλεταριακή διχτατορία. Έχοντας συνείδηση της αδυναμίας τους στην αρένα της σημερινής επαναστατικής πολιτικής, οι ανίκανοι και εκλεκτικοί μικροαστοί προσπαθούν να χρησιμοποιήσουν το παλιό επεισόδιο της Κρονστάνδης στην πάλη τους ενάντια στην Τέταρτη Διεθνή, δηλαδή ενάντια στο κόμμα της προλεταριακής επανάστασης. Οι «κρονστανδικοί» αυτοί των τελευταίων ημερών θα συντριβούν

επίσης - και είναι αλήθεια, χωρίς τη χρησιμοποίηση των όπλων, γιατί ευτυχώς δεν έχουν στη διάθεση τους ένα οχυρό.

Κογιοακάν, 15 του Γενάρη 1938

Τα ερωτήματα του Βενταιλίν Τομάς

Αξιότιμε σύντροφε,

Νομίζω πώς τα ερωτήματα που μου βάζετε δεν έχουν άμεση οχέση με την έρευνα της Επιτροπής της Νέας Υόρκης και δε θα μπορούσαν να ασκήσουν καμιά επίδραση στα συμπεράσματα της. Ωστόσο, είμαι προθυμότατος να απαντήσω στα ερωτήματα σας για να διευκολύνω όσους ενδιαφέρονται να μάθουν τις πραγματικές μου αντιλήψεις.

Όπως και πολλοί άλλοι, έτσι και σεις την αιτία του κακού την βλέπετε στο δόγμα «ο σκοπός αγιάζει τα μέσα». Η αρχή αυτή καθαυτή είναι υπερβολικά αφηρημένη και πολύ ορθολογιστική. Μπορεί να της δόσει κανείς τίς πιό διαφορετικές ερμηνείες. Όσο για μένα, είμαι πρόθυμος να αναλάβω την υπεράσπιση αυτής της αρχής-από την υλιστική, όμως, και την διαλεχτική της άποψη.

Ναί, πιστεύω ότι δεν υπάρχουν μέσα που να είναι καλά ή κακά αυτά καθεαυτά ή να είναι τέτια κάτω από το πρίσμα κάποιας απόλυτης, υπεριστορικής αρχής. Καλά είναι όσα μέσα οδηγούν στην αύξηση της κυριαρχίας του ανθρώπου πάνω στη Φύση και στην εξαφάνιση της κυριαρχίας του ανθρώπου πάνω στον άνθρωπο. Μ' αυτή την πλατιά ιστορική έννοια, το μέσο δεν μπορεί να δικαιολογείται παρά μόνο από το σκοπό. Αυτό, όμως, δε σημαίνει ότι το ψέμα, η δολιότητα, η προδοσία είναι παραδεχτά και δικαιολογημένα αν φέρνουν στο «σκοπό»; Όλο το ζήτημα εξαρτάται από το είδος του σκοπού. Αν ο σκοπός είναι η απελευθέρωση της ανθρωπότητας, τότε το ψέμα, η δολιότητα και η προδοσία δεν μπορούν καθόλου να είναι μέσα κατάλληλα. Οι αντίπαλοι των Επικουρικών τους κατηγορούσαν πώς πέφτουν στο ιδανικό του χοίρου με το να διδάσκουν την «ευτυχία». Και οι Επικουρικοί τους απαντούσαν, και με το δίκιο τους, ότι οι αντίπαλοι τους ένιωθαν την ευτυχία με τον τρόπο που την ένιωθαν τα γουρούνια.

Αναφέρεστε στα λόγια του Λένιν ότι το επαναστατικό κόμμα έχει το «δικαίωμα» να κάνει τους αντίπαλους του αξιοπεριφρόνητους και αξιομίσητους στα μάτια των μαζών. Στα λόγια αυτά βλέπετε μια δικαιολόγηση της αρχής του αμοραλισμού. Ξεχνάτε ωστόσο να υποδείξετε πού, σε ποιο πολιτικό στρατόπεδο βρίσκονται οι αντιπρόσωποι της ανώτερης ηθικής. Οι προσωπικές μου παρατηρήσεις μου λένε ότι στην πολιτική πάλη γενικά χρησιμοποιούνται οι υπερβολές, οι αλλοιώσεις, το ψέμα και η συκοφαντία. Οι περισσότερο συκοφαντημένοι, κάθε φορά, είναι οι επαναστάτες: στα χρόνια τους, ο Μαρξ, ο Έγκελς και οι φίλοι τους. Αργότερα, οι μπολσεβίκοι, η Ρόζα Λούξεμπουργκ, ο Κάρλ Λήμ-πκνεχτ. Στην εποχή μας, οι τροτσκιστές. Το μίσος των κυρίαρχων τάξεων και η ξιπασιά των διανοουμένων, τα υλικά συμφέροντα των εργατικών γραφειοκρατών -όλοι αυτοί ói παράγοντες ενώνονται στο διωγμό του επαναστατικού μαρξισμού. Εξάλλου οι κύριοι συκοφάντες δεν ξεχνούν να αγαναχτούν για τον ... αμοραλισμό των μαρξιστών. Η υποκριτική αυτή αγανάχτηση δεν είναι τίποτα άλλο από ένα όργανο της πάλης των τάξεων. Στα λόγια που αναφέρετε, ο Λένιν θέλει μόνο να πεί ότι δε θεωρεί τους μενσεβίκους σαν προλεταριακούς αγωνιστές και ότι βάζει σαν ενα καθήκον του να τους κάνει αξιομίσητους στα μάτια των εργατών. Ο Λένιν εκφράζει αυτή την ιδέα με το πάθος που πάντα τον ξεχώριζε και έδινε τη δυνατότητα για εξηγήσεις διφορούμενες και ανάρμοστες. Αλλά, βασισμένος στα «Απαντά» του και στις πράξεις όλης της ζωής του, δηλώνω ότι ο αδυσώπητος αυτός αγωνιστής στάθηκε ο πιό ευθύς αντίπαλος, γιατί, παρόλες τις υπερβολές και τις ακρότητες του, πάσχιζε πάντοτε να λέει στις μάζες την αλήθεια. Αντίθετα, η πάλη των ρεφορμιστών κατά του Λένιν είναι ολότελα διαποτισμένη από υποκρισία, ψέματα, υπεκφυγές, δολιότητες, κάτω από το προκάλυμμα των αιώνιων αληθειών της ηθικής.

Οι κρίσεις σας για την εξέγερση της Κρονστάνδης του 1921 είναι ριζικά λαθεμένες. Η Κρονστάνδη είταν μια πόλη που είχε αδειάσει ολότελα από τους καλύτερους, τους πιό αφοσιωμένους στην επανάσταση ναύτες αυτοί ακριβώς έπαιζαν σπουδαίο ρόλο στα μέτωπα και στα τοπικά Σοβιέτ όλης της χώρας. Έμενε μόνο η μάζα των γκριζομάλ-ληδων με τις μεγάλες αξιώσεις («Εμείς οι άντρες της Κρονστάνδης!»), αλλά χωρίς πολιτική διαπαιδαγώγηση, ούτε προθυμία να

δόσει επαναστατικές θυσίες. Η χώρα υπόφερε από πείνα. Οι κροοτανδινοί απαιτούσανε προνόμια. Την εξέγερση την προκάλεσε η επιθυμία τους να παίρνουν προνομιακή μερίδα τροφίμων. Οι ναύτες είχανε κανόνια και πλοία. Όλα τα αντιδραστικά στοιχεία, τόσο στη χώρα, όσο και στο εξωτερικό, γαντζώθηκαν τότε από την εξέγερση. Οι λευκοί εμιγκρέδες ζητούσαν να σταλούν ενισχύσεις στους εξεγερμένους.

Η νίκη αυτής της εξέγερσης δε θα είχε φέρει τίποτε άλλο από τη νίκη της αντεπανάστασης, εντελώς ανεξάρτητα από τις ιδέες που μπορούσαν να έχουν στο κεφάλι τους οι ναύτες της Κρονστάνδης. Αλλά κι αυτές οι ιδέες επίσης είταν βαθύτατα αντιδραστικές. Αντικαθρέφτιζαν την έχθρα του καθυστερημένου χωρικού για τον εργάτη, την έπαρση του στρατιώτη και του ναύτη απέναντι στον «πολίτη» της Πετρούπολης, το μίσος του μικροαστού στην επαναστατική πειθαρχία. Γι' αυτό το λόγο το κίνημα είχε χαραχτήρα αντεπαναστατικό. Και μια που οι εξεγερμένοι είχαν στην κατοχή τους τα όπλα και το φρούριο, δεν υπήρχε άλλο μέσο να τους καταστείλουμε πέρα από την ένοπλη βία.

Το ίδιο λαθεμένη είναι η εχτίμησή σας για τον Μάχνο. Ο Ίδιος ο Μάχνο είταν ένα μίγμα φανατικού και τυχοδιώχτη. Έγινε όμως το κέντρο των τάσεων που προκάλεσαν την εξέγερση της Κρονστάνδης. Το ιππικό είναι γενικά το πιο αντιδραστικό είδος του στρατεύματος. Ο άνθρωπος που βρίσκεται καβάλλα περιφρονεί τον πεζό. Ο Μάχνο δημιούργησε ένα ιππικό από χωρικούς που ο καθένας τους είχε το δικό του άλογο. Αυτοί δεν είταν καταπιεσμένοι φτωχοί χωρικοί που ξύπνησαν για πρώτη φορά από την Οχτωβριανή Επανάσταση, αλλά εύποροι, και καλοθρεμένοι χωρικοί που φοβόντουσαν μή χάσουν ό,τι είχανε. Οι αναρχικές ιδέες του Μάχνο (άρνηση του κράτους, περιφρόνηση για 1 την κεντρική διοίκηση) ανταποκρίνονταν με τον καλύτερο τρόπο στό πνεύμα της κουλάκικης εκείνης καβαλλαρίας. Προσθέτω ότι το μίσος για την πόλη και τον εργάτη της πόλης, στους οπαδούς του Μάχνο, το συμπλήρωνε ένας μαχητικός αντισημιτισμός. Τον ίδιο καιρό που εμείς κάναμε αγώνα κατά του Ντενίκιν και του Βράγκελ, οι μαχνοβικοί κοίταζαν να κάνουν την δική τους πολιτική. Οι εξημμένοι μικροαστοί (κουλά-κοι) νόμισαν πως μπορούσαν να υπαγορεύσουν τις αντιφατικές τους αντιλήψεις στους καπιταλιστές, από τη μια, στους εργάτες, από την άλλη. Οι κουλάκοι αυτοί είταν οπλισμένοι. Έπρεπε να τους αφοπλίσουμε. Και αυτό ακριβώς κάναμε.

Η προσπάθεια σας να συμπεράνετε από τις δολιότητες του Στάλιν έναν «αμοραλισμό» των μπολσεβίκων είναι ριζικά λαθεμένη. Στην περίοδο όπου η Επανάσταση αγωνιζόταν για την απελευθέρωση των καταπιεζομένων μαζών έλεγε όλα τα πράγματα με το όνομα τους και δεν είχε καμιά ανάγκη από δολιότητες. Το σύστημα των πλαστογραφιών προέρχεται από τούτο: ότι η σταλινική γραφειοκρατία αγωνί-ζεται για τα προνόμια μιας μειοψηφίας και έχει ανάγκη να κρύψει και να καμουφλάρει τους αληθινούς της σκοπούς. Αντί να ζητήσετε την εξήγηση στις υλικές συνθήκες της ιστορικής εξέλιξης, δημιουργείτε μια θεωρία «προπατορικού αμαρτήματος», που ταιριάζει στην Εκκλησία, αλλά όχι στην σοσιαλιστική επανάσταση.

Κογιοακάν, 6 Ιούλη 1937
Με ειλικρινή εκτίμηση Λέον Τρότσκι

Συμπληρωματικά για την καταστολή της Κροστάνδης

Στο τελευταίο άρθρο μου για την Κρονστάνδη προσπάθησα να τοποθετήσω το ζήτημα πάνω σε μια πολιτική βάση. Πολλοί, όμως, ενδιαφέρονται για το πρόβλημα της προσωπικής «ευθύνης». Ο Σουβαρίν, που από νωθρός μαρξιστής έγινε έξαλλος συκοφάντης, βεβαιώνει στο βιβλίο του για τον Στάλιν, ότι στην αυτοβιογραφία μου σιώπησα συνειδητά πάνω στο ζήτημα της ανταρσίας της Κρονστάνδης. Υπάρχουν κατορθώματα -λέει σαρκαστικά- για τα οποία κανείς δεν καυχιέται. Ο Σιλίγκα, στο Βιβλίο του, «Στη χώρα του μεγάλου ψεύδους», διηγείται ότι στην καταστολή της Κρονστάνδης «πεισσότεροι από 10.000 ναύτες» τουφεκίστηκαν από μένα (αμφιβάλλω αν ολόκληρος ο στόλος της Βαλτικής είχε τότε τόσους ναύτες). Άλλοι κριτικοί εκφράζονται με τον εξής τρόπο: Βέβαια, αντικειμενικά η ανταρσία είχε αντεπαναστατικό χαραχτήρα, αλλά γιατί ο Τρότσκι χρησιμοποίησε τέτια ανελέητη καταπίεση στη διάρκεια της ειρήνευσης και μετά;

Δεν έθιξα ποτέ αυτό το ζήτημα. Όχι γιατί είχα κάτι να κρύψω, αλλά, αντίθετα, ακριβώς

γιατί δεν είχα τίποτε να πω. Η αλήθεια στην υπόθεση είναι ότι εγώ προσωπικά δε συμμετείχα καθόλου στην καταστολή της ανταρσίας της Κρονστάνδης, ούτε και στα καταπιεστικά μέτρα που ακολούθησαν την καταστολή. Αλλά για μένα, το πραγματικό αυτό γεγονός δεν έχει πολ'τική σημασία. Είμουνα μέλος της κυβέρνησης, θεωρούσα αναγκαία την κατάπνιξη της ανταρσίας και επομένως ευθύνομαι για την καταστολή. Μόνο μέσα σ' αυτά τα όρια έχω να απαντήσω στην ως τα τώρα κριτική. Όταν όμως, οι ηθικολόγοι αρχίζουν να με ενοχλούν προσωπικά, κατηγορώντας με για υπερβολική σκληρότητα, που δεν την απαιτούσαν οι συνθήκες, νομίζω ότι έχω το δικαίωμα να πω: «Κύριοι ηθικολόγοι, λέτε ψέματα».

Η ανταρσία ξέσπασε όταν εγώ βρισκόμουν στα Ουράλια. Από τα Ουράλια επέστρεψα κατευθείαν στη Μόσχα για το Δέκατο Συνέδριο του Κόμματος. Η απόφαση για την καταστολή της ανταρσίας με τη στρατιωτική βία, αν δε δέχονταν να παραδόσουν το φρούριο, πρώτα με ειρηνικές διαπραγματεύσεις, έπειτα με τελεσίγραφο -η γενική αυτή απόφαση υιοθετήθηκε με την άμεση συμμετοχή μου. Αλλά μετά την απόφαση, εγώ παρέμεινα στη Μόσχα και δεν έλαβα μέρος άμεσα ή έμμεσα στις στρατιωτικές επιχειρήσεις. Σ' ότι αφορά τα κατοπινά καταπιεστικά μέτρα, αυτά είταν εξολοκλήρου δουλιά της Τσεκά.

Πώς συνέβηκε εγώ να μην πάω προσωπικά στην Κρονστάνδη; Η αιτία είταν πολιτικής φύσης. Η ανταρσία ξέσπασε στη διάρκεια της συζήτησης για το λεγόμενο ζήτημα «των συνδικάτων». Η πολιτική δουλιά στην Κρονστάνδη ειταν εξολοκλήρου στα χέρια της Επιτροπής της Πετρούπολης, που επικεφαλής της είταν ο Ζηνόβιεφ. Ο Ίδιος ο Ζηνόβιεφ ειταν ο αρχηγός, ο ακούραστος και ο πιό φανατικός ηγέτης της πάλης ενάντια μου στη συζήτηση. Πριν από την αναχώρηση μου για τα Ουράλια, είμουνα στην Πετρούπολη και μίλησα σε μια συγκέντρωση των κομμουνιστών ναυτών. Το γενικό πνεύμα της συγκέντρωσης μου έκανε μια εξαιρετικά δυσμενή εντύπωση. Κομψευόμενοι και καλοθρεμμένοι ναύτες, κομμουνιστές μονάχα στο όνομα, δημιουργούσαν την εντύπωση παράσιτων σε σύγκριση με τους εργάτες και τους άνδρες του Κόκκινου Στρατού εκείνης της εποχής. Απόμερους της Επιτροπής της Πετρούπολης η καμπάνια γινόταν με εξαιρετικά δημαγωγικό τρόπο. Το ηγετικό προσωπικό του στόλου είταν απομονωμένο και τρομοκρατημένο. Η απόφαση που προτάθηκε από τον Ζηνόβιεφ πήρε, πιθανόν, τα 90% των ψήφων. Θυμάμαι ότι, με την ευκαιρία, είχα πει στον Ζηνόβιεφ: «Όλα είναι πολύ καλά εδώ μέχρι τη στιγμή που θα γίνουν πολύ άσχημα». Στη συνέχεια, ο Ζηνόβιεφ είταν μαζί μου στα Ουράλια όπου έλαβε ένα επείγον μήνυμα ότι στην Κρονστάνδη τα πράγματα εξελίσσονταν «πολύ άσχημα». Η συντριπτική πλειοψηφία των «κομμουνιστών» ναυτών, που είχαν υποστηρίξει την απόφαση του Ζηνόβιεφ, πήραν μέρος στην ανταρσία. Θεώρησα, και το Πολιτικό Γραφείο δεν έφερε καμιά αντίρρηση, ότι οι διαπραγματεύσεις με τους ναύτες και σε περίπτωση ανάγκης, η ειρήνευση τους θα έπρεπε να γίνει με εκείνους τους ηγέτες που ως την προηγούμενη μέρα είχαν την πολιτική εμπιστοσύνη αυτών των ναυτών. Αλλιώτικα, οι ναύτες της Κρονστάνδης θα θεωρούσαν ότι πήγαινα εγώ για να τους «εκδικηθώ» επειδή ψήφισαν ενάντια μου στην κομματική συζήτηση.

Σωστές ή λαθεμένες, όπως και νά 'χει, αυτές ακριβώς είταν οι σκέψεις που καθόρισαν τη στάση μου. Στάθηκα παράμερα εξολοκλήρου και επιδεικτικό από την υπόθεση αυτή. Σ' ότι αφορά τα μέτρα καταπίεσης, στο ποσοστό που θυμάμαι, ο Τζερζίνσκι είχε την προσωπική ευθύνη γι' αυτά, και ο Τζερζίνσκι δεν είταν δυνατό να ανεχθεί την επέμβαση οποιουδήποτε στα καθήκοντα του (και πολύ σωστά βέβαια).

Αν υπήρξαν περιττά θύματα, δεν ξέρω. Στο σημείο αυτό έχω μεγαλύτερη εμπιστοσύνη στον Τζερζίνσκι παρά στους όψιμους επικριτές του. Από έλλειψη δεδομένων, δεν μπορώ να αποφανθώ εκ των υστέρων ποιοι θα έπρεπε να τιμωρηθούν και πώς. Τα συμπεράσματα του Βίκτορ Σερζ, στο σημείο αυτό -από τρίτο χέρι- δεν έχουν καμιά αξία για μένα. Πρόθυμα όμως αναγνωρίζω ότι ο εμφύλιος πόλεμος δεν είναι ένα σχολείο ανθρωπισμού. Οι ιδεαλιστές και οι ειρηνιστές πάντοτε κατηγορούσαν την επανάσταση για «υπερβολές». Αλλά το κύριο ζήτημα είναι ότι αυτές οι «υπερβολές» απορρέουν από την ίδια τη φύση της επανάστασης που αυτή καθεαυτή είναι μια «υπερβολή» της ιστορίας. Όποιος το επιθυμεί μπορεί, πάνω σ' αυτή τη βάση, να απορρίψει (με μικρά αρθράκια) την επανάσταση γενικά. Εγώ δεν την απορρίπτω. Με αυτήν την έννοια δέχομαι ολοκληρωτικά και πλήρη την ευθύνη για την καταστολή της ανταρσίας της Κρονστάνδης.

Κογιοακάν, 6 Ιούλη 1938

Οι Πολιτικές «Αμαρτίες» του Μπολσεβικισμού σαν Πηγή του Σταλινισμού

[Απόσπασμα από το *Σταλινισμός και Μπολσεβικισμός*, εκδ. Αλλαγή.]

Τα επιχειρήματα των ορθολογιστών παίρνουν καμιά φορά, τουλάχιστο στην εξωτερική τους μορφή, έναν πιο συγκεκριμένο χαρακτήρα. Δεν εξάγουν το σταλινισμό από τον Μπολσεβικισμό συνολικά, αλλά από τα πολιτικά του σφάλματα.

Οι Μπολσεβίκοι –σύμφωνα με τον Γκόρτερ, τον Πάνεκεκ, ορισμένους γερμανούς «Σπαρτακιστές» και άλλους– αντικατάστησαν τη δικτατορία του προλεταριάτου με τη δικτατορία του Κόμματος. Ο Στάλιν αντικατέστησε τη δικτατορία του Κόμματος με τη δικτατορία της γραφειοκρατίας. Οι Μπολσεβίκοι κατάστρεψαν όλα τα κόμματα εκτός από το δικό τους. Ο Στάλιν στραγγάλισε το Μπολσεβίκικο Κόμμα για τα συμφέροντα μιας βοναπαρτιστικής κλίκας. Οι Μπολσεβίκοι έκαναν συμβιβασμούς με την μπουρζουαζία. Ο Στάλιν έγινε σύμμαχος και υποστηρικτής της. Οι Μπολσεβίκοι αναγνώρισαν την αναγκαιότητα της συμμετοχής στα παλιά συνδικάτα και στο αστικό κοινοβούλιο. Ο Στάλιν έγινε φίλος με τη συνδικαλιστική γραφειοκρατία και την αστική δημοκρατία. Μπορεί κανείς να κάνει τέτοιες συγκρίσεις κατά βούληση. Αλλά, παρά τη φαινομενική αποτελεσματικότητά τους, αυτές είναι ολότελα κενές.

Το προλεταριάτο μπορεί να πάρει την εξουσία μόνο διαμέσου της πρωτοπορίας του. Η ίδια η ανάγκη για κρατική εξουσία απορρέει από το ανεπαρκές πολιτιστικό επίπεδο των μαζών και την ανομοιογένειά τους. Στην επαναστατική πρωτοπορία, την οργανωμένη σε ένα κόμμα, αποκρυσταλλώνεται η επιθυμία των μαζών να αποκτήσουν την ελευθερία τους. Χωρίς την εμπιστοσύνη της τάξης στην πρωτοπορία, χωρίς την υποστήριξη της πρωτοπορίας από την τάξη, δεν μπορείς να συζητάς για την κατάκτηση της εξουσίας. Μ' αυτή την έννοια, η προλεταριακή επανάσταση και η δικτατορία είναι έργο ολόκληρης της τάξης, αλλά μόνο κάτω από την ηγεσία της πρωτοπορίας. Τα Σοβιέτ δεν είναι παρά η οργανωμένη μορφή του δεσμού ανάμεσα στην πρωτοπορία και την τάξη. Ένα επαναστατικό περιεχόμενο μπορεί να δοθεί σε αυτή τη μορφή μόνο από το Κόμμα. Αυτό αποδείχνεται τόσο από τη θετική εμπειρία της Οχτωβριανής Επανάστασης, όσο και από την αρνητική εμπειρία των άλλων χωρών (Γερμανία, Αυστρία και τελικά Ισπανία). Κανείς δεν έχει δείξει στην πράξη ούτε προσπάθησε να εξηγήσει με σαφήνεια στο χαρτί το πώς το προλεταριάτο μπορεί να πάρει την εξουσία δίχως την πολιτική ηγεσία του Κόμματος που ξέρει τι θέλει. Το γεγονός ότι το Κόμμα αυτό έχει υποτάξει πολιτικά τα Σοβιέτ στην ηγεσία του, έχει, αυτό καθεαυτό, καταργήσει το σοβιετικό σύστημα τόσο, όσο η κυριαρχία της συντηρητικής πλειοψηφίας έχει καταργήσει το βρετανικό κοινοβουλευτικό σύστημα.

Όσο για την **απαγόρευση** των άλλων σοβιετικών κομμάτων, αυτό δεν βγήκε από κάποια «θεωρία» του Μπολσεβικισμού, αλλά ήταν ένα μέτρο άμυνας της δικτατορίας του προλεταριάτου σε μια καθυστερημένη και ερειπωμένη χώρα, περικυκλωμένη γύρω γύρω από εχθρούς. Για τους Μπολσεβίκους ήταν από την αρχή καθαρό ότι αυτό το μέτρο, που συμπληρώθηκε αργότερα με την απαγόρευση των φραξιών μέσα στο ίδιο το κυβερνητικό Κόμμα, σήμαινε έναν τεράστιο κίνδυνο. Ωστόσο, η ρίζα του κινδύνου δεν βρισκόταν στη θεωρία ή στην τακτική, αλλά στην υλική αδυναμία της δικτατορίας, στις δυσκολίες της εσωτερικής και διεθνούς της θέσης. Αν η επανάσταση θριάμβευε, έστω και μόνο στην Γερμανία, η ανάγκη της απαγόρευσης των άλλων σοβιετικών κομμάτων αμέσως θα εξαφανιζόταν. Είναι εντελώς αναμφισβήτητο ότι η κυριαρχία ενός και μόνο κόμματος χρησίμεψε σαν η νομική αφετηρία για το σταλινικό ολοκληρωτικό σύστημα. Αλλά η αιτία γι' αυτήν την εξέλιξη δεν βρίσκεται ούτε στον Μπολσεβικισμό ούτε στην απαγόρευση των άλλων κομμάτων, σαν ένα προσωρινό πολεμικό μέτρο, αλλά στον αριθμό των ηττών του προλεταριάτου στην Ευρώπη και την Ασία.

Το ίδιο ισχύει και για την πάλη με τον αναρχισμό. Στην ηρωική εποχή της επανάστασης, οι Μπολσεβίκοι πήγαιναν χέρι χέρι με τους γνήσιους επαναστάτες αναρχικούς. Πολλοί απ' αυτούς τραβήχτηκαν μέσα στις γραμμές του Κόμματος. Ο συγγραφέας αυτών των γραμμών συζήτησε με τον Λένιν περισσότερο από μια φορά τη δυνατότητα παραχώρησης στους αναρχικούς ορισμένων περιοχών, όπου, με τη συγκατάθεση του τοπικού πληθυσμού, θα μπορούσαν να κάνουν το

ακρατικό πείραμά τους. Αλλά ο εμφύλιος πόλεμος, ο αποκλεισμός και η πείνα δεν άφησαν περιθώρια για τέτοια σχέδια. Και η εξέγερση της Κρονστάνδης; Μα η επαναστατική κυβέρνηση δεν μπορούσε φυσικά να «προσφέρει» στους επαναστατημένους ναύτες το φρούριο που προστάτευε την πρωτεύουσα μόνο και μόνο γιατί στην αντιδραστική ανταρσία των χωρικών—στρατιωτών πήραν μέρος λίγοι αμφίβολοι αναρχικοί. Μια συγκεκριμένη ιστορική ανάλυση των γεγονότων δεν αφήνει τον ελάχιστο χώρο για τους θρύλους, που βασίστηκαν πάνω στην άγνοια και το συναισθηματισμό, σ' ότι αφορά την Κρονστάνδη, τον Μάχνο και άλλα επεισόδια της επανάστασης.

Εδώ δεν μένει παρά το γεγονός ότι οι Μπολσεβίκοι από την αρχή χρησιμοποίησαν όχι μόνο την πειθώ, αλλά και τον εξαναγκασμό, και συχνά σε πολύ οξύ βαθμό. Είναι επίσης αναμφισβήτητο ότι αργότερα η γραφειοκρατία που αναπτύχθηκε από την επανάσταση μονοπώλησε το σύστημα των εξαναγκασμών στα δικά της τα χέρια.

Κάθε στάδιο της εξέλιξης, ακόμα και ένα τέτοιο καταστροφικό στάδιο όπως η επανάσταση και η αντεπανάσταση, πηγάζει από το προηγούμενο στάδιο, είναι ριζωμένο σ' αυτό και φέρνει μερικά από τα χαρακτηριστικά του. Οι Φιλελεύθεροι, κι εδώ περιλαβαίνονται και οι Γουέμπς, υποστήριζαν πάντα ότι η μπολσεβίκικη δικτατορία δεν αντιπροσώπευε παρά μια νέα έκδοση του Τσαρισμού. Κλείνουν τα μάτια τους μπροστά σε τέτοιες «λεπτομέρειες» όπως είναι η κατάργηση της μοναρχίας και των ευγενών, η παράδοση της γης στους αγρότες, η απαλλοτρίωση του κεφαλαίου, η εισαγωγή της σχεδιασμένης οικονομίας, η αθεϊστική εκπαίδευση, κλπ. Με τον ίδιο ακριβώς τρόπο, η αναρχοφιλελεύθερη σκέψη κλείνει τα μάτια της στο γεγονός ότι η Μπολσεβίκικη Επανάσταση, με όλες τις καταπιέσεις της, σήμαινε μια άνοδο των κοινωνικών σχέσεων προς το συμφέρον των μαζών, ενώ η άνοδος του σταλινικού θερμιδόρ συνοδεύει την αναμόρφωση της σοβιετικής κοινωνίας για το συμφέρον μιας προνομιούχας μειοψηφίας. Είναι καθαρό ότι στην ταύτιση του σταλινισμού με τον Μπολσεβικισμό δεν υπάρχει ίχνος σοσιαλιστικού κριτηρίου.

28 Αυγούστου 1937

* Τρία κείμενα από το βιβλίο του Τρότσκι, *Για τον αναρχισμό*, εκδ. Αλλαγή, ένα απόσπασμα από το *Σταλινισμός και Μπολσεβικισμός*, εκδ. Αλλαγή, που αναφέρεται στην Κρονστάνδη.

Λεόν Τρότσκι

Φιλοσοφία και σταλινική γραφειοκρατία

Υπάρχουν τώρα για μας ευνοϊκές συνθήκες για να εξετάσουμε το ζήτημα των φιλοσοφικών τάσεων του γραφειοκρατισμού. Φυσικά η γραφειοκρατία δεν είταν ποτέ ανεξάρτητη τάξη[1]. Σε τελευταία ανάλυση υπηρετούσε πάντα τη μια ή την άλλη κύρια τάξη της κοινωνίας –αλλά μόνο σε τελευταία ανάλυση και με το δικό της ειδικό τρόπο– δηλαδή κάνοντας όσο το δυνατό λιγότερο κακό στον εαυτό της. Αν αληθεύει ότι πολύ συχνά ένα τμήμα ή στρώμα μιας τάξης δίνει σκληρή μάχη για να εξασφαλίσει το μερίδιο του στο εισόδημα και την εξουσία, αυτό ισχύει πολύ περισσότερο για τη γραφειοκρατία, που συνιστά το πιο οργανωμένο και συγκεντρωτικό τμήμα της αστικής κοινωνίας και που ταυτόχρονα υψώνεται πάνω από την κοινωνία, συμπεριλαμβανομένης και της τάξης που υπηρετεί.

Η εργατική γραφειοκρατία δεν αποτελεί εξαίρεση στο γενικό ορισμό αυτής της κοινωνικής ομάδας που κυβερνά και διαχειρίζεται και που επομένως είναι προνομιούχα. Οι μέθοδες και οι συνήθειες διαχείρισης, που φυσικά αποτελούν την κύρια κοινωνική λειτουργία της γραφειοκρατίας και την πηγή της υπεροχής της, αφήνουν αναπόφευκτα ένα πολύ ισχυρό αποτύπωμα σε όλο τον τρόπο σκέψης της. Δεν είναι τυχαίο ότι όροι όπως γραφειοκρατικός και φορμαλιστικός ταιριάζουν όχι μόνο σε ένα σύστημα διοίκησης ή διαχείρισης αλλά επίσης σε ένα ορισμένο τρόπο ανθρώπινης σκέψης. Τα χαρακτηριστικά αυτού του τύπου σκέψης εκτείνονται πολύ πέραν των κυβερνητικών διαμερισμάτων. Βρίσκονται επίσης και στην φιλοσοφία.

Θα είταν εξαιρετικά ευχάριστο έργο η ανίχνευση του νήματος της γραφειοκρατικής σκέψης μέσα στην ιστορία της φιλοσοφίας, αρχίζοντας με την εμφάνιση του μοναρχικού αστυνομικού κράτους, που συγκέντρωνε γύρω του τις δυνάμεις της διανόησης της χώρας όπου εμφανίστηκε. Αλλά αυτό αποτελεί ξεχωριστό θέμα. Αυτό που μας ενδιαφέρει εδώ είναι ένα επιμέρους, αλλά εξαιρετικής σημασίας ζήτημα –η τάση προς το γραφειοκρατικό εκφυλισμό στο χώρο της θεωρίας, ακριβώς όπως και μέσα στο κόμμα, τα συνδικάτα και το κράτος. Μπορούμε εκ των προτέρων να πούμε ότι αφού το Είναι καθορίζει τη συνείδηση ο γραφειοκρατισμός είταν υποχρεωμένος να κάνει καταστροφές στο χώρο της θεωρίας όπως και σε όλους τους άλλους.

Το πιο κατάλληλο σύστημα σκέψης για μια γραφειοκρατία είναι η θεωρία της πολλαπλής αιτιότητας, μιας πολλαπλότητας «παραγόντων». Αυτή η θεωρία προκύπτει στην ευρύτερη βάση της από τον κοινωνικό καταμερισμό της ίδιας της εργασίας, ιδιαίτερα το χωρισμό της πνευματικής από την χειρωνακτική εργασία. Μόνο μέσα από αυτό το δρόμο η ανθρωπότητα βγαίνει από το χάος του πρωτόγονου μονισμού. Αλλά η τελειοποιημένη μορφή της πολυπαραγοντικής θεωρίας, που μεταμορφώνει την ανθρώπινη κοινωνία και εξαρχής ολόκληρο τον κόσμο σε προϊόν του αμοιβαίου παιχνιδιού (ή αυτού που θα μπορούσαμε να αποκαλέσουμε ενδοτμηματικές σχέσεις) διαφόρων παραγόντων ή διαχειριστικών δυνάμεων, που η κάθε μια τους έχει τη δική της ειδική δικαιοδοσία – αυτό το είδος συστήματος μπορεί να υψωθεί στην κατάσταση του «μαργαριταριού της δημιουργίας», όταν είναι παρούσα μια γραφειοκρατική ιεραρχία, η οποία με τα υπουργεία και τα διαμερίσματα της, έχει ανυψωθεί πάνω από την κοινωνία.

Όπως έχει δείξει η εμπειρία, ένα γραφειοκρατικό σύστημα χρειάζεται ένα μόνο άτομο σαν κορώνα στο σύστημα. Οι ρίζες της γραφειοκρατίας βρίσκονται στην περίοδο της μοναρχίας και επομένως το ιστορικά κληρονομημένο στήριγμα της βρίσκεται στην κορυφή. Αλλά ακόμα και στις δημοκρατικές χώρες ο γραφειοκρατισμός γέννησε πολλές φορές τον καισαρισμό, το βοναπαρτισμό ή την προσωπική δικτατορία του φασισμού οποτεδήποτε η ισορροπία δυνάμεων μεταξύ των κύριων τάξεων δημιουργούσε τη δυνατότητα μιας και μόνης ατομικής νικηφόρας ανώτατης εξουσίας, ή εγκαθίδρυσης του σαν κορώνα του συστήματος.

Η θεωρία των αυταρκών παραγόντων στην κοινωνία και στη Φύση χρειάζεται τελικά να στεφθεί από την ενός ανδρός αρχή ακριβώς όπως κάνει και μια ολιγαρχία ισχυρών υπουργών. Πρακτικά προκύπτει ένα αναπόφευκτο ζήτημα: Ποιος σε τελευταία ανάλυση θα διευθύνει και θα συντονίζει τη δραστηριότητα των διαφόρων, περισσότερο ή λιγότερο αυτόνομων, ανεύθυνων υπουργών αν δεν υπάρχει ο υπερυπουργός ή ο υπεργραφειοκράτης;

Επ' ευκαιρία, σε θεωρητικό επίπεδο, το ίδιο ζήτημα προκύπτει σε σχέση και με τη θεωρία των παραγόντων τόσο για την κοινωνία όσο και για τη Φύση. Ποιος εντέλει έβαλε αυτούς τους

παράγοντες στη θέση τους; Και τους εμπιστεύτηκε τις αναγκαίες για τη δικαιοδοσία τους εξουσίες; Με μια λέξη, αν στην πολιτική ο γραφειοκρατισμός χρειάζεται ένα τσάρο ή δικτάτορα, όσο φτωχός και αν είναι από άποψη ποιότητας, στη θεωρία η πολλαπλότητα παραγόντων απαιτεί ένα θεό, όσο λίγο βάρος κι αν έχει αυτή η θεότητα. Οι γάλλοι βασιλικοί, όχι χωρίς πνεύμα κατηγορούσαν το γραφειοκρατικό σύστημα της Τρίτης Δημοκρατίας ότι είχε μια «τρύπα στην κορυφή». Τα πράγματα εξελίχθηκαν με τέτοιο τρόπο που για περισσότερο από μισό αιώνα η αστική Γαλλία κυβερνούνταν αναγκαστικά από μια γραφειοκρατία κρυμμένη πίσω από ένα κοινοβουλευτικό σύστημα, δηλαδή, με μια τρύπα στην κορυφή.

Το ίδιο ισχύει και για τη φιλοσοφία, ιδιαίτερα την κοινωνική και ιστορική φιλοσοφία. Η φιλοσοφία με κανένα τρόπο δεν βρίσκει μέσα της το θάρρος να γεμίζει πάντα την τρύπα στην κορυφή με τον υπερπαράγοντα θεότητα. Αντίθετα δίνει στον κόσμο την ευκαιρία να κυβερνιέται με τις μεθόδους της φωτισμένης ολιγαρχίας.

Στην ουσία η θεωρία των πολλαπλών παραγόντων δεν μπορεί να κάνει χωρίς θεότητα. Απλά διασκορπίζει τη θεία παντοδυναμία ανάμεσα στους διάφορους μικρότερους κυβερνήτες με περισσότερο ή λιγότερο ίσες εξουσίες –στην οικονομία, την πολιτική, το νόμο, την ηθική, την επιστήμη, τη θρησκεία, την αισθητική, κλπ. Καθένας από αυτούς τους παράγοντες είχε τους δικούς του υποπαράγοντες, που ο αριθμός τους αυξάνει και μειώνεται ανάλογα με αυτό που βολεύει τη διοικητική εξουσία –δηλαδή, για το δοσμένο επίπεδο θεωρητικής γνώσης. Σε κάθε περίπτωση η εξουσία και το κύρος προχωρούν από την κορυφή προς τα κάτω, από τους «παράγοντες» προς τα γεγονότα. Αυτό είναι που δίνει σε αυτό το θεωρητικό σύστημα τον ιδεαλιστικό του χαρακτήρα.

Σε κάθε παράγοντα, που στην ουσία δεν είναι τίποτε άλλο από έναν γενικευμένο όρο για μια ομάδα όμοιων, ή ομογενών γεγονότων, παραχωρούνται ιδιαίτερες ενύπαρκτες εξουσίες –εξουσίες που υποτίθεται είναι έμφυτες στο λεγόμενο παράγοντα– για να κυβερνά το σώμα των γεγονότων που βρίσκονται στη δική του φανταστική δικαιοδοσία. Ακριβώς σαν κάποιο κυβερνώντα γραφειοκράτη, συμπεριλαμβανομένου και του γραφειοκράτη ρεπουμπλικανικού τύπου, κάθε παράγοντας μετέχει της αναγκαίας χάρης, ακόμα κι αν αυτή είναι εγκοσμιοποιημένη, για να διαχειρίζεται τις υποθέσεις του τμήματος που του έχουν εμπιστευθεί. Αν οδηγηθεί στο τελικό της συμπέρασμα, η θεωρία των παραγόντων είναι μια ιδιαίτερη ποικιλία και μάλιστα πολύ διαδεδομένη, του (έμφυτου) ιδεαλισμού.

Το σπάσιμο της Φύσης σε επικουρικούς παράγοντες είταν μια αναγκαία βαθμίδα στην κλίμακα με την οποία η ανθρώπινη συνείδηση αναδύθηκε από το πρωταρχικό χάος. Στην πραγματικότητα, όμως, το ζήτημα συνεργασίας των παραγόντων, των δικαιοδοσιών τους και των πηγών τους, απλά και μόνο θέτει τα πιο θεμελιακά ζητήματα της φιλοσοφίας (χωρίς να δίνει απαντήσεις σε αυτά). Ο δρόμος πρέπει είτε να ανεβαίνει προς την πράξη της Δημιουργίας και έναν Δημιουργό, είτε να κατεβαίνει προς τη γη, που προϊόντα της είναι τα ανθρώπινα όντα –δηλαδή προς την Φύση και την ύλη.

Ο υλισμός δεν απορρίπτει απλά τους παράγοντες ακριβώς όπως η διαλεκτική δεν απορρίπτει απλά τη λογική. Ο υλισμός χρησιμοποιεί τους παράγοντες σαν ένα σύστημα ταξινόμησης των φαινομένων που έχουν εμφανιστεί ιστορικά –ανεξάρτητα από το πόσο ειδικά μπορεί να έχει «οριοθετηθεί» η πνευματική ουσία τους– από τις υποκείμενες παραγωγικές δυνάμεις και σχέσεις της κοινωνίας και από τα φυσικά, ιστορικά δηλαδή υλικά θεμέλια της Φύσης.

(Το παρακάτω είναι ένα παράδειγμα του πώς η έμφυτη –ιδεαλιστική σκοπιά των γραφειοκρατών εκφράζεται στο επιμέρους ζήτημα της δικτατορίας του προλεταριάτου).

Τι είναι η δικτατορία του προλεταριάτου; Είναι μια οργανωμένη συσχέτιση ανάμεσα σε τάξεις με μια ορισμένη μορφή. Αυτές οι τάξεις, όμως, δεν παραμένουν ακίνητες αλλά αλλάζουν υλικά και ψυχολογικά, αλλάζοντας συνεπώς την αλληλοσυσχέτιση δυνάμεων μεταξύ τους, δηλαδή, ενδυναμώνοντας ή εξασθενίζοντας τη δικτατορία του προλεταριάτου. Αυτό είναι η δικτατορία του προλεταριάτου για ένα μαρξιστή. Για ένα γραφειοκράτη, όμως, η δικτατορία είναι ένας αυτόνομος, αυτάρκης, παράγοντας, ή μεταφυσική κατηγορία, που βρίσκεται πάνω από τις πραγματικές ταξικές σχέσεις και φέρει μέσα της όλες τις αναγκαίες εγγυήσεις. Σαν επιστέγασμα κάθε γραφειοκράτης τείνει να βλέπει τη δικτατορία σαν ένα φύλακα άγγελο που πετά πάνω από το γραφείο του.

Πάνω σ' αυτή τη μεταφυσική αντίληψη της δικτατορίας οικοδομούνται όλα τα επιχειρήματα

που καταλήγουν στο ότι αφού έχουμε μια δικτατορία του προλεταριάτου, η αγροτιά δεν θα μπορούσε να υποστεί μια διαφοροποίηση. Οι κουλάκοι δεν θα μπορούσαν να δυναμώσουν, και αν οι κουλάκοι δυναμώσουν, τότε αυτό θα σημαίνει ότι θα φτάσουν στο σοσιαλισμό. Με μια λέξη η δικτατορία μετατρέπεται από μια ταξική σχέση σε μια αυτάρκη αρχή, σε σχέση με την οποία τα οικονομικά φαινόμενα είναι απλά ένα είδος απόρροιας. Φυσικά κανένας γραφειοκράτης δεν οδηγεί αυτό το σύστημα, που είναι δικό του, μέχρι την ακραία του συνέπεια. Οι γραφειοκράτες είναι πολύ εμπειριστές για να το κάνουν, και πολύ δεμένοι με το ίδιο τους το παρελθόν. Αλλά η σκέψη τους κινείται στη βάση αυτών ακριβώς των γραμμών και οι θεωρητικές πηγές των λαθών τους πρέπει να εξετασθούν σε αυτήν την κατεύθυνση.

Ο Μαρξισμός ξεπέρασε τη θεωρία των παραγόντων για να φτάσει στον ιστορικό μονισμό. Το προτσές που τώρα παρατηρούμε είναι οπισθοδρομικό ως προς το χαρακτήρα του, γιατί αντιπροσωπεύει μια κίνηση απομάκρυνσης από το μαρξισμό προς μια μεταφυσική ολιγαρχία παραγόντων. (Η κίνηση απομάκρυνσης από το μαρξισμό στο χώρο της θεωρίας εκφράστηκε με ιδιαίτερη καθαρότητα –στα γραπτά του Στάλιν. Χαρακτηριστικό είναι το παρακάτω παράδειγμα από τα «Προβλήματα Λενινισμού» του Στάλιν, που γράφτηκε το 1924 και επανεκδόθηκε το 1928).

«Η σημασία της θεωρίας. Μερικοί νομίζουν ότι ο Λενινισμός είναι η πρωταρχικότητα της πράξης πάνω στην θεωρία με την έννοια ότι είναι απλώς η μετάφραση των μαρξιστικών θέσεων σε πράξεις, η "εκτέλεση" τους. Όσο για τη θεωρία, τονίζεται ότι ο Λενινισμός είναι μάλλον αδιάφορος γι' αυτήν», (Στάλιν: «Θεμέλια του Λενινισμού» στη ρώσικη έκδοση του 1928, σελ. 89, –η μετάφραση στην αγγλόφωνη έκδοση των «Έργων» του Στάλιν είναι πολύ πιο εξευγενισμένη από την αρχική στα ρώσικα, ιδιαίτερα σε ό,τι αφορά την γραμματική, Σημείωση του μεταφραστή).

Αυτό το απόσπασμα είναι ένας αυθεντικός μικρόκοσμος του Στάλιν. Αντιπροσωπεύει εξίσου το θεωρητικό του βάθος, την πολεμική του οξύτητα και την εντιμότητα του προς τους αντιπάλους του. Όταν ο Στάλιν έλεγε «κάποιος νομίζει» μιλούσε για μένα την εποχή που δεν είχε ακόμα αποφασίσει να με αποκαλέσει με το όνομα μου. Δεν είχε ακόμα ικανοποιητικά στο χέρι όλους τους καθηγητές, τους δημοσιογράφους και τους ανταποκριτές, και ο Στάλιν δεν είχε βεβαιωθεί ακόμα ότι είχε πει την τελευταία λέξη, ή σε πολλές περιπτώσεις τη μόνη λέξη. Χρειαζόταν να αποδόσει σε μένα την παράλογη παρατήρηση ότι ο Λενινισμός είταν αδιάφορος για τη θεωρία. Πώς μπόρεσε να το κάνει; Λέγοντας ότι «κάποιος νομίζει» ότι ο Λενινισμός είναι μόνο «η μετάφραση των Μαρξιστικών θέσεων σε πράξεις» , μόνο «εκτέλεση». Αυτή είναι η μετάφραση από το Στάλιν των λόγων μου: «Ο Λενινισμός είναι Μαρξισμός στη δράση». Όπως θα το εννοούσε ο ίδιος, η διατύπωση μου συνεπάγονταν ότι ο Λενινισμός είταν «αδιάφορος» για το Μαρξισμό. Αλλά πώς μπορεί κανείς να μεταφράζει τη μαρξιστική θεωρία σε πράξεις ενώ παραμένει «αδιάφορος» για τη μαρξιστική θεωρία; Η ίδια η στάση του Στάλιν απέναντι στη θεωρία δεν μπορεί να αποκληθεί «αδιάφορη» για το μόνο λόγο ότι αυτή είναι η αδιαφορία αυτού που μανουβράρει. Αλλά γι' αυτό το λόγο, δεν συμβαίνει ποτέ σε κανένα να πει ότι ο Στάλιν μεταφράζει τη θεωρία σε πράξεις. Αυτό που ο Στάλιν μεταφράζει σε πράξεις είναι η ετοιμότητα της κομματικής γραφειοκρατίας, η οποία στη συνέχεια διαθλά τις υποχθόνιες ώσεις που προέρχονται από τις ταξικές δυνάμεις. Ο Λενινισμός είναι Μαρξισμός σε δράση –δηλαδή θεωρία που έχει πάρει σάρκα και οστά. Αυτή η διατύπωση θα μπορούσε να περιγραφεί σαν έλλειψη ενδιαφέροντος για τη θεωρία μόνο από κάποιον που θα πνιγόταν από τον ίδιο του το θυμό.

Αυτή είναι η φυσική κατάσταση του Στάλιν. Η εξωτερική εμφάνιση του άχρωμου της γραφειοκρατίας στα άρθρα και τους λόγους της, σπάνια μπορεί να κρύψει το συμπυκνωμένο μίσος που αισθάνεται για καθετί που ξεπερνά το δικό της επίπεδο. Κατά τεκμήριο, η αποκαλούμενη σκέψη του Στάλιν είναι σαν τον σκορπιό που συχνά χτυπά το κεφάλι του με τη δηλητηριασμένη ουρά του.

Τι εννοούμε με τον ισχυρισμό «ο Λενινισμός είναι η πρωταρχικότητα της πράξης πριν από τη θεωρία;»; Εδώ ακόμα και η γραμματική είναι λάθος. Θα μπορούσε κανείς να πει «πρωταρχικότητα απέναντι στη θεωρία...» ή «σε σχέση με τη θεωρία». Το ζήτημα φυσικά δεν είναι η γραμματική, η οποία γενικά είναι πολύ κακοποιημένη στις σελίδες του έργου του Στάλιν, «Προβλήματα του Λενινισμού». Αυτό που μας ενδιαφέρει είναι το φιλοσοφικό περιεχόμενο της πρότασης.

Ο συγγραφέας επιχειρηματολογεί ενάντια στην ιδέα ότι ο Λενινισμός προχωρεί από την πρωταρχικότητα της πράξης πάνω στην θεωρία. Αλλά επιτέλους, αυτή είναι η ουσία του υλισμού. Ακόμα κι αν χρησιμοποιήσουμε τον απαρχαιωμένο φιλοσοφικό όρο πρωταρχικότητα, πρέπει να λεχθεί ότι η πράξη έχει την ίδια αναμφισβήτητη πρωταρχικότητα πάνω στην θεωρία όπως έχει και πάνω στην συνείδηση, η ύλη πάνω στο πνεύμα και το όλο πάνω στο μέρος. Γιατί η θεωρία βγαίνει από την πράξη, γεννιέται από πρακτικές ανάγκες, και συνιστά μια περισσότερο ή λιγότερο ατελή ή μη-ολοκληρωμένη γενίκευση πάνω στην πράξη.

Σ' αυτή την περίπτωση, δεν έχουν δίκιο οι εμπειριστές –αυτοί που καθοδηγούνται από την «άμεση» πράξη σαν τον ανώτερο και πιο έγκυρο κριτή; Δεν είναι λοιπόν αυτοί οι πιο συνεπείς υλιστές; Όχι, αυτοί αντιπροσωπεύουν μια καρικατούρα υλισμού. Το να καθοδηγείσαι από τη θεωρία σημαίνει να καθοδηγείσαι από γενικεύσεις που βασίζονται σε όλη την προηγούμενη πρακτική εμπειρία της ανθρωπότητας για να αντιμετωπίσεις με όσο το δυνατό μεγαλύτερη επιτυχία το ένα ή το άλλο πρακτικό πρόβλημα του παρόντος. Έτσι, διαμέσου της θεωρίας ανακαλύπτουμε ακριβώς την πρωταρχικότητα της πράξης-σαν-όλο πάνω στις επιμέρους πλευρές της πράξης.

Στο όνομα της πρωταρχικότητας της οικονομίας πάνω στην πολιτική, ο Μπακούνιν απέρριπτε την πολιτική πάλη. Δεν καταλάβαινε ότι η πολιτική είναι γενικευμένη (ή συμπυκνωμένη) οικονομία και ότι είναι κατά συνέπεια αδύνατο να λυθούν τα πιο σημαντικά –δηλαδή τα πιο γενικά– οικονομικά προβλήματα αν αποφεύγεται η γενίκευση διαμέσου της πολιτικής.

Τώρα μπορούμε να εκτιμήσουμε τη φιλοσοφική θέση του Στάλιν (όπως δίνεται πιο πάνω) για τη σημασία της θεωρίας. Βάζει την αληθινή σχέση μεταξύ θεωρίας και πράξης με το κεφάλι κάτω. Εξισώνει την πρακτική χρησιμοποίηση της θεωρίας με την παραμέληση της θεωρίας, αποδίδει μια προφανώς παράλογη ιδέα στον αντίπαλο του, και το κάνει με τις χειρότερες προθέσεις, σπεκουλάροντας στα χειρότερα ένστικτα του φτωχά πληροφορημένου αναγνώστη. Αυτή η ολοκληρωτικά αντιφατική αυτοκαταβροχθιστική θέση βρίσκεται, πάνω από καθετί άλλο, σε πλήρη γραμματική αταξία. Γι' αυτούς τους λόγους την αποκαλούμε μικρόκοσμο.

Ποιόν ορισμό του λενινισμού αντιπαραθέτει ο Στάλιν στο δικό μου; Ιδού ο ορισμός που συνδέει τον Στάλιν με τον Ζινόβιεφ και τον Μπουχάριν, και που βρίσκεται σε κάθε (επίσημο σοβιετικό) εγχειρίδιο. (Απόσπασμα από το βιβλίο του Στάλιν «Προβλήματα του Λενινισμού», σελ. 74): «Ο Λενινισμός είναι ο Μαρξισμός της εποχής του ιμπεριαλισμού και της προλεταριακής επανάστασης. Ακριβέστερα, ο Λενινισμός είναι η θεωρία και η τακτική της προλεταριακής επανάστασης γενικά και η θεωρία και η τακτική της δικτατορίας του προλεταριάτου ειδικά».

Η έλλειψη ουσίας αυτού του ορισμού και ταυτόχρονα η αντιφατική του φύση προδίνονται μόλις αναρωτηθούμε απλά και μόνο, τί είναι Μαρξισμός; Ας εξετάσουμε για μια ακόμα φορά τα κύρια στοιχεία του.

Πρώτα απ' όλα, η διαλεκτική μέθοδος. Ο Μαρξ δεν είταν ο πρωτεργάτης της και φυσικά ποτέ δεν ισχυρίστηκε ο ίδιος ότι είταν κάτι τέτοιο. Ο Έγκελς αισθανόταν ότι η αξία του Μαρξ βρισκόταν στο ότι ξαναζωντάνεψε και υπερασπίστηκε τη διαλεκτική σε μια εποχή επιγόνων στη φιλοσοφία και στενού εμπειρισμού στις θετικές επιστήμες. Ο Έγκελς στην «Παλιά Εισαγωγή» στο «Αντιντίριγκ» έλεγε: «Η αξία του Μαρξ αντίθετα με τους "δύστροπους, αλαζονικούς, μέτριους επιγόνους που τώρα μιλούν πολύ στην πολιτισμένη Γερμανία" βρίσκεται στο ότι είταν ο πρώτος που ξανάφερε στο προσκήνιο την ξεχασμένη διαλεκτική μέθοδο», (Βλέπε: Μαρξ και Έγκελς: «Εκλεκτά Έργα» σε 3 τόμους, Μόσχα, Progress Publ., τόμος 3, σελ. 64).

Ο Μαρξ κατάφερε να εκπληρώσει αυτό το έργο μόνο απελευθερώνοντας τη διαλεκτική από την ιδεαλιστική της αιχμαλωσία. Εδώ βρίσκεται ένα αίνιγμα: Πώς μπορείς να διαχωρίσεις τη διαλεκτική από τον ιδεαλισμό με τέτοιο μηχανιστικό τρόπο; Η απάντηση στο αίνιγμα βρίσκεται στη διαλεκτική του ίδιου του προτσές της γνώσης. Οποτεδήποτε η πρωτόγονη θρησκεία ή μαγεία αποκτούσαν νέα γνώση για κάποια δύναμη του φυσικού κόσμου, αμέσως αριθμούσαν αυτόν τον νόμο, ή τη δύναμη μεταξύ των δικών τους δυνάμεων. Με τον ίδιο τρόπο, η λειτουργία της σκέψης, έχοντας αποσπάσει τους νόμους της διαλεκτικής από το υλικό προτσές, απέδοσε τη διαλεκτική στον εαυτό της. Ταυτόχρονα διαμέσου της Εγελιανής Φιλοσοφίας απέδοσε στον εαυτό της απόλυτη παντοδυναμία. Ο σαμάνος είχε δίκιο όταν υπογράμμιζε τη διαδεδομένη πεποίθηση ότι η βροχή πέφτει από τα σύννεφα. Αλλά έκανε λάθος όταν πίστευε ότι μιμούμενος το ένα ή το άλλο

χαρακτηριστικό ενός σύννεφου θα μπορούσε να φέρει βροχή. Ο Χέγκελ έκανε λάθος θεωρώντας τη διαλεκτική σαν έμφυτη ιδιότητα του απόλυτου πνεύματος. Αλλά είχε δίκιο ότι η διαλεκτική διαπερνά όλα τα προτσές του σύμπαντος, συμπεριλαμβανομένης και της ανθρώπινης κοινωνίας.

Παίρνοντας σαν βάση όλη την προηγούμενη υλιστική φιλοσοφία και τον ασυνείδητο υλισμό των φυσικών επιστημών, ο Μαρξ έβγαλε τη διαλεκτική από την άγονη έρημο του ιδεαλισμού και έστρεψε το πρόσωπο της προς την ύλη, τη μητέρα της.

Μ' αυτή την έννοια η διαλεκτική, με αποκατεστημένα τα δικαιώματα της από τον Μαρξ και στραμμένη από αυτόν προς τον υλισμό, συνιστά το θεμέλιο της Μαρξιστικής θεώρησης του κόσμου, τη θεμελιακή μέθοδο της μαρξιστικής ανάλυσης.

Το δεύτερο, πιο σημαντικό συστατικό στοιχείο του Μαρξισμού είναι ο ιστορικός υλισμός, δηλαδή η εφαρμογή της υλιστικής διαλεκτικής στη δομή της ανθρώπινης κοινωνίας και την ιστορική της εξέλιξη. Θα είταν λάθος να διαλύουμε τον ιστορικό υλισμό στο διαλεκτικό υλισμό, του οποίου ο ιστορικός υλισμός αποτελεί μια εφαρμογή. Για να εφαρμοστεί ο ιστορικός υλισμός στην ανθρώπινη ιστορία, είταν αναγκαία μια πολύ μεγάλη δημιουργική πράξη της ανθρώπινης σκέψης. Αυτή η πράξη άνοιξε μια νέα εποχή στην ιστορία της ίδιας της ανθρωπότητας, που η ταξική δυναμική της αντανακλάστηκε μέσα της.

Μπορεί να θεωρηθεί απόλυτα δικαιωμένο το ότι ο Δαρβινισμός είναι μια λαμπρή εφαρμογή –μολονότι, φιλοσοφικά, δεν είταν εντελώς επεξεργασμένη– της υλιστικής διαλεκτικής πάνω στο ζήτημα της εξέλιξης του οργανικού κόσμου σε όλη την πολλαπλότητα και την ποικιλία του. Ο ιστορικός υλισμός ανήκει στην ίδια κατηγορία. Είναι μια εφαρμογή της υλιστικής διαλεκτικής σε ένα ξεχωριστό, μολονότι τεράστιο, κομμάτι του σύμπαντος. Η άμεση, πρακτική σημασία του ιστορικού υλισμού, είναι ταυτόχρονα αμέτρητα μεγαλύτερη, αφού για πρώτη φορά δίνει στην πρωτοπόρο τάξη την ευκαιρία να προσεγγίσει το ζήτημα της ανθρώπινης μοίρας με ένα πλήρως συνειδητό τρόπο. Μόνο η ολοκληρωτική νίκη του ιστορικού υλισμού στην πράξη –δηλαδή, η εγκαθίδρυση μιας τεχνικά και επιστημονικά ισχυρής σοσιαλιστικής κοινωνίας– θα δημιουργήσει την πρακτική δυνατότητα μιας ακριβούς εφαρμογής των νόμων του Δαρβινισμού στο ίδιο το ανθρώπινο είδος, με το σκοπό της τροποποίησης ή της υπέρβασης των βιολογικών αντιφάσεων που υπάρχουν στα ανθρώπινα όντα.

Το τρίτο συστατικό στοιχείο του Μαρξισμού είναι η συστηματοποίηση των νόμων της καπιταλιστικής οικονομίας. Το Κεφάλαιο του Μαρξ, είναι μια εφαρμογή του ιστορικού υλισμού στο χώρο της ανθρώπινης οικονομίας σε ένα ορισμένο στάδιο της ανάπτυξης της, ακριβώς όπως ο ιστορικός υλισμός σαν όλο είναι μια εφαρμογή της υλιστικής διαλεκτικής στο χώρο της ανθρώπινης ιστορίας.

Οι ρώσοι υποκειμενιστές –δηλαδή, οι εμπειριστές της ιδεαλιστικής σχολής και οι επίγονοι τους– αναγνώριζαν πλήρως την ικανότητα και το κύρος του Μαρξισμού στο πεδίο της καπιταλιστικής οικονομίας, αλλά αρνιόνταν ότι θα μπορούσε να εφαρμοστεί κατάλληλα και σε άλλες σφαίρες της ανθρώπινης προσπάθειας. Αυτό το είδος διαχωρισμού βασίζεται σε μια ωμή φετιχοποίηση των ξεχωριστών, ομογενών, ιστορικών παραγόντων (οικονομία, πολιτική, νομικά, επιστήμη, τέχνη, θρησκεία) που αποτελούν το υφάδι της ιστορίας μέσα από την αλληλεπίδραση και τον συνδυασμό τους, ακριβώς όπως τα χημικά συστατικά σχηματίζονται από το συνδυασμό ξεχωριστών, ομογενών στοιχείων.

Αλλά ακόμα και πέρα από το γεγονός ότι η υλιστική διαλεκτική και στη χημεία θριάμβευσε πάνω στον εμπειρικό συντηρητισμό του Μεντελέγιεφ αποδεικνύοντας τη μετατρεψιμότητα των στοιχείων –ακόμα και παραμερίζοντας αυτό, οι ιστορικοί παράγοντες δεν έχουν τίποτα κοινό με τα στοιχεία στο βαθμό που αυτοί αφορούν τη σταθερότητα και την ομοιογένεια. Η καπιταλιστική οικονομία του σήμερα στηρίζεται σε ένα θεμέλιο τεχνολογίας που έχει αφομοιώσει μέσα της τους καρπούς όλης της προηγούμενης επιστημονικής σκέψης. Η καπιταλιστική εμπορευματική κυκλοφορία γίνεται κατανοητή μόνο μέσα στο πλαίσιο ορισμένων νομικών κανόνων.

Στην Ευρώπη αυτοί εγκαθιδρύθηκαν μέσα από την αφομοίωση του Ρωμαϊκού νόμου και της συνακόλουθης προσαρμογής στις ανάγκες της καπιταλιστικής οικονομίας. Η ιστορική και θεωρητική οικονομία του Μαρξ δείχνει ότι η ανάπτυξη των παραγωγικών δυνάμεων σε μια ορισμένη ακριβώς περιγράψιμη φάση καταστρέφει ορισμένες οικονομικές μορφές και τις

αντικαθιστά με άλλες και σε αυτό το προτσές καταπατά το νομό, την ηθική, τις απόψεις, τις πεποιθήσεις. Δείχνει επίσης ότι η εισαγωγή ενός συστήματος παραγωγικών δυνάμεων ενός νέου και ανώτερου τύπου δημιουργεί για τις δικές του ανάγκες –πάντα διαμέσου ανθρώπων, διαμέσου του ανθρώπινου παράγοντα– νέους κοινωνικούς, νομικούς, πολιτικούς και άλλους κανόνες, στο πλαίσιο των οποίων αυτό το στάδιο αποκτά τη δυναμική ισορροπία που χρειάζεται. Έτσι, η καθαρή οικονομία είναι μύθος. Σ' όλο το μήκος και το πλάτος της μελέτης (του Κεφαλαίου) ο Μαρξ αποδείχνει με απόλυτη σαφήνεια τους συνδετικούς δεσμούς και τους άλλους μεταβιβαστικούς μηχανισμούς που οδηγούν από τις οικονομικές σχέσεις στις παραγωγικές δυνάμεις και στην ίδια την Φύση, μέχρι το φλοιό της γης, της οποίας προϊόντα είναι τα ανθρώπινα όντα. Όμως οδηγούν και προς τα πάνω, προς τους αποκαλούμενους μηχανισμούς του εποικοδομήματος και τις ιδεολογικές φόρμες που αντλούν πάντα την τροφή τους από την οικονομία. Όλοι οι άνθρωποι τρώνε ψωμί. Οι περισσότεροι το προτιμούν με βούτυρο. Μ' άλλα λόγια, υπάρχει συνεχής αλληλεπίδραση μεταξύ της οικονομίας και του εποικοδομήματος.

Έτσι μόνο ένας ατάλαντος εκλεκτικισμός μπορεί να κάνει μια λαθεμένη διάκριση μεταξύ Δαρβινισμού και ιστορικού υλισμού. Αλλά ταυτόχρονα θα είταν απόλυτα λαθεμένο το να διαλυθεί το οικονομικό σύστημα του Μαρξ στην κοινωνιολογική του –ή για να χρησιμοποιήσουμε την παλιά ορολογία– στην ιστορικο-φιλοσοφική του θεωρία. Σχετικά με τον ιστορικό υλισμό ο Μαρξ και ο Έγκελς εγκαθίδρυσαν τις θεμελιακές μεθόδους της κοινωνιολογικής έρευνας και έδοσαν μοντέλα υψηλού επιστημονικού επιπέδου, μολονότι πολύ αποσπασματικά ως προς τη σκοπιά και το μέγεθος: έργα πρωταρχικά αφιερωμένα στις επαναστατικές περιόδους στην ιστορία –για παράδειγμα, το δοκίμιο του Έγκελς για τον πόλεμο των χωρικών στη Γερμανία, τα γραπτά και των δυο την περίοδο 1848-51 στη Γαλλία, την Παρισινή Κομμούνα, κ.ά.

Αυτά τα έργα είναι μάλλον λαμπρές επεξηγήσεις παρά εξαντλητικές εφαρμογές της θεωρίας του ιστορικού υλισμού. Μόνο στο πεδίο των οικονομικών σχέσεων ο Μαρξ έδοσε μια πιο πλήρη εφαρμογή της μεθόδου του από θεωρητική άποψη, μολονότι είναι ακόμα τεχνικά ελλιπής. Το έκανε αυτό σε ένα βιβλίο που αποτελεί ένα από τα πιο τέλεια προϊόντα σκέψης στην ανθρώπινη ιστορία – Το Κεφάλαιο. Γι' αυτό η μαρξιστική οικονομία πρέπει να ξεχωρίζει σαν ένα χωριστό, τρίτο συστατικό στοιχείο του Μαρξισμού.

Σήμερα, μπορεί κανείς να κάνει συχνά αναφορές στη Μαρξιστική ψυχολογία, στη Μαρξιστική φυσική επιστήμη κ.ο.κ. Όλα αυτά αντιπροσωπεύουν περισσότερο μια επιθυμία και λιγότερο την ίδια την πραγματικότητα όπως ακριβώς και οι διάφοροι λόγοι για την προλεταριακή κουλτούρα και την προλεταριακή λογοτεχνία. Συχνότερα αυτές οι κρυφές αξιώσεις δεν βασίζονται σε τίποτα συμπαγές. Δεν έχει κανένα απολύτως νόημα να θεωρήσουμε το Δαρβινισμό ή τον πίνακα των στοιχείων του Μεντελέγιεφ σαν μέρος του Μαρξισμού, παρά τη σύνδεση που υπάρχει μεταξύ τους. Δεν υπάρχει καμιά αμφιβολία ότι μια συνειδητή εφαρμογή της υλιστικής διαλεκτικής στη φυσική επιστήμη, με μια επιστημονική κατανόηση της επιρροής της ταξικής κοινωνίας πάνω στους στόχους, τις μεθόδους και τους σκοπούς της επιστημονικής έρευνας, θα πλούτιζε τη φυσική επιστήμη και θα την αναδομούσε από πολλές απόψεις, αποκαλύπτοντας νέους δεσμούς και συνδέσεις και δίνοντας στη φυσική επιστήμη ένα χώρο καινούργιας σημασίας για την κατανόηση μας του κόσμου. Όταν εμφανιστούν τέτια έργα που αφήνουν εποχή στα επιστημονικά πεδία, θα είναι ίσως δυνατό να μιλήσουμε για παράδειγμα, για τη Μαρξιστική βιολογία, τη Μαρξιστική ψυχολογία. Μολονότι είναι πιο πιθανό ότι ένα τέτοιο σύστημα θα έχει ένα νέο όνομα. Ο Μαρξισμός δεν ισχυρίζεται ότι είναι απόλυτο σύστημα. Έχει συνείδηση της ιστορικής, μεταβατικής του σημασίας. Μόνο μια συνειδητή εφαρμογή της υλιστικής διαλεκτικής σε όλα τα πεδία της επιστήμης μπορεί και θα προετοιμάσει τα αναγκαία στοιχεία για την υπέρβαση του Μαρξισμού, τα οποία διαλεκτικά θα είναι ταυτόχρονα ο θρίαμβος του Μαρξισμού. Από το σπόρο του σιταριού φυτρώνει ένα κοτσάνι που πάνω του φυτρώνει ένα νέο στάχυ από το οποίο βγαίνει ο νέος σπόρος με κόστος το θάνατο του αρχικού σπόρου του σιταριού.

Ο Μαρξισμός καθεαυτός είναι ένα ιστορικό προϊόν και πρέπει να συλληφθεί σαν τέτοιο. Αυτός ο ιστορικός Μαρξισμός περιλαμβάνει τα 3 βασικά συστατικά στοιχεία που αναφέραμε: την υλιστική διαλεκτική, τον ιστορικό υλισμό και τη θεωρητική και κριτική ανάλυση του καπιταλιστικής οικονομίας. Αυτά τα 3 στοιχεία έχουμε υπόψη μας όταν αναφερόμαστε στο

Μαρξισμό, δηλαδή όταν μιλάμε για αυτόν με έγκυρο τρόπο.

Άλλαξε, μήπως, το σύστημα του ιστορικού υλισμού; Αν ναι, που εκφράζεται αυτή η αλλαγή; Στο εκλεκτικιστικό σύστημα του Μπουχάριν, που μας προσφέρεται μεταμφιεσμένο σε ιστορικό υλισμό; Όχι, σίγουρα όχι. Μολονότι ο Μπουχάριν αναθεωρεί το Μαρξισμό στην πράξη, δεν έχει το κουράγιο να παραδεχτεί ανοιχτά την απόπειρα να δημιουργήσει μια νέα ιστορικο-φιλοσοφική θεωρία που θα επαρκεί για τη νέα εποχή, την εποχή του ιμπεριαλισμού. Σε τελευταία ανάλυση ο σχολαστικισμός του Μπουχάριν επαρκεί μόνο για το δημιουργό του. Ο Λούκατς έκανε μια πιο αναιδή απόπειρα στηριγμένη σε αρχές για να πάει πέραν του ιστορικού υλισμού. Τόλμησε να αναγγείλει ότι αρχίζοντας από την Οχτωβριανή Επανάσταση, που αντιπροσώπευε ένα άλμα από το βασίλειο της αναγκαιότητας στο βασίλειο της ελευθερίας, ο ιστορικός υλισμός έχει ξεζήσει και έχει πάψει να επαρκεί για την εποχή των προλεταριακών επαναστάσεων. Όμως, μαζί με τον Λένιν, γελούσαμε για αυτή τη νέα ανακάλυψη, που είταν, τουλάχιστο, πρόωρη.

Αλλά, αν ο Στάλιν, ο Ζινόβιεφ και ο Μπουχάριν δεν είχαν υιοθετήσει τη θεωρία του Λούκατς –που, τυχαία, ο ίδιος είχε από καιρό αποκηρύξει– τί ακριβώς είχαν στο μυαλό τους;

Πρέπει να λεχτεί ότι το τρίτο στοιχείο του Μαρξισμού, το οικονομικό του σύστημα, είναι η μόνη περιοχή όπου η ιστορική εξέλιξη από την εποχή του Μαρξ και του Έγκελς έχει εισάγει όχι μόνο ένα νέο πραγματικό υλικό αλλά και κάποιες ποιοτικά νέες μορφές. Έχουμε υπόψη μας το νέο στάδιο συγκέντρωσης και συγκεντροποίησης της παραγωγής, της κυκλοφορίας και της πίστωσης, τις νέες σχέσεις μεταξύ τραπεζών και βιομηχανίας και το νέο ρόλο του χρηματιστικού κεφαλαίου, και των μονοπωλιακών οργανώσεων του χρηματιστικού κεφαλαίου. Αλλά δεν μπορούμε να μιλήσουμε σε σύνδεση μ' αυτό για κάποιο ειδικό μαρξισμό της εποχής του ιμπεριαλισμού. Το μόνο πράγμα που μπορούμε να πούμε εδώ –και απόλυτα δικαιολογημένα– είναι ότι Το Κεφάλαιο του Μαρξ χρειάζεται ένα συμπληρωματικό κεφάλαιο, ή έναν ολόκληρο συμπληρωματικό τόμο, που θα προσάρμοζε τους νέους σχηματισμούς της ιμπεριαλιστικής εποχής σε ένα ευρύτερο σύστημα. Δεν θα έπρεπε να ξεχαστεί ότι ένα ουσιαστικό μέρος αυτού του έργου έχει γίνει –για παράδειγμα από τον Χίλφερντιγκ στο βιβλίο του για το χρηματιστικό κεφάλαιο, που γράφτηκε τυχαία κάτω από την επίδραση της κινητήριας δύναμης της επανάστασης του 1905 πάνω στη μαρξιστική σκέψη της Δύσης. Όμως, δεν θα μπορούσε να θεωρήσει κανείς το βιβλίο του Χίλφερντιγκ Χρηματιστικό Κεφάλαιο μέρος του Λενινισμού, ακόμα κι αν έφευγαν από το έργο του Χίλφερντιγκ τα τόσο δηλητηριώδη στοιχεία ψευδομαρξισμού –εκείνα τα ψευδομαρξιστικά στοιχεία που από γεωγραφική ευγένεια ονομάζονται «αυστρομαρξισμός». Φυσικά δεν θα περνούσε ποτέ από το μυαλό του Λένιν η σκέψη ότι η θαυμάσια μπροσούρα του για τον ιμπεριαλισμό θα συνιστούσε κάποιο είδος θεωρητικής έκφρασης του Λενινισμού σαν ένας ειδικός τύπος μαρξισμού της ιμπεριαλιστικής εποχής. Μπορεί να φανταστεί μόνο κανένας τα ζουμερά επίθετα με τα οποία θα περιέλουζε ο Λένιν όποιον τολμούσε να ισχυριστεί κάτι τέτοιο.

Αν λοιπόν δεν βρίσκουμε κανένα νέο διαλεκτικό υλισμό, κανένα νέο ιστορικό υλισμό και καμιά νέα θεωρία της αξίας για την «εποχή του ιμπεριαλισμού και της προλεταριακής επανάστασης» τότε τι περιεχόμενο θα μπορούσαμε να δόσουμε στο σταλινικό ορισμό του λενινισμού, που έχει καθαγιαστεί σαν επίσημος ορισμός. Ο καθαγιασμός αυτής της ιδέας δεν αποδεικνύει τίποτε, γιατί ο καθαγιασμός των θεωρητικών σχολίων είναι συνήθως αναγκαίος μόνο όταν, όπως έλεγε ο Θωμάς ο Ακινάτης, πρέπει να έχει κανείς πίστη ακριβώς γιατί τα πράγματα είναι παράλογα.

Καθυστερημένα κινήματα μέσα στα πλαίσια του Μαρξισμού έχουν ήδη υπάρξει δεκάδες φορές. Όλες οι οπισθοδρομήσεις στις προ-μαρξιστικές θεωρητικές απόψεις μέχρι σήμερα, έχουν στην πραγματικότητα σερβιριστεί με τα ρούχα της κριτικής, της ανανέωσης και της επαύξησης – οπισθοδρομήσεις σε απόψεις που συνειδητά ξεπεράστηκαν στη μάχη που έδοσε μαζί τους ο Μαρξισμός. Αλλά ο ρεβιζιονισμός δεν είναι με κανένα τρόπο πάντα τόσο ανοιχτός. Όμως ακόμα και ο ανοιχτός ρεβιζιονισμός πρέπει να προετοιμαστεί από προκαταρκτικά σχεδιάσματα, πολύ συχνά κάτω από την πίεση των εμπειρικών αναγκών, και όχι θεωρητικά θεμελιωμένων στόχων. Στην ουσία το ξεχώρισμα του Λενινισμού σαν ένα ιδιαίτερο είδος Μαρξισμού, που προσιδιάζει στην εποχή του ιμπεριαλισμού είταν αναγκαίο για την αναθεώρηση του Μαρξισμού, ενάντια στην οποία πάλεψε ο Λένιν σε όλη τη ζωή του. Στο βαθμό που η κεντρική ιδέα αυτής της τελευταίας

αναθεώρησης του Μαρξισμού είταν η αντιδραστική ιδέα του εθνικού σοσιαλισμού (η θεωρία της οικοδόμησης του σοσιαλισμού σε μια μόνη χώρα) χρειαζόταν η απόδειξη ή έστω η επίκληση ότι ο Λενινισμός είχε υιοθετήσει μια νέα θέση πάνω σε αυτό το κεντρικό ζήτημα της μαρξιστικής θεωρίας και της πολιτικής σε αντίθεση με το Μαρξισμό της προ-ιμπεριαλιστικής εποχής. Έχουμε, ήδη, ακούσει ότι ο Λένιν, ανακάλυψε, υποτίθεται, το νόμο της ανισομερής ανάπτυξης, για τον οποίο δεν έμπαινε ζήτημα στην εποχή του Μαρξ και του Έγκελς. Αυτός ακριβώς είναι ο παραλογισμός τον οποίο μας καλούν να πιστέψουμε οι Θωμάδες Ακινάτοι της εποχής μας. Όμως παραμένει απ' αυτούς ανεξήγητο το γιατί ο Λένιν πουθενά και με κανένα τρόπο δεν διαφοροποιήθηκε πάνω σε αυτό το κεντρικό ζήτημα από τον Μαρξ και τον Έγκελς και δεν αντιπαράθεσε το δικό του «μαρξισμό της ιμπεριαλιστικής εποχής» στον «απλό και καθαρό μαρξισμό».

Κατά τύχη, ο Λένιν είχε μια πολύ πιο στερεή γνώση για τον Μαρξ από όλους τους επιγόνους –καθώς επίσης και μια οργανική έλλειψη ανεκτικότητας για τα ανεπαρκή σχόλια, την ασάφεια στα ζητήματα της θεωρίας. Είταν τυπική για τον Λένιν η μεγαλύτερη εντιμότητα της θεωρητικής συνείδησης, η οποία σε μεμονωμένες περιπτώσεις θα φαινόταν σχολαστική σε ένα απρόσεκτο άνθρωπο. Διατήρησε τους ιδεολογικούς λογαριασμούς του με το Μαρξ ανοικτούς με εμφανές το λεπτολόγο ενδιαφέρον τόσο στην ίδια την δυνατή του σκέψη όσο και στην ευγνωμοσύνη του σαν μαθητή. Κι ακόμα στο κεντρικό ζήτημα του διεθνούς χαρακτήρα της σοσιαλιστικής επανάστασης ο Λένιν υποτίθεται δεν πρόσεξε ποτέ τη ρήξη του με την προϊμπεριαλιστική μορφή του Μαρξισμού ή, ακόμα χειρότερα, το πρόσεξε αλλά το κράτησε μέσα του –με την ελπίδα προφανώς ότι ο Στάλιν θα εξηγούσε αυτό το μυστικό στην γεμάτη ευγνωμοσύνη ανθρωπότητα εν καιρώ. Και το έκανε αυτό ο Στάλιν, δημιουργώντας μέσα σε λίγες αδιάφορες γραμμές το Μαρξισμό της εποχής του ιμπεριαλισμού, κάποιες γραμμές που έγιναν το φόντο της φύρδην-μίγδην αναθεώρησης του Μαρξ και του Λένιν όπως είδαμε τα τελευταία έξι χρόνια.

Πρέπει να ξαναγυρίσει κανείς στο Μεσαίωνα για να βρει ανάλογα παραδείγματα ανάδυσης ολόκληρου ιδεολογικού συστήματος στη βάση κάποιων γραμμών ενός κειμένου που είχε παρερμηνευθεί ή είχε ανακριβώς αντιγραφεί. Έτσι οι παλιοί πιστοί αφήνονταν να καούν ζωντανοί για χάρη κάποιων κακοαντιγραμμένων γραμμών της Βίβλου.

Στην ιστορία της ρώσικης κοινωνικής σκέψης του 19ου αιώνα, βρίσκουμε την περίπτωση μιας ομάδας προοδευτικών διανοουμένων που ερμήνευσαν λαθεμένα τα λόγια του Χέγκελ «ότι είναι αληθινό είναι και λογικό» έτσι που να εννοούν ότι καθετί που υπάρχει είναι λογικό και που, κατά συνέπεια, υιοθέτησαν μια εξαιρετικά συντηρητική άποψη. Αυτά όμως τα παραδείγματα ωχριούν –το πρώτο λόγω αρχαιότητας, το δεύτερο λόγω του μικρού αριθμού των ανθρώπων που είταν μπλεγμένοι με αυτό– σε σύγκριση με την παρούσα περίπτωση, όπου μια οργάνωση με εκατομμύρια οπαδούς χρησιμοποιεί το γερανό του μηχανισμού (apparatus) για να επιβάλει μια εντελώς νέα άποψη, η οποία στην πραγματικότητα βασίζεται σε μια παιδαριώδη παρερμηνεία των δύο αποσπασμάτων (από τον Λένιν: βλ. «Πρόκληση», 1926-27, σελ. 57).

Αν όμως τα πράγματα καθορίζονταν στην πραγματικότητα από κείμενα που είχαν αντιγραφεί λαθεμένα ή από μια αγράμματη ανάγνωση των κειμένων θα έπρεπε τότε να πέσουμε σε απόλυτη απελπισία για το μέλλον της ανθρωπότητας. Όμως στην πραγματικότητα οι αληθινές αιτιακές δυνάμεις πίσω από τα παραδείγματα που παραθέσαμε οδηγούν πολύ βαθύτερα. Οι παλιοί πιστοί είχαν αρκετά συμπαγείς υλικούς λόγους για να έρθουν σε ρήξη με την επίσημη εκκλησία και το μοναρχικό αστυνομικό κράτος.

Στην περίπτωση της ριζοσπαστικής ιντελιγκέντσιας του 1840, αυτή δεν είχε αρκετό κουράγιο για να παλέψει το τσαρικό καθεστώς και γι' αυτό προτού φτάσει στο σημείο να αποφασίσει να εξοπλισθεί με τρομοκρατικές βόμβες –που δεν έγινε νωρίτερα από την επομένη γενιά– προσπάθησε να συμφιλιώσει τη μόλις αφυπνιζόμενη πολιτική συνείδηση της με την υπάρχουσα πραγματικότητα, χρησιμοποιώντας μόνο τα μέσα κάποιου κακοχωνεμένου χεγκελιανισμού.

Η τελευταία έκκληση, με τον ένα ή τον άλλο τρόπο, να κόψουμε τον ομφάλιο λώρο που συνδέει τη σοβιετική δημοκρατία με την παγκόσμια επανάσταση –αυτή η έκκληση ξεφύτρωνε από τις υπάρχουσες συνθήκες και εξελίξεις, από τις ήττες της παγκόσμιας επανάστασης και τη ντόπια

πίεση από τις εγχώριες ιδιοκτησιακές τάσεις. Οι γραφειοκράτες θεωρητικοί επέλεξαν τα τσιτάτα με τον ίδιο τρόπο που οι παπάδες όλων των θρησκειών επιλέγουν τα ιερά κείμενα που μπορούν να εφαρμοστούν στις υπάρχουσες περιστάσεις. Αν σε σχέση με τα κείμενα ο γραφειοκρατισμός αναγκάστηκε να κάνει παραποιήσεις που θα ντρόπιαζαν πολλούς παπάδες, το λάθος και πάλι οφείλεται στις περιστάσεις.

Αλλά όπως είδαμε ήδη από το τσιτάτο που παραθέσαμε, ο θεωρητικός μας έχει άλλο ορισμό του Λενινισμού που τον θεωρεί «πολυτιμότερο» –δηλαδή «Λενινισμός είναι η θεωρία και η τακτική της προλεταριακής επανάστασης γενικά, και η θεωρία και η τακτική της δικτατορίας του προλεταριάτου ειδικότερα». Αυτός όμως ο ακριβολόγος ορισμός ταιριάζει ακόμα περισσότερο σ' έναν ήδη απελπισμένο ορισμό.

Αν ο Λενινισμός είναι «μία θεωρία της προλεταριακής επανάστασης γενικά», τότε τί είναι ο Μαρξισμός; Ο Μαρξ και ο Έγκελς το φώναξαν δυνατά στον κόσμο το 1847 με το Κομμουνιστικό Μανιφέστο. Τί άλλο είναι αυτό το αθάνατο ντοκουμέντο από το μανιφέστο «της προλεταριακής επανάστασης γενικά»; Θα μπορούσε κανείς απόλυτα δικαιολογημένα να πει ότι ολόκληρη η επόμενη θεωρητική δράση αυτών των δύο μεγάλων φίλων είταν απλά ένα σχόλιο πάνω στο μανιφέστο. Χρησιμοποιώντας το σύνθημα του «αντικειμενισμού» οι ακαδημαϊκοί μαρξιστές προσπάθησαν να ξεχωρίσουν τη θεωρητική συνεισφορά του Μαρξισμού στην επιστήμη από τις επαναστατικές του συνέπειες. Οι επίγονοι της Δεύτερης Διεθνούς προσπάθησαν να μεταμορφώσουν τον Μαρξ σε εξελικτιστή. Σε όλη του τη ζωή ο Λένιν πάλεψε ενάντια και στους δυο αυτούς τύπους στο όνομα του γνήσιου Μαρξισμού, δηλαδή «της θεωρίας της προλεταριακής επανάστασης γενικά και της θεωρίας της δικτατορίας του προλεταριάτου ειδικότερα». Τί στο διάβολο σημαίνει τότε η αντιπαράθεση της λενινιστικής θεωρίας στο Μαρξισμό;

Ψάχνοντας να βρει έδαφος για την αντιπαράθεση του Λενινισμού με τον Μαρξισμό –με όλα, φυσικά, τα είδη ανόητων τροποποιητικών φράσεων και επιφυλάξεων, ο Στάλιν στρέφεται σε ένα ιστορικό κριτήριο:

«Ο Μαρξ και ο Έγκελς πατούσαν στη σκηνή μιας προεπαναστατικής περιόδου (εννοούμε την προλεταριακή επανάσταση), όταν δεν υπήρχε ακόμα αναπτυγμένος ιμπεριαλισμός,στην περίοδο της προετοιμασίας του προλεταριάτου για την επανάσταση, στην περίοδο που η προλεταριακή επανάσταση δεν είταν ακόμα άμεσα και πρακτικά αναπόφευκτη. Από την άλλη μεριά ο Λένιν, ο μαθητής του Μαρξ και του Έγκελς, πατούσε στη σκηνή της περιόδου του πλήρως αναπτυγμένου ιμπεριαλισμού, στην .περίοδο του ξεδιπλώματος της προλεταριακής επανάστασης», {Στάλιν: «Θεμέλια του Λενινισμού», ρώσικη έκδοση, 1928, σελ. 74).

Ακόμα κι αν παραβλέψουμε το στιλ, που ζαλίζει, αυτών των γραμμών –με τον Μαρξ και τον Λένιν να «πατούν στη σκηνή» σαν να είταν κάποιοι επαρχιώτες ηθοποιοί– πρέπει να ξέρουμε ότι αυτή η αναδρομή στην ιστορία είναι γενικά πολύ ανόητη. Είναι αλήθεια ότι ο Μαρξ δρούσε στο 19ο αιώνα και όχι στον 20ο. Αλλά σίγουρα η ουσία όλης της δραστηριότητας του Μαρξ και του Έγκελς είταν ότι πρόβλεψαν θεωρητικά και προετοίμασαν το δρόμο για την εποχή της προλεταριακής επανάστασης. Αν το αφήσουμε αυτό στην άκρη, καταλήγουμε στον ακαδημαϊκό Μαρξισμό, δηλαδή στην πιο αποκρουστική καρικατούρα του Μαρξισμού. Ολόκληρη η σημασία του έργου του Μαρξ γίνεται φανερή από το γεγονός ότι η εποχή της προλεταριακής επανάστασης η οποία έφτασε πιο αργά από ό,τι περίμεναν ο Μαρξ και ο Έγκελς, δεν χρειάζεται καμιά αναθεώρηση του Μαρξισμού, αλλά αντίθετα απαιτεί το ξεκαθάρισμα από την σκουριά του επιγονισμού που αναπτύχθηκε στο μεταξύ.

Αλλά για τον Στάλιν, ο Μαρξισμός, αντίθετα με τον Λενινισμό, είταν η θεωρητική αντανάκλαση μιας μη επαναστατικής περιόδου. Δεν είναι τυχαίο ότι βρίσκουμε αυτή την αντίληψη στο Στάλιν. Προκύπτει από την όλη ψυχολογία του εμπειριστή που ζει εκτός τόπου και χρόνου. Γι' αυτόν η θεωρία μόνο «αντανακλά» την εποχή και εξυπηρετεί τους σκοπούς της μέρας. Στα «Θεμέλια του Λενινισμού» στο κεφάλαιο που είναι αφιερωμένο ειδικά στη θεωρία –και τί κεφάλαιο!– ο Στάλιν πατά στη σκηνή με τον εξής τρόπο:

«Η θεωρία μπορεί να μεταμορφωθεί σε μια τρομακτική δύναμη του εργατικού κινήματος εάν μορφοποιηθεί σε αξεδιάλυτη σύνδεση με την επαναστατική πράξη», (Από τη ρώσικη έκδοση του 1928, σελ. 89, οι υπογραμμίσεις είναι δικές μας).

Προφανώς η θεωρία του Μαρξ, που μορφοποιήθηκε «σε αξεδιάλυτη σύνδεση» με την πράξη μιας «προεπαναστατικής εποχής» είναι καταδικασμένη να φαίνεται εκτός εποχής σε σχέση με την «επαναστατική πράξη» του Στάλιν. Είναι εντελώς ανίκανος να καταλάβει ότι η θεωρία –η γνήσια θεωρία ή η θεωρία σε πλατιά κλίμακα– καθόλου δεν μορφοποιείται σε άμεση σύνδεση με τα πρακτικά καθήκοντα της εποχής. Είναι μάλλον η παγίωση και η γενίκευση κάθε ανθρώπινης πρακτικής δραστηριότητας και εμπειρίας, που αγκαλιάζει διαφορετικές ιστορικές περιόδους στην υλικά καθορισμένη σειρά τους.

Μόνο επειδή η θεωρία δεν είναι αξεδιάλυτα δεμένη με τα πρακτικά καθήκοντα της εποχής της, αλλά υψώνεται πάνω από αυτά, για αυτό έχει το προνόμιο να βλέπει προς τα εμπρός, δηλαδή, μπορεί να προετοιμαστεί να δεθεί με την μελλοντική πρακτική δραστηριότητα και να εκπαιδεύσει ανθρώπους που θα ανταποκριθούν στα μελλοντικά πρακτικά καθήκοντα. Η θεωρία του Μαρξ υψώθηκε σαν ένα γιγάντιο προπύργιο πάνω από το επαναστατικό πρακτικό έργο των σύγχρονων του Μαρξ λασαλικών, ακριβώς όπως υψώθηκε και πάνω από την πρακτική δραστηριότητα όλων των οργανώσεων της Πρώτης Διεθνούς. Η Δεύτερη Διεθνής αφομοίωσε λίγα μόνο στοιχεία του Μαρξισμού για τις δικές τηςπρακτικές ανάγκες, και με κανένα τρόπο τα πιο ουσιαστικά πάντα. Μόνο η εποχή των ιστορικών καταστροφών που επεκτείνονται σε όλο το καπιταλιστικό σύστημα δημιούργησε τη δυνατότητα να μπουν σε πράξη τα θεμελιακά συμπεράσματα του Μαρξισμού. Μόνο αυτό το σημείο έκανε πιο δεκτικούς τους ανθρώπους –και όχι όλους τους ανθρώπους– σε μια κατανόηση του Μαρξισμού σαν όλο.

Η σταλινική ιστορία του Μαρξισμού και του Λενινισμού ανήκει στην ίδια «ιστορική σχολή» για την οποία ο Μαρξ έλεγε, με τα λόγια της Παλιάς Διαθήκης, ότι βλέπει πάντα την πίσω πλευρά κάθε συντέλειας. Ο υπαινιγμός του Στάλιν που αφορούσε μια προεπαναστατική θεωρία του Μαρξισμού και μια επαναστατική θεωρία του Λενινισμού είναι στην πραγματικότητα μια φιλοσοφία της ιστορίας που ανήκει στην θεωρία της ουράς, απλά βάζει τα θελήματα στη θέση των πρακτικών καθηκόντων της μέρας.

Όταν ο Στάλιν μιλά για «θεωρίες» έχει υπόψη του εκείνες που δημιουργούνται με εντολή της Γραμματείας «σε αξεδιάλυτη σύνδεση με την "πράξη"», τις πρακτικές ανάγκες και καθήκοντα, με εντολή της κεντριστικής ηγεσίας του απαράτ σε μια περίοδο πολιτικής οπισθοδρόμησης.

Γυρίζοντας τριγύρω από αυτό το χυλό, που είναι πολύ ζεστός γι' αυτόν και που δεν τον μαγείρεψε ο ίδιος –αληθινά η καλύτερη λέξη γι' αυτό το θεωρητικό απόπλυμα είναι η αγαπημένη λέξη του Λένιν, πόριτζ (porridg) χυλός– κάνοντας ζιγκ ζαγκ και παρακάμψεις ο Στάλιν πλησιάζει σταθερά στην ιδέα ότι ο Λενινισμός είναι «πιο επαναστατικός» από το Μαρξισμό. Προχωρώντας στην προσπάθεια αντιπαράθεσης του Λενινισμού στον Μαρξισμό ο Στάλιν γράφει: «Ο εξαιρετικά μαχητικός και εξαιρετικά επαναστατικός χαρακτήρας του Λενινισμού συνήθως τονίζεται». Από ποιόν τονίζεται; Αυτό παραμένει ασαφές. Ο Στάλιν λέει απλά ότι «συνήθως» τονίζεται. Αυτό το είδος σύνεσης μετατρέπεται σε δειλία. Τί σημαίνει «εξαιρετικά επαναστατικός»; Ποιος ξέρει; Τί όμως «τονίζει» ο Στάλιν σε αυτό το σημείο; Λέει: «Αυτό είναι απόλυτα σωστό. Αλλά (!) αυτή η ιδιαίτερη ποιότητα (μια μικρή «ιδιαιτερότητα» σε σύγκριση με τον Μαρξισμό) εξηγείται από 2 λόγους»: την πάλη ενάντια στον οπορτουνισμό της Δεύτερης Διεθνούς και την προλεταριακή επανάσταση, (βλ. σελ. 74).

Μ' αυτό τον τρόπο ο Στάλιν προσκολλήθηκε –όχι πολύ θαρραλέα ίσως όμως προσκολλήθηκε –στο συμπέρασμα ότι το «ειδικό χαρακτηριστικό» του Λενινισμού είναι ο «εξαιρετικά» επαναστατικός του χαρακτήρας σε σύγκριση με το Μαρξισμό. Αν αυτό είταν αλήθεια, τότε θα έπρεπε να εγκαταλείψει κανείς το Μαρξισμό σαν μια απαρχαιωμένη θεωρία, ακριβώς όπως η σύγχρονη θεωρία απέρριψε τη φλογιστική θεωρία, το βιταλισμό και ούτω καθεξής, αφήνοντάς τα μόνο σαν υλικό για την ιστορία της ανθρώπινης σκέψης. Αλλά στην πραγματικότητα η ιδέα ότι ο Λενινισμός είναι «πιο επαναστατικός» από τον Μαρξισμό είναι μια πέρα για πέρα παρωδία του Λενινισμού, του Μαρξισμού και της έννοιας του επαναστατικού.

Στην ανάλυση μας του δεύτερου και «ακριβέστερου» ορισμού του Λενινισμού αφήσαμε μέχρι στιγμής τη λέξη «τακτική». Η πλήρης διατύπωση, όπως θα θυμάται ο αναγνώστης, είναι περίπου η εξής: «Λενινισμός είναι ο Μαρξισμός της εποχής του ιμπεριαλισμού και της προλεταριακής επανάστασης γενικά, η θεωρία και η τακτική της δικτατορίας του προλεταριάτου

ειδικότερα».

Τακτική είναι η πρακτική εφαρμογή της θεωρίας στις ιδιαίτερες συνθήκες της ταξικής πάλης. Η σύνδεση μεταξύ της θεωρίας και της τρέχουσας πρακτικής γίνεται διαμέσου της τακτικής. Η θεωρία, παρά το όσα λέει ο Στάλιν, δεν μορφοποιείται σε αξεδιάλυτη σύνδεση με την τρέχουσα πράξη. Καθόλου. Ανυψώνεται πάνω απ' αυτήν και γι' αυτό και μόνο έχει την ικανότητα να κατευθύνει την πράξη, υποδεικνύοντας, μαζί με τα καθήκοντα του παρόντος, σημεία προσανατολισμού στο παρελθόν και προοπτικές για το μέλλον. Η πολύπλοκη γραμμή της τακτικής στο παρόν –δηλαδή η μαρξιστική τακτική όχι η τακτική της ουράς– δεν καθορίζεται από ένα σημείο (στο παρόν) αλλά από μια πολλαπλότητα σημείων τόσο στο παρελθόν όσο και στο μέλλον.

Αν ο Μαρξισμός, που εμφανίστηκε σε μια προεπαναστατική περίοδο, δεν είταν με κανέναν τρόπο «προεπαναστατική» θεωρία αλλά, αντίθετα, υψώθηκε πάνω από την εποχή του για να γίνει η θεωρία της προλεταριακής επανάστασης, τότε η τακτική –δηλαδή, η εφαρμογή του Μαρξισμού στις ιδιαίτερες συνθήκες μάχης– από την ίδια την ουσία της δεν θα μπορούσε να υψωθεί πάνω από την εποχή της, δηλαδή πάνω από την ωριμότητα των αντικειμενικών συνθηκών. Από την άποψη της τακτικής –θα είταν πιο σωστό να λέγαμε, από την άποψη της επαναστατικής στρατηγικής[2]– η δραστηριότητα του Λένιν διαφέρει κολοσσιαία από τη δραστηριότητα του Μαρξ και των παλιότερων μαθητών του Μαρξ, ακριβώς όπως η εποχή του Λένιν διαφέρει από την εποχή του Μαρξ.

Ο επαναστάτης ηγέτης Μαρξ έζησε και πέθανε σαν θεωρητικός σύμβουλος των νεαρών προλεταριακών κομμάτων και σαν ο κήρυκας των μελλοντικών του αποφασιστικών μαχών. Ο Λένιν οδήγησε το προλεταριάτο στην κατάκτηση της εξουσίας, εξασφάλισε τη νίκη δίνοντας ο ίδιος ηγεσία, και έδοσε επίσης ηγεσία στο πρώτο εργατικό κράτος στην ιστορία της ανθρωπότητας και σε μια Διεθνή που το άμεσο καθήκον της είταν η εγκαθίδρυση παγκόσμια της δικτατορίας του προλεταριάτου. Το τιτάνιο έργο αυτού του υπέρτατου επαναστάτη και στρατηγικού νου βρίσκεται σίγουρα στο ίδιο υψηλό επίπεδο με το έργο του υπέρτατοι, τιτάνα της προλεταριακής θεωρίας.

Η προσπάθεια να ζυγίσεις και να συγκρίνεις μηχανιστικά τα θεωρητικά και πρακτικά στοιχεία στο έργο του Μαρξ και του Λένιν είναι αξιολύπητη, στείρα και τελικά ανόητη. Ο Μαρξ δεν δημιούργησε μόνο θεωρία, αλλά και μια Διεθνή επίσης. Ο Λένιν δεν ηγήθηκε μόνο μιας μεγάλης επανάστασης αλλά έκανε και σπουδαίο θεωρητικό έργο. Αν το έκανες αυτό (τη μηχανιστική σύγκριση) θα φαινόταν ότι η διαφορά τους βρίσκεται στο ότι «πάτησαν στη σκηνή» διαφορετικών εποχών, με συνέπεια ο Μαρξισμός να είναι απλά επαναστατικός, ενώ ο Λενινισμός να είναι «εξαιρετικά επαναστατικός». Ακριβώς όπως ήδη ακούσατε.

Ο Μαρξ εκπλήρωσε μεγάλο έργο σαν ο ηγέτης της Πρώτης Διεθνούς. Αλλά δεν είταν αυτό το μόνο επίτευγμα της ζωής του. Ο Μαρξ θα παρέμενε Μαρξ ακόμα και χωρίς την Κομμουνιστική Ένωση και την Πρώτη Διεθνή. Το θεωρητικό του κατόρθωμα δεν συμπίπτει με καμιά έννοια με την επαναστατική πρακτική του δραστηριότητα. Υψώνεται ασύγκριτα υψηλότερα με το να δημιουργήσει τη θεωρητική βάση όλης της μετέπειτα πρακτικής δραστηριότητας του Λένιν και πολλών επόμενων γενιών.

Το θεωρητικό έργο του Λένιν έχει ένα ουσιαστικό βοηθητικό χαρακτήρα σε σχέση με την ίδια την επαναστατική δραστηριότητα. Η σκοπιά του θεωρητικού του έργου αντιστοιχούσε στην κοσμοϊστορική σημασία της πράξης του. Αλλά ο Λένιν δεν δημιούργησε μια θεωρία του Λενινισμού. Εφήρμοσε τη θεωρία του Μαρξισμού στα επαναστατικά καθήκοντα της νέας ιστορικής εποχής. Πολύ νωρίς, στο 3ο Συνέδριο του Κόμματος (1905) όπου μπήκαν οι πρώτοι θεμέλιοι λίθοι του μπολσεβίκου κόμματος, ο ίδιος ο Λένιν είπε ότι θα θεωρούσε πιο δικαιολογημένο να αποκαλείται δημοσιολόγος παρά θεωρητικός της σοσιαλδημοκρατίας. Αυτό ξεπερνά τη «μετριοφροσύνη» ενός νέου ηγέτη που έχει κάνει ήδη κάποια εξαιρετικά σημαντικά έργα. Αν αναλογιστούμε πόσα είδη «δημοσιολόγων» υπάρχουν, πολύ συνετά ο Λένιν όριζε την ιστορική του σημασία με αυτά τα λόγια. Το έργο ενός δημοσιολόγου, κατά την αντίληψη του, είναι η θεωρητική και πρακτική εφαρμογή της ήδη υπάρχουσας θεωρίας για να ανοίξει το δρόμο σε ένα ιδιαίτερο ζωντανό, επαναστατικό κίνημα.

Ακόμα και το πιο «αφηρημένο» έργο του Λένιν, που το θέμα του ξεπερνούσε κατά πολύ τα καθημερινά ζητήματα –το έργο του για τον εμπειριοκριτικισμό– πυροδοτήθηκε από τις άμεσες

ανάγκες της εσωκομματικής πάλης. Αυτό το βιβλίο πρέπει να μπει σε κάθε βιβλιοθήκη δίπλα στο Αντιντίριγκ του Έγκελς σαν μια εφαρμογή της ίδιας μεθόδου και της ίδιας κριτικής τεχνικής σε ενμέρει νέο υλικό από τις φυσικές επιστήμες με στόχο νέους αντίπαλους. Τίποτα λιγότερο, αλλά και τίποτα περισσότερο από αυτό. Εδώ δεν υπάρχει ούτε ένα νέο σύστημα, ούτε μια νέα μέθοδος. Είναι ολοκληρωτικά και απόλυτα το σύστημα και η μέθοδος του Μαρξισμού.

Οι γραφειοκράτες του ψευτολενινισμού, οι συκοφάντες και ψευδολόγοι ξαναρχίζουν να ουρλιάζουν ότι «ελαχιστοποιούμε» το επίτευγμα του Λένιν. Αυτοί οι τύποι όσο πιο πολύ ξεφωνίζουν για τα διδάγματα του Μέντορα με τόσο μεγαλύτερη θρασύτητα παγιδεύονται στο βάλτο του εκλεκτικισμού και του οπορτουνισμού. Ας αφήσουμε τους συκοφάντες με τις συκοφαντίες τους, εμείς θα υπερασπίσουμε τον Λενινισμό, θα τον ερμηνεύσουμε, και θα συνεχίσουμε το έργο του Λένιν.

Το λενινιστικό θεωρητικό έργο, όπως είπαμε, έχει ένα βοηθητικό χαρακτήρα σε σχέση με το ίδιο το πρακτικό του έργο. Αλλά το πρακτικό του έργο βρισκόταν σε μια κλίμακα που για πρώτη φορά απαιτούσε την εφαρμογή της μαρξιστικής θεωρίας σε όλες τις διαστάσεις της.

Η θεωρία είναι η γενίκευση όλης της προηγούμενης πράξης και έχει ένα βοηθητικό χαρακτήρα σε σχέση με κάθε επόμενη πράξη. Ξεκαθαρίσαμε ήδη το σημείο όπου η θεωρία δεν μορφοποιείται σε άμεση εξάρτηση από την τρέχουσα πρακτική δραστηριότητα, ούτε έχει βοηθητικό ρόλο σε σχέση με κάθε πρακτική δραστηριότητα. «Εξαρτάται πάντα». Για τη σταλινική πρακτική των χωρίς αρχές ζιγκ-ζαγκ, είναι «αναγκαίο και ικανό» ένα εκλεκτικιστικό μείγμα κακοχωνεμένων αποσπασμάτων μαρξισμού, μενσεβικισμού και ναροντνικισμού. Η λενινιστική πράξη χρησιμοποίησε πλήρως όλη τη θεωρία του Μαρξ για πρώτη φορά στην ιστορία. Μόνο πάνω σ' αυτή την γραμμή μπορούν να ζυγιστούν οι δυο μεγάλες ιστορικές μορφές. Το σχόλιο του Στάλιν ότι καθένας από τους δυο «πάτησε με επιτυχία στη σκηνή» της θεωρίας και της πράξης των αντίστοιχων ιστορικών περιόδων τους, ο ένας με επαναστατικό τρόπο και ο άλλος με «εξαιρετικά» επαναστατικό τρόπο, θα παραμείνει για πάντα ένα άσχημο ανέκδοτο από την ιστορία του ιδεολογικού επιγονισμού. Τόσο ο Μαρξ όσο και ο Λένιν μπήκαν στις γραμμές των αθανάτων με την άδεια του Στάλιν.

Όμως αν ο Στάλιν δεν είχε αντιπαραθέσει αυτές τις δυο μεγάλες μορφές θα του είταν αδύνατο να ξεχωρίσει τον Λενινισμό σαν ανεξάρτητη θεωρία. Αυτή η αντιπαράθεση είναι η βάση κάθε ταξινόμησης. Έχουμε πει ήδη ότι η μόνη σοβαρή δικαιολογία για μια τέτια αντιπαράθεση – μια δικαιολογία που είναι ταυτόχρονα η πιο εξοντωτική καταδίκη– είναι η εθνικοσοσιαλιστική αναθεώρηση της «θεωρίας της προλεταριακής επανάστασης γενικά και της θεωρίας της δικτατορίας του προλεταριάτου ειδικότερα». Εκείνος που εκφράστηκε πιο τολμηρά για τον απαρχαιωμένο χαρακτήρα του Μαρξισμού είταν ο Στάλιν –τουλάχιστον στη διάρκεια των πρώτων, λίγων μηνών του «μέλιτος» της νέας θεωρίας του, όταν η αντιπολίτευση δεν είχε ακόμα ακονίσει το σπαθί της

1 “Φιλοσοφία και σταλινική γραφειοκρατία”, (Ενα Ανέκδοτο Κείμενο από το Χάρβαρντ). Το σημαντικό αυτό κείμενο βρέθηκε στα Αρχεία του Λεόν Τρότσκι στο Πανεπιστήμιο του Χάρβαρντ. Είναι ένα ατέλειωτο φιλοσοφικό κείμενο που ξεσκεπάζει τους σταλινικούς αναθεωρητές του Μαρξισμού. Για πρώτη φορά το κείμενο αυτό είχε δημοσιευτεί στο Νο 55 της «Μαρξιστικής Επαναστατικής Επιθεώρησης» (Μάης-Ιούνης του 1987) σε μετάφραση της Κ. Λήμνου, απ’ όπου το αναδημοσιεύουμε.

http://athens.indymedia.org/front.php3?lang=el&article_id=913391

2 [Σημείωση του Τρότσκι] Βλέπε τον ορισμό της πολιτικής σημασίας αυτών των όρων στην «Κριτική του Σχεδίου Προγράμματος της Κομμουνιστικής Διεθνούς», ένα έργο που διατηρεί όλη την εγκυρότητά του σαν μια κριτική του ίδιου του Προγράμματος και όχι μόνο του σχέδίου.

Λεόν Τρότσκι

Η ηθική τους και η ηθική μας

Αφιερώνεται στη Μνήμη του Λέον Σεντόφ 1906 – 1938

Λεόν Τρότσκι
Η ηθική τους και η ηθική μας*
Ηθικές Αναθυμιάσεις

Σε μια εποχή όπου η αντίδραση θριαμβεύει, οι κ.κ. δημοκράτες, σοσιαλδημοκράτες, αναρχικοί και άλλοι εκπρόσωποι του «αριστερού» στρατοπέδου, αρχίζουν να διπλασιάζουν τις συνηθισμένες ηθικές αναθυμιάσεις τους, όμοια με τους ανθρώπους εκείνους που τους πιάνει ταχύπνοια μπροστά στο φόβο. Παραφράζοντας τις Δέκα Εντολές ή την Ομιλία του Όρους των Ελαιών, οι ηθικολόγοι αυτοί απευθύνονται όχι τόσο στη θριαμβεύουσα αντίδραση όσο στους επαναστάτες εκείνους που υποφέρουν κάτω από τις διώξεις της, γιατί με τις «υπερβολές» και τις «αμοραλιστικές» αρχές τους «προκαλούν» την αντίδραση και την δικαιώνουν ηθικά. Επιπλέον, προτείνουν έναν απλό, μα σίγουρο τρόπο για την αποφυγή της αντίδρασης: το μόνο που χρειάζεται είναι να παλεύει κανείς και ηθικά για να ανανεώνει τον εαυτό του. Δείγματα ηθικής τελειότητας, για όσους τα χρειάζονται, προσφέρονται δωρεάν απ' όλα τα ενδιαφερόμενα εκδοτικά γραφεία.

Η ταξική βση του ψεύτικου και πομπώδους αυτού κηρύγματος είναι η μικροαστική ιντελιγκέντσια Η πολιτική βάση – η αδυναμία και η σύγχυσή τους μπροστά στην αντίδραση που πλησιάζει. Η ψυχολογική βάση – η προσπάθεια τους να υπερνικήσουν το αίσθημα της δικής τους κατωτερότητας, μεταμφιεζόμενοι με τη γενειάδα ενός προφήτη.

Η αγαπημένη μέθοδος του ηθικολόγου φιλισταίου είναι να καταχωρεί τη συμπεριφορά της αντίδρασης και τη συμπεριφορά της επανάστασης κάτω από τον ίδιο τίτλο. Και πετυχαίνει στο τέχνασμά του, καταφεύγοντας σε τυπικές αναλογίες. Γι' αυτόν, ο τσαρισμός και ο μπολσεβικισμός είναι δίδυμοι. Δίδυμοι επίσης αποκαλύπτονται ο φασισμός και ο κομμουνισμός. Κάνει μια απογραφή των κοινών χαρακτηριστικών του καθολικισμού –ή ειδικότερα του ιησουϊτισμού– και του μπολσεβικισμού. Από την πλευρά τους, ο Χίτλερ και ο Μουσολίνι, χρησιμοποιώντας την ίδια ακριβώς μέθοδο, αποκαλύπτουν ότι ο φιλελευθερισμός, η δημοκρατία και ο μπολσεβικισμός δεν είναι παρά διαφορετικές εκδηλώσεις ενός και του ίδιου κακού. Η αντίληψη ότι ο σταλινισμός και ο τροτσκισμός είναι «ουσιαστικά» ένα και το ίδιο πράγμα, έχει τώρα την κοινή επιδοκιμασία των φιλελευθέρων, των δημοκρατών, των αφοσιωμένων καθολικών, των ιδεαλιστών, των πραγματιστών, των αναρχικών και των φασιστών. Αν οι σταλινικοί αδυνατούν να προσχωρήσουν σ' αυτό το «Λαϊκό Μέτωπο» είναι μόνο και μόνο γιατί, κατά σύμπτωση, είναι απασχολημένοι με την εξόντωση των τροτσκιστών.

Το βασικό γνώρισμα αυτών των προσεγγίσεων και παρομοιώσεων βρίσκεται στο γεγονός ότι αγνοούν πλήρως την υλική βάση των διαφόρων ρευμάτων, δηλαδή την ταξική τους φύση και, κατά συνέπεια, τον αντικειμενικό ιστορικό τους ρόλο. Αντίθετα, εκτιμούν και ταξινομούν διαφορετικά ρεύματα, σύμφωνα με κάποια εξωτερική και δευτερεύουσα εκδήλωση, και πολύ συχνά σύμφωνα με τη δική τους σχέση με τη μια ή την άλλη αφηρημένη αρχή, που για τον συγκεκριμένο ταξινομητή έχει μια ειδική επαγγελματική αξία. Έτσι, για τον πάπα της Ρώμης, οι μασόνοι και οι δαρβινιστές, οι μαρξιστές και οι αναρχικοί, είναι δίδυμοι, γιατί όλοι αυτοί αρνούνται ιερόσυλα την άσπιλη σύλληψη. Για το Χίτλερ, ο φιλελευθερισμός και ο μαρξισμός είναι δίδυμοι, γιατί αγνοούν «αίμα και τιμή». Για ένα δημοκράτη, ο φασισμός και ο μπολσεβικισμός είναι δίδυμοι, γιατί δεν υποκλίνονται μπροστά στην καθολική ψηφοφορία κλπ., κλπ.

Δεν υπάρχει καμιά αμφιβολία ότι τα ρεύματα που πιο πάνω παραθέσαμε έχουν ορισμένα κοινά χαρακτηριστικά. Αλλά όλο το ζήτημα βρίσκεται στο γεγονός ότι η εξέλιξη της ανθρωπότητας δεν εξαντλείται ούτε με την καθολική ψηφοφορία, ούτε με το «αίμα και τιμή», ούτε με

το δόγμα της άσπιλης σύλληψης. Το ιστορικό προτσές σημαίνει πρώτα απ' όλα την πάλη των τάξεων. Επιπλέον, διαφορετικές τάξεις στο όνομα διαφορετικών σκοπών μπορούν σε ορισμένες περιπτώσεις να χρησιμοποιήσουν όμοια μέσα. Ουσιαστικά δεν μπορεί να γίνει αλλιώς. Οι στρατοί που συγκρούονται είναι πάντα λίγο ή πολύ συμμετρικοί. Αν δεν υπήρχε τίποτε το κοινό στις μέθοδες πάλης τους, δεν θα μπορούσαν να καταφέρουν πλήγματα ο ένας στον άλλον.

Αν ένας αμαθής χωρικός ή μαγαζάτορας, που δεν καταλαβαίνει ούτε την προέλευση, ούτε την έννοια του αγώνα ανάμεσα στο προλεταριάτο και την μπουρζουαζία, ανακαλύψει ότι βρίσκεται ανάμεσα σε δυο πυρά, θα αντικρίσει και τα δυο εμπόλεμα στρατόπεδα με το ίδιο μίσος. Και ποιοι είναι όλοι αυτοί οι δημοκράτες ηθικολόγοι; Ιδεολόγοι ενδιάμεσων στρωμάτων που βρίσκονται ή φοβούνται μήπως βρεθούν ανάμεσα σε δυο πυρά. Τα κύρια χαρακτηριστικά των προφητών αυτού του τύπου είναι η αποξένωσή τους από τα μεγάλα ιστορικά κινήματα, η αποστεωμένη συντηρητική νοοτροπία τους, μια αυτάρεσκη στενοκεφαλιά και μια πολύ πρωτόγονη πολιτική ανανδρία. Περισσότερο από οτιδήποτε, οι ηθικολόγοι αυτοί επιθυμούν να τους αφήσει η ιστορία ήσυχους, με τα βιβλιαράκια τους, τα περιοδικάκια τους, τους συνδρομητές τους, την κοινή λογική και τα ηθικολογικά τους σημειωματάρια. Αλλά η ιστορία δεν τους αφήνει σε ησυχία. Τους χτυπάει πότε από τα αριστερά, πότε από τα δεξιά. Είναι ολοφάνερο –επανάσταση και αντίδραση, τσαρισμός και μπολσεβικισμός, κομμουνισμός και φασισμός, σταλινισμός και τροτσκισμός– όλα είναι δίδυμα. Όποιος αμφιβάλλει γι' αυτό, μπορεί να ψηλαφίσει και να βρει τα συμμετρικά καρούμπαλα, τόσο από τη δεξιά όσο και από την αριστερή πλευρά, στο κεφάλι των γνήσιων αυτών ηθικολόγων.

Μαρξιστικός Αμοραλισμός και Αιώνιες Αλήθειες

Η πιο δημοφιλής και πιο επιβλητική κατηγορία που εκτοξεύεται ενάντια στον μπολσεβίκικο "αμοραλισμό" βασίζεται στο λεγόμενο ιησουΐτικο αξίωμα του μπολσεβικισμού: "Ο σκοπός αγιάζει τα μέσα". Απ? αυτό δεν είναι δύσκολο να φθάσουν στο παρακάτω συμπέρασμα: μια που οι τροτσκιστές, όπως όλοι οι μπολσεβίκοι (ή οι μαρξιστές), δεν αναγνωρίζουν τις αρχές της ηθικής, δεν υπάρχει, κατά συνέπεια, καμιά διαφορά "αρχής" ανάμεσα στον τροτσκισμό και το σταλινισμό. Όπερ έδει δείξαι.

Ένα ολότελα χυδαίο και κυνικό μηνιαίο αμερικανικό περιοδικό δημοσίευσε ένα ερωτηματολόγιο σχετικά με την ηθική φιλοσοφία του μπολσεβικισμού. Το ερωτηματολόγιο, όπως συνηθίζεται, απόβλεπε στο να υπηρετήσει, ταυτόχρονα, ηθικούς και διαφημιστικούς σκοπούς. Ο αμίμητος Χ.Τζ.Ουέλς, που την αχαλίνωτη φαντασία του μόνο η ομηρική αυτοϊκανοποίησή του την ξεπερνά, δεν άργησε να ταχθεί αλληλέγγυος με τους αντιδραστικούς σνομπ του περιοδικού "Κοινή Λογική". Εδώ το καθετί μπήκε σε τάξη. Αλλά ακόμα και εκείνοι που θεώρησαν αναγκαίο να υπερασπιστούν τον μπολσεβικισμό, στις περισσότερες περιπτώσεις, το έκαναν όχι χωρίς δειλές υπεκφυγές (Ίστμαν): οι αρχές του μαρξισμού είναι, βέβαια, κακές, αλλά, παρόλα αυτά, ανάμεσα στους μπολσεβίκους υπάρχουν αξιόλογοι άνθρωποι. Μα την αλήθεια, τέτοιοι "φίλοι" είναι πιο επικίνδυνοι από τους εχθρούς.

Αν θά πρεπε να πάρουμε στα σοβαρά τους κυρίους κατήγορους, τότε το πρώτο που θα είχαμε να κάνουμε θά 'ταν να τους ρωτήσουμε: ποιες είναι οι δικές σας ηθικές αρχές; Αυτό είναι ένα ερώτημα στο οποίο σπάνια απαντάει κανείς. Ας δεχτούμε για μια στιγμή πως ούτε προσωπικοί, ούτε κοινωνικοί σκοποί μπορούν να δικαιολογήσουν τα μέσα. Τότε είναι ολοφάνερο ότι πρέπει να αναζητήσουμε κριτήρια έξω από την ιστορική κοινωνία και από τους σκοπούς εκείνους που πηγάζουν από την εξέλιξή της. Αλλά πού; Αν όχι στη γη, τότε στους ουρανούς. Στη Θεία Αποκάλυψη οι παπάδες ανακάλυψαν, εδώ και πολύ καιρό, αλάθητα ηθικά κριτήρια. Οι κατώτεροι κληρικοί μιλούν για αιώνιες ηθικές αλήθειες χωρίς να ονομάζουν την αρχική τους πηγή. Ωστόσο, έχουμε το δικαίωμα να συμπεράνουμε: μια που αυτές οι αλήθειες είναι αιώνιες, θά πρεπε να υπήρχαν όχι μόνο πριν την εμφάνιση του μισοπίθηκου/μισοάνθρωπου πάνω στη γη, αλλά και πριν από την εξέλιξη του ηλιακού συστήματος. Από που λοιπόν πηγάσανε; Η θεωρία της αιώνιας ηθικής δεν μπορεί με κανένα τρόπο να επιζήσει χωρίς το θεό.

Οι ηθικολόγοι του αγγλοσαξονικού τύπου, στο βαθμό που δεν περιορίζονται στον ορθολογιστικό ωφελιμισμό, την ηθικολογία της αστικής καταστιχογραφίας, εμφανίζονται συνειδητοί ή ασυνείδητοι μαθητές του κόμητα Σάφτσμπερι που -στις αρχές του 18ου αιώνα!-

έβγαλε ηθικά διδάγματα από μια ιδιαίτερη "ηθική αίσθηση" που, υποτίθεται, έχει δοθεί μια για πάντα στην ανθρωπότητα. Η υπερταξική ηθική οδηγεί αναπόφευκτα στην αναγνώριση μιας ιδιαίτερης υπόστασης, μιας "ηθικής αίσθησης", μιας "συνείδησης", κάποιου είδους απόλυτου που δεν είναι τίποτε περισσότερο από το ντροπαλό φιλοσοφικό ψευδώνυμο του θεού. Ανεξάρτητη από "σκοπούς" -δηλαδή ανεξάρτητη από την κοινωνία- η ηθική, είτε την συμπεράνουμε από τις αιώνιες αλήθειες είτε από τη "φύση του ανθρώπου", αποδείχνεται στο τέλος μια μορφή "φυσικής θεολογίας". Ο ουρανός μένει το μόνο οχυρό για στρατιωτικές επιχειρήσεις ενάντια στον διαλεκτικό υλισμό.

Στο τέλος του περασμένου αιώνα στη Ρωσία εμφανίστηκε μια ολόκληρη σχολή από "μαρξιστές" (Στρούβε, Μπέρντιεφ, Μπουλγκάκοφ και άλλοι) που θέλανε να συμπληρώσουν τις διδασκαλίες του Μαρξ με μια αυτάρκη, δηλαδή υπερταξική ηθική αρχή. Οι άνθρωποι αυτοί άρχισαν, βέβαια, με τον Καντ και την κατηγορική προσταγή. Αλλά πού κατέληξαν; Ο Στρούβε είναι τώρα ένας αποτραβηγμένος υπουργός του βαρόνου της Κριμαίας, Βράγκελ, και ένα πιστό τέκνο της Εκκλησίας. Ο Μπουλγκάκοφ είναι ορθόδοξος παπάς. Ο Μπέρντιεφ εκθέτει την αποκάλυψη σε διάφορες γλώσσες. Αυτές οι μεταμορφώσεις, που με την πρώτη ματιά φαίνονται τόσο απροσδόκητες, δεν εξηγούνται καθόλου με τη "σλαβική ψυχή" -ο Στρούβε έχει γερμανική ψυχή- αλλά από το χείμαρρο των κοινωνικών αγώνων στη Ρωσία. Στην ουσία, η θεμελιώδης τάση αυτής της μεταμόρφωσης είναι διεθνής.

Ο κλασικός φιλοσοφικός ιδεαλισμός, στο μέτρο που, στην εποχή του, απόβλεπε στο να κάνει εγκόσμια την ηθική, δηλαδή να την απελευθερώσει από τις θρησκευτικές κυρώσεις, αντιπροσώπευε ένα τεράστιο βήμα προς τα μπρος (Χέγκελ). Αλλά, ξεκόβοντας από τον ουρανό, η ηθική φιλοσοφία αναγκάστηκε να βρει ρίζες στη γη. Κι ένα από τα καθήκοντα του υλισμού ήταν να αποκαλύψει αυτές τις ρίζες. Μετά τον Σάφτσμπερι ήρθε ο Ντάρβιν, μετά τον Χέγκελ ο Μαρξ. Το να επικαλείσαι τώρα τις "αιώνιες ηθικές αλήθειες" σημαίνει να προσπαθείς να γυρίσεις τους τροχούς προς τα πίσω. Ο φιλοσοφικός ιδεαλισμός δεν είναι παρά ένας σταθμός: από τη θρησκεία στον υλισμό ή, αντίστροφα, από τον υλισμό στη θρησκεία.

"Ο Σκοπός Αγιάζει τα Μέσα"

Το Τάγμα των Ιησουϊτών, που οργανώθηκε στο πρώτο μισό του 16ου αιώνα για να πολεμήσει τον προτεσταντισμό, ποτέ δεν δίδαξε, πρέπει να το πούμε αυτό, ότι κάθε μέσο, ακόμα κι όταν είναι εγκληματικό από την άποψη της καθολικής ηθικής, είναι θεμιτό, αρκεί να οδηγεί στο "σκοπό", δηλαδή στο θρίαμβο του καθολικισμού. Ένα τέτοιο εσωτερικά αντιφατικό και ψυχολογικά παράλογο δόγμα είχε μοχθηρά αποδοθεί στους ιησουΐτες από τους προτεστάντες και ως ένα μέρος από τους καθολικούς αντιπάλους τους, που δεν είχαν κανένα δισταγμό στην εκλογή των μέσων για την πραγματοποίηση των δικών τους σκοπών. Οι ιησουΐτες θεολόγοι που, όπως οι θεολόγοι όλων των άλλων σχολών, είχαν απασχοληθεί με το ζήτημα της προσωπικής ευθύνης, στην πραγματικότητα δίδαξαν ότι το μέσο αυτό καθαυτό μπορεί να είναι ένα ζήτημα αδιάφορο, αλλά ότι η ηθική δικαίωση ή η καταδίκη του δοσμένου μέσου απορρέει από το σκοπό. Έτσι, ο φόνος αυτός καθαυτός είναι ένα ζήτημα αδιάφορο: το να πυροβολήσεις ένα λυσσασμένο σκυλί που απειλεί ένα παιδί -είναι αρετή. Το να πυροβολήσεις με σκοπό να βιάσεις ή να δολοφονήσεις -αυτό είναι έγκλημα. Πέρα απ' αυτές τις κοινοτοπίες, οι θεολόγοι αυτού του Τάγματος δεν έκαναν καμιά άλλη διακήρυξη.

Όσο για την πρακτική ηθική τους, οι ιησουΐτες δεν ήταν καθόλου χειρότεροι από τους άλλους καλόγερους ή καθολικούς παπάδες. Αντίθετα, ήταν ανώτεροι απ? αυτούς. Σε κάθε περίπτωση, ήταν πιο συνεπείς, πιο τολμηροί και πιο οξυδερκείς. Οι ιησουΐτες αντιπροσώπευαν μια μαχητική οργάνωση, αυστηρά συγκεντρωτική, επιθετική και επικίνδυνη όχι μονάχα για τους εχθρούς, μα και για τους συμμάχους. Στην ψυχολογία και στη μέθοδο δράσης του, ο ιησουΐτης της "ηρωικής" περιόδου ξεχώριζε από ένα συνηθισμένο παπά όσο ο πολεμιστής μιας θρησκείας από εκείνον που την εμπορεύεται. Δεν έχουμε κανένα λόγο να εξιδανικεύσουμε τον ένα ή τον άλλο. Αλλά είναι εντελώς ανεπίτρεπτο να αντικρίζεις έναν φανατικό πολεμιστή με τα μάτια που βλέπεις έναν στενοκέφαλο και νωθρό μαγαζάτορα.

Αν είναι να μείνουμε στο πεδίο των καθαρά τυπικών ή ψυχολογικών παρομοιώσεων, τότε μπορούμε, αν θέλετε, να πούμε ότι οι μπολσεβίκοι, σε σχέση με τους δημοκράτες και

σοσιαλδημοκράτες κάθε απόχρωσης, φαίνονται όπως φαίνονταν οι ιησουΐτες σε σχέση με την ειρηνική εκκλησιαστική ιεραρχία. Σε σύγκριση με τους επαναστάτες μαρξιστές, οι σοσιαλδημοκράτες και οι κεντριστές μοιάζουν σαν πνευματικά ανάπηροι ή σαν κομπογιαννίτες μπροστά σ? ένα γιατρό: δεν σκέπτονται ένα πρόβλημα ως το τέλος του, αλλά πιστεύουν στη δύναμη του εξορκισμού και άνανδρα αποφεύγουν κάθε δυσκολία, ελπίζοντας σε ένα θαύμα. Οι οπορτουνιστές είναι οι ειρηνικοί έμποροι των σοσιαλιστικών ιδεών, ενώ οι μπολσεβίκοι είναι οι απτόητοι πολεμιστές τους. Από εδώ πηγάζουν το μίσος και οι συκοφαντίες ενάντια στους μπολσεβίκους όλων εκείνων που έχουν στην πλάτη τους άφθονα από τα ιστορικά καθορισμένα ελαττώματα των μπολσεβίκων, αλλά καμιά από τις αρετές τους.

Ωστόσο, ο παραλληλισμός μπολσεβικισμού και ιησουϊτισμού μένει ολότελα μονόπλευρος και επιφανειακός, μάλλον φιλολογικού παρά ιστορικού τύπου. Από την άποψη του χαρακτήρα και των συμφερόντων των τάξεων εκείνων πάνω στις οποίες βασίζονταν, οι ιησουΐτες αντιπροσώπευαν την αντίδραση, οι προτεστάντες την πρόοδο. Με τη σειρά του, ο περιορισμένος χαρακτήρας αυτής της "προόδου", βρήκε την άμεση έκφραση του στην ηθική των προτεσταντών. Έτσι, οι διδασκαλίες του Χριστού, "φιλτραρισμένες" από τους προτεστάντες, δεν εμπόδισαν καθόλου τον αστό Λούθηρο να απαιτήσει να εκτελεστούν οι επαναστατημένοι χωρικοί σαν "λυσσασμένα σκυλιά". Ο δόκτωρ Μαρτίνος θεωρούσε προφανώς ότι "ο σκοπός αγιάζει τα μέσα" πριν αυτό το αξίωμα να αποδοθεί στους ιησουΐτες. Με τη σειρά τους, οι ιησουΐτες, συναγωνιζόμενοι τους προτεστάντες, προσαρμόζονταν ολοένα και περισσότερο στο πνεύμα της αστικής κοινωνίας, και από τις τρεις επαγγελίες -φτώχεια, αγνότητα και υπακοή- διατήρησαν μόνο την τρίτη, κι αυτήν σε μια άκρως αμβλυμμένη μορφή. Από την άποψη του χριστιανικού ιδανικού, η ηθική των ιησουϊτών εκφυλιζόταν όσο αυτοί έπαυαν να είναι ιησουΐτες. Οι πολεμιστές της Εκκλησίας έγιναν οι γραφειοκράτες της Εκκλησίας και, όπως όλοι οι γραφειοκράτες, ολοκληρωμένοι απατεώνες.

Ιησουϊτισμός και Ωφελιμισμός

Η σύντομη αυτή ανασκόπηση είναι αρκετή, ίσως, για να δείξει πόση άγνοια και στενοκεφαλιά χρειάζεται για να πάρει κανείς στα σοβαρά την αντιπαράθεση στην "ιησουΐτικη" αρχή, "ο σκοπός αγιάζει τα μέσα", μιας άλλης φαινομενικά ανώτερης ηθικής, σύμφωνα με την οποία κάθε "μέσο" κουβαλάει μαζί του τη δική του ηθική ταμπέλα, όπως τα εμπορεύματα έχουν τις καθορισμένες τιμές τους σε κάθε μαγαζί. Είναι αξιοσημείωτο ότι η κοινή λογική του αγγλοσάξονα φιλισταίου έχει καταφέρει να αγανακτήσει με την "ιησουΐτικη" αρχή και ταυτόχρονα να εμπνευστεί από την ωφελιμιστική ηθική, την τόσο χαρακτηριστική της βρετανικής φιλοσοφίας. Παρόλα αυτά, το κριτήριο των Μπένθαμ - Τζον Μιλ, "η μεγαλύτερη δυνατή ευτυχία σ όσους το δυνατόν περισσότερους", σημαίνει ότι ηθικά είναι εκείνα τα μέσα που οδηγούν στην κοινή ευημερία σαν τον ανώτερο σκοπό. Στις γενικές του φιλοσοφικές διατυπώσεις ο αγγλοσαξονικός ωφελιμισμός συμπίπτει έτσι πλήρως με την "ιησουΐτικη" αρχή, "ο σκοπός αγιάζει τα μέσα". Ο εμπειρισμός, βλέπετε, υπάρχει στον κόσμο μόνο για να μας ελευθερώνει από την ανάγκη να προσδιορίσουμε τους σκοπούς που μας προσιδιάζουν.

Ο Χέρμπερτ Σπένσερ, που στον εμπειρισμό του μπόλιασε ο Ντάρβιν την ιδέα της "εξέλιξης" σαν ένα ειδικό εμβόλιο, δίδαξε ότι στη σφαίρα της ηθικής η εξέλιξη προχωρεί από τις "αισθήσεις" στις "ιδέες". Οι αισθήσεις επιβάλλουν το κριτήριο της άμεσης απόλαυσης, ενώ οι ιδέες επιτρέπουν στον άνθρωπο να κατευθύνεται από το κριτήριο της μελλοντικής, διαρκούς και ανώτερης απόλαυσης. Έτσι, το ηθικό κριτήριο είναι κι εδώ επίσης η "απόλαυση" και η "ευτυχία". Αλλά το περιεχόμενο αυτού του κριτηρίου αποκτά πλάτος και βάθος, που εξαρτώνται από το επίπεδο της "εξέλιξης". Μ αυτόν τον τρόπο ακόμα και ο Χέρμπερτ Σπένσερ, με τις μέθοδες του δικού του "εξελικτικού" ωφελιμισμού, έδειξε ότι η αρχή, "ο σκοπός αγιάζει τα μέσα", δεν περιέχει τίποτε το ανήθικο.

Είναι, ωστόσο, αφέλεια να περιμένουμε από την αφηρημένη αυτή "αρχή" μια απάντηση στο πρακτικό ερώτημα: Τι επιτρέπεται και τι δεν επιτρέπεται να κάνουμε; Πέρα απ αυτό, η αρχή, "ο σκοπός αγιάζει τα μέσα", θέτει, φυσικά, το ερώτημα: και τι αγιάζει το σκοπό; Στην πρακτική ζωή, όπως και στην ιστορική κίνηση, ο σκοπός και τα μέσα αλλάζουν διαρκώς θέσεις. Ένα μηχάνημα υπό κατασκευή είναι ένας παραγωγικός "σκοπός" και μόνο όταν μπει στο εργοστάσιο μπορεί να γίνει "μέσο". Η δημοκρατία σε ορισμένες περίοδες είναι ο "σκοπός" του ταξικού αγώνα,

και μόνο αργότερα μπορεί να μετατραπεί σε "μέσο" του. Χωρίς να περικλείνει τίποτε το ανήθικο, η λεγόμενη ιησουΐτικη αρχή αδυνατεί, ωστόσο, να λύσει το ηθικό πρόβλημα.

Με τον ίδιο τρόπο, ο "εξελικτικός" ωφελιμισμός του Σπένσερ μας αφήνει στα μισά του δρόμου, χωρίς μια απάντηση, αφού, σύμφωνα με τον Ντάρβιν, προσπαθεί να διαλύσει τη συγκεκριμένη ιστορική ηθική στις βιολογικές ανάγκες ή στα "κοινωνικά ένστικτα" -χαρακτηριστικά των ζώων που ζούνε κατά αγέλες- και αυτό σε μια εποχή που η πραγματική κατανόηση της ηθικής αναδύεται αποκλειστικά από ένα ανταγωνιστικό περιβάλλον, δηλαδή από μια κοινωνία χωρισμένη σε τάξεις.

Ο αστικός εξελικτισμός σταματά ανίσχυρος στο κατώφλι της ιστορικής κοινωνίας γιατί δεν θέλει να αναγνωρίσει την κινητήρια δύναμη στην εξέλιξη των κοινωνικών μορφών: την πάλη των τάξεων. Η ηθική είναι μια από τις ιδεολογικές λειτουργίες σ? αυτήν την πάλη. Η άρχουσα τάξη επιβάλλει τους δικούς της σκοπούς πάνω στην κοινωνία και την συνηθίζει να θεωρεί όλα αυτά τα μέσα που αντιτίθενται στους δικούς της σκοπούς σαν ανήθικα. Αυτή είναι ουσιαστικά η δουλειά της επίσημης ηθικής. Επιδιώκει τη "μεγαλύτερη δυνατή ευτυχία" όχι για την πλειοψηφία, αλλά για μια μικρή και ολοένα συρρικνούμενη μειοψηφία. Ένα τέτοιο καθεστώς δεν θα μπορούσε, μόνο με τη βία, να κρατήσει ούτε για μια βδομάδα. Έχει ανάγκη από το τσιμέντο της ηθικής. Η παραγωγή αυτού του τσιμέντου είναι το επάγγελμα των μικροαστών θεωρητικών και ηθικολόγων, που ακτινοβολούν όλα τα χρώματα της ίριδας, αλλά σε τελευταία ανάλυση παραμένουν οι απόστολοι της σκλαβιάς και της υποταγής.

"Οι Υποχρεωτικοί για Όλους Ηθικοί Κανόνες"

Όποιος δεν θέλει να γυρίσει πίσω στο Μωυσή, στο Χριστό ή στο Μωάμεθ, όποιος δεν ικανοποιείται με εκλεκτικιστικά συνονθυλεύματα, πρέπει να αναγνωρίσει ότι η ηθική είναι προϊόν της κοινωνικής εξέλιξης, ότι τίποτε σ? αυτήν δεν είναι αμετάβλητο, ότι υπηρετεί κοινωνικά συμφέροντα, ότι αυτά τα συμφέροντα είναι αντιφατικά, ότι η ηθική, περισσότερο από κάθε άλλη μορφή ιδεολογίας, έχει έναν ταξικό χαρακτήρα.

Μα δεν υπάρχουν μήπως στοιχειώδη ηθικά αξιώματα, που η ανθρωπότητα τα επεξεργάστηκε στην εξέλιξή της σαν όλο και που είναι απαραίτητα για την ύπαρξη κάθε συλλογικού σώματος; Αναμφίβολα, τέτοια αξιώματα υπάρχουν, αλλά η επίδρασή τους είναι εξαιρετικά περιορισμένη και ασταθής. Όσο πιο οξυμένο χαρακτήρα αποκτά η πάλη των τάξεων, τόσο λιγότερο ισχυροί γίνονται οι "υποχρεωτικοί για όλους" κανόνες. Η ανώτατη μορφή ταξικής πάλης είναι ο εμφύλιος πόλεμος, που τινάζει στον αέρα όλους τους ηθικούς δεσμούς ανάμεσα στις αντίπαλες τάξεις.

Κάτω από "ομαλές" συνθήκες, ένας "φυσιολογικός" άνθρωπος τηρεί την εντολή: "Ου φονεύσεις". Αλλά αν σκοτώσει κανείς κάτω από εξαιρετικές συνθήκες αυτοάμυνας, το δικαστήριο τον αθωώνει. Αν πέσει θύμα δολοφόνου, το δικαστήριο θα θανατώσει το δολοφόνο. Η ανάγκη για δικαστήρια, όπως και για αυτοάμυνα, απορρέει από ανταγωνιστικά συμφέροντα. Όσον αφορά το κράτος, αυτό σε ειρηνικές περίοδες περιορίζεται σε νομιμοποιημένες εκτελέσεις ατόμων, έτσι που σε περίοδο πολέμου να μπορεί να μετατρέψει την "υποχρεωτική" εντολή, "Ου φονεύσεις", στο αντίθετό της. Οι πιο "ανθρωπιστικές" κυβερνήσεις, που σε ειρηνικές περίοδες "απεχθάνονται" τον πόλεμο, στη διάρκεια του πολέμου διακηρύσσουν ότι το ύψιστο καθήκον του στρατού τους είναι να εξοντώσει όσο μπορεί περισσότερους ανθρώπους.

Τα λεγόμενα "γενικώς αναγνωρισμένα" ηθικά αξιώματα έχουν ουσιαστικά έναν αλγεβρικό, δηλαδή απροσδιόριστο χαρακτήρα. Απλά εκφράζουν το γεγονός ότι ο άνθρωπος, στην ατομική του συμπεριφορά, δεσμεύεται από ορισμένους κοινούς κανόνες που απορρέουν από την ιδιότητά του ως μέλους της κοινωνίας. Η ανώτερη γενίκευση αυτών των κανόνων είναι η "κατηγορική προσταγή" του Καντ. Αλλά παρά το γεγονός ότι ο Καντ κατέχει μια υψηλή θέση στον φιλοσοφικό Όλυμπο, αυτή η προσταγή δεν ενσαρκώνει τίποτε το κατηγορικό γιατί δεν περιέχει τίποτε το συγκεκριμένο. Είναι ένα τσόφλι χωρίς περιεχόμενο.

Αυτή η κενότητα των υποχρεωτικών για όλους κανόνων, απορρέει από το γεγονός ότι σε όλα τα αποφασιστικά ζητήματα ο άνθρωπος νιώθει βαθύτερα και αμεσότερα πως είναι μέλος μιας τάξης παρά πως είναι μέλος μιας "κοινωνίας". Οι κανόνες της "υποχρεωτικής" ηθικής είναι στην πραγματικότητα γεμάτες με ταξικό, δηλαδή ανταγωνιστικό περιεχόμενο. Ο ηθικός κανόνας γίνεται

τόσο περισσότερο κατηγορικός όσο λιγότερο είναι "υποχρεωτικός για όλους". Η αλληλεγγύη των εργατών, ιδιαίτερα των απεργών ή των μαχητών στα οδοφράγματα, είναι ασύγκριτα πιο "κατηγορική" από την ανθρώπινη γενικά αλληλεγγύη.

Η μπουρζουαζία, που ξεπερνά κατά πολύ το προλεταριάτο σε τελειότητα και αδιαλλαξία ταξικής συνείδησης, ενδιαφέρεται ζωτικά να επιβάλει τη δική της ηθική φιλοσοφία στις εκμεταλλευόμενες μάζες. Γι? αυτόν ακριβώς το λόγο οι συγκεκριμένοι κανόνες της καπιταλιστικής κατήχησης κρύβονται κάτω από ηθικές αφαιρέσεις, πατροναρισμένες από τη θρησκεία, τη φιλοσοφία, ή από κείνο το νόθο πλάσμα που λέγεται "κοινή λογική". Η έκκληση σε αφηρημένους κανόνες δεν είναι ένα απλό, αμερόληπτο φιλοσοφικό λάθος, αλλά ένα αναγκαίο στοιχείο στο μηχανισμό της ταξικής απάτης. Η αποκάλυψη αυτής της απάτης, που διατηρεί στη ζωή την παράδοση χιλιάδων χρόνων, είναι το πρώτο καθήκον κάθε προλετάριου επαναστάτη.

Η Κρίση της Δημοκρατικής Ηθικής

Για να εξασφαλίσουν το θρίαμβο των συμφερόντων τους στα μεγάλα ζητήματα, οι κυρίαρχες τάξεις είναι υποχρεωμένες να κάνουν παραχωρήσεις στα δευτερεύοντα ζητήματα, και φυσικά μόνο στο βαθμό που αυτές οι παραχωρήσεις συμβιβάζονται με τα λογιστικά τους κατάστιχα. Στην εποχή της καπιταλιστικής ανόδου, ιδιαίτερα στις τελευταίες δεκαετίες πριν από τον Πρώτο Παγκόσμιο Πόλεμο, οι παραχωρήσεις αυτές, τουλάχιστο όσον αφορά τα ανώτερα στρώματα του προλεταριάτου, ήταν πέρα για πέρα πραγματικές. Η βιομηχανία εκείνη την περίοδο αναπτυσσόταν σχεδόν αδιάκοπα. Η ευημερία των πολιτισμένων εθνών -κι ως ένα μέρος και των εργαζομένων μαζών- μεγάλωνε. Η δημοκρατία φαινόταν στερεή. Οι εργατικές οργανώσεις αναπτύσσονταν. Ταυτόχρονα, οι ρεφορμιστικές τάσεις βάθαιναν. Οι σχέσεις ανάμεσα στις τάξεις, τουλάχιστον εξωτερικά, αμβλύνονταν. Έτσι, ορισμένα στοιχειώδη ηθικά αξιώματα είχαν εγκαθιδρυθεί στις κοινωνικές σχέσεις, μαζί με τους κανόνες της δημοκρατίας και τις συνήθειες της συνεργασίας των τάξεων. Είχε δημιουργηθεί η εντύπωση για μια όλο και πιο ελεύθερη, πιο δίκαιη και πιο ανθρώπινη κοινωνία. Η ανοδική γραμμή της προόδου φαινόταν ατέλειωτη στην "κοινή λογική".

Όμως, αντί γι' αυτό, ξέσπασε ο πόλεμος μαζί με μια σειρά από σπασμούς, κρίσεις, καταστροφές, επιδημίες και θηριωδίες. Η οικονομική ζωή της ανθρωπότητας έφτασε σε αδιέξοδο. Οι ταξικοί ανταγωνισμοί οξύνθηκαν και έγιναν πιο ωμοί. Οι ασφαλιστικές δικλίδες της δημοκρατίας άρχισαν να τινάζονται, η μια μετά την άλλη, στον αέρα. Τα στοιχειώδη ηθικά αξιώματα αποδείχτηκε ότι ήταν πιο εύθραυστα από τους δημοκρατικούς θεσμούς και τις ρεφορμιστικές αυταπάτες. Το ψέμα, η συκοφαντία, η εξαχρείωση, η δωροδοκία, ο καταναγκασμός, ο φόνος, αναπτύχθηκαν σε χωρίς προηγούμενο διαστάσεις. Σ' έναν ζαλισμένο και αφελή, όλα αυτά τα εξοργιστικά φαινόμενα φαίνονταν σαν προσωρινό αποτέλεσμα του πολέμου. Στην πραγματικότητα ήταν και παραμένουν εκδηλώσεις της ιμπεριαλιστικής παρακμής. Η σήψη του καπιταλισμού δείχνει τη σήψη της σύγχρονης κοινωνίας μαζί με τους νόμους της και την ηθική της. Η "σύνθεση" της ιμπεριαλιστικής αχρειότητας είναι ο φασισμός, άμεσος καρπός της χρεοκοπίας της αστικής δημοκρατίας μπροστά στα προβλήματα της ιμπεριαλιστικής εποχής. Απομεινάρια δημοκρατίας εξακολουθούν να υπάρχουν ακόμα μόνο στις πλούσιες καπιταλιστικές αριστοκρατίες: για κάθε "δημοκράτη" στην Αγγλία, τη Γαλλία, την Ολλανδία και το Βέλγιο υπάρχει ένας ορισμένος αριθμός αποικιακών σκλάβων. "Εξήντα Οικογένειες" έχουν κάτω από τον έλεγχό τους τη Δημοκρατία των Ηνωμένων Πολιτειών και ούτω καθεξής. Πέρα απ' αυτό, φιντάνια του φασισμού φυτρώνουν με γοργό ρυθμό σε όλες τις δημοκρατίες. Ο σταλινισμός, με τη σειρά του, είναι το προϊόν της ιμπεριαλιστικής πίεσης πάνω σ' ένα καθυστερημένο και απομονωμένο εργατικό κράτος -ένα ιδιόμορφο συμμετρικό συμπλήρωμα του φασισμού.

Ενώ οι ιδεαλιστές φιλισταίοι -ανάμεσα στους οποίους οι αναρχικοί κατέχουν, φυσικά, την πρώτη θέση- ξεσκεπάζουν ακούραστα τον μαρξιστικό "αμοραλισμό" από τον Τύπο τους, τα αμερικανικά τραστ, σύμφωνα με τον Τζον Λιούις του Συνεδρίου Βιομηχανικών Οργανώσεων (C.I.O.), ξοδεύουν όχι λιγότερα από 80 εκατομμύρια δολάρια το χρόνο στον πρακτικό αγώνα ενάντια στην επαναστατική "ανηθικοποίηση", δηλαδή σε κατασκοπία, εξαγορά εργατών, συνωμοσίες και καταχθόνιες δολοφονίες. Η κατηγορική προσταγή προτιμά καμιά φορά πλάγιους δρόμους για το θρίαμβό της!

Είναι δίκαιο να σημειώσουμε ότι οι πιο ειλικρινείς και ταυτόχρονα οι πιο στενοκέφαλοι μικροαστοί ηθικολόγοι εξακολουθούν ακόμα και σήμερα να ζουν μέσα στις εξιδανικευμένες αναμνήσεις του χθες και να ελπίζουν στην επιστροφή του. Δεν καταλαβαίνουν ότι η ηθική είναι μια λειτουργία της ταξικής πάλης, ότι η δημοκρατική ηθική αντιστοιχεί στην εποχή του φιλελεύθερου και προοδευτικού καπιταλισμού, ότι η όξυνση της πάλης των τάξεων, περνώντας στην τελευταία της φάση, κατάστρεψε οριστικά και αμετάκλητα αυτή την ηθική και ότι στη θέση της ήρθε, από τη μια μεριά, η ηθική του φασισμού, και, από την άλλη, η ηθική της προλεταριακής επανάστασης.

"Κοινή Λογική"

Η δημοκρατία και η "γενικώς αναγνωρισμένη" ηθική δεν είναι τα μόνα θύματα του ιμπεριαλισμού. Ο τρίτος μάρτυρας είναι η "παγκόσμια" κοινή λογική. Η κατώτερη αυτή μορφή νόησης δεν είναι απλά αναγκαία κάτω απ' όλες τις συνθήκες, μα και κάτω από ορισμένους όρους είναι ακόμα και επαρκής. Το βασικό κεφάλαιο της κοινής λογικής αποτελείται από στοιχειώδη συμπεράσματα γενικής εμπειρίας: μη βάζεις το δάκτυλο στη φωτιά, όταν μπορείς προχώρα ίσια στο δρόμο σου, μην πειράζεις άγρια σκυλιά κλπ., κλπ. Κάτω από ένα σταθερό κοινωνικό περιβάλλον η κοινή λογική φτάνει για να παζαρεύει κανείς, να φροντίζει την υγεία του, να γράφει άρθρα, να διευθύνει εργατικά συνδικάτα, να ψηφίζει στη βουλή, να παντρεύεται και να διαιωνίζει το είδος του. Αλλά όταν η ίδια αυτή κοινή λογική δοκιμάσει να προχωρήσει πέρα από τα καθορισμένα όριά της και να μπει στην αρένα πιο πολύπλοκων γενικεύσεων, παρουσιάζεται σαν ένα κουβάρι από προκαταλήψεις μιας ορισμένης τάξης και μιας ορισμένης εποχής. Μια απλή καπιταλιστική κρίση είναι αρκετή για να φέρει την κοινή λογική σε αδιέξοδο, και μπροστά σε τέτοιες καταστροφές όπως είναι η επανάσταση, η αντεπανάσταση και ο πόλεμος, η κοινή λογική αποδείχνεται μια καθαρή τρέλα. Για να καταλάβουμε τις καταστροφικές παραβιάσεις της "ομαλής" πορείας των γεγονότων χρειάζονται ανώτερες ιδιότητες νόησης, και αυτές έχουν εκφραστεί μέχρι τώρα φιλοσοφικά μόνο από τον διαλεκτικό υλισμό.

Ο Μαξ Ίστμαν, που με επιτυχία προσπαθεί να προικίσει την "κοινή λογική" με ένα πιο ελκυστικό φιλολογικό στιλ, δεν κατάφερε με την πάλη του ενάντια στη διαλεκτική τίποτε περισσότερο από το να δημιουργήσει ένα επάγγελμα για τον εαυτό του. Ο Ίστμαν παίρνει στα σοβαρά τις συντηρητικές κοινοτοπίες, τις ντυμένες μ? ένα ωραίο στιλ, της κοινής λογικής σαν την "επιστήμη της επανάστασης". Υποστηρίζοντας τους αντιδραστικούς σνομπ του περιοδικού "Κοινή Λογική", βεβαιώνει την ανθρωπότητα με αμίμητη αυτοπεποίθηση ότι αν ο Τρότσκι καθοδηγούνταν όχι από τη μαρξιστική θεωρία, αλλά από την κοινή λογική, δεν θα ...έχανε την εξουσία. Η εσώτερη εκείνη διαλεκτική, που μέχρι τώρα εμφανίστηκε σε μια διαδοχή καθορισμένων σταδίων σ? όλες τις επαναστάσεις, δεν υπάρχει για τον Ίστμαν. Γι? αυτόν, ο παραμερισμός της επανάστασης από την αντίδραση οφείλεται στον ανεπαρκή σεβασμό προς την κοινή λογική. Ο Ίστμαν δεν καταλαβαίνει ότι ο Στάλιν είναι εκείνος που με μια ιστορική έννοια, έπεσε θύμα της κοινής λογικής, δηλαδή της ανεπάρκειάς της, αφού η εξουσία που κατέχει υπηρετεί σκοπούς εχθρικούς προς τον μπολσεβικισμό. Αντίθετα, η μαρξιστική θεωρία μάς επέτρεψε να ξεκόψουμε έγκαιρα από τη θερμιδοριανή γραφειοκρατία και να συνεχίσουμε να υπηρετούμε τους σκοπούς του διεθνούς σοσιαλισμού.

Κάθε επιστήμη, μαζί και η "επιστήμη της επανάστασης", επαληθεύεται από την εμπειρία. Μια που ο Ίστμαν ξέρει καλά πώς να διατηρήσει την επαναστατική εξουσία κάτω από συνθήκες παγκόσμιας αντεπανάστασης, τότε θα ξέρει επίσης, ας το ελπίσουμε, το πώς να κατακτήσει την εξουσία. Πολύ θα επιθυμούσαμε να μας αποκαλύψει στο τέλος τα μυστικά του. Και ακόμα καλύτερα αν τό ?κανε αυτό με τη μορφή ενός σχεδίου προγράμματος για ένα επαναστατικό κόμμα με τον τίτλο: "Πώς να Καταχτάς και να Διατηρείς την Εξουσία". Φοβούμαστε, ωστόσο, ότι ακριβώς η κοινή λογική είναι εκείνη που θα τον αναγκάσει να παραιτηθεί από μια τέτοια επικίνδυνη δουλειά. Και αυτή τη φορά η κοινή λογική θά 'χει δίκιο.

Η μαρξιστική θεωρία, που, αλίμονο, ο Ίστμαν ποτέ δεν την κατάλαβε, μας επέτρεψε να προβλέψουμε το αναπόφευκτο, κάτω από ορισμένες ιστορικές συνθήκες, του Σοβιετικού Θερμιδόρ με όλη την αλυσίδα των εγκλημάτων του. Η ίδια αυτή θεωρία, πριν από πολύ καιρό, πρόβλεψε το αναπόφευκτο της πτώσης της αστικής δημοκρατίας και της ηθικής της. Στο μεταξύ, οι δογματικοί της "κοινής λογικής" πιάστηκαν στον ύπνο από το φασισμό και το σταλινισμό. Η κοινή λογική

λειτουργεί με αμετάβλητα μεγέθη μέσα σ? έναν κόσμο όπου μόνο η αλλαγή είναι αμετάβλητη. Αντίθετα, η διαλεκτική παίρνει όλα τα φαινόμενα, τους θεσμούς και τους κανόνες στη γέννηση, την ανάπτυξη και την παρακμή τους. Η άποψη της διαλεκτικής ότι η ηθική είναι ένα δευτερεύον και παροδικό προϊόν της πάλης των τάξεων φαίνεται στην κοινή λογική σαν "αμοραλισμός". Κι όμως δεν υπάρχει τίποτε πιο μπαγιάτικο, πιο ρηχό, πιο γεμάτο αυτοϊκανοποίηση και κυνισμό από την ηθική της κοινής λογικής!

Οι Ηθικολόγοι και η Γκε Πε Ου

Οι Δίκες της Μόσχας πρόσφεραν την ευκαιρία για μια σταυροφορία ενάντια στον μπολσεβίκικο "αμοραλισμό". Ωστόσο, η σταυροφορία δεν άνοιξε μονομιάς. Η αλήθεια είναι ότι στην πλειοψηφία τους οι ηθικολόγοι, άμεσα η έμμεσα, ήταν φίλοι του Κρεμλίνου. Σαν τέτοιοι προσπαθούσαν για καιρό να κρύψουν την κατάπληξή τους κι ακόμα προσποιούνταν ότι τίποτε το ασυνήθιστο δεν είχε συμβεί.

Αλλά οι Δίκες της Μόσχας δεν ήταν καθόλου ένα ατύχημα. Η δουλική υποταγή, η υποκρισία, η επίσημη λατρεία του ψέματος, η δωροδοκία και άλλες μορφές διαφθοράς είχαν αρχίσει ήδη να ανθούν στη Μόσχα από το 1924-1925. Οι μελλοντικές δικαστικές πλεκτάνες προετοιμάζονταν ανοικτά μπροστά στα μάτια όλου του κόσμου. Δεν έλειψε η προειδοποίηση. Οι "φίλοι", όμως, δεν είχαν τη διάθεση να δούνε τίποτε. Δεν πρέπει να απορεί κανείς: οι περισσότεροι απ? αυτούς τους κυρίους, ασυμφιλίωτα εχθρικοί την εποχή της Οκτωβριανής Επανάστασης, έγιναν φίλοι της Σοβιετικής Ένωσης στο βαθμό που προχωρούσε ο θερμιδοριανός εκφυλισμός της -οι μικροαστοί δημοκράτες της Δύσης αναγνώρισαν στη μικροαστική γραφειοκρατία της Ανατολής μια συγγενική ψυχή.
Οι άνθρωποι αυτοί πίστευαν πραγματικά τις κατηγορίες της Μόσχας; Μόνο οι πιο ηλίθιοι. Οι άλλοι δεν επιθυμούσαν να μπουν στον κόπο της επαλήθευσης. Είναι μήπως λογικό να εκθέσεις σε κίνδυνο την κολακευτική, βολική και συχνά καλοπληρωμένη φιλία με τις σοβιετικές Πρεσβείες; Ύστερα -ω, δεν το ξέχασαν κι αυτό!- η αδιάκριτη αλήθεια μπορεί να βλάψει το γόητρο της ΕΣΣΔ. Οι άνθρωποι αυτοί έκριναν τα εγκλήματα με ωφελιμιστικά κριτήρια, δηλαδή εφαρμόζοντας ανοικτά την αρχή: "ο σκοπός αγιάζει τα μέσα".

Ο Πριτ, ο σύμβουλος του βασιλιά της Αγγλίας, που τα κατάφερνε να συνδυάζει με επιτυχία τον τίτλο του ευγενούς με το ρόλο του συνηγόρου του σταλινισμού, αφού ανακάλυψε ότι το καθετί ήταν εντάξει, ανέλαβε την αδιάντροπη πρωτοβουλία. Ο Ρομέν Ρολάν, που το ηθικό του κύρος βρίσκεται υψηλά ανάμεσα στους σοβιετικούς εκδοτικούς οίκους, έσπευσε να τυπώσει ένα μανιφέστο του, στο οποίο ο μελαγχολικός λυρισμός πάει χέρι χέρι με τον ξεμωραμένο κυνισμό. Η Γαλλική Ένωση για τα Δικαιώματα του Ανθρώπου, που κατακεραύνωσε τον "αμοραλισμό του Λένιν και του Τρότσκι" το 1917, όταν αυτοί σπάσανε τη στρατιωτική συμμαχία με τη Γαλλία, έσπευσε το 1936 να κρίνει τα εγκλήματα του Στάλιν κάτω από το πρίσμα των συμφερόντων του Γάλλο-σοβιετικού Συμφώνου. Ένας πατριωτικός σκοπός αγιάζει, όπως είναι γνωστό, κάθε μέσο. "Το Έθνος" και "Η Νέα Δημοκρατία" έκλειναν τα μάτια τους μπροστά στα κατορθώματα του Γιαγκόντα, μια και η "φιλία" τους με την ΕΣΣΔ εγγυούνταν το δικό τους κύρος. Πριν ένα μόλις χρόνο αυτοί οι κύριοι κάθε άλλο παρά διακήρυσσαν ότι ο σταλινισμός και ο τροτσκισμός είναι ένα και το ίδιο πράγμα. Έπαιρναν ανοιχτά το μέρος του Στάλιν, για το ρεαλισμό του, για τη δικαιοσύνη του και για τον Γιαγκόντα του. Κρατήθηκαν σ' αυτή τη θέση όσο περισσότερο μπορούσαν. Μέχρι τη στιγμή της εκτέλεσης του Τουχατσέφσκι, του Γιακίρ και των άλλων στρατηγών, η μεγάλη μπουρζουαζία των δημοκρατικών χωρών παρακολουθούσε την εκτέλεση των επαναστατών στην ΕΣΣΔ, όχι χωρίς ευχαρίστηση, αν και κάτω από μια επίφαση απέχθειας. Μ? αυτήν την έννοια "Το Έθνος" και "Η Νέα Δημοκρατία", για να μη μιλήσουμε για τον Ντιούραντι, τον Λουίς Φίσερ και τις συγγενικές τους εκπορνευμένες πένες, απηχούσαν στο ακέραιο τα συμφέροντα του "δημοκρατικού" ιμπεριαλισμού. Η εκτέλεση των στρατηγών τρόμαξε την μπουρζουαζία, αναγκάζοντάς την να καταλάβει ότι η προχωρημένη αποσύνθεση του σταλινικού μηχανισμού διευκόλυνε το έργο του Χίτλερ, του Μουσολίνι και του Μικάδο. Οι "Τάιμς της Νέας Υόρκης", με προφύλαξη, αλλά και επιμονή, άρχισαν να διορθώνουν το δικό τους Ντιούραντι. Στο Παρίσι "Ο Χρόνος" άνοιξε τις στήλες του για να χύσει λίγο φως στην πραγματική κατάσταση της ΕΣΣΔ. Όσο για τους μικροαστούς ηθικολόγους και κόλακες, αυτοί δεν ήταν τίποτε περισσότερο από δουλικές απηχήσεις

της καπιταλιστικής τάξης. Επιπλέον, όταν η Διεθνής Επιτροπή Έρευνας, με πρόεδρο τον Τζον Ντιούι, δημοσίευσε την ετυμηγορία της, έγινε καθαρό σε κάθε άνθρωπο που είχε λίγο μυαλό ότι η παραπέρα ανοικτή υπεράσπιση της Γκε Πε Ου ισοδυναμούσε με κίνδυνο πολιτικού και ηθικού θανάτου. Μόνο εκείνη τη στιγμή οι "φίλοι" αποφάσισαν να φέρουν τις αιώνιες ηθικές αλήθειες στον κόσμο του θεού, δηλαδή να υποχωρήσουν στη δεύτερη σειρά χαρακωμάτων. Οι τρομοκρατημένοι σταλινικοί και μισοσταλινικοί δεν κατέχουν την τελευταία θέση ανάμεσα στους ηθικολόγους. Ο Εβγκένι Λάιον για αρκετά χρόνια συγκατοικούσε ευγενικά με τη θερμιδοριανή κλίκα, θεωρώντας τον εαυτό του σχεδόν μπολσεβίκο. Αποτραβηγμένος από το Κρεμλίνο -για λόγους που μας είναι αδιάφοροι- υψώθηκε, όπως ήταν φυσικό, αμέσως στα σύννεφα του ιδεαλισμού. Ο Λίστον Όουκ είχε μέχρι τελευταία τόσο πολύ την εμπιστοσύνη της Κόμιντερν ώστε του ανατέθηκε να κατευθύνει την αγγλική προπαγάνδα υπέρ της δημοκρατικής Ισπανίας. Αυτό δεν τον εμπόδισε, φυσικά, μόλις παράτησε το πόστο του να παρατήσει επίσης και το μαρξιστικό αλφάβητο. Ο εκπατρισμένος Βάλτερ Κριβίτσκι, διακόπτοντας τις σχέσεις του με την Γκε Πε Ου, προσχώρησε αμέσως στην αστική δημοκρατία. Προφανώς αυτή είναι επίσης η μεταμόρφωση του υπέργηρου Σαρλ Ράποπορ. Έχοντας πετάξει το σταλινισμό στη θάλασσα, οι άνθρωποι αυτού του είδους -και είναι πολλοί- είναι αδύνατο να μη ζητήσουν αποζημίωση στα δόγματα της αφηρημένης ηθικής για την απογοήτευση και τον ξεπεσμό των ιδεωδών που γνώρισαν. Ρωτήστε τους: "Γιατί μεταπηδήσατε από τις γραμμές της Κόμιντερν ή της Γκε Πε Ου στο στρατόπεδο της μπουρζουαζίας;". Έχουν έτοιμη την απάντηση: "Ο τροτσκισμός δεν είναι καλύτερος από το σταλινισμό".

Ηθική και Επανάσταση

Η Νοοτροπία των Πολιτικών Σκακιστών

"Ο τροτσκισμός είναι επαναστατικός ρομαντισμός. Ο σταλινισμός είναι πρακτική πολιτική". Από τη χυδαία αυτή αντιπαράθεση, με την οποία ο μέσος φιλισταίος δικαιολογούσε ως τα χθες τη φιλία του με το Θερμιδόρ ενάντια στην Επανάσταση, δεν απομένει σήμερα ούτε ίχνος. Γενικά, σήμερα ο τροτσκισμός και ο σταλινισμός δεν αντιπαραθέτονται αλλά ταυτίζονται. Ταυτίζονται, όμως, μόνο στη μορφή, όχι στην ουσία. Έχοντας υποχωρήσει στον μεσημβρινό της "κατηγορικής προσταγής", οι δημοκράτες συνεχίζουν στην πραγματικότητα να υπερασπίζουν την Γκε Πε Ου, αλλά αυτή τη φορά με καλύτερο καμουφλάζ και μεγαλύτερη δυσπιστία. Αυτός που συκοφαντεί το θύμα βοηθάει τον εκτελεστή. Σ' αυτή την περίπτωση, όπως και σε άλλες, η ηθική υπηρετεί την πολιτική.

Ο δημοκράτης φιλισταίος και ο σταλινικός γραφειοκράτης είναι, αν όχι δίδυμοι, αδελφοί στο πνεύμα. Όπως και νά 'χει, πολιτικά ανήκουν στο ίδιο στρατόπεδο. Το σημερινό κυβερνητικό σύστημα της Γαλλίας και -αν προσθέσουμε τους αναρχικούς- της δημοκρατικής Ισπανίας, βασίζονται στη συνεργασία των σταλινικών, των σοσιαλδημοκρατών και των φιλελευθέρων. Αν το βρετανικό Ανεξάρτητο Εργατικό Κόμμα φαίνεται αναστατωμένο, είναι γιατί για ορισμένα χρόνια δεν αποτραβήχτηκε από το αγκάλιασμα της Κόμιντερν. Το Γαλλικό Σοσιαλιστικό Κόμμα διέγραψε τους τροτσκιστές από τις γραμμές του ακριβώς όταν ετοιμάστηκε να ενωθεί με τους σταλινικούς. Αν η ενοποίηση δεν πραγματοποιήθηκε, δεν ήταν γιατί υπήρχαν διαφορές αρχών -τι απομένει πια απ' αυτές;- αλλά γιατί οι σοσιαλδημοκράτες καριερίστες φοβούνταν για τα πόστα τους. Επιστρέφοντας από την Ισπανία, ο Νόρμαν Τόμας δήλωσε ότι "αντικειμενικά" οι τροτσκιστές βοηθούν το Φράνκο, και μ' αυτή του την υποκειμενική ηλιθιότητα πρόσφερε "αντικειμενική" υπηρεσία στους δήμιους της Γκε Πε Ου. Ο ακριβοδίκαιος αυτός άνθρωπος διέγραψε τους αμερικάνους "τροτσκιστές" από το κόμμα του, ακριβώς όπως η Γκε Πε Ου τσάκισε τους ομοϊδεάτες τους στην ΕΣΣΔ και στην Ισπανία. Σε πολλές δημοκρατικές χώρες οι σταλινικοί, παρόλο τους τον "αμοραλισμό", έχουν διεισδύσει στον κρατικό μηχανισμό όχι χωρίς επιτυχία. Στα εργατικά συνδικάτα συγκατοικούν άνετα με γραφειοκράτες άλλων αποχρώσεων. Πραγματικά, οι σταλινικοί κρατάνε εξαιρετικά ελαφρόμυαλη στάση απέναντι στον Ποινικό Κώδικα και μ' αυτό τον τρόπο τρέπουν σε φυγή τους "δημοκράτες" φίλους τους σε ειρηνικές περίοδες. Σε εξαιρετικές, όμως, περιστάσεις, όπως έδειξε το παράδειγμα της Ισπανίας, γίνονται ακόμα πιο σίγουρα οι αρχηγοί της μικρομπουρζουαζίας ενάντια στο προλεταριάτο.

Η Δεύτερη Διεθνής και η Διεθνής του Άμστερνταμ δεν πήραν, φυσικά, πάνω τους την

ευθύνη για τις σκευωρίες. Αυτή τη δουλειά την άφησαν στην Κόμιντερν (Κομμουνιστική Διεθνή). Οι ίδιες κάθισαν ήσυχες. Ιδιωτικά εξήγησαν ότι από "ηθική" άποψη ήταν ενάντια στον Στάλιν, αλλά από πολιτική άποψη ήταν μαζί του. Μόνο όταν το Λαϊκό Μέτωπο στη Γαλλία ράγισε ανεπανόρθωτα και υποχρέωσε τους Σοσιαλιστές να σκεφτούν για το αύριο, ο Λεόν Μπλουμ βρήκε, στο βάθος του καλαμαριού του, τις αναγκαίες φόρμουλες για ηθική αγανάκτηση. Αν ο Ότο Μπάουερ καταδίκασε με μισόλογα τη δικαιοσύνη του Βισίνσκι, το έκανε μόνο και μόνο για να υποστηρίξει την πολιτική του Στάλιν με μεγαλύτερη "αμεροληψία". Η μοίρα του σοσιαλισμού, σύμφωνα με πρόσφατη δήλωση του Μπάουερ, είναι δεμένη με τη μοίρα της Σοβιετικής Ένωσης. "Και η μοίρα της Σοβιετικής Ένωσης", συνεχίζει, "είναι η μοίρα του σταλινισμού όσο(!) η εσωτερική ανάπτυξη της ίδιας της Σοβιετικής Ένωσης δεν ξεπερνά τη σταλινική φάση ανάπτυξης". Ολόκληρος ο Μπάουερ, ολόκληρος ο Αυστρομαρξισμός, ολόκληρη η ψευτιά και η σαπίλα της Σοσιαλδημοκρατίας, βρίσκονται συγκεντρωμένα στην αξιοσημείωτη αυτή φράση: "Όσο" η σταλινική γραφειοκρατία θα είναι αρκετά ισχυρή ώστε να σκοτώνει τους προοδευτικούς εκπροσώπους της "εσωτερικής ανάπτυξης", ο Μπάουερ θα είναι κολλημένος πάνω στον Στάλιν. Όταν, σε πείσμα του Μπάουερ, οι επαναστατικές δυνάμεις ανατρέψουν τον Στάλιν, τότε ο Μπάουερ θα αναγνωρίσει γενναιόφρονα την "εσωτερική ανάπτυξη" -με καθυστέρηση όχι μεγαλύτερη από 10 χρόνια.

Πίσω από τις παλιές Διεθνείς σέρνονται οι κεντριστές, το Γραφείο του Λονδίνου, που συνδυάζει με επιτυχία τα χαρακτηριστικά ενός παιδικού κήπου, ενός σχολειού διανοητικά καθυστερημένων εφήβων και ενός ασύλου αναπήρων. Ο γραμματέας του Γραφείου, Φένερ Μπροκγουέι, άρχισε με τη διακήρυξη ότι η έρευνα για τις Δίκες της Μόσχας θα μπορούσε να "βλάψει την ΕΣΣΔ", και πρότεινε, αντίθετα, μια έρευνα για ...την πολιτική δραστηριότητα του Τρότσκι από μια "αμερόληπτη" επιτροπή που θα την αποτελούσαν πέντε άσπονδοι εχθροί του Τρότσκι. Ο Μπράντλερ και ο Λόβστοουν τάχτηκαν ανοικτά αλληλέγγυοι με το Γιαγκόντα. Διαχώρισαν τη θέση τους μόνο από το Γιέζοφ. Ο Γιάκομπ Βάλχερ, μ' ένα φανερά ψεύτικο πρόσχημα, αρνήθηκε να κάνει δυσμενή κατάθεση για τον Στάλιν στη Διεθνή Επιτροπή που προεδρευόταν από τον Τζον Ντιούι. Η σάπια ηθική αυτών των ανθρώπων είναι προϊόν της σάπιας πολιτικής τους.

Αλλά ο πιο αξιοθρήνητος ρόλος είναι ίσως εκείνος που παίξανε οι αναρχικοί. Αν ο σταλινισμός και ο τροτσκισμός είναι ένα και το ίδιο πράγμα, όπως διαβεβαιώνουν σε κάθε τους φράση, τότε γιατί οι ισπανοί αναρχικοί βοηθούν τους σταλινικούς να εκδικηθούν τους τροτσκιστές και ταυτόχρονα τους επαναστάτες αναρχικούς; Οι πιο ειλικρινείς αναρχικοί θεωρητικοί απαντούν: αυτό είναι το τίμημα για τα πολεμοφόδια. Με άλλα λόγια: ο σκοπός αγιάζει τα μέσα. Αλλά ποιος είναι ο σκοπός τους: Ο αναρχισμός; Ο σοσιαλισμός; Όχι, όχι, -απλά η διάσωση της ίδιας εκείνης αστικής δημοκρατίας που προετοίμασε την επιτυχία του φασισμού. Στους ταπεινούς σκοπούς αντιστοιχούν πάντα ταπεινά μέσα.

Αυτή είναι η πραγματική διάταξη στα πιόνια της παγκόσμιας πολιτικής σκακιέρας.

Σταλινισμός -ένα Προϊόν της Παλιάς Κοινωνίας

Η Ρωσία έκανε το μεγαλύτερο άλμα στην ιστορία, ένα άλμα στο οποίο οι πιο προοδευτικές δυνάμεις της χώρας βρήκαν την έκφρασή τους. Τώρα, στη σημερινή αντίδραση, που η ορμή της είναι ανάλογη με την ορμή τής τότε επανάστασης, η καθυστέρηση παίρνει την εκδίκησή της. Ο σταλινισμός ενσαρκώνει αυτή την αντίδραση. Η βαρβαρότητα της παλιάς ρωσικής ιστορίας πάνω σε νέες κοινωνικές βάσεις φαίνεται ακόμα πιο αποκρουστική γιατί είναι υποχρεωμένη να κρύβεται πίσω από μια υποκρισία που δεν έχει το προηγούμενο της στην ιστορία.

Οι φιλελεύθεροι και οι σοσιαλδημοκράτες της Δύσης, που η Ρωσική Επανάσταση τους είχε αναγκάσει να αμφιβάλουν για τις σάπιες ιδέες τους, δοκιμάζουν τώρα ένα νέο κύμα κουράγιου. Η ηθική γάγγραινα της σοβιετικής γραφειοκρατίας τούς φάνηκε σαν αποκατάσταση του φιλελευθερισμού. Τα τετράδια με τα στερεότυπα σύρονται ξανά στο φως της ημέρας: "Κάθε δικτατορία κρύβει μέσα της τους σπόρους του ίδιου του εκφυλισμού της", "Μόνο η δημοκρατία εγγυάται την ανάπτυξη της προσωπικότητας" κλπ., κλπ. Η αντιπαράθεση δημοκρατίας και δικτατορίας, που στη δοσμένη περίπτωση περιλαμβάνει την καταδίκη του σοσιαλισμού προς όφελος του αστικού καθεστώτος, προκαλεί κατάπληξη από θεωρητική άποψη με την

αγραμματοσύνη και την ασυνειδησία της. Η σταλινική μόλυνση -μια ιστορική πραγματικότητα, αντιπαρατίθεται στη δημοκρατία -σε μια υπεριστορική αφαίρεση. Αλλά και η δημοκρατία έχει επίσης μια ιστορία από την οποία δεν λείπει η μόλυνση. Για να χαρακτηρίσουμε τη σοβιετική γραφειοκρατία, δανειστήκαμε τους όρους "Θερμιδόρ" και "Βοναπαρτισμός" από την ιστορία της αστικής δημοκρατίας γιατί -ας γίνει κι αυτό γνωστό στους όψιμους δογματικούς του φιλελευθερισμού- η δημοκρατία δεν ήρθε καθόλου στον κόσμο από το δημοκρατικό δρόμο. Μόνο ένα χυδαίο πνεύμα μπορεί να ικανοποιηθεί αναμασώντας τη θεωρία ότι ο βοναπαρτισμός ήταν "ο φυσικός καρπός" του γιακομπινισμού, η ιστορική τιμωρία για την παραβίαση της δημοκρατίας κλπ. Δίχως τα δίκαια μέτρα των Γιακομπίνων ενάντια στο φεουδαλισμό, η αστική δημοκρατία θα ήταν απολύτως αδιανόητη. Η αντιπαράθεση των συγκεκριμένων ιστορικών φάσεων του γιακομπινισμού, του θερμιδόρ και του βοναπαρτισμού στην εξιδανικευμένη αφαίρεση της "δημοκρατίας" είναι τόσο ανόητη όσο η αντιπαράθεση των πόνων της γέννας σ' ένα ζωντανό παιδί.
Ο σταλινισμός με τη σειρά του δεν είναι μια αφηρημένη έννοια της "δικτατορίας", αλλά μια τεράστια γραφειοκρατική αντίδραση ενάντια στην προλεταριακή δικτατορία σε μια καθυστερημένη και απομονωμένη χώρα. Η Οκτωβριανή Επανάσταση κατάργησε τα προνόμια, κήρυξε τον πόλεμο ενάντια στην κοινωνική ανισότητα, αντικατέστησε τη γραφειοκρατία με την αυτοκυβέρνηση των εργαζομένων, κατάργησε τη μυστική διπλωματία, πάσχισε να κάνει όλες τις κοινωνικές σχέσεις εντελώς διάφανες. Ο σταλινισμός εγκαθίδρυσε ξανά τις πιο αποκρουστικές μορφές προνομίων και έδωσε στην ανισότητα προκλητικό χαρακτήρα, στραγγάλισε την αυτενέργεια των μαζών με τον αστυνομικό απολυταρχισμό, μεταμόρφωσε τη διοίκηση σε μονοπώλιο της ολιγαρχίας του Κρεμλίνου και ξανάφερε στη ζωή το φετιχισμό της εξουσίας με μορφές που δεν θα τολμούσε να ονειρευτεί ούτε η απόλυτη μοναρχία.

Η κοινωνική αντίδραση, σ' όλες της τις μορφές, είναι υποχρεωμένη να κρύβει τους πραγματικούς της σκοπούς. Όσο πιο απότομο είναι το πέρασμα από την επανάσταση στην αντίδραση, τόσο περισσότερο η αντίδραση εξαρτάται από τις παραδόσεις της επανάστασης, δηλαδή τόσο μεγαλύτερος είναι ο φόβος της μπροστά στις μάζες -τόσο περισσότερο είναι αναγκασμένη να καταφεύγει στο ψέμα και στη σκευωρία στον αγώνα της ενάντια στους εκπροσώπους της επανάστασης. Οι σταλινικές σκευωρίες δεν είναι καρπός του μπολσεβίκικου "αμοραλισμού". Όχι, όπως όλα τα σημαντικά γεγονότα στην ιστορία, είναι προϊόν ενός συγκεκριμένου κοινωνικού αγώνα και μάλιστα του πιο ύπουλου και του πιο σκληρού απ' όλους: του αγώνα μιας καινούριας αριστοκρατίας ενάντια στις μάζες που την ανέβασαν στην εξουσία.

Πραγματικά, χρειάζεται απεριόριστη πνευματική και ηθική αμβλύτητα για να ταυτίσει κανείς την αντιδραστική αστυνομική ηθική του σταλινισμού με την επαναστατική ηθική των μπολσεβίκων. Το κόμμα του Λένιν έχει πάψει από πολύν καιρό να υπάρχει -συντρίφτηκε ανάμεσα στις εσωτερικές δυσχέρειες και στον παγκόσμιο ιμπεριαλισμό. Στη θέση του υψώθηκε η σταλινική γραφειοκρατία, μεταβιβαστικός μηχανισμός του ιμπεριαλισμού. Σε παγκόσμια κλίμακα, η γραφειοκρατία αντικατέστησε την πάλη των τάξεων με τη συνεργασία των τάξεων και το διεθνισμό με το σοσιαλπατριωτισμό. Για να προσαρμόσει το κυβερνητικό κόμμα στους σκοπούς της αντίδρασης, η γραφειοκρατία "ανανέωσε" τη σύνθεσή του, εκτελώντας τους επαναστάτες και στρατολογώντας καριερίστες.

Κάθε αντίδραση ξαναγεννά, τρέφει και δυναμώνει εκείνα τα στοιχεία του ιστορικού παρελθόντος που η επανάσταση χτύπησε, αλλά δεν μπόρεσε να εξαφανίσει. Οι μέθοδες του σταλινισμού οδηγούν στην πιο μεγάλη ένταση, σ' ένα κορύφωμα και ταυτόχρονα σ' έναν παραλογισμό όλες εκείνες τις μέθοδες της ψευτιάς, της κτηνωδίας και της χαμέρπειας που αποτελούν το μηχανισμό ελέγχου σε κάθε ταξική κοινωνία, συμπεριλαμβανόμενης και της δημοκρατίας. Ο σταλινισμός είναι μονάχα ένας κρίκος σ' όλες τις τερατωδίες του ιστορικού κράτους -η πιο μοχθηρή καρικατούρα του και η πιο αποκρουστική του γκριμάτσα. Όταν οι εκπρόσωποι της παλιάς κοινωνίας αντιπαρατάσσουν πουριτανικά μια αποστειρωμένη δημοκρατική αφαίρεση στη γάγγραινα του σταλινισμού, με όλο μας το δίκιο μπορούμε να τους συστήσουμε -όπως και στους εκπροσώπους κάθε παλιάς κοινωνίας- να κοιτάξουν τον εαυτό τους μέσα στον παραμορφωτικό καθρέφτη του σταλινικού Θερμιδόρ. Αληθινά, η Γκε Πε Ου ξεπερνά κατά πολύ όλα τα άλλα καθεστώτα με την ωμότητα των εγκλημάτων της. Αλλά αυτό απορρέει από την

τεράστια έκταση των γεγονότων που συγκλονίζουν τη Ρωσία κάτω από την επίδραση της εξαχρείωσης του παγκόσμιου ιμπεριαλισμού. Ανάμεσα στους φιλελεύθερους και τους ριζοσπάστες δεν είναι λίγοι εκείνοι που έχουν αφομοιώσει τις μέθοδες της υλιστικής ερμηνείας των γεγονότων και που θεωρούν τον εαυτό τους μαρξιστή. Αυτό, ωστόσο, δεν τους εμποδίζει να μένουν αστοί δημοσιογράφοι, καθηγητές ή πολιτικοί. Δεν μπορεί, βέβαια, να διανοηθεί κανείς έναν μπολσεβίκο χωρίς την υλιστική μέθοδο και στη σφαίρα επίσης της ηθικής. Μα αυτή η μέθοδος του χρησιμεύει όχι απλά για την ερμηνεία των γεγονότων, αλλά για την οικοδόμηση ενός επαναστατικού κόμματος του προλεταριάτου. Και είναι αδύνατο να φέρει σε πέρας αυτό το καθήκον δίχως την πλήρη ανεξαρτησία από την μπουρζουαζία και την ηθική της. Ωστόσο, η αστική κοινή γνώμη βασιλεύει ακόμα και σήμερα παντοδύναμη στο επίσημο εργατικό κίνημα, από τον Γουίλιαμ Γκριν στις Ενωμένες Πολιτείες, τον Λεόν Μπλουμ και τον Μορίς Τορέζ στη Γαλλία, μέχρι τον Γκάρθια Όλιβερ στην Ισπανία. Στο γεγονός αυτό ο αντιδραστικός χαρακτήρας της τωρινής περιόδου φτάνει στην οξύτερή του έκφραση.

Ένας επαναστάτης μαρξιστής δεν μπορεί να προσεγγίσει την ιστορική του αποστολή δίχως νά 'χει ξεκόψει ηθικά από την αστική κοινή γνώμη και τους πράκτορές της μέσα στο προλεταριάτο. Γι' αυτό χρειάζεται ένα ηθικό θάρρος διαφορετικού διαμετρήματος από εκείνο που απαιτείται για ν' ανοίγεις διάπλατα το στόμα σου στις συγκεντρώσεις και να φωνάζεις: "Κάτω ο Χίτλερ! Κάτω ο Φράνκο!". Και είναι αυτή ακριβώς η αποφασιστική, ολοκληρωτική στην έκτασή της, και άκαμπτη ρήξη των μπολσεβίκων με τη συντηρητική ηθική φιλοσοφία όχι μόνο της μεγάλης, αλλά και της μικρομπουρζουαζίας που τρομοκρατεί θανάσιμα τους δημοκράτες φρασεοκόπους, τους προφήτες των σαλονιών και τους ήρωες των παρασκηνίων. Απ' αυτό απορρέουν οι μομφές τους για τον "αμοραλισμό" των μπολσεβίκων.

Το ότι ταυτίζουν την αστική ηθική με την ηθική "γενικά", αυτό κάλλιστα μπορεί να επαληθευτεί αν ρίξουμε μια ματιά στην άκρα αριστερή πτέρυγα των μικροαστών και συγκεκριμένα στα κεντριστικά κόμματα του λεγόμενου Γραφείου του Λονδίνου. Μια που η οργάνωση αυτή "αναγνωρίζει" το πρόγραμμα της προλεταριακής επανάστασης, οι διαφωνίες μας μαζί της φαίνονται, από πρώτη ματιά, σαν δευτερεύουσες. Στην πραγματικότητα, η "αναγνώρισή" τους είναι χωρίς αξία, γιατί δεν τους δεσμεύει σε τίποτε. "Αναγνωρίζουν" την προλεταριακή επανάσταση όπως αναγνώριζαν οι καντιανοί την κατηγορική προσταγή, δηλαδή σαν μια ιερή αρχή που όμως είναι ανεφάρμοστη στην καθημερινή ζωή. Στη σφαίρα της πρακτικής πολιτικής, ενώνονται με τους χειρότερους εχθρούς της επανάστασης (τους ρεφορμιστές και τους σταλινικούς) στον αγώνα ενάντιά μας. Όλη τους η σκέψη είναι διαποτισμένη από διπλοπροσωπία και ψευτιά. Αν οι κεντριστές, κατά γενικό κανόνα, δεν έχουν φτάσει στο σημείο να κάνουν εγκλήματα, είναι γιατί μένουν πάντοτε στο περιθώριο της πολιτικής: είναι, για να το πούμε έτσι, οι πορτοφολάδες της ιστορίας. Γι' αυτό το λόγο πιστεύουν πως η αποστολή τους είναι να αναγεννήσουν το εργατικό κίνημα με μια καινούρια ηθική.

Στην άκρα αριστερή πτέρυγα της "αριστερής" αυτής αδελφότητας στέκεται μια μικρή και πολιτικά εντελώς ασήμαντη ομάδα γερμανών εμιγκρέδων που βγάζουν την εφημερίδα "Ο Νέος Δρόμος". Ας σκύψουμε κι ας αφουγκραστούμε τους "επαναστάτες" αυτούς κατήγορους του μπολσεβίκικου αμοραλισμού. Σ' έναν τόνο διφορούμενου ψευτοέπαινου, "Ο Νέος Δρόμος" δηλώνει ότι οι μπολσεβίκοι ξεχωρίζουν από τα άλλα κόμματα γιατί δεν είναι υποκριτές -διακηρύσσουν ανοικτά αυτό που οι άλλοι εφαρμόζουν αθόρυβα στην πράξη, δηλαδή την αρχή "ο σκοπός αγιάζει τα μέσα". Αλλά σύμφωνα με τις πεποιθήσεις του "Νέου Δρόμου", μια τέτοια "αστική" αρχή είναι ασυμβίβαστη με ένα "υγιές σοσιαλιστικό κίνημα". "Το ψέμα και άλλα χειρότερα δεν είναι μέσα που επιτρέπονται στον αγώνα, όπως ο Λένιν τα θεωρούσε ακόμα". Η λέξη "ακόμα" σημαίνει προφανώς πως ο Λένιν δεν τα κατάφερε να κατανικήσει τις αυταπάτες του μόνο και μόνο γιατί δεν πρόλαβε να ζήσει ως την ανακάλυψη αυτή του "Νέου Δρόμου". Στη φόρμουλα "το ψέμα και άλλα χειρότερα", το "χειρότερα" σημαίνει προφανώς τη βία, το φόνο κλπ., μια που, κάτω από τις ίδιες συνθήκες, η βία είναι χειρότερη από το ψέμα -και ο φόνος η ακρότατη μορφή βίας. Έτσι, φτάνουμε στο συμπέρασμα ότι το ψέμα, η βία και ο φόνος είναι ασυμβίβαστα με ένα "υγιές σοσιαλιστικό κίνημα". Ποια είναι, όμως, η σχέση μας με την επανάσταση; Ο εμφύλιος πόλεμος είναι η πιο άγρια μορφή πολέμου. Και είναι αδιανόητος όχι

μονάχα χωρίς βία ενάντια σε τρίτα πρόσωπα, αλλά, με τη σύγχρονη τεχνική, και χωρίς το σκοτωμό γερόντων και γυναικόπαιδων. Χρειάζεται να υπενθυμίσουμε την Ισπανία; Η μόνη δυνατή απάντηση των "φίλων" της Δημοκρατικής Ισπανίας ηχεί περίπου έτσι: ο εμφύλιος πόλεμος είναι καλύτερος από τη φασιστική σκλαβιά. Αλλά αυτή η πέρα για πέρα σωστή απάντηση σημαίνει μονάχα ότι ο σκοπός (Δημοκρατία ή Σοσιαλισμός) δικαιολογεί, κάτω από ορισμένες συνθήκες, τέτοια μέσα όπως είναι η βία και ο φόνος. Για τα ψέματα βέβαια δεν γίνεται λόγος! Χωρίς ψέματα ο πόλεμος θα ήταν αδιανόητος -σαν μια μηχανή χωρίς πετρέλαιο. Για να προστατεύσει ακόμα και τη σύνοδο των Κορτές* (1η Φλεβάρη 1938) από τις φασιστικές βόμβες, η κυβέρνηση της Βαρκελώνης εξαπάτησε πολλές φορές εσκεμμένα τους δημοσιογράφους και τον ίδιο της το λαό. Μπορούσε να ενεργήσει με άλλον τρόπο; Εκείνος που δέχεται το σκοπό: τη νίκη ενάντια στον Φράνκο, οφείλει να δεχτεί και το μέσο: τον εμφύλιο πόλεμο με τα επακόλουθά του -τη φρίκη και τα εγκλήματα.

Παρόλα αυτά, το ψέμα και η βία, "αυτά καθεαυτά", πρέπει να καταδικαστούν; Φυσικά, όπως ακριβώς και η ταξική κοινωνία που τα γεννάει. Μια κοινωνία χωρίς ταξικές αντιφάσεις θα είναι φυσικά μια κοινωνία χωρίς ψέματα και βία. Όμως, δεν υπάρχει κανένας άλλος τρόπος να χτίσουμε μια γέφυρα που να φέρνει σ' αυτήν την κοινωνία πέρα από την επανάσταση, δηλαδή τα βίαια μέσα. Η επανάσταση αυτή καθεαυτή είναι προϊόν της ταξικής κοινωνίας και αναγκαστικά φέρνει μέσα της τα χαρακτηριστικά της. Από την άποψη των "αιώνιων αληθειών" η επανάσταση είναι βέβαια "αντι-ηθική". Αλλά αυτό σημαίνει απλά ότι η ιδεαλιστική ηθική είναι αντεπαναστατική, δηλαδή στην υπηρεσία των εκμεταλλευτών.

"Ο εμφύλιος πόλεμος", θα απαντήσει ίσως ο παγιδευμένος στην άγνοια φιλόσοφος, "είναι, ωστόσο, μια θλιβερή εξαίρεση. Αλλά σε ειρηνικές περίοδες ένα υγιές σοσιαλιστικό κίνημα θα πρέπει να τα καταφέρνει χωρίς βία και ψέματα". Μια τέτοια απάντηση, όμως, δεν αντιπροσωπεύει τίποτε άλλο από μια παθητική υπεκφυγή. Δεν υπάρχει σαφής διαχωριστική γραμμή ανάμεσα στην "ειρηνική" ταξική πάλη και την επανάσταση. Κάθε απεργία κλείνει μέσα της σε εμβρυακή μορφή όλα τα στοιχεία του εμφυλίου πολέμου. Κάθε πλευρά πασχίζει να εντυπωσιάσει τον αντίπαλο με μια διογκωμένη εικόνα για την αγωνιστική της αποφασιστικότητα και για τα υλικά της μέσα. Με τον Τύπο τους, τους πράκτορες και τους σπιούνους τους, οι καπιταλιστές προσπαθούν να τρομοκρατήσουν και να αποθαρρύνουν τους απεργούς. Από την πλευρά τους, οι απεργιακοί φρουροί, όπου δεν φτάνει η πειθώ, αναγκάζονται να καταφύγουν στη βία. Έτσι, "το ψέμα και άλλα χειρότερα" αποτελούν αναπόσπαστο τμήμα της ταξικής πάλης ακόμα και στην πιο στοιχειώδη μορφή της. Εκείνο που μένει να προσθέσουμε είναι ότι η ίδια η αντίληψη για την αλήθεια και το ψέμα γεννιέται από τις ταξικές αντιφάσεις.

Η Επανάσταση και ο Θεσμός των Ομήρων

Ο Στάλιν συλλαμβάνει και τουφεκίζει τα παιδιά των αντιπάλων του, αφού οι αντίπαλοι του αυτοί έχουν ήδη εκτελεστεί με ψεύτικες κατηγορίες. Με τη βοήθεια του θεσμού των οικογενειακών ομήρων, ο Στάλιν υποχρεώνει εκείνους τους σοβιετικούς διπλωμάτες που επιτρέψανε στον εαυτό τους μια έκφραση αμφιβολίας για το αλάθητο του Γιαγκόντα ή του Γιέζοφ να γυρίσουν από το εξωτερικό. Οι ηθικολόγοι του "Νέου Δρόμου" θεωρούν αναγκαίο και, με την ευκαιρία αυτή, επίκαιρο να μας υπενθυμίσουν το γεγονός ότι ο Τρότσκι το 1919 εισηγήθηκε "επίσης" ένα νόμο για τους ομήρους. Αλλά εδώ γίνεται αναγκαίο να παραθέσουμε κατά λέξη: "Η σύλληψη αθώων συγγενών από τον Στάλιν είναι μια αηδιαστική βαρβαρότητα. Αλλά ήταν το ίδιο βαρβαρότητα όταν υπαγορευόταν από τον Τρότσκι (1919)". Να ο ιδεαλιστής ηθικολόγος σ' όλη του την ομορφιά! Τα κριτήριά του είναι τόσο ψεύτικα όσο και οι κανόνες της αστικής δημοκρατίας -υποτίθεται πως στις δυο αυτές περιπτώσεις υπάρχει κάποια ομοιότητα, ενώ στην πραγματικότητα δεν υπάρχει ούτε ίχνος απ' αυτήν.

Δεν θα επιμείνουμε εδώ στο γεγονός ότι το Διάταγμα του 1919 σπάνια οδήγησε έστω και σε μια εκτέλεση συγγενούς των τσαρικών εκείνων στρατηγών που η δολιότητά τους όχι μόνο κόστισε την απώλεια αναρίθμητων ανθρώπινων υπάρξεων, αλλά και απείλησε την ίδια την επανάσταση με άμεση εκμηδένιση. Σε τελευταία ανάλυση το ζήτημα δεν είναι αυτό. Αν η επανάσταση είχε δείξει λιγότερη περιττή γενναιοψυχία από την πρώτη της στιγμή, εκατοντάδες χιλιάδες ανθρώπινες ζωές θα είχαν σωθεί. Έτσι ή αλλιώς παίρνω πάνω μου ολόκληρη την ευθύνη

για το Διάταγμα του 1919. Ήταν ένα αναγκαίο μέτρο στην πάλη ενάντια στους καταπιεστές. Μόνο μέσα στο ιστορικό περιεχόμενο αυτής της πάλης βρίσκεται η δικαίωση του Διατάγματος, όπως γενικά η δικαίωση ολόκληρου του εμφυλίου πολέμου που, επίσης, μπορεί να χαρακτηριστεί, κι όχι αβάσιμα, "αηδιαστική βαρβαρότητα".

Αφήνουμε σε κάποιον Εμίλ Λούντβιχ ή στους όμοιούς του να φτιάξουν το πορτρέτο του Αβραάμ Λίνκολν με μικρές ροζ φτερούγες. Όλη η αξία του Λίνκολν βρίσκεται στο ότι δεν δίστασε μπροστά στα πιο σκληρά μέσα -μόλις τα βρήκε αναγκαία- για να πραγματοποιήσει ένα μεγάλο ιστορικό σκοπό που έμπαινε στην ημερήσια διάταξη από την ανάπτυξη ενός νεαρού έθνους. Το ζήτημα ακόμα δεν βρίσκεται στο ποιο από τα εμπόλεμα στρατόπεδα προκάλεσε ή είχε το μεγαλύτερο αριθμό θυμάτων. Η ιστορία έχει διαφορετικά μέτρα και σταθμά για την ωμότητα των Βορείων και την ωμότητα των Νοτίων στον Εμφύλιο Πόλεμο. Ας μην τολμήσουν οι κατάπτυστοι ευνούχοι να μας πουν ότι ένας δουλοκτήτης, που με την πονηριά και τη βία κρατάει έναν δούλο αλυσοδεμένο, και ένας δούλος, που με την πονηριά ή τη βία σπάζει τις αλυσίδες του, μπορεί να είναι ίσοι μπροστά σε ένα δικαστήριο ηθικής!

Όταν η Παρισινή Κομμούνα πνίγηκε στο αίμα και οι αντιδραστικοί υποκριτές όλου του κόσμου σύρανε τη σημαία της στη λάσπη του εξευτελισμού και της συκοφαντίας, δεν ήταν λίγοι οι δημοκράτες φιλισταίοι που, προσαρμοζόμενοι στην αντίδραση, επικρίνανε τους κομμουνάρους γιατί τουφέκισαν 64 ομήρους με πρώτο τον αρχιεπίσκοπο του Παρισιού. Ο Μαρξ δεν δίστασε ούτε στιγμή να υπερασπίσει αυτή την αιματηρή πράξη της Κομμούνας. Σε μια εγκύκλιο που έβγαλε το Γενικό Συμβούλιο της Πρώτης Διεθνούς, όπου κόχλαζε η έτοιμη να ξεχυθεί λάβα, ο Μαρξ μας θυμίζει πρώτα ότι η μπουρζουαζία υιοθετεί το θεσμό των ομήρων τόσο στον αγώνα ενάντια στους αποικιακούς λαούς όσο και ενάντια στις δικές της εργαζόμενες μάζες και ύστερα αναφέρεται στη συστηματική εκτέλεση των αιχμαλώτων κομμουνάρων από τους ξέφρενους αντιδραστικούς. Και συνεχίζει:

"...Η Κομμούνα για να προστατέψει τη ζωή τους (των αιχμαλώτων) ήταν υποχρεωμένη να καταφύγει στην πρωσική πρακτική της σύλληψης ομήρων. Η ζωή των ομήρων πληρώθηκε ξανά και ξανά με το συνεχιζόμενο τουφεκισμό αιχμαλώτων απομέρους των Βερσαγιέζων. Πώς θα μπορούσαν να τους κρατήσουν στη ζωή ύστερα από τη σφαγή με την οποία οι πραιτοριανοί του Μακ-Μαόν γιόρτασαν την είσοδό τους στο Παρίσι; Η ύστατη εγγύηση ενάντια στην ανενδοίαστη θηριωδία των αστικών κυβερνήσεων -η σύλληψη ομήρων- έπρεπε να αποδειχτεί ένα φιάσκο;". Έτσι υπερασπίστηκε ο Μαρξ την εκτέλεση των ομήρων, παρόλο που, πίσω από την πλάτη του, στο Γενικό Συμβούλιο, κάθονταν όχι λίγοι Φένερ Μπροκγουέι, Νόρμαν Τόμας και άλλοι Ότο Μπάουερ. Αλλά ήταν τόσο νωπή η αγανάκτηση του παγκόσμιου προλεταριάτου ενάντια στη θηριωδία των Βερσαγιέζων ώστε οι ηθικολογικά μαθητευόμενοι αντιδραστικοί προτίμησαν να κρατήσουν το στόμα τους κλειστό, περιμένοντας πιο ευνοϊκούς καιρούς -που, αλίμονο, δεν άργησαν ν' ρθουν. Μόνο ύστερα από τον οριστικό θρίαμβο της αντίδρασης οι μικροαστοί ηθικολόγοι, μαζί με τους γραφειοκράτες των συνδικάτων και τους αναρχικούς αερολόγους, κατέστρεψαν την Πρώτη Διεθνή.

Όταν η Οκτωβριανή Επανάσταση αμυνόταν ενάντια στις ενωμένες δυνάμεις του ιμπεριαλισμού σε μέτωπο πέντε χιλιάδων μιλίων, οι εργάτες όλου του κόσμου παρακολουθούσαν την πορεία της πάλης με τόση φλογερή συμπάθεια ώστε στις συγκεντρώσεις τους ήταν εξαιρετικά επικίνδυνο να κατηγορήσει κανείς το θεσμό των ομήρων για "αηδιαστική βαρβαρότητα". Χρειάστηκε ο πλήρης εκφυλισμός του σοβιετικού κράτους και ο θρίαμβος της αντίδρασης σε μια σειρά χώρες για να βγουν έρποντας από τις τρύπες τους οι ηθικολόγοι ...για να βοηθήσουν τον Στάλιν. Αν είναι αλήθεια ότι τα καταπιεστικά μέτρα για την προστασία των προνομίων της νέας αριστοκρατίας έχουν την ίδια ηθική αξία με τα επαναστατικά μέτρα του απελευθερωτικού αγώνα, τότε ο Στάλιν δικαιώνεται πλήρως, αν ... αν δεν καταδικάζεται πέρα για πέρα η προλεταριακή επανάσταση.

Αναζητώντας παραδείγματα ανηθικότητας στα γεγονότα του ρωσικού εμφυλίου πολέμου, οι κύριοι κύριοι ηθικολόγοι βρίσκονται την ίδια στιγμή υποχρεωμένοι να κλείνουν τα μάτια μπροστά στο γεγονός ότι η Ισπανική Επανάσταση υιοθέτησε κι αυτή το θεσμό των ομήρων, τουλάχιστο στην περίοδο που ήταν γνήσια επανάσταση των μαζών. Αν οι κατήγοροι δεν τολμούν

να επιτεθούν ενάντια στους ισπανούς εργάτες για την "αηδιαστική βαρβαρότητα" τους, είναι γιατί το έδαφος της χερσονήσου των Πυρηναίων είναι ακόμα πάρα πολύ καυτό γι' αυτούς. Είναι σημαντικά πιο βολικό να γυρίσουν στα 1919. Η εποχή αυτή ανήκει ήδη στην ιστορία -οι γέροι την έχουν ξεχάσει και οι νέοι δεν την έχουν ακόμα διδαχτεί. Για τον ίδιο λόγο οι κάθε λογής φαρισαίοι γυρίζουν με τέτοιο πείσμα στην Κρονστάνδη και στο Μάχνο -εδώ υπάρχει ελεύθερη διέξοδος για ηθικές αναθυμιάσεις!

"Η Ηθική των Κάφρων"

Είναι αδύνατο να μη συμφωνήσει κανείς με τους ηθικολόγους στο ότι η ιστορία διαλέγει δύσκολα μονοπάτια. Αλλά τι είδους συμπέρασμα για πρακτική δράση βγαίνει απ' αυτό; Ο Λεόν Τολστόι συνιστούσε να αγνοήσουμε τις κοινωνικές συμβατικότητες και να τελειοποιήσουμε τον εαυτό μας. Ο Μαχάτμα Γκάντι μας συμβουλεύει να πίνουμε γάλα κατσίκας. Αλίμονο, οι "επαναστάτες" ηθικολόγοι του "Νέου Δρόμου" δεν απέχουν πολύ από αυτές τις συνταγές. "Πρέπει", κηρύσσουν αυτοί, "να ελευθερώσουμε τον εαυτό μας από την ηθική των Κάφρων, για την οποία μόνο αυτό που κάνει ο εχθρός είναι κακό". Υπέροχη συμβουλή! "Πρέπει να ελευθερώσουμε τον εαυτό μας...". Ο Τολστόι συνιστούσε επιπρόσθετα να ελευθερώσουμε τον εαυτό μας από τα αμαρτήματα της σάρκας. Οι στατιστικές, ωστόσο, δεν φαίνεται να επιβεβαιώνουν την επιτυχία της σύστασης. Τα κεντριστικά μας ανθρωπάκια έχουν κατορθώσει, μέσα σε μια ταξική κοινωνία, να υψώσουν τον εαυτό τους σε μια υπερταξική ηθική. Αλλά έχουν περάσει 2000 σχεδόν χρόνια από τότε που ειπώθηκε: "Αγαπάτε τους εχθρούς υμών...", "Πρόσφερε και την ετέραν παρειάν σου...". Ωστόσο, ακόμα και ο Άγιος Πατέρας της Ρώμης δεν έχει "ελευθερώσει τον εαυτό του" από το μίσος ενάντια στους εχθρούς του. Μα την αλήθεια, ο Σατανάς, ο εχθρός αυτός της ανθρωπότητας, είναι ακόμα παντοδύναμος!

Το να εφαρμόζεις διαφορετικά κριτήρια για τις πράξεις των εκμεταλλευτών και για τις πράξεις των εκμεταλλευομένων, αυτό σημαίνει, σύμφωνα με τα αξιοθρήνητα αυτά ανθρωπάκια, ότι στέκεις στο επίπεδο της "ηθικής των Κάφρων". Πρώτα απ' όλα μια τέτοια περιφρονητική αναφορά στους Κάφρους δεν ταιριάζει καθόλου στην πένα των "σοσιαλιστών". Είναι πραγματικά τόσο κακή η ηθική των Κάφρων; Να τι λέει πάνω σ' αυτό η "Βρετανική Εγκυκλοπαίδεια":

"Στις κοινωνικές και πολιτικές τους σχέσεις δείχνουν μεγάλη λεπτότητα και νοημοσύνη. Είναι αξιοσημείωτα γενναίοι, φιλοπόλεμοι και φιλόξενοι και ήταν τίμιοι και ειλικρινείς ως τη στιγμή που, στην επαφή τους με τους λευκούς, έγιναν φιλύποπτοι, εκδικητικοί και κλέφτες, πέρα από το ότι απόκτησαν τα περισσότερα ελαττώματα των Ευρωπαίων". Είναι αδύνατο να μη φθάσει κανείς στο συμπέρασμα ότι οι λευκοί ιεραπόστολοι, οι κήρυκες των αιώνιων ηθικών αξιών, συμμετείχαν στη διαφθορά των Κάφρων.

Αν λέγαμε σ' έναν κάφρο εργάτη ότι οι εργάτες ξεσηκώθηκαν σ? ένα μέρος του πλανήτη μας και έπιασαν στο ύπνο τους εκμεταλλευτές τους, αυτό θα τον ευχαριστούσε πολύ. Από την άλλη, όμως, θα στεναχωριόταν αν ανακάλυπτε ότι οι καταπιεστές είχαν κατορθώσει να ξεγελάσουν τους καταπιεζόμενους. Ένας Κάφρος, που δεν έχει διαφθαρεί ως το μεδούλι από τους ιεραπόστολους, ποτέ δεν θα εφαρμόσει τους ίδιους αφηρημένους ηθικούς κανόνες στους καταπιεστές και τους καταπιεζόμενους. Ακόμα, δεν θα δυσκολευτεί να σας καταλάβει αν του εξηγήσετε πως ο προορισμός αυτών των αφηρημένων κανόνων είναι να εμποδίζουν τους καταπιεζόμενους να ξεσηκώνονται ενάντια στους καταπιεστές τους.

Τι διδακτική σύμπτωση! Για να συκοφαντήσουν τους μπολσεβίκους, οι ιεραπόστολοι του "Νέου Δρόμου" αναγκάστηκαν να συκοφαντήσουν ταυτόχρονα και τους Κάφρους. Πέρα από αυτό και στις δυο περιπτώσεις η συκοφαντία ακολουθεί τη γραμμή της επίσημης καπιταλιστικής ψευδολογίας: ενάντια στους επαναστάτες και ενάντια στις έγχρωμες φυλές. Όχι, εμείς προτιμούμε τους Κάφρους από όλους τους ιεραπόστολους, πνευματικούς και λαϊκούς!

Ωστόσο, σε καμιά περίπτωση δεν είναι ανάγκη να υπερτιμούμε την ευσυνειδησία των ηθικολόγων του "Νέου Δρόμου" και των άλλων χρεοκόπων. Οι προθέσεις αυτών των ανθρώπων δεν είναι τόσο κακές. Αλλά, παρά τις προθέσεις τους, χρησιμεύουν σαν μοχλοί στο μηχανισμό της αντίδρασης. Σε μια περίοδο σαν τη σημερινή, όπου τα μικροαστικά κόμματα γαντζώνονται από τη φιλελεύθερη μπουρζουαζία ή τη σκιά της (την πολιτική του "Λαϊκού Μετώπου") και παραλύουν το προλεταριάτο, στρώνοντας το δρόμο στο φασισμό (Ισπανία, Γαλλία κλπ.), οι μπολσεβίκοι, δηλαδή

οι επαναστάτες μαρξιστές, γίνονται ιδιαίτερα μισητά πρόσωπα στα μάτια της καπιταλιστικής κοινής γνώμης. Η βασική πολιτική πίεση της εποχής μας γλιστράει από τα δεξιά προς τα' αριστερά. Σε τελευταία ανάλυση ολόκληρο το βάρος της αντίδρασης πέφτει πάνω στους ώμους μιας μικρής επαναστατικής μειοψηφίας. Η μειοψηφία αυτή αποκαλείται Τέταρτη Διεθνής. Voila l?ennemi! Να ο εχθρός!

Στο μηχανισμό της αντίδρασης ο σταλινισμός κατέχει πολλές ηγετικές θέσεις. Όλες οι ομάδες της καπιταλιστικής κοινωνίας, μαζί και οι αναρχικοί, χρησιμοποιούν τη βοήθειά του στην πάλη ενάντια στην προλεταριακή επανάσταση. Την ίδια στιγμή, οι μικροαστοί δημοκράτες επιχειρούν να φορτώσουν τουλάχιστον το 50% της απέχθειας για τα εγκλήματα των συμμάχων τους στη Μόσχα πάνω στην αδάμαστη επαναστατική μειοψηφία. Σ' αυτό βρίσκεται η ουσία του σλόγκαν που είναι τώρα της μόδας: "Ο τροτσκισμός και ο σταλινισμός είναι ένα και το ίδιο πράγμα". Οι αντίπαλοι των μπολσεβίκων και των Κάφρων βοηθούν έτσι την αντίδραση να συκοφαντήσει το κόμμα της επανάστασης.

Ο "Αμοραλισμός" του Λένιν

Οι Ρώσοι Σοσιαλ/Επαναστάτες ήταν πάντα τα πιο ηθικά άτομα: ουσιαστικά ήταν η ενσάρκωση της ηθικής. Όμως, αυτό δεν τους εμπόδισε την εποχή της επανάστασης να εξαπατήσουν τους ρώσους αγρότες. Στο παρισινό όργανο του Κερένσκι, εκείνου του ηθικότατου σοσιαλιστή που στάθηκε ο πρόδρομος του Στάλιν στη χάλκευση ψεύτικων κατηγοριών ενάντια στους μπολσεβίκους, ένας άλλος παλιός σοσιαλεπαναστάτης, ο Ζενζίνοφ, γράφει: "Ο Λένιν, όπως είναι γνωστό, δίδασκε ότι προκειμένου να πετύχουν τους επιθυμητούς σκοπούς τους, οι κομμουνιστές μπορούν, και μερικές φορές οφείλουν, "να καταφεύγουν σε κάθε είδους τεχνάσματα, μανούβρες και υπεκφυγές"...", ("Νέα Ρωσία", 17 Φλεβάρη 1938, σελ. 3). Από αυτό βγάζουν το τελετουργικό συμπέρασμα: ο σταλινισμός είναι ο φυσικός γόνος του λενινισμού. Δυστυχώς, ο ηθικός κατήγορος δεν είναι καν σε θέση να αντιγράψει τίμια. Ο Λένιν έλεγε: "Είναι αναγκαίο να είμαστε ικανοί... να καταφεύγουμε σε κάθε είδους τεχνάσματα, μανούβρες και παράνομες μέθοδες, στην υπεκφυγή και στην πρόφαση για να διεισδύσουμε στα εργατικά συνδικάτα, να παραμείνουμε σ' αυτά και να αναπτύξουμε σ' αυτά κομμουνιστική δράση με κάθε θυσία". Η ανάγκη για υπεκφυγές και μανούβρες, σύμφωνα με την εξήγηση του Λένιν, επιβάλλεται από το γεγονός ότι η ρεφορμιστική γραφειοκρατία, προδίνοντας τους εργάτες στο κεφάλαιο, δελεάζει τους επαναστάτες, τους καταδιώκει και ακόμα στρέφει ενάντιά τους την αστική αστυνομία. Οι "μανούβρες" και οι "υπεκφυγές" δεν είναι σε αυτή την περίπτωση παρά οι μέθοδες νόμιμης αυτοάμυνας ενάντια στη δόλια ρεφορμιστική γραφειοκρατία.

Το κόμμα του ίδιου του Ζενζίνοφ έδρασε παράνομα ενάντια στον τσαρισμό, και αργότερα ενάντια στους μπολσεβίκους. Και στις δυο περιπτώσεις κατέφυγε στην πονηριά, στην πρόφαση, στα πλαστά διαβατήρια και σ' άλλες μορφές "υπεκφυγής". Όλα αυτά τα μέσα θεωρούνταν όχι μόνο "ηθικά", αλλά και ηρωικά γιατί ανταποκρίνονταν στους πολιτικούς σκοπούς της μικροαστικής τάξης. Αλλά η κατάσταση αλλάζει αμέσως όταν οι προλετάριοι επαναστάτες αναγκάζονται να καταφύγουν σε συνωμοτικά μέτρα ενάντια στη μικροαστική δημοκρατία. Το κλειδί της ηθικής αυτών των κυρίων έχει, όπως βλέπουμε, έναν ταξικό χαρακτήρα!

Ο "αμοραλιστής" Λένιν δίνει ανοιχτά, στον Τύπο, συμβουλές σχετικά με τη στρατιωτική πανουργία ενάντια σε δόλιους ηγέτες. Και ο ηθικολόγος Ζενζίνοφ κακόβουλα κόβει και τις δυο άκρες από την παράθεση με στόχο να εξαπατήσει τον αναγνώστη -ο ηθικός κατήγορος αποδείχνεται, όπως συνήθως, ένας μικροαπατεώνας. Δεν ήταν χωρίς λόγο που ο Λένιν επαναλάμβανε κάθε τόσο: είναι πολύ δύσκολο να συναντήσεις έναν ευσυνείδητο αντίπαλο! Ένας εργάτης που δεν κρύβει την "αλήθεια" για τα σχέδια των απεργών από τους καπιταλιστές, είναι απλά ένας προδότης που αξίζει την περιφρόνηση και το μποϊκοτάζ. Ο στρατιώτης που φανερώνει την "αλήθεια" στον εχθρό τιμωρείται σαν κατάσκοπος. Ο Κερένσκι επιχείρησε να προσάψει στους μπολσεβίκους την κατηγορία ότι είχαν αποκαλύψει την "αλήθεια" στο επιτελείο του Λούντεντορφ. Φαίνεται ότι ακόμα και η "ιερή αλήθεια" δεν είναι αυτή καθεαυτή ένας σκοπός. Πάνω της δεσπόζουν πιο επιτακτικά κριτήρια που, όπως δείχνει η ανάλυση, έχουν έναν ταξικό χαρακτήρα.

Ο αγώνας ζωής και θανάτου είναι αδιανόητος χωρίς στρατιωτική πανουργία, με άλλα

λόγια χωρίς ψέμα και απάτη. Ο γερμανός προλετάριος δεν έχει το δικαίωμα να εξαπατήσει την αστυνομία του Χίτλερ; Ή μήπως οι σοβιετικοί μπολσεβίκοι τηρούν "ανήθικη" στάση όταν εξαπατούν την Γκε Πε Ου; Κάθε ευσεβής μπουρζουάς χειροκροτεί την ευφυΐα της αστυνομίας που επιτυγχάνει με την πανουργία να συλλάβει έναν επικίνδυνο γκάνγκστερ. Η στρατιωτική πανουργία είναι αλήθεια απαράδεκτη όταν πρόκειται για την ανατροπή των γκάνγκστερ του ιμπεριαλισμού; Ο Νόρμαν Τόμας μιλάει για "τον παράξενο κομμουνιστικό αμοραλισμό για τον οποίο τίποτε δεν έχει σημασία έξω από το κόμμα και την εξουσία του", ("Σοσιαλιστική Πρόσκληση", 12 του Μάρτη 1938, σελ. 5). Επιπλέον, ο Τόμας βάζει στο ίδιο σακί τη σημερινή Κόμιντερν, δηλαδή τη συνωμοσία της γραφειοκρατίας του Κρεμλίνου ενάντια στην εργατική τάξη, με το Μπολσεβίκικο Κόμμα, που αντιπροσώπευε μια συνωμοσία των προχωρημένων εργατών ενάντια στην μπουρζουαζία. Αυτή η πέρα για πέρα ανήθικη ταύτιση αποκαλύφθηκε αρκετά παραπάνω. Ο σταλινισμός απλά κρύβεται πίσω από τη λατρεία του Κόμματος. Στην πραγματικότητα καταστρέφει και κυλάει το Κόμμα στη λάσπη. Είναι, ωστόσο, αλήθεια πως για έναν μπολσεβίκο το Κόμμα είναι το παν. Ο Τόμας, ο σοσιαλιστής του σαλονιού, μένει κατάπληκτος και απορρίπτει μια παρόμοια σχέση ανάμεσα σε έναν επαναστάτη και την επανάσταση γιατί ο ίδιος δεν είναι παρά ένας μπουρζουάς μ' ένα σοσιαλιστικό "ιδανικό". Στα μάτια του Τόμας και των ομοίων του, το Κόμμα είναι απλά ένα βοηθητικό όργανο για εκλογικές κομπίνες κι άλλες παρόμοιες δουλειές -τίποτε περισσότερο. Η προσωπική του ζωή, τα συμφέροντα, οι δεσμοί και τα ηθικά κριτήριά του υπάρχουν έξω από το Κόμμα. Με εχθρική έκπληξη αντικρίζει τον μπολσεβίκο για τον οποίο το Κόμμα είναι ένα όπλο για τον επαναστατικό μετασχηματισμό της κοινωνίας, κι εδώ περιλαμβάνεται και η ηθική της. Για έναν επαναστάτη μαρξιστή δεν μπορεί να υπάρχει αντίφαση ανάμεσα στην προσωπική ηθική και στα συμφέροντα του Κόμματος, αφού το Κόμμα, στη συνείδησή του, ενσωματώνει τα πιο υψηλά καθήκοντα και σκοπούς της ανθρωπότητας. Είναι αφέλεια να φανταστούμε ότι ο Τόμας έχει ανώτερη κατανόηση της ηθικής από τους μαρξιστές. Απλά έχει μια πολύ χαμηλή αντίληψη για το Κόμμα.

"Καθετί που γεννιέται αξίζει να πεθάνει", λέει ο διαλεκτικός Γκέτε. Η καταστροφή του Μπολσεβίκικου Κόμματος -ένα επεισόδιο στην παγκόσμια αντίδραση- δεν μειώνει, ωστόσο, την παγκόσμια ιστορική του σημασία. Στην περίοδο της επαναστατικής του ανόδου, δηλαδή όταν πραγματικά αντιπροσώπευε την προλεταριακή πρωτοπορία, ήταν το πιο έντιμο κόμμα της ιστορίας. Φυσικά, όποτε μπορούσε, εξαπατούσε τις εχθρικές τάξεις. Από την άλλη μεριά, όμως, έλεγε στους εκμεταλλευόμενους την αλήθεια, όλη την αλήθεια και μόνο την αλήθεια. Μόνο χάρη σ' αυτό κατόρθωσε να κερδίσει την εμπιστοσύνη τους και σ' ένα τέτοιο βαθμό που ποτέ δεν τον πέτυχε κανένα άλλο κόμμα στον κόσμο.

Οι υπηρέτες της άρχουσας τάξης αποκαλούν τους οργανωτές αυτού του κόμματος "αμοραλιστές". Στα μάτια των συνειδητών εργατών αυτή η κατηγορία έχει το χαρακτήρα επαίνου. Αυτό σημαίνει: ο Λένιν αρνήθηκε να αναγνωρίσει τους ηθικούς κανόνες που καθιέρωσαν οι δουλοκτήτες για τους σκλάβους τους -κανόνες που ποτέ δεν τηρήθηκαν από τους ίδιους τους δουλοκτήτες. Καλούσε το προλεταριάτο να επεκτείνει την ταξική του πάλη και στην ηθική σφαίρα επίσης. Εκείνος που υποκλίνεται μπροστά σε αξιώματα που έχουν εγκαθιδρυθεί από τον εχθρό, δεν θα νικήσει ποτέ αυτόν τον εχθρό!

Ο "αμοραλισμός" του Λένιν, δηλαδή η απόρριψη της υπερταξικής ηθικής, δεν τον εμπόδισε να παραμείνει πιστός σ' ένα και το ίδιο ιδανικό για όλη του τη ζωή. Δεν τον εμπόδισε να αφιερώσει όλο του το Είναι στην υπόθεση των καταπιεζομένων, να δείξει τη μεγαλύτερη ευσυνειδησία στη σφαίρα των ιδεών και το πιο υψηλό θάρρος στη σφαίρα της δράσης, να διατηρήσει μια στάση αμόλυντη από κάθε ίχνος έπαρσης απέναντι στον "συνηθισμένο" εργάτη, στην ανυπεράσπιστη γυναίκα, στο παιδί. Δεν είναι φανερό ότι ο "αμοραλισμός" στη δοσμένη περίπτωση είναι απλά το ψευδώνυμο της ανώτερης ανθρώπινης ηθικής;

Ένα Διδακτικό Επεισόδιο

Εδώ είναι η κατάλληλη στιγμή να αφηγηθούμε ένα επεισόδιο που, παρά τον περιορισμένο χαρακτήρα του, δεν απεικονίζει άσχημα τη διαφορά ανάμεσα στην ηθική τους και την ηθική μας. Το 1935, με ένα γράμμα στους βέλγους φίλους μου, ανέπτυξα την αντίληψη ότι η απόπειρα ενός νεαρού επαναστατικού κόμματος να οργανώσει "δικά του" συνδικάτα ισοδυναμεί με αυτοκτονία.

Πρέπει να βρίσκουμε τους εργάτες εκεί που είναι. Αλλά αυτό σημαίνει να πληρώνουμε συνδρομές για να συντηρούμε έναν οπορτουνιστικό μηχανισμό; "Φυσικά, απάντησα, για να έχουμε το δικαίωμα να υπονομεύουμε τους ρεφορμιστές είναι ανάγκη να τους προσφέρουμε προσωρινά τη συνδρομή μας". Μα οι ρεφορμιστές θα μας επιτρέψουν να τους υπονομεύσουμε; "Είναι αλήθεια, αποκρίθηκα, πως η υπονόμευση απαιτεί συνωμοτικά μέτρα. Οι ρεφορμιστές είναι η πολιτική αστυνομία της μπουρζουαζίας μέσα στην εργατική τάξη. Πρέπει να δράσουμε χωρίς την άδεια τους και ενάντια στις απαγορεύσεις τους...".

Σε μια επιδρομή στο σπίτι του συντρόφου Ντ., που συνδεόταν, αν δεν κάνω λάθος, με το ζήτημα της αποστολής όπλων στους ισπανούς εργάτες, η βελγική αστυνομία κατάσχεσε το γράμμα μου. Μέσα σε λίγες μέρες το γράμμα αυτό δημοσιεύτηκε. Κι όπως ήταν φυσικό, ο Τύπος του Βαντερβέλντε, του Ντε Μαν και του Σπάακ άστραψε και βρόντησε ενάντια στο "μακιαβελισμό" και τον "ιησουϊτισμό" μου.

Και ποιοι είναι αυτοί οι κατήγοροι; Ο Βαντερβέλντε, πρόεδρος για πολλά χρόνια της Δεύτερης Διεθνούς, έχει γίνει από καιρό έμπιστος υπηρέτης του βελγικού κεφαλαίου. Ο Ντε Μαν, που με μια σειρά χοντρούς τόμους εξευγένισε το σοσιαλισμό με ιδεαλιστικές ηθικολογίες, κάνοντας παραχωρήσεις στη θρησκεία, άρπαξε την πρώτη κατάλληλη ευκαιρία για να προδώσει τους εργάτες και να γίνει ένας κοινός αστός υπουργός. Ακόμα πιο χαριτωμένη είναι η περίπτωση του Σπάακ. Εδώ κι ενάμιση χρόνο αυτός ο τζέντλεμαν ανήκε στην αριστερή σοσιαλιστική αντιπολίτευση και ήρθε και με βρήκε στη Γαλλία για να με συμβουλευτεί για τις μέθοδες πάλης ενάντια στη γραφειοκρατία του Βαντερβέλντε. Του ανέπτυξα τις ίδιες αυτές αντιλήψεις που αργότερα αποτέλεσαν το γράμμα μου. Αλλά ένα χρόνο μετά την επίσκεψή του, ο Σπάακ προτίμησε τα ρόδα από τα' αγκάθια. Προδίνοντας τους συντρόφους του της αντιπολίτευσης, έγινε ένας από τους πιο κυνικούς υπουργούς του βελγικού κεφαλαίου.

Στα εργατικά συνδικάτα και μέσα στο ίδιο τους το κόμμα αυτοί οι τζέντλεμεν πνίγουν κάθε κριτική φωνή, συστηματικά δωροδοκούν και διαφθείρουν τους πιο προχωρημένους εργάτες και το ίδιο συστηματικά διαγράφουν αυτούς που δεν υποτάσσονται. Το μόνο που τους ξεχωρίζει από την Γκε Πε Ου είναι ότι δεν κατέφυγαν ακόμα στην αιματοχυσία -σαν καλοί πατριώτες φυλάνε το αίμα των εργατών για τον ερχόμενο ιμπεριαλιστικό πόλεμο. Είναι ολοφάνερο -πρέπει νά 'ναι κανείς τέρας της Αποκάλυψης, ηθικό εξάμβλωμα, "Κάφρος", μπολσεβίκος για να συμβουλεύει τους επαναστάτες εργάτες να παίρνουν συνωμοτικά μέτρα στην πάλη ενάντια σ' αυτούς τους τζέντλεμεν!

Από την άποψη της βελγικής νομοθεσίας, το γράμμα μου, φυσικά, δεν περιείχε τίποτε το εγκληματικό. Το καθήκον της "δημοκρατικής" αστυνομίας ήταν να επιστρέψει το γράμμα στον παραλήπτη του και να του ζητήσει συγνώμη. Το καθήκον του Σοσιαλιστικού Κόμματος ήταν να διαμαρτυρηθεί ενάντια στην επιδρομή που είχε υπαγορευτεί και αφορούσε τα συμφέροντα του στρατηγού Φράνκο. Αλλά οι κύριοι σοσιαλιστές δεν ντράπηκαν καθόλου να χρησιμοποιήσουν την αυθαιρεσία της αστυνομικής υπηρεσίας χωρίς την οποία δεν θα μπορούσαν να έχουν την ευχάριστη ευκαιρία να εκθέσουν γι' άλλη μια φορά την ανωτερότητα της ηθικής τους απέναντι στον αμοραλισμό των μπολσεβίκων.

Το καθετί έχει συμβολική σημασία σ' αυτό το επεισόδιο. Οι βέλγοι σοσιαλδημοκράτες άδειασαν πάνω μου τους κουβάδες της αγανάκτησής τους ακριβώς την ώρα που οι νορβηγοί ομοϊδεάτες τους κρατούσαν εμένα και τη γυναίκα μου κλειδαμπαρωμένους για να μην μπορέσουμε να αμυνθούμε ενάντια στις κατηγορίες της Γκε Πε Ου. Η νορβηγική κυβέρνηση ήξερε καλά ότι οι κατηγορίες της Μόσχας ήταν ψεύτικες -η ημιεπίσημη εφημερίδα των σοσιαλδημοκρατών το διαβεβαίωσε αυτό ανοιχτά από τις πρώτες κιόλας μέρες. Αλλά η Μόσχα έθιγε τους νορβηγούς εφοπλιστές και ψαρέμπορους στο πορτοφόλι- και οι κύριοι σοσιαλδημοκράτες βιάστηκαν να προσκυνήσουν. Ο αρχηγός του κόμματος, Μαρτίν Τράνμαελ, δεν είναι απλά μια αυθεντία στην ηθική σφαίρα, αλλά κι ένας ανοιχτά ενάρετος πολίτης: δεν πίνει, δεν καπνίζει, αποφεύγει το κρέας και το χειμώνα κολυμπάει στα παγωμένα νερά. Αυτά δεν τον εμπόδισαν, αφού μας συνέλαβε με εντολή της Γκε Πε Ου, να βάλει ειδικά έναν νορβηγό πράκτορα της Γκε Πε Ου, κάποιον Τζάκομπ Φρις -έναν αστό χωρίς εντιμότητα ή συνείδηση- να με συκοφαντήσει. Αλλά αρκετά είπαμε... Η ηθική αυτών των κυρίων αποτελείται από συμβατικά διδάγματα και τρόπους έκφρασης, που

υποτίθεται ότι συγκαλύπτουν τα συμφέροντα, τις ορέξεις και τους φόβους τους. Στην πλειοψηφία τους είναι έτοιμοι για κάθε προστυχιά -εγκατάλειψη πεποιθήσεων, δολιότητα, προδοσία- για χάρη της φιλοδοξίας ή της απληστίας τους. Στην ιερή σφαίρα των ατομικών συμφερόντων ο σκοπός αγιάζει, γι' αυτούς, κάθε μέσο. Και είναι ακριβώς γι' αυτό το λόγο που απαιτούν ειδικούς κώδικες ηθικής, μόνιμους και ταυτόχρονα ελαστικούς, σαν καλές τιράντες. Μισούν κάθε άνθρωπο που ξεσκεπάζει τα επαγγελματικά τους μυστικά στις μάζες. Σε "ειρηνικές" εποχές το μίσος τους εκφράζεται σε συκοφαντίες -στη γλώσσα της ψαραγοράς ή σε φιλοσοφική διάλεκτο. Σε εποχές οξυμένων κοινωνικών συγκρούσεων, όπως στην Ισπανία, οι ηθικολόγοι αυτοί δολοφονούν, χέρι χέρι με την Γκε Πε Ου, τους επαναστάτες. Και για να δικαιολογηθούν επαναλαμβάνουν διαρκώς: "Ο τροτσκισμός και ο σταλινισμός είναι ένα και το ίδιο πράγμα".

Διαλεκτική Αλληλεξάρτηση Σκοπού και Μέσων

Ένα μέσο μπορεί να δικαιολογηθεί μόνο από το σκοπό του. Μα ο σκοπός, με τη σειρά του, χρειάζεται να δικαιολογηθεί κι αυτός. Από την άποψη του μαρξισμού, που εκφράζει τα ιστορικά συμφέροντα του προλεταριάτου, ο σκοπός δικαιολογείται αν οδηγεί στην αύξηση της κυριαρχίας της ανθρωπότητας πάνω στη Φύση και στην κατάργηση της κυριαρχίας του ανθρώπου πάνω στον άνθρωπο.

"Μ' αυτό θέλετε να πείτε ότι στην επιδίωξη αυτού του σκοπού το καθετί επιτρέπεται;", ρωτάει σαρκαστικά ο φιλισταίος, αποδείχνοντας ότι δεν κατάλαβε τίποτα. Επιτρέπεται, απαντάμε, μόνο εκείνο που πραγματικά οδηγεί στην απελευθέρωση της ανθρωπότητας. Κι αφού αυτός ο σκοπός μπορεί να ολοκληρωθεί μόνο με την επανάσταση, η απελευθερωτική ηθική του προλεταριάτου είναι αναγκαστικά προικισμένη μ' έναν επαναστατικό χαρακτήρα. Αντιτίθεται ασυμφιλίωτα όχι μονάχα στο θρησκευτικό δόγμα, αλλά και στα κάθε είδους ιδεολογικά φετίχ, τους φιλοσοφικούς αυτούς χωροφύλακες της άρχουσας τάξης. Συνάγει τους κανόνες της συμπεριφοράς του από τους νόμους ανάπτυξης της κοινωνίας, και πρωταρχικά από την πάλη των τάξεων, που είναι ο νόμος όλων των νόμων.

Αλλά ο ηθικολόγος επιμένει: "Αυτό σημαίνει ότι στον ταξικό αγώνα ενάντια στους καπιταλιστές επιτρέπονται όλα τα μέσα: το ψέμα, η συνωμοσία, η προδοσία, ο φόνος και ούτω καθεξής;". Επιτρεπόμενα και αναγκαία, απαντάμε, είναι εκείνα και μόνο εκείνα τα μέσα που συνενώνουν το επαναστατικό προλεταριάτο, γεμίζουν την καρδιά του με ασυμφιλίωτη εχθρότητα στην καταπίεση, του διδάσκουν την περιφρόνηση στην επίσημη ηθική και τα δημοκρατικά της φερέφωνα, το διαποτίζουν με τη συνείδηση της ιστορικής του αποστολής και δυναμώνουν το θάρρος του και το πνεύμα αυτοθυσίας στον αγώνα. Απ' αυτά ακριβώς βγαίνει ότι δεν επιτρέπονται όλα τα μέσα. Όταν λέμε πώς ο σκοπός αγιάζει τα μέσα, τότε το συμπέρασμα που βγαίνει για μας είναι ότι ο μεγάλος επαναστατικός σκοπός αποκρούει περιφρονητικά εκείνα τα χυδαία μέσα και τους τρόπους που στρέφουν ένα τμήμα της εργατικής τάξης ενάντια σ' άλλα τμήματα της, ή που επιχειρούν να κάνουν τις μάζες ευτυχισμένες χωρίς τη δική τους συμμετοχή, ή ελαττώνουν την πίστη των μαζών στον εαυτό τους και στην οργάνωσή τους, αντικαθιστώντας την με τη λατρεία των "αρχηγών". Πρωταρχικά και ασυμφιλίωτα, η επαναστατική ηθική απορρίπτει τη δουλοπρέπεια απέναντι στην μπουρζουαζία και την υπεροψία απέναντι στους εργαζόμενους, δηλαδή απορρίπτει εκείνα τα χαρακτηριστικά στα οποία οι μικροαστοί σχολαστικοί και ηθικολόγοι είναι βουτηγμένοι ως το λαιμό.

Τα κριτήρια αυτά δεν προσφέρουν, φυσικά, μια έτοιμη απάντηση στο ερώτημα τι επιτρέπεται και τι δεν επιτρέπεται σε κάθε ιδιαίτερη περίπτωση. Δεν μπορεί να υπάρχουν τέτοιες αυτόματες απαντήσεις. Τα προβλήματα της επαναστατικής ηθικής είναι συνυφασμένα με τα προβλήματα της επαναστατικής στρατηγικής και τακτικής. Η ζωντανή πείρα του κινήματος κάτω από το φως της θεωρίας προσφέρει τη σωστή απάντηση σε αυτά τα προβλήματα. Για το διαλεκτικό υλισμό δεν υπάρχει δυϊσμός ανάμεσα στα μέσα και το σκοπό. Ο σκοπός απορρέει φυσιολογικά από το ιστορικό κίνημα. Οργανικά τα μέσα είναι υποταγμένα στο σκοπό. Ο άμεσος σκοπός γίνεται το μέσο για ένα παραπέρα σκοπό. Στο θεατρικό του έργο "Φραντς φον Ζίκιγκεν" ο Φερντινάντ Λασάλ βάζει τα παρακάτω λόγια στο στόμα ενός από τους ήρωές του:

"Δείξε μου το σκοπό, μα δείξε και το δρόμο.

Τόσο σφιχτοδεμένος είναι ο δρόμος με το σκοπό,

Που η αλλαγή του ενός σημαίνει αλλαγή και τ' άλλου,
Κι οι νέοι δρόμοι πάντα νέους σκοπούς ανοίγουν".

Οι στίχοι του Λασάλ κάθε άλλο παρά τέλειοι είναι. Και το χειρότερο είναι ότι στην πρακτική πολιτική ο ίδιος ο Λασάλ ξέφυγε από το παραπάνω αξίωμα -είναι αρκετό να θυμηθούμε ότι έφτασε στο σημείο να κάνει μυστικές συμφωνίες με τον Μπίσμαρκ! Μα η διαλεκτική αλληλεξάρτηση ανάμεσα στα μέσα και το σκοπό εκφράζεται ολότελα σωστά στους παραπάνω στίχους. Πρέπει να σπαρθούν σπόροι σταριού για να φυτρώσουν στάχυα.

Η ατομική τρομοκρατία, λόγου χάρη, επιτρέπεται ή δεν επιτρέπεται από την άποψη της "καθαρής ηθικής"; Στην αφηρημένη αυτή μορφή το ζήτημα δεν υπάρχει καθόλου για μας. Ο συντηρητικός Ελβετός μπουρζουάς ακόμα και τώρα εγκωμιάζει δημόσια τον τρομοκράτη Γουλιέλμο Τέλο. Οι συμπάθειές μας στρέφονται αμέριστα προς τους Ιρλανδούς, Ρώσους, Πολωνούς ή Ινδούς τρομοκράτες στον αγώνα τους ενάντια στην εθνική και πολιτική καταπίεση. Ο δολοφονημένος Κίροφ, ένας βάναυσος σατράπης, δεν γεννάει καμιά συμπάθεια. Η σχέση μας με το δολοφόνο παραμένει ουδέτερη μόνο γιατί δεν ξέρουμε τα κίνητρα που τον καθοδήγησαν. Αν αποδειχνόταν ότι ο Νικολάγιεφ ενήργησε σαν συνειδητός τιμωρός για τα εργατικά δικαιώματα τα ποδοπατημένα από τον Κίροφ, οι συμπάθειές μας θά 'ταν ολοκληρωτικά με το μέρος του δολοφόνου. Ωστόσο, εκείνο που για μας έχει αποφασιστική σημασία δεν είναι το ζήτημα των υποκειμενικών κινήτρων, αλλά το ζήτημα των αντικειμενικών αποτελεσμάτων. Τα δοσμένα μέσα είναι πράγματι ικανά να μας οδηγήσουν στο σκοπό; Σε σχέση με την ατομική τρομοκρατία, τόσο η θεωρία όσο και η πείρα αποδείχνουν ότι δεν συμβαίνει αυτό. Λέμε στον τρομοκράτη: είναι αδύνατο να αντικαταστήσεις τις μάζες. Μόνο μέσα στο μαζικό κίνημα μπορείς να βρεις αποτελεσματική έκφραση του ηρωισμού σου. Ωστόσο, μέσα στις συνθήκες του εμφυλίου πολέμου, η δολοφονία μεμονωμένων καταπιεστών παύει να είναι πράξη ατομικής τρομοκρατίας. Αν, ας πούμε, ένας επαναστάτης τίναζε με μια βόμβα στον αέρα τον στρατηγό Φράνκο και το επιτελείο του, αυτή του η πράξη πολύ δύσκολα θα προκαλούσε ηθική αγανάκτηση ακόμα και στους δημοκρατικούς ευνούχους. Μέσα στις συνθήκες του εμφυλίου πολέμου μια παρόμοια πράξη θα ήταν πολιτικά πέρα για πέρα δικαιολογημένη. Έτσι, ακόμα και στο οξύτερο ζήτημα -το σκότωμα ανθρώπου από άνθρωπο- τα απόλυτα ηθικά αξιώματα αποδείχνονται μάταια. Οι ηθικές εκτιμήσεις, μαζί με τις πολιτικές, βγαίνουν από τις εσωτερικές ανάγκες του αγώνα.

Η απελευθέρωση των εργαζομένων δεν μπορεί να πραγματοποιηθεί παρά μόνο από τους ίδιους. Γι' αυτό δεν υπάρχει μεγαλύτερο έγκλημα από το να εξαπατάς τις μάζες, να παρουσιάζεις τις ήττες για νίκες, τους φίλους για εχθρούς, να εξαγοράζεις τους εργατικούς ηγέτες, να φτιάχνεις θρύλους, να σκηνοθετείς ψεύτικες δίκες, με μια λέξη να κάνεις ό,τι κάνουν οι σταλινικοί. Τα μέσα αυτά ένα μόνο σκοπό μπορούν να υπηρετήσουν: να παρατείνουν την κυριαρχία μιας κλίκας που έχει ήδη καταδικαστεί από την ιστορία. Μα δεν μπορούν να συντελέσουν στην απελευθέρωση των μαζών. Να γιατί η Τέταρτη Διεθνής κάνει αγώνα ζωής και θανάτου ενάντια στο σταλινισμό.

Οι μάζες, φυσικά, δεν είναι καθόλου αναμάρτητες. Η εξιδανίκευση των μαζών μάς είναι εντελώς ξένη. Τις είδαμε κάτω από διάφορες συνθήκες, σε διάφορες φάσεις και επιπρόσθετα στους μεγαλύτερους πολιτικούς συγκλονισμούς. Έχουμε παρατηρήσει τις δυνατές και τις αδύνατες πλευρές τους. Η δυνατή τους πλευρά -αποφασιστικότητα, αυτοθυσία, ηρωισμός- βρήκε πάντοτε την πιο καθαρή της έκφραση σε εποχές επαναστατικής ανόδου. Σ' αυτή την περίοδο οι μπολσεβίκοι βρίσκονταν επικεφαλής των μαζών. Κατόπιν, άνοιξε ένα διαφορετικό ιστορικό κεφάλαιο, όταν πέρασε στο προσκήνιο η αδύνατη πλευρά των καταπιεζομένων: ανομοιογένεια, πολιτιστική καθυστέρηση, στενότητα παγκόσμιας προοπτικής. Οι μάζες, κουρασμένες από την ένταση, καταλαμβάνονται από την απογοήτευση, χάνουν την πίστη στον εαυτό τους -και στρώνουν το δρόμο για τη νέα αριστοκρατία. Σ' αυτή την εποχή οι μπολσεβίκοι ("τροτσκιστές") βρέθηκαν απομονωμένοι από τις μάζες. Πρακτικά μιλώντας, περάσαμε μέσα από δυο μεγάλους τέτοιους ιστορικούς κύκλους: 1897-1905, χρόνια πλημμυρίδας, 1907-1913, χρόνια αμπώτιδας, 1917-1923, περίοδος ανόδου χωρίς προηγούμενο στην ιστορία, τέλος, μια νέα περίοδος αντίδρασης που δεν τέλειωσε ακόμα μέχρι σήμερα. Μέσα σ' αυτά τα τεράστια γεγονότα οι "τροτσκιστές" διδάχτηκαν το ρυθμό της ιστορίας, δηλαδή τη διαλεκτική του ταξικού αγώνα. Διδάχτηκαν ακόμα, καθώς φαίνεται, κι ως ένα βαθμό μ' επιτυχία, πώς να υποτάσσουν τα υποκειμενικά τους σχέδια και προγράμματα σ'

αυτόν τον αντικειμενικό ρυθμό. Μάθανε να μην απελπίζονται μπροστά στο γεγονός ότι οι νόμοι της ιστορίας δεν εξαρτώνται από τα ατομικά τους γούστα και δεν υποτάσσονται στα δικά τους ηθικά κριτήρια. Μάθανε να υποτάσσουν τις ατομικές τους διαθέσεις στους νόμους της ιστορίας. Μάθανε να μην τρομάζουν μπροστά στους πιο ισχυρούς εχθρούς όταν η δύναμη των τελευταίων βρίσκεται σε αντίφαση με τις ανάγκες της ιστορικής ανάπτυξης. Ξέρουν πώς να κολυμπάνε ενάντια στο ρεύμα με τη βαθιά πεποίθηση ότι η νέα ιστορική πλημμυρίδα θα τους φέρει στην αντικρινή όχθη. Δεν θα φτάσουν όλοι σ' αυτή την όχθη, πολλοί θα πνιγούν. Μα το να συμμετέχεις σ' αυτό το κίνημα με ανοιχτά τα μάτια και με αδάμαστη τη θέληση -αυτό μόνο μπορεί να δώσει την πιο υψηλή ηθική ικανοποίηση σ' ένα σκεπτόμενο ον!

Κογιοακάν, 16 του Φλεβάρη

1938

Υ.Γ. Έγραψα αυτές τις γραμμές τις μέρες που ο γιος μου, χωρίς να το ξέρω, πάλευε με το θάνατο. Αφιερώνω τη μικρή αυτή εργασία στη μνήμη του, που, ελπίζω, θά 'χε την επιδοκιμασία του. Ο Λεόν Σεντόφ ήταν ένας γνήσιος επαναστάτης και περιφρονούσε τους φαρισαίους.

Οι Πραματευτές της Επιείκειας και οι Σοσιαλιστές Σύμμαχοί τους, ή ο Κούκος σε μια Ξένη Φωλιά

Το Φυλλάδιο, Η Ηθική τους και η Ηθική μας, ανάγκασε ορισμένους φιλισταίους και συκοφάντες να αποκαλύψουν πλήρως τον εαυτό τους, κι έτσι απόκτησε μια αξία. Τα πρώτα αποκόμματα που πήρα από τον γαλλικό και τον βελγικό Τύπο, μου το δείχνουν καθαρά. Η πιο κατανοητή στο είδος της είναι η επισκόπηση που δημοσιεύτηκε στην παρισινή καθολική εφημερίδα "Ο Σταυρός". Οι κύριοι αυτοί έχουν ένα δικό τους σύστημα, και δεν ντρέπονται καθόλου να το υποστηρίζουν. Είναι υπέρ μιας απόλυτης ηθικής, και πάνω απ' όλα υπέρ του δήμιου Φράνκο. Αυτή είναι η θέληση του θεού. Πίσω τους στέκεται ένας Ουράνιος Εξυγιαντής που μαζεύει και καθαρίζει όλη τη βρομιά που αφήνουν στο πέρασμά τους. Δεν μας ξαφνιάζει, λοιπόν, καθόλου το γεγονός ότι καταδικάζουν σαν ανάξια την ηθική των επαναστατών που παίρνουν την ευθύνη πάνω τους. Αλλά τώρα ενδιαφερόμαστε όχι για τους επαγγελματίες πραματευτές της επιείκειας, αλλά για τους ηθικολόγους που τα βγάζουν πέρα χωρίς το θεό, ζητώντας να τον υποκαταστήσουν οι ίδιοι. Η "σοσιαλιστική" εφημερίδα των Βρυξελών, "Ο Λαός" -το κρησφύγετο αυτό της αρετής!- δεν μπόρεσε να βρει τίποτε άλλο στο μικρό μας βιβλίο πέρα από μια εγκληματική συνταγή για τη δημιουργία μυστικών πυρήνων που επιδιώκουν τον πιο ανήθικο απ' όλους τους σκοπούς: την υπονόμευση του κύρους και των εισοδημάτων της βελγικής εργατικής γραφειοκρατίας. Σε απάντηση, βέβαια, μπορεί να πει κανείς ότι η γραφειοκρατία αυτή έχει στην καμπούρα της αναρίθμητες προδοσίες και πραγματικές απάτες (θά 'ταν αρκετό να υπενθυμίσουμε την ιστορία με την "Εργατική Τράπεζα"!), ότι σβήνει κάθε σπίθα κριτικής σκέψης μέσα στην εργατική τάξη κι ότι στην πρακτική ηθική της δεν είναι καθόλου ανώτερη από τον πολιτικό της σύμμαχο, την καθολική ιεραρχία. Αλλά, πρώτα πρώτα, μόνο άνθρωποι που δεν έχουν καλή ανατροφή θα μπορούσαν να αναφέρουν τέτοια δυσάρεστα πράγματα και, δεύτερο, όλοι αυτοί οι κύριοι, όποια κι αν είναι τα μικρά τους αμαρτήματα, κρατάνε για εφεδρεία τις πιο υψηλές αρχές της ηθικής. Αυτό σκέπτεται προσωπικά ο Ανρί ντε Μαν, και από το ύψος της αυθεντίας του εμείς οι μπολσεβίκοι δεν μπορούμε, φυσικά, να περιμένουμε καμιά επιείκεια.

Πριν περάσουμε στους άλλους ηθικολόγους, ας σταματήσουμε για μια στιγμή σε μια ανακοίνωση που τύπωσαν οι γάλλοι εκδότες του μικρού μας βιβλίου. Από την ίδια της τη φύση μια ανακοίνωση είτε παρουσιάζει ένα βιβλίο, ή, τουλάχιστον, περιγράφει με αντικειμενικότητα τα περιεχόμενά του. Μπροστά μας έχουμε μια εντελώς διαφορετικού τύπου ανακοίνωση. Είναι αρκετό να δώσουμε ένα μονάχα παράδειγμα: "Ο Τρότσκι, γράφουν, έχει τη γνώμη ότι το κόμμα του, που άλλοτε ήταν στην εξουσία και τώρα βρίσκεται στην αντιπολίτευση, αντιπροσωπεύει πάντα το γνήσιο προλεταριάτο και ο ίδιος τη γνήσια ηθική. Απ' αυτό συμπεραίνει, για παράδειγμα, τα ακόλουθα: Η εκτέλεση των ομήρων αποκτά μια εντελώς διαφορετική σημασία ανάλογα με το ποιος δίνει τη διαταγή: ο Στάλιν ή ο Τρότσκι...". Το απόσπασμα αυτό είναι υπεραρκετό για να υπολογίσει κανείς το σχολιαστή που βρίσκεται στα παρασκήνια. Υπάρχει το αναμφισβήτητο δικαίωμα κάθε συγγραφέα να ελέγχει μια παρουσίαση του βιβλίου του. Όταν, όμως, όπως στην περίπτωσή μας, ο

συγγραφέας τυχαίνει να βρίσκεται στην άλλη πλευρά του ωκεανού, κάποιος "φίλος", επωφελούμενος προφανώς από την έλλειψη ενημέρωσης του εκδότη, κατάφερε να τρυπώσει σε μια ξένη φωλιά και να ακουμπήσει εκεί το μικρό του αβγό -ω!, ένα πολύ μικρό αβγό βέβαια, και σχεδόν παρθενικό! Ποιος είναι ο συγγραφέας αυτής της ανακοίνωσης; Ο Βικτόρ Σερζ, που μετέφρασε το βιβλίο και που ταυτόχρονα είναι ο πιο αυστηρός επικριτής του, μπορεί απλά και εύκολα να μας πληροφορήσει. Δεν θα ήταν έκπληξη για μένα αν αποδειχνόταν ότι η ανακοίνωση γράφτηκε... φυσικά, όχι από τον Βικτόρ Σερζ, αλλά από κάποιον από τους μαθητές του, που μιμείται τόσο τις ιδέες όσο και το στιλ του δασκάλου. Αλλά μήπως, ύστερα απ' όλα αυτά, είναι ο ίδιος ο δάσκαλος, δηλαδή ο Βικτόρ Σερζ με την ιδιότητα του σαν "φίλος" του συγγραφέα;

"Ηθική Οτεντότων"!

Ο Σουβαρίν και οι άλλοι συκοφάντες έσπευσαν βέβαια να πιαστούν από το παραπάνω απόσπασμα της ανακοίνωσης που τους απαλλάσσει από τον κόπο να ψάχνουν για δηλητηριώδεις σοφιστείες. Όταν ο Τρότσκι πιάνει ομήρους αυτό είναι καλό, αν τους πιάνει ο Στάλιν αυτό είναι κακό. Μπροστά σε μια τέτοια "ηθική Οτεντότων" δεν είναι δύσκολο να δώσει κανείς διέξοδο στην ιερή του αγανάκτηση. Ωστόσο, δεν υπάρχει τίποτε πιο εύκολο από το να αποκαλύψει κανείς, πάνω στη βάση του πρόσφατου αυτού παραδείγματος, τη ρηχότητα και την απάτη αυτής της αγανάκτησης. Ο Βικτόρ Σερζ έγινε δημόσια μέλος του P.O.U.M., ενός καταλάνικου κόμματος που είχε δική του μιλίτσια στο μέτωπο στη διάρκεια του εμφυλίου πολέμου. Στο μέτωπο, όπως ξέρουμε όλοι μας, οι άνθρωποι πυροβολούν και σκοτώνουν. Έτσι, θα μπορούσε να πει κανείς: "Για τον Βικτόρ Σερζ οι σκοτωμοί αποκτούν μια εντελώς διαφορετική σημασία ανάλογα με το ποιος δίνει τη διαταγή: ο στρατηγός Φράνκο ή οι ηγέτες του κόμματος του ίδιου του Βικτόρ Σερζ". Αν ο ηθικολόγος μας είχε δοκιμάσει να σκεφτεί την έννοια των δικών του ενεργειών πριν βαλθεί να διδάξει τους άλλους, θα έλεγε πιθανότατα τα παρακάτω: Μα οι ισπανοί εργάτες αγωνίστηκαν για ν' απελευθερώσουν το λαό, ενώ οι συμμορίες του Φράνκο πολέμησαν για το σκλάβωμά του! Ο Σερζ δεν θά 'ναι σε θέση να επινοήσει διαφορετική απάντηση. Με άλλα λόγια, θα αναγκαστεί να επαναλάβει το "οτεντότικο"* επιχείρημα του Τρότσκι σχετικά με τους ομήρους.

Και Πάλι για τους Ομήρους

Ωστόσο, είναι δυνατό κι ακόμα πιθανό οι ηθικολόγοι μας να αρνηθούν να πουν με ειλικρίνεια την αλήθεια και να επιχειρήσουν να καταφύγουν στην έκφραση: "Είναι άλλο να σκοτώνεις στο μέτωπο κι άλλο να εκτελείς ομήρους!". Αυτό το επιχείρημα, όπως θ' αποδείξουμε στη συνέχεια, είναι απλώς ηλίθιο. Αλλά ας σταματήσουμε για μια στιγμή πάνω στο έδαφος που διάλεξε ο αντίπαλός μας. Το σύστημα των ομήρων, λέτε, είναι ανήθικο "αυτό καθεαυτό"; Ωραία, αυτό ακριβώς θέλουμε να μάθουμε. Αλλά το σύστημα αυτό εφαρμόστηκε σ' όλους τους εμφυλίους πολέμους της αρχαίας και νεότερης ιστορίας. Είναι ολοφάνερο ότι απορρέει από την ίδια τη φύση του εμφυλίου πολέμου. Απ' αυτό, ένα μόνο συμπέρασμα μπορεί να βγάλει κανείς: ότι, δηλαδή, ο εμφύλιος πόλεμος είναι από την ίδια του τη φύση ανήθικος. Αυτή είναι η άποψη της εφημερίδας "Ο Σταυρός", που δεν ξεχνάει ότι είναι αναγκαίο να υπακούει στην υπάρχουσα εξουσία γιατί η εξουσία πηγάζει από το θεό. Και ο Βικτόρ Σερζ; Αυτός δεν έχει ξεκαθαρισμένη άποψη. Το να αφήνεις ένα αβγουλάκι σε μια ξένη φωλιά είναι άλλο πράγμα, κι άλλο να παίρνεις ξεκάθαρη θέση πάνω σε περίπλοκα ιστορικά προβλήματα. Είμαι πρόθυμος να παραδεχτώ ότι άνθρωποι με τέτοια υπερβατική ηθική όπως ο Αθάνια, ο Καμπαλέρο, ο Νεγκρίν και Σία ήταν ενάντια στη σύλληψη ομήρων από το φασιστικό στρατόπεδο: Και στις δυο πλευρές έχουμε αστούς, δεμένους με δεσμούς οικογενειακούς και υλικούς που πιστεύουν ότι ακόμα και στην περίπτωση ήττας αυτοί όχι μόνο θα έσωζαν τα κεφάλια τους, αλλά και θα διατηρούσαν και τα μπιφτέκια τους. Με τον τρόπο τους, αυτοί είχαν δίκιο. Αλλά οι φασίστες έπιαναν ομήρους από τους προλετάριους επαναστάτες, και οι προλετάριοι, από τη μεριά τους, έπιαναν ομήρους από τη φασιστική μπουρζουαζία, γιατί αυτοί ξέρανε την απειλή που μια ήττα, έστω και μερική και προσωρινή, δημιουργούσε για τους ίδιους και για τα ταξικά τους αδέρφια.

Ο ίδιος ο Βικτόρ Σερζ δεν είναι σε θέση να πει αυτό ακριβώς που θέλει: θέλει να καθαρίσει τον εμφύλιο πόλεμο από την πρακτική των ομήρων ή θέλει να καθαρίσει την ανθρώπινη ιστορία από τον εμφύλιο πόλεμο; Ο μικροαστός ηθικολόγος σκέπτεται επεισοδιακά, κομματιαστά, σπασμωδικά, γιατί είναι ανίκανος να προσεγγίσει τα φαινόμενα στην εσωτερική τους

αλληλοσύνδεση. Τεχνητά απομονωμένο, το ζήτημα των ομήρων είναι γι' αυτόν ένα ιδιαίτερο ηθικό πρόβλημα, ανεξάρτητο από τις γενικές εκείνες συνθήκες που δημιουργούν οι ένοπλες συγκρούσεις ανάμεσα στις τάξεις. Ο εμφύλιος πόλεμος είναι η υπέρτατη έκφραση της ταξικής πάλης. Το να επιχειρείς να την υποτάξεις σε αφηρημένους "κανόνες" είναι στην πραγματικότητα σαν να αφοπλίζεις τους εργάτες μπροστά σ' έναν εχθρό οπλισμένο ως τα δόντια. Ο μικροαστός ηθικολόγος είναι ο μικρότερος αδερφός του αστού πατσιφιστή που ονειρεύεται να "εξανθρωπίσει" τον πόλεμο, απαγορεύοντας τη χρήση ασφυξιογόνων, το βομβαρδισμό ανοχύρωτων πόλεων κλπ. Πολιτικά, τέτοιου είδους προγράμματα δεν κάνουν άλλο από το να αποσπούν τη σκέψη του λαού από την επανάσταση σαν τη μόνη μέθοδο για τον τερματισμό του πολέμου.

Ο Τρόμος Μπροστά στην Αστική Κοινή Γνώμη

Πνιγμένος στις αντιφάσεις του, ο ηθικολόγος θα μπορούσε ίσως να δοκιμάσει το επιχείρημα ότι άλλο πράγμα είναι ένας "ανοικτός" και "συνειδητός" αγώνας ανάμεσα σε δυο στρατόπεδα και άλλο η σύλληψη ατόμων που δεν συμμετέχουν στον αγώνα. Όμως, αυτό το επιχείρημα είναι απλά μια άθλια και ηλίθια υπεκφυγή. Στο στρατόπεδο του Φράνκο πολέμησαν δεκάδες χιλιάδες που είχαν εξαπατηθεί ή είχαν επιστρατευτεί με τη βία. Τα δημοκρατικά στρατεύματα πυροβολούσαν και σκότωναν τους δυστυχισμένους αυτούς δεσμώτες ενός αντιδραστικού στρατηγού. Ήταν αυτό ηθικό ή ανήθικο;

Πέρα απ' αυτό, ο σύγχρονος πόλεμος με τα κανόνια μεγάλου βεληνεκούς, την αεροπορία, τα τοξικά αέρια και, τέλος, με τα επακόλουθά του: την πείνα, τις πυρκαγιές και τις επιδημίες, έχει σαν αναπόφευκτο αποτέλεσμα το θάνατο εκατοντάδων χιλιάδων και εκατομμυρίων, κι εδώ περιλαβαίνονται γέροντες και παιδιά, που δεν παίρνουν μέρος άμεσα στη σύγκρουση. Εκείνοι που πιάνονται όμηροι συνδέονται τουλάχιστον με δεσμούς ταξικής και οικογενειακής αλληλεγγύης μ' ένα από τα στρατόπεδα ή τους αρχηγούς αυτών των στρατοπέδων. Όταν πιάνει κανείς ομήρους μπορεί συνειδητά να κάνει επιλογή. Ενώ ένα βλήμα που εκτοξεύεται από ένα κανόνι ή μια βόμβα που ρίχνεται από ένα αεροπλάνο αφήνονται να πέσουν στην τύχη και μπορούν εύκολα να θανατώσουν όχι μονάχα εχθρούς, αλλά και φίλους ή τους γονείς και τα παιδιά τους. Γιατί, λοιπόν, οι ηθικολόγοι μας απομονώνουν το ζήτημα των ομήρων και κλείνουν τα μάτια τους σ' ολόκληρο το περιεχόμενο του εμφυλίου πολέμου; Γιατί δεν έχουν το απαιτούμενο θάρρος. Σαν "αριστεροί" φοβούνται να σπάσουν ανοιχτά με την επανάσταση. Σαν μικροαστοί τρέμουν μην κόψουν τα γεφύρια με την επίσημη κοινή γνώμη. Καταδικάζοντας το σύστημα των ομήρων νιώθουν να βρίσκονται σε καλή συντροφιά -ενάντια στους μπολσεβίκους. Τηρούν μια άνανδρη σιωπή στο ζήτημα της Ισπανίας. Ενάντια στο γεγονός ότι οι ισπανοί εργάτες, αναρχικοί και Πουμιστές, έπιαναν ομήρους, ο Βικτόρ Σερζ θα διαμαρτυρηθεί ...ύστερα από είκοσι χρόνια.

Ο Ηθικός Κώδικας του Εμφυλίου Πολέμου

Στην ίδια ακριβώς κατηγορία ανήκει και μια άλλη ακόμα από τις ανακαλύψεις του Βικτόρ Σερζ -η ανακάλυψη ότι ο εκφυλισμός των μπολσεβίκων χρονολογείται από τη στιγμή που δόθηκε στην Τσεκά το δικαίωμα να αποφασίζει κεκλεισμένων των θυρών για τη μοίρα των ανθρώπων. Ο Σερζ παίζει με την ιδέα της επανάστασης. Γράφει ποιήματα γι' αυτήν, αλλά είναι ανίκανος να καταλάβει τι είναι.

Οι δημόσιες δίκες είναι δυνατές μόνο στις συνθήκες ενός σταθερού καθεστώτος. Ο εμφύλιος πόλεμος είναι μια κατάσταση υπέρτατης αστάθειας της κοινωνίας και του κράτους. Όπως ακριβώς είναι αδύνατο να δημοσιεύσεις στις εφημερίδες τα σχέδια του Γενικού Επιτελείου, το ίδιο είναι αδύνατο να αποκαλύψεις σε δημόσιες δίκες τις συνθήκες και τις περιστάσεις των συνωμοσιών, γιατί οι τελευταίες αυτές είναι άρρηκτα δεμένες με την πορεία του εμφυλίου πολέμου. Δεν υπάρχει καμιά αμφιβολία ότι οι μυστικές δίκες αυξάνουν πολύ το ενδεχόμενο να γίνουν λάθη. Αυτό σημαίνει απλά, και το παραδεχόμαστε πρόθυμα, ότι οι συνθήκες του εμφυλίου πολέμου είναι ελάχιστα ευνοϊκές για την αμερόληπτη λειτουργία της δικαιοσύνης. Τι άλλο όμως πέρα από αυτό;

Προτείνουμε ο Βικτόρ Σερζ να οριστεί πρόεδρος μιας επιτροπής που να αποτελείται, ας πούμε, από τους Μαρσό Πιβέρ, Μπορίς Σουβαρίν, Βάλντο Φρανκ, Μαξ Ίστμαν, Μαντλέιν Παζ και άλλους, για να συντάξουν το σχέδιο ενός κώδικα ηθικής για τον εμφύλιο πόλεμο. Ο γενικός χαρακτήρας του είναι ολοκάθαρος από τα πριν: και οι δυο πλευρές υπόσχονται ότι δεν θα πιάσουν

ομήρους. Οι δίκες θα γίνονται δημόσια. Και για την καλύτερη λειτουργία της δικαιοσύνης, η πλήρης ελευθερία του Τύπου θα διατηρηθεί σε όλη τη διάρκεια του εμφυλίου πολέμου. Ο βομβαρδισμός πόλεων, που είναι επιζήμιος για τη δημόσια δικαιοσύνη, την ελευθερία του Τύπου και το απαραβίαστο των ατομικών δικαιωμάτων, απαγορεύεται αυστηρά. Για παρόμοιους και για διάφορους άλλους λόγους η χρήση του πυροβολικού τίθεται εκτός νόμου. Και δεδομένου ότι τα ντουφέκια, οι χειροβομβίδες, ακόμα και οι μπαγιονέτες, ασκούν, αναμφισβήτητα, ολέθρια επίδραση πάνω στα ανθρώπινα όντα, όπως και πάνω στη δημοκρατία γενικά, η χρήση οποιωνδήποτε όπλων, πυροβόλων ή μη, απαγορεύεται αυστηρότατα στον εμφύλιο πόλεμο. Θαυμάσιος κώδικας! Μεγαλοπρεπές μνημείο στη ρητορική του Βικτόρ Σερζ και της Μαντλέιν Παζ! Ωστόσο, όσο ο κώδικας αυτός, σαν κανόνας συμπεριφοράς, θα είναι απαράδεκτος και για τους καταπιεστές και για τους καταπιεζόμενους, οι εμπόλεμες τάξεις θα επιδιώκουν να κερδίσουν τη νίκη με κάθε μέσο, ενώ οι μικροαστοί ηθικολόγοι θα συνεχίσουν, όπως και πριν, να παραδέρνουν συγχυσμένοι ανάμεσα στα δυο στρατόπεδα. Υποκειμενικά, συμπαθούν τους καταπιεζόμενους -κανείς δεν αμφιβάλλει γι' αυτό. Αντικειμενικά, όμως, παραμένουν δεσμώτες της ηθικής της άρχουσας τάξης και επιδιώκουν να την επιβάλουν πάνω στους καταπιεζόμενους, αντί να τους βοηθήσουν να επεξεργαστούν την ηθική της εξέγερσης.

Οι Μάζες δεν Έχουν Καμιά Σχέση μ' Αυτά!

Παρεκβατικά, ο Βικτόρ Σερζ αποκάλυψε ποια ήταν η αιτία της κατάρρευσης του Μπολσεβίκικου Κόμματος: υπερβολικός συγκεντρωτισμός, δυσπιστία προς τον ιδεολογικό αγώνα, έλλειψη φιλελεύθερου ("libertaire", στην πραγματικότητα αναρχικού) πνεύματος. Περισσότερη εμπιστοσύνη στις μάζες, περισσότερη ελευθερία!

Όλα αυτά είναι εκτός τόπου και χρόνου. Γιατί οι μάζες δεν είναι πάντα ταυτόσημες. Υπάρχουν επαναστατικές μάζες, υπάρχουν παθητικές μάζες, υπάρχουν αντιδραστικές μάζες. Οι ίδιες αυτές μάζες, σε διάφορες εποχές, εμπνέονται από διαφορετικούς πόθους και σκοπούς. Γι' αυτόν ακριβώς το λόγο είναι απαραίτητη μια συγκεντροποιημένη οργάνωση της πρωτοπορίας. Μόνο ένα κόμμα, χρησιμοποιώντας το κύρος που έχει αποκτήσει, είναι ικανό να υπερνικήσει την ταλάντευση των ίδιων των μαζών. Το να αγιοποιείς τις μάζες και να περιορίζεις το πρόγραμμά σου σε μια άμορφη "δημοκρατία" είναι σαν να διαλύεσαι μέσα στην τάξη όπως αυτή είναι, είναι σαν να μετατρέπεσαι από πρωτοπορία σε οπισθοφυλακή και μ' αυτόν ακριβώς τον τρόπο να εγκαταλείπεις τα επαναστατικά σου καθήκοντα. Από την άλλη μεριά, αν η δικτατορία του προλεταριάτου έχει κάποιο νόημα, αυτό δεν μπορεί να είναι άλλο από το ότι η πρωτοπορία της τάξης οπλίζεται με τους πόρους του κράτους για να αποκρούσει τους κινδύνους που ανάμεσά τους είναι και οι κίνδυνοι που προέρχονται από τα καθυστερημένα στρώματα του ίδιου του προλεταριάτου. Όλα αυτά είναι στοιχειώδη. Όλα αυτά αποδείχτηκαν από την εμπειρία της Ρωσίας και επιβεβαιώθηκαν από την πείρα της Ισπανίας.

Αλλά όλο το μυστικό είναι ότι ο Βικτόρ Σερζ, ζητώντας ελευθερία "για τις μάζες", στην πραγματικότητα ζητάει ελευθερία για τον εαυτό του και τους ομοίους του, ελευθερία από κάθε έλεγχο, από κάθε πειθαρχία, κι αν είναι δυνατό, από κάθε κριτική. Οι "μάζες" δεν έχουν καμιά σχέση μ' αυτά. Όταν ο "δημοκράτης" μας πηδάει από τα δεξιά στα αριστερά, και από τα αριστερά στα δεξιά, σπέρνοντας σύγχυση και σκεπτικισμό, φαντάζεται πώς αυτό είναι η πραγματοποίηση μιας σωτήριας ελευθερίας της σκέψης. Αλλά όταν εμείς εκτιμούμε από μαρξιστική σκοπιά τις ταλαντεύσεις ενός απογοητευμένου μικροαστού διανοούμενου, αυτό του φαίνεται σαν μια επίθεση κατά της προσωπικότητάς του. Τότε συμμαχεί μ' όλους τους κομφουζιονιστές σε μια σταυροφορία ενάντια στο δεσποτισμό και το σεχταρισμό μας.

Η δημοκρατία στο εσωτερικό του επαναστατικού κόμματος δεν είναι αυτοσκοπός. Πρέπει να συμπληρώνεται και να περιορίζεται από το συγκεντρωτισμό. Για έναν μαρξιστή το ερώτημα ήταν πάντα: δημοκρατία για ποιο σκοπό; Για ποιο πρόγραμμα; Τα πλαίσια ενός προγράμματος είναι ταυτόχρονα τα πλαίσια της δημοκρατίας. Ο Βικτόρ Σερζ ζητούσε από την Τέταρτη Διεθνή να δώσει ελευθερία δράσης σ' όλους τους κομφουζιονιστές, τους σεκταριστές και τους κεντριστές του P.O.U.M., τύπου Βερίκεν και Μαρσό Πιβέρ, στους συντηρητικούς γραφειοκράτες τύπου Σνίβλιετ ή στους απλούς τυχοδιώκτες τύπου Μολινιέ. Από την άλλη μεριά, ο Βικτόρ Σερζ βοηθούσε συστηματικά τις κεντριστικές οργανώσεις να διώξουν από τις γραμμές τους τούς οπαδούς της

Τέταρτης Διεθνούς. Τον ξέρουμε πολύ καλά αυτό τον δημοκρατισμό: είναι υποχωρητικός, συμβιβαστικός και συμφιλιωτικός -απέναντι στη δεξιά. Ταυτόχρονα είναι απαιτητικός, κακόβουλος και δόλιος -απέναντι στην αριστερά. Απλά εκπροσωπεί το καθεστώς της αυτοάμυνας του μικροαστικού κεντρισμού.

Η Πάλη Ενάντια στο Μαρξισμό

Αν η στάση του Βικτόρ Σερζ απέναντι στα προβλήματα της θεωρίας ήταν σοβαρή, θα στενοχωριόταν πολύ που προβάλλει σαν "ανανεωτής" και μας τραβάει προς τα πίσω στο Μπέρνσταϊν, στο Στρούβε και σ' όλους τους ρεβιζιονιστές του περασμένου αιώνα που προσπάθησαν να μπολιάσουν το μαρξισμό με καντιανισμό ή, με άλλα λόγια, να υποτάξουν την ταξική πάλη του προλεταριάτου σε αρχές που τάχα υψώνονταν πάνω από αυτήν. Όπως ο ίδιος ο Καντ, παρουσίασαν κι αυτοί την "κατηγορική προσταγή" (την ιδέα του καθήκοντος) σαν έναν απόλυτο κανόνα ηθικής, που ισχύει για όλους τους ανθρώπους. Στην πραγματικότητα, αυτή είναι απλά ένα ζήτημα "καθήκοντος" προς την αστική κοινωνία. Με το δικό τους τρόπο, ο Μπέρνσταϊν, ο Στρούβε και ο Φορλάιντερ κράτησαν μια σοβαρή στάση απέναντι στη θεωρία. Ζήτησαν ανοιχτά την επιστροφή στον Καντ. Ο Βικτόρ Σερζ και οι όμοιοί του δεν αισθάνονται την παραμικρή ευθύνη απέναντι στην επιστημονική σκέψη. Περιορίζονται σε υπαινιγμούς, υπονοούμενα, και, στην καλύτερη περίπτωση, σε φιλολογικές γενικεύσεις... Παρόλα αυτά, αν οι ιδέες τους έχουν πέσει σαν βαρίδι στο βυθό, είναι γιατί έχουν φαίνεται προσχωρήσει σε μια παλιά υπόθεση, από καιρό χρεοκοπημένη: πάνε να υποτάξουν το μαρξισμό διαμέσου του καντιανισμού. Να παραλύσουν τη σοσιαλιστική επανάσταση, χρησιμοποιώντας "απόλυτους" κανόνες που στην πραγματικότητα αντιπροσωπεύουν τις φιλοσοφικές γενικεύσεις των συμφερόντων της μπουρζουαζίας -βέβαια, όχι της σημερινής, αλλά της μακαρίτισσας μπουρζουαζίας του ελεύθερου εμπορίου και της δημοκρατίας.

Η ιμπεριαλιστική μπουρζουαζία τηρεί αυτούς τους κανόνες ακόμα λιγότερο απ' ότι η φιλελεύθερη γιαγιά της. Αλλά ευνοεί τις απόπειρες των μικροαστών ιεροκηρύκων να μπάσουν τη σύγχυση, την αναστάτωση και την ταλάντευση μέσα στις γραμμές του επαναστατικού προλεταριάτου. Ο βασικός σκοπός όχι μονάχα του Χίτλερ, αλλά και των φιλελευθέρων και των δημοκρατών, είναι να συκοφαντήσουν το μπολσεβικισμό σε μια εποχή όπου η ιστορική του δικαίωση απειλεί να καταστεί απόλυτα καθαρή στις μάζες. Ο μπολσεβικισμός, ο μαρξισμός -να ο εχθρός!

Ο "Αδελφός" Βικτόρ Μπας, ο αρχιερέας αυτός της δημοκρατικής ηθικής, με τη βοήθεια του "Αδελφού" του, Ρόζενμαρκ, κατέφυγε στην πλαστογραφία για να υπερασπίσει τις Δίκες της Μόσχας, και εκτέθηκε δημόσια. Όταν στιγματίστηκε για την απάτη του, άρχισε να χτυπάει το στήθος του και να φωνάζει: "Ώστε είμαι μεροληπτικός; Μα εγώ πάντα κατάγγειλα την τρομοκρατία του Λένιν και του Τρότσκι". Ο Μπας αποκάλυψε με γραφικότητα τα εσώτερα κίνητρα των ηθικολόγων της δημοκρατίας: ορισμένοι απ' αυτούς μπορεί να μένουν αδιάφοροι για τις Δίκες της Μόσχας, ορισμένοι μπορεί να τις καταδικάζουν και άλλοι μπορεί ακόμα και να τις υποστηρίζουν. Αλλά η κοινή φροντίδα όλων τους είναι να χρησιμοποιήσουν τις δίκες για να καταδικάσουν την "ηθική" του Λένιν και του Τρότσκι, δηλαδή τις μέθοδες της προλεταριακής επανάστασης. Σ' αυτή τη σφαίρα είναι όλοι τους αδέρφια.

Στη σκανδαλώδη ανακοίνωση των γάλλων εκδοτών για το βιβλίο μου, που πιο πάνω παρέθεσα, αναφέρεται ότι αναπτύσσω αντιλήψεις για την ηθική "βασισμένος" πάνω "στον Λένιν". Η ασαφής αυτή φράση, που επαναλήφθηκε και σ' άλλα δημοσιεύματα, μπορεί να παρθεί με την έννοια ότι αναπτύσσω τις θεωρητικές αρχές του Λένιν. Αλλά απ' ότι ξέρω ο Λένιν δεν έχει γράψει τίποτε για την ηθική. Στην πραγματικότητα, ο Βικτόρ Σερζ ήθελε να πει κάτι το εντελώς διαφορετικό -ότι δηλαδή οι ανήθικες ιδέες μου είναι μια γενίκευση της πρακτικής του Λένιν, του "αμοραλιστή". Προσπαθεί να δυσφημήσει την προσωπικότητα του Λένιν με τις δικές μου κρίσεις, και τις δικές μου κρίσεις με την προσωπικότητα του Λένιν. Απλά κολακεύει τη γενική αντιδραστική τάση που έχει σαν στόχο της τον μπολσεβικισμό και το μαρξισμό σαν όλο.

Σουβαρίν, ο Συκοφάντης

Ο πρώην πασιφιστής, ο πρώην κομμουνιστής, ο πρώην τροτσκιστής, ο πρώην δημοκρατοκομμουνιστής, ο πρώην μαρξιστής... ο σχεδόν πρώην Σουβαρίν, επιτίθεται τόσο

περισσότερο κυνικά στην προλεταριακή επανάσταση και τους επαναστάτες, όσο λιγότερο ξέρει ο ίδιος τι θέλει. Σ' αυτόν τον άνθρωπο αρέσει και ξέρει πώς να μαζεύει τσιτάτα, ντοκουμέντα, κόμματα και εισαγωγικά και πώς να ετοιμάζει φακέλους και, επιπλέον, ξέρει να χειρίζεται την πένα. Στην αρχή είχε την ελπίδα ότι αυτές οι αποσκευές θα του έφταναν για όλη του τη ζωή. Αλλά σύντομα αναγκάστηκε να πείσει τον εαυτό του ότι πέρα απ' όλα αυτά ήταν αναγκαία και η ικανότητα να σκέπτεται... Το βιβλίο του για τον Στάλιν, παρά τα άφθονα και ενδιαφέροντα αποσπάσματα και στοιχεία του, αποτελεί μια ομολογία της ίδιας του της φτώχειας. Ο Σουβαρίν δεν καταλαβαίνει ούτε την επανάσταση ούτε την αντεπανάσταση. Εφαρμόζει στο ιστορικό προτσές τα κριτήρια του για πάντα πικραμένου, από την αμαρτωλή ανθρωπότητα, μικροορθολογιστή. Η δυσαναλογία ανάμεσα στο φιλοκατήγορο πνεύμα του και τη δημιουργική του ανικανότητα τον κατατρώει σαν να ήταν βιτριόλι. Απ' αυτό προέρχεται και ο συνεχής εκνευρισμός του και η έλλειψη στοιχειώδους εντιμότητας στην αξιολόγηση ιδεών, ανθρώπων και γεγονότων, που την συγκαλύπτει με μια ανιαρή ηθικολογία. Όπως όλοι οι μισάνθρωποι και οι κυνικοί, ο Σουβαρίν σέρνεται οργανικά προς την αντίδραση.

Έχει μήπως κόψει ανοιχτά τους δεσμούς του με το μαρξισμό ο Σουβαρίν; Ποτέ δεν μας είπε τέτοιο πράγμα. Προτιμά μια μεσοβέζικη στάση -αυτό είναι το έμφυτο στοιχείο του. Στην κριτική του για την μπροσούρα μου γράφει: "Ο Τρότσκι καβάλησε ξανά το ξύλινο αλογάκι του της ταξικής πάλης". Για τον χθεσινό μαρξιστή η ταξική πάλη είναι "το ξύλινο αλογάκι του Τρότσκι". Δεν είναι εκπληκτικό που ο ίδιος ο Σουβαρίν προτίμησε να καβαλικέψει τον ψόφιο σκύλο της αιώνιας ηθικής. Στη μαρξιστική αντίληψη αντιπαραθέτει "ένα αίσθημα δικαιοσύνης... ανεξάρτητο από ταξικές διακρίσεις". Όπως και νά 'χει, είναι παρήγορο να μαθαίνουμε ότι η κοινωνία μας είναι θεμελιωμένη πάνω σε "ένα αίσθημα δικαιοσύνης". Δεν υπάρχει καμιά αμφιβολία ότι στον επερχόμενο πόλεμο ο Σουβαρίν θα εκθέσει την ανακάλυψη του αυτή στους φαντάρους μέσα στα χαρακώματα. Στο μεταξύ μπορεί να κάνει το ίδιο με τους ανάπηρους του τελευταίου πολέμου, με τους άνεργους, με τα εγκαταλειμμένα παιδιά και με τις πόρνες. Ομολογούμε προκαταβολικά ότι αν αρπάξει το ξύλο της χρονιάς του σ' αυτή την προσπάθεια, το δικό μας "αίσθημα δικαιοσύνης" δεν θα είναι με το μέρος του...

Οι κριτικές παρατηρήσεις του αδιάντροπου αυτού απολογητή της αστικής δικαιοσύνης, της "ανεξάρτητης από ταξικές διακρίσεις", βασίζονται αποκλειστικά πάνω... στην ανακοίνωση την εμπνευσμένη από τον Βικτόρ Σερζ. Με τη σειρά του, ο τελευταίος, σε όλες του τις "θεωρητικές" προσπάθειες, δεν έχει πάει πιο πέρα από τα νόθα στοιχεία που δανείζεται από τον Σουβαρίν, που, παρόλα αυτά, έχει κι ένα πλεονέκτημα: ξεστομίζει αυτό που ο Σερζ δεν έχει τολμήσει ακόμα να πει. Με προσποιητή αγανάκτηση -δεν υπάρχει τίποτε το γνήσιο σ' αυτόν- ο Σουβαρίν γράφει ότι, εφόσον ο Τρότσκι καταδικάζει την ηθική των δημοκρατών, των ρεφορμιστών, των σταλινικών και των αναρχικών, αυτό σημαίνει ότι ο μοναδικός εκπρόσωπος της ηθικής είναι το "Κόμμα του Τρότσκι", και μια που αυτό το Κόμμα "δεν υπάρχει", ενσάρκωση της ηθικής είναι, σε τελευταία ανάλυση, ο ίδιος ο Τρότσκι. Πώς μπορεί κανείς να συγκρατήσει τα γέλια μπροστά σε τέτοια πράγματα; Ο Σουβαρίν φαντάζεται προφανώς ότι είναι ικανός να διακρίνει εκείνο που υπάρχει από εκείνο που δεν υπάρχει. Αυτό, βέβαια, είναι ένα πολύ απλό πράγμα όταν πρόκειται για χτυπητά αβγά ή για ένα ζευγάρι τιράντες. Αλλά στην κλίμακα του ιστορικού προτσές μια τέτοια διάκριση είναι προφανώς πάνω από το μυαλό του Σουβαρίν. "Εκείνο που υπάρχει" γεννιέται ή πεθαίνει, αναπτύσσεται ή αποσυντίθεται. Εκείνο που υπάρχει μπορεί να το αντιληφθεί μονάχα εκείνος που κατανοεί τις εσωτερικές του τάσεις.

Ο αριθμός των ανθρώπων εκείνων που κράτησαν μια επαναστατική στάση στο ξέσπασμα του τελευταίου πολέμου μπορούν να μετρηθούν στα δάχτυλα του ενός χεριού. Το πεδίο της επίσημης πολιτικής διαβρώθηκε σχεδόν ολόκληρο από διάφορες αποχρώσεις σοβινισμού. Ο Λίμπκνεχτ, η Λούξεμπουργκ, ο Λένιν φαίνονταν ανίσχυρα, απομονωμένα άτομα. Αλλά μπορεί να υπάρξει η οποιαδήποτε αμφιβολία ότι η ηθική τους υψώνονταν πάνω από την κτηνώδη ηθική της "ιερής ένωσης";

Η επαναστατική πολιτική του Λίμπκνεχτ δεν ήταν καθόλου ατομικιστική, όπως φαινόταν τότε στο μέσο Φιλισταίο πατριώτη. Αντίθετα, ο Λίμπκνεχτ και μόνο ο Λίμπκνεχτ έκφραζε και προμηνούσε τις βαθιές υπόγειες τάσεις μέσα στις μάζες. Αυτό το επιβεβαίωσε πέρα για πέρα η

κατοπινή πορεία των γεγονότων. Το να μη φοβάσαι σήμερα μια πλήρη ρήξη με την επίσημη κοινή γνώμη, έτσι που να κατακτήσεις αύριο το δικαίωμα να εκφράζεις τις ιδέες και τα αισθήματα των εξεγερμένων μαζών, αυτός είναι ένας ιδιαίτερος τρόπος ύπαρξης που διαφέρει από την εμπειρική ύπαρξη των μικροαστών φορμαλιστών. Όλα τα κόμματα της καπιταλιστικής κοινωνίας, όλοι οι ηθικολόγοι της και όλοι οι συκοφάντες θα χαθούν κάτω από τα ερείπια της επερχόμενης καταστροφής. Το μόνο κόμμα που θα επιζήσει είναι το κόμμα της παγκόσμιας σοσιαλιστικής επανάστασης, ακόμα κι αν σήμερα μπορεί να φαίνεται ανύπαρκτο στους κοντόφθαλμους ορθολογιστές, όπως ακριβώς στον τελευταίο πόλεμο τους φαινόταν ανύπαρκτο το κόμμα του Λένιν και του Λίμπκνεχτ.

Οι Επαναστάτες και οι Φορείς της Μόλυνσης

Ο Έγκελς έγραφε κάποτε ότι ο Μαρξ και αυτός έμειναν όλη τους τη ζωή στη μειοψηφία και "ένιωθαν περίφημα" έτσι. Οι περίοδες όπου το κίνημα της καταπιεζόμενης τάξης υψώνεται στο επίπεδο των γενικών καθηκόντων της επανάστασης, αποτελούν τις σπανιότερες εξαιρέσεις στην ιστορία. Πολύ πιο συχνές από τις νίκες είναι οι ήττες των καταπιεζομένων. Ύστερα από κάθε ήττα έρχεται μια μακριά περίοδος αντίδρασης που ρίχνει τους επαναστάτες πίσω σε μια κατάσταση σκληρής απομόνωσης. Σε τέτοιες περίοδες, οι ψευτοεπαναστάτες, οι "ιππότες της μιας ώρας", όπως λέει ένας ρώσος ποιητής, ή προδίνουν ανοιχτά την υπόθεση των καταπιεζομένων ή ψάχνουν να βρουν μια φόρμουλα σωτηρίας που θα τους επιτρέψει να αποφύγουν τη ρήξη με κάποιο από τα στρατόπεδα. Στην εποχή μας είναι αδιανόητο να βρεις μια συμφιλιωτική φόρμουλα στη σφαίρα της πολιτικής οικονομίας ή της κοινωνιολογίας -οι ταξικές αντιφάσεις έχουν οριστικά ανατρέψει τη φόρμουλα "αρμονίας" των φιλελεύθερων και των δημοκρατών ρεφορμιστών. Απομένει ο τομέας της θρησκείας και της υπερβατικής ηθικής. Οι Ρώσοι Σοσιαλεπαναστάτες δοκίμασαν να σώσουν τη Δημοκρατία συμμαχώντας με την Εκκλησία. Ο Μαρσό Πιβέρ αντικαθιστά την Εκκλησία με τη Μασονία. Προφανώς, ο Βικτόρ Σερζ δεν έχει βρει ακόμα κοινό κατάλυμα, αλλά δεν έχει δυσκολευτεί καθόλου να βρει μια κοινή γλώσσα με τον Πιβέρ ενάντια στο μαρξισμό. Δυο τάξεις αποφασίζουν για την τύχη της σύγχρονης κοινωνίας: η ιμπεριαλιστική μπουρζουαζία και το προλεταριάτο. Το τελευταίο καταφύγιο της μπουρζουαζίας είναι ο φασισμός, που αντικαθιστά τα κοινωνικά και ιστορικά κριτήρια με βιολογικά και ζωολογικά στάνταρ και με τέτοιο τρόπο ώστε να ελευθερώνει τον εαυτό του από κάθε περιορισμό στον αγώνα του για την καπιταλιστική ιδιοκτησία. Ο πολιτισμός μπορεί να σωθεί μόνο με τη σοσιαλιστική επανάσταση. Για να πετύχει την ανατροπή, το προλεταριάτο χρειάζεται όλη του τη δύναμη, όλη του την αποφασιστικότητα, όλη του την τόλμη -πάθος και σκληρότητα. Πρώτα απ' όλα πρέπει να απελευθερωθεί πλήρως από τις αυταπάτες της θρησκείας, της "δημοκρατίας" και της υπερβατικής ηθικής -τις πνευματικές αυτές αλυσίδες που έφτιαξε ο εχθρός για να το δαμάσει και να το σκλαβώσει. Ηθικό είναι μόνο εκείνο που προετοιμάζει την πλήρη και τελική ανατροπή της ιμπεριαλιστικής κτηνωδίας και τίποτε άλλο. Η νίκη της επανάστασης -να ο υπέρτατος νόμος! Μια καθαρή κατανόηση του συσχετισμού ανάμεσα στις δυο βασικές τάξεις -την μπουρζουαζία και το προλεταριάτο στην εποχή της θανάσιμης πάλης τους- μας αποκαλύπτει την αντικειμενική σημασία του ρόλου των μικροαστών ηθικολόγων. Το κύριο χαρακτηριστικό τους γνώρισμα είναι η αδυναμία: η κοινωνική αδυναμία, λόγω του οικονομικού ξεπεσμού της μικροαστικής τάξης, η ιδεολογική αδυναμία, λόγω του φόβου της μικροαστικής τάξης μπροστά στο τερατώδες ξέσπασμα της ταξικής πάλης. Απ' αυτό και η επειγότητα του μικροαστού, τόσο του μορφωμένου όσο και του αμόρφωτου, να φρενάρει την ταξική πάλη. Κι αν δεν μπορεί να το πετύχει διαμέσου της αιώνιας ηθικής -και σαφώς δεν μπορεί να το πετύχει- ο μικροαστός ρίχνεται στην αγκαλιά του φασισμού που φρενάρει την ταξική πάλη με τους μύθους και το τσεκούρι του δημίου. Η ηθικολογία του Βικτόρ Σερζ και των ομοίων του είναι μια γέφυρα από την επανάσταση στην αντίδραση. Ο Σουβαρίν βρίσκεται ήδη στην άλλη μεριά της γέφυρας. Η παραμικρή παραχώρηση σ' αυτές τις τάσεις αποτελεί την αρχή της συνθηκολόγησης με την αντίδραση. Αφήστε αυτούς τους φορείς μόλυνσης να μπολιάζουν με κανόνες ηθικής το Χίτλερ, το Μουσολίνι, τον Τσάμπερλεν και τον Νταλαντιέ. Όσο για μας, μας φτάνει το πρόγραμμα της προλεταριακής επανάστασης.

Κογιοακάν, 9 του Ιούνη 1939

Βιογραφικά Σημειώματα

Αθάνια, Μάνουελ (1880-1940). Ηγέτης του Αριστερού Δημοκρατικού Κόμματος και Πρόεδρος της Β΄ Ισπανικής Δημοκρατίας. Σπούδασε νομικά στο Παρίσι. Εναντιώθηκε στη δικτατορία του Πρίμο ντε Ριβέρα και έγινε μέλος της Δημοκρατικής Επαναστατικής Επιτροπής την περίοδο 1930-31.

Με την κατάργηση της μοναρχίας, το 1931, έγινε υπουργός Στρατιωτικών στην προσωρινή δημοκρατική κυβέρνηση του Θαμόρα και προσπάθησε να εκκαθαρίσει το στρατό από τα μοναρχικά στοιχεία.

Τον Οκτώβρη του 1931 έγινε Πρωθυπουργός και η κυβέρνησή του, κάτω από την πίεση του ανερχόμενου εργατικού κινήματος, ψήφισε σημαντικά νομοσχέδια για τον εκδημοκρατισμό της πολιτικής ζωής στην Ισπανία: αυτονομία των Βάσκων και των Καταλάνων, χωρισμό της εκκλησίας από το κράτος, ισοτιμία των δυο φύλων κλπ.

Αλλά όλα αυτά έμειναν στα χαρτιά: η καπιταλιστική κοινοβουλευτική δημοκρατία στάθηκε ανίκανη να αντιμετωπίσει τα κύρια προβλήματα της ισπανικής κοινωνίας -πρώτα πρώτα το αγροτικό ζήτημα και δεύτερο τον αντιδραστικό και κυρίαρχο ρόλο τόσο της εκκλησίας όσο και της στρατιωτικής καμαρίλας στην πολιτική ζωή της χώρας (δες Φράνκο).

Ο Αθάνια, μετά την ήττα του στις εκλογές του 1933, υποστήριξε τις αυτονομιστικές εξεγέρσεις των Βάσκων και των Καταλάνων και γι? αυτό φυλακίστηκε το 1934. Με τη νίκη του Λαϊκού Μετώπου, το Φλεβάρη του 1936, γίνεται Πρωθυπουργός και το Μάη εκλέγεται Πρόεδρος της Ισπανικής Δημοκρατίας. Το 1939, μετά τη νίκη του Φράνκο στον εμφύλιο πόλεμο, παραιτείται και καταφεύγει στο Παρίσι, όπου και πεθαίνει τον επόμενο χρόνο. - Σελ. 60

Βάλχερ, Γιάκομπ (γεννήθηκε το 1887). Συνδικαλιστής ηγέτης και ιδρυτικό μέλος του Κομμουνιστικού Κόμματος Γερμανίας. Μέλος της ομάδας Μπράντλερ, διαγράφτηκε μαζί του το 1929. Ίδρυσαν το Κομμουνιστικό Κόμμα Γερμανίας (Αντιπολίτευση) -μια δεξιά σοσιαλίζουσα τάση. Αργότερα προσχώρησε στο SAP (Σοσιαλιστικό Εργατικό Κόμμα), όπου υπεράσπισε μια φιλοσταλινική γραμμή. Μετά τον Δεύτερο Παγκόσμιο Πόλεμο επέστρεψε στο Κομμουνιστικό Κόμμα της Ανατολικής Γερμανίας.

Βαντερβέλντε, Εμίλ (1866-1938). Επικεφαλής του Εργατικού Κόμματος Βελγίου κι ένας από τους δεξιούς σοσιαλδημοκράτες ηγέτες. Για πολλά χρόνια ήταν πρόεδρος του Διεθνούς Σοσιαλιστικού Γραφείου της Δεύτερης Διεθνούς που ιδρύθηκε το 1900 και είχε την έδρα του στις Βρυξέλες.

Με το ξέσπασμα του πρώτου ιμπεριαλιστικού πολέμου, σαν ακραίος σοσιαλσοβινιστής, έγινε υπουργός της αστικής κυβέρνησης. Το 1919 υπόγραψε τη συνθήκη των Βερσαλιών για λογαριασμό της βελγικής μπουρζουαζίας. Μια συνθήκη "ληστρικής ειρήνης" που οι νικητές ιμπεριαλιστές της Αντάντ επιβάλανε στους ηττημένους ιμπεριαλιστές (Γερμανία και Αυστρία) με το τέλος του Πρώτου Παγκοσμίου Πολέμου -διαμορφώνοντας τέτοιες συνθήκες ώστε "τα 7/10 του πληθυσμού της γης να βρεθούν σε κατάσταση δουλείας", όπως είπε τότε ο Λένιν. Ιδιαίτερα εχθρικός στη Σοβιετική Ρωσία, ταξίδεψε στη Μόσχα το 1922 για να παραστεί σαν μάρτυρας υπεράσπισης στη δίκη των Δεξιών Σοσιαλεπαναστατών [δες τη σημείωση 8 Β, Ρωσικό Σοσιαλ/Επαναστατικό Κόμμα (Εσέροι)]. Το 1925-27, ο Βαντερβέλντε διετέλεσε ξανά υπουργός Εξωτερικών του Βελγίου. Έτσι, δεν είναι χωρίς λόγο που με αγανάκτηση ο Τρότσκι τον αποκαλούσε "λακέ των λακέδων".

"Ο Βαντερβέλντε, όπως κι ο Κάουτσκι, θα γράψει ο Λένιν στην Προλεταριακή Επανάσταση και ο Αποστάτης Κάουτσκι, τον Οκτώβρη του 1918, είναι μεγάλος τεχνίτης στην αντικατάσταση της διαλεκτικής με τον εκλεκτικισμό. ...Ο Βαντερβέλντε σαν εκλεκτικός και σοφιστής είναι πιο επιδέξιος, πιο πονηρός από τον Κάουτσκι, γιατί με τη φράση "πέρασμα από το κράτος με τη στενή έννοια, στο κράτος με την πλατιά έννοια" μπορείς να ξεφύγεις απ' όλα τα ζητήματα της επανάστασης", ("Λένιν: "Άπαντα", τόμ. 37, σελ. 35 και 36).

Βερίκεν, Τζορτζ. Ένας παλιός ηγέτης του τροτσκιστικού κινήματος στο Βέλγιο που στη δεκαετία του '30 ηγούνταν μιας σεκταριστικής ομάδας τροτσκιστών. Με το βιβλίο του: Η Γκε Πε Ου στο Τροτσκιστικό Κίνημα, ο Βερίκεν άφησε μια πολύ σημαντική μαρτυρία για τη διείσδυση και τα εγκλήματα των πρακτόρων του Στάλιν στις τροτσκιστικές οργανώσεις.

Βισίνσκι, Αντρέι (1883-1954). Αστός δικηγόρος στην προεπαναστατική Ρωσία που προσχώρησε στους μενσεβίκους. Αργότερα "βαπτίστηκε" επαναστάτης και συμφιλιώθηκε με τον μπολσεβικισμό -μετά φυσικά από την εδραίωση της εξουσίας του (1920). Το 1925 ο Βισίνσκι γίνεται Πρύτανης στο Πανεπιστήμιο της Μόσχας και το 1928 Λαϊκός Επίτροπος Παιδείας της Ρωσικής Ομοσπονδίας. Το 1931 περνάει στο δικαστικό σώμα, για να παίξει στις μεγάλες Δίκες της Μόσχας (1935-1939) το ρόλο του γενικού εισαγγελέα της ΕΣΣΔ, στέλνοντας, με εντολή του Στάλιν, κατά χιλιάδες τους μπολσεβίκους και τους απλούς εργάτες στο εκτελεστικό απόσπασμα.

Στις 27 του Γενάρη 1988, ο ρώσος συγγραφέας Αρκάντι Μπάκσμπεργκ έγραψε στη "Λογοτεχνική Γκαζέτα" ένα άρθρο που αναφερόταν στο ιστορικό του Βισίνσκι: "Από την έκδοση του 1951 της Μεγάλης Σοβιετικής Εγκυκλοπαίδειας, γράφει, μαθαίνουμε ότι ο Βισίνσκι ήταν ένας δραστήριος μαχητής στο επαναστατικό κίνημα από το 1902…, αλλά υπάρχει μια έλλειψη καθαρότητας για κάποιον που είχε την τύχει να διαβάσει τις βιογραφικές πληροφορίες στην προηγούμενη έκδοση της ίδιας Εγκυκλοπαίδειας, που είχε κυκλοφορήσει 22 χρόνια πιο πριν…". Από κει μπορεί να μάθει ότι μετά την Επανάσταση του Φλεβάρη, "με την ιδιότητα του Προέδρου της Πρώτης Περιφερειακής Διοίκησης του Γιακιμάνσκι του ανάθεσαν να φέρει σε πέρας μια εξαιρετικά σημαντική αποστολή. Κι αυτή η αποστολή ήταν: να βρει, να συλλάβει και να προσάγει σε δίκη τον γερμανό κατάσκοπο Βλαντίμιρ Ιλίτς Ουλιάνοφ (Λένιν)". Ο Βισίνσκι ήταν "ένα τέρας κι ένας ρουφιάνος", συμπεραίνει ο Μπάκσμπεργκ. Αλλά δεν μπόρεσε να φέρει σε πέρας την αποστολή του. Κι ο Λένιν από την παρανομία ηγήθηκε στην επανάσταση και την κατάληψη της εξουσίας από τους μπολσεβίκους. Ο "δραστήριος μαχητής του επαναστατικού κινήματος" προσαρμόστηκε αμέσως στη νέα κατάσταση...

Ο Βισίνσκι ήταν αδίστακτος και γι' αυτό ικανός για όλα. Να ένα χαρακτηριστικό παράδειγμα των υπηρεσιών που πρόσφερε στους νέους αφέντες του Κρεμλίνου και που αφορά τους αντιπροσώπους στο 17ο Συνέδριο του Κόμματος (1934), το περίφημο "Συνέδριο των Νικητών", και όσους εκλέχτηκαν τότε στην ΚΕ του Κόμματος:

"Εξακριβώθηκε ότι από τα 139 τακτικά και αναπληρωματικά μέλη της Κεντρικής Επιτροπής του Κόμματος που εκλέχτηκαν στο 17ο Συνέδριο πιάστηκαν και εκτελέσθηκαν (κυρίως στην περίοδο 1937-1938) οι 98, δηλ. Το 70 %…

Από τους 1966 αντιπροσώπους στο Συνέδριο με θετική ή συμβουλευτική ψήφο, οι 1108, δηλαδή πολύ περισσότεροι από τους μισούς (56,3%) συνελήφθησαν βάσει κατηγοριών για αντεπαναστατικά εγκλήματα", (Μυστική Έκθεση του Ν. Χρουστσόφ στο 20ό Συνέδριο του ΚΚΣΕ, σελ. 35-36, εκδόσεις "Θεμέλιο").

Και πρέπει να τονίσουμε ότι οι αντιπρόσωποι στο 17ο Συνέδριο δεν ήταν νεοστρατολογημένοι καριερίστες ή βολεμένοι γραφειοκράτες: το 80% των αντιπροσώπων είχαν μπει στο Μπολσεβίκικο Κόμμα στη διάρκεια της παρανομίας και γενικά πριν την κατοχύρωση της νίκης, δηλαδή πριν το 1920, ενώ το 60% των αντιπροσώπων ήταν εργάτες.

Γι' αυτές του τις υπηρεσίες, ο Βισίνσκι προωθείται και εκλέγεται μέλος της ΚΕ του Κόμματος στο 18ο και 19ο Συνέδριο και μέλος του Ανώτατου Σοβιέτ. Το 1939 τον βρίσκουμε αντιπρόεδρο του Συμβουλίου των Λαϊκών Επιτρόπων της ΕΣΣΔ και το 1949 αντικαθιστά τον Μολότοφ στο υπουργείο Εξωτερικών.

Βράγκελ, Πιοτρ (1878-1928). Στρατηγός του τσαρικού στρατού που ηγήθηκε των αντεπαναστατικών δυνάμεων στη Νότια Ρωσία στη διάρκεια του εμφυλίου πολέμου. Μετά τη συντριβή των δυνάμεών του από τον Κόκκινο Στρατό στην Κριμαία, το Νοέμβρη του 1920, ο Βράγκελ κατέφυγε στο εξωτερικό.

Γιαγκόντα, Ένρι (1891-1938). Ανώτερο στέλεχος της Τσε Κα από την ίδρυσή της και στη συνέχεια αναπληρωτής πρόεδρος της Γκε Πε Ου (δες τη σημείωση 14 Α). Το 1935 ο Στάλιν τον διορίζει ανώτατο διοικητή των υπηρεσιών Ασφάλειας, αναθέτοντάς του να οργανώσει το πρώτο μεγάλο κύμα των σταλινικών εκκαθαρίσεων -την πρώτη μεγάλη δημόσια Δίκη της Μόσχας (Αύγουστος 1936) με κατηγορούμενους τους Ζινόβιεφ, Κάμενεφ, Σμιρνόφ, Μρατσκόφσκι κλπ.

Ένα χρόνο μετά, το Σεπτέμβρη του 1936, ο Στάλιν τον καθαιρεί και τον αντικαθιστά με τον Γιέζοφ, γιατί "δεν στάθηκε στο ύψος των καθηκόντων του στην υπόθεση του ξεσκεπάσματος του τροτσκιστοζινοβιεφικού μπλοκ. Η Γκε Πε Ου παρουσιάζει στον τομέα αυτόν μια καθυστέρηση

τεσσάρων χρόνων...", έγραφαν ο Στάλιν και ο Ζντάνοφ προς τους Καγκάνοβιτς και Μολότοφ και τα άλλα μέλη του Π.Γ. στις 25/9/1936 (δες Μυστική Έκθεση Χρουστσόφ). Αλλά η καθαίρεση δεν ήταν παρά η αρχή: ο Γιαγκόντα βρίσκεται κατηγορούμενος στην τρίτη σκηνοθετημένη Δίκη της Μόσχας, το Μάρτη του 1938. Καταδικάζεται σε θάνατο και εκτελείται αμέσως, μαζί μ' όλους τους άλλους κατηγορούμενους. -Σελ. 33, 36, 43.

Γιακίρ, Ιοάν Εμανουίλοβιτς (1896-1937). Στρατηγός και μέλος του Πολεμικού Συμβουλίου του Λαϊκού Επιτροπάτου Άμυνας της ΕΣΣΔ, μέλος της ΚΕ του Κόμματος και μέλος της Κεντρικής Εκτελεστικής Επιτροπής της ΕΣΣΔ.

Ο Γιακίρ ξεκίνησε το Γενάρη του 1918 με μια ομάδα κόκκινων φρουρών ενάντια στους ρουμάνους κατακτητές και μέσα σε δύο χρόνια έγινε ένας από τους θρυλικούς αρχηγούς του Κόκκινου Στρατού, ένας από τους πιο προικισμένους στρατηλάτες του εμφυλίου πολέμου. Καταδικάστηκε σε θάνατο στις ψευτο-Δίκες της Μόσχας και εκτελέστηκε μαζί με τη συντριπτική πλειοψηφία των ηγετών του Κόκκινου Στρατού. Σύμφωνα με τα επίσημα στοιχεία το 1937-39 δολοφονήθηκαν 30 περίπου χιλιάδες αξιωματικοί -το 90% των στρατηγών και το 80% των συνταγματαρχών του Κόκκινου Στρατού. Τρεις Στρατάρχες, 13 Διοικητές Στρατιάς, 57 Διοικητές Σώματος, 110 Διοικητές Μεραρχίας, 220 Διοικητές Ταξιαρχίας, όλοι οι Φρούραρχοι των Στρατιωτικών Περιφερειών στάλθηκαν στο εκτελεστικό απόσπασμα. -Σελ. 33.

Γιέζοφ, Νικολάι. Αντικατέστησε τον Γιαγκόντα στην ηγεσία της Γκε Πε Ου, το Σεπτέμβρη του 1936, και ένα χρόνο μετά προωθείται σε αναπληρωματικό μέλος του Π.Γ. Αναλαμβάνει να καλύψει την "τετράχρονη καθυστέρηση της Γκε Πε Ου" για την οποία μιλάει το γράμμα των Στάλιν-Ζντάνοφ προς το Π.Γ.

Τα δυο επόμενα χρόνια ετοιμάζει πυρετωδώς καταλόγους (!!!) με χιλιάδες ονόματα στελεχών από το Κόμμα, από τα σοβιέτ, από το στρατό, από τα συνδικάτα, από τη νεολαία. "Τους καταλόγους αυτούς ο Γιέζοφ τους έστελνε προσωπικά στον Στάλιν για να εγκρίνει τις προτεινόμενες ποινές. Στην περίοδο 1937-38 διαβιβάστηκαν στον Στάλιν 338 τέτοιοι πίνακες που περιείχαν πολλές χιλιάδες ονόματα", (Ν.Χρουστσόφ: Μυστική Έκθεση στο 20ό Συνέδριο του ΚΚΣΕ, σελ. 51).

Μάταια! Ο Στάλιν δεν ικανοποιείται με τίποτε. Με το τέλος της τρίτης δίκης (Ρίκοφ, Μπουχάριν, Ρακόβσκι, Κρεστίνσκι, Τσερνόφ, Γιαγκόντα, κλπ.) ο Γιέζοφ καθαιρείται και στέλνεται στο εκτελεστικό απόσπασμα. Τη θέση του στην Γκε Πε Ου την παίρνει ο Λ. Μπέρια ο επίσημος "βιο(πλαστο)γράφος" του Στάλιν.

Γκάντι, Μαχάτμα (1869-1948). Ο ηγέτης του Εθνικού Κινήματος της Ινδίας, που αργότερα μετονομάστηκε σε Κόμμα του Κογκρέσου. Ο Μ.Γκάντι "πάλευε" για την ανεξαρτησία της Ινδίας ενάντια στους άγγλους αποικιοκράτες στηριγμένος στην αρχή της μη βίας.

Γκάρθια, Όλιβερ Ζόσε (γεννήθηκε το 1901). Ισπανός αναρχικός ηγέτης που μαζί με τη Φρεδερίκα Μοντσένι εκπροσωπούσαν τους αναρχικούς εργάτες σαν υπουργοί στην κυβέρνηση του Λαϊκού Μετώπου.

Ο Γκάρθια Όλιβερ, όπως ολόκληρη η ηγεσία των αναρχικών, ιδιαίτερα οι ηγέτες της CNT και της FAI (Γενική Συνομοσπονδία Εργασίας και Ιβηρική Αναρχική Ομοσπονδία), έκαναν ότι μπορούσαν για να υποτάξουν τους αναρχικούς εργάτες στο Λαϊκό Μέτωπο και γενικά στην άρχουσα τάξη της Ισπανίας.

Είναι χαρακτηριστική η στάση τους στη διάρκεια των ημερών του Μάη 1937. Να τα γεγονότα:

Στις 3 του Μάη οι Δημοκράτες του Λαϊκού Μετώπου με τους σταλινικούς επικεφαλής αποφασίζουν να περάσουν στην επίθεση, να τσακίσουν τους αναρχικούς και τους Πουμιστές, να αφοπλίσουν τους εργάτες και να διαλύσουν τις εργατικές πολιτοφυλακές που κυριαρχούσαν παντού. Γι' αυτό το λόγο, και ενάντια στις ανάγκες του μετώπου, ο σταλινικός επίτροπος Δημόσιας Τάξης, Ροντρίγκεθ Σάλα είχε ήδη συγκεντρώσει στη Βαρκελώνη γύρω στους 11 χιλιάδες άνδρες (φρουρούς εφόδου και εθνοφρουρούς) οπλισμένους μέχρι τα δόντια.

Η επίθεση ξεκίνησε με μια προβοκατόρικη προσπάθεια των σταλινικών να καταλάβουν το Κέντρο Τηλεπικοινωνιών, που το είχαν υπό την ένοπλη φρούρησή τους οι δυο εργατικές συνομοσπονδίες, η CNT -Γενική Συνομοσπονδία Εργασίας (αναρχικοί) και η UGT -Γενική Ένωση

Εργατών (σοσιαλιστές).

Η επίθεση των σταλινικών συνοδευόταν με ένα κύμα δολοφονιών αναρχικών και Πουμιστών. Οι συνομοσπονδίες κάλεσαν τότε σε γενική απεργία και οι εργάτες ουσιαστικά κατέλαβαν τη Βαρκελώνη από την πρώτη κιόλας μέρα. Το τετράγωνο μόνο όπου στεγαζόταν η κυβέρνηση και τα στρατόπεδα είχαν μείνει έξω από τη δικαιοδοσία τους στην πρωτεύουσα, αλλά κι αυτά περικυκλωμένα με οδοφράγματα από τους ένοπλους εργάτες.

Οκτακόσιοι νεκροί και χιλιάδες τραυματίες καταμετρήθηκαν στις μάχες των δυο πρώτων ημερών (κυρίως Πουμιστές και αναρχικοί δολοφονημένοι από τους σταλινικούς). Είναι τότε που οι αναρχικοί ηγέτες με επικεφαλής τον Γκάρθια Όλιβερ Ζόσε και τη Φρεδερίκα Μοντσένι κατέβηκαν στα οδοφράγματα για να πείσουν τους εργάτες να "δώσουν αμέσως ένα τέλος στον αδερφοκτόνο πόλεμο", όπως τόνιζε στη δακρύβρεχτη έκκλησή του ο Όλιβερ.

Κι όλα αυτά ενάντια στους εργάτες του ΠΟΥΜ και στις εξεγερμένες μάζες των αναρχικών που είχαν συσπειρωθεί γύρω από την οργάνωση Φίλοι του Ντουρούτι, απαιτώντας την κατάληψη της εξουσίας.

Το ίδιο αίτημα διατύπωναν και οι Μπολσεβίκοι-Λενινιστές (Ισπανικό Τμήμα της Τέταρτης Διεθνούς), που με προκήρυξή τους καλούσαν σε επαναστατική επαγρύπνηση και αντεπίθεση: "Κανένας συμβιβασμός. Αφοπλίστε την αντιδραστική Guardia Civil και τους Asaltos (Φρουρές Εφόδου). Είναι η στιγμή της απόφασης. Την επόμενη φορά θα είναι πολύ αργά. Γενική απεργία σε όλα τα εργοστάσια που δεν λειτουργούν για τις ανάγκες του πολέμου ενάντια στους φασίστες, μέχρι την παραίτηση της αντιδραστικής κυβέρνησης. Μόνο η προλεταριακή εξουσία μπορεί να εξασφαλίσει τη στρατιωτική νίκη. Πλήρης εξοπλισμός της εργατικής τάξης. Ζήτω η ενότητα CNT-FAI και POUM. Ζήτω το Επαναστατικό Ενιαίο Μέτωπο. Επιτροπές επαναστατικής άμυνας στα μαγαζιά, στα εργοστάσια, στα οδοφράγματα".

Αλλά οι ηγέτες των αναρχικών απαιτούσαν "να επιστρέψουν οι εργαζόμενοι στις δουλειές τους"! Το ΠΟΥΜ τους ακολούθησε -ο ίδιος ο Νιν πήγε στα βόρεια προάστια για να πείσει τις ένοπλες πολιτοφυλακές του ΠΟΥΜ να μην κατεβούν στο κέντρο της πόλης.

Το βράδι στις 7 του Μάη, με εντολή των σταλινικών, εισβάλανε στη Βαρκελώνη 5.000 βαριά οπλισμένοι Asaltos σαν στρατός κατοχής, όπως σημειώνει στο βιβλίο του ο Φέλιξ Μορόου, Επανάσταση και Αντεπανάσταση στην Ισπανία. Κατέλαβαν τα τυπογραφεία των αντιπολιτευομένων και άρχισαν να συλλαμβάνουν μαζικά τους διαφωνούντες, ιδιαίτερα τα ηγετικά στελέχη των Φίλων του Ντουρούτι και τους Πουμιστές. Ομάδες των Asaltos περιπολούσαν στους δρόμους και τρομοκρατούσαν τους εργάτες...

Η συνέχεια; Οι σταλινικοί, πέταξαν και τους αναρχικούς από την κυβέρνηση της Καταλονίας -λίγο πιο πριν είχαν πετάξει τους Πουμιστές (δες τις σημειώσεις 4Β και 2Γ, Ισπανική Επανάσταση και ΠΟΥΜ)- έθεσαν εκτός νόμου τις οργανώσεις τους και συνέχισαν τον αφοπλισμό και τη σφαγή των επαναστατών εργατών. Στα μέτωπα επιτέθηκαν και διέλυσαν με τα όπλα τις μεραρχίες των αναρχικών και του ΠΟΥΜ -τις μόνες δυνάμεις που πάλευαν με αυταπάρνηση ενάντια στο φασισμό σ' αντίθεση με τους σταλινοδημοκράτες που πάντα επιζητούσαν ένα συμβιβασμό με το στρατηγό Φράνκο.

Στις 15 του Μάη συνέλαβαν και καθαίρεσαν τον Πρωθυπουργό Λάργκο Καμπαλέρο γιατί αρνήθηκε να θέσει εκτός νόμου το ΠΟΥΜ, αντικαθιστώντας τον με το δεξιό σοσιαλιστή Χουάν Νεγκρίν που μπήκε στην υπηρεσία τους. Επίσης τον καθαίρεσαν κι από πρόεδρο της Γενικής Εργατικής Ένωσης, διορίζοντας και σ' αυτό το πόστο κάποιον υποτακτικό τους.

Στις 16 του Ιούνη συλλαμβάνεται ο Νιν και ολόκληρη η ΚΕ του ΠΟΥΜ και αρχίζει το μαρτύριο για όλους τους αντιπολιτευόμενους που δολοφονούνταν ανοικτά πια από τους σταλινικούς...

Μ αυτή τους την πολιτική οι αναρχικοί ηγέτες έστρωσαν το δρόμο στον αντεπαναστατικό σταλινισμό και στην κυριαρχία του Φράνκο.

Μετά την ήττα της Επανάστασης, ο Γκάρθια Όλιβερ Ζόσε διέφυγε στη Λατινική Αμερική.

Γκέτε, Γιόχαν Βόλφγκαγκ -"ο διαλεκτικός" (1749-1832). Γερμανός ποιητής και πεζογράφος. Διάσημος εκπρόσωπος του Διαφωτισμού στη Γερμανία, ο Γκέτε καταγράφηκε σαν ένας από τους θεμελιωτές της γερμανικής κλασικής λογοτεχνίας.

Στον "διαλεκτικό" Γκέτε αναφέρεται και ο Έγκελς στη Διαλεκτική της Φύσης (σελ. 119) όταν επανέρχεται στο πράγμα-καθεαυτό και στην "ιδέα πως δεν μπορούμε να γνωρίσουμε την ουσία των πραγμάτων". Ο Γκέτε απορρίπτει εδώ τον αγνωστικισμό τού επίσης ποιητή Α.Χάλερ, επισημαίνοντας "ποιητικά" πως η Φύση είναι ενιαία και δεν μπορούμε να την χωρίζουμε σ' ένα μη γνώσιμο εσωτερικό πυρήνα και σ' ένα εξωτερικό φλούδι που είναι προσιτό στην ανθρώπινη γνώση, όπως κάνει στην ποίησή του ο Χάλερ.

Να οι επίμαχοι στίχοι των δυο ποιητών, όπως τους παραθέτει ο Χέγκελ στην Επιστήμη της Λογικής (Εκδόσεις "Δωδώνη", σελ. 299):

"Μέσα στο εσωτερικό της φύσης / δεν εισδύει ένα δημιουργημένο πνεύμα·/ είναι ήδη υπερευτυχισμένο,/ όταν ξέρει μόνο το έξω φλούδι", γράφει στο ποίημα του: "Ο κίβδηλος χαρακτήρας των ανθρώπινων αρετών", ο Α.Χάλερ.

"Σύγκρινε (τώρα), γράφει ο Χέγκελ, την αγανακτισμένη κραυγή του Γκέτε: "Στη φυσική επιστήμη"", τόμος 1ος, 3ο τεύχος (Zur Morphologie, Stuttgart und Tubingen 1820, σελ. 304).

"Ακούω να το λένε εξήντα χρόνια,/ και τους καταριέμαι, αλλά κλεφτά.../ Η φύση δεν έχει ούτε πυρήνα ούτε φλούδι,/ είναι και τα δυο ετούτα μονομιάς".

Την ενότητα (ταυτότητα) του περιεχομένου την δίνει ο ίδιος ο Χέγκελ στη σελίδα 297 της Επιστήμης της Λογικής, πριν παραθέσει τους στοίχους των ποιητών. Γράφει: "Κατά πρώτον λοιπόν, το εξωτερικό είναι το ίδιο περιεχόμενο με το εσωτερικό. Ό,τι είναι εσωτερικά υπάρχει και εξωτερικά, και αντίστροφα· το φαινόμενο δεν δείχνει κάτι που δεν υπάρχει μέσα στην ουσία, και μέσα στην ουσία δεν υπάρχει τίποτα που να μην εκδηλώνεται".

Ο "διαλεκτικός" Γκέτε δεν ασχολήθηκε, βέβαια, ποτέ με τη φιλοσοφία, αν και ένα διάστημα διάβαζε (μαζί με την ερωμένη του Σαρλότα φον Στάιν) Σπινόζα. Σ' ένα γράμμα του προς τον Φίχτε, που του είχε στείλει τα πρώτα δοκίμια από την Επιστημολογία του, τον Ιούνη του 1794, έγραφε ότι δεν μπόρεσα "ποτέ να συνενωθώ" με τους φιλοσόφους, "αν και δεν μπορούσα ποτέ να τους στερηθώ…".

Πολύπλευρη προσωπικότητα, ο Γκέτε άφησε ένα τεράστιο και αθάνατο έργο. Η λυρική του ποίηση και τα θεατρικά του έργα, τα ποιητικά του δράματα και τα έμμετρα αφηγήματά του, τα δοκίμια, οι σατιρικοί στίχοι, τα μυθιστορήματα, τον αναδεικνύουν σαν έναν από τους κορυφαίους δημιουργούς στην παγκόσμια λογοτεχνία.

Γκριν, Γουίλιαμ (1873-1952). Γραφειοκράτης συνδικαλιστής της Αμερικανικής Ομοσπονδίας Εργασίας. Σε νεαρή ηλικία εργάστηκε στα ανθρακωρυχεία και στη συνέχεια ασχολήθηκε με το συνδικαλισμό. Το 1924 έγινε πρόεδρος της Ομοσπονδίας και διατήρησε το πόστο αυτό μέχρι το θάνατό του. Υποστήριζε ανοιχτά την πολιτική της αμερικάνικης άρχουσας τάξης και πάλεψε ενάντια στη δημιουργία βιομηχανικών εργατικών συνδικάτων.

Έγκελς, Φρίντριχ (1820-1895). Επαναστάτης ηγέτης του διεθνούς προλεταριάτου. Θεμελιωτής μαζί με τον Καρλ Μαρξ του επιστημονικού σοσιαλισμού. Ίδρυσε τη Δεύτερη Διεθνή και διατύπωσε τα προγραμματικά ντοκουμέντα της. Επεξεργάστηκε (δίνοντας τους την τελική τους μορφή) και έκδωσε το ΙΙ και τον ΙΙΙ τόμο του Κεφαλαίου που με το θάνατο του Μαρξ είχαν μείνει ημιτελή. Ασχολήθηκε ιδιαίτερα με τα φιλοσοφικά ζητήματα, αφήνοντας ένα σημαντικό έργο στην υπηρεσία της επαναστατικής πρωτοπορίας.

Ζενζίνοφ, Βλαντιμίρ (1880-1953). Ένας από τους δεξιούς ηγέτες των Εσέρων (Σοσιαλ/Επαναστατών). Μέλος του κόμματος από το 1905, έγινε μέλος της ΚΕ του το 1909. Το 1917 ήταν μέλος της Εκτελεστικής Επιτροπής του Σοβιέτ της Πετρούπολης και εκδότης της εφημερίδας των Εσέρων: "Ντέλο Ναρόντα". Εχθρός της Οκτωβριανής Επανάστασης και της σοβιετικής εξουσίας, κατέφυγε στη Γαλλία. (Δες και τη σημείωση 8 Β, Ρωσικό Σοσιαλ/Επαναστατικό Κόμμα).

Ίστμαν, Μαξ (1883-1968). Αμερικανός ριζοσπάστης διανοούμενος, μεταφραστής του Τρότσκι στις ΕΠΑ και ένας από τους ηγέτες του αμερικανικού τροτσκισμού που αργότερα, στα τέλη της δεκαετίας του '30, αποκήρυξε το μαρξισμό.

Ο Λ. Τρότσκι στην Υπεράσπιση του Μαρξισμού (σελ. 126) καταγγέλλει τον Ίστμαν και τους φίλους του ότι: "χρησιμοποίησαν σαν κάλυμμα την αντίθεσή τους στη διαλεκτική για να μεταμορφωθούν από συνοδοιπόροι του προλεταριάτου σε συνοδοιπόροι της μπουρζουαζίας".

Καντ, Ιμάνουελ (1724-1804). Ένας από τους κορυφαίους διανοητές του 18ου αιώνα. Ιδρυτής της κλασικής γερμανικής φιλοσοφίας, ο Καντ είναι ιδεαλιστής και αγνωστικιστής. Δέχεται ότι ο εξωτερικός αντικειμενικός κόσμος υπάρχει ανεξάρτητα από τη συνείδησή μας, δέχεται ότι η γνώση μας αρχίζει όταν τα "πράγματα καθεαυτά" επιδρούν στα αισθητήρια όργανά μας και παράγουν τις αισθητηριακές αντιλήψεις μας. Όμως, ο αντικειμενικός αυτός κόσμος είναι απρόσιτος στη γνώση: τα δεδομένα της αισθητηριακής μας αντίληψης, οι έννοιες και οι κατηγορίες που αφαιρούμε, δεν μπορούν να προσφέρουν την παραμικρή γνώση για τα "πράγματα καθεαυτά" -αυτόν τον κόσμο δεν μπορούμε να τον γνωρίσουμε και κατά συνέπεια να τον αλλάξουμε. Αν επιχειρήσουμε μια οποιαδήποτε σύνθεση μαζί του, αντιμετωπίζουμε ανυπέρβλητες αντιφάσεις, τις αντινομίες, όπως τις αποκαλούσε. Ο Καντ υποστήριζε ότι τα "πράγματα καθεαυτά" ήταν άγνωστα και αγνώσιμα, γνωστές ήταν μόνο οι εμφανίσεις τους.

Σαν υλιστές αποκαλούμε τον Καντ και τους οπαδούς του αγνωστικιστές, γιατί αρνούνται να αναγνωρίσουν ότι η αντικειμενική πραγματικότητα είναι η πηγή των αισθημάτων και των γνώσεών μας, ότι αυτή την πραγματικότητα μπορούμε να την γνωρίσουμε κι ότι το "πράγμα-καθεαυτό" γίνεται κάθε στιγμή "πράγμα για μας".

"Δεν υπάρχει και δεν μπορεί να υπάρχει καμιά καταρχήν διαφορά, ανάμεσα στο φαινόμενο και το πράγμα-καθεαυτό, έγραφε ο Λένιν στον Υλισμό και Εμπειριοκριτικισμό. Η διαφορά που υπάρχει είναι απλώς ανάμεσα σε κείνο που έχει γνωσθεί και σε κείνο που δεν έχει ακόμη γνωσθεί".

Οι φιλοσοφικές κατηγορίες της ύλης, ο χώρος και ο χρόνος είναι αντικειμενικές μορφές του Είναι που εκδηλώνουν την αιτιότητα και την αναγκαιότητα στη Φύση. Για τον Καντ, όμως, ο χώρος και ο χρόνος δεν ήταν υλικές μορφές, αλλά μορφές κατασκευασμένες από την a priori ανθρώπινη σκέψη.

Κατανοώντας την κίνηση σαν τον τρόπο ύπαρξης της ύλης, ο Έγκελς έγραφε στο Αντιντίριγκ ότι είναι "χοντροκομμένος παραλογισμός" να φαντάζεται κανείς το "Είναι έξω από το χρόνο" ή "το Είναι έξω από το χώρο", (σελ. 86-87).

Για τον Λένιν και γενικά για τους διαλεκτικούς υλιστές τα πράγματα υπάρχουν στον εξωτερικό κόσμο, στη Φύση και την κοινωνία, αντικειμενικά και ανεξάρτητα από τον άνθρωπο, και είναι πρωταρχικά σε σχέση με τη σκέψη και τη συνείδηση μας. Αντίθετα, όλες οι μορφές του ιδεαλισμού παίρνουν σαν αφετηρία την πρωταρχικότητα της σκέψης.

"Το κύριο γνώρισμα της φιλοσοφίας του Καντ, θα γράψει ο Λένιν στον Υλισμό και Εμπειριοκριτικισμό, είναι η συμφιλίωση του υλισμού και του ιδεαλισμού, ο συμβιβασμός ανάμεσά τους, η συνένωση σ' ένα σύστημα ετερογενών, αντίθετων φιλοσοφικών κατευθύνσεων. Όταν ο Καντ δέχεται ότι στις παραστάσεις μας αντιστοιχεί κάτι που βρίσκεται έξω από μας, κάποιο πράγμα-καθεαυτό, είναι υλιστής. Όταν αυτό το πράγμα-καθεαυτό το χαρακτηρίζει αγνώσιμο, υπερβατικό, κάτι που ανήκει στο επέκεινα, ενεργεί σαν ιδεαλιστής", ("Άπαντα", τόμ. 18, σελ. 209).

Στη διάρκεια της πρώτης περιόδου του (1755), ο Καντ έγραψε τη Γενική Φυσική Ιστορία και Θεωρία του Ουρανού όπου διατύπωσε τη δική του κοσμολογική υπόθεση για τη διαμόρφωση και εξέλιξη του πλανητικού συστήματος από το πρώτο νεφέλωμα -μια θεωρία που κατά τον Έγκελς "ήταν η μεγαλύτερη πρόοδος που έκανε η αστρολογία από την εποχή του Κοπέρνικου. Γιατί για πρώτη φορά άρχισε να κλονίζεται η πεποίθηση ότι η Φύση δεν έχει καμιά ιστορία μέσα στο χρόνο".

Τα κύρια φιλοσοφικά έργα του Καντ ήταν: Κριτική του Καθαρού Λόγου (1781), Κριτική του Πρακτικού Λόγου (1788), Κριτική της Κρίσης (1790). Και στα τρία αυτά έργα, ο Καντ διατυπώνει τη θεωρία για τα πράγματα όπως φαίνονται και τα πράγματα όπως πραγματικά είναι -"πράγματα-καθεαυτά". Ο Καντ ήταν ενθουσιώδης υποστηρικτής της Γαλλικής Επανάστασης.

Κερένσκι, Αλεξάντρ (1882-1970). Πρωθυπουργός στην Προσωρινή Κυβέρνηση της Ρωσίας από τον Ιούλη ως τον Οκτώβρη του 1917. Δικηγόρος στο επάγγελμα, εκλέχτηκε για πρώτη φορά στη Δούμα το 1912. Οπαδός της εθνικής άμυνας το 1914. Μπήκε στο Σοσιαλ/Επαναστατικό Κόμμα το 1917 και εκπροσωπούσε πάντα τη δεξιά του πτέρυγα. Στην αρχή έγινε υπουργός Δικαιοσύνης, ύστερα υπουργός Στρατιωτικών και τέλος Πρωθυπουργός. Ανατράπηκε από την Οκτωβριανή Επανάσταση και κατέφυγε στο εξωτερικό. Πέθανε στις Ενωμένες Πολιτείες.

Κίροφ, Σεργκέι (1886-1934). Μέλος του Πολιτικού Γραφείου και ηγέτης του ΚΚΣΕ στο

Λένινγκραντ. Υπηρετώντας τη σταλινική γραφειοκρατία, ο Κίροφ ανέβηκε με άλματα τα σκαλοπάτια της κομματικής και κρατικής ιεραρχίας: για πρώτη φορά εκλέχτηκε στην ΚΕ στο Δωδέκατο Συνέδριο (Απρίλης 1923) και το Φλεβάρη του 1926, διορίζεται υπεύθυνος του Κόμματος στο Λένινγκράντ, ενάντια στους αντιπολιτευόμενους Τρότσκι και Ζινόβιεφ.

Το 1930, ο Κίροφ μπαίνει στο Π.Γ. και το '34 γίνεται γραμματέας του Οργανωτικού Γραφείου της ΚΕ και μέλος του Προεδρείου της Κεντρικής Εκτελεστικής Επιτροπής της ΕΣΣΔ.

Πολιτικά επικίνδυνος αντίπαλος του Στάλιν, ο Κίροφ δολοφονήθηκε την 1η του Δεκέμβρη 1934 με εντολή του ίδιου του Στάλιν, και η δολοφονία του στάθηκε το αναγκαίο επεισόδιο για να ξεκινήσει την πιο φοβερή τρομοκρατία ενάντια στους αντιπολιτευόμενους -τρομοκρατία που κατέληξε τελικά στις μεγάλες σκηνοθετημένες Δίκες της Μόσχας το 1936-1938.

Στη Μυστική Έκθεσή του στο 20ό Συνέδριο του ΚΚΣΕ, ο Χρουστσόφ, αναφερόμενος "στα ακατανόητα και αινιγματικά σημεία" της υπόθεσης Κίροφ, γράφει στη σελ. 39:

"Υπάρχουν στοιχεία που οδηγούν στο συμπέρασμα ότι το δολοφόνο του Κίροφ τον βοήθησε κάποιος από τους ανθρώπους που είχαν ως καθήκον να προστατεύουν τον Κίροφ... Είναι εξαιρετικά ύποπτο το γεγονός ότι την ώρα που ένας τσεκίστας της φρουράς του Κίροφ μεταφερόταν για ανάκριση, στις 2 Δεκεμβρίου του 1934, έπεσε θύμα αυτοκινητικού "δυστυχήματος", χωρίς κανένας από τους συνοδούς του να πάθει τίποτα. Μετά τη δολοφονία του Κίροφ διευθυντικά στελέχη της Νι Κα Βε Ντε του Λένινγκραντ απολύθηκαν από τις θέσεις τους και καταδικάστηκαν σε πολύ ελαφρές ποινές, το 1937, όμως, οι ίδιοι αυτοί άνθρωποι τουφεκίστηκαν. Μπορούμε να υποθέσουμε ότι η εκτέλεση τους έγινε για να χαθούν τα ίχνη της δολοφονίας του Κίροφ".

Κριβίτσκι, Βάλτερ (1899-1941). Ένας από τους εξέχοντες ηγέτες των σοβιετικών μυστικών υπηρεσιών -υπεύθυνος για την Ευρώπη στη δεκαετία του '30. Ο στρατηγός Κριβίτσκι, όπως και ο Ίγκνας Ράις, ένας επίσης ανώτατος αξιωματούχος των σοβιετικών μυστικών υπηρεσιών στη Δυτική Ευρώπη, διαχώρισαν τη θέση τους από το σταλινισμό, το καλοκαίρι του 1937, και ήρθαν σε επαφή με το τροτσκιστικό κίνημα -προσωπικά με τον ίδιο το γιο του Τρότσκι, Λεόν Σεντόφ, στο Παρίσι.

Ο Κριβίτσκι αποκάλυψε στον Σεντόφ ότι ο Στάλιν προετοιμάζει απόπειρα δολοφονίας εναντίον του Τρότσκι. Την ίδια στιγμή ο Ράις, αγανακτισμένος από τη σφαγή των παλιών μπολσεβίκων, κατάγγειλε δημόσια το Στάλιν και έστειλε πίσω τα παράσημά του, δηλώνοντας ότι προσχωρεί στο τροτσκιστικό κίνημα:

"Κάτω το ψέμα του "σοσιαλισμού σε μια μόνη χώρα"! Επιστρέφω στο διεθνισμό του Λένιν!...", έγραφε σ' ένα γράμμα του στις 17 του Ιούλη 1937 προς την ΚΕ του ΚΚΣΕ. "Όχι, δεν μπορώ πια. Ξαναπαίρνω την ελευθερία μου. Ξαναγυρνάω στον Λένιν, στα διδάγματα και στην πράξη του. Εννοώ να αφιερώσω τις φτωχές δυνάμεις μου στην υπόθεση του Λένιν: θέλω να παλέψω, γιατί μόνο η δική μας νίκη -η νίκη της προλεταριακής επανάστασης- θα απελευθερώσει την ανθρωπότητα από τον καπιταλισμό και τη Σοβιετική Ένωση από το σταλινισμό", (δες "Επαναστατική Μαρξιστική Επιθεώρηση", Νο 7, Νοέμβρη-Δεκέμβρη 1976, σελ. 81).

Ο Στάλιν κινητοποίησε αμέσως το δολοφονικό μηχανισμό του και στις 4 του Σεπτέμβρη 1937 η Γκε Πε Ου δολοφονεί τον Ράις σε μια ενέδρα που του έχει στήσει στη Λοζάνη.

Ο έμπειρος Κριβίτσκι αισθάνεται αμέσως τον κίνδυνο. Και ενώ προετοιμαζόταν μια συνάντησή του με τον Λεόν Τρότσκι, ο Κριβίτσκι εξαφανίζεται. Στις 18 του Φλεβάρη του 1938, δυο μέρες μετά τη δολοφονία του Λ. Σεντόφ, στο Παρίσι, ο Κριβίτσκι στέλνει από την Αμερική ένα συλλυπητήριο τηλεγράφημα στον Τρότσκι όπου γράφει: "Συμμερίζομαι τη θλίψη σας, Βάλτερ".

Ο Τρότσκι τον ψάχνει παντού. Και η αναζήτηση αυτή αποκτά ένα χαρακτήρα επειγότητας όταν λαβαίνει δυο ανώνυμα γράμματα που του αποκαλύπτουν τη διείσδυση πρακτόρων της Γκε Πε Ου στο γαλλικό τμήμα της Αντιπολίτευσης -συγκεκριμένα καταγγέλλουν τον "Μαρκ" (Ετιέν Ζμπορόβσκι) που ήταν ο πιο στενός συνεργάτης τού ήδη δολοφονημένου Λεόν Σεντόφ στο Παρίσι. Το πρώτο έχει σταλθεί στις 27/12/38 από τη Νέα Υόρκη, ενώ το δεύτερο, που στάλθηκε από το Σαν Φρανσίσκο, έφθασε στο Μεξικό στις αρχές του Μάη 1939, και ο Τρότσκι νομίζει ότι και τα δυο αυτά γράμματα τα έχει στείλει ο στρατηγός Β. Κριβίτσκι.

Αμέσως γράφει στο δικηγόρο του, Γιαν Φράνκελ, στην Αμερική να κάνει ότι μπορεί για

να τον βρει. Ανάμεσα σ' άλλα γράφει: "...Τι συμφέρον μπορεί να έχει ο Β., ώστε να δρα με τόσο αινιγματικό τρόπο; Πιστεύω ότι δεν μας εμπιστεύεται. Γνωρίζει μερικούς πράκτορες στο περιβάλλον μας... Σχεδιάζαμε ο Β. να με συναντήσει και να μου πει ότι γνώριζε. Αλλά στη συνέχεια, κάποια παράξενη επιρροή τον έκανε να αλλάξει στάση... Ακόμα κι αν δεν είναι ο συγγραφέας του γράμματος, γνωρίζει ότι προετοιμάζονται διάφορες απόπειρες, όπως και πολλά άλλα πράγματα. Πρέπει να μιλήσει... Φυσικά είμαι έτοιμος να τον συναντήσω σε συνθήκες που θα του εξασφαλίζουν πλήρη ασφάλεια..."

Τελικά, ο Βάλτερ Κριβίτσκι βρέθηκε, αλλά δεν ήταν αυτός ο συγγραφέας των γραμμάτων. Όπως αποκαλύφθηκε αργότερα από την έρευνα της Διεθνούς Επιτροπής: Τα Ζητήματα Ασφάλειας και η Τέταρτη Διεθνής, τα γράμματα με τις καταγγελίες (το πρώτο μόνο έχει δημοσιευτεί) τα είχε στείλει ο στρατηγός Αλεξάντερ Ορλόφ, ο υπεύθυνος της Γκε Πε Ου στην Ισπανία, που όταν τον ανακάλεσε ο Στάλιν, ζητώντας του να επιστρέψει στη Μόσχα (φυσικά για εκτέλεση), ο Ορλόφ κατάφυγε στην Αμερική (δες και τη σημείωση 2Γ, ΠΟΥΜ).

Η συνάντηση τελικά δεν έγινε -τους πρόλαβε και τους δυο το δολοφονικό χέρι του Στάλιν: ο Λεόν Τρότσκι δολοφονήθηκε στις 20 του Αυγούστου 1940 μέσα στο σπίτι του στο Μεξικό και ο στρατηγός Κριβίτσκι βρέθηκε δολοφονημένος με μια σφαίρα στον κρόταφο σ' ένα ξενοδοχείο της Ουάσιγκτον, στις 11 του Φλεβάρη 1941. Κλείνοντας, πρέπει να αναφέρουμε την έρευνα που έκανε ο Ελβετός ιστορικός Πέτερ Ιμπέρ το 1991 στα Αρχεία της Μόσχας και που δημοσιεύτηκε στο βδομαδιάτικο σοβιετικό περιοδικό "Νέοι Καιροί" (Νο 21). Ο Π.Ιμπέρ γράφει: "Ο Ίγκνας Ράις και ο Βάλτερ Κριβίτσκι έλαμψαν στη Διεύθυνση Κατασκοπείας του Κόκκινου Στρατού (GRU). Δεν θεωρούσαν τον εαυτό τους μυστικό πράκτορα με τη σύγχρονη έννοια της λέξης, αποκαλούσαν τον εαυτό τους στρατιώτη της παγκόσμιας επανάστασης...".

Την ίδια στιγμή, η έρευνα του Ιμπέρ επιβεβαίωσε όλα τα στοιχεία που είχε φέρει στο φως η έρευνα της Διεθνούς Επιτροπής της Τέταρτης Διεθνούς. Οι δολοφόνοι της Λοζάνης είναι: οι Μαρκ Ζμπορόβσκι, Ρενάτα Στάινερ, Νικολάι Σμιρένσκι και Σεργκέι Εφρόν, με εκτελεστή τον Ρολάν Αμπιάτ. Οι ελβετικές αρχές ήξεραν βέβαια από τότε (1937) τους δολοφόνους και είχαν στα χέρια τους όλα τα στοιχεία της συνωμοσίας, αλλά όπως γράφει απ' έξω ο ακόμα κλειστός Φάκελός τους στα Αρχεία της Μόσχας (σύμφωνα πάντα με τις καταγγελίες του Πέτερ Ιμπέρ): "Η δημοσίευσή τους είναι αντίθετη προς τα συμφέροντα της εσωτερικής και εξωτερικής ασφάλειας της Ελβετίας". Και ο πραγματικός δολοφόνος, ο Στάλιν, είχε τους "δικούς του λόγους" να σεβαστεί την επιθυμία των συνεταίρων του! Κράτησε σφραγισμένο το Φάκελο των ελβετικών αρχών μαζί με δυο άλλους σημαντικούς Φακέλους -τον προσωπικό υπηρεσιακό Φάκελο του Ίγκνας Ράις στα αρχεία της GRU και το Φάκελο του υπουργείου Εξωτερικών που περιέχει την εντολή για τη δολοφονία του Ράις.

Λάιον, Εβγκένι (γεννήθηκε το 1898). Αμερικανός ριζοσπάστης συγγραφέας και δημοσιογράφος στις δεκαετίες του ?20 και του ?30. Συγχυσμένος από το σταλινισμό, αρνήθηκε το Μαρξισμό.

Λάργκο, Καμπαλέρο Φρανθίσκο (1869-1946). Ηγέτης της αριστερής πτέρυγας του Σοσιαλιστικού Κόμματος Ισπανίας (μέλος του Κόμματος από το 1894, έγινε πρόεδρός του το 1932). Ίδρυσε τη συνομοσπονδία Γενική Ένωση Εργατών, της οποίας ήταν γενικός γραμματέας από το 1918 μέχρι το Μάη του 1937 που τον καθαίρεσαν οι σταλινικοί.

Η αναρχοσυνδικαλιστική επιρροή που κουβαλούσε από τα νιάτα του και οι δημοκρατικές του αυταπάτες δεν τον εμπόδισαν σαν μαχητή να πάρει 4 φορές το δρόμο της εξορίας από το 1909 μέχρι το 1917. Με την κατηγορία ότι "υποκίνησε αιματηρές απεργιακές ταραχές" καταδικάστηκε σε ισόβια κάθειρξη το 1917. Απελευθερώθηκε τον επόμενο χρόνο που εκλέχτηκε βουλευτής.

Πρωταγωνιστής στην πάλη για την κατάργηση της μοναρχίας, έγινε με την ανατροπή της, το 1931, υπουργός Εργασίας στην προσωρινή κυβέρνηση του Θαμόρα (Δημοκρατικό Φιλελεύθερο Κόμμα). Αλλά η Δημοκρατία ήταν, φυσικά, στην υπηρεσία της φιλελεύθερης αστικής τάξης, δεν πήρε κανένα μέτρο υπέρ των εργαζομένων και έτσι στις εκλογές του 1933 κυριάρχησε το Ριζοσπαστικό Κόμμα και διάφορες υπερδεξιές φιλοφασιστικές δυνάμεις που συσπειρώθηκαν στην Ομοσπονδία Αυτόνομων Δικαιωμάτων (CECA) με αρχηγό τους ένα φασιστόμουτρο, τον Τζιλ

Ρόμπλες.

Όταν η CECA μπήκε στην κυβέρνηση, τον Οκτώβρη του 1934, ο Καμπαλέρο, επικεφαλής της Γενικής Ένωσης Εργατών, κάλεσε σε γενική απεργία για την ανατροπή της -απεργία που στην Αστουρία, στην περιοχή των Βάσκων, στην Καταλονία, στη Μαδρίτη κτλ., εξελίχτηκε σε ένοπλη εξέγερση. Ακολουθεί η καταστολή του κινήματος από τα αποικιακά στρατεύματα του στρατηγού Φράνκο (δες σημείωση 4Β, Ισπανική Επανάσταση και το βιογραφικό του Φράνκο) και ο Καμπαλέρο συλλαμβάνεται και κλείνεται γι' άλλη μια φορά στη φυλακή.

Απορρίπτοντας το Μαρξισμό, οι σταλινικοί έχουν υιοθετήσει από το 1935 τη συμμαχία με τους αστούς δημοκράτες, το λεγόμενο Λαϊκό Μέτωπο, μα ο Καμπαλέρο, ξεκινώντας εμπειρικά από την ασυνέπεια των αστικών δημοκρατικών κομμάτων στις συνεργασίες των προηγούμενων χρόνων, αρνείται κάθε συνεργασία μαζί τους. Αλλά ο εμπειρισμός οδηγεί πάντα στην καταστροφή -ο Καμπαλέρο, κάτω από την εμμονή, ιδιαίτερα της δεξιάς πτέρυγας του Κόμματός του, υποκύπτει στις πιέσεις και η συμφωνία για το Λαϊκό Μέτωπο υπογράφεται, τελικά, κι από τον ίδιο στις 15 του Γενάρη 1936. Και πώς να αντισταθεί ο Καμπαλέρο όταν εκπαιδευμένοι μαχητές, όπως ο ίδιος ο Νιν, υπόγραψαν, έστω και με "επιφύλαξη", αυτή τη συμφωνία;

Στο Λαϊκό Μέτωπο συμμετέχουν: το Σοσιαλιστικό Κόμμα, η Γενική Ένωση Εργατών (UGT), το Κομμουνιστικό Κόμμα, το Αριστερό Δημοκρατικό Κόμμα, η Δημοκρατική Συμμαχία, η Βασκική Εθνική Δράση, δυο μικρά εθνικιστικά κόμματα της Καταλονίας, μια τάση των αναρχικών συνδικάτων (CNT), το ΠΟΥΜ και διάφοροι άλλοι μικρότεροι πολιτικοί σχηματισμοί.

Στις εκλογές του Φλεβάρη, το Λαϊκό Μέτωπο πήρε 268 από τις 480 έδρες της βουλής, αλλά στις κυβερνήσεις που ακολουθούν μέχρι το Σεπτέμβρη (Μάνουελ Αθάνια, Κασάρες Κιρόγκα και Χοσέ Γκιράλ), το Σοσιαλιστικό Κόμμα του Καμπαλέρο, παρ' ότι τις στηρίζει, αρνείται να πάρει μέρος. Τελικά, στις 4 του Σεπτέμβρη 1936 ο Λάργκο Καμπαλέρο γίνεται Πρωθυπουργός στην κυβέρνηση του Λαϊκού Μετώπου!

Το Μάη του 1937, οι σταλινικοί τον ξηλώνουν και τον θέτουν υπό κράτηση γιατί αρνήθηκε να μπει στην υπηρεσία τους και να θέσει εκτός νόμου το ΠΟΥΜ (δες τη σημείωση 2Γ) και τους αναρχικούς και να αποκλείσει από την κυβέρνηση τούς εκπροσώπους τους, όπως απαιτούσαν. Παραμερίστηκε και αντικαταστάθηκε από τον Νεγκρίν -έναν δεξιό σοσιαλιστή ηγέτη.

Καταθέτοντας στη δίκη του ΠΟΥΜ, ο Καμπαλέρο δήλωσε: "Μου ζητήθηκε επίμονα η διάλυση του ΠΟΥΜ. Δεν το δέχτηκα ποτέ. Δεν αγωνίστηκα 50 ολόκληρα χρόνια για τα δημοκρατικά δικαιώματα των εργατών για να αποπειραθώ να διαπράξω κάτι τέτοιο ενάντια σ' αυτά τα δικαιώματα".

Παροπλισμένος πολιτικά, ο Λάργκο Καμπαλέρο κατέφυγε, με την επικράτηση του Φράνκο, το 1939, στη Γαλλία. Το 1943 συλλαμβάνεται από τους χιτλερικούς και κλείνεται σε στρατόπεδο συγκέντρωσης. Απελευθερώθηκε από τα σοβιετικά στρατεύματα το 1945 και πέθανε στο Παρίσι τον επόμενο χρόνο.

Λασάλ, Φερντινάντ (1825-1864). Γερμανός σοσιαλιστής. Ιδρυτής της Γενικής Γερμανικής Εργατικής Ένωσης που αργότερα (το Μάη του 1875) ενώθηκε με τους μαρξιστές, το Σοσιαλ/Δημοκρατικό Εργατικό Κόμμα, με ηγέτες τον Β. Λίμπκνεχτ και τον Α. Μπέμπελ, και αποτέλεσαν το Ενιαίο Σοσιαλιστικό Εργατικό Κόμμα Γερμανίας.

Στον οπορτουνισμό του Λασάλ και των οπαδών του έκαναν σκληρή κριτική οι κλασικοί του Μαρξισμού (δες Κριτική του Προγράμματος της Γκότα). Σε γράμμα του προς τον Κ. Κάουτσκι στις 23/2/1891, ο Έγκελς τον αποκαλεί: "Πρώσο χυδαίο δημοκράτη με έντονες βοναπαρτιστικές τάσεις". Ενώ ο Μαρξ έγραψε μετά το θάνατό του (ο Λασάλ σκοτώθηκε σε μονομαχία) ότι "ο τραγικός αυτός θάνατος του Λασάλ έθεσε τέρμα στην πορεία της πλήρους εγκατάλειψης των νεανικών του ιδανικών".

Ο Λασάλ είχε τόσο πολύ κατρακυλήσει που είχε έρθει σε μυστικές συνεννοήσεις και διαπραγματεύσεις με τον Μπίσμαρκ.

Λένιν, Βλαντίμιρ Ιλίτς (Ουλιάνοφ, 1870-1924). Ιδρυτής του Μπολσεβίκικου Κόμματος. Επαναστάτης διεθνιστής, πάλεψε ενάντια στον Πρώτο Παγκόσμιο Πόλεμο. Ηγήθηκε στην Οκτωβριανή Επανάσταση και οδήγησε την εργατική τάξη στην κατάληψη της εξουσίας. Εγκαθίδρυσε το πρώτο στον κόσμο εργατικό κράτος και θεμελίωσε την Τρίτη (Κομμουνιστική)

Διεθνή. Τα "Άπαντά" του είναι μια μεγάλη προσφορά στον απελευθερωτικό αγώνα της διεθνούς εργατικής τάξης.

Λίμπκνεχτ, Καρλ (1871-1919). Γιος του Βίλχελμ. Ο Καρλ Λίμπκνεχτ μαζί με τη Ρόζα Λούξεμπουργκ, τον Φ.Μέριγκ, την Κ.Τσέτκιν, τον Β.Γιόγκισες κλπ., αποτέλεσαν την αριστερή πτέρυγα της Γερμανικής Σοσιαλ-δημοκρατίας.

Ο Λίμπκνεχτ ήταν ο οργανωτής της Σοσιαλιστικής Διεθνούς των Νέων, στα χρόνια που προηγήθηκαν από τον πόλεμο του 1914. Στη διάρκεια του πολέμου, σαν βουλευτής του Ράιχσταγκ, ψήφισε ενάντια στις πολεμικές πιστώσεις, το Δεκέμβρη του 1914. Σε μια αντιπολεμική διαδήλωση, που είχε οργανώσει στο Βερολίνο, πιάστηκε και καταδικάστηκε σε καταναγκαστικά έργα.

Απόκτησε μια παγκόσμια φήμη για την επαναστατική-διεθνιστική αδιαλλαξία του, την αντιπολεμική πάλη του και το σύνθημά του: "Ο κύριος εχθρός είναι μέσα στην ίδια μας τη χώρα". Ίδρυσε και διεύθυνε, μαζί με τη Ρόζα Λούξεμπουργκ, την Ένωση του Σπάρτακου, από την οποία γεννήθηκε το 1918-19 το Κομμουνιστικό Κόμμα Γερμανίας. Όταν απελευθερώθηκε από την ανερχόμενη γερμανική επανάσταση, το Νοέμβρη του '18, έριξε το σύνθημα της Σοσιαλιστικής Δημοκρατίας.

Η "Κόκκινη Σημαία", η εφημερίδα του Σπάρτακου, που έκδιδε μαζί με τη Λούξεμπουργκ, είχε μια τεράστια απήχηση στη γερμανική εργατική τάξη. Ο Λίμπκνεχτ ήταν ο αδιαμφισβήτητος ηγέτης των εξεγερμένων εργατών του Βερολίνου με πρωτοπορία τους Σπαρτακιστές το 1918-19. Το κύριο σύνθημα της γερμανικής μπουρζουαζίας ήταν: σκοτώστε τους ηγέτες. Έτσι, ο Καρλ Λίμπκνεχτ συνελήφθη στις 15 του Γενάρη 1919 και δολοφονήθηκε την ίδια μέρα. -Σελ. 68.

Λιούις, Τζον (1880-1969). Συνδικαλιστής. Έγινε πρόεδρος της Ένωσης Εργατών Ορυχείων στη δεκαετία του '20 και έμπασε το Κογκρέσο Βιομηχανικών Εργατών (CIO) στην Αμερικάνικη Συνομοσπονδία Εργασίας. -Σελ. 30.

Λίνκολν, Αβραάμ (1809-1865). Ο 16ος πρόεδρος των Ενωμένων Πολιτειών που ηγήθηκε των Βορείων στον Εμφύλιο Πόλεμο της Αμερικής. Εκφράζοντας τα συμφέροντα της ανερχόμενης φιλελεύθερης αστικής τάξης, υπερασπίστηκε με συνέπεια τη διεύρυνση των αστικών και πολιτικών δικαιωμάτων.

Παρά τις αρχικές ταλαντεύσεις του, στάθηκε αδιάλλακτος εχθρός της δουλείας και πάλεψε για την απελευθέρωση των μαύρων: ο αναχρονιστικός αυτός θεσμός ήταν το κύριο εμπόδιο στην ανάπτυξη της αμερικάνικης κοινωνίας. Η ραγδαία αναπτυσσόμενη βιομηχανία των Βορείων Πολιτειών χρειαζόταν άμεσα τους μαύρους εργάτες του Νότου.

Το 1860 ο Λίνκολν εκλέχτηκε πρόεδρος των ΕΠΑ. Και η εκλογή του ανάγκασε τους δουλοκτήτες των Νοτίων Πολιτειών να εξεγερθούν και να αποσχισθούν από την Ένωση. Εννιά Πολιτείες του Νότου σχημάτισαν το δικό τους κράτος (Ομοσπονδιακές Πολιτείες της Αμερικής). Έτσι ξέσπασε ο Εμφύλιος Πόλεμος που κράτησε από το 1861 μέχρι το 1865 και στον οποίο ηγήθηκε ο πρόεδρος Λίνκολν. Το Μάη του 1862, ο Λίνκολν υιοθέτησε την πράξη Χομστέιντ που έδινε στον κάθε αμερικανό πολίτη το δικαίωμα στη γη (αγροτικός οικογενειακός κλήρος).

Η διακήρυξη της κατάργησης του θεσμού της δουλείας στις 22 του Σεπτέμβρη 1862 σήμανε την εξέγερση των δούλων, που προσχώρησαν μαζικά στο στρατό των Βορείων, και καθόρισε την έκβαση της σύγκρουσης. Το 1864, ο Λίνκολν εκλέγεται ξανά πρόεδρος των ΗΠΑ και με μια επαναστατική πολιτική κυριολεκτικά σύντριψε τις δυνάμεις των δουλοκτητών και επέβαλε την κατάργηση της δουλείας σε όλη τη χώρα.

Εκφράζοντας τον εξεγερμένο λαό του Βορρά, ο Λίνκολν δεν δίστασε μπροστά στα πιο σκληρά μέτρα. "Ο λαός, θα γράψει ο Τρότσκι, που εκπροσωπούνταν από τα πιο δημοκρατικά στοιχεία, ήταν επιρρεπής στα ακραία μέτρα. Το Ρεπουμπλικανικό Κόμμα είχε στο Βορρά μια αποφασιστική πλειοψηφία και όλοι εκείνοι που ήταν ύποπτοι για χωριστικές τάσεις, δηλαδή που υποστήριζαν τις διασπαστικές Πολιτείες του Νότου, έγιναν αντικείμενο βίας... Ο πληθυσμός κατάλαβε επανειλημμένα και κατάστρεψε τα γραφεία και τα τυπογραφεία των εφημερίδων που υποστήριζαν τους εξεγερμένους δουλοκτήτες", (Τρότσκι: Τρομοκρατία και Κομμουνισμός, σελ. 96).

Λίγες μέρες πριν την ολοκληρωτική νίκη του, τον Απρίλη του 1865, ο πρόεδρος Λίνκολν δολοφονήθηκε από τον ηθοποιό Τζον Μπουθ -έναν φανατικό πράκτορα των δουλοκτητών- αλλά η

πάλη του ενάντια στη δουλεία ήταν το μεγάλο βήμα της προόδου για τον αμερικάνικο λαό. -Σελ. 43.

Λόβστοουν, Τζέι (γεννήθηκε το 1898). Ηγέτης του Κομμουνιστικού Κόμματος Αμερικής στη δεκαετία του '20. Διαφώνησε και σχημάτισε μια δεξιά αντιπολιτευτική φράξια -διαγράφηκε το 1929.

Στη σύγκρουση των τροτσκιστών με τη μικροαστική αντιπολίτευση των Μπάρναμ/Σάχτμαν, στην Αμερική το 1939-40, ο Λόβστοουν και η ομάδα του επεμβήκανε υπέρ της αντιπολίτευσης. Οι λοβστονιστές ήταν μια κλίκα, μια ομάδα χωρίς αρχές που έβγαζε την εφημερίδα "Ο Αιώνας των Εργατών".

Στο βιβλίο του, Η Πάλη για ένα Προλεταριακό Κόμμα, ο Τζέιμς Κάνον γράφει: "Ένα κλασικό παράδειγμα μιας τέτοιας ομάδας, από την αρχή μέχρι το άθλιο τέλος της στην ουρά του αμερικάνικου ριζοσπαστισμού, είναι η ομάδα που καλείται "Λοβστονιστές". Αυτή η ομάδα που πήρε το όνομά της από τον αχαρακτήριστο τυχοδιώκτη που ήταν ο ηγέτης της, δηλητηρίαζε και διέφθειρε το αμερικανικό κομμουνιστικό κίνημα για πολλά χρόνια με τους χωρίς αρχές και ανόητους φραξιονιστικούς αγώνες που γινόντουσαν για να εξυπηρετήσουν προσωπικούς σκοπούς και προσωπικές φιλοδοξίες...", (δες την έκδοση "Σπάρτακος" του βιβλίου του Κάνον, σελ. 132-133).

Στη διάρκεια του Δευτέρου Παγκοσμίου Πολέμου ο Λόβστοουν έγινε συμβουλάτορας της αμερικάνικης κυβέρνησης..

Λούθηρος, Μαρτίνος (1483-1546). Γερμανός θεολόγος και μεταρρυθμιστής, ιδρυτής του γερμανικού Προτεσταντισμού. Ο Λούθηρος άρχισε την πάλη του ενάντια στον πάπα και την καθολική εκκλησία, με την εναντίωσή του στα συχωροχάρτια (indulgentia) που είχαν αρχίσει να πουλούν στους γερμανούς πιστούς για να συγκεντρώσουν χρήματα και να συνεχίσουν έτσι το χτίσιμο του ναού του αγίου Πέτρου στη Ρώμη. Η αγανάκτηση που είχε ήδη συσσωρευτεί από τους υπέρογκους εκκλησιαστικούς φόρους που εισέπραττε ο πάπας από ολόκληρη τη γερμανική αυτοκρατορία για να χρηματοδοτήσει την πολυτέλεια και τη σπατάλη της ρωμαϊκής καθολικής αυλής, οδηγήθηκε έτσι στην έκρηξη.

Το 1517, ο Λούθηρος θυροκόλλησε τις "95 Θέσεις" του στην εκκλησία της Βιτεμβέργης με τις οποίες απόρριπτε τα βασικά δόγματα και τη συνολική δομή της Καθολικής Εκκλησίας -απόρριπτε το καθολικό δόγμα ότι η εκκλησία και ο κλήρος ήταν οι μεσολαβητές ανάμεσα στους ανθρώπους και το θεό και αρνούνταν την κυριαρχία του πάπα και την ισχύ των παπικών διαταγμάτων και εγκυκλίων στη Γερμανία. Ζητούσε την κατάργηση της αγαμίας του κλήρου και κατάγγειλε τις απαιτήσεις της Ρώμης για μια "πνευματική ηγεσία υπεράνω πάσης κοσμικής ηγεσίας".

Βασισμένος στην άνοδο και την υποστήριξη του λαϊκού κινήματος, ιδιαίτερα των χωρικών, αρνήθηκε να παρουσιαστεί στο εκκλησιαστικό δικαστήριο της Ρώμης, κι όταν ο πάπας τον αφόρισε (1520) έκαψε δημόσια την παπική αυτή βούλα στο προαύλιο του πανεπιστημίου της Βιτεμβέργης, όπου και ήταν καθηγητής θεολογίας από το 1512, διακηρύσσοντας ότι ο αγώνας κατά της παπικής κυριαρχίας ήταν υπόθεση όλου του γερμανικού έθνους. Και συνέχισε να καλεί το λαό σε εξέγερση και τους βασιλιάδες και τους πρίγκιπες να βοηθήσουν για να βάλουν ένα τέλος στο παιχνίδι τους -"με τα όπλα, όχι με τα λόγια", συμπλήρωνε.

"Αφού τιμωρούμε, διακήρυσσε, τους κλέφτες με το σπαθί, τους δολοφόνους με το σκοινί, τους αιρετικούς με τη φωτιά, γιατί δεν ριχνόμαστε πολύ περισσότερο σ' αυτούς τους βλαβερούς δασκάλους της διαφθοράς, τους πάπες, τους καρδινάλιους και όλο το πλήθος των ρωμαϊκών Σοδόμων με κάθε είδους όπλα, πλένοντας τα χέρια μας στο αίμα τους;", (Το απόσπασμα αυτό το παραθέτει ο Έγκελς στο βιβλίο του: Ο Πόλεμος των Χωρικών στη Γερμανία, παίρνοντάς το από τη Γενική Ιστορία του Πολέμου των Χωρικών του Τσίμερμαν, τόμ. 1ος, σελ. 364-365).

Αλλά ο Λούθηρος προχώρησε, έτσι, πολύ μακριά -οι καταπιεσμένοι αγρότες ξεσηκώθηκαν παντού, θεωρώντας την ανταρσία του ενάντια στον πάπα σαν σύνθημα δράσης για την ανατροπή ενός κοινωνικού καθεστώτος που τους καταπίεζε κάτω από τις ευλογίες της Καθολικής Εκκλησίας. Αρνούνται να πληρώσουν φόρους, εξοπλίζονται και αρχίζουν να λεηλατούν και να πυρπολούν μοναστήρια και πύργους. Με ηγέτες τον Τόμας Μίντσερ και τους άλλους

επαναστάτες κληρικούς οργανώνονται στρατοί ολόκληροι και δίνονται αιματηρές μάχες με τους πρίγκιπες και το καθεστώς της παπαδοκρατίας.

Ο Λούθηρος έκανε αμέσως στροφή 180 μοιρών και το 1520-21 αποκήρυξε όχι μόνο τους χωρικούς και τον Τόμας Μίντσερ, αλλά και τους συνεπείς αστούς ριζοσπάστες μεταρρυθμιστές τύπου Κάρλσταντ, πέταξε το ριζοσπαστισμό του και εγκαταστάθηκε στον πύργο του Φρειδερίκου του 3ου. Κάτω από την προστατευτική σκιά του δούκα της Σαξονίας διακήρυσσε τώρα ότι η χριστιανική ελευθερία νοείται ως πνευματική ελευθερία κι έτσι συμβιβάζεται απόλυτα με τη φυσική έλλειψη της ελευθερίας. Στήριξε ανοικτά την εξουσία των πριγκίπων και όταν η εξέγερση των χωρικών γενικεύτηκε (1524-1525) κάλεσε την κοσμική εξουσία να υπερασπιστεί το κοινωνικό καθεστώς με τη δύναμη των όπλων: "Πρέπει να τσακιστούν, να στραγγαλιστούν, να σφαχτούν φανερά και κρυφά απ' όποιον μπορεί να το κάνει, όπως θα σκότωνε κανείς ένα λυσσασμένο σκυλί", έγραφε το 1525 σ? ένα φυλλάδιο του ο "δόκτωρ Μαρτίνος", που είχε τον χαρακτηριστικό τίτλο: "Ενάντια στα Δολοφονικά και Ληστρικά Στίφη των Αγροτών".

Έτσι, κάτω από την προτροπή και τις ευλογίες του Λούθηρου σφάχτηκαν οι επαναστατημένοι αγρότες και αποκαταστάθηκε το καθεστώς της δουλοπαροικίας που βρισκόταν σε άμεσο κίνδυνο, (δες και την σημείωση 8Α, Οι Επαναστατημένοι Χωρικοί).

Λούντβιχ, Εμίλ (1881-1948). Γερμανο-Εβραίος δημοσιογράφος και συγγραφέας. Έγραψε πολλές βιογραφίες: Γκέτε, Ρέμπραντ, Ναπολέων, Λίνκολν, Μπίσμαρκ, Μπετόβεν, Σλίμαν κλπ.

Λούντεντορφ, Έριχ (1865-1937). Γερμανός στρατηγός -κλασικός εκπρόσωπος του πρωσικού μιλιταρισμού. Αποφοίτησε από τη σχολή δοκίμων αξιωματικών το 1884. Αρχηγός του γερμανικού επιτελείου το 1914, υπαρχηγός του αρχιστράτηγου Χίντεμπουργκ το 1916. Διαφώνησε με τη γερμανική συνθηκολόγηση το 1918. Μαζί με το Χίτλερ σκάρωσαν ένα πραξικόπημα το 1923 στο Μόναχο, αλλά απέτυχαν. Το 1924, ο Λούντεντορφ κατέβηκε στις εκλογές με το ψηφοδέλτιο του Χίτλερ και εκλέχτηκε βουλευτής των Εθνικοσοσιαλιστών. Αργότερα όμως ήρθε σε ρήξη μαζί τους και εγκατάλειψε κάθε σχέση με την πολιτική, παραμένοντας στην αφάνεια μέχρι το θάνατό του, σχεδόν ξεχασμένος ακόμα και στα χρόνια του Γ' Ράιχ.

Λούξεμπουργκ, Ρόζα (1871-1919). Ήταν από τους ιδρυτές του Σοσιαλ/Δημοκρατικού Κόμματος Πολωνίας. Ηγέτης της αριστερής πτέρυγας της Γερμανικής Σοσιαλ/Δημοκρατίας, πολέμησε το ρεβιζιονισμό και το σοσιαλπατριωτισμό μέσα στο Κόμμα. Μαζί με τον Καρλ Λίμπκνεχτ οργάνωσε την Ένωση Σπάρτακος που αργότερα έγινε το Κομμουνιστικό Κόμμα Γερμανίας.

Για την πάλη της ενάντια στον πόλεμο, φυλακίστηκε το 1915. Ελευθερώθηκε από την ανερχόμενη επανάσταση το Νοέμβρη του 1918. Δολοφονήθηκε από τους σοσιαλπροδότες ηγέτες το Γενάρη του 1919 όταν έπνιξαν στο αίμα την εξέγερση του Σπάρτακου.

Η Ρόζα Λούξεμπουργκ άφησε πλούσιο συγγραφικό έργο -ένα από τα σημαντικότερα κείμενα της μεγάλης αυτής επαναστάτριας είναι: Η Συσσώρευση του Κεφαλαίου. -Σελ. 68.

Μακμαόν, Μαρί (1808-1893). Μοναρχικός γάλλος στρατάρχης, γενικός κυβερνήτης της Αλγερίας από το 1864 μέχρι το 1870. Στον Γάλλο-Πρωσικό πόλεμο του 1870-71 οδήγησε από ήττα σε ήττα τα γαλλικά στρατεύματα: στη Βερτ, στο Σεντάν, παντού. Όλες του τις ικανότητες τις φύλαξε για τους γάλλους εργάτες -επικεφαλής των αντεπαναστατικών δυνάμεων των Βερσαλιών έπνιξε την Κομμούνα του Παρισιού στο αίμα το 1871.

Έγινε Πρόεδρος της Γαλλίας το 1873. Παραμερίστηκε το 1879, ύστερα από την κατάστολή του πραξικοπήματος που με τη συμμετοχή του οργανώθηκε το 1877 για την παλινόρθωση της μοναρχίας κι αφού οι μοναρχικοί είχαν χάσει την πλειοψηφία που διάθεταν στη γερουσία (δες επίσης τις σημειώσεις 1Β και 2Β, Κομμούνα του Παρισιού και Βερσαγιέζοι).

Μαρξ, Καρλ (1818-1883). Επαναστάτης ηγέτης της παγκόσμιας εργατικής τάξης που μαζί με τον Έγκελς θεμελίωσαν τον επιστημονικό σοσιαλισμό. Ίδρυσε την Πρώτη Διεθνή, διατύπωσε τις καταστατικές της αρχές, επεξεργάστηκε τα προγραμματικά ντοκουμέντα της και στάθηκε πρωτοπόρος καθοδηγητής των αγώνων της. Το Κεφάλαιο ήταν η μεγάλη του προσφορά στην ανθρωπότητα.

Μαχ, Ερνστ (1838-1916). Αυστριακός φυσικός και φιλόσοφος, υποκειμενικός ιδεαλιστής και ο κύριος εκπρόσωπος και θεμελιωτής του εμπειριοκριτικισμού (νεοθετικισμού). Δίδασκε

μαθηματικά και φυσική στα πανεπιστήμια του Γκρας και της Πράγας και αργότερα φιλοσοφία στο πανεπιστήμιο της Βιένης.

Σαν φυσικός, ο Μαχ έκανε σημαντικές μελέτες, ιδιαίτερα στα αεροδυναμικά φαινόμενα και τις υπερηχητικές ταχύτητες των βλημάτων. Έκανε πολλές ανακαλύψεις, όπως τα "κρουστικά κύματα", και σύνδεσε έτσι το όνομά του με πολλές επιστημονικές έννοιες και μεγέθη: αριθμός του Μαχ, γωνία του Μαχ, κώνος του Μαχ κλπ.

Αλλά, η τεράστια πρόοδος και τα άλματα που έγιναν στις φυσικές επιστήμες στο γύρισμα του αιώνα, βρέθηκαν σε πλήρη διάσταση με τον τυπικό ιδεαλιστικό τρόπο με τον οποίο ο Μαχ και πολλοί άλλοι επιστήμονες κατανοούσαν την αντικειμενική πραγματικότητα. Πιστοί στις μεταφυσικές "υλιστικές" έννοιες και κατηγορίες τους, οι επιστήμονες αυτοί κατάληξαν στο συμπέρασμα ότι η "ύλη εξαφανίστηκε", όταν βρέθηκαν μπροστά στις αλλαγμένες μορφές της δομής της ύλης που οι νέες ανακαλύψεις είχαν φέρει στην επιφάνεια.

Σ' ολόκληρη την Ευρώπη είχε διαδοθεί τότε ο μαχισμός, η φιλοσοφία της "κριτικής εμπειρίας", ο λεγόμενος εμπειριοκριτικισμός, που, καθώς ισχυρίζονταν οι κορυφαίοι εκπρόσωποί του, είχε ξεπεράσει τις "μονομέρειες" τόσο του υλισμού όσο και του ιδεαλισμού. Για τον ίδιο τον Μαχ ο κόσμος ήταν ένα σύμπλεγμα αισθημάτων και αντιλήψεων που το καθήκον της επιστήμης ήταν να το περιγράψει. Διακήρυσσε ότι η Φυσική ασχολείται με την αλληλουχία των αισθημάτων κι όχι με την αλληλουχία των πραγμάτων καθώς αυτά αντανακλούνται στα αισθητήρια όργανα του ανθρώπου.

Όπως τονίζει ο Λένιν, από το 1883 κιόλας ο Μαχ γράφει στη Μηχανική του (Μηχανική -Ιστορικοκριτικό Δοκίμιο της Ανάπτυξης της, Λειψία 1897, σελ. 473):

"Τα αισθήματα δεν είναι "σύμβολα των πραγμάτων". Μάλλον το "πράγμα" είναι νοητό σύμβολο ενός συμπλέγματος αισθημάτων σχετικά σταθερού. Δεν είναι τα πράγματα (σώματα), παρά τα χρώματα, οι ήχοι, οι πιέσεις, οι χώροι, οι χρόνοι (ότι συνήθως ονομάζουμε αισθήματα) που αποτελούν τα πραγματικά στοιχεία του κόσμου", (Λένιν: "Άπαντα", τόμ. 18, σελ. 33-34, εκδόσεις "Σύγχρονη Εποχή").

Οι υποκειμενικές ιδεαλιστικές αυτές αντιλήψεις βρήκαν πρόσφορο έδαφος στην καθυστέρηση της τσαρικής απολυταρχίας και ιδιαίτερα στις αντεπαναστατικές ιδεολογικές μορφές που είχαν επιβληθεί, μετά την καταστολή της επανάστασης του 1905, στις επιστήμες, στη φιλοσοφία, στην κουλτούρα.

Μια μεγάλη ομάδα επιστημόνων και διανοουμένων, που περιλάμβανε στους κόλπους της ακόμα και κορυφαίους ηγέτες του Κόμματος (μπολσεβίκους και μενσεβίκους) -Α.Μπογκντάνοφ, Β.Μπαζάροφ, Α.Λουνατσάρσκι, Ν.Βαλεντίνοφ, Π.Γιουσκέβιτς κλπ.-προσχώρησαν στο μαχισμό και άρχισαν μια βίαιη επίθεση στον υλισμό, στην "Άγια ύλη", όπως περιφρονητικά έλεγαν.

Η κρίση στις φυσικές επιστήμες δεν ήταν βέβαια ένα ρωσικό ζήτημα. Όμως ήταν αυτή η κατάσταση που καθόρισε το κύριο καθήκον και την επειγότητα με την οποία ο Λένιν και το Μπολσεβίκικο Κόμμα έπρεπε να αναμετρηθούν, και μάλιστα μέχρι τέλους, με τους ιδεαλιστές αντιπάλους τους, υπερασπίζοντας το μαρξισμό. Ολόκληρο σχεδόν το 1908, ο Λένιν το αφιέρωσε στη μελέτη και την καταπολέμηση των μαχιστών, γράφοντας τον Υλισμό και Εμπειριοκριτικισμό. Η συνεισφορά των συμμάχων του και ειδικά του Πλεχάνοφ, αν και τόσο αναγκαία, ήταν πολύ περιορισμένη, γιατί ο Πλεχάνοφ δεν μπορούσε να συνδέσει άμεσα τον υποκειμενικό ιδεαλισμό του Μαχ με την κρίση στις φυσικές επιστήμες και απλά αντιπαρέθετε στις ιδεαλιστικές θεωρίες των μαχιστών τις ιδέες του Μαρξ και του Έγκελς. Έτσι απομακρυνόταν από την υλιστική διαλεκτική ως κοσμοθεωρία, αντί να την αναπτύσσει.

"Για κάθε φυσιοδίφη που δεν παραπλανήθηκε από την καθηγητική φιλοσοφία, έγραφε τότε ο Λένιν ενάντια στον Μαχ και τους οπαδούς του, όπως και για κάθε υλιστή το αίσθημα είναι πραγματικά ο άμεσος σύνδεσμος της συνείδησης με τον εξωτερικό κόσμο: είναι η μετατροπή της ενέργειας του εξωτερικού ερεθισμού σε γεγονός της συνείδησης. Το σόφισμα της ιδεαλιστικής φιλοσοφίας συνίσταται στο γεγονός ότι θεωρεί το αίσθημα όχι ως σύνδεσμο ανάμεσα στη συνείδησής μας και τον εξωτερικό κόσμο, αλλά σαν φράγμα, σαν τείχος που χωρίζει τη συνείδηση από τον εξωτερικό κόσμο -όχι ως εικόνα του εξωτερικού φαινομένου που αντιστοιχεί στο αίσθημα, αλλά σαν το "μόνο υπάρχον"", (όπ.π., σελ. 45-46).

"Τα αισθήματά μας, η συνείδησή μας δεν είναι παρά μια εικόνα του εξωτερικού κόσμου και είναι αυτονόητο ότι μια εικόνα δεν μπορεί να υπάρχει χωρίς το πράγμα που απεικονίζει, και ότι το τελευταίο υπάρχει ανεξάρτητα απ' αυτό που το απεικονίζει", (όπ.π., σελ. 66).

"Ο Μαχ, μας λένε, "ανακάλυψε τα στοιχεία του κόσμου": το κόκκινο, το πράσινο, το σκληρό, το μαλακό, το ηχηρό, το μακρύ κλπ. Ρωτάμε: δίνεται ή όχι στον άνθρωπο η αντικειμενική πραγματικότητα, όταν βλέπει το κόκκινο, όταν αισθάνεται το σκληρό κλπ.;... Αν πιστεύετε ότι δίνεται, χρειάζεται μια φιλοσοφική έννοια για να εκφράσει την αντικειμενική πραγματικότητα και η έννοια αυτή έχει διαμορφωθεί από καιρό, από πάρα πολύ καιρό· η έννοια αυτή είναι ακριβώς η ύλη. Η ύλη είναι φιλοσοφική κατηγορία που χρησιμεύει για να υποδηλώνει την αντικειμενική πραγματικότητα που δίνεται στον άνθρωπο από τα αισθήματά του, και που αντιγράφεται, φωτογραφίζεται και αντανακλάται από τα αισθήματα μας, ενώ υπάρχει ανεξάρτητα απ' αυτά", (όπ.π., σελ. 133-134).

Αυτές είναι οι επιστημονικές πειθαρχίες τις οποίες εγκαθίδρυσε ο Λένιν ενάντια στους εμπειριοκριτικιστές αντιπάλους του, εκπαιδεύοντας την πρωτοπορία της εργατικής τάξης στο διαλεκτικό υλισμό.

Αλλά οι εμπειριοκριτικιστές συνέχισαν το βιολί τους: "Το άτομο αποϋλοποιείται, η ύλη εξαφανίζεται", επαναλάμβαναν "εν χορώ", γενικεύοντας την πάλη τους ενάντια στον υλισμό.

Επικαλούμενος τον γνωστό ιταλό φυσικό Αύγουστο Ρίγκι, που βεβαίωνε ότι "το νέο σύστημα αντικαθιστά την ύλη με τον ηλεκτρισμό", ο Βαλεντίνοφ ρωτούσε με κομπασμό τον Λένιν: "Γιατί ο Αύγουστος Ρίγκι επιτρέπει στον εαυτό του αυτή την προσβολή ενάντια στην άγια ύλη; Μήπως επειδή είναι σολιψιστής, ιδεαλιστής, αστός κριτικιστής, ένας κάποιος εμπειριομονιστής ή κι ακόμα κάτι χειρότερο απ? αυτό;", (όπ.π., σελ. 277).

"Τι σημαίνει "η ύλη εξαφανίζεται";", ρωτούσε, με τη σειρά του, υπομονετικά ο Λένιν, εκπαιδεύοντας τα στελέχη του κυοφορούμενου μπολσεβικισμού; Και απαντούσε: "Σημαίνει, ότι εξαφανίζεται το όριο εκείνο μέχρι το οποίο γνωρίζαμε ως τώρα την ύλη, ότι η γνώση μας προχωρεί βαθύτερα· εξαφανίζονται οι ιδιότητες της ύλης που προηγούμενα μας φαίνονταν απόλυτες, αμετάβλητες, πρωταρχικές... και που τώρα αποκαλύπτονται σαν σχετικές, χαρακτηριστικές μόνο για ορισμένες καταστάσεις της ύλης. Γιατί η μοναδική "ιδιότητα" της ύλης, που με την αναγνώρισή της συνδέεται ο φιλοσοφικός υλισμός, είναι η ιδιότητα να είναι αντικειμενική πραγματικότητα, να υπάρχει έξω από τη συνείδησή μας", (όπ.π., σελ. 279).

Η βασική διάκριση του διαλεκτικού υλιστή από τα ιδεαλιστικά νεφελώματα και τη σύγχυση κάθε απόχρωσης, συνίσταται στο ότι ο υλιστής θεωρεί το αίσθημα, την αντίληψη, τη σκέψη του ανθρώπου σαν εικόνα ή είδωλο της αντικειμενικής πραγματικότητας -αντανάκλαση της ύλης, σε διαρκή κίνηση και αλλαγή, στα αισθητήρια όργανα του ανθρώπου.

"Στην κίνηση των παραστάσεων, των αντιλήψεων κλπ., αντιστοιχεί η κίνηση της έξω από μένα ύλης, επιμένει ο Λένιν. Η έννοια της ύλης δεν εκφράζει τίποτε άλλο παρά την αντικειμενική πραγματικότητα που μας είναι δοσμένη στην αίσθηση. Γι' αυτό η απόσπαση της κίνησης από την ύλη ισοδυναμεί με την απόσπαση της νόησης από την αντικειμενική πραγματικότητα, με την απόσπαση των αισθημάτων μου από τον εξωτερικό κόσμο, δηλαδή ισοδυναμεί με πέρασμα στον ιδεαλισμό", (όπ.π., σελ. 287).

Όχι, όχι, απαντά ο άγγλος μαχιστής Καρλ Πίρσον: "Όλα τα πράγματα κινούνται, αλλά μόνο στην αντίληψη", (όπ.π., σελ. 288 -Η Γραμματική της Επιστήμης, σελ. 243). Ενάντια στον Έγκελς που χρόνια πριν είχε καταλήξει στο συμπέρασμα ότι "η κίνηση είναι ο τρόπος ύπαρξης της ύλης", ότι χωρίς ύλη "η κίνηση είναι αδιανόητη", οι μαχιστές μας (που θέλουν να λέγονται μαρξιστές), επινοούν την κίνηση χωρίς ύλη, την κίνηση μόνο στη σκέψη, μια που η ύλη είχε "εξαφανιστεί"!

Αλλά η μαρξιστική φιλοσοφία, σύμφωνα με την περίφημη διατύπωση του Λένιν, "είναι φτιαγμένη από ένα ατόφιο κομμάτι ατσάλι" -και η επίθεση ενάντια στο διαλεκτικό υλισμό δεν μπορεί να μην είναι και επίθεση ενάντια στον ιστορικό υλισμό.

"Αναπτύσσοντας" τον Μαρξ, σ' ένα άρθρο του το 1902, ο Μπογκντάνοφ γράφει: "...Η κοινωνικότητα είναι αξεχώριστη από τη συνειδητότητα. Το κοινωνικό Είναι και η κοινωνική συνείδηση με την ακριβή έννοια αυτών των λέξεων είναι ταυτόσημα", (όπ.π., σελ. 348).

Η κοινωνική συνείδηση αντανακλά το κοινωνικό Είναι, όπως γενικά η συνείδηση αντανακλά το Είναι, αλλά αυτά δεν ταυτίζονται μεταξύ τους, όπως δεν ταυτίζεται το αντικείμενο με το είδωλό του. Το κοινωνικό Είναι είναι πρωταρχικό και καθορίζει την κοινωνική συνείδηση, όπως γενικά ο τρόπος ζωής καθορίζει τον τρόπο της σκέψης.

"Ο Μπογκντάνοφ, γράφει ο Λένιν, προσωπικά είναι άσπονδος εχθρός κάθε αντίδρασης και ιδιαίτερα της αστικής αντίδρασης", αλλά αυτές του οι θέσεις "εξυπηρετούν αυτή την αντίδραση. Είναι θλιβερό γεγονός, πάντως όμως γεγονός".

Και ο Λένιν συνεχίζει την αδιάλλακτη πάλη του ενάντια στους εμπείριος -όπως αποκαλούσε τους μαχιστές:

"Ο υλισμός παραδέχεται γενικά το αντικειμενικά πραγματικό Είναι (ύλη), ανεξάρτητο από τη συνείδηση, από το αίσθημα, από την εμπειρία κτλ. της ανθρωπότητας. Ο ιστορικός υλισμός παραδέχεται το κοινωνικό Είναι σαν ανεξάρτητο από την κοινωνική συνείδηση της ανθρωπότητας. Η συνείδηση κι εκεί κι εδώ αποτελεί μόνο αντανάκλαση του Είναι, στην καλύτερη περίπτωση μια κατά προσέγγιση πιστή (αντίστοιχη, ιδανικά ακριβή) αντανάκλασή του. Από τη φιλοσοφία αυτή του μαρξισμού, που είναι φτιαγμένη από ένα ατόφιο κομμάτι ατσάλι, δεν μπορούμε ν' αφαιρέσουμε ούτε μια βασική πρόταση, ούτε ένα ουσιαστικό μερος, χωρίς ν' απομακρυνθούμε από την αντικειμενική αλήθεια και χωρίς να πέσουμε στην αγκαλιά της αντιδραστικής αστικής ψευτιάς", (όπ.π., σελ. 352).

Θα πρέπει να προσθέσουμε ότι ο Λένιν είχε πλήρη εμπιστοσύνη στην πρόοδο της επιστήμης, ανεξάρτητα από το γεγονός ότι σ' έναν κλάδο των φυσικών επιστημών "κατρακύλησε στην αντιδραστική φιλοσοφία, γιατί δεν μπόρεσε να ανυψωθεί άμεσα και μονομιάς από το μεταφυσικό υλισμό στο διαλεκτικό υλισμό. Αυτό το βήμα το κάνει και θα το κάνει η σύγχρονη φυσική, ωστόσο, δεν βαδίζει προς τη μοναδικά σωστή μέθοδο και τη μοναδικά σωστή φιλοσοφία των φυσικών επιστημών κατευθείαν, αλλά με ζικ ζακ, δεν βαδίζει συνειδητά, αλλά αυθόρμητα, χωρίς να βλέπει καθαρά τον "τελικό σκοπό" της, αλλά προσεγγίζοντας σ? αυτόν ψηλαφητά, με ταλαντεύσεις και κάποτε μάλιστα καρκινοβατώντας. Η σύγχρονη φυσική κοιλοπονά. Γεννά το διαλεκτικό υλισμό. Οδυνηρός τοκετός. Κοντά στο ζωντανό και το βιώσιμο ον γεννιούνται αναπότρεπτα και μερικά νεκρά προϊόντα, κάτι απορρίμματα που προορίζονται να πεταχτούν στα σκουπίδια. Στα απορρίμματα αυτά ανήκει ολόκληρος ο φυσικός ιδεαλισμός, ολόκληρη η εμπειριοκριτική φιλοσοφία, μαζί με τον εμπειριοσυμβολισμό, τον εμπειριομονισμό κτλ., κτλ.".

Τώρα πια ξέρουμε ότι η επιστήμη και η ιστορία δικαίωσε με απόλυτο τρόπο τον Λένιν και το Μαρξισμό. Ενάντια στους μαχιστές, αποδείχτηκε ότι στο μικρόκοσμο υπάρχει ο δυϊσμός του σωματιδίου-κύματος: ένα σωματίδιο μπορεί να είναι κύμα και ένα κύμα σωματίδιο. Η ύλη συμπεριφέρεται άλλοτε σαν σωματίδιο και άλλοτε σαν κύμα. Στο βιβλίο τους οι Τ. Χέι και Π. Βάλτερ: Το Κβαντικό Σύμπαν (σελ. 20, εκδόσεις "Κάτοπτρο") γράφουν ότι ο βρετανός φυσικός Τζ. Τζ. Τόμσον, ανακαλύπτοντας το ηλεκτρόνιο και αναγνωρίζοντάς το "ως νέο στοιχειώδη σωματίδιο της Φύσης", πήρε το Νόμπελ Φυσικής το 1906. Τρεις δεκαετίες αργότερα, ο επίσης φυσικός γιος του, ο Τζ. Π. Τόμσον, πήρε, με τη σειρά του, το Νόμπελ Φυσικής το 1937, ανακαλύπτοντας ότι "τα ηλεκτρόνια συμπεριφέρονται επίσης σαν κύματα".

Ένας άλλος νομπελίστας, ο Ρ. Φέινμαν, γράφει στην Κβαντική Ηλεκτροδυναμική του (σελ. 123, εκδόσεις "Τροχαλία"): "Αξίζει να σημειώσουμε το γεγονός ότι στην περίπτωση των ηλεκτρονίων πρώτα ανακαλύφθηκε η σωματιδιακή φύση τους και αργότερα ο κυματικός χαρακτήρας τους, ενώ στην περίπτωση του φωτός -εκτός του Νεύτωνα που έκανε το "σφάλμα" να θεωρήσει το φως σαν σωματίδια- αρχικά θεωρήθηκε ότι συμπεριφέρεται σαν κύμα και αργότερα διαπιστώθηκαν οι σωματιδιακές του ιδιότητες. Στην πραγματικότητα, τα φωτόνια όπως και τα ηλεκτρόνια συμπεριφέρονται "κάπως σαν κύματα" και "κάπως σαν σωματίδια". Για να μη δημιουργήσουμε νέες λέξεις όπως "κυματοσωματίδια" προτιμήσαμε να χρησιμοποιούμε το γενικό όρο "σωματίδια", γνωρίζοντας όμως τώρα, ότι υπακούουν στους κανόνες για τη σχεδίαση και το συνδυασμό των βελών που έχουμε αναφέρει. Φαίνεται ότι όλα τα σωματίδια στη Φύση (π.χ. κουάρκ, γλοιόνια, νετρίνα κ.ο.κ., για τα οποία θα μιλήσω στην επόμενη διάλεξη) συμπεριφέρονται μ' αυτόν τον κβαντομηχανικό τρόπο".

Παραθέτοντας τις επιστημονικές αυτές εξελίξεις στο βιβλίο του, Η Υλιστική Διαλεκτική

και η Πολιτική Επανάσταση (Εκδόσεις "Παρασκήνιο", σελ. 282, 2003), ο σύντροφος Τζέρι Χίλι σημειώνει:

"Ο Λένιν, σκιαγραφώντας τη δομή της ύλης, εξηγεί ότι η γνώση μας δεν πήγαινε πέρα από το άτομο και το ηλεκτρόνιο. Μια τέτοια γνώση, όμως, είναι κατά προσέγγιση, και αποτελεί τα επιστημονικά στάδια στη γνώση μας για τη Φύση. Αυτό αποδείχνεται από τις εξελίξεις στην επιστήμη μετά την εποχή του Λένιν. Εκείνη την εποχή, το ηλεκτρόνιο ήταν το μόνο μικροσωματίδιο που ήταν γνωστό. Από τότε, οι επιστήμονες έχουν ανακαλύψει περίπου 300 μικροσωματίδια, που περιλαμβάνουν ελαφρά σωματίδια παρόμοια με το ηλεκτρόνιο, σωματίδια ενδιάμεσης μάζας, βαρέα σωματίδια σαν τα νουκλεόνια καθώς και τα βαρέα σωματίδια που ονομάζονται υπερόνια. Οι επιστήμονες έχουν επίσης ανακαλύψει αντισωματίδια, που συνιστούν μικροσωματίδια και μπορούν να μετασχηματίζονται το ένα στο άλλο με τον ίδιο τρόπο που μετασχηματίζεται το ηλεκτρόνιο, το οποίο, με την ανεξάντλητη φύση του, όπως την είχε προβλέψει ο Λένιν, συγχωνεύεται με το αντισωματίδιό του, το ποζιτρόνιο, διαμέσου της εκπομπής φωτονίων σαν κβάντα φωτεινής υφής, όπου όλα τα σωματίδια υπάρχουν με τον ίδιο ανεξάντλητο τρόπο όπως τα ίδια τα σωματίδια είναι ανεξάντλητα"

Στη συνέχεια έχουμε τα κουάρκς και τα λεπτόνια που θεωρούνταν ως σημειακά σωματίδια, αλλά όπως αποδείχτηκε έχουν κι αυτά τη δομή τους...

Έτσι, η επιστήμη απόρριψε σαν "νεκρά προϊόντα", όπως λέει ο Λένιν, τις υποκειμενικές ιδεαλιστικές εικόνες του Μαχ και των οπαδών του.

Τα βασικά έργα του Μαχ είναι: Η Μηχανική -Ιστορικοκριτικό Δοκίμιο της Ανάπτυξης της (1883), Η Ανάλυση των Αισθημάτων και η Σχέση του Φυσικού με το Ψυχικό (1900), Γνώση και Πλάνη (1905).

Μάχνο, Νέστορ (1884-1934). Αναρχικός ηγέτης μικρών παρτιζάνικων ομάδων αγροτών στην Ουκρανία στη διάρκεια του εμφυλίου πολέμου που ξέσπασε αμέσως μετά την Οκτωβριανή Επανάσταση.

Αρχικά, ο Μάχνο πολέμησε ενάντια στους Ουκρανούς αντιδραστικούς και τις γερμανικές δυνάμεις κατοχής. Στη συνέχεια όμως, κάτω από την επιρροή κουλάκικων στοιχείων, αρνήθηκε να ενσωματώσει τις δυνάμεις του στον Κόκκινο Στρατό. Για ένα διάστημα μάλιστα πέρασε με το μέρος του Ντενίκιν, κάνοντας μεγάλη ζημιά στις δυνάμεις της επανάστασης.

Καθώς όμως ο Κόκκινος Στρατός μεγάλωνε σε αριθμό και αποτελεσματικότητα, δεν μπορούσε πια να ανεχτεί τους τυχοδιωκτισμούς του Μάχνο. Όταν ο Μάχνο και οι ληστοσυμμορίες του ξανάρχισαν στα τέλη του 1920 τις επιδρομές τους ενάντια στο Κόκκινο Στρατό και τη σοβιετική εξουσία, ο Κόκκινος Στρατός διέλυσε βίαια και οριστικά τις δυνάμεις του Μάχνο.

Μικάδο Τίτλος του αυτοκράτορα της Ιαπωνίας -στην περίπτωση μας πρόκειται για τον αυτοκράτορα Χιροχίτο (1900-1989) που ανέβηκε στο θρόνο το 1926. Μετά το Δεύτερο Παγκόσμιο Πόλεμο, ο Χιροχίτο μεταβλήθηκε σε συνταγματικό μονάρχη.

Μιλ, Τζον Στιούαρτ (1806-1873). Άγγλος εμπειριστής φιλόσοφος και οικονομολόγος -ένας από τους επιφανείς εκπροσώπους του θετικισμού. Σπούδασε και συμμεριζόταν τις ιδέες του Μπένθαμ Τζέραμι του οποίου το έργο επιμελήθηκε και έκδωσε.

Το πιο σημαντικό του έργο είναι το Σύστημα Απαγωγικής και Επαγωγικής Λογικής, που τον συνδέει με τις παραδόσεις του βρετανικού εμπειρισμού και τη γνωσιολογία του Τζον Λοκ, καθώς επιβεβαιώνει την εμπειρική προέλευση της γνώσης (κάθε γνώση απορρέει από την εμπειρία και αντικείμενό της είναι οι αισθήσεις μας). Ταυτόχρονα, ο Μιλ προσπαθεί να επεξεργαστεί τους αναγκαίους κανόνες για τη συγκρότηση μιας επιστήμης της ανθρώπινης συμπεριφοράς, της Ηθολογίας, όπως την αποκαλούσε.

Στον Ωφελιμισμό του, ο Μιλ Τζον Στιούαρτ, επιμένει στην εμπειρική καταγωγή των ηθικών αρχών, αναπτύσσοντας πάρα πέρα την ωφελιμιστική ηθική του Μπένθαμ, αλλά ρίχνοντας πάντα το βάρος όχι στη "μεγαλύτερη προσωπική ευτυχία", αλλά στο "μεγαλύτερο γενικό καλό".

Ο Μιλ Τζον Στιούαρτ στάθηκε ένας από τους μεγάλους εκπρόσωπους της φιλελεύθερης πολιτικής σκέψης του 19ου αιώνα. Στη δεκαετία του 1830 έκδωσε διαδοχικά δυο περιοδικά (το "London Review" και το "London and Westminster Review") που φιλοξένησαν κείμενα από τους πρωτοπόρους μεταρρυθμιστές και φιλελεύθερους στοχαστές του καιρού του.

Σαν οικονομολόγος, ο Μιλ Τζον Στιούαρτ έγραψε τις Αρχές της Πολιτικής Οικονομίας. Να ένα απόσπασμα από το βιβλίο ΙΙ, κεφ. 1 του έργου του (που παρά την απλότητά του το παραθέτει ο Μαρξ στο Κεφάλαιο, διαχωρίζοντάς τον από τους απολογητές της χυδαίας οικονομολογίας):

"Το προϊόν της εργασίας διανέμεται σήμερα αντιστρόφως ανάλογα προς την εργασία. Το μεγαλύτερο μέρος διανέμεται σ' αυτούς που δεν εργάζονται ποτέ, το αμέσως μικρότερο σ' αυτούς που σχεδόν μόνο ονομαστικά εργάζονται, και έτσι σε κατιούσα κλίμακα ελαττώνεται η αμοιβή στο βαθμό που η εργασία γίνεται πιο σκληρή και πιο δυσάρεστη, ώσπου η πιο κουραστική και πιο εξαντλητική σωματική εργασία δεν μπορεί να υπολογίζει με βεβαιότητα ούτε και στην απόχτηση των αναγκαίων για τη ζωή", (Καρλ Μαρξ: Κεφάλαιο, τόμ. 1ος, σελ. 632).

Μολινιέ, Ρεϊμόν (γεννήθηκε το 1904). Ένα από τα στελέχη του τροτσκιστικού κινήματος της Γαλλίας που διαγράφτηκε από το γαλλικό τμήμα το 1935 για παραβίαση της κομματικής πειθαρχίας.

Ο Τρότσκι, απαντώντας στον Σάχτμαν που αργότερα τον κατηγορούσε για ανοχή στην "κλίκα του Μολινιέ" (ενώ ήταν αδιάλλακτος απέναντι στον ίδιο!), γράφει στο άρθρο του "Από μια Αμυχή -στον Κίνδυνο της Γάγγραινας":

"Ο Μολινιέ δεν κατηγορήθηκε ότι υποχώρησε από το πρόγραμμά μας, αλλά ότι ήταν απείθαρχος, αυταρχικός, και ότι ριψοκινδύνευε σ? όλων των ειδών τους οικονομικούς τυχοδιωκτισμούς για να υποστηρίξει το Κόμμα και τη φράξια του". Γι' αυτό θεώρησα αναγκαίο "να εξαντλήσω κάθε δυνατότητα να τον πείσω και να τον ξαναεκπαιδεύσω στο πνεύμα της προλεταριακής πειθαρχίας" και να πείσω τους γάλλους αντιπάλους του να "δοκιμάσουν το Μολινιέ ξανά και ξανά".

Μουσολίνι, Μπενίτο (1883-1945). Ο ηγέτης του ιταλικού φασισμού γεννήθηκε σ' ένα χωριό κοντά στη Φόρλι της βόρειας Ιταλίας. Ο πατέρας του ήταν αναρχοσυνδικαλιστής και του έδωσε το όνομα του μεγάλου μεξικανού επαναστάτη Μπενίτο (Χουάρες).

Ο Μπενίτο Μουσολίνι αποφοίτησε το 1901 από το διδασκαλείο της Φορλιμπούπολης και για ένα διάστημα διορίστηκε δάσκαλος στην περιοχή. Εκείνη την περίοδο συνδέθηκε με το σοσιαλιστικό κίνημα. Οι διώξεις που ακολούθησαν τον ανάγκασαν να καταφύγει στην Ελβετία. Στη Λοζάνη και στη Γενεύη, ενώ εργαζόταν, παρακολουθούσε μαθήματα στα αντίστοιχα πανεπιστήμια. Ταυτόχρονα, ανάπτυξε μια έντονη συνδικαλιστική και πολιτική δραστηριότητα στους κόλπους των ιταλών προσφύγων και εργατών.

Το 1904 γύρισε πίσω και ύστερα από τη στρατιωτική του θητεία διορίστηκε δάσκαλος στη βόρειο Ιταλία. Συνέχισε τη δράση του στην αυστροκρατούμενη περιοχή του νότιου Τιρόλου (1908) όπου είχε καταφέρει να αναδειχθεί γραμματέας του τοπικού Εργατικού Κέντρου.

Το 1910 έκδωσε την "Πάλη των Τάξεων" -μια σοσιαλιστική εφημερίδα μέσα από την οποία, σαν "αδιάλλακτος επαναστάτης", στράφηκε ενάντια στους ηγέτες του Σοσιαλιστικού Κόμματος, κατηγορώντας τους για υποταγή στην κυρίαρχη τάξη. Τα ινδάλματά του αυτήν την περίοδο ήταν ο Προυντόν και ο Μπλανκί. Το 1912 αναλαμβάνει αρχισυντάκτης του "Εμπρός" -του κεντρικού οργάνου του Σοσιαλιστικού Κόμματος. Διαγράφηκε το 1914 από το Σοσιαλιστικό Κόμμα για σοσιαλπατριωτισμό και υποστήριξη του ιμπεριαλιστικού πολέμου.

Το Νοέμβρη του 1914 άρχισε να εκδίδει την εφημερίδα "Ο Λαός της Ιταλίας" όπου διακήρυσσε ότι η υποστήριξη του πολέμου δεν ήταν ασυμβίβαστη με τις ιδέες της κοινωνικής επανάστασης. Τον επόμενο χρόνο κατατάσσεται στο στρατό ως εθελοντής και στέλνεται στο μέτωπο όπου και τραυματίζεται. Αποστρατεύεται. Αλλά τώρα πια οι παλιές σοσιαλιστικές θέσεις του έχουν εγκαταλειφθεί κι αρχίζει να βλέπει τους διεκδικητικούς αγώνες των εργαζομένων σαν σαμποτάζ στις εθνικές επιδιώξεις.

Το 1919 οργάνωσε την πρώτη συγκροτημένη ένοπλη φασιστική συμμορία στον ευρωπαϊκό χώρο: τον Μαχητικό Ιταλικό Σύνδεσμο. Μετά την υποχώρηση του επαναστατικού κύματος του 1920-21 (κατάληψη των εργοστασίων σ' ολόκληρη την Ιταλία), κέρδισε την υποστήριξη των ιταλών βιομηχάνων και τραπεζιτών στις "Εκστρατείες Τιμωρίας" ενάντια στους απεργούς.

Στις εκλογές του 1921 ο Μουσολίνι μπαίνει στη βουλή επικεφαλής μιας 37μελούς

κοινοβουλευτικής ομάδας και ταυτόχρονα ιδρύει το Εθνικό Φασιστικό Κόμμα που συστηματοποιεί την τρομοκρατία σ όλη τη χώρα. Τα δυο επόμενα βήματα των φασιστών ήταν η επίσημη αναγνώριση από τον βασιλιά Βίκτορα Εμμανουήλ και η συγκέντρωση 50 χιλιάδων ένοπλων μελανοχιτώνων στη Νάπολι, στις 24 Οκτώβρη του 1922.

Ύστερα από την "Πορεία προς τη Ρώμη" 100.000 μελανοχιτώνων (28/10/22), ο ιταλός μονάρχης παράδωσε την εξουσία στους φασίστες (1/11/22) που οργάνωσαν την πρώτη φασιστική κυβέρνηση στην Ευρώπη. Ακολούθησε η πλήρης φασιστικοποίηση της κοινωνικής ζωής, η κατάληψη της Αιθιοπίας, η στρατιωτική επέμβαση ενάντια στην Ισπανική Επανάσταση και ο Δεύτερος Παγκόσμιος Πόλεμος.

Ο Ντούτσε (ηγέτης), καθαιρέθηκε από το Μεγάλο Φασιστικό Συμβούλιο στις 25 Ιούλη του 1943 και στη συνέχεια τέθηκε υπό περιορισμό στα Αβρούζια Όρη. Ελευθερώθηκε από γερμανούς αλεξιπτωτιστές και σχημάτισε μια φασιστική κυβέρνηση στη γερμανοκρατούμενη βόρεια Ιταλία. Τον Απρίλη του 1945, πιάστηκε από μια ομάδα ιταλών ανταρτών και εκτελέστηκε αμέσως.

* Λεόν Τρότσκι, Η ηθική τους και η ηθική μας
Αφιερώνεται στη Μνήμη του ΛΕΟΝ ΣΕΝΤΟΦ 1906 – 1938
Γράφτηκε: το 1938 - 1939
Πηγή: Εκδόσεις «Παρασκήνιο», 1999, 2000
Μετάφραση–Επιμέλεια–Σημειώσεις–Βιογραφικά: Θεοδόσης Θωμαδάκης
Πολιτικό Καφενείο:
http://www.politikokafeneio.com/trotski/ithiki260105.htm
http://www.politikokafeneio.com/trotski/ithiki280105.htm
http://www.politikokafeneio.com/trotski/ithiki310105.htm
http://www.politikokafeneio.com/trotski/ithiki010205.htm
http://www.politikokafeneio.com/trotski/ithiki070205.htm
http://www.politikokafeneio.com/trotski/ithiki080205.htm
http://www.politikokafeneio.com/trotski/ithiki090205.htm
http://www.politikokafeneio.com/trotski/ithiki110205.htm
http://www.politikokafeneio.com/trotski/ithiki160205.htm
http://www.politikokafeneio.com/trotski/ithiki170205.htm